ספרות עזר · דקדוק

מחברת מנחם

רבי מנחם אבן סרוק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מחברת מנחם

רבי מנחם אבן סרוק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מחברת-מנחם/

הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
א 19
ב 72
ג 94
ד 114
ה 130
ו 139
ז 144
ח 158
ט 186
י 193
כ 197
ל 216
מ 225
נ 239
ס 250
ע 263
פ 286
צ 304
ק 317
ר 333
ש 350
ת 387
ביאור המונחים 396

הקדמה

בעזרת בורא ניב שפתים אחל לחקות לשון למודים ולהורות שפת יתר מבחר כל מבטא וראש כל אמרי שפר, לשון המזוקק במצרף הנעלה מכל הלשונות אשר נחלו בני האדם אשר על פני האדמה מעת נפרדו איי הגוים איש ללשונו.

תחלת מפתח שפה וראשית הגיון תת כבוד ותהלה לאל הנכבד והנורא, אשר הפאיר את האדם על כל יצוריו, והנעים צורתו, והפליאו ברוח חיים באפיו להקל את לשונו במבטא שפתים לדעת נכונה לדבר צחות, וכאשר הפליא בין כל אשר נשמת רוח חיים באפיו ובין האדם ביתרון שפת יתר, ככה הפליא בין עם סגלתו לגויי הארץ.

וכאשר הפליא האדם בניב שפתים, ככה הפליא את לשון הקדש על לשון כל עם ואומה, תכן את האדם במו מבטא לבעבור ספר כח מעשיו והעצומות גדלו ורובי פלאיו, ואמנם בו יכונו מחשבות האדם, ובו יביעו אמרי שפר לחוד חדה ולמשול משל, להליץ סודות ולקנות תחבולות, לחוות רעות ולדלות מועצות, לכל מראה מערכי לב ומביני דעת.

אז בטרם שום שכל ליושבי תבל בלשון הזה בחר אלהינו, ואותו חקק במכתב חרות, ובו דבר ביום הראותו בחורב, תרתי בלבי כפי מזער השגת סרעף לצחצח לשון יהודית על תוכן יסודתו ועיקר שרשיו, להעמיד משקלת, שכל וקו למודים לבאר פתרוני מיניהם כחקת משפט, לפרש תוצאות ענינם למחלקותיהם, ולהראות פני המלה כפי מליצתה, להורות האותיות הנשרשים והבאים לשרת תוך המלה ושתי קצותיה עד כלות לשון יהודית ומרחבי תבונתו. אבל יש על אנשי לבב לקחת מוסר, לאחוז בנתיב השכל, ולנטות אחרי מכון הדעת, לדעת עניני האותיות ודקדוקי תולדותם, להתבונן מה מהם ליסוד ומה מהם למלאכה, אך אותיות לשון הקדש שנים ועשרים במספר. עשתי עשרה מהם ליסוד ועשתי עשרה מהם לשרת, בנויים על עשתי עשר מעלות מבלעדי תולדותם, ויש פשר וענין לכל מעלה ומעלה, עד עמוד איש שכל על עמדם ותוכן אמתם.

הנה כה משפט האותיות למחלקות תוצאותם עשתי עשר מהם מיוסדים ונשרשים ועומדים ואין להם מלאכה זולתי יסוד, ואלה הם: 'טח ספר, גזע צדק', ויש חמש מעלות לאותיות מהאותיות האלה המיוסדים ונשרשים במלים גם המה יחדו ישרתו המלים בפנים אחרים ונראים בתחלה המלה כנשרשים ועומדים בחזקתם, ולעת מקרה יעלו מן המלים. ודע כי כל המלה המשלשת משלש אותיות הנשרשים, היא עומדת בכחה ולא ישרתנה אות מכל האותיות, כי יש די בכחה ובמלאותה. אבל המלה השנויה משתי אותיות והנאחדת מאות אחת, היא ראויה לשרת עקב קוצר גזרתה על כי אשר לא תעמד המלה הקצורה כי אם במשרתים אשר במראשותיה או באחריתה אבל יש בלשון הזה

מעט מזער מלים קצורי גזרה אשר לא יעמדו במשרתים. כי יש די בכחם לפי קצרתם, גם עשתי עשר הנשארים המועדים לשרת כה הם מחולקים לשתי מחלקות: משרתים רעיהם, ואחר הוּעָדָם לשרת שבים בפנים אחרים ונאחזים אחיזת עיקר: ובעמוד חצים לשרת חצים יכון הלשון היטב, ואלה הם: שמלאכתו בינה.

זאת פליאת הלשון וכח המבטא, בינו נא זאת אנשי לבב, ראו גם ראו איך ישרתו עשתי עשר אותיות מלה אחת באמרך: ארדה נא (בראשית יח כא) ברדת היער (ישעיה לב יט) הורד עדיך (שמות לג ה) והורד המשכן (במדבר י יז) ירד ירדנו (בראשית מג כ) כרדת משה (שמות לד כט) לרדת מן ההר (שמות לב א) מרדת שחת (איוב לג כד) נרדה ונשברה (בראשית מג ד) שיורד על הררי ציון (תהלים קלג ג) תרד מאד (ש"א כ יט), וכה יקרה ליתר המלים, הנה נמצאו העשתי עשרה האותיות האלה כלם משרתי ירידה המה. ואחרי מלאכתם ישובון ונהפכו ליסוד. ונשרשים. אך בהעלות מקריהם הם נשרשים בפנים אחרים, באמרך: אמר י"י (יהושע ז יג) ברא אלהים (בראשית א א) הוה גביר (בראשית כז כט) ווי העמודים (שמות כז י) יפה נוף (תהלים מח ג) כרת ברית (שמות לד י) למדו היטב (ישעיה א יז) משח ה' אתי (ישעיה סא א) נאק נאקות הלל (יחזקאל ל כד) שמע בני (משלי א ח) תמו נכרתו (יהושע ג יו), הן הם האותיות המוכנים לשרת נעשו יסוד, וכאלה הרבה בלשון הקדש. אבל האותיות הראשונות לא יקרה להם כן, כי הם מיוסדות ונאחזות ועומדות בכחם. ולא תהצינה לשני מחלקות, ולא ישתנו מטבעם כי אם בניד שפה ובנענוע לשון כפי נקודת המלה הראויה לה, לבעבור סבב את פני הפתרון ופשר כל ענין, הן שלש מעלות מהעשתי עשרה.

ואלה הם האותיות החמשה הנראים כנשרשים ועומדים עמידת מיוסדים, ויעלו לעת מקרה: אלה הם מבלעדי תוצאותם ומיני תולדותם תימנ"ה.

המעלה הראשונה אשר תחלת המלה תי"ו.

אלה קצות מליהם:

תאנה הוא מבקש (שופטים יד ד) **אנה** לידו (שמות כא יג) מה **יתאונן** (איכה ג לט)

תבונה (דברים לב כה) **בינה** הגיגי (תהלים ה ב) **בינו נא** (תהלים נ כב)

תגרת ידך (תהלים לט יא) **גורו** לכם (איוב יט כט)

תהפוכות בלבו (משלי ו יד) **הפך** לבם (תהלים קה כה)

תודת שלמיו (ויקרא ז יג) **והתודו** את חטאתם (במדבר ה ו)

תכלית אור (איוב כו י) **ויכל** אלהים (בראשית ב ב)

תלפיות (שה"ש ד ד) **מלפנו** מבהמות ארץ (איוב לה יא)

תמורתה כלי פז (איוב כח יז) אם **המר ימירנו** (ויקרא כז לג)
תרמית לבם (ירמיה כג כו) **ורמיה** תהיה למס (משלי יב כד)
תשורה אין להביא (ש"א ט ז) **אשורנו** ולא קרוב (במדבר כד יז)
תשומת יד (ויקרא ה כא) **שום תשים** עליך מלך (דברים יז טו)
וכאלה הרבה בתורה, ומעוטם יורה על רובם:
המעלה השנית, אשר תחלת המלה יו"ד ונראה כמיוסד:
ידע שור קונהו (ישעיה א ג) **לדעת** חכמה (שמות לא יג)
יזמו לעשות (בראשית יא ו) **זמותי** בל יעבר פי (תהלים יז ג)
יחלנו לך (תהלים לג כב) **תוחלת** ממושכה (משלי יג יב)
יכול תוכל (ש"א כו כה) ונלאתי כלכל ולא **אוכל** (ירמיה כ ט)
ילדתי בנים (רות א יב) אם אני **המוליד** (ישעיה סו ט)
יסדה ארץ (ישעיה מח יג) **מוסדות** תבל (ש"ב טו כב)
יספת לגוי (ישעיה כו טו) **ספות** חטאת על חטאת (ישעיה ל א)
יסרתני ואוסר (ירמיה לא יח) **מוסר** ה' בני אל תמאס (משלי ג יא)
יעץ עליך ארם (ישעיה ז ה) **עצת** ה' לעולם תעמד (תהלים לג יא)
יצאת לישע עמך (חבקוק ג יג) **צאת** הככבים (נחמיה ד טו)
יצר אל ופסל נסך (ישעיה מד י) **וצורם** לבלות שאול (תהלים מט טו)
יקשתי לך (ירמיה נ כד) **מוקש** הוא לך (דברים ו טו)
יראו אלהים (תהלים נה כ) **ומוראכם** וחתכם (בראשית ט ב)
ירשה (במדבר כד יח) ונתתי אתה לכם **מורשה** (שמות ו ח)
ירד ירדנו (בראשית מג כ) **רדה** אלי (בראשי' מה ט)
ישבתי בסוד משחקים (ירמיה טו יז) **שבתי** וקומי (תהלים קלט ב)
ישנתי אז ינוח לי (איוב ג יג) מתוקה **שנת** העובד (קהלת ה יא)
ישר על אנשים (איוב לג כו) **בשרירות** לבם (תהלים פא יג).. וכהנה רבות בתורה, והיודין האלה הסרורים בראשי גזרתם ומראיהם כמראה נשרשים, אבל לעת מקרה יעלו, ובזאת יודע נח המלים המשלשים העומדים כמשלש אותיות באמרך: אמר ברא גמר דרש הרס זעק חמד ממן כרת לחץ מעך נאק סמר עמד פקד צרף קרא רחש שפט תמה, יש די בכחם, אכל המלים אשר בתחלתם נון יוד הא הנראים כנשרשים לא יעמדו על השתלשם בהם, ואשר ישתלשו יבדלו לעת מקריהם.
המעלה השלשית, אשר תחלת המלה מם:
אלה הם קצות מליהם:

מגורתם אביא להם (ישעיה סו יד) **גורו** לכם מפני חרב (איוב יט כט)
מזיח אפיקים רפה (איוב יב כא) ולא **יזח** החשן (שמות כח כח)
מחסה מזרם (ישעיה כה ד) **חסיו** בו (דברים לב לו) **לחסות** תחת כנפיו (רות ב יב)
מלוח עלי שיח (איוב ל ד) **לחים** ויבשים (במדבר ו ג) ולא **נס לחה** (דברים לד ז)
מנוס אבד מנהם (איוב יד כ) שאלו **נס** ונמלטה (ירמיה מח יט)
משרת ענבים (במדבר ו ג) **ושרת** את אחיו (במדבר ח כו)
משרה על שכמו (ישעיה ט ה) **וישר** אל מלאך (הושע יב ה).
המעלה הרביעית: אשר תחלת המלה נון כאלה:
נגע זה על שפתיך (ישעיה ו ז) **ויגע** על פי (ישעיה ו ז)
נדיבי עמים נאספו (תהלים סז יד) **ידבנו** לבו (שמות כה ב)
נדדו הלכו (ירמיה ט ט) **ותדד שנתי** (בראשית לא מ) **ידודון** (תהלים סח יג)
נדר לאביר יעקב (תהלים קלב ב) **וידר** יעקב (בראשית כח כ)
נהם ככפיר (משלי יט יב) **המו** גוים (תהלים מו ו) **יהמיון** (תהלים לט ז)
נזיד עדשים (בראשית כה כט) **ויזד** יעקב (בראשית כה כט)
נטה ללכת (ש"ב ב יט) **הט** אזנך (משלי ד כ)
נטע שעשועים (ישעיה ה ז) **מטע** יי להתפאר (ישעיה סא ג)
נטרה את הכרמים (שה"ש א ו) לא **תטר** (ויקרא יט יח) **כמטרא** לחץ (איכה ג יב)
נטשת עמך (ישעיה ב ו) **כי לא יטש** ה' את עמו (ש"א יב כב)
ניב שפתים (ישעיה נו יט) נשקפה **ותיבב** (שופטים ה כה)
נסה את אברהם (בראשית כב א) **מסה** ומריבה (שמות יז ו)
נסכו רביעית ההין (במדבר כח ז) **הסך נסך** שכר (במדבר כח ז)
נסכתי מלכי (תהלים ב ו) **וסוך** לא **סכתי** (דניאל י ג)
נסע מאת ה' (במדבר יא לא) מרוח **סועה** מסער (תהלים נה ט)
נפלו עלי בנעימים (תהלים יז ו) **ויפלו** חבלי מנשה (יהושע יז ה)
נצו גם נעו (איכה ד טו) תנו **ציץ** למואב (ירמיה מח ט) **כי נצא** תצא (ירמיה מח ט)
נצר חסד (שמות לד ז) **תצר** חיי (תהלים סד ב)
נקבה שכרך (בראשית ל כח) אשר פי ה' **יקבנו** (ישעיה סב ב)
נקם אקח (ישעיה מו ג) **יקם** קין (בראשית ד כד) לא **יקם** (שמות כא כ)
נשבע ה' לדוד (תהלים קלב יא) **וישביעני** אדוני (בראשית כד לז)
נשך כסף נשך אכל (דברים כג כ) **ישך** הנחש (קהלת י יא) **כשך** יקשי' (ירמיה ה כו)
נשל הברזל (דברים יט ה) **כי ישל** זיתך (דברים כח מ) **ובשליתה** (דברים כח נז)

בנשף בערב יום (משלי ז ט) אך חשך **ישופני** (תהלים קלט יא)
נתתי כסף השדה (בראשית כג יג) **תתה** לי ערף (תהלים יח מא) **בתת יי** (שמות טז ח)
וכהנה רבות בתורה:
המעלה החמישית אשר תחלת המלה הא, כאלה:
הגה ברוחו (ישעיה כו ח) **ויגה** בני איש (איכה ג לב)
הכה בים גלים (זכריה י יא) **יך** ויחבשנו (הושע ו א)
הלך לו (שה"ש ב יא) **ויבא הלך** (ש"ב יב ד) ללכת ארצה (בראשית יא לא)
הניס את עבדיו (שמות ט כ) **לנוס** שמה (דברים ד מב)
הנצו הרימונים (שה"ש ו יא) **ויצץ** ציץ (במדבר יז כג) עלתה נצה (בראשית מ י)
השמו (תהלים עט ז) **השימות** כל עדתי (איוב טז ז) שמה ושממה (יחזקאל כג לג)
וכהנה רבות בתורה, אבל מיעוטם יורה על רובם. גם אלה האותיות אשר לחמש המעלות האלה המועדים לשרת שבים יחדו בפנים אחרים ונעשו יסודות כענין המלים החצוים לשתי מחלוקות.
תמו שמונה מעלות וקצות תוצאותיו מבלעדי תולדותיו ודקדוקי ענינם, ובמעלות דגש ורפה יתמו המעלות:
דע כי לכל האותיות יקרה דגש ורפה, מבלעדי 'בגד כפת' למראה פתרונם ושנויי ענינם אשר תקנו סופרים לצחצוח לשון ולא לפשר דבר, אך בהיותם בראש המלים, ובהגי תר משפטם, אבאר פתרונם:
דגש ורפה על שלש מחלוקות הם בנויים:
א] בג"ד כפ"ת, בהיותם סמוכים ליהו"א ירפיון. ב] בהעלותם ידגשון, ואך בהיותם תחלת המלים כמו שאפרש. המחלוקת הג', כל האותיות ידגשון וירפיון בראשית המלה ובתוכה ואחריתה לפי פתרונה, לבד 'חי"ת ועי"ן' אשר לא ידגשון ולא ירפיון היטב, כי אותיות הגרון המה. אך דגש ורפה ישנו לצחצוח לשון אשר בהם תכון המלה בפה ותתישב היטב, וישנו לפתרון אשר בו יקום פשר דבר ותוכן ענין, אפס המלה היא רבת פנים מעונה מחלקות למיני מראותיה ותוצאות מסבותיה ועניני דקדוקיה ולמען דעת הכרת פניה הוקם לה נקודות למודים להורות על קצות טעם מדעם ושכל סודם, אבל יספה אומץ ותכון במנעמי נכוחה ותשלם באופני תבונה בתת עליהם מושלים המורים עליה ומלמדים על פתרונה מבלעדי נקודות למודים, ותכון המלה תחת ממשלתם והמה מושליה ואוחזיה: מושביה, מחציה, מניעיה, פותחיה וקומציה, חוטפיה נוגהיה וטעמיה, המה תומכיה ומדריכיה לכל עוברי פניה, הם מאזני המלה ופלסי משפטה, ומלמד מליצתה ומבלעדיהם לא יקום פתרון, וזולתם לא תכון נכוחה, ובלתם לא תעמד

נכונה, כלם נכונים למלה במה ירמזון להודיע פשר ולבאר פתרון. ועתה אבאר מיני יינים, ומשפט אודותם, ומלאכת עבודתם, איש כפי עבודתו וחק משאו.
פעולת קמץ גדול, ומעשה קמץ קטן, ומפעל קמץ חטף, ומלאכת פתח גדול חטף ופתח קטן חטף, באלה ישיג המשכיל לדעת שפת יתר, ובהם יתבונן אמרי שפר לדבר צחות, ויאחז פלס מישרים ומשקל אמונה ובעשותו ככה ירוץ ולא יכשל, יצחצח מליו ולא יתלעג במו, כי אמנם הנלעג לשון לא יפול עליו שם לשון צחות כי אם לשון בשר, כאשר העט באפס מכתב לא יקרא 'עט סופר' עד מושכו מחוקק כדת אז יקרא 'עט סופר מהיר', ודמות הלשון הנלעג כדמות כנור אשר רעו יתריו, טוב לו לאלם מנגן שיריו. אשוב לענין הראשון, לחקור סוד האותיות ושכל המלים להעמיד כל אות ואות על חקת אמתה וצדק מתכונתה.
דע כי לעשתי עשרה האותיות המשרתים את רעיהם המחולקים לעשתי עשרה מעלות גם יש להם מעלות מבלעדי המעלות העליונות ואלה קצותם.
אלף, תחלת אותיות המשרתים:
דע, כי רוב האלפי"ן ראשוני המלה ותיכוניה ואחרוניה אין להם כח ברוב המלים, כי לעת מקרה יסורו מהמלים ונותרו מבלעדיהם, ולא הובאו לא לעיקר ולא לשרת כיתר האותיות, ולא סרו מהמלים כי אם לחלש כחם, ואלה קצותם: דע כי
ויתאבכו (ישעיה ט יז) מן נבוכים (שמות יד ג)
לאגורת כסף (ש"א ב לו) מן עשרים גרה (שמות ל יג)
ולאדיב את נפשך (ש"א ב לג), מן ומדיבת נפש (ויקרא כו טז)
ואהל בל יצען (ישעיה לג כ) מן לא יהל שם ערבי (ישעיה יג כ)
ומן האזיקים (ירמיה מ ד) מן אסור באזקים (ירמיה מ א)
והאזינו (דברים לב א) מן שקר מזין (משלי יז ד)
ואזרוע (ירמיה לב כא) מן זרוע קדשו (ישעיה נג י)
ואחד (בראשית א ה) מן ודבר חד (יחזקאל לג ל)
ואחותי (איוב יג טז) מן יחוה דעת (תהלים יט ג)
אכזב (ירמיה טו יח) מן כזב (תהלים ד ג)
ואכפי (איוב לג ז) מן כפף נפשי (תהלים נז ו)
ותאלף (משלי כב ה) מן מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה יא)
ואנחנו (בראשית מב יא) מן נחנו (בראשית מב יא)
ואנך (עמוס ז ז) מן נכים (תהלים לה טו)
ואסוך (מ"ב ד ב) מן וסוך לא סכתי (דניאל י ג)

ואפיתי (ישעיה מד יט) מן ותפהו (ש"א כה כד)
ומי אפסים (יחזקאל מו ג) מן פס ידא (דניאל ה ה)
וארבע (בראשית כג טו) מן רבע ההין (שמות כט מ)
וארשת (תהלים כא ג) מן כרשיון כורש (עזרא ג ז)
ואתא מרבבות קדש (דברים לג ב) מן התיו לאכלה (ירמיה יב ט)
ואתמול (תהלים צ ד) מן תמול (שמות ה יד)
וכאלה הרבה בתורה, ומעוטם יורה על רובם:
ב] וגם אלה האלפין אשר משפטם להכתב בקרב המלים המה התיכונים, ומבלעדי מקרה יעלו מן המלים לבלתי אחוז בחוכם, כאלה:
טיט (ישעיה מא כה) מן במטאטא השמד (ישעיה יד כב)
וצנה (תהלים ח ח) מן צאן (בראשית ד ב)
כי שאל נא לדור רישון (איוב ח ח) מן ראשון (שמות יב ב)
ושלתך (ש"א א יז) מן השאלתיהו (ש"א א כח)
ואם לא שריתך (ירמיה טו יא) מן שארית ישראל (ירמיה ו ט)
וגם כל שרית ישראל (דה"א יב לח) מן שארית (ירמיה ו ט)
וכאלה הרבה בתורה:
ג] וגם אלה האלפין הנחברים באחרית המלים אשר בהם יחתמו גם הם יחדו יסורו מהם, כאלה:
עשה פלא (שמות טו יא) מן ונפלינו אני ועמך (שמות לג טז)
ויתחבא האדם ואשתו (בראשית ג ח) מן חבי כמעט רגע (ישעיה כו כ) ומן ושם חביון עוה (חבקוק ג ד)
מלא ברכת יי' (דברים לג כג) מן כי מלתי (איוב לב יח)
מצא חן (בראשית ו ח) מן לא מצתי חן (במדבר יא יא)
צמא (שמות יז ג) מן כי צמתי (שופטים ד לט)
ותקיא הארץ (ויקרא יח כה) מן שתו ושכרו וקיו (ירמיה כה כו)
כעת במרום תמריא (איוב לט יח) מן שימי לך תמרורים (ירמיה לא כא)
בואו נהרים (ישעיה יח ב) מן בזונו לנו (דברים ג ז)
נשאו ראש (תהלים פג ג) מן ונשו את כלמתם (יחזקאל לט כו)
כסא כבור (ש"א ב ח) מן על כס יה (שמות טז יז)
וגבאיו (יחזקאל מז יא) מן גבים (ירמיה יד ג)
בצאתיו (יחזקאל מ יא) מן הטבעו בבוץ (ירמיה לח כב)

נביא (בראשית כ ו) מן ויכל מהתנבות (ש"א י יג) ומן ניב שפתים (ישעיה נו יט)
פרא חפשי (איוב לט ה) מן פרה למוד מרבר (ירמיה ב כד)
פתאם (משלי א ד) מן פתי (משלי א כב)
חלאים (שה"ש ו ב) מן וחליתה (הושע ב טו)
המסלאים (איכה ד ב) מן לא תסלה (איוב כח טו), וכהנה רבות.
ד] וגם יש לאלף מעלה רביעית מבלעדי אלה. דע, כי הוא תחלת כל מבטא, אך בהסבך המלה אליך, נעשה למלאכה כאשר נקדם במעלה הראשונה כאלה: אדברה, אבכה, אנאל, אהמה, אדרש, כה יקרה ליתר המלים, עד הנה מעלות האל"ף, מלבד פתיחתו וקפיצתו וקמיצתו ויתר דקדוקי נקודתו:

ואלה מעלות בי"ת.

דע, כי יש לבי"ת מעלות הרבה, מבלעדי המעלה הראשונה, באמרך: ברדת משה (שמות לד כט) בקום למשפט אלהים (תהלים עו י) בעשותו למטר חק (איוב כח כו), וכהנה רבות. וגם בי"ת נוטה לענין אחר, באמרך: בבגד או בשתי או בערב (ויקרא יג נא), ויושם בארון (בראשית נ כו), וחלופם, ובמלאכיו ישים תהלה (איוב ד יח), ויתן אתי במשמר (בראשית מא י), וחלופם, באברתו יסך לך (תהלים צא ד), בכחו רגע ים (איוב סו יב), בחרבי ובקשתי (בראשית מח כב). וחלופם, והנשאר בדם (ויקרא ה ט), והנותר בבשר ובלחם (ויקרא ח לב). וחלופם, והביאו מכל הגוים מנחה לה' בסוסים ברכב בצבים ובפרדים ובכרכרות (ישעיה טו כ), הבהמה אשר אני רוכב בה (נחמיה ב יב), וחלופם הרבה בתורה.

אבל תקנו אנשי הלשון 'בגד כפת' האותיות האלה בהיותם סמוכים כדת ליהוא, כלם רפים. אך לא תקנו בה עקב פתרון, כי אם לצחצח הלשון ולתוכן המבטא. וחכמי הסוד הוסיפו עליהם רי"ש, וישימו אותם שבע, ונכפלים לארבע עשר, ואין זה כי אם עקב דגשונם ורפיונם, ואפס לא לאלה לבדם יקרה מקרה זה, כי אם לכל האותיות כלם ידגשון וירפיון עקב עניני פתרוניהם, ואלה קצותם:

חזקו ידים רפות (נחמיה לה ג) חזקו עלי דבריכם (מלאכי ג יג)
למדו לשונם (ירמיה ט ד) למדו היטב (ישעיה א יז)
ובוזי יקלו (ש"א ב ל) על כן יקלו רודפיהם (ישעיה ל טו)
בשלתי אתם (במדבר לב ח) בשלחי את חצי הרעב (יחזקאל ה טז)
ימים על ימי מלך תוסיף (תהלים סא ז) על ימים יסדה (תהלים כד ב)
רחום וחנון יי (תהלים קג ח) חנון בן נחש (ש"ב י ב)

כל האותיות טעונות דגש ורפה לצחצח הלשון כפי הנעתם בפה ומושבן בלשון, וכפי תוכן המלה וקרבת המלים הקרובים אליהם, וכפי האותיות הסמוכות [נ"א הדבוקות]

לה, וגס ככה הם נכונים לדגש ורפה לא לצחצח, כי אם לעניני פתרונות וטעמי פירושם, כלם ידגשון וירפיון בראש וסוף ותוך כפי שאת המלה וכפי הפתרון.

אבל חי"ת ועי"ן לא יקרה להם כה, כי לא עליהם ממשלת דגש ורפה, וזו חזקת משפטם וסדר ענינם המורה עליהם. כתוב בתורה: חנון ורחום ה' (תהלים קיא ד), משפט חנון כמו שכול, דגשונם ורפיונם יבדילו ענינם, והיה מאמתת משקלת הלשון להיות כמשפטם רחום ושחוט, וגם היה מרך נכוחה להיות מובדל בין מעשות זאת (בראשית מד יז) ובין מעשה העולה (דה"ב ד ו), כאשר ישנו בין משלוח ידו (ש"א כו יא) ובין משלוח מנות (אסתר ט כב), והוא הדין למחות (איוב לב ו) ומחדול (ש"א יב כג) ומענות (איוב לב א) ומעזוב (יהושע כד טז), ויש בתורה כהנה וכהנה רבות, אבל אותיות לשון הקדש, הן מחולקים למחלוקות, מהן אותיות הלשון, ומהן אותיות החיך, ומהן אותיות השפה, כלם במרחבי הפה ינועון איש איש כפי הנעתו והנייתו כלם הנעתם בפה, והמה רוחים במכון מקראם המגיע להם, על כן ידגשון וירפיון יחזקו ויקלו כרצון הלשון וכצביון החך ומאויי השפה וחשק הפה, כי האותיות תחת ממשלתם והשמעותם כרצונם. אבל חי"ת ועי"ן, אותיות הגרון המה, ולא יקרה להם כה, על כי תוצאותם מפנימיות הגרון מלוא הלוע קרובים למוצא המלין לבלתי רווח הלוע, לא ידגשון ולא ירפיון היטב, כי לא יסבו בצאתם, כי נכחם יצאו ושתיהן האותיות אותיות הגרון המה, אבל האחת עזה מרעותה, כי היא פנימה ממנה והוא עי"ן, על כן פעולתה חזקה מפעולת חי"ת אף על פי שמוצא אחת לשניהם, וכל המלה הראויה להדגש או לרפות ויש בתוכה עי"ן או חי"ת אם פתרון המלה תלוי באחת מהנה ובדגשותה וברפיותה יכון פתרונה וענינה לא תדגש ולא תרפה אות המלה ההיא. והקורא אות מהאותיות האלה בכל מלה אין לו מעם בפת להשמיע החזק או הרפה, על כי בצאתה ממלואת לוע הגרון, ואם בוא יבוא הקורא להדגישה או לרפותה אין לו במה, כי טבעם טבעת בינונית כי אלו יצאה רווחה היה מדגיש, ואלו יצאה דגושה היה מרפה, אבל בכח מלאותה יצאת, לא טעונה רפיון ולא מעונה דגשות, אך אחרי דגשות נוטה רובה אף על פי שיכולת הגרון משגת כמעט חזקתם ורפיונם, פתרוני המלין אשר המה בתוכם יורו וילמדו עלהדגשות לבדה, ורחום וחנון יוכיח, וגם ה"א נלוותה עמם לענינם, וגם אל"ף נוטה עמהם, אך לא כמשפט רעותיה, על כי אשר לא ישתוה מוצא ארבעתן.

מם מתחלק לכמה ענינים.

ממלוך אדם חנף (איוב לד ל) מחות דעי (איוב לב ו) מענות את איוב (איוב לב א), מדבר עם יעקב (בראשית לא כט). וחלופם, מאבני המקום (בראשית כח יא), מאפסי ארץ (ירמיה טז יט),

מעפר שרפת החטאת (במדבר יט טז). וחלופם בנקודה, מגפן היין (שופטים יג יד), ומדלת הארץ (מ"ב כה יב), מזרע הארץ (ויקרא כז ל), מפרי העץ (ויקרא כז ל). וחלופם, מוליך לימין משה (ישעיה סג יב), מוריש ומעשיר (ש"א ב לז), מוציא אסירים (תהלים סה ז). וחלופם, מפר אותות בדים (ישעיה מד כה), ממית ומחיה (ש"א ב ו), מסיר לב ראשי עם הארץ (איוב יב כד). וחלופם, מגדיל ישועות מלכו (תהלים יח כא), מצמיח חציר (תהלים קד יד), מגיד מראשית (ישעיה מו י). וחלופם, משוה רגלי כאילות (תהלים יח לד), מגלה עמוקות (איוב יב כב).

סימן: ממלוך, מאבני, מגפן, מוליך, מפר, מגדיל, משוה.

כף מתחלק לכמה ענינים.

כגר כאזרח (ויקרא כד טו), כעבד כאדוניו (ישעיה כד ב). וחלופם, כגן יי' בארץ מצרים (בראשית יג י). וחלופם, כשכב אדני המלך (מ"א א כא), כשמע עשו (בראשית כו לד). וחלופם, כדבר אפרים רתת (הושע יג א), ככלות שלמה (מ"א ה נד). וחלופם, ונבל כעלה כלנו (ישעיה סד ה), כי כחציר מהרה ימלו (תהלים לו ב), וכענן חטאתיך (ישעיה מד כב). וחלופם, כמנור אורגים (ש"א יז ו), כצרור אבן במרגמה (משלי כו ח).

סימן: כגר, כגן, כשכב, כדבר, כעלה, כמנור.

למד מתחלק לכמה ענינים.

לאדם מערכי לב (משלי טז א), לאיש אשר אלה לו (בראשית לח כה). וחלופם, ויאמר לאדם (איוב כח כח), ואם אין לאיש (במדבר ה ח). וחלופם, לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח יג), לאמר לאסורים צאו (ישעיה מט ט). וחלופם, לשום שפלים למרום (איוב ה יא), לעות את יעף (ישעיה נ ד). וחלופם, לקרא לשבוים דרור (ישעיה סא א), לשמע אנקת אסיר (תהלים קב כא). וחלופם, לספר בציון (תהלים קב כב), להגיד כי ישר ה' (תהלים צב טז), לאסף ולכנוס (קהלת ב כו), לדעת טוב (בראשית ג כב), לשמר את דרך עץ החיים (בראשית ג כד). וחלופם, וימס לבב העם ויהי למים (יהושע ו ה), יחשוב לתבן ברזל לעץ רקבון נחושה (איוב מא יט). וחלופם, כן יאמרו לי אשה הרגתהו (שופטים ט נד), אמרי לי אחי הוא (בראשית כ יג). וחלופם, ואמר פרעה לבני ישראל (שמות יד ג), היה לי לבן חיל (ש"א יח יז).

סימן: לאדם לאדם, לחוז, לשום, לקרא, למים, לי, לבני.

אלה האותית המשרתים את רעיהם, יש שומרים עליהם ומושלים אותם ונעתרים לתוכן אמתן ומאזני שקלתן כפי מקרה האותיות זה לעומת זה. ואלה משליהם, נקודה, ופתיחה, קבוצה, פשוטה ושבא, על פיהם יהיה כל קושט וכל ננוחה, אבל על המשכיל לדעת איככה תקרינה האותיות במחברתם, במה יתישבו על הלשון היטב ויניחו בפה אשר

בסור אות מהמלה ושום אות אחרת תחתיה אשר לא רעותה ימוש המושל מעל כנו ויעמד אחר תחתיו כפי המלה והמלאכה והאותיות וכפי קצרה ורחבה. והאותיות הראויות עמיתות חבורות מקבילות ומשיקות אלה לקראת אלה. והמלין העליונים האלה יורו על קצות הדרך וילמדו הנתיב, ויאחז המשכיל אורחותם ויתבונן מסלולם.

הא מתחלק לענינים.

האף שונא משפט יחבוש (איוב לד יז), הבנהרים חרה ה' (חבקוק ג ח), הגם לחם יוכל תת (תהלים עח כ), הדרכי לא יתכנו (יחזקאל יח כה), ההיטב חרה לך (יחזקאל יח כה), האתה זה אדני (מ"א יח ז), הזה האיש (ישעיה יד טז), החפץ לשדי (איוב כב ג), הטרם תדע (שמות י יז), הירוע ברזל בברזל (ירמיה טו יב), הכימי אנוש יממיך (איוב י ה). וחלופם, לראות הקלו המים (בראשית ח ח), לראות היעמדו דברי מרדכי (אסתר ג ד), לראות היש משכיל (תהלים יד ב), לראות הפרחה הגפן (שה"ש ו יא), התעיף עינך בו ואיננו (משלי כג ח), החזקה הוא הרפה (במדבר יג יח), השמרים הם את דרך ה' (שופטים ב כב), הילך בתורתי (שמות טז ד), החכם יהיה או סכל (קהלת ב יט), וכאלה הרבה. וחלופם, הידעתם את לבן בן נחור (בראשית כט ה), השלום לו (בראשית כט ו), היש לדבר לך אל המלך (מ"ב ד יג), הקולך זה בני דוד (ש"א כד יז), האתה זה בני עשו (בראשית כז כא), היש את לבבך ישר (מ"ב י טו), וכאלה הרבה. וחלופם, היא העולה (ויקרא ו ב), והאש על המזבח תוקד בו (ויקרא ו ה), ובער עליה הכהן (ויקרא ו ה), הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני (בראשית לא מג). וחלופם, בהשמים חסדך (תהלים לו ד), להנחתם בהדרך (נחמיה ט יט), ויבדילם אמציה להגדוד אשר בא אליו (דה"ב כה י), להעלות העולה להמזבח (דה"ב כט כז), וכל ההקדיש שמואל הראה (דה"א כו כח), על ההכין אלהים לעם (דה"ב כט לו), וכאלה הרבה. וחלופם, העל את העם הזה (שמות לג יב), הבא נא ידך בחיקך (שמות ד ו), השלך על ה' יהבך (תהלים נה כג), הקהל לי את העם (דברים ד י). וחלופם, כי הפליא חסדו לי (תהלים לא כב), השירו ולא ידעתי (הושע ח ד), הקימו בחוניו (ישעיה כג יג), אשר לא הסיר תפלתו וחסד ומאתי (תהלים סו כ). וחלופם, הביא מנחות שוא (ישעיה א יג), הסר חטאתו (ישעיה כו ט), לא ידעו הבין (ישעיה נו יא), הסר משוכתו (ישעיה ה ה), הרחק כמטחוי קשת (בראשית כא טז), וכאלה הרבה.

ויש להא הקיצונה האחרונה במלים ענינים, ואלה קצותם: אנה לידו (שמות כא יג), בנה כעש ביתו (איוב כז יח), גלה עמי (ישעיה ה יג). וחלופם, אמצה לי יושבי ירושלים (זכריה יב ה), ה' עשקה לי ערבני (ישעיה לח יד), ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה כה כז), עצלה תפיל תרדמה (משלי יט טו). וחלופם, זכרה לי אלהים לטובה (נחמיה ה יט), שמרה זאת לעולם

(דה"א כט יח), שפטה משפטי (איכה ג נט). וחלופם, שמרה נפשי עדותיך (תהלים קיט קמז), זכרה ירושלים (איכה א ו), עגמה נפשי לאביון (איוב ל כה). וחלופם, אז ראה ויספרה והכינה וגם חקרה (איוב כח כז). וחלופם, ויבא יוסף הביתה (בראשית מג כו), ביתה פרעה (שמות מו יד), ארצה מצרים (שמות ד כ). וחלופם, אברכה את ה' (תהלים לד ט), אהללה שם אלהים (תהלים כט לא), וכאלה הרבה.

ויש לה"א תוצאות הרבה מלבד אלה משתי קצותיו, ואת אשר דברנו על מלה שהיא רבת פנים ולא יודע פתרונה, כי אם בערך מחוותה, ובהן אשר הכרתה בנקידתה, תורה על גזרתה, אצלתי מהן מעט מזער במה ידעו מבקשי לשון עברית שיש במלין מלים שווים במראה ושנויים בפתרון. אחבירם זה לעמת זה, להורות פשר המלה למרבית פניה. אבל יש במלים האלה וביתר המלים מלין אשר יש בנקודתם עזר, ויובדלו ממשוליהם הנחברין אליהם, כמו אלה:

אני אהבי אהב (משלי ח יז), אני שיט (ישעיה לג כא), אני חירם (מ"א י כב),

ברא אלהים (בראשית א א), לא ברא אתם לחם (ש"ב יב יז),

גור בארץ הזאת (בראשית כו ג), גור אריה יהודה (בראשית מט ט),

דברות בים (מ"א ה כג), בנות צלפחד דברות (במדבר כו ז),

הנה אדני יורשנה (זכריה ט ד), וזרעו יורישנה (במדבר יד כד),

ויגז את ראשו (איוב א כ), ויגז שלוים (במדבר יא לא),

ורעו דליותיו (ירמיה יא טז), ורעו אתכם דעה (ירמיה ג טו),

זרו רשעים מרחם (תהלים נח ד), לא זרו ולא חבשו (ישעיה א ו),

זכר חסדו ואמונתו (תהלים צח ג), כל זכר בכהנים (ויקרא ו כב),

חלה את פני ה' (דה"ב לג יב), אשר חלה ה' בה (דברים כט כא),

חול גבול לים (ירמיה ה כב), והוא דרך הול (ש"א כא ו),

כסיל וכימה (איוב ט ט), בן כסיל תוגת אמו (משלי י א),

להיות להם משחתם (שמות מ טו), כי משחתם בהם (ויקרא כב כה),

מגורי אל חרב (יחזקאל כא יז), מגורי אביו (בראשית לו א),

מעדנות כימה (איוב לח לא), אגג מעדנות (ש"א טו לב),

נחנו נעבור חלוצים (במדבר לב לב), ונחנו עליו כאשר יפל (ש"ב יז יב),

שער הרגלים (ישעיה ז כ), וקדמנים אחזו שער (איוב יח כ),

כבגד אכלו עש (איוב יג כה), עושה עש כסיל וכימה (איוב ט ט),

עצבי עשם (ישעיה מח ה), לבלתי עצבי (דה"א ד י),

פחים טמנו לרגלי (ירמיה יח כב), רקועי פחים (ירמיה יז ג),

צור יצוק עמדי (איוב כט ו), צור ילדך תשי (דברים לב יח),
קרב אתה ושמע (דברים כה כד), כיום הלחמו ביום קרב (זכריה יד ג),
רש ואיש תככים (משלי כט יג), החל רש והתגר בו (דברים ב כד),
שוד מלכים תינקי (ישעיה ס טז), שד ושבר (ישעיה נט ז),
שנת גאולי באה (ישעיה סג ד), מתוקה שנת העובד (קהלת ה יא),
תקעו עליה אהלים (ירמיה ו ג), תקעו בתקוע (יחזקאל ז יד),
מנה אחת אפים (ש"א א ה), מי מנה עפר יעקב (במדבר כג י),
נבל עשור (תהלים לג ב), כל נבל ימלא יין (ירמיה יג יב),
לעגי מעוג (תהלים לה טו), אם יש לי מעוג (מ"א יז יב),
חלקת השדה (בראשית לג יט), חלקת צואריו (בראשית כו טז).
ואלה המלים שוים במראיהם, ושנוים בנקודתם ופתרונם:
חמץ יין וחמץ שכר (במדבר ו נ), מכף מעול וחמץ (תהלים עא א),
זרע זרע (בראשית א כט), והיה אם זרע ישראל (שופטים ו ג),
כל יוצאי שער (בראשית לד כד), שער בנפשו (משלי כג ז),
שתי לבך למסלה (ירמיה לא כא), למען שתי אתתי (שמות י א),
אשר לא מותתני מֵרֶחֶם (ירמיה כ יז), מרחם בן בטנה (ישעיה מט טו),
בקר אערך לך ואצפה (תהלים ה ד), כי בוקר אנכי (עמוס ו יד),
רחב לא מוצק תחתיה (איוב לו טז), רחב פי על אויבי (ש"א ב א),
צרה החזיקתהו (ירמיה ו כד), והמסכה צרה (ישעיה כה כ),
רוחי זרה לאשתי (איוב יט יז), בהקריבם אש זרה (במדבר ג ד),
קורץ עין יתן עצבת (משלי י י), קורץ בעיניו (משלי ו יג),
תחת גערה במבין (משלי יז י), אל תירא ואל תחת (דברים א כא),
הללוהו בצלצלי שמע (תהלים קנ ה), ויעקב שמע (בראשית לד ה),
חיל אחז יושבי פלשץ (שמות טו יד), שמאול בעשתו ולא אחז (איוב כג ט),
מקום הצדק שמה הרשע (קהלת ג טז), והרשיעו את הרשע (דברים כה א),
אף ערשנו רעננה (שה"ש א טז), וכפתו לא רעננה (איוב טו לב),
דלותי ולי יהושיע (תהלים קטז ו), כי דלותי מאד (תהלים קמב ז),
וברך ולא אשיבנה (במדבר כג כ),ובוצע ברך נאץ ה' (תהלים י ג),
כי זעם מלאתני (ירמיה טו יז), לא זעם ה' (במדבר כג ה),
פחד קראני ורעדה (איוב ד יד), פחד ורחב לבבך (ישעיה ס ה),
בינה הגיגי (תהלים ה ב), רוח חכמה ובינה (ישעיה יא ב),

האסף את אפר (במדבר יט י), אסף החסיל (ישעיה לג ד),
תבל עשו דמיהם בם (ויקרא כ יב), מכין תבל בחכמתו (ירמיה י יב),
חרש לאמר (יהושע ב א), לא תקלל חרש (ויקרא יט יד),
גלה סורה (ישעיה מט כא), סורה אדני (שופטים ד יח),
אומר אני מעשי למלך (תהלים סד ב), אין אמר (תהלים יט ד),
בא אלי העבד (בראשית לט יז), ואני אנה אני בא (בראשית לז ל),
מבכי נהרות חבש (איוב כח יא), מבכי יעזר (ירמיה מח לב),
חבר אני לכל אשר יראוך (תהלים קיט סג), חובר חבר (דברים יח יא).
וגם אלה המלים השוים במראיהם ושנויים בפתרונם ובנקודתם, יש עזר על הפתרון.
אל אלהים ה' (יהושע כב כב), ואל משה אמר (שמות ג יד), אל נולדו להרפא בגת (דה"א כ ח),
בר ולחם ומזון (בראשית מה כג), בר לבב (תהלים כד ד), בר בטני (משלי לא ב),
מוסר ה' (משלי ג יא), מוסר מלכים (איוב יב יח), מוסר מעיר (ישעיה יז א),
נחש שרף (דברים ח טו), נחש העמוני (ש"א יא א), כי לא נחש ביעקב (במדבר כג כג),
וגם ערב רב (שמות יב לח), ערב ובקר (תהלים נה יח), או בשתי או בערב (ויקרא יג מח),
וקראתם דרור (ויקרא כה י), מר דרור (שמות ל כג), ודרור קן לה (תהלים פד ד),
וכאלה הרבה בתורה.
אח הייתי לתנים (איוב ל כט), ואת האח לפניו מבערת (ירמיה לו כב), אח עשויה לברק (יחזקאל כא כ), ובין אחים יפריא (הושע יג טו),
אי לזאת (ירמיה ה ו), אי לך ארץ (קהלת י טז), יושבי אי (ישעיה כג ב), אי כבוד (ש"א ד כא),
ובת טות (דניאל ו יט), בת כהן (ויקרא כב יב), האיפה והבת (יחזקאל מה יא), בת בבל (תהלים קלו ח), בת עינך (איכה ב יח),
גל נעול (שה"ש ד יב), גל אבנים (ש"ב יח יז), גל עיני ואביטה (תהלים קיט יח), גל מעלי חרפה ובוז (תהלים קיט כב),
אשר אנכי מורה (ש"א כ לו), מורה מאד (מ"ב יד כו), ונביא מורה שקר (ישעיה ט יד), את המורה לצדקה (יואל ב כג):
אלה הם יסודות המלים אשר ללשון הקדש.
אב אבד אבחת אבל אבן אבנט אבס אבעבעות אבק אבר אברך, אגד אגל אגם אגמון אגן אגף אגד אגרטל אגרוף, אד ארב אדם אדין ארן אדר אדרגזריא אדרזדא אדרכון אדרע, אה אהב אהי אהיה אהל, או און אובל אולי.

או אזא אזוב אזל אזן אזדא אדקים אזר אורח, אח אחד אחז אחו אחידן אחלי אתמהא אחר אחשדרפנים אחשתרנים.
אט אטד אטם אמון אטד.
אי איבה איך איל אימה אין איש אישון איתי איתן.
אך אכזב אכזר אכל אכן אכף אכר.
אל אלוה אלה אלם אלמג אלף אלץ אלגביש.
אם אמל אמן אמץ אמר אמש אמת אמתחת.
אן אנח אנך אנס אנף אנק אנש אסוך אסם אסון אסף אסופות אסר, אע.
אף אפר אפן אפס אפוא אפע אפק אפר אפרח אפריון, אץ אצבע אצל אצעדה אצר, אקדח אקו, אר אראל ארב ארבע ארג ארז ארח ארך ארמן ארן ארק ארש ארשת, אש אשד אשך אשכר אשתוללו אשתונן אשם אשמן אשמר אישון אשנב אשף אשפר אשר אשתרור.
את אתון אתיק אתמל אתנן אתר.
ותשלם מחברת אל"ף היסודות, מבלעדי תוצאותם ומיני תולדותם.
דע, כי כל האותיות מלים יקבצון ונקבצין יחד ונחברים בהם לכל עוברי פני האותיות, נסדרין ונהפכין ונחלפין והיו למלה עד כלות לשון יהודית, ומפתח כל מבטא זולתי אלה אשר לא יאספון ולא יקבצון בלשון עברית, ואם נדבקין ונחברין, לא תקום מהם מלה. ויש מהם אשר נקבצין בשמות ולא בלשון, במשרתים ולא ביסודות, בלשון משנה ולא בלשון עברית. ויש מספרם שמונה ותשעים, מהם ארבעים אשר לא נחברים ולא נקבצים ולא נאספים ולא יקומו למלה. ושמונה וחמשים הנשארים נקבצים על ידי מקרה ולא על היסוד, וגם מהם מעט מזער אשר נדבקין בלשון ארמית אשר בספר דניאל ועזרא. ומהן אשר נקבצין בקרב המלה עם יתר האותיות, ומהם אשר נכפלים בתחלתה וגם באחירתה ומהם אשר נכפלים באחריתה ולא בתחלתה. אלה הן האותיות אשר לא נקבצים ולא נחבים יחד ולא יתקבצון במלה.
גט גך גס גץ גק, דז דט דס, זט זס זץ זש זת, חא חה חע, טג טד טז טך טץ טק טת, לר, סז סט סץ סש, עא עה עח, פב, צז צט צך צס צש, קג קז קד, תס.
ואלה הם הנשארים אשר אינם נאחדים ולא נחברים במלה כי אם במקרה, ובסור המקרה ישתוו יחדו, אלה המה:
אע אק, בפ, הא הז הח הט הך הע הפ הצ הק הש הת, וא וב וג וד וה וח וט וי וכ ומ ונ וס וע ופ וצ וק ור וש, זפ זת, הא, טס, יג יז יט יכ יס יע יק, כג כט כץ, כק, לר, מב מז מפ, סי, צת, קת, שצ, תג תד תט תי.

אלה הנחברים מהם בלשון ארמית: אע, ואע מהשם בכתליא (עזרא ה ח), שצ, ושיציא ביתה (עזרא ו טו), מז, למזא לאתונא (דניאל ג יט), קת, קתרום סבכא (דניאל ג ה), והנדבקין מהם בשמות כאלה: סי, בסיני, יס, ביסכה תד בתדהר, יע ביעיר, זפ בזפרונה, אק באקדח ובאקו, וף בופסי, וש בושתי, וי בויזתא, יז ביזניה, זי בזיזא, והרבה מהם מצטרפין לשמות ואין ללמד מהן, על כי הם שמות ולא מבטא, וכה יכפלו האותיות במלים בהחלתם ובאחריתם. דע, כי האותיות העשתי עשרה המובנים לשרת ומועדים למלאכה כלם נכפלים בהחלת המלים ובאחריתם משתי קצותיהם, זולתי אל"ף לבד אשר לא יכפל בסוף המלה, וכה כפילתם: אאזרך (ישעיה מה ה), אאלפך (איוב לג לג), בבא אליו (תהלים נא ב), בברית אשלחך (מ"א כ לד), ההיתה זאת (יואל א ב), העיר ההללה (יחזקאל כו יז), בכסף ובזהב ייפהו (ירמיה י ד), לא ייחל (מיכה ה ו), ככלוב מלא (ירמיה ה כו), ככלותו לדבר (שמות לא יח), עת ללדת (קהלת ג ב), גם מקום ללון (בראשית כד כה), ממשלת (ירמיה לד א), ממלכות (יהושע יג יב), ששם עלו (תהלים קכב ד), ששזפתני (שה"ש א ו), תתה לי ערף (ש"ב כב מא), תתקפהו (איוב יד כ), כלם נכפלים זולתי וו לא יכפל כי אם בווי העמודים (שמות לח י):

וגם כה יכפלו באחרית המלים: סובב (קהלת א ו), דובב (שה"ש ז ו), ינובב (זכריה ט יז), חוגג (תהלים מב ה), נודד (משלי כז ח), לגבהה (צפניה ג יא), לגזז (בראשית לא יט), אשוחח (תהלים קמג ה), לשומם (יהושע כג יג), הסכך (נחום ב ו), מחולל (משלי כו י), ארומם (ישעיה לג י), חונן (תהלים לו כא), נסס (ישעיה י יח), להתרועע (משלי יח כג), ינופף (ישעיה י לב), קצץ (שמות לט ג), מחקק (בראשית מט ו), תשתרר (במדבר טז יג), בשש (שמות לב א), ממותת (ש"א יד יג), ורוב המלים יכפלו כמו אלה, נמצאו האותיות המשרתים נכפלים מפה ומפה, ויתר האותיות נשתוו עמהם באחרית ולא בתהלה, זולתי יוד לבדו אשר לא נכפל באחרית: תמה הפתיחה:

א

הקדמה

מחברת אל"ף

אחל לבאר לשון יהודית, להעמיד כל מלה כפי שאת, יש מלה רבת פנים ולא יתבונן המשכיל יסודותיה, כי אם במהות ענינה אשר סביבותיה למרבית פניה, כי המלה מושכת והולכת עד אשר מתחלקת ממראה אחד עד חמשה עשר פנים, על כן יש מלה אשר הענין ימשכנה ויורה עליה וילמד על גזרתה. ויש מלה אשר היא מושכת הענין

ומבארת הפתרון ושכל סודו, וכה הוא פתרון הלשון ופשר המלים לפי מחלקותיהם ותוצאותיהם.

מילה א

אב

מתחלק לששה פנים: המראה הראשון, **אב** ואם (אסתר ב, ז), **אבי** כל תופש כנור (בראשית ד, כא), **אביב** קלוי באש (ויקרא ב, יד), והם אחודי דמיון שינויי פתרון ויסודתם אחת. 'אב ואם' הוא אב לבנים, 'אבי כל תופש כנור' הוא ראשון לכל תופשי כנור, 'אביב' הוא ראשון לכל בכורים, תחלת כל כרמל, על קראו 'אביב'. וגם יתכן להיות מגזרת **אבי** הנחל (שיר ו, יא), בעבור רטיבתו ולחותו וקלייתו באש, וזה האחרון קרוב מן הראשון לתוכן ענינו. השני. ולא **אבה** יי' (דברים כג, ו), ולא **אביתם** לעלות (שם א, כו), **אבי** יבחן איוב עד נצח (איוב לד, לו), ותפר **האביונה** (קהלת יב, ה), כלם גזרה אחת הם, וכלם לשון רצון. ופתרון 'אבי יבחן איוב', רצוני ומאויי שיבחן איוב עד נצח, ופתרון 'ותפר האביונה' תשבית תאות האדם ככלות כחו.

השלישי. **אבי** הנחל (שיר ו, יא), עודנו **באבו** לא יקטף (איוב ח, יב), ופתרונו לשון 'לחות פרי', ובעלי ארמית בלשון זה ספרו עפיה שפיר **ואנביה** שגיא (דניאל ד, ט), לא יתן **פריו** (ויקרא כו, כ), לא יתן אביה.

הרביעי. **כאבות** חדשים יבקע (איוב לב, יט) אין למלה זאת דמיון בתורה, אבל הענין יורה עליה, וחצי הפסוק יורה על חציו, והיה די בחציו והשנה ענינו שנית, ונמצא ענין אחד דבור פעמים בפסוק אחד וכהנה רבות. ואלה קצות הפסוקים שחצים יורה על חצים והיה די בחצים האזינו ושמעו קולי הקשיבו ושמעו אמרתי (ישעיהו כח, כג), יערף כמטר לקחי, תזל כטל אמרתי (דברים לב, ב), ותשכח כי רגל תזורה, וחית השדה תדושה (איוב לט, טו), גן נעול אחותי כלה, גל נעול מעין חתום (שיר ד, יב), גנון והציל, פתוח והמליט (ישעיהו לא, ה), רגלי עני, פעמי דלים (שם כו, ו), יגורהו בחרמו, ויאספהו במכמרתו (חבקוק א, טו), בל תלך בו אני שיט, וצי אדיר יעברנהו (ישעיהו לג, כא), הנותן בים דרך, ובמים עזים נתיבה (שם מג, טז), וירא אפרים את חליו, ויהודה את מזורו (הושע ה, יג), מהר שלל, חש בז (ישעיהו ח, יג), וכאלה רבות בדברי הנביאים. ועתה אכתבם בענין הראוי להם. נשוב לענין אובות, הנה בטני כיין לא יפתח כאבות חדשים יבקע הם נבלי יין הנבקעים מפני [נ"א מרוב] מליאתם ונפיחתם.

החמישי. **אב** וידעוני (דברים יח, יא), והיה **כאוב** מארץ קולך (ישעיהו כט, ד), אשת בעלת **אוב** (ש"א כח, ז), דרשו אל **האובות** (ישעיהו ח, יט), כלם מעשה כשפים העשוים לשכני קברים.

השש. למי אוי למי **אבוי** (משלי כג, כט) ענין עגם ואנינה הוא לפי ענינו, ויתכן להיות מגזרת אביון.

מילה ב

אבד

או מצא **אבדה** (ויקרא ה, כב), שאול **ואבדון** (משלי טו, יא), אין לו כי אם מראה אחד, והוא הדבר האבוד והנעלם. על כן אמר המשכיל שאול **ואבדון** נגד יי' (משלי טו, יא), פתרונו שאול אשר מתחת לארץ ואבדון הנעלם מכל עין חשופים וגלוים מבלי כסות נגד יי' אף כי לבות בני האדם (שם) ואבד מנוס מנהם.

מילה ג

אבח

פתרונו כפי ענינו, כי אין לו ערך בתורה, אבל ענין הנבואה יורה עליו, **אבחת** חרב (יחקאל כא, כ) כמו 'אימת חרב'. ויש בתורה מלין אשר אין להם דמיון לעמוד על גזרתם ודעת בנינם, אבל עניני המחוה וסדרי הדת יורו עליהם וימשכום, ויהי כאשר ראו אנשי סברא ונלאו מצוא יסודות הלשון ולא מצאו כח להשיג שרש המבטא ולעמד על עיקרם, שינו המלים והחליפו האותיות והפכו הלשון אשר לא כדת.

תקן 'יהודה בן קריש' בספר פתרוניו ובאר 'אבחת חרב', כמו 'אבעת חרב' החליף החי"ת בעי"ן, וגם יסף אל"ף על יסוד המלה, הנה נשאר מכל המלה 'בית' לבדו, ונמצאת המלה מבלי תחלה וסוף, ואין כה משפט הלשון להיות מלה מלשון הקודש פרוצה מפה ומפה, קלוטה משתי קצותיה, כמו אבחת חרב. וגם לדברי הפותר ההוא לא יקום פתרונו להיות אבעת חרב, אם מגזרת **בעתה** (ירמיהו ח, טו), ידיננה אל"ף אשר בתחלת המלה מדוע [נ"א למה] נטה אליה, ומה בא ללמד. ועוד יש להשיב, התי"ו אשר באבחת, איננו יסוד והתי"ו אשר בבעתה הוא אחוז במלה אחיזת עיקר, הן נמצא הפותר משריש אל"ף באבחת אשר אין לו, ומשבית מבעתה תי"ו אשר לו באמרו כי אבחת כמו אבעת, ולא כאשר החליף את החי"ת והשריש את התי"ו יחליף את האל"ף אשר לאבחת, ולא ידמנו למלה אשר אין בה אל"ף, כי איככה יוכל לשום אל"ף בבעתה; הלמען העלמת פתרון אבחת, שיחית מלה אחרת להוסיף עליה ולגרוע ממנה, כי מה יתרון בפתרון בהיות לו תוספת ומגרעת תמורות ותהפוכות והפותרים, ההמה יודעים כי אין קבוצת הלשון מצואה בספר

תעודתנו, ואלו היתה הלשון שלמה אצלנו כל אלה המלים אשר ירפאו, היינו מוצאים אותם והשכנום במרחבו, ועתה לא נמצאו כי נעתקו, העל כן בודאים על לשון הקדש, מרחיבים את הקוצר ומרבים את המזער, וכן לא יתכן עד יערה עלינו רוח ממרום.

תאבתי לישועתך יי' (תהלים קיט, קעד), פתרו הפותר בו, כמו 'תאותי מן תאוה', החליף בי"ת בוי"ו, וגם יסף תי"ו על יסודות המלה, וכן הקים פתרונה, והיה עליו מאמתת המוסר מטרם שומו פתרון לחקור איך יבנה בנין הלשון, אפס כל המלים האמורים בסדרי הנבואות אשר תהלתם תי"ו אשר איננה משורש המלה ולא אחוז בה אחיזת עיקר, לא יוכלון אנשי הלשון לספר בו מאומה, ולא יסבו המלה, כי אם במראה אחד כאלה המלין, באמרך, תשורה, תנומה, תאנה, תבונה, תעודה, תרומה, תחנה, תקוה, תנופה, תשובה, תשומה, תאוה, וכאלה רבות, היכול יוכלון אנשי הלשון להסב מן 'תרומה תרמתי', ומן 'תחנה תחנתי', ומן 'תקוה תקותי', ומן 'תנופה תנפתי', ומן 'תאוה תאותי', הלא כה יאמר מן 'תרומה הרימותי', ומן 'תחנה חנותי', ומן 'תקוה קויתי', ומן 'תשובה שבתי', ומן 'תקומה קמתי', ומן 'תנופה הניפותי', ומן 'תאוה אויתי', וכן בכל אלו המלין אשר משפטם להכתב בתי"ו בתחלתם אשר איננו אחוז בהם אחיזת יסוד בצרפך המלין לעת מקריהם יעלו התוי"ן. אבל התי"ו אשר לתאבתי, הוא אחוז במלה אחיזת עיקר, על כן יעלה עמהם, ופתרונו כמו כלתה לישועתך נפשי, וכמוהו **מתאב** אנכי את גאון יעקב (עמוס ו, ח), פתרונו מכלה אנכי את גאון יעקב, וכמוהו גרסה נפשי **לתאבה** (תהלים קיט, כ), ויש כמוהו בלשון ארמית, ועתה נפשנו יבשה אין כל (במדבר יא, ו) 'נפשנא תאיבה'. וגם זה מהמלים החלופי אותיות, הוברי שמים (ישעיהו מז, יג) פתר בו 'חבורי שמים', מן חובר חברים (דברים יח, יא), וחובר חברים מחכם (תהלים נח, ו), החליף ה"א בחי"ת, וכן העמיד פתרון המלה, והמלה עומדת על עמדה מבלי חליפות, ופתרון הוברי שמים כמו בוררי שמים, יען כי לא יוכלו הקוסמים לעמוד על דעת רגעי היום והלילה עד ברור להם השמים לטוהר, ולעת הברותם, יחזו מחזה הכוכבים ומודיעים לחדשים, על כן אמרה תורה החוזים בכוכבים מבלי מחזה הכוכבים לא יחזו ולא יקסמו. וגם כה אמר מיכה בדברי חזיוניו: לכן לילה לכם מחזון וחשכה לכם מקסום ובאה השמש על הנביאים וקדר עליהם היום (מיכה ג, ו), זה הפסוק יורה, כי ביום חשכה כהבהר שחקים ויחתמו כוכביהם אין הקוסמין יכולין לדקדק ולקסום, על כן לא יתכן להיות חוברי שמים כי אם 'הוברי שמים', הנה קמה המלה כמשפט ענינה מבלי המיר אותיותיה. ויש מלים לטוען לטעון, אם אמר יאמר כל ההאי"ן הסדורים [נ"א הקדומים] בתחלת המלין המדוברים כמו הוברי שמים, כלם מיוסדים במלים כדבריו כן הוא, אבל יש מלים מעט מזער בלשון

עברית אשר משפטם כהוברי שמים, כאלה: הולכי נתיבות (שופטים ה, ו), הולכי רכיל (ירמיהו ו, כח), הזים שוכבים (ישעיהו נו, י), תהותהו על איש (תהלים סב, ד), תהכרו לי (איוב יט, ג). ועתה אבאר המלים האלה במקום מחברתם.

ועוד מחלופי אותיות: מה **נחנת** בבא לך חבלים (ירמיהו כב, כג), פתר בו 'מה נהנת' מלשון הנאה, החליף חי"ת בה"א ויוציא המלה מיסודתה מהעמידה על שרשרה, אפס כי המלה עומדת על עמדה ויסודתה מאין תמורות ומבלי חליפות, וכה מראה פתרונה: יושבת בלבנון מקוננת בארזים מה נחנת בבוא לך חבלים חיל כיולדה (שם), ירמיה נבא את הנבואה הזאת על מלך יהודה הבוטח בנוה בנינו ורום עליותיו וגובה קנו, כאשר כתוב אומר: אבנה לי בית מדות ועליות מרווחים וקרע לו חלוני וספון בארז ומשוח בששר (שם, יד) יען וביען נשען בבנינו ובית ארזיו, וישת שברו בקנו, כה השיבו: ישבת בלבנון מקוננת בארזים מה נחנת בבא לך חבלים, בהרסי קנת ארזיך איפה תהיה חבוי. וכן רבו המלים אשר החליפו והחסירו אנשי פתרון, וימירו סדרם אשר לא כדת, אבל הגיע תור המלה אשר היא חולפת אותיות יחבירנה במחברת הראוי לה, לפרש ולהעמיד המלים על יסודתם, ועתה נשוב לענין הראשון.

מילה ד
אבל

מתחלק לשלשה פנים: האחד. **אבלה** יהודה (ירמיהו יד, ב), ואנו **ואבלו** פתחיה (ישעיהו ג, כו), כי **אבל** עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו (הושע י, ה), איך יתכן להתאבל העם על שבות הפסילים והכמרים יגילו, אין זה כי אם כה פתרונו לפי הענין, העם יתאבלו על אליליהם, וגם הכמרים שהיו ששים עליהם כלם יתאבלו יחדו, ופתרון לעגלות בית און עקב עגלות בית און, יש בלשון עברית למדי"ן בתחלת המלים מחלוקים למרבית פנים, וכבר קדמו בתחלת הספר הזה במעלות למ"ד, וזה מראה אחד מהמראות אשר נמצא למ"ד במקום למען, כאלה: ואמר פרעה לבני ישראל (שמות יד, ג), לך אמר לבי בקשו פני (תהלים כז, ח), חתן דמים למולת (שמות ד, כו), אם לאל תריבון (איוב יג, ח), אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג), פן יאמרו לי אשה הרגתהו (שופטים ט, נד), המנדים ליום רע (עמוס ו, ג), לעגלות בית און (הושע י, ה), וכאלה הרבה. השני, **אבל** אשמים אנחנו (בראשית מב, כא), 'אבל' כמו 'אמנם', ענינו יורה עליו. השלישי, **אבל** השטים (במדבר לג, מט), **אבל** מחולה (שופטים ז, כב), שם מקום הוא.

מילה ה
אבן

מתחלק לשלשה פנים מבלעדי תוצאותיו. האחד, וראיתן על **האבנים** (שמות א, טז), ענינו יורה עליו ומענינו יקום פתרונו, הוא הפחת העשוי ליולדת בעת לדתה, וכמוהו והנהו עושה מלאכה על **האבנים** (ירמיהו יח, ג), גם זה הפחת אשר גלגל היוצר יסוב בעוברי פיהו. השני, **באבן** או באגרוף (שמות כא, יח), כי **אבן** מקיר תזעק (חבקוקו ב, יא), אבן מאבני הארץ. ויש 'אבן' אשר ישתוה עמו במראה ולא בענין, כאלה: **אבני** צדק (ויקרא יט, לו), **באבן** המלך (ש"ב יד, כו). וענין שני, **אבני** שוהם (שמות כה, ז), טורי **אבן** (שם לט, י). וענין השלישי **ואבן** ברד (ישעיהו ל, ל), **אבן** הבדיל (זכריה ד, י), **אבן** העופרת (שם ה, ח).

מילה ו

אבוי

פתרו אנשי פתרון חלפו עם אניות **אבה** (איוב ט, כו), ברחו הימים בריחת אניות הנושאות תבואה. ואלו רצה איוב בשאתו משלו להשוות בריחת הימים לבריחת אניות, כה היה מתקנו, ברחו כמו אניות אבה וכנשר יטוש עלי אוכל (שם), אף על פי שהמשל מעוקל והחדה איננה ישרה ולא דבורה על אפניה, כי המשל איננו וגם המלים לא יעזרוה, אבל כה יתכן להיות מראה הפתרון כמדת מאזני המלים חלפו עם אניות אבה עברו שנותי וחלפו ימי אוי ואבוי כאשר ידאה הנשר ברחו בספד מר ותאניה ואניה בהבל בא ובחשך הלך, ונמצא אבוי אבה ואביון, גזרה אחת להם.

מילה ז

אבנט

ועשית להם **אבנטים** (שמות כח, מ), חגרת אתם **אבנט** (שם כט, ט), **ובאבנט** בד יחגר (ויקרא טז, ד), מיני חגורות המה, ופתרונו כפי [ענינו].

מילה ח

אבס

אבוס בר (משלי יד, ד), פתחו **מאבוסיה** (ירמיהו נ, כו), אם ילין על **אבוסיך** (איוב לט, ט) אין לו כי אם מראה אחד, ופתרונו הוא מקום העשוי לבלילה.

מילה ט

אבק

מתחלק לשלשה ענינים שוים בגזרתם קרובים בענינם וראוים בפתרונם. הראשון, **אבק** ועפר (דברים כח, כד). השני, **אבקת** רוכל (שיר ג, ו). השלישי, **ויאבק** איש עמו (בראשית לב, כה). אבק ועפר ענין אחד הם. וענינו עליו, כאלה: משפעת סוסיו יכסך **אבקם** (יחזקאל

כו, י), בכל מקום אשר יש שם מרוצת סוסים יעלה עפר מן הארץ מפני מרוצתם, וכמוהו וענן **אבק** רגלם (נחום א, ג), ופרחם **כאבק** יעלה (ישעיהו ה, כד). אבקת רוכל (שיר ג, ו) פתרונו דקי סמים ושחקי מרקחת, כי לא יותן על גחלי מחתה כי אם הדק דק כעפר, על כן כינהו 'אבקת רוכל'. ויאבק איש עמו (בראשית לב, כה) פתרונו ויתעפר איש עמו, נשתקשקו שניהם עד עלות אבק ועפר לשמים מרוב תוקפם חגם ונענועם.

מילה י

אבר

מתחלק לשתי ענינים. האחד, יעלו **אבר** כנשרים (ישעיהו מ, לא), **באברתו** יסך לך (תהלים צא, ד), מי יתן לי **אבר** כיונה (שם נה, ז), המבינתך **יאבר** נץ (איוב לט, כו), ענין כנף הם. על **כנפי** נשרים (שמות יט, ד), בעיני כל בעל **כנף** (משלי א, יז), **כנפי** יונה נחפה בכסף (תהלים סח, יד). השני, **אביר** הרועים (ש"א כא, ח), **אבירי** לב (תהלים עו, ו), **אביר** ישראל (ישעיהו א, כח), **אבירי** בשן כתרוני (תהלים כב, יג), לחם **אבירים** (שם עח, כה), גזרה אחת ופתרון אחד להם, וכלם לשון אמוץ הם.

מילה יא

אברך

ויקראו לפניו **אברך** (בראשית מא, מג), אין למלה זו דמיון בתורה, אבל הפותר יכול להעמידה מגזרת 'ברך': כי לי תכרע כל **ברך** (ישעיהו מה, כג), **נברכה** לפני עושנו (תהלים צה, ו), **ויברך** הגמלים (בראשית כד, יא). ברכוב יוסף במרכבת משנה, הכריז לפניו המכריז וכן היה אומר 'זה השליט הראוי לברוך לפניו ולהשתחות לו', וראוי להיות כענין אסוף שמן (מ"ב ד, ב), אשר עקרו סך מסוך לא סכתי (דניאל י, ג), ואצעדה מצעד (משלי ל, כט).

מילה יב

אגד

אגודת אזוב (שמות יב, כב), **אגודת** מוטה (ישעיהו נח, ו), ויהיו **לאגודה** אחת (ש"ב ב, כה), ענינו יורה עליו, והוא כמו קבוצה הנאספת ביד וכאלומה הנאספת בכף, ונאמר התר אגודת מוטה (ישעיהו נח, ו), הבינו כי לא הזהיר להתיר כי אם דבר הקשור.

מילה יג

אגל

אגלי טל (איוב לח, כח), אין למלה זאת דמיון בתורה, אבל ענינה יורה על פתרונה אגלי טל כמו נטפי טל ורעיפת רביבים.

מילה יד
אגם
והיה השרב **לאגם** (ישעיהו לה, ז), על יאריהם ועל **אגמיהם** (שמות ז, יט), **ואגמים** אוביש (ישעיהו יט, י), כל עשי שכר **אגמי** נפש (ישעיהו יט, י), כלם מקום מקוה מים, וכה פתרון והיו שתותיה מדוכאים כל עשי שכר אגמי נפש (ישעיהו יט, י), חרוב יחרבו מימי האגם ואבלו הדייגים העושים מסגרות במימי האגמים במה תסכר דגת היאור ונפש שרציו.

מילה טו
אגמון
הלכף **כאגמון** ראשו (ישעיהו נח, ה), כדוד נפוח **ואגמון** (איוב מא, יב), כפה **ואגמון** (ישעיהו ט, יג), התשים **אגמון** באפו (איוב מ, כו), כלם כפופי קצה הם [וזה פתרונו לפני ענינו].

מילה טז
אגן
אגן הסהר (שיר ז, ג), וישם **באגנות** (שמות כד, ו), מכלי **האגנות** ועד כל כלי הנבלים (ישעיהו כב, כד), מיני קערות המה עגולות שפה. ואגן הסהר, יורה על עגולתם בהשוות המדמה הסהר לאגן ללמד שויון עגולתו.

מילה יז
אגף
ואת **אגפיו** אזרה לכל רוח (יחזקאל יב, יד), פתרונו גפין, כמו **וגפין** די נשר ליה (דניאל ז, ד), ולה **גפין** ארבע (שם, ו), פתרונו כמו כנפים בלשון ארמית.

מילה יח
אגר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לאגורת** כסף (ש"א ב, לו), **אוגר** בקיץ בן משכיל (משלי י, ה), **אגרה** בקציר מאכלה (שם ו, ח), ויין לא תשתה ולא **תאגר** (דברים כח, לט), כלם לשון קביצה המה, ויתכן להיות **אגור** בן יקה (משלי ל, א) מענינם. וראוי לעלות האלף מראשית המלה כאשר כתוב במחברת האלפין כאלה: **יגרהו** בחרמו (חבקוק א, טו), העוד הזרע **במגורה** (חגי ב, יט), נהרסו **ממגרות** (יואל א, יז), כלם לשון אגירה המה. השני, **ואגרת** אל אסף (נחמיה ב, ח), **ואגרת** פתוחה בידו (שם ו, ה), **אגרות** יתנו לי (שם ב, ז), **אגרת** הפרים (אסתר ט, יט), ענין גליון המה.

מילה יט
אגרטל
אגרטלי זהב שלשים **אגרטלי** כסף (עזרא א, ט), מיני כלים הם.

מילה כ
אגרוף
באבן או **באגרוף** (שמות כא, יח), מכת יד הוא לפי הענין. ונחל קישון **גרפם** (שופטים ה, כא), הוא קרוב לענינו, ויהיה גרוע אל"ף כיתר המלים הגרועים אל"ף בראשיתם.

מילה כא
אד
מתחלקת לשלש מחלקות: האחד, **ואד** יעלה מן הארץ (בראשית ב, ו), יזקו מטר **לאדו** (איוב לו, כז), פתרונו לפי ענינו, ענין ערפל וחשך [נ"א אופל ומחשך]. ויתכן להיות מגזרתם אל תבא בשער עמי ביום **אידם** (עובדיה א, יג), הלא **איד** לעול (איוב לא, ג), שמח **לאיד** לא ינקה (משלי יז, ה), אל תשלחנה בחילו ביום **אידו** (עובדיה א, יג), כמו יום ענן וארפל. השני, הלא זה **אוד** מוצל מאש (זכריה ג, ב), עץ הנפחם מאש. השלישי, על **אודות** האשה הכשית (במדבר יב, א), אל **אודת** הרעה הגדולה הזאת (ש"ב יג, טז), על **אדתי** ועל **אדותיך** (יהושע יד, ו), על **אודת** ישראל (שמות, יח, ח), כמו על דבר ישראל.

מילה כב
אדב
לאדיב את נפשך (ש"א ב, לג), **מדיבת** נפש (ויקרא כו, טז), ענין כליון הם.

מילה כג
אדין
דניאל (דניאל ב, יז), **אדין** מלכא (שם, מח), **אדין** נבכדנצר מלכא (שם ג, כד), פתרונו כפי ענינו, כמו אז.

מילה כד
אדם
מתחלק לארבעה פנים. האחד, **אדם** כי יקריב מכם קרבן (ויקרא א, ב), **אדם** ילוד אשה (איוב יד, א), **אדם** ביקר בל ילין (תהלים מט, יג), מי יודע רוח בני **האדם** (קהלת ג, כא), אך הבל בני **אדם** כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד (תהלים סב, י). ואיך משפט בני אדם לעלות במאזנים, אבל כה פתרונו, אדן להבל דמה, אלו היה ההבל

ראוי להשקל במאזנים להיות ההבל בכף מאזנים והאדם בכף שניה, נמצא שקלת ההבל ושקלת האדם שוה.

מי יודע רוח בני **האדם** העלה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג, כא), יש על אנשי לבב להשתומם על אמרת שלמה המשכיל ולתמוה ממליצתו, כי אמנם יש פליאה בפתרוני מליו, הלא הוא אמר והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (שם יב, יז), ועתה אומר 'מי יודע אם עולה אם יורדת', אך ממוצא דבר הבין כי הרוח תשוב אל מכונה והאדם ישוב אל יסודו, ומה יוכל המשכיל להשיג בשכלו דבר רוח האדם ורוח הבהמה אם עולה אם יורדת, יש על אנשי לבב לאחז באורח השכל וישימו לבותם לנתיבות העולם להתבונן מוסדות הארץ לדעת איך נכונו [נ"א נבנו] הרוחות בעלותם במחשבה על פי הדת, כי אמנם בעשותו ככה ידע וישכיל שורש דבר ויכיר עוז אלהינו ומשפט הרוחות איך הרכיבם ומאין הביאם, דע והתבונן כי רוח האדם מאתו נפוחה ומאצלו הביאה בקרבו כדבר הדת ויפח באפיו נשמת רוח חיים (באשית ב, ז), ורוח הבהמה מתחתיות הארץ כאשר נמצא כתוב בספר יצירות ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ (שם א, כד), על כן בצאת רוח האדם מקרבו תעלה לרום גבוה ותשוב אל מקומה ואל מכונתה. עוד יש עזר בנקידת המלה ויורה עליה וירחקינה מתמיהא, כי אמנם אלו היתה תמיהא, היתה ההא פתוחה שקולה בשקלת דמיונה, אשר כמוה כאלה: האלהים אני (מ"ב ה, ז), י"י הוא האלהים (מ"א יח, לט), הראשון פתח עקב תמיהתו, והשני קמץ עקב דבר לו לענינו. וכמוהו העבד ישראל (ירמיהו ב, יד), העבד העברי (בראשית לט, יז), וכמהו האיש כמוני יברח (נחמיה ו, יא), מי האיש הירא (דברים ך, ח), האמת אתכם (בראשית מב, טז), קטנתי מכל החסדים ומכל האמת (שם לב, יא), חקה אחת ומשפט אחד להם. ועתה הואיל וקמצו הסופרים 'הָעלה' ולא פתחוה, כמו העולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב), והיא העולה (וקרא ו, ב), הורונו ולמדונו כי רוח האדם עולה ורוח הבהמה יורדת, וזה לנו האות הראוי להשען עליו ולאחוז בו, 'כל מלה התמוהא בה"א, תמיד היא פתוחה, ולא יתכן להיות קמיצה', כי כן גבלו אנשי הלשון על ספרי החקה, לבעבור שום שכל בין פתח לקמץ, למען לא יטעו קוראי הספר. ורוח הבהמה היורדת גם פה יש די לאנשי שכל בנקודה היורדת, כי אלו היתה המלה הזאת תמוהה, היה מחוקק להתמיה בנקודה שבה הה"א טעונה שבה ופתוחה, ויכולת הלשון משגת שניהם בהיורדת, ועתה פתוחה סופרים, הודיעונו על הרחקתה מתמיהא, הן אלה עניני הדבר וסוד המעשה.

אבל נשאר עוד להעמיד פתרון הפסוק היטב ולהקריב ענינו ודקדוקי מליו ונקידותיו ללב, מי יודע רוח האדם ורוח הבהמה (קהלת ג, כא), כה פתרונו, מי יוכל להבין דעת רוחותם ומי יוכל להשקיף בסרעפי לבותם? לא יבין זאת כי אם היוצר יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם. ואיך יאמרו הפותרים כי 'שלמה המשכיל לא ידע אם רוח האדם עולה ואם רוח הבהמה יורדת', אלו לא הבין, כה היה מתקן הפסוק בפנים המחולקים בעניני התמיהות היה מתמיה העלה בה"א כמשפט המלים התמוהים, וגם היה מתמיה במלה הראויה לה כיתר רוב התמיהות, [כי] בהתמיה המדבר דבר אחד מתמיהו בה"א, ובהתמיהו שני דברים בפסוק, מתמיה ב'ה"א' את הראשון וב'אם' את השני, כה משפט התמיהות ברוב המלים, התמיהא העשויה לדבר אחד כאלה: האלהי מקרוב אני (ירמיהו כג, כג), הברכה אחת היא לך (בראשית כז, לח), הגוי גם צדיק תהרג (שם כ, ד), הדרכי לא יתכנו (יחזקאל יח, כט), וכאלה הרבה, וכולם שוים בענינם, שנוים בנקידתם כפי [נ"א כי] נחת המלה בפה ומושבה [נ"א ומושכה] בלשון, כי אמנם יש מלה רחבת מבטא וקצרת מבטא רבת אותיות ומעוטת אותיות ואין נקידתם כי אם כפי נענועם וכפי מכונתם בפה וחנייתם בלשון, דע כי נקידת התמיהא מחלוקת לשלש פנים במלים אשר תחלתם ה"א כאלה: המראה האחד הַעבד ישראל (ירמיהו ב, יד), המראה השני הֲאנכי הריתי את כל העם הזה (במדבר יא, יב), הֲאנכי לאדם שיחי (איוב כא, ד), המראה השלישי הֲכימי אנוש ימיך (שם י, ה), ענין אחד לשלשתן והן בנקידתם שנוים, והם ראוים להשתוות, לולי שנויי נענועם כפי המלים, ועתה הואיל ולא התמיהו הסופרים העלה והיורדת הורונו ולמדונו כי רוח האדם עולה ורוח הבהמה יורדת, ושניהם פתוחי האין המה בלי נקידת תמיהא, כמו והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב) והיא העולה (וקרא ו, ב).

ואת שתי התמיהות הבאות בפסוק אחד על שני דברים מתמיה בה"א ושונה באם רוב התמיהות כאלה: האנוש מאלוה יצדק אם מעשהו יטהר גבר (איוב ד, יז), הבנהרים חרה יי' אם בנהרים אפך (חבקוק ג, ז), הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו (תהלים עח, כ), ההיתה זאת בימיכם ואם בימי אבותכם (יואל א, ב), החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא (איוב יא, ז), הטוב כי יחקור אתכם אם כהתל באנוש (שם יג, ט), הינהק פרא עלי דשא אם יגעה שוא על בליליו (שם ו, ה), הכימי אנוש ימיך אם שנותיך כימי גבר (שם י, ה), הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו (תהלים פח, יא), המאוס מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך (ירמיהו יד, יט), הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט (תהלים צד, ט), העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה (איוב י, ד), הפניו תשאון אם לאל תריבון (שם יג, ח), הצאן ובקר ישחט ומצא להם אם את כל דגי הים (במדבר יא, כב), הקצור קצרה

ידי מפדות אם אין בי כח להציל (ישעיהו נ, ב), הרוב רוב עם ישראל אם נלחום נלחם בם (שופטים יא, כה), השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו (תהלים עז, י), התקשור רים בתלם עבותו אם ישדד עמקים (איוב לט, י), וכאלה יש הרבה בתורה.

ויש תמיהא בלא ה"א, כאלה: מי האומר שאול ימלך עלינו (ש"א יא, יב), הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו (שמות ח, כו), לעות אדם בריבו ה' לא ראה (איכה ג, לה), מי זה אמר ותהי ה' לא צוה (שם ג, לז), מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (שם ג, לח), וכאלה הרבה.

נשוב לענין ראשון. אדם ביקר בל ילין (תהלים מט, כא), אותו דנו אנשי פתרון מגזרת בקר וערב, וכה אמרו אדם יקום בקר ולא יאמין לערב לו ערב והיה הפתרון ראוי בענינו כפי הפותרים, לולי היו"ד אשר בקרב המלה אשר ימנענה מהיותה מגזרת בוקר, אבל איננה כי אם מגזרת יקר, וכה פתרונו: אדם בהיותו בימי יקר תפארתו, עשרו ישיאנו ולא יבין לחשוב אחריתו, ופתרון 'אדם ביקר בל ילין', אדם ביקר עשרו בל ילין בקנו כי פתע יגוע ואיו, וכמוהו: בנות מלכים ביקרותיך (תהלים מה, י), יקרה היא מפנינים (משלי ג, טו), תיקר נא נפשי (מ"ב א, יג)

השני. אדומים כדם (מ"ב ג, כב), מדוע אדום ללבושך (ישעיהו סג, ב), אדמו עצם (איכה ד, ז), ירקרק או אדמדם (ויקרא יג, מט), אל תרא יין כי יתאדם (משלי כג, לא), מגן גבוריהו מאדם (נחום ב, ד), ענין חכלילות ושנים המה.

השלישי. אדמת אפר (דניאל יב, ב), עובד אדמתו (משלי יב, יא), עלי אדמות (תהלים מט, יב), ויתכן להיות מגזרת אדמה.

הרביעי. אודם פטדה וברקת (שמות כח, יז).

מילה כה

אדן

מתחלק לשתי מחלקות: האחד, **אדוני** שאל את עבדיו (בראשית מד, יט), ביד **אדנים** קשה (ישעיהו יט, ד), ויקח **אדני** יוסף (בראשית לט, כ), שמו **אדון** לביתו (תהלים קה, כא), **האדון** ה' (שמות כג, יז), ענין גביר המה. השני, על מה **אדניה** הטבעו (איוב לח, ו), וארבעים **אדניהם** כסף (שמות כו, כא), ככר **לאדן** (שם לח, כז).

מילה כו

אדר

מתחלקת לשתי מחלקות: האחד, נאור אתה **אדיר** (תהלים עו, ה), **ואדיריהם** שלחו צעיריהם (ירמיהו יד, ג), וצי **אדיר** לא יעברנו (ישעיהו לג, כא), להיות לגפן **אדרת** (יחזקאל

יז, ח), כלם לשון גודל המה. 'ואדיריהם שלחו צעיריהם' יורה על המלה. ופתרון 'נאור אתה אדיר מהררי טרף', כה הוא, אכן גדול מטרם יסדת הררי טרף, עד שלא נבראו הררי טרף אתה אדיר, וכמוהו בענין גם מיום אני הוא (ישעיהו מג, יג), מטרם שום חוק יום אני הוא, לפני יום שגבה גבורתי וקדמה גדולתי. השני, **אדרת** שנער (יהושע ז, כא), **אדר** היקר (זכריה יא, יג), **אדרת** שער (שם יג, ד), וילט פניו **באדרתו** (מ"א יט, יג), **יריעות** צמר המה.

מילה כז
אדרגזריא

אדרגזריא גרבריא דתבריא תפתיא (דניאל ג, ב), פתרונו לפי ענינו.

מילה כח
אדרזדא

יתעבד **אדרזדא** (עזרא ז, כג), חותם ערבי הוא, ופתרונו לפי ענינו כמשמעו.

מילה כט
אדרכנים

(עזרא ח, כז), פתרונו לפי ענינו כמשמעו כן הוא.

מילה ל
אדרע

וחיל (עזרא ד, כג), הוא בלשון ארמית, כמו אזרוע (ירמיהו לב, כא) דמתרגמינן אדרע.

מילה לא
אהב

אני אהבי **אהב** (משלי ח, יז), **אהבו** את ה' (תהלים לא, כד), **ויאהב** יעקב את רחל (בראשית כט, יח), לשון ידידות המה.

מילה לב
אהה

אהה אדני אלהים (יהושע ז, ז)פתרו בו אנשי פתרון ואמרו המלה כמשמעה האח האח, ואיננה מגזרת יתר המלים. אבל המלה ראויה להראות לה פנים הראוים לפרש, כפי שאת המלה היתה לקוחה מגזרה וקרובה לענין ויהי יסודה ה"א, כמו: הָהּ לַיּוֹם (יחזקאל ל, ב), ינהה נהי נחיה (מיכה ב, ד), נהה על המון מצרים (יחזקאל לב, יח), וינהו כל בית ישראל (ש"א ז, ב), ולא נה בהם (יחזקאל ז, יא). ובהעמיד המלה על פתרון זה, יקום פתרונו מגזרת 'הה ליום', והמדבר בלשון הה בסבותו המלה אליו יאמר 'אהה', ובצוותו ממנה

יאמר 'נהה'. ובהיות המלה על עמדה ולא תסוב הנה והנה, יאמר הה, כמו 'הה ליום'. ועל ענין זה נמצא האל"ף משרת המלה כיתר האלפין המשרתים, אהי מלכך איפוא (הושע יג, י), פתרונו איה מלכך. אבל אהי דברך מות אהי קטבך שאול (שם יג, יד), אינם מגזרתה, כי אם מגזרת הויה והיו להיות ואין יסוד המלה כי אם ה"י יו"ד, והאל"ף אשר בתחלת המלה הוא למדבר במה יסוב המלה. וכה פתרון, אהי דברך מות - אשים דברך מות, אהי קטבך שאול - אשים קטבך שאול, נחם יסתר מעיני - (שם יג, יד) לא אנחם.

מילה לג
אהיה

אהיה אשר **אהיה** (שמות ג, יד), **אהיה** שלחני (שם), הוא השם הקדוש הנכבד והנורא, ולא תגזור מלה זאת מיתר המלים. ופותרים אומרים הוא מגזרת 'הויה והיו להיות', ונראים דבריהם, באמור ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה (שם), כמו שאמר אני הייתי מני עד ואני עתה ואהיה עדי עד. אבל בהשנותו המלה שנית, ואמר 'אהיה שלחני אליכם', נפסקו פתרוני המלה ונעשית כמלים אשר אין להם פתרון וכשמות אשר לא יגזרו ממלים, כי האל"ף אשר בתחלת המלה ימנענה מהיות לה גזרה, באמרו אהיה שלחני אליכם, על כן לא יתכן להות כמו **אהיה** כטל לישראל (הושע יד, ו), **אהיה** לו לאב (ש"ב ז, יד), **כי אהיה** עמך (שמות ג, יב), ולולי זאת לא חברתי המלה במחברת האל"ף.

מילה לד
אהל

מתחלק לשתי מחלקות: האחד, יושב **אהלים** (בראשית כה, כז), **ויאהל** עד סדום (שם יג, יב), **אהל** מועד (שמות כט, י), הן עד ירח ולא **יאהיל** (איוב כה, ה), לשמש שם **אהל** בהם (תהלים יט, ה). השני, **אהלים** וקנמון (משלי ז, יז), מור **ואהלות** קציעות (תהלים מה, ט), **כאהלים** נטע ה' (במדבר כד, ו), מר **ואהלות** עם כל ראשי בשמים (שה"ש ד, יד), עצי קטורת המה.

מילה לה
או

מתחלקת לשתי מחלקות: האחד, **או** דודו **או** בו דודו (ויקרא כה, מט), **או כי** יגע (שם ה, ג), מלה כמשמעה. השני, **אוה** למושב לו (תהלים קלב, יג), **התאוו** תאוה (במדבר יא, ד), אל תתן י"י **מאויי** רשע (תהלים קמ, ט), נפשי **אויתיך** בלילה (ישעיהו כו, ט), הוי **המתאוים** (עמוס ה, יח), [ענין חשק ורצון הם.]

מילה לו
אובל

אובל אולי (דניאל ח, ב), פתרו בו אנשי פתרון ואמרו 'אובל מגזרת יבלי מים', החליפו אל"ף ביו"ד, וכן העמידו המלה, ופתרו באולי ואמרו מגזרת **אילותי** (תהלים כב, כ), כגבר אין **איל** (שם פח, ה), ודקדוקי המלים לא יעזרו פתרונם ולא יתכן לקום מ'אילותי ואיל' לתהפוכי האותיות ומוטות המלה. אבל אובל אולי קרוב להיות שם מקום מהיותו מיתר המלים הנהפכים והנחלפים.

מילה לז
אולי

אולי יש חמשים צדיקים (בראשית יח, כד), **אולי** יראה ה' בעניי (ש"ב טז, יב), **אולי** ישמע ה' אלהיך (ישעיהו לז, ד). 'יש מלים בלשון הקדש קצובים [נ"א קבוצים] בגזרתם, ואין שוים בפתרונם', **אולי** יראה ה' בעניי (ש"ב טז, יב), **אולי** ימשני אבי (בראשית כז, יב), **ואולי** נטתה מפני (במדבר כב, לג), שלשתם אינם שוים בענינם, לפי שהמלה הזאת מהמלים אשר הענינים ימשכום [פי' ירחיקום] מהיות להם ענין אחד. ופתרון 'אולי יראה י"י בעניי', שלון בקשה. 'ואולי ימשני', איננו כן, כי ענינו 'פן ימושני', וכמוהו 'אולי לא תאבה האשה'. וענין השלישי, 'אולי נטתה', כה פשר ענינו, 'לולי אשר נטתה מפני'.
וכמלה הזאת יש מלים הרבה שוים במראיהם ושנוים בענינם, אבל הענינים ימשכום ואחריהם יטו, כאלה: **לו** ישמעאל יחיה לפניך (בראשית יז, יח), אך אם אתה **לו** שמעני (שם כג, יג), **לו** יהי כדבריך (שם ל, לד), **לו** מתנו בארץ מצרים (במדבר יד, ב), **לו** גועלנו (שם כ, ג), **לו** הואלנו ונשב (יהושע ז, ז), **לו** אבשלום חי (ש"ב יט, יז), **לו** איש הולך רוח ושקר כזב (מיכה ב, יא), **לו** יש נפשכם תחת נפשי (איוב טז, ד), פתרונם כמו: מי יתן לי שומע לי (שם לא, לה).
המראה השני. **לו** חפץ ה' להמיתנו (שופטים יג, כג), **לו** הקשבתי למצותי (ישעיהו מח, יח), **לו** עמי שומע לי (תהלים פא, יד), **לו** שקל ישקל כעסי (איוב ו, ב), **לו** אנכי שקל על כפי (ש"ב יח, יב), **לו** היה רעה (יחזקאל יד, טו), **לו** קרעת שמים (ישעיהו סג, יט), **לו** חכמו ישכילו זאת (דברים לב, כט), אף כי **לו** אכל אכל היום (ש"א יד, ל), **לו** יש חרב בידי (במדבר כב, כט), **לו** החייתם אותם (שופטים ח, יט), עניו פתרונם כמו **ואלו** חיה אלף שנים פעמים (קהלת ו, ו).

המראה השלישי. **לו** ישטמנו יוסף (בראשית נ, טו), המלה הזאת פתרו כפי ענינה 'פן ישטמנו יוסף', אין שני בענינו, ושלשתם מגזרה אחת המה, אבל לעת מקריהם יפרדו והיו חלופי ענין, וכאלה הרבה.

מילה לח

אוֹן

אוֹן יחשב על משכבו (תהלים לו, ה), כלם **אוֹן** אפס (ישעיהו מא, כט), עד מתי תלין בקרבך מחשבות **אונך** (ירמיהו ד, יד), לשון עול המה. נראה הו"ו שאינו יסוד, ולא הובא במלה כי אם לתוכן ענינה, אודות הו"ו הנם במחברת הו"ו כתובים.

מילה לט

אז

אז אמרה חתן דמים למולות (שמות ד, כו), **אז** ישיר משה (שם טו, א), **ומאז** באתי אל פרעה (שם ה, כג), **אזי** חיים בלעונו (תהלים קכד, ג), **אזי** המים שטפונו (שם, ד), **אזי** עבר על נפשנו (שם, ה), כמשמעם. ופתרון 'אז אמרה חתן דמים למולת', כה הוא: בראשונה אמרה כי חתן דמים אתה לי, ובאחרונה אמרה חתן דמים למולת, יען בטרם הביאה את בנה לחוקת דם ברית, פגש בו אלהים ויבקש המיתו, וצפורה לא ידעה על מה נפגש, כי אמרה בלבבה קראהו אסון, על כן אמרה חתן דמים את לי חתן מומת [נ"א דמים ומות] אתה לי, ואחרי כלותה למול [נ"א לכרות] את ערלת בנה, ראתה כי האסון סר ממנו, כראותה כה, תמהה והבינה כי לא נפגש בו כי אם עקב ערלת בנה, על כן אמרה ברפות המלאך ממנו, 'חתן דמים למולת', בזאת ידעתי כי לא נפגש משה כי אם עקב מולות. ומשפט למ"ד זה, כיתר הלמדי"ן הנקדמים במחברתם בתחלת הספר, כמו: ואמר פרעה לבני ישראל (שמות יד, ג), וכמו כן חתן דמים למולת (שמות ד, כו), וזה פירושו.

מילה מ

אזא

אזא יתירה (דניאל ג, כב), פתרונו כפי ענינו. 'אזא' כמו יקד (ישעיהו י, טז), ורוב האלפין הנכתבים בלשון ארמית אינם עיקר, לפי אשר **אזא** יתירה מן די חזי למזיה (דניאל ג, יט), **ואתגזרת** אבן (שם ב, מה), מן גזרין (שם, כז). **ואשתומם** (שם ד, טז), **שממה** (שמות כז, כט). אקימה בבקעת דורא (דניאל ג, א), מן ולצלם דהבא די הקמת (שם, יד). ואשתני (שם, יט), מן די עדנא ישתנא (שם ב, ט), וכהנה רבות.

מילה מא
אזדא
מלתה מני **אזדא** (דניאל ב, ה), פתרונו כפי ענינו, כמו נעלמה.

מילה מב
אזוב
אגודת **אזוב** (שמות יב, כב), תחטאני **באזוב** ואטהר (תהלים נא, ט), ועד **האזוב** אשר יוצא בקיר (מ"א ה, יג), צמח מצמחי אדמה, לא עמדו אנשי סברא על פתרונו.

מילה מג
אזל
אזלו מים מני ים (איוב יד, יא), **ואזל** לו אז יתהלל (משלי כ, יד), **אזלת** יד (דברים לב, לו), **אזל** מלכא (דניאל ו, יט), **אזל** מכלינו (ש"א ט, ז), כלם לשון הלוך, וכל הולך בלשון ארמית אזל, וכן תרגומו של וילך איש מבית לוי (שמות ב, א), ואזל גברא, אזלו בבהילו לירושלם (עזרא ד, כג), אזל, וכן אמר לה (דניאל ב, כד).

מילה מד
אזן
מתחלקת לשלש מחלקות: האחד, **אזן** וחקר (קהלת יב, ט), **יאזין** זאת (ישעיהו מב, כג), **האזנה** אמרתי (שם לב, ט), **האזינה** עדי (במדבר כג, יח), **האיזנו** השמים (דברים לב, א), **אזנים** כרית לי (תהלים מ, ז), כלם השמעת אזנים. השני, **מאזנים** (ישעיהו מ, טו), **מאזני** צדק (ויקרא יט, לו), תקלתא **במאזניא** (דניאל ה, כז), לשון משקל. השלישי, ויתד תהיה לך על **אזניך** (דברים כג, יד), ענינו יורה עליו כי כלים מכלי מלחמה הם.

מילה מה
אזקים
מן **האזקים** אשר על ידך (ירמיהו מ, ד), כמו רתיקות.

מילה מו
אזר
אאזרך ולא ידעתני (ישעיהו מה, ה), **אזרו** חיל (ש"א ב, ד), **אזר** נא כגבר חלציך (איוב לח, ג), כאשר ידבק **האזור** (ירמיהו יג, יא), **ותאזרני** חיל (תהלים יח, מ). מצאו הפותרים ותזרני חיל (ש"ב כב, מ), וסברו שהמלה גרועת אל"ף והמלה סדורה כמשפט, אך בהיות ותאזרני מגזרת אזור, ותזרני מגזרת זר זהב (שמות כה, יא), ונמצאו המלים שלמות והענין אחר.

וגם כה עשו לוירפו את שבר בת עמי (ירמיהו ח, יא), סברו שהמלה גרועת אל"ף, ונראת המלה שהיא עומדת על משפטה, אך בהיות וירפו מן תרופה, וירפאו מן רפאות, וגם כה אמרו בכי נצו וגם נעו (איכה ד, טו), סברו שהמלה גרועת אל"ף, הרחיקו המלה מן תנו ציץ למואב כי נצא תצא (ירמיהו מח, ט), והקריבוה אל נאצות (נחמיה ט, יח), וכי נאצו (במדבר ט, ל), ולא יתכן לפתר כה, על כי נצו יורה על נעו, ונעו יורה על נצו. ופתרונם כי עפו וגם נדדו, ופתרון תנו ציץ למואב, תנו כנף למואב כי עוף תעוף. וגם כה תקנו בפן יפקד עליה (ישעיהו כז, ג), סברו שהמלה חלופת אותיות, והחליפו יו"ד באל"ף, וכן פתרו המלה. ואין המלה כאשר יזמו ולא פתרונה כאשר דמו, ואם בא יבא הפותר בכל המלים אשר איננו משיג ובהעלם ממנו שכל המלה למצוא פתרונה ולעמוד על ענינה עד הגריעו אותה והחליפו אותיותיה או ספות על יסודה, נמצאו מעמקיו מישור ונקלו חתחתיו וממציא פתח לכל בודה, אבל המלה סדורה כדת כתובה כמשפט, וכה פתרון ענינה: וזה תחלת הענין, ביום ההוא יפקד ה' בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן וגו' (ישעיהו כז, א), ויהי בכרות אלהינו האויבים האלה ויתמו מן הארץ, ביום ההוא כרם חמד ענו לה (שם, ב), אז בהיות הכרם גדורה באין פרץ יאשרוה איים ולאמים ויקראוה כרם חמד. ואני (ה') נצרה לרגעים אשקנה פן יפקד עליה (שם, ג), אני י"י אצרנה תמיד פן יפקד עליה האויב, על כן פקדתי על לויתן שלא ישחית הכרם. פרשה זו סמוכה לענין ראשון, אפס כי לא תהיה הכרם נצורה גדורה ועזוקה כי אם עד תם כח לויתן ועוז התנין, אבל מצאנו בכל קריות ספרד בספרים המוגהים מהם אשר הבדיקו [נ"א הבקיהו] אנשי לבב מביני מדע 'פן יפקד עליה', ובקריות טבריא 'פן אפקד עליה', ואין מי יתבונן הנכוחה, זולתי אלהים.

מילה מז

אזרח

כאזרח מכם יהיה לכם (ויקרא יח, לד), כגר **כאזרח** (שם כד, טז), ומתערה **כאזרח** רענן (תהלים לז, לה), פתרונו כאזרח רענן מתלחלח ומציח כאשל הנשרש, ואזרח מאזרחי בני אדם אנשי שרשים המה.

מילה מח

אח

מתחלק לארבעה פנים. האחד, היש לכם אב או **אח** (בראשית מד, יט), הלא עשו **אח** ליעקב (מלאכי א, ב). השני, ואת **האח** לפניו מבערת (ירמיהו לו, כב), אל האש אשר אל **האח** (שם לו, כג), ענינו יורה עליו כלי גחלים העשוי לאש. השלישי, **האח האח** ראתה עיננו (תהלים לה, כא), יען אמרה צר על ירושלם **האח** (יחזקאל כו, ב), **אח** עשויה לברק (שם

כא, כ), המלה הזאת איננה גזורה כיתר המלים והיא כמשמעה, תאמר לעת רבות משוש. הרביעי, ישגא **אחו** בלי מים (איוב ח, יא), ותרעינה **באחו** (בראשית מא, ב), בין **אחים** יפריא (הושע יג, טו), הם מקומות הנעשבים והנדשאים מזיבי מים על ידי יאורים ואגמים.

מילה מט

אחד

אחד היה אברהם (יחזקאל לג, כד), כימים **אחדים** (בראשית כט, כ), **התאחדי** הימיני (יחזקאל כא, כא), ולא **אחד** בהם (תהלים קלט, טז), כמשמעם. ופתרון 'ולא אחד בהם', כה הוא: גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יצרו ולא אחד בהם. בקש המשורר להודיע עוז אלהינו ופלאי מפעליו ואיך גלוים לו העתידות טרם תצמחנה, והבאות טרם תבאנה, באמרו גלמי ראו עיניך גלמי ורקמתי תבניתי וצורתי בטרם הולדי ובטרם עליתי במחבה וטרם בואי לעולם ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו וכל יצורי עפר כמני כמוהם גם כלם בטרם הבראם יחדו גלוים לפניך ועומדים בצורתם לנגדך, מראה כל צורה ותבנית כל רקמה וגולם כל תמונה העתידים להעשות בתבנית העשוים גלוים לפניך, על כן אמרו ימים יצרו, ימי האדם עוד יוצרו וחיו עוד יבראון ואין לו יום אחד בהם מכל ימי חייו והוא ראה את האדם בצורתו ובדמותו בטרם בא עתו לעולם. ומשפט ענין זה כמשפט ירמיה הענתותי אשר אמר לו בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך (ירמיהו א, ה), הנה נמצא יודע האדם בטרם הבראו ומקודש בטרם יצירתו, וככה משפט הגבורה ודרך הפליאה לראות הבא כמו בא והיציר כמו יוצר.

מילה נ

אחו

ואחותי באזניכם (איוב יג, יז), **ואחוית** אחדין (דניאל ה, יב), לשון אגדה המה. ומהם **אחוך** שומע לי (איוב טז, יז), כתר לי זעיר **ואחוך** (שם לו, ב), לילה ללילה **יחוה** דעת (תהלים יט, ג), כלם גרועי אלפין המה.

מילה נא

אחידן

לשון ארמית, מפשר חלמין ואחוית **אחידן** (דניאל ה, יב). חידות ואחידן, ענין אחד להם.

מילה נב

אחז

אחז בערפי (איוב טז, יב), חיל **אחז** (שמות טו, יד), **אחוזי** חרב (שיר ג, ח), אשרי **שיאחז** (תהלים קלז, ט), תקח אחד **אחז** (במדבר לא, ל), **ואחוז** בזנבו (שמות ד, ד), כלם ענין אחד להם, קרובים לתפישה.

מילה נג
אחלי

אחלי אדני לפני הנביא אשר בשמרון (מ"ב ה, ג), **אחלי** יכנו דרכי (תהלים קיט, ה), שניהם שוים בפתרונם ואין להם דמיונות ולא נודעה יסודתם. ופתרונם לפני ענינם, אחלי אדני חפצי אדני ורצוני לפני הנביא. ופתרון אחלי יכנו דרכי, מאויי ורצוני וחשקי שיכונו דרכי. ופותרים אומרים, מלה זו גזורה מן ויחל משה (שמות לב, יא). ומן שני צדי המלה לא יתכן כה, הצד האחד, על הבאת האל"ף במלה. והצד השני, על כי לא יתכן בשלון עברית להיות מלה זאת לבדה, כי אם עם פני כאלה: ויחל משה את פני ה' אלהיו (דה"ב לג, יב), חלו נא פני אל (מלאכי א, ט), חליתי פניך בכל לב (תהלים קיט, נח), לחלות את פני ה' (זכריה ז, ג), כלם נמצאו כמשפט הזה.

מילה נד
אחמתא

והשתכח **באחמתא** (עזרא ו, ב), פתרו בו אנשי פתרון, הכלי העשוי לספרים ולאגרות וגליונים, והעמידוהו מגזרת חמת מים (בראשית כא, יד), ואל"ף אשר במלה, איננה עקר כיתר האלפין אשר בלשון ארמית.

מילה נה
אחר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ולא **אחר** הנער (בראשית לד, יט), אל **תאחרו** אותי (שם כד, נו), מדוע **אחרו** פעמי מרכבותיו (שופטים ה, כח), הקשיבה ועשה אל **תאחר** (דניאל ט, יט), **ואחר** עד עתה (בראשית לב, ה), כלם לשון בוש המה. השני, **אחור** וקדם צרתני (תהלים קלט, ה), והסג **אחור** משפט (ישעיהו נט, יד), השיב **אחור** ימינו (איכה ב, ג), ופניהם **אחרונית** (בראשית ט, כג), ויפל רכבו **אחור** (שם מט, יז), נראים שני המראות האלה כי מגזרה אחת הם, אבל ענינם ירחיקם במעט ואין הרחקתם מרחק. השלישי, **אחר** מהרו (תהלים טז, ד), לא תשתחוה לאל **אחר** (שמות לד, יד), לא יהיה לך אלהים **אחרים** (שם כ, ג), ושם אלהים **אחרים** לא תזכירו (שם כג, יג).

מילה נו
אחשדרפנים
ואל **האחשדרפנים** והפחות (אסתר ח, ט), הם מגדולי רואי פניו.

מילה נז
אחשתרן
אחשתרנים (אסתר ח, י), הם סוסים הרצים.

מילה נח
אט
מתחלק לשתי מחלקות: האחד, ואני אתנהלה **לאטי** (בראשית לג, יד), כמו נחת. וילך **אט** (מ"א כא, כז), פתרונו כפי ענינו כמו יחף. השני, ואל **האטים** ואל האבות (ישעיהו יט, ג), מיני כשפים הם.

מילה נט
אטד
בטרם יבינו סירתיכם **אטד** (תהלים נח, י), ויאמרו כל העצים אל **האטד** (שופטים ט, יד), ויבאו עד גרן **האטד** (בראשית נ, י), מיני חוחים [נ"א קוצים] המה.

מילה ס
אטם
אטם אזנו (ישעיהו לג, טו), כמו פתן חרש **יאטם** אזנו (תהלים נח, ה), **אטם** אזנו משמוע (ישעיהו לג, טו), **אטם** אזנו מזעקת דל (משלי כא, יג), שקופים **אטומים** (מ"א ו, ד), ענין סתימה המה.

מילה סא
אטון
חטבות **אטון** מצרים (משלי ז, טז), אין למלה זו דמיון בתורה. ופתרונו לפי ענינו, אטון כלילת מצרים. אבל בלשון ארמית כמוהו ואת מיתריהם (שמות לה, יח), וית אטוניהון.

מילה סב
אטר
איש **אטר** יד ימינו (שופטים ג, טו), ענינו יורה עליו, איש שמאלי איש כבד ימין, לא היתה ידו הימנית מושלת, ולא היה לוחם כי אם בשמאלית. והענין יורה, כי שמאלי היה בחגרו

החרב מצד הימין על ירך ימינו, נמצאת יוד הימנית כבדה וסגורה, וכמוהו ואל **תאטר** עלי באר פיה (תהלים סט, טז), אל תסגר ואל תכבד.

מילה סג

אי

מתחלק לחמש מראות. המראה האחד, **אי** הבל אחיך (בראשית ד, ט), **אי** זה ספר כריתות (ישעיהו נ, א), **אי** אלהימו (דברים לב, לז), **אי** חנית המלך (ש"א כו, טז), **אי** זה הדרך יחלק אור (איוב לח, כד), כלם פתרון אחד להם, 'אי' כמו - איה, ואיכה, ואיו, ואים, ויש כמלה הזאת בלשון עברית איך ואיכה ואיככה, אן ואנה, הלז הלזו והלזה, אל ואלה, אי ואיה, אין ההאי"ן עשוין לפתרון כי אם לצחצח הלשון.

המראה השני, ואמר יושב **האי** הזה (ישעיהו כ, ו), הארים כבדו ה' **באיי** הים (שם כד, טו), הלילו ישבי **אי** (שם כג, ו), **אי** כפתור (ירמיהו מז, ד), עתה יחרדו **האין** (יחזקאל כו, יח), **האיים** הרחקים (ישעיהו סו, יט), **איים** רבים סחרת ידך (יחזקאל כז, טו), הם יושבי כפרים סביבות הים.

המראה השלישי, **אי** לך ארץ (קהלת י, טז), **ואי** לו האחד שיפל (שם ד, י), **אוי** להם (הושע ז, יג), **אויה** לי (תהלים קכ, ה).

המראה הרביעי, **אי** כבוד אמר (ש"א ד, כא), ימלט **אי** נקי (איוב כב, ל), ולרוזנים **אי** שכר (משלי לא, ד), לשון אין המה. ופתרון ולרזנים אי שכר לא נאוה לרוזנים שתה שכר, פן ישכח חקי אלהים וישנה משפטיו ויסלף דברי אמת. ויתכן להיות מגזרתם אי לזאת אסלח לך (ירמיהו ה, ז), ופתרונו לא לזאת אסלח לך.

המראה החמישי, וענה **איים** באלמנותיו (ישעיהו יג, כב), ופגשו ציים את **איים** (שם לד, יד), ענינו יורה על פתרונו, הם מיני חיות.

מילה סד

איב

ואיבה אשית (בראשית ג, טו), **ואיבתי** את איביך (שמות כג, כב), **איבת** עולם (יחזקאל כה, טו), מגזרת אויב שמה.

מילה סה

איך

איך אלך (ש"א טז, ב), **איכה** אשא לבדי (דברים א, יב), **איככה** אוכל וראיתי (אסתר ח, ו), ענין אחד וגזרה אחת להם.

מילה סו
איל

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **איל** תמים מן הצאן (ויקרא ה, טו), והנה **איל** אחר נאחז (בראשית כב, יג), **ואילי** צאנך (שם לא, לח), **איל** המלואים (שמות כט, לא). השני, **אילותי** לערתי חושה (תהלים כב, כ), כגבר אין **איל** (שם פה, ה), **אילי** מואב (שמות טו, טו), **אילי** נביות (ישעיהו ס, ז), ענין כח ומעוז המה. ויתכן להיות מגזרתם על **אילת** השחר (תהלים כב, א) . השלישי, **האיל** מזוזת חמשית (מ"א ו, לא), **ואליו** ואילמיו (יחזקאל מ, כא), ואל **איל** החצר (שם, יד), ואל **איל** תמרים (שם, טז), אחד מפו ואחד מפו אל **איליו** (שם, כו), עד **איל** פארן (בראשית יד, ו), ענין אחד להם מפתח עגול בבנין. הרביעי, **איל** וצבי (דברים יד, ה), לעפר **האילים** (שיר ב, ט), כי גם **אילת** השדה (ירמיהו יד, ה), **אילת** אהבים (משלי ה, ט), **אילה** שלוחה (בראשית מט, כא), **כאיל** תערג (תהלים מב, מ), כמשמעם. החמישי, וקורא להם **אילי** הצדק (ישעיהו סא, ג), **מאילים** אשר חמדתם (שם א, כט), הנחמים **באלים** (שם נז, ה), ענין שיחים ואלנות הם, ומגזרתם כאלה נובלת עליה (ישעיהו א, ל), תחת האלה (בראשית לה, ד), כאלה וכאלון (ישעיהו ו, יג).

מילה סז
אים

הוד נחרו **אימה** (איוב לט, כ), את **אימתי** אשלח לפניך (שמות כג, כז), עליו **אמים** (איוב כ, כה), **אים** ונורא (חבקוק א, ז), כל פחד ואימה ענין מורא המה.

מילה סח
אין

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **אין** קדוש כי"י כי **אין** בלתך (ש"א ב, ב), **מאין** עוד פנות אל המנחה (מלאכי ב, יג), כי **אינם** יודעים לעשות רע (קהלת ד, יז), כי אם **אינך** משלח (שמות ח, יז), ואם **אין** מחני נא (שם לב, לב), **איננו** גדול (בראשית לט, ט), לשון 'לא' המה. השני, **מאין** יבוא עזרי (תהלים קכא, א), **מאין** לי בשר (במדבר יא, יג), **מאין** אבקש מנחמים לך (נחום ג, ז), **מאין** גחזי (מ"ב ה, כה), **מאין** אושיעך (שם ו, כז) [כלם לשון 'איה' המה, עיין לעיל שרש אי].

מילה סט
איש

אליכם **אישים** אקרא (משלי ח, ד), מי **האיש** הירא (דברים כ, ח), נבזה וחדל **אישים** (ישעיהו נג, ג), **איש** כי ידר נדר (במדבר ל, ג), **אישה** יקימנו ואשה יפרנו (שם ל, יד), ואם בית **אשה**

נדרה (שם ל, יא), וילך אתה **אישה** (ש"ב ג, טז), **איש** האשה (שופטים כ, ד), ענין בעל. **לאיש** שתים חוברות **איש** (יחזקאל א, יא), **איש** אל עבר פניו (שם א, ט), **איש** לא נעדר (ישעיהו מ, כו), [ענינם כל אחד או אין אחר] (יעמאנד או ניעמאנד).

מילה ע

אישון

שמרני **כאישון** בת עין (תהלים יז, ח), יצרנהו **כאישון** עינו (דברים לב, י).

מילה עא

איה

איתי גברין יהודאין (דניאל ג, יב), **האיתך** כהל (שם ב, כו), לא **איתי** אנש על יבשתא (שם ב, י), **איתי** גבר (שם ה, יא), לשון 'יש' המה.

מילה עב

איתן

איתן מושבך (במדבר כד, כא), אל נחל **איתן** (דברים כא, ד), לפנות בקר **לאיתנו** (שמות יד כז), **והאתנים** מוסדי ארץ (מיכה ו ב), **באיתן** קשתו (בראשית מט, כד), פתרון אחד להם, והם ענין אומץ ותוקף.

פתר אונקלוס ב'ותשב באיתן קשתו' (בראשית מט, כד): "ושוי בתוקפא רוחצניה". ויהי כראות יהודה בן קריש מפתח פתרון אונקלוס באמרו [בראש תרגומו בפסוק הזה] "ותבת בהון נביאותיה", האשימו חנם ויחשב בלבו כי הוא פתרון 'ותשב באיתן קשתו'. ואמנם הטוהו וישיאוהו קרבת המלים, ותשב קרוב לותבת, באיתן קרוב לבהון, קשתו קרוב לנביאותיה, ואפס כי לא הענין כאשר דמה ולא הפתרון כאשר זמם, אבל אונקלוס בפתחו דברי פתרוניו הרחיב את הפתרון לבאר ענינו, רבה פני מליצתו ויוסיף על מדת דברי הנבואה להקריב פתרונו ללב, למען ישמעו קוראיו וממוצא הדבר ישכילו. "ותבת בהון" אין לו מקום בפסוק, וגם "על דקיים אורייתא בסתרא" אין לו מקום בפסוק, וזה יורה כי לא בא כי אם להרחיב הפתרון עד אשר יתיישב היטב, ואלו דקדק יהודה חקר שכלו וענין סברתו, לא פרץ גדרו ולא הניא פתרונו, ולא השיג גבולו אשר לא כדת, אקצר מבטא לשון, ואשוב לענין ראשון.

מילה עג

אך

אך אשר יאכל (שמות יב, טז), **ואך** את דמכם (בראשית ט, ה), אך ורק קרובים הם זה מזה, אבל לשון בלשון לא יפתר היטב.

מילה עד
אכזב

בתי אכזיב **לאכזב** (מיכה א, יד), היו תהיה לי כמו **אכזב** (ירמיהו טו, יח), ענינו יורה עליו, גזרתו מן 'כזב' מלה גרועת אל"ף.

מילה עה
אכזר

לא **אכזר** כי יעורנו (איוב מא, ב), **אכזרי** המה ולא ירחמו (ירמיהו נ, מב), **אכזריות** חמה (משלי כז, ד), וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ **אַכְזָרִי** (שם יא, יז), פתרונו לפי ענינו.

מילה עו
אכל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, די **אכלו** קרצוהי (דניאל ו, כה), **ואכלו** קרציהון (שם ג, ח), לשון רכילות בשלון ארמית, לא תלך רכיל (ויקרא יט, טז), מתרגמינן 'לא תיכול קורצין'. השני, **אכול** בכסף תשברני (דברים ב, כח), כל **אכל** תתעב נפשם (תהלים קז, יח), וגערתי לכם **באכל** (מלאכי ג, יא), כאשר יחלם הרעב והנה **אוכל** (ישעיהו כט, ח).

מילה עז
אכן

אכן נודע הדבר (שמות ב, יד), **אכן** חלינו הוא נשא (ישעיהו נג, ד), **אכן** רוח הוא באנוש (איוב לב, ח), **אכן** לשֶׁקֶר מגבעות (ירמיהו ג, כג), **אכן** יש ה' במקום הזה (בראשית כח, טז), פתרונם כפי ענינם, כי המלים האלה לא יצטרפו ולא יגזרו ולא פתרונם כי אם לפי ענינם.
ופתרון אכן לשֶׁקֶר מגבעות (ירמיהו ג, כג), כה הוא: בשוב ישראל לאלהים כה יתודו, אמנם אותה העבודה אשר עבדנו לאלהי נכר ופסילי זרה נסכי הרים וקטרי גבעות שקר ותעתועים והבל, הבלים היו בידינו, וכמוהו בענינו אליך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל (ירמיהו טז, יט), **אכן** הנה לשקר עשה עט שֶׁקֶר סֹפְרִים (שם ח, ח), לשוא הנחיל אלהינו תורת אמת לעם מרי ולריק למדם חקיו, **אכן** הַשָּׁא הִשְׁאת לעם הזה ולירושלים לאמר שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד הנפש (ירמיהו ד, י), ריב לירמיהו עם ה', וכה היה מתוכח ואומר: יען השימות עמך בנביאי שקר אשר אמרו להם שלום יהיה לכם ולא כליתם והארכת להם עד אשר נגעה חרב עד הנפש, והנביאים

הנבלים כה אומרים לתועי לבב, וירפו את שבר בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום (ירמיהו ח יא), על הנביאים המתעים את עמי הנשכים בשניהם אין שלום (שם), וכמוהו בענינו כה אמר ה' וקראו שלום (מיכה ג, ה).

מילה עח

אכף

ואכפי עליך לא יכבד (איוב לג, ז), כי **אכף** עליו פיהו (משלי טז, כו), הוא מגזרת **כפופים** (תהלים קמו, ח), **ואכף** לאלהי מרום (מיכה ו, ו), וכבר קדמו קצות המלים הגרועים אל"ף במחברת הזאת בתחלת הספר [עיין צד ד].

מילה עט

אכר

אכר וצמדו (ירמיהו נא, כג), בשוו **אכרים** (שם יד, ד), וקראו **אכר** אל אבל (עמוס ה, ט), כלם חורשי שדות ומשדדי תלמים ופתחי אדמה המה.

מילה פ

אל

לא נודע פתרונו בלתי ענין מחוותו למרבית פניו ורבי תוצאותיו, כי כל מלה אשר היא רבת פנים בעודנה לבדה ולא יסבוה מלים, לא נודע פתרונה עד בא המספר ויחלקנה כפי ענינה. ו'אל' יפרד, והיה לשתים עשר פנים. האחד, אל אלהים ה'. השני, ואל משה אמר. השלישי, ואלה נולדו להרפא. הרביעי, אל תבוא במשפט את עבדך. החמשי, ויואל משה לשבת. הששי, ויואל שאול את העם. השביעי, אלי כבתולה חגורת שק. השמיני, כאלה נובלת עליה. התשיעי, נואלו שרי צען. העשירי, אלילי כספו. האחד עשרה, ואלו חיה אלף שנים. השנים עשרה, ואלו עיר וקדיש. אבל יש בנקידתם דקדוק ואין בו עזר על מחלקותם לתוצאות פתרונם, אבל פתרונם על מחלקותם על פי ענין המורה עליהם. 'אל' הראשון. **אל** אלהים (יהושע כב, כב), **אל** שדי (בראשית יז א), **אלי** אתה אשחרך (תהלים סג, ב), מי כמכה **באלים** (שמות טו, יא), הבו לה' בני **אלים** (תהלים כט, א), יש **לאל** ידי (בראשית לא, כט), בהיות **לאל** ידך לעשות (משלי ג, כז), כלם ענין כח ואונים המה.

השני. **ואל** משה אמר עלה אל ה' (שמות כד, א), **אלי** לאמר (בראשית לא, כט), **אליכם** אישים אקרא (משלי ח, ד), אז ידבר **אלימו** באפו (תהלים ב, ה), שרשי פתוח **אלי** מים (איוב כט, יט), השמחים **אלי** גלי (שם ג, כב), תבא בכלח **אלי** קבר (שם ה, כו), ויתכן להיות מגזרתם אַל־פְּשַׁטְתֶּם הַיּוֹם (ש"א כז, י), אל איזה מקום פשטתם היום, ויאמר דוד על־נגב יהודה (שם).

השלישי. **אל** נלדו להרפא (דהי"א כ, ח), **אלה** הדברים (דברים א, א), לאנשים **האל** (בראשית יט, ח), כי את כל התועבת **האל** (ויקרא יח, כז), ואמר לה **אל** מאניא (עזרא ה, טו).

הרביעי. **אל** תבוא במשפט (תהלים קמג, ב), **אל** תאמר לרעך (משלי ג, כח), **אל** תלשן עבד (שם ל, י), **אל** אדות הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר עשה לי (ש"ב יג, טז), כה פתרונו: אל תעשה אדות הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר עשה לי, וכמוהו בענינו **אל** כי קרא י"י לשלשת המלכים לתת ביד מואב (מ"ב ג, יג), וכמוהו קרוב מענינו **אל** אדני איש האלהים **אל** תכזב בשפחתך (שם ד, טז), ענינו יורה עליו. ויש בתורה לשון רבוי ולשון מיעוט, והענינים יורו עליהם, והם כתובים במחברת על ספר.

החמישי. **ויואל** משה לשבת (שמות ב, כא), **הואיל** פני בי (איוב ו, כח), **הואל** קח ככרים (מ"ב ה, כג), הנה נא **הואלתי** (בראשית יח, כז), כי **הואיל** הלך אחרי צו (הושע ה, יא). ויש בתורה סדרי מחוות דרכי קוצר, גם אלה לחכמים כמו אלה: קראן לו ויאכל לחם (שמות ב, כ), וכתוב אחריו **ויואל** משה לשבת (שם, כא), וכמו ואמר לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום (מ"ב ד, כו), וכמו כזאת וכזאת דברה הנערה אשר מארץ ישראל (שם ה, ד), ויאמר מלך ארם לך־בא (שם ה, ה), וכאלה רבות.

הששי. **ויואל** שאול את העם (ש"א יד, כד), **אלה** וכחש (הושע ד, ב), ושמעה קול **אלה** (ויקרא ה, א), את האלות **האלה** (במדבר ה, כג), ענין אחד להם.

השביעי. **אלי** כבתולה חגורת שק (יואל א, ח), **אללי** לי (מיכה ז, א), ענינו כמו הוי ונהי.

השמיני. **כאלה** וכאלון (ישעיהו ו, יג), **כאלה** נובלות עליה (שם א, ל), כי תבשו מאלים אשר חמדתם (שם א, כט), וקרא להם **אילי** צדק (שם סא, ג), רבה **אילנא** ותקיף (דניאל ד, ח), **אילנא** די חזית (שם ד, יז).

התשיעי. **נואלו** שרי צען (ישעיהו יט, יג), אשר **נואלנו** (במדבר יב, יא), **נואלו** כי לא ידעו דרך ה' (ירמיהו ה, ד), כי **אויל** עמי (שם ד, כב), **אולת** קשורה בלב נער (משלי כב, טו), ענין פתרונם הוללות וסכלות.

העשירי. **אלילי** כספו **ואלילי** זהבו (ישעיהו לא, ז), קסם **ואליל** ותרמית לבם (ירמיהו יד, יד), רופאי **אלל** כלם (איוב יד, ד), ענין עצבים הם.

העשתי עשרה. **אלו** חיה אלף שנים (קהלת ו, ו), **אלו** לעבדים ולשפחות (אסתר ז, ד), פתרונו קרוב מן 'אם', אם חיה.

השתים עשרה. **וַאֲלוּ** עִיר וְקַדִּישׁ (דניאל ד, י), [כמו] וארו חיוה אחרי תנינה (שם ז, ה), פתרונו כמו הנה.

מילה פא
אלגביש

אבני **אלגביש** (יחזקאל יג, יא), אבני ברד הוא כמשמעו.

מילה פב
אלוה

אלוה מתימן יבא (חבקוק ג, ג), **אלוה** לא ישיב אפו (איוב ט, יג), הוא השם הנכבד והנורא. ויש 'אלוה' דיין ושופט, כמו **אלהים** לא תקלל (שמות כב, כז), אשר ירשיעון **אלהים** (שם כב, ח), ואתה תהיה לו **לאלהים** (שם ד, טז). ויש ענינו מלאכים, אני אמרתי **אלהים** אתם (תהלים פב, ו), כי ראיתי **אלהים** פנים אל פנים (בראשית לב, לא), להן **אלהין** די מדרהין עם בשרא לא יאתוהי (דניאל ב, יא).

מילה פג
אלח

אף כי נתעב **ונאלח** (איוב טו, טז), יחדו **נאלחו** (תהלים יד, ג), פתרונו כפי ענינו, נאלחו כמו נבאשו.

מילה פד
אלם

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, או מי ישים **אלם** (שמות ד, יא), **תאלמנה** שפתי שקר (תהלים לא, יט), ולשונך אדביק אל חכך **ונאלמת** (יחזקאל לא, יט), **נאלמתי** דומיה (תהלים לט, ג), כרחל לפני גזזיה **נאלמה** (ישעיהו נג, ז), אלילים **אלמים** (חבקוק ב, יח), כלם כבדי פה וכבדי לשון המה.

השני. והנה אנחנו **מאלמים אלמים** בתוך השדה והנה קמה **אלמתי** (בראשית לז, ז), נשא **אלמתיו** (תהלים קכו, ו), פתרונו כפי ענינו, כמו איסר ואגר המה, וראוי להיות מגזרתם **אלם** צדק תדברון (תהלים נח, ב).

השלישי. **אלם** הבית (יחזקאל מ, מח), **ואולם** הכסא (מ"א ז, ז), בין **האולם** ולמזבח (יואל ב, יז), **והאולם** על פני היכל הבית (מ"א י, ג). והוי"ו המובא במלה איננה יסוד, ואיליו ואלימיו (יחזקאל מ, כא), יוכיח.

הרביעי. **אולם** חי יי' (ש"א כ, ג), **אולם** אני אדרוש אל אל (איוב ה, ח), **ואלם** כלם תשובו (שם יז, י), **ואולם** לוז שם העיר לראשונה (בראשית כח, יט), **ואולם** שלח נא ידך (איוב א, יא), מלה זו קרובה אל אמנם.

מילה פה
אלמג

אלמגים (מ"א י, יא), **ואלגומים** (דה"ב ב, ז), מין אחד הם, הם עצים אדומים הגדלים בים, כמשמעו.

מילה פו
אלף

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, הכה שאול **באלפיו** (ש"א יח, ז), צאנינו **מאליפות** (תהלים קמד, יג), שובה יי' רבבות **אלפי** ישראל (במדבר י, לו), כך פתרונו הרגיעה והניחה עמך ישראל, וכמוהו בשובה ונחת תושעון (ישעיהו ל, טו), ולא יוכל הפותר להעמידה מגזרת שובה על דבר חנותם במחנה.

השני. **אלוף** נעורי (ירמיהו ג, ד), ואת למדתי אותם אליך **אלפים** לראש (שם יג, כא), **אלפי** הדל במנשה (שופטים ו, טו), ואני ככבש **אלוף** יובל לטבוח (ירמיהו יא, יט), פתרונו כפי ענינו, כלם גדולים וראשים המה. ופתר יהודה בן קריש ככבש אלוף (ירמיהו יא, יט) ככבש ואלוף, העמיד מגזרת שגר **אלפיך** (דברים ז, יג), יסף וי"ו בתחלת המלה, וגם וי"ו שני בתוך המלה, ואין לשניהם דרך לנטות, על כי המלה מבלעדי הווין עומדת על עמדה ועל אמתה להיות פתרונה ככבש אלוף ככבש גדול וְהַשְּׁוָה מגרעת הו"ו פה כמגרעת ווי המלים האלה: אדם פטדה וברקת (שמות כח, יז), לשם שבו ואחלמה (שם כח, יט), תרשיש שהם וישפה (שם לט, יג), ראובן שמעון לוי ויהודה (שם א, ב), משפט גר יתום ואלמנה (דברים כז, יט), לא הִשְׁוָם כדת ואין כה משפש הלשון, הלא זה ארח הסדר וכה משפטו באמרו: לשם שבו ואחלמה (שמות כח, יט), לולי הוו של 'ואחלמה', לא נגרעה וו מ'שבו'. וכמהו אדם פטדה ובקרת (שם כח, יז), לולי הוו 'וברקת' לא נחסרו וו מ'פטדה'. כמוהו ראובן שמעון לוי ויהודה (שם א, ב) לולי וו של 'ויהודה' לא נחסר מ'שמעון ולוי'. וכמהו משפט גר יתום ואלמנה (דברים כז, יט) לולי וו של 'ואלמנה' לא נחסר וו מ'יתום', ורוב הדברים והשמות הסמוכים כה זה אחר זה כה משפטם, אבל לא יקרה מקרה זה לשני דברים כי אם לשלשה ומעלה. ולולי הווין אשר יחתמו המלים האחרונים לא נחסרו התיכונים, על כן ככבש אלוף לא יבא עמהם ולא יעלה במספרם, ולא יתכן להיות פתרונם כי אם כמכתבן ואני ככבש אלוף (ירמיהו יא, יט), וגם יובל לטבוח (שם), יוכיח.

השלישי. החרש **ואאלפך** בינה (איוב לג, לג), פן **תאלף** ארחותיו (משלי כב, כה), כי **יאלף** עונך פיך (איוב טו, ה), ענין לימוד הם. ויש מגזרתם מלין גרועי אלפין, ואלה הם: **מלפנו** מבהמות הארץ (שם לה, יא), וכמוהו בנוי **לתלפיות** (שיר ד, ד).

הרביעי. שגר **אלפיך** (דברים ז, יג), **האלפים** והעירים (ישעיהו ל, כד), באין **אלפים** אבוס בר (משלי יד, ד), **אלופינו** מסובלים (תהלים קמד, יד), לשון שוורים הם.

מילה פז

אלץ

ותאלצהו (שופטים טז, טז), אין למלה זו דמין בתורה, אבל ענינה יורה עליה, ותאלצהו כמו ותדחקהו ותציקהו.

מילה פח

אם

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **אם** הבנים שמחה (תהלים קיג, ט), **לאמתם** יאמרו (איכה ב, יב), לא תקח **אם** על הבנים (דברים כב, ו), כמשמעו.

השני. **אמה** ארכו ואמה רחבו (שמות ל, ב), **אמת** בצעך (ירמיהו נא, יג), **האמת** איש (דברים ג, יא).

השלישי. **אמתי** בלהה (בראשית ל, ג), את בתו **לאמה** (שמות כא, ז), ותשלח את **אמתה** (שם ב, ה), שתי **האמהות** (בראשית לא, לד), **לעיני אמהות** עבדיו (ש"ב ו, כ), **ואמהתיה** מנהגות כקול יונים (נחום ב, ח), פתרון אמה כמו שפחה, אבל נראין שתי לשונות אמתי ואמהותי.

הרביעי. שבחוהו כל **האמים** (תהלים קיז, א), ראש **אמות** בית אב (במדבר כה, טו), די כל עם **אמה** ולשון (דניאל ג, כט), לאומים ואמים וגוים, קרובי ענין המה.

החמישי. **אם** בחקותי תלכו (ויקרא כו, ג), **אם** ישמעו ויעבדו (איוב לו, יא), **ואם** לא ישמעו (שם לו, יב), הענין יורה עליהם. אבל יש ל'אם' מחלקות ותוצאות, **אם** תאבו ושמעתם (ישעיהו א, יט), **ואם** תמאנו ומריתם (שם א, כ), מלת 'אם' ענין אחד ומראה אחד לה. אבל בנטות אליה מיתר המלים, יוציאוה ממשפטה וימשכוה אחרי ענינם ובסוד מושכיה לענינה הראשון, וכאלה הם המלים אשר ימשכוה: כי לא אעבך עד אשר **אם** עשיתי (בראשית כח, טו), לא אוכל עד **אם** דברתי דברי (שם כד, לג), עד **אם** כלו לשתות (שם כד, יט), וכאלה הרבה. וחלופם, **אם** ארץ מאפליה (ירמיהו ב, לא), **אם** יכין שאר לעמו (תהלים עח, כ), **אם** בשרי נחוש (איוב י, יב). וחלפום, **אם** ישמעו **ואם** יחדלו (יחזקאל ב, ה). וחלופם, **אם** רחץ אדני את צאת בנות ציון (ישעיהו ד, ד), **אם** תקטל אלוה רשע (תהלים קלט, יט), וכאלה הרבה. וחלופם, **האם** אין עזרתי בי (איוב ו, יג), **האם** תמנו לגוע (במדבר יז, כח), **כי אם** יש אחרית (משלי כג, יח), נשוב לענין הראשון.

מילה פט

אמל

מה **אמלה** לבתך (יחזקאל טז, ל), מה היהודים **האמללים** (נחמיה ג, לד), **אמללה** יולדת השבעה (ירמיהו טו, ט), כי **אמלל** אני (תהלים ו, ג), ענין חלש ורפיון המה. והפותרים, חלקוה לשני מחלקות ראויה למראה אחד, הואיל והענין תלוי מן המלה.

מילה צ
אמן

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **אמונה אוֹמֶן** (ישעיהו כה, א), בנים לא **אמון** בם (דברים לב, כ), ויהי ידיו **אמונה** (שמות יז, יב), האל **הנאמן** (דברים ז, ט), וגם **אמנה** אחותי בת אבי (בראשית כ, יב), כי **האמנם** ישב האלהים (מ"א ח, כז), ענין אחד להם. ופתרון ויהי ידיו אמונה (שמות יז, יב), כמו נכונה. כלם שוים בענינם וביסודם, מבלעדי 'אמנם', אשר הוא נוטה עמהם בענינם, ויבדל מהם ביסודם על דבר המ"ם, וכמהו בלשון עברית רק וריקם, תם תמים ותמימים, שוים בענינם ושנוים ביסודם.

השני. מעשה ידי **אמן** (שיר ז, ב), כל איש מלאכה, נקרא אמן.

השלישי. כאשר ישא **האמן** את היונק (במדבר יא, יב), והיו מלכים **אמניך** (ישעיהו מט, כג), ויהי **אומן** את הדסה (אסתר ב, ז), **האמונים** עלי תולע (איכה ד, ה), ותשאהו **אומנתו** (ש"ב ד, ד), כאשר היתה **באמנה** אתו (אסתר ב, כ), ואהיה אצלו **אמון** (משלי ח, ל), ותהי לי **לאמנת** (רות ד, טז), כלם לשון גדול יונקים [נ"א ענין גדול בנים המה], על כן לא יתכן להיות מהם ויהי ידיו אמונה (שמות יז, יב) כאשר יאמרו הפותרים.

הרביעי. ואת **האמנות** (מ"ב יח, טז).

מילה צא
אמץ

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **אמצה** לי יושבי ירושלים (זכריה יב, ה), וטהר ידים יוסיף **אמץ** (איוב יז, ט), וברכים כשלות **אמצו** (ישעיהו לה, ג), וברכים כרעות **תאמץ** (איוב ד, ד), ותרא כי **מתאמצת** (רות א, יח), ויהי הקשר **אמץ** (ש"ב טו, יב), ענין חזק המה.

השני. סוסים ברדים **אמצים** (זכריה ו, ג).

מילה צב
אמר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **אומר** אני מעשי למלך (תהלים מה, ב), אין **אומר** ואין דברים (שם יט, ד), **אמר** לרשע צדיק אתה (משלי כד, כד), **האמור** בית יעקב (מיכה ב, ז), כה פתרונו הקרוא בית יעקב המכונה בית ישראל הגידה לי הקצר רוח ה'.

השני. את ה' **האמרת** היום (דברים כו, יז), וה' **האמירך** היום (דברים כו, יז), וה' **האמירך** היום (שם כו, יח), **יתאמרו** כל פעלי און (תהלים צד, ד)
השלישי. שנים שלשה גרגרים בראש **אמיר** (ישעיהו יז, ו), כעזובת החרש **והאמיר** (שם, ט), אמיר כאשל.

מילה צג
אמש

אמש אמר אלי לאמר (בראשית לא, כט), הן שכבתי **אמש** (שם יט, לד), ויוכח **אמש** (שם לא, מב), ענין ליל אתמול המה.

מילה צד
אמת

אמת מאר. תצמח (תהלים פה, יב), **כי אמת** יהגה חכי (משלי ח, ז), וה' אלהים **אמת** (ירמיהו י, י), הן **אמת** חפצת בטוחות (תהלים נא, ח), תתן **אמת** ליעקב (מיכה ז, כ), על חסדך (ואל) [ועל] **אמתך** (תהלים קלח, ב), קטנתי מכל החסדים ומכל **האמת** (בראשית לב, י), ענין קושט המה. וגם מלה זו חלקוה לשתים, והיא ראויה לאחת.

מילה צה
אמתחת

אמתחת הקטן (בראשית מד, ב), כסף איש בפי **אמתחתו** (שם מד, א), **באמתחתיכם** (שם מג, כג), וימצא הגביע **באמתחת** בנימין (שם מד, יב).

מילה צו
אן

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **אן** הלכתם (ש"א י, יד), עד **אן** תמלל אלה (איוב ח, ב), עד **אנה** ינאצוני (במדבר יד, יא), עד **אנה** אשית עצות בנפשי (תהלים יג, יג), עד **אנה** ירום איבי עלי (שם), עד **אנה** ה' שועתי (חבקוק א, ב), עד **אנה** ה' חשכחני נצח (תהלים יג, ב), ענין אחד להם. **אנה** נפל (מ"ב ו, ו), **אנה** אנחנו עולים (דברים א, כח), **אנה** המה מולכות את האיפה (זכריה ה, י), הענין ירחיקם כמעט, והלשון אחת. השני, **ואנו** ואבלו פתחיה (ישעיהו ג, כו), **ואנו** הדיגים (שם יט, ט), תאניה **ואניה** (שם כט, ב), לא אכלתי **באני** ממנו (דברים כו, יד), ענין עצבות ואבלות המה. השלישי, **אני** יוסף (בראשית מה, ג), אף **אני** בחלומי (שם מ, טז), הן **אני** כפיך לאל מחומר קרצתי גם אני (איוב לג, ו). הרביעי, **אנה** לידו (שמות כא, יג), כי **תאנה** הוא מבקש (שופטים יד, ד), ויהי העם **כמתאננים** (במדבר יא, א), מה **יתאונן** אדם

חי (איכה ג, לט), כי **מתאנה** הוא לי (מ"ב ה, ז), ענין עלילה המה. החמישי, מרוב **אונים** ואמיץ כח (ישעיהו מ, כו), ולאין **אונים** עצמה ירבה (שם מ, כט), מצאתי **און** לי (הושע יב, ט), **ואונו** בשרירי בטנו (איוב מ, טז), ידיו תשבנה **אונו** (שם כ, י), ענין כח ועצמה המה. הששי, **אני** תרשיש (מ"א י, כב), **אני** שיט (ישעיהו לג, כא), **ואני** עשה המלך שלמה (מ"א ט, כו), וישלח חירם **באני** (שם ט, כז), וימצא **אניה** באה תרשיש (יונה א, ג), ענין ספינה הם. השביעי, **אנא** שא נא (בראשית נ, יז), **אנה** ה' מלטה נפשי (תהלים קטז, ד), **אנה** ה' כי אני עבדך (שם קטז, טז), **אנא** ה' הושיעה נא (שם קיח, כה). 'נא אנא ואנה' ענין אחד להם, והמלה כלה יסוד ואיננה מהמראות עקב האל"ף.

מילה צז

אנח

יגון **ואנחה** (ישעיהו לה, י), ויאנחו בני ישראל (שמות ב, כג), אנחתה השבתי (שם כא, ב), ענין דאגה המה.

מילה צח

אנך

מתלק לשני מחלקות: האחד, **אנכי** ה' אלהיך (שמות כ, ב), **אנכי** עשיתי ארץ (ישעיהו מה, יב), **אנכי** תכנתי עמודיה סלה (תהלים עה, ג), ענינו כמו אני. והמלה הזאת איננה גנזרת כיתר המלים, ולא תטה הנה והנה, ואינה טעונה רבוי ומיעוט ולא יוכל המדבר לרבות באנכי, ולא למעט באנחנו. השני, הנה ה' נצב על חומת **אנך** ובידו **אנך** (עמוס ז, ז), הנני שם **אנך** בקרב עמי ישראל (שם ז, ח), מלה זו אין לה דמיון בתורה, אבל ראויה היא להיות גרועת אל"ף כיתר המלים הנקדמים במחברת אל"ף, כמו מאתמול נחנו מאנחנו. אז יקום פתרונו כפי ענינו הראוי להיות אנך מנכים. נאספו עלי **נכים** (תהלים לה, טו), לאשישי קיר חרשת תהגו אך **נכאים** (ישעיהו טז, ז), ענין נפץ והרס הם. על חומת אנך על חומת נפץ והרס ופרץ ובידו מפץ לשחת את העיר.

מילה צט

אנס

והשתיה כדת אין **אנס** (אסתר א, ח), וכל די לא **אנס** לך (דניאל ד, ו).

מילה ק

אנף

אודך ה' כי **אנפת** בי (ישעיהו יב, א), נשקו בר פן **יאנף** (תהלים ב, יב), **תאנף** לנצח (שם עט, ה), ובאהרן **התאנף** (דברים ט, כ), הלעולם **תאנף** בנו (תהלים פה, ו), **אנפת** תשובב לנו (שם ס, ג), ענין קצף הם.

מילה קא

אנק

הנאנחים **והנאנקים** (יחזקאל ט, ד), **האנק** דום (שם כד, יז), לשמע **אנקת** אסיר (תהלים קב, כא), **מאנקת** אביונים (שם יב, ו), ענין זעקה המה.

מילה קב

אנש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **אנוש** כחציר ימיו (תהלים קג, טו), אשרי **אנוש** יעשה זאת (ישעיהו נו, ב), כמשמעו. השני, **אנוש** חצי בלי פשע (איוב לד, ו), כי **אנושה** מכותיה (איכה א, ט), עקוב הלב מכל **ואנש** הוא (ירמיהו יז, ט), כאבי נצח ומכתי **אנושה** (שם טו, יח).

מילה קג

אסוך

כי אם **אסוך** שמן (מ"ב ד, ב), ענינו מסוך לא סכתי (דניאל י, ג), ורחצת **וסכת** ושמת (רות ג, ג), והכן הסכך (נחום ב, ו), ושמן לא **תסוך** (דברים כח, מ), ענין משחת מרקחה המה.

מילה קד

אסון

ואם **אסון** יהיה (שמות כא, כג), וקרהו **אסון** (בראשית מד, כט).

מילה קה

אסם

וימלאו **אסמיך** שבע (משלי ג, י), יצו ה' אתך את הברכה **באסמיך** (דברים כח, ח), ענין אוצרות וגנזכים הם.

מילה קו

אסף

מי **אסף** רוח בחפניו (משלי ל, ד), **ואספו** אספה אסיר על בור (ישעיהו כד, כב), **אסיף** בלי יבוא (שם לב, י), חג **האסיף** (שמות לד, כב), **והאספסוף** (במדבר יא, ד), הם הנקבצים הנסחפים והנלוים [נ"א והגלוים] על ישראל בצאתם ממצרים. ויתכן להיות מגזרתם אספי מארץ כנענתך (ירמיהו י, יז), סחורתך. וידמה המלה לכנען בידו מאזני מרמה (הושע

יב, ח), ויחצוהו בין כנענים (איוב מ, ל), כנעניה נכבדי ארץ (ישעיהו כג, ח) נראים דבריהם, לולי הנון האחרונה שהיא אחרית עיקר, אבל בפנים אחרים כה הוא פתרונו, שחי ואספי יותר מארץ שפלתך, ויהיה כנענתך מגזרת כי נכנע (מ"א כא, כט), או אז יכנע (ויקרא כו, מא).

מילה קז
אספות

וכמסמרות נטועים בעלי **אספות** (קהלת יב, יא), אומרים בעלי פתרון כי מלה זאת מגזרת סף השער (יחזקאל מ, ז), ואמות הספים (ישעיהו ו, ד), נראין דבריהם לפי הענין ולפי דקר המלה אינו כן. כי אמנם יתכן להיות פשר כמשפט מכתבה. אספות מגזרת אסופה הם המסמרות המאספים את הלוחות ומחזקים את הדבק היטב למען לא ימוט, להם נדמו רועי ישראל ושטריו ולהם נמשלו דבריהם. ודגשנות הפה יורה על ענינה, כמו אֲפֻדָּה, אֲגֻדָּה, עֲבֻדָּה. והדלתי"ן האלה ובלעדיהן אם ירפיון במלים, נעשו פעולים, ואם ידגשון נעשו מפעלים.

מילה קח
אסר

אסרו הסוסים (ירמיהו מו, ד), **ויאסר** אזור במתניהם (איוב יב, יח), **לאסרך** ירדנו (שופטים טו, יב), **אסיריו** לא פתח ביתה (ישעיהו יד, יז), **אסורים** ידיה, (קהלת ז, כו), ענין קשר המה. ויש איסר לשון קשר אך לענין אחר. די כל אסיר וקים (דניאל ו, טז), לאסר **אסר** על נפשו (במדבר ל, ג), או אסרה **אסר** על נפשה (שם ל, יא).

מילה קט
אף

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **ואף** גם זאת (ויקרא כו, מד), **אף** לזאת יחרד לבי (איוב לז, א), **אף** לא אל ארץ זבת חלב ודבש (במדבר טז, יד).

השני. אף בהקבצו עם 'כי' נהפך לענין אחר, כאלה: **אף** כי אנכי אעננו (איוב ט, יד), **אף** כי אנוש רמה (שם כה, ו), הנה אנחנו פה ביהודה יראים **ואף** כי נלך קעילה (ש"א כג, ג), אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלא תעשה, **ואף** כי אמר אליך רחץ וטהר (מ"ב ה, יג), הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך **אף** כי הבית הזה אשר בניתי (מ"א ח, כג), הן צדיק בארץ ישולם **אף** כי רשע וחוטא (משלי יא, לא), **אף** כי נתעב ונאלח (איוב טו, טז), **אף** כי היין בוגד (חבקוק ב, ה), **אף** כי לא אכל אכל היום העם הזה (ש"א יד, ל), הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' **ואף** כי אחרי מותי (דברים לא, כז), כלם בלשון הזה

מדוברים, זולתי מעט מזער אשר איננו נוטה אליהם, אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן (בראשית ג, א).

השלישי. אפיתי על גחליו לחם (ישעיהו מד, יט), מאפה תנור (ויקרא ב, יב), את אשר תאפו אפו (שמות טז, כג), ומצות אפה (בראשית יט, ג), חמץ תאפינה (ויקרא כג, יז).

הרביעי. וישתחוו לאפיו (בראשית מח, יב), אפים ארץ ישתחוו לך (ישעיהו מט, כג), לאפי דוד (ש"א כה, כג), ענינו על פני דוד. מנה אחת אפים (ש"א א, ה), נראה כי מגזרתם הוא ולענינם נוטה, מנה ראויה ונכבדה למראה ונחמדה לפנים ויקרה לעינים. ויש בלשון ארמית מלה אשר יערכנה נפל על אנפוהי (דניאל ב, מו), וכל אפיו [נ"א פניו] אינו מתורגם כי אם 'באפוהי'.

החמישי. **אף** להם ולא ירחון (תהלים קטו, ו), ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב, ז), ומיץ **אף** יוציא דם (משלי ל, לג), והנם שלחים את הזמורה לאפם (יחזקאל ח, יז), כמו נחירים.

הששי. **אפפוני** חבלי מות (תהלים קטז, ג), **אפפו** עלי רעות (שם מ, יג), כמו סבוני גם סבבוני (שם קיח, יא).

השביעי. **ואף** ד' חרה בעם (במדבר יא, לג), **אפו** טרף וישטמני (איוב טז, ט), ישוב **אפך** ותנחמני (ישעיהו יב, א), אך שב **אפו** ממני (ירמיה ב, לה), ענין קצף המה. והשוו הפותרים אף לאפאיהם (דברים לב, כו), והעמידו אפאיהם מגזרת 'אף' ונראית המלה כי אינה פתורה כדת ולא דרושה כמשפט האותיות, כי סברו הפותרים כי האלף יסוד במלה ואין כה דת המלים, כי אלו היה האלף יסוד במלה וגזרתה מאף, היה על המחוקק מחקת משפט להוסיף אל"ף שני במה יסוב המלה אליו, כאשר יקרה ליתר המלים אשר תחלתם אל"ף ליסוד המלה אשר לא יתכן למדבר להסב המלה אליו עד יספו אל"ף שני ויכפלו האלפין, ובהשנות האלף תכון המלה היטב, אלף אחת ליסוד והשנית להסב המלה אליו, כאלה: אאזרך (ישעיהו מה, ה), אאלפך (איוב לג, לג), אאריך אפי (ישעיהו מח, ט), אאמיצכם (איוב טז, ה), וכאלה רבות. והפותר אפאיהם אם מגזרת אף ידיננו שתי טעיות נקבצו בפתרונו, הטעות הראשון על כי אין המלה מסובה באל"ף שני, והטעות השני על עזבו האל"ף התיכונה המיוסדת במלה. אבל יש באמתת נכוחה וממשפט הלשון להיות מוסב למדבר, וההא והמם אשר באחרית המלה מועדים לרבות, ובהיות ככה ישאר מן המלה פ"א אל"ף. ובהותר 'פא אלף' נכון להיות אפאיהם מן פאה (ירמיהו ט, כה), ומפאת פני (ויקרא יג, מא), פאת קדמה (במדבר לה, ה), ותחלקם לפאה (נחמיה ט, כב), וכה יהיה פתרונו אפאיהם אזרה אותם בגוים ואפאה אותם לכל רוח ופאה. וגם יתכן להיות אפאיהם אשימם פאת פני ויכלו ויתמו ומפתח האלפין יורה על ככה, ולולא פתיחתם לא נכונו פתרוניהם.

הפתרונים שניהם יוצאים ונראים ענייניהם וגזרת המלה אחת היא, אבל הראשון קרוב מן האחרון.

מילה קי
אפד

ויאפד לו (ויקרא ח, ז), וחשב **אפודתו** (שמות כה, ח), ענין תוכן ותיכון. ויתכן להיות מגזרתם ויטע אהלו **אפדנו** (דניאל יב, מה), ענין תיכון הוא.

מילה קיא
אפוא

אם כן **איפוא** (בראשית מג, יא), אם לא **אפו** (איוב ט, כד), מלה זו איננה נגזרת מיתר המלים, והיא מיוחדת במתכונת כמשפטה, ולולי הענין לא נודע לה בנין. ופתרון איפא, כמו כה.

מילה קיב
אפל

וישם **מאפל** (יהושע כד, ז), ארץ **מאפליה** (ירמיה ב, לא), חשך **ואפלה** (יואל ב, ב), ענין מחשך הוא. ונראה אפילות שהוא מגזרתם על דבר הענין ומקרהו והחטה והכסמת לא נכו כי **אפילת** הנה (שמות ט, לב), יען כי לא שלטה האש המתלקחת על הזרעים אשר לא נצמחו ועל הדשאים אשר לא דשאו, כי טמונים היו בתלמי אדמה עוד באופל היו ולא יצאו לאור, על כן נקראו 'אפילות'. ואם יטעון הטוען לאמר כי פתרון אפילות כמו מלקושות, והן זריעות מיוחדות ואין למלה דמיון בתורה, יתכנו דבריו על כי יש מלים הרבה אע"פ שיש להם דמיונות למראה אינם מגזרתם, ומצאנו לו דמיון בענין ובמראה בלשון משנה, 'הא בחרפי הא באפלי' (תענית ג"ב, חגיגה כה"א).

מילה קיג
אפן

ואופן עגלה (ישעיהו כח, כז), **אופן** אחד בארץ (יחזקאל א, טו), **אפן** מרכבותיו (שמות יד, כה), **האופנים** ומעשיהם (יחזקאל א, טז), לארבעתם **אופניהם** (שם י, יב), ענין אחד להם, ואין מגזרתם דבר דבור על אפניו (משלי כה, יא), כי פתרונו מתוקן על פי הדבר, ופתרון אופן אחד כמו גלגל אחד, ואלו נגזר אפניו מאופן, לא יצאה הוו מתוך המלה כי אם היה נאחז בתוכו כענין האחזו באופן, כאשר יהיה **האופן** בתוך **האופן** (יחזקאל א, טז), **ובאופנים** (שם א, כ), **ולאופנים** (שם י, ג), **והאופנים** (שם א, יט), כלם נכתבים בו"ו או בנקודה הראויה להנקד העומדת תחתיה, וזה אשר יורה כי אין אפניו מאופן. והמדה הזאת יורה עליה

וזאת חקת המבדיל אשר בין שניהם. יש מלים בלשון עברית אשר יש להם מדה אחת וקצב אחד ועקב נקודתם יבדלו ויחצו לשתי מחלקות, המלה אשר ממחלקה האחת המיוסרת כמשקלת רעוההל כל עברי פניה המלה ההיא לא תשתנה ולא תטה מני קו והוי"ו הנעלה מן המלה ההיא לעת מקרה ככה יעלה מרעותיה ענין אחד ומשפט אחד לכלם, לכל המלה אשר יהיה שמה האות ללכת ילכו האותיות ובהפרדם יפרדו לא יסבו בלכתן. דע, כי כל מלה מהמלים המשולשים משלש אותיות אשר תחלתם אל"ף או בי"ת או גימ"ל או אות מיתר האותיות מיוסד במלה יקדמנו וו והוא שני לו, הם הם המלים הבנוים על שני פנים, לא יוכל המוסיף להוסיף עליהם ולא הגורע לגרוע מהם כי משפט הלשון כן הוקם. המראה האחד, ואופן עגלה (ישעיהו כח, כז), אוצר נחמד ושמן (משלי כא, כ), גורל אחד לה' (ויקרא טז, ח), שופר תרועה (שם כה, ט), עולל ויונק (ירמיהו מד, ז), עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג), מורג חרוץ חדש (ישעיהו מא, טו), ותור וגוזל (בראשית טו, ט), כי מוקש הוא לך (דברים ז, טז), מופת נתתיך לגוים (יחזקאל יב, ו), וכאלה הרבה כלם נגינתם [נ"א נגדין] מלרע, וכה יתכנו המלים והם מאזני המלה משיכתם סמוכה לאחריתם [נ"א לחתימתם], על כן לעת מקרה המלה לא יסורו וויהם. אבל לא בכל מקריהם הנעשים לכל עברי פני המלה כי אם בפנים אחרים, כמו אוצרותיהם מאוצר, וגורלי מגורל, ועולמי מעולם, ושופרות משופר, ועוללֵיהם מעולל, ומורגים ממורג, וגוזליו מגוזל, ומוקשים ממוקש, ומופתים ממופת, וכאלה הרבה. אפס לא כמקרה מלרע מלעיל, כי המלים המשוכים מלעיל משיכתם סמוכה לתחלתם, על כן יעלו הווין לעת מקרה, כאלה: אף ארח משפטיך (ישעיהו כו, ח), קדש קדשים (שמות ל, לו), בשת הפנים (דניאל ט, ז), שרש ישי (ישעיהו יא, י), חדש ימים (בראשית כט, יד), וחשך על פני תהום (שם א, ב), אזן המטהר (ויקרא יד, יד), והביאו בניך בחצן (ישעיהו מט, כב), יוסף אמץ (איוב יז, ט), ערף ולא פנים (ירמיהו ב, כז), את כל תקף (אסתר ט, כט), גרן ויקב (הושע ט, ב), אכל בכסף תשבירני (דברים ב, כח), עשר וכבוד (משלי ג, טז), אשר מזרעו יתן למלך (ויקרא כ, ב), אין אמר ואין דברים (תהלים יט, ד), ורחב חמש אמות (יחזקאל מ, ל), ארך החצר (שמות כו, יה), היו עלי לטרח (ישעיהו א, יד), ושכחת עמר בשדה (דברים כד, יט), וכאלה הרבה בלשון עברית. דע, כי המלים האלה וכמהם מהמלים המשולשים אשר משפטם כמשפט המלים האלה כל הווין הנכתבים במלים או הנקודה העומדת תחתם יחדו ישבותו, ובהעלות ווי המלה יפחתחו, כאלה: כגדל חסדך. את גדלך (דברים ג, כד), אף ארח משפטיך, ארחי ורבעי זרית (תהלים קלט, ג), קדש ישראל לה', את שם קדשי (ויקרא כ, ג), בשת הפנים, חרפתי ובשתי (תהלים סט, כ), חשך אפלה, וד' יגיה חשכי (ש"ב כב, כט), שרש ישי, שרשי פתוח אלי מים

(איוב כט, יט), חדש ימים, מדי חדש בחדשו (ישעיהו סו, כו), אזן המטהר, ותקח אזני שמץ מנהו (איוב ד, יב), והביאו בניך בחצן, גם חצני נערתי (נחמיה ה, יג), ערף ולא פנים, ואחז בערפי (איוב טז, יב), את כל תקף, וכל מעשה תקפו (שם י, ב), גרן ויקב, מגרנך ומיקבך (דברים טז, יג), אכל בכסף תשבירני, ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרא כה, לז), עשר וכבוד, את כבוד עשרו (אסתר ה, יא), מזרעי למלך, וקלל במלכו ובאלהיו (ישעיהו ח, כא), אין אמר ואין דברים, אם אמרי אשכחה שיחי (איוב ט, כז), ארך היריעה, אמה ארכו (שם ל, ב), ורחב חמש אמות, אמה וחצי רחבו (שמות כה, י), ושכחת עמר בשדה, גם בין העמרים (רות ב, טו), היו עלי לטרח, טרחכם ומשאכם (דברים א, יב), וכאלה הרבה. וגֶדלו וקֶמצו וחֶמצו לא במשקלתם, הן למדנו שאין אפניו מאופן.

מילה קיד
אפס

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, כי **אפס** כסף (בראשית מז, טו), יהיו כאין **וכאפס** (ישעיהו מא, יב), כי **אפס** עריץ (שם כט, כ), **האפס** לנצח חסדו (תהלים עז, ט), **באפס** עצים תכבה אש (משלי כו, כ), כי **אפס** המץ כלה שד (ישעיהו טז, ד), כל שריה יהיו **אפס** (שם לג, יב), כלם לשון 'אין' המה. ויתכן להיות מגזרם מאפסי ארץ (ירמיהו טז, יט), אפסי ארץ (דברים לג, יז), תכלית ארץ.

השני, **אפס** כי עז העם (במדבר יג, כח), **אפס** כי נאץ נאצת (ש"ב יב, יד), **ואפס** את הדבר (במדבר כב, לה), ענינו כמו: אך ורק [נ"א אכין ורקין].

השלישי, מי **אפסים** (יחזקאל מז, ג), נראית מלה זו שהיא מהמלים גרועי אלף, כמו רבע מארבע, וסוך מאסוך, ופס ירא מאפסים, וכה ענינו לא היו מגיעים כי אם עדי כף רגל.

מילה קטו
אפע

אפעה ושרף מעופף (ישעיהו ל, ו), תהרגהו לשון אפעה (איוב כ, טז), והזורה תבקע אפעה (ישעיהו נט, ה), ופעלכם מאפע (שם מא, כד), חיה רעה מפריצי חיות הנה. והפותרים יחלקו המלה לשנים כי אמרו 'אפע' איננו מאפעה, כי פתרון אפע כמו אפס ואין. ולפי הענין נראה כי כלם שוים, על כן נמשלה פעולת זרים ופעלי און וחמס, לפעולת אפע, עכשוב, וכפירים, וצפעונים.

מילה קטז
אפק

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **אפיקי** מים (תהלים יח, טז), **לאפיקים** ולגאיות (יחזקאל ו, ג), **כאפיקים** בנגב (תהלים קכו, ד), פתרונו כפי ענינו, הם כנחל מוצאיו ומובאיו ומבועיו. השני, ולא יכל יוסף **להתאפק** (בראשית מה, א), **ויתאפק** המן (אסתר ה, י), ומזיח **אפיקים** רפה (איוב יב, כא), חגורת אבירים ירפה. מה יתרון לחופש נס אשר מתניו משנס בהיות אילותו מרפה ומזיח חגורתו. המזיח והחגורה והאזור והזר, קרובי ענין הם.

מילה קיז
אפר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, כי **אפר** כלחם אכלתי (תהלים קב, י), עפר **ואפר** (בראשית יח, כז), ותקח חמת **אפר** (ש"ב יג, יט), האפר והדשן קרובי ענין הם. השני, ויתחפש **באפר** (מ"א כ, לח), ויסר את **האפר** מעל עיניו (שם כ, מא), מיני מסווה וכסות המה, המכסים את הראש ואת הפנים זולת העינים לבדהן, ובלשון ערבי אל.

מילה קיח
אפרין

אפריון עשה לו (שיר ג, ט), פתרונו לפי ענינו. ערש ומטה ואפריון, נראין ענין אחד. ופותרים אומרים נזר הוא לחתן.

מילה קיט
אפרח

ואפרחיו יעלעו דם (איוב לט, לו), **אפרחים** או בצים (דברים כב, ו), ענינו כמו גוזלים.

מילה קכ
אץ

אץ לבא כיום תמים (יהושע י, יג), והנגשים **אצים** לאמר (שמות ה, יג), כי **אץ** לך הר אפרים (יהושע יז, טו), ענינו כמו רחק.

מילה קכא
אצבע

והזה **באצבעו** (ויקרא טז, יד), כמשמעו.

מילה קכב
אצל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **אצל** האיל (דניאל ח, ו), **אצל** המזבח (ויקרא ו, ג), ויסב מאצלו (ש"א יז, ל), השני, ואל **אצילי** בני ישראל (שמות כד, יא), **ויאצל** מן הרוח (במדבר

יא, כה), הלא **אצלת** לי ברכה (בראשית כז, לו), **ומאציליה** קראתיך (ישעיהו מא, ט), ענין נשיאות המה. ונראה שאין מזרתם על כל אצילי ידי (יחזקאל יח, יג), אצילות ידיך (ירמיהו לח, יב), הם שרשי אזרוע מלמטה לפי הענין. כי יגיע גי הרים אל אצל (זכריה יד, ה), יתכן להיות מגזרת אציליה (ישעיהו מא, ט), יגיע מקום נמוך למקום גבוה.

מילה קכג

אצעדה

אצעדה וצמיד (במדבר לא, נ).

מילה קכד

אצר

ואצרתיהם אמלא (משלי ח, כא), ואשר **אצרו** אבתיך (מ"ב כ, יז), יפתח ה' לך את **אוצרו** (דברים כח, יב), ענין אחד להם.

מילה קכה

אר

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, יהי **אור** ויהי **אור** (בראשית א, ג), פתח דבריך **יאיר** (תהלים קיט, קל), **להאיר** על הארץ (בראשית א, טו), כל מאורי **אור** (יחזקאל לב, ח), ענין נגה המה.
השני, **אריתי** מורי עם בשמי (שיר ה, א), **ארוה** כל עברי דרך (תהלים פ, יג), נשים **מאירות** אותה (ישעיהו כז, יא), ענין לקיטה המה.
השלישי. **אורו** מרוז (שופטים ה, כג), במארה אתם **נארים** (מלאכי ג, ט), **ארה** לי יעקב (במדבר כג, ז), ענין קללה המה.
הרביעי. **אור** כשדים (נחמיה ט, ז), על כן **באורים** כבדו ה' (ישעיהו כד, טו), על **מאורת** צפעוני (שם יא, ח), מני בקעים וחנוים וצורים. וחר פתן (שם), יורה על מאורת צפעוני. ואור כשדים כה ענינו, ויצאו אתם מאור כשדים, מבקעת כשדים. וזה אשר יורה על הענין כי כה הוא, ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם (בראשית יא, ב).
החמישי, **ויאר** את הלילה (שמות יד, כ), ולילה **אור** בעדני (תהלים קלט, יא), יפיץ ענן **אורו** (איוב לז, יא), ויתכן להיות יחרגו (תהלים יח, מז), **ועצמו**, (ירמיהו ג, יו).
הששי. ללקט **ארת** (מ"ב ד, לט), כתם צח עלי **אור** (ישעיהו יח, ד), ענין עשבים המה.
השביעי. את **האורים** ואת התמים (שמות כח, ל).
ויש מחלקת שמיני בלשון ארמית. **וארו** חיוה אחרי (דניאל ז, ה), **וארו** עם ענני שמיא (שם ז, יג), **וארו** חיוה רביעאה (שם ז, ז), פתרונו לפי ענינו, לשון הנה המה.

מילה קכו
אראל

הן **אראלם** צעקו חוצה (ישעיהו לג, ז), הוי **אריאל אריאל** (שם כט, א), **וההראל** (יחזקאל מג, טו), **ומהאריאל** (שם), והיתה לי **כאריאל** (ישעיהו כט, ב), נראים המלים האלה כי לשון אחד וענין אחד להם. שם המזבח 'אריאל', ופתרון הן אראלם צעקו חוצה עת אשר נהרס המזבח הנקרא אראל, צעקו ובכו אותו קוננו מקדשם ובכו אראלם וספדו מזבחם. אמר יאמר הטוען לא יתכן בלשון עברית צעקו אראלם ובכו אראלם, כי אם צעקו על אראלם ובכו על אראלם, יש להשיב ולומר יתכן כה וכה. אלה ענינים הנוטים אל הפתרון: ויבך אתו אביו (בראשית לז, לה), ויבכו בני ישראל את משה (דברים לד, ח), ויבכו את אהרן (במדבר כ, כט). ואם יטעון הטוען כי האתים יתקנו [נ"ה יתכנו] את הענין ואיננו באראלם, לספד לשרה ולבכתה (בראשית כג, ב) יוכיח, וגם ויזעקוך (נחמיה ט, כח) יורה, וכמהו הרבה בלשון עברי [נ"אלרוב].

אנשי פתרון אמרו, כי מלה זאת נחלקת לשנים אֲרָאֶה לָם, אמנם ידעתי כי יש מלים בלשון עברית אשר יחצו לשנים, אך לא אראלם, כי אראלם אינו ממנינם [נ"א ממינם], כי בחזקתו עומד וענינו נכון. ואלה קצות המלים הנחלקים לשנים: כי ארץ הנגב נתתני (יהושע טו, יט), ראוי להיות 'נתת לי'. וכמהו בני יצאוני ואינם (ירמיהו י, כ), ראוי לאמר 'יצאו ממני'. וכמוהו אחוך שמע לי (איוב טו, יז), ראוי לומר אחוה לך. וכמוהו ויזעקוך (נחמיה ט, כח), ראוי לומר 'ויזעקו אליך'. ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז, ד), ראוי לומר 'דבר לו'. בשלם הבשר (מ"א יח, כא), בשל להם הבשר, מספר צערי אגידנו (איוב לא, לז), אגיד לו. פזר עצמות חנך (תהלים נג, ו), חנה לך. יבאני רחמיך ואחיה (שם קיט, עז), יבואון אלי, וכהנה הרבה בתורה.

ועוד יש להשיב, אלו היה פתרון אראלם וענינו להגלות ולהרָאות להם על דעת שתתחלק המלה לשנים כאשר הם אומרים, היה על המחוקק המשכיל השם שכל מדרך נכוחה לחקות אֵרָא-לָם היה מתוקן המלה בפתיחת ריש אף על פי שלא ימצא 'לָם' בלשון עברית, והיה תולה הפתרון להבדיל בין וַיֵּרָא יעקב כי יש שבר במצרים (בראשית מב, א), ובין וַיֵּרָא אליו (שם יח, א), וַיֵּרָא מלאך ה' אליו (שמות ג, ב), ולא נכון לפתור כה כי לא דברה תורה בלשון הזה, והן [נ"א ואם] לדבריהם נחלק המלה לשתים ונטה אחרי הפותרים ההם כדבריהם היתכן לומר הן אראה להם כמו אֲחֻוָּה להם, הֲיִטַּב לדבר כה, היש טעם לפתרון או פשר לענין, או משקלת למלין? הלא כה ארח חקת התורה בכל מקום אשר יפליא אלהינו לעשות, ובעשותו נוראות יֵרָאה כבודו ותגלה גבורתו, כאלה:

וירא כבוד ה' (ויקרא ט, ג), וירא מלאך ה' (שמות ג, ב), עת נגלה [נ"א נראה] בחורב ברדת אשו הגדולה תחלה ממרום, וביום הראותו בפארן וזרחו משעיר ובתבערה ובמסה, ומי העמד בהראותו (מלאכי ג, ב), [נ"ה ומי הביטו לראותו] הלא אלה יוכיחו. ועוד אם אמר יאמר הטוען על אריאל כי שם מזבח אריאל ולא אראל, וההראל ארבע אמות (יחזקאל מג, טו) יוכיח. ואם אמר יאמרו הפותרים כי יש מלים אשר יחלקו לשנים, כמו תלה ארץ על בלי-מה (איוב כו, ז), וכמו בנו לתל-פיות (שיר ד, ד), וכמו והיו דר-און (ישעיהו סו, כד), ואראל כמו הם, חלילה לאנשי לבב להצדיק אותם להיות מלה בלשון עברית נחלקתלשתים, והמלין האלה אשר ישימון מוחלקין כה יקומו לאחת ולא יחלקו לשתים. ופתרון תלה ארץ על בלי-מה, תולה ארץ על מישור, ומגזרת המלה במתג ורסן עדיו לבלום (תהלים לב, ט), המתג והרסן והחח יישירו הפרד והסוס כמלמד הבקר ודרבן לצמרים. ואת אשר יאמרו בנוי לתל-פיות חלקו המלה לשתים וכן העמידו פתרונה שמו תל לבד ופיות לבד, ובהיות ככה אין למלה טעם ולא ענין ולא פתרון, הן נמצאת המלה מחולקת מבלי הועילות [נו"ו תועלת] ונחצה לשתים מבלי יתרון. ולא יכלתי להשיג איך ידעו הפותרים כי המלה טעונה מחלקות, ומה טעם הטה לבם לעשות כן, אפס כי המלה סדורה כמשפט ודרושה כדת להיות תלפיות מגזרת מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה, יא), הוא המגדל הנכון לצדק ומשפט הנכבד, הבנוי לתלפיות בשבת כל המשכילים כי היא תפארת תהלחם, ויהי משפט תלפיות ככל המלים אשר תחלתם תיו אשר איננו יסוד. ויתכן להיות גם כה ענינו, כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות (שיר), רצה לשבח גובה הענק ומועל [נ"ל מעל] הצואר, כי גבהו ורוממותו תאר היופי ונאות המראה, והמגדל הזה היה בנוי [נ"וו בנוי לתל] למשמרת הצופים הרואים את ארץ מרחקים, וגם יושבי תבל ושכני ארץ יחזוהו מרחוק, כי הוא נשקף על כל פני ארץ, הן נמצא המגדל נכון גם לצופים גם לשכני ארץ גם ליושבי כפרים גם לעוברי דרכים על כן נשא המגדל לגבהה כתרן בראש ההר וכנס על הגבעה, כי גם ארחות הסוחרים והולכי נתיבות וגזי מסלות הולכים למבטו, ועוברי דרך ואולים*) לא יתעו, כי המגדל תלפיות ולמודים המורים. גם נאה לדרוש וראוי לפרש כי גובה הענק הוא תפארת הראש. וכאשר חלקו הפותרים תל-פיות לשנים, ככה חלקו ד-ראון לשנים והעמידוהו מן די ומן ראיה, ואלו היה כה לא מש נוע המלה ולא נהפך תוכן נקידתה בעבור מקרה דבק המלה, ואלה לחרפות ולדראון יוכיח, בנפל יוד מהמלה או נקודה העומדת תחתיה, אבל המלה אחת היא ופתרונה לפי ענינה, לדראון עולם למשואות נצח, וכאלה הרבה בתורה מלים מחולקים ואינם נחלקים. ואם אמר יאמרו כי מחלקות המלים האלה כמו בשלם הבשר, וכמו ויזעקוך, ויצאוני,

וארץ הנגב נתתני, אשר נחלקים לשנים, גם זה לא היה כי המלים האלה והמלים אשר כמוהם אין חלוקם חלוקה, ולא מחציהם חצוי, ולא יחצו ולא יחלקו, כי אם תום אחרית המלה ותכלית יסודתה ישארו אותיות המלאכה והיו למלה. וכן תוכן הענין ומוצא פשר דבר בכלי הבקר בשלם הבשר, פתרונו הראוי לו בשל להם הבשר, בשל לבד, והמ"ם הוקם לבד במקום להם. כן הוא ענין יתר המלים וכה משפטם. אך המלים הראוים לחלק כאלה המלים העליונים, על כן לא יתכן להיות אראלם מהם ולא יעלה בחשבונם ולא ישתוה בפתרונם, על כי אשר חקת המשפט להיות אראל לבד והמ"ם לבד כמלים האלה, ואך לא תחלק המלה הזאות כה כי לא תקום מן המ"ם מלה, והפותרים לא חלקוה כי אם ארא לבד ולם לבד, וכן לא יתכן. ועל כן אלה לדבריהם ומחלקותם ורפואתם לא יקום פתרון ולא ענין המחוה היטב. ופתרון והיתה לי כאריאל כה הוא: אציק על ציון קרית חנה דוד עד היות שוכניה זבוחים ושחוטים והעיר מטבח אשיתנה מזבח.

מילה קכז

ארב

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וארב** לו וקם עליו (דברים יט, יא), **יאיב** במסתר (תהלים י, ט), בית **ארבאל** (הושע י, יד), עם **ארבות** ידיו (ישעיהו כה, יא), ענין מכמנים הם. השני, הנה עשה **ארבות** בשמים (מ"ב ז, יט), **וארבת** השמים נפתחו (בראשית ז, יא), וכעשן **מארבה** (הושע יג, ג), וכיונים אל **ארבתיהם** (ישעיהו ס, ח), ענין חלונות המה.

מילה קכח

ארבע

וארבע הירות (בראשית מז, כד), **ארבעה** הם קטני ארץ (משלי ל, כד), **ארבעים** שנה (בראשית ה, יג), כמשמעו.

מילה קכט

ארג

מעשה **ארג** (שמות כח, לב), קלו מני **ארג** (איוב ז, ו), **וארגים** חורי (ישעיהו יט, ט), ענין המלה יורה עליה.

מילה קל

ארגז

ענינו כמו ארון. תשימו **בארגז** מצד (ש"א ו, ח), כמשמעו.

מילה קלא
ארז
כארזים עלי מים (במדבר כד, ו), **עץ ארז** (שם יט, ו), כמשמעו.

מילה קלב
ארח
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אף **ארח** משפטיך (ישעיהו כו, ח), **וארח** לחברה (איוב לד, ח), **וכארח** איש ימצאנו (שם לד, יא), **ארחי** ורבעי זרית (תהלים קלט, ג), והנה **ארחת** ישמעאלים (בראשית לז, כה), הביטו **ארחות** תמא (איוב ו, יט), לעשות **לארח** (ש"ב יב, ד), מלון **ארחים** (ירמיהו ט, א), כלם מגזרת דרך ואורח. השני, ואחזת **וארחת** תמיד (מ"ב כה, ל), טוב **ארחת** ירק (משלי טו, יז), ענין סעודה וכרה המה.

מילה קלג
ארך
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ארך** אפים (שמות לד ו), **ארך** החצר (שמות כז, יח), **יארכון** ימיך (שם כ, יב), **ארך** היריעה (שם כו, ב). השני, **וארכתך** מהרה תצמיח (ישעיהו נח, ח), הנני מעלה לב **ארוכה** (ירמיהו לג, ו), ענין חובש ותרופה הם.

מילה קלד
ארמון
כי **ארמון** נטש (ישעיהו לב, יד), פסגו **ארמנותיה** (תהלים מח, יד), פתרונו כפי ענינו. אלמון וארמון וקריה ומדינה ועיר, קרובים זה מזה.

מילה קלה
ארן
מתחלק לשני מחלקות: האחד, נטע **ארן** וגשם יגדל (ישעיהו מד, יד), פתרונו כפי ענינו. השני, ויישם **בארון** במצרים (בראשית נ, כו), ועשית לך **ארון** עץ (דברים י, א), ענינו כמו ארגז.

מילה קלו
ארע
לארעיה גבא (דניאל ו, כה), ארץ בלשון ארמית ארעא כמשמעו.

מילה קלז
ארץ

ארץ מצרים לפניך הוא (בראשית מז, ו), **ארצה** כנען (שם יא, לא), וכי תבאו אל **הארץ** (ויקרא יט, כג).

מילה קלח

ארק

די שמיא **וארקא** (ירמיהו י, יא), ארק וארץ ותבל והדום ואדמה, כינויי ארץ המה.

מילה קלט

ארש

וארשתיך לי באמונה (הושע ב, כב), אשה **תארש** (דברים כה, ל), בתולה אשר לא **ארשה** (שמות כב, טו).

מילה קמ

ארשת

ארשת שפתיו (תהלים כא, ג), **כרשיון** כורש מלך פרס (עזרא ג, ו), ענינו יורה עליו כמו מבטא שפתים.

מילה קמא

אש

מתחלק לששה מחלקות: האחד, **אש** אוכלה הוא (דברים ד, כד), **ואש** יצאה (במדבר טז, לה), **ואשם** לא תכבה (ישעיהו סו, כד), **אשי** החלבים (ויקרא י, טו), **אשה** ריח ניחוח (שם א, ט), **אשו** הגדולה (דברים ד, לו), כמשמעם.

השני, **ואשישה** אחת (ש"ב ו, יט), ואהבי **אשישי** ענבים, (הושע ג, א), סמכוני **באשישות** (שיר ב, ה), עניין גביעי יין המה.

השלישי, **ונואש** ממני שאול (ש"א כז, א), ותאמרי **נואש** (ירמיהו ב, כה).

הרביעי, **אשת** חיל מי ימצא (משלי לא, י), ומה' **אשה** משכלת (שם יט, יד), **אשה** רעותה (ישעיהו לד, טו), שבעה שבעה איש **ואשתו** (בראשית ז, ב), חוברות **אשה** אל אחותה (שמות כו, ג), נפל **אשת** (תהלים נה, מ). ויתכן להיות מגזרתם 'איש אישים'.

החמישי, **ליאש** את לבי (קהלת ב, כ), ולרוח אמרי **נואש** (איוב ו, כו), ענין עגם ואנינה ודאגה המה.

הששי, **לאשישי** קיר חרשת (ישעיהו טז, ז), נפלו **אשיותיה** (ירמיהו נ, טו), **ואשוהי** מסובלין (עזרא ו, ג), **ואשיא** יחיטו (שם ד, יב), ענין יסודות המה. ויתכן להיותם מגזרתם זכרו זאת והתאששו (ישעיהו מו, ח).

מילה קמב
אשד
ואשד הנחלים (במדבר כא, טו), **אשדת** הפסגה (דברים ג, יז), פתרונו כפי ענינו. אשד הנחלים, כמו נובע הנחלים, ויש בלשון ארמית כמוהם שופך דם האדם (בראשית ט, ו), דישוד דממא דאנשא דמיא יתשד.

מילה קמג
אעך
מרוח **אשך** (ויקרא כא, כ), פתרונו כפי ענינו נפוח פחד.

מילה קמד
אשכל
אשכלתיה ענבים (בראשית מה, י), **אשכלת** מררת (דברים לב, לב), **אשכל** הכפר (שיר א, יד).

מילה קמה
אשכר
אשכר יקריבו (תהלים עב, י), השיבו **אשכרך** (יחזקאל כז, טו), פתרונו כפי ענינו. אשכר כמו שי וכמו מנחה, וכמו תשורה.

מילה קמו
אשל
ויטע **אשל** (בראשית כא, לג).

מילה קמז
אשם
אשם הוא **אשם אשם** לה' (ויקרא ה, יט), אבל **אשמים** אנחנו (בראשית מב, כא), **ואשמה** הנפש ההוא (במדבר ה, ו), בעת **תאשמו** (שופטים כא, כב), ענין חטא הוא. אבל תאשם שמרון (הושע יד, א), מגזרת שממה הוא.

מילה קמח
אשמן
באשמנים כמתים (ישעיהו נט, י), פתרונו כפי ענינו במחשכים כמתים.

מילה קמט
אשמר

ויהי **באשמרת** הבקר (שמות יד, כד), **ואשמורה** בלילה (תהלים צ, ד), **באשמרות** אהגה בך (שם סג, ו), ענין נשף וליל המה. וזה יוכיח קדמתי **בנשף** (תהלים קיט, קמז), קדמו עיני **אשמרות** (שם קיט, קמח).

מילה קנ
אישון

כאישון בת עין (תהלים יז, ח), ענינו כבבת עין (זכריה ב, יב). ויתכן להיות המלה נגזרת ולקרבה אותה לאישון לילה ואפלה (משלי ז, ט), ידעך נרו באישון חשך (שם כ, כ), נכון להיות?השחרות אשר בלובן העין.

מילה קנא
אשנב

בעד **האשנב** (שופטים ה, כח), בעד **אשנבי** (משלי ז, ו), שבכי עליות המה.

מילה קנב
אשף

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **מאשפת** ירים אביון (תהלים קיג, ז), חבקי **אשפתות** (איכה ד, ה), ענינו כמו מדמנות (ישעיהו כה, י).

השני, **אשפתו** כקבר פתוח (ירמיהו ה, טז), עליו תרנה **אשפה** (איוב לט, כג) ועילם נשא אשפה (ישעיהו כב, ו), פתר יהודה בן קרש וקדמוני עתים והודו לו הפותרים קיר החומה נחשף מָמְגֵן, ואין המלה נוטה אחרי פתרונם ואין ככה משקלת מתכנותם. ואלו היה סוד החזיון כאשר הם פותרים כה היה מטיף: 'וקיר הוער ממגן'. הנה נמצאו המלים סדורים לא כמשפטם והענין שלא כתקונו, אבל כה הוא פתרון [נ"ה ענין] החזיון: ועילם כבר נשא אשפה וגם קיר העיר כלי מלחמתו וערך מגיניו, יחדו המה על ישראל, ארם מקדם ופלשתים מאחור [נ"ה ארם מקיר ופלשתים מקדם] וקיר הוא מדינת ארם, ושם המדינה קיר כאשר נמצא כתוב בספר ופלשתיים מכפתור וארם מקיר (עמוס ט, ז), וכמהו, וַיְגַלֶּהָ קירה (מ"ב טז, ט), וגלו עם ארם קירה (עמוס א, ה). ואפס כי הפותרים ההם נתחלף להם קיר בקיר, ואלו חלק יהודה מחלקות קיר למיני תוצאותיו ומראה פניו לא טעה ולא הוציא המלים מאמתתם, ולא שת מקיר המדינה כותל, ומן ערה הוער, ומן מגן מָמְגֵן. ונמצא הפתרון בלי ענין והמלה בלי משקלת ולא נכון לעשות כן.

השלישי, **ואשף** וכשדי (דניאל ב, י), **ולאשפים** ולמכשפים (דניאל ב, ב).

מילה קנג
אשפר
אשפר אחד ואשישה אחת (ש"ב ו, יט), פתרונו כפי ענינו נתח טוב ירך וכתף.

מילה קנד
אשר
מתחלק לארבעה מחלקות: האחד, **אשר** חכמים יגידו (איוב טו, יח), **אשר** יצא לפניהם (במדבר כז, יז), **ואשר** יוציאם **ואשר** יביאם (שם), כמשמעם. ויש אשר מתחלק לשלשה מראות: האחד, **אשר** ישאלון בניכם מחר (יהושע ד, כא), **אשר** נשיא יחטא (ויקרא ד, כב), ענינו כמו כי ישאלון בניכם, כי נשיא יחטא. השני, **אשר** ידעון כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך (יהושע ג, ז), ענינו למען ידעון. השלישי, **אשר** שמעתי בקול ה' ואלך בדרך **אשר** שלחני ה' (ש"א טו, כ), ענינו כי שמעת.
השני, **אשרי** אדם עוז לו בך (תהלים פד, ו), **באשרי** כי אשרוני בנות (בראשית ל, יג), ראוה בנות **יאשרוה** (שיר ו, ט), **אשרי** האיש (תהלים א, א), כמו טוב האיש.
השלישי, **באשרו** אחזה רגלי (איוב כג, יא), עמי **מאשריך** מתעים (ישעיהו ג, יב), **אשרו** חמוץ (שם א, טז), **ואשר** בדרך לבך (משלי כג, יט), אם תטה **אשרי** מני הדרך (איוב לא, ז), ישנו פעם ישנו נתיב לפי ענין המחוה. ואין מגזרתם כנמר על דרך אשור (הושע יג, ז), על דבר האל"ף אשר איננו יסוד במלה, ופתרונו כאשר נמר על דרך שוקד ומביט ושד לטרוף, ככה אשקוד אני לטרוף ולחתוף אני אטרוף ואלך ואשא ואין מציל. גם אשרנו עתה סבבונו (תהלים יז, יא), איננ מגזרתם. ופתרון אשרנו כמו שוררינו כמו אלהים יראני בשוררי (תהלים נט, יא), למען שוררי הישר לפני דרכך (שם ה, ט), אשורנו ושוררנו ענין אחר להם, נמצא שוררנו מהמלים גרועי אל"ף, ושוררנו כצוררנו.
הרביעי. **אשרה** כל עץ (דברים טז, כא), **ואשריהם** תשרפון באש (שם יב, ג), ענין אשל ותרזה ואלון עץ אשר לא ירקב הראוי לאלהי נכר ופסילי זרה.

מילה קנה
אשרנא
אשרנא דנה לשכללה (עזרא ה, ג), בנין חומה לבנות בלשון ארמית.

מילה קנו
אשתדור
ומרד ואשתדור (עזרא ד, יט), **ואשתדור** עברין בגוה (שם ד, טו), לשון מרי [נ"ה מרד] ומרדות המה.

מילה קנז
אשתוללו

אשתוללו אבירי לב נמו שנתם (תהלים עו, ו), פתרונו נתעקרו אבירי לב, יתכן להיות מגזרת אשל. ושני פתרונים למלה: הפתרון האחד נטיעה, והשני עקירה, ומראה אחד לשניהם. ומבלי הפך המלה מתהפך ענינה כי המלה כפולת ענין, ישנו בנין וישנו סתירה. ויש כמוהו בלשון עברית מלין מחולקים לשני פנים אחוזים [נו"לו אחדים] במראם ונפרדים בענינם. וכה מחלקות 'אשתללו', יתכן להיות פתרונו נטיעה ועקירה על כי יסידת המלה אשל, כאלה: מסעף פארה במערצה (ישעיהו י, לג), יתכן להיות מסעף מפריא פארוח, מסנסן סנסנים, ומפריח סעיפות. גם יתכן להיות מסעף מפשיח סעיפות ומשחית פארות [נו"ל מפשיח פארות ומשחית סעיפות], על כי יסודת המלה סעף, וכמהו ותשרש שרשיה ותמלא ארץ (תהלים פ, י), פתרונו לפי ענינו נטיעה. וחלופו, אזרעה יאחר יאכל וצאצאי ישרשו (איוב לא, ח), כי אש היא עד אבדון תאכל ובכל תבואתו תשרש (שם לא, יב), ושרשך מארץ החיים סלה (תהלים נב, ז), הן למות הן לשרשי הן לענש (עזרא ז, כו), כלם עקירת שרשים המה, וכמהו לבבתנ אחתי כלה (שיר ד, ט), ופתרונו הסרת לבבי, והוא הדין לשום לב. וכמהו ויחרגו ממסגרותיהם, (תהלים יח, מו), פתרונו תרפה חגורתם ותסור ממתניהם, והוא הדין לחגור. ויעזקהו ויסקלהו (ישעיהו ה, ב), סלו סלו המסילה סקלו מאבן (שם סב, י), ענינו לפנות דרך מאבנים. הוא הדין [נו"ל המשפט] לסקלנו באבנים. ותפע כמו אופל (איוב י, כב), ופתרונו ותחשך, והוא הדין לזריחת נוגה. וכמהו הראשון אכלו מלך אשור וזה האחרון עצמו (ירמיהו ו, יז), פתרונו ויגרור עצמותיו וינתחם לנתחים וינקר עצמיו מעליו, הן נמצא עצמו להסיר עצם ולשום עצם, וכאלה הרבה בתורה. אבל לא יכלנו להשיג מלה אשר תחלתה אל"ף ושי"ן אם יקרה להם כמקרה המלים האלה אשר תחלתם שי"ן ויבא תי"ו אחריו. לפי שלא מצאנו בלשון עברית כמלה זאת וכענין זה, על כן יוכל הטוען לטעון שאין תי"ו בא אחרי שי"ן ואחרי סמ"ך כי אם במלים אשר שיניהם תחלתם ואין זה מהם ולא מגזרתם על דבר האלף הנקדם במלה ולא נודע אם יוצא [נו"ו ימצא] בלשון עברית אם אין. דע, כי כל התוין המובאין במלין אשר אינם יסוד בהם בנינם וענינם על שתי פנים וכה ענין תוצאותיו, כל מלה אשר תחלתה שין או סמך מיוסדים במלה, יהיה התיו שני לאותיותיה, וכל מלה אשר אין תחלתה שי"ן או סמ"ך כי אם אות מיתר האותיות, יהיה התי"ו ראשון לאותיותיה או לאותיות היסוד. ואלה הם התוין השניים לאותיותיה הנכתבים במלים: שעשועים, אשתעשע (תהלים קיט, טז). שמורים, אשתמרה (ש"ב כב, כד). שר, תשתרר

(במדבר טז, יג). שבח, השתבח (תהלים קו, מז). שחוח, תשתוחח (תהלים מב, ז). שפך, תשתפך (איוב ל, טז). שמם, אשתומם (ישעיהו סג, ה). שכר. משתכר (חגי א, ו). שולל, משתולל (ישעיהו נט, טו). שער, ישתער (דניאל יא, מ). ספחני נא (ש"א ב, לו), מהסתפח (שם כו, יט). סף, הסתופף (תהלים פד, יא). סלה, מסתולל (שמות ט, יז). סבל, יסתבל (קהלת יב, ה). שכל, משתכל (דניאל ז, ח). שריגים, ישתרגו (איכה א, יד). שרוע, מהשתרע (ישעיהו כח, כ), וכאלה הרבה בתורה.

ואלה המלין אשר תוין ראשונים לאותיותיהם נסדרים במלים כמו אלה: נפל, ואתנפל (דברים ט, יח). הלך, ואתהלכה (תהלים קיט, מה). מלט, ואתמלטה (איוב יט, כ). משל, ואתמשל (שם ל, יט). נהל, אתנהלה (בראשית לג, יד), וכאלה הרבה בתורה. זאת חקת לשון עברית השניים שניים ליסוד והראשונים ראשונים ליסוד.

אבל יש מלה אחת אשר איננו נחברת ולא נאחזת במחברת המלים האלה ויצאה ממשפטם, ולא יצאה כי אם להדרת המלה, וזאת היא חגרנה שקים ספדנה והתשוטטנה (ירמיהו מט, ג), והענין הנכון מענינים והקרוב לפתרונות והראוי למראות, ירחיק מספיקות להיות אשתוללו מגזרת כי ישל אלוה נפשו (איוב כז, ח), ונשל הברזל (דברים יט, ה), כי ישל זיתך (שם כה, מ). וגם ראוי להיות שלל, ויהיה ענין האל"ף כיתר אלפי המלים. ואם יטעון הטוען באודות האל"ף אשר בתחלת המלה אשר איננה אחוזה ביסודתה היתה המלה הזאת ראויה להכתב ישתוללו או נשתוללו כמו אשתוללו, ומבלעדי המראות האלה לא תקום המלה, כי יש להשיב אמנם אלף מכל האותיות אין לו כח במלים כי אחרי ישנו יסוד במלה נופל ממנה וקמה המלה מבלעדי אלף כיתר המלים הנקרמים לאותיות בתחלת הספר, וכאשר האלף הנראה עיקר במלה ואיננו יסוד ימוש וידוד ממנה, כך יאחז ועולה במלה ואיננו יסוד בה. אך בעלותו במלה, איננו עולה כי אם במקום יו"ד או ה"א או נו"ן, הם הם האותיות הראויות לאשתוללו כאלה המלים: ואחרי כן אתחבר יהושפט מלך יהודה עם אחזיה מלך ישראל (דה"ב כ, לה), והמלה מגזרת מחברת (שמות כו, ד), ואין לאל"ף דרך במלה, אבל עמד במקום ה"א קרוב ללשון ארמית, ואין זה כי אם לחלש כח האלפין. וכמהו כי לא לנצח אדוש ירשנו (ישעיהו כח, כח), היתה ראויה להכתב הרוש ירושנו. וכמהו כל מלבושי אגאלתי (שם סג, ג), היה ראויה להכתב הגאלתי. וכמהו הרעב והחרב מי אנחמך (שם נא, יט), היה ראויה להכתב מי ינחמך, וכאלה הרבה בתורה, ומיעוטם יורה על רובם. וענין אשתוללו ראוי להיות כמו אלה, לא יקרה כה ליתר האותיות, כי אם לאל"ף לבדה, כמו אשתוללו ודמיונו.

מילה קנח
אשתונן

גם פתרו הפותרים כי יתחמץ לבבי וכליותי **אשתונן** (תהלים עג, כא), העמידו 'אשתונן' מגזרת 'שנונים', חצי גבור שנונים (שם קב, ד), וכן לא יתכן, כי לא יפל התיו, כי אם על המדבר כמו אשתמר, אשתפך, אשתעשע. וראוי להיות אשתונן מגזרת משנה פניו ותשלחהו (איוב יד, כ), וכה יפתר כי יחמץ לבבי וכליותי, אשתונן אני, ישתנו יצורי, לבבי וכליותי לבד ואשתונן לבד, ובעשותך ככה תעמד המלה על אמתה ולא האל"ף במלה יסור.

מילה קנט
את

מחלק לשבעה מחלקות: האחד, **את** השמים **ואת** הארץ (בראשית א, א), **את** הים **ואת** היבשה (יונה א, ט). יש מלים אשר לא נפתרים לשון בלשון היטב, אבל הדמיונות יורו עליהם, אלו האתים וכל אתים אשר כמוהם מגזרת אתו ואת בנו (ויקרא כא, כח), ואתכם לקח ה' (דברים ד, כ), ואתכם אזרה בגוים (שם כו, לג), אתי שלח ה' (ש"א טו, א). ויש אשר פתרונו עם, אם יש **את** נפשכם (בראשית כג, ח), אתה תבוא **את** העם הזה (דברים לא, ז), אשר הֶבָּה **את** המדינית (במדבר כה, יד), אל תבא במשפט **את** עבדך (תהלים קמג, ב), ומשפט הכהנים **את** העם (ש"א ב, יג), ויהי ה' **את** יוסף (בראשית לט, כא), **ואת** אבשלום הלכו (ש"ב טו, יא), וישלמו **את** ישראל (שם י, יט), זה חסדך **את** רעך (שם טז, יז), הישבים **את** נבות (מ"א כא ה), הואל נא ולך **את** עבדך (מ"ב ו, ג), **את** מנשה **ואת** אפרים (בראשית מו, כ), **את** מי נועץ ויבינהו (ישעיהו מ, יד), לא **את** אבותנו כרת ה' (דברים ה, ג), הנני משחיתם **את** הארץ (בראשית ו, יג), ויבכו איש **את** רעהו (ש"א כ, מא), וכאלה הרבה. וכלם מגזרת **וְאִתּוֹ** אהליאב (שמות לח, כג), **ואתכם** יהיו איש איש (במדבר א, ד), **ומאת** עדת בני ישראל (ויקרא טז, ה), **מאתך** תהלתי (תהלים כב, כו), בריתי היתה **אתו** (מלאכי ב, ה), הן נמצא את מֵאִתּוֹ ואת מֵאִתִּי. ויש 'את' אשר פתרונו 'מן', כאלה: הם יצאו **את** העיר (בראשית מד, ד), כצאתי **את** העיר (שמות ט, כט), ויצא משה מעם פרעה **את** העיר (שם ט, לג), חלה **את** רגליו (מ"א טו, כג), אני דואג **את** היהודים (ירמיהו לח, יט).

השני, איש את מחרשתו ואת אֵתוֹ (ש"א יג, כ), וכתתו חרבותם **לְאִתִּים** (ישעיהו ב, ד), כתו **אִתֵּיכֶם** לחרבות (יואל ד, י).

השלישי, **יֵאָתוּ** לנו האנשים (בראשית לד, כב), אך בזאת **נֵאוֹת** לכם (שם לד, טו), **ויאתו** הכהנים (מ"ב יב, ט), מלך הגוים כי לך **יאתה** (ירמיהו י, ז).

הרביעי, **אתיו** אקחה יין (ישעיהו נו, יג), **שבו אתיו** (שם כא, יב), עדיך **תאתה** (מיכה ד, ח), **יאתיו** חשמנים (תהלים סח, לב), כי פחד פחדתי **ויאתיני** (איוב ג, כה), **אתא** בקר (ישעיהו כא, יב), כסופה **יאתה** (משלי א, כו), קרבן **ויאתיון** (ישעיהו מא, ה), כפרץ רחב **יאתיו** (איוב ל, יד), ענין ביאה המה.

החמישי, **אַתְּ** כרוב ממשה הסוכך (יחזקאל כח, יד), **וְאַתְּ** תדבר אלינו (דברים ה, כד), ואם ככה **אַתְּ** עשה לי <small>(במדבר יד, טו)</small>, את ורבבנך. **אתה** בקעת מעין ונחל (תהלים עד, טו), **אתה** הובשת (שם), **אתה** הכינות (שם עד, טז), ענין אחד להם. ואם ככה את אשר עושה לי נראית המלה דבורה בלשון ארמית ואנת ורבבנך (דניאל ה, כג).

השני, **אותת** ומפתים (דברים ו, כב), וישם ה' לקין **אות** (בראשית ד, טו), **אתותינו** לא ראינו (תהלים עד, ט).

מילה קס
אתון

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **אתון** נורא יקידתא (דניאל ג, ו), ענין כבשן הוא. השני, **והאתנת** רעות על ידיהם (איוב א, יד), ותראני **האתון** (במדבר כב, לג). השלישי, השער **האיתון** (יחזקאל מ, טו).

מילה קסא
אתיק

אל פני **אתיק** (יחזקאל מב,ג), אשר על אחריה **מאתיקיהא** (שם מא, טו).

מילה קסב
אתמל

ואתמל עמי לאויב יקומם (מיכה ב, ח), ערוך **מאתמול** תפתה (ישעיהו ל, לג), כיום **אתמול** כי יעבר (תהלים צ, ד), פתרון ערוך מאתמול תפתה, ערוך מקדם, נכון מאז תפתה. ופתרון ואתמול עמי לאויב יקומם. עמי היה לאויב מתנקם, ועשקו את דליהם וגזלו את ענייהם וחמסו את יתומיהם ואת אלמנותיהם.

מילה קסג
אתנן

לא תביא **אתנן** זונה (דברים כג, יט), והיה סחרה **ואתננה** (ישעיהו כג, יח), **אתנה** המה לי (הושע ב, יד), ענין מחיר המה.

מילה קסד
אתר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **אתר** די דבחין דבחין (עזרא ו, ג), יתבנא על **אתרה** (שם ה, טו), ענין מקום הוא. השני, דרך **האחרים** (במדבר כא, א), יתכן להיות מגזרת ויתורו את הארץ (שם יג, כא), מתור הארץ (שם יג, כה). השלישי, אתרו עפיה (דניאל ד, יא), פתרונו כפי ענינו כרתו ענפיו ועקרו סנסניו. ויתכן להיות מגזרתם אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו (איוב לז, א).

ותשלם מחברת אל"ף.

ב

הקדמה

אחל מחברת בי"ת.

בא באר באש. בב בבת. בג בגד. בד בדל בדלח בדק בדר. בהט בהל בהן בהק בהר. בז בזר. בחל בחן בחר. בט בטה בטח בטל בטן. בין. בך בכר. בל בלג בלם בלס בלע בלק. בם בן בנס. בס בסר. בע בעד בעט בעל בער בעת. בץ בצל בצע בצק בצר. בק בקע בקר בקש. בר ברא ברד ברח ברך ברם ברק ברש ברת. בש בשל בשם בשן בשס בשר. בת בתל בתק בתר.

את נועם יתר לשון הקדש נעלה על כל הלשונות ותרבינה מליצותיו ותעצמנה תוצאותיו לבלתי מצוא האדם חקר ותכלית, אפס לא יודע יתרון [נ"ה פתרון] כי אם בחפש סודי מעמקיו ומרחבי דקדוקיו ועניני חקיו להעמיד למלים משקולת וקו, וכה יכון פתרון לאנשי שכל למצוא פשר לכל ענין ופתח לכל סתום [נ"ה החתום] לישר כל עקוב, להורות על האותיות למיני יסודותם ועניני מלאכותיהם, וללמד על חנותם ונענועם לשנוי מראיהם, ולהאליף על כפילתם לפלגותיהם לכונן מחלקות המלים ודמיוניהם בשום במו לב לתור כמשפט, אז ישיגו מבקשם את חק גבולתו בעזרת המלמד לאדם דעת.

מילה א
בי"ת

הוא אות מאותיות המשרתים, וכבר קדמו במחברת אל"ף מקצת מעלותיו ומיני מפעלותיו. אמנם הוא מחולק לשני פנים, ישנו משרת וישנו יסוד, אך המלים מחולקים לחמש מחלקות, לפי כח די [נ"וו נח או] נענוע הלשון להסיב המלה למרבית פניה, יש מלה אשר יסודה חמש אותיות, ויש מלה אשר עקרה ארבע אותיות, ויש מלה אשר

עקרה שלש אותיות, ויש אשר שרשו שתים אותיות, ויש אחת, עד כה גבול המלים ותוכן הלשון. והנוסף על המדה הזאת שמות המה, והנגרע ממנה הם מלים אשר אין להם יסוד, אבל במיעוט אותיות המלה תקל מסבתה על הלשון, וברבות אותיותיה תכבד על הלשון, כי בהיות המלה קטנת יסוד ירביון משרתיה, ובהיותה רבת שרשים ימעטון משרתיה, על כן יקלו על המלה ויכבדו עליה. אך יש מהמלים מלים אשר אין להם יסוד, כי האותיות נקבצים והיו למלה יחדו מועדים למלאכה נכונים לשרת לפי ענין המדבר. ועתה אבאר מפתח עניני מחלקותם עד כלות מיניהם. וגם יש מהמלים מעוני כפל אשר נכפלים לחמש אותיות, מחלקות חמשה פנים להם כפי מחלקות המלים, כי כאשר יחלקו מחלקות המלים לחמש מחלקות, ככה יחלקו מיני כפילתם לחמש מראות, ועליהם ינהג לשון עברית והוא גבול עמירתו הידוע לו. וכה משפט כפילתם, יש מלים אשר יחצו לשנים, כי יחצו בד בבד, ויש די בחצים אבל נכפלים לנחת השפה וצחצוח הלשון, ויש מלים כמוהם אשר נכפלים, אך מבלעדי ראשוני המלים אשר יותרו על מחצת החלקים להורות כי עקר המה ולא ימושו מהמלים על כן נשארו להכפל, ויש מלים אשר יכפלו ראשוני אותיותם בחחלת המלה כאשר יקרה לרוב האותיות באחרית המלה, ואלה יכפלו מיסודת המלים ההמה ולא יאחזו בהם. ויש מלים מעוטי אותיות אשר נכפלים לפי קצרתם, מלה בת אות נכפלת לפי קטנותה ומזער נענועתה, ויש מלים סרוחי אות עדופי נענוע ראשונה, וככה יעדפו לאחרונה ואינם נאחזים ביסודתם כי נותרו על עיקר המבטא. עד הנה משפט מחלקות המלים וכפל אותיותם.

אלה הם מקצת המלים החמשיים.

בשפרפרא (דניאל ו, כ) . אבעבעת (שמות ט, ט), שחרחרת (שיר א, ו), התמהמהו (ישעיהו כט, ט), חמשתם יסוד אחת מהנה לא נעדרה כי כלם עיקר, והם ששה [נ"ה חמשה] עשר מלים אשר נמצאו בלשון עברית. אך בפלטת ספרי הקדש וכתבי אמנה, ואלו קפאו ניני [נו"ל מני] ישורון על שמריהם ולא גלו מגבולם ולא טעמו טעם גולה נמצא בשפתם כהנה וכהנה, ומה כח המלקט אשר סר מעליו צל הממלכה ושכל מליצת מחוקקיה, להשיג ענין, ולבנות בנין, ולא נותר מכל קנין, כי אם מלים במנין? אבל פני אלהינו לחלות להטות לבב המבקש לנתיב יושר להשיג נכונה.

ואלה קצות המלים הרביעיים.

רטפש בשרי מנוער (איוב לג, כה), זרזיף ארץ (תהלים עב, ו), פתגם (קהלת ח, יא), רפסדות על ים יפו (דה"ב ב, טו), שלהבת יה (שיר ח, ו), שלאנן (איוב כא, כג), פתאום (במדבר ו, ט), פתגם (קהלת ח, יא), זלעפה (תהלים קיט, נג), הפרתמים (אסתר א, ג), חרצובות (תהלים עג,

ד), סמדר (שיר ב, יג), חלמיש (תהלים קיד, ח), כרכב (שמות כז, ה), עשתרות צאנך (דברים כה, ד), וכאלה יש בלשון עברית מעט מזער מלים רביעיים.
ואלה מקצת המלים השלישיים.
אזר, בחן, גדע, דרש, הרס, זרע, חטף, טרף. שלשתם עקר המה.
ואלה מקצת המלים השניים.
אין, בר, גש, דש, הם, זח, חל, טע, יף, כל, לא יסורו שניהם מהמלים, כי יסוד המה.
ואלה מקצת המלים האחריים.
ב. שמרני כאשון בת עין (תהלים יז, ח), אל תדום בת עינך (איכה ב, יח), בעד החלון נשקפה ותיבב, (שופטים ה, כח), נוגע בבבת עינו (זכריה ב, יב).
ג. בתוליה נוגות, (איכה א, ד), כי ה' הוגה (שם א, ה), עד אנה תוגיון נפשי (איוב יט, ב), ונסו יגון ואנחה (ישעיהו לה, י), תוגת אמו (משלי י, א), הגו סיגים מכסף (שם כה, ד), נוגי ממועד (צפניה ג, יח), כאשר הגה מן המסלה (ש"ב כ, יג), הגה ברוחו הקשה (ישעיהו כז, ח), ויגה בני איש (איכה ג, לב).
ד. תודה שלמיו (ויקרא ז, יג), גם אני אודך (איוב מ, יד), מודה ועזב ירחם (משלי כח, יג), והתודו את עונם (ויקרא כו, מ), כי חמת אדם תודך (תהלים עו, יא), טוב להודות לה' (שם צב, ב), הודו לה' כי טוב (דה"א טז, לד), כל ראיך ידוד ממך (נחום ג, ז), מתי אקום ומדד ערב (איוב ז, ד), מלכי צבאות ידדון ידדון (תהלים סח, יג), אדדה כל שנותי (ישעיהו לח, טו), נע ונד (בראשית ד, יב), וירד כחזיון לילה (איוב כ, ח), דודי לי ואני לו (שיר ב, טז), מה ידידות משכנותיך (תהלים פד, ב), אדדה עד בית אלהים (שם מב, ה), נצבו כמו נד נוזלים (שמות מו, ח), קמו נד אחד (יהושע ג, טז), ויעמדו נד אחד (שם ג, יג), ואעמידה שתי תודות גדולת (נחמיה יב, לא), והתודה השנית ההולכת למואל (שם יב, לח), לידות את קרנות הגוים (זכריה ב, ד), וידו אבן בי (איכה ג, כג), גמול ידו הדה (ישעיהו יא, ח).
ה. ונהה נהי נהיה (מיכה ב, ד), אל יודעי נהי (עמוס ה, טז), ונשאו עליך בניהם קינה (יחזקאל כז, לב), הוי אשור שבט אפי (ישעיהו י, ה), ובכל חוצות יאמרו הו הו (עמום ה, טז), הה ליום (יחזקאל ל, ב), אהה אדני אלהים (יהושע ז, ז), וינהו כל בית ישראל (ש"א ז, ב), לא נה בהם (יחזקאל ז, יא), קינים והגה והי (שם ב, י).
ז. והזה הכהן באצבעו (ויקרא יד, כז), ומזה מי הנדה (במדבר יט, כא), והזית על אהרן (שמות כט, כא), כן יזה גוים (ישעיהו נב, טו), ויז ממנו (ויקרא ח, יא).
ח. די הוה צבא הוה מחא (דניאל ה, יט), ויחי עוד לנצח (תהלים מט, י).

ט. להטות משפט גבר (איכה ג, לה), נטיתי לבי לעשות חקיך (תהלים קיט, קיב), הט אזניך (שם יז, ו), לא תטה משפט (שמות כג, ו), והמטים עקלקלותם (תהלים קכה, ה), כנחלים נטיו (במדבר כד, ו), נטה את מטך (שמות ח, יב), נטה שמים לבדו (איוב ט, ח).

כ. והכית בצור (שמות יז, ו), והך את עפר הארץ (שם ח, יב), להכות בחנית (ש"א יט, ח), ויך בהם מכה גדולה (שם), ולהכות באגרוף רשע (ישעיהו נח, ד), יך ויחבשנו (הושע ו, א).

ל. הילל ברוש (זכריה יא, ב), קול יללת הרעים (שם יא, ג), הרה ללת, (ש"א ד, יט), והיללו (ירמיהו ד, ח).

מ. מי ומי ההלכים (שמות י, ח), מי העיר ממזרח (ישעיהו מא, ב), מים קרים (ירמיהו יח, יד), מימינו בכסף שתינו (איכה ה, ד), מי הים (תהלים לג, ז), וכמו השחר (בראשית יט, טו), כמוני כמוך (מ"א כב, ד), כמוהם יהיו (תהלים קטו, ח), מה נאמר לו (איוב לו, יט), מה תתן לי (בראשית לח, טז), במה אדע (שם טו, ח), למה תעשה כה לעבדיך (שמות ה, טו), למה הרעת (במדבר יא, יא), כמה ימי עבדך (תהלים קיט, פד), כמה ימי שני חייך (בראשית מז, ח).

נ. ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה, יז), ואיש לא הונה (יחזקאל יח, טו), להונתם (שם מו, יח), ואחריתו יהיה מנון (משלי כט, כא).

ס. מסה ומריבה (שמות יז, ז), כיום מסה במדבר (תהלים צה, ח), המסת הגדלת (במדבר ז, יט), והאלהים נסה את אברהם (בראשית כב, א).

ע. לעי השדה (מיכה א, ו), מעי מפלה (ישעיהו יז, א), אך לא בעי ישלח יד (איוב ל, כד), ויעה ברד (ישעיהו כח, יז).

ס. פה אל פה (במדבר יב, ח), כי פי המדבר אליכם (בראשית מה, יב), ולה שני פיות (שופטים ג, טז), לפי חרב (בראשית לד, כו), לפי רב השנים (ויקרא כה, טז), כפי עבדתם (במדבר ז, ז), הן אני כפיך לאל (איוב לג, ו), לפיהן ישיב גאלתו (ויקרא כה, נא), ולפי העלות הענן (במדבר ט, יז).

צ. אנשי מצתיך (ישעיהו מא, יב), אוהב מצה (משלי יז, יט), אשר הצו (במדבר כו, ט), בהצתם על ה' (במדבר כו, ט), עברים נצים (שמות ב, יג), ויצץ ציץ (במדבר יז, כג), הנצנים נראו בארץ (שיר ב, יב), עלחה נצה (בראשית מ, י), כציץ יצא וימל (איוב יד, ב), תנו ציץ למואב (ירמיהו מח, ט), כי נצא תצא (שם), מראתו בנצתה (ויקרא א, טז), מלא הנוצה (יחזקאל יז, ג), כי נצו גם נעו (איכה ד, טו).

ק. שתו ושכרו וקיו (ירמיהו כה, כז), כאשר קאה (ויקרא יח, כח).

ר. הורני לחומר (איוב ל, יט), או ירה יירה (שמות יט, יג), ויורו המורים (ש"ב יא, כד), צרה אורה (ש"א כ, כ), ולא יורה שם חץ (מ"ב יט, לב), לירות במו אופל (תהלים יא, ב), כמתלהלה

הירה זקים (משלי כו, יח), הורני ואני אחריש (איוב ו, כד), ולהורת נתן בלבו (שמות לה, לד), ונביא מורה שקר (ישעיהו ט, יד), הורני ה' דרכך (תהלים כו, יא), לא יכנף עוד מוריך (ישעיהו ל, כ), יורה ומלקוש (דברים יא, יד), את המורה לצדקה (יואל ב, כג), עד יבא ויורה צדק (הושע י, יב), כוסי רויה (תהלים כג, ה).

ש. כי השה אלוה חכמה (איוב לט, יז), כי ישה לך אלוה מעונך (שם יא, ו), נשיתי טובה (איכה ג, יז), ישראל לא תנשני (ישעיהו מד, כא), צור ילדך תשי (דברים לב, יח), לא ישיא אויב בו (תהלים פט, כג), כי תשה ברעך משאת מאומה (דברים כד, י), לא נשיתי ולא נשו בו (ירמיהו טו, י).

ת. תהותהו על איש (תהלים סב, ד), התיו לאכלה (ירמיהו יב, ט), לתת להם (שמות ו, ד), תן להם (תהלים כח, ד), ויתן להם (בראשית מה, כא), מתת אלהים היא (קהלת ג, יג).

ואלה המלים אשר יקומון בלי יסוד באסיף האותיות לפי ניב המדבר והיו למבטא, אשר בהתקבצם נעשו מלה ובהתפזרם יצאו במלאכת מחשבת, כי המלה תקבצם והמלאכה תפזרם, כי אמנם בעוד האותיות מלה יש למו מראה, ובעת נהפך [נוו"ה צרפך] מעבריהם איש לעברו יפנו ולא נותר גם אות, ואלה הם: הם, המה, לי, לכם, לנו, למו, להם, בי, בהם, בכם, במו, בהם, בהן. בהנה, בהמה, כהם, כהנה, כה תעשה להם לצרפם, באמרך להם, לכם, נמצא מפעל הלמד מוסב לדבר, אך מחולק לענינים ומוכן [נ"ב ומובן] לפתרונות. המראה האחד כאלה, לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא (קהלת ט, ב). המראה השני, האתם תריבון לבעל (שופטים ו, לא), אם לאל תריבון (איוב יג, ח). המראה השלישי, וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן (ש"א כה, לו), יחשב לתבן ברזל (איוב מא, יט). ויש ללמ"ד פנים אחרים מלבד אלה, הן נמצא מפעל הלמד הנכתב בלהם מוסב לדבר ושארית האותיות עשוין ללשון רבוי כיתר המלים. על כן נשבתו האותיות ונסתר בנין המלה ולא יותר מהאותיות עד אחד, וכמקרה הזה יקרה ליתר המלים העליונים האלה. ונמצאו בלי יסוד ובלי עקר אחוז אשר לא ימוש. עד הנה משפט יסודות המלים ומדת מחברתם וקצב אותיותם.

אלה המלים הנכפלים לששת מראותם למיני מחלקותם אך המלים הנכפלים בד בבד אשר יחצו לשנים אלה הם: גלגליו כסופה (ישעיהו ה, כח), ויגל את האבן (בראשית כט, י), והרהרון על משכבי (דניאל ד, ב), הרו הגו מלב (ישעיהו נט, יג), ותתחלחל המלכה (אסתר ד, ד), מפניו יחלו עמים (יואל ב, ו), הנה ה' מטלטלך (ישעיהו כב, יז), והטלתי אותך (ירמיהו כב, כו), וחתחתים בדרך (קהלת יב, ה), החתת כיום מדין (ישעיהו ט, ג), בחרחר ובחרב (דברים כח, כב), ועצמי חרה (איוב ל, ל), נלאתי כלכל (ירמיהו כ, ט), מבלתי יכלת (במדבר

יד, טז), ויתמרמר אליו (דניאל ח, ז), שמי לך תמרורים (ירמיהו לא כא), ביום נטעך חשגשגי (ישעיהו יז, יא), ישגה אחו בלי מים (איוב ח, יא), כבוצר על סלסלות (ירמיהו ו, ט), סל המצות (ויקרא ח, ב), סלי חרי (בראשית מ, טז), סלסלה ותרוממך (משלי ד, ח), סלו לרכב (תהלים סח, ה), לא פנים קלקל (קהלת י, י), נחשת קלל (יחזקאל א, ז), וכתבת קעקע (ויקרא יט, כח), והוקע אותם (במדבר כה, ד), ישתקשקון ברחבות (נחום ב, ה), בעיר ישקו (יואל ב, ט), ואשתעשע במצותיך (תהלים קיט, מז), ואשעה בחקיך (שם קיט, קיז), זבחי הבהבי (הושע ח, יג), הבה לי בנים (בראשית ל, א), קוצותיו תלתלים (שיר ה, יא), גבה ותלול (יחזקאל יז, כב), מעשה תעתעים (ירמיהו י, טו), לדבר אל ה' תועה (ישעיהו לב, ו), גרגרים בראש אמיר (שם יז, ו), עשרים גרה (שמות ל, יג), כמתלהלה הירה זקים (משלי כו, יח), ותלה ארץ מצרים (בראשית מו, יג), שלו הייתי ויפרפרני (איוב טז, יב), אתה פוררת (תהלים עד, יג), ואחז בערפי ויפצפצני (איוב טז, יב), ונפץ את עולליך (תהלים קלז, ט), והשביע בצחצחות (ישעיהו נח, יא), והמונו צחה צמא (שם ה, יג), מעשה צעצעים (דה"ב ג, י), היציע התחתנה (מ"א ו, ו), בסאסאה (ישעיהו כו, ח), כי כל סאון (שם ט, ד), ערער תתערער (ירמיהו נא, נח), ערו עדו עד היסוד בה (תהלים קלז, ז), לעפעפי תנומה (שם קלב, ד), התעיף עיניך בו ואיננו (משלי כג, ה), צלצל כנפים (ישעיהו יח, א), תצלנה שתי אזניו (מ"ב כא, יב), ובכרכרות (ישעיהו סו, כ), שלחו כר מושל ארץ (שם טז, א).

וגם אלה המלים הנכפלים כמוהם מבלעדי מראשותי המלים הנותרים על החלקים אשר יחצו לשנים: והאספסף (במדבר יא, ד), חברברתיו (ירמיהו יג, כג), שחרחרת (שיר א, ו), התמהמהו (ישעיהו כט, ט), בחלקלקות (דניאל יא, כא), בשפרפרא (שם ו, כ), הפכפך (משלי כא, ח), סחרחר (תהלים לה, יא), אבעבעת (שמות ט, ט), ירקרקת או אדמדמת (ויקרא יד, לו), לחפרפרות (ישעיהו ב, כ), פתלתל (דברים לב, ה), עקלקלותם (תהלים קכה, ה), שעטנז (ויקרא יט, יט). ויתכן להיות מגזרתם פקח קוח (ישעיהו סא, א), נמצאת זאת המלה מחולקת לשני מלין, אבל לפי ענין קו הלשון ומראה הפתרון ופשר משפט ענינה, נראה מלה אחת כיתר המלים החמישיים האלה, מדה אחת וקצב אחד להם.

ואלה המלים אשר יכפלו מראשותיהם לאותיותיהם כאשר יכפלו באחרית המלים, ואלה אינם נאחזים ביסודת המלים כי אם על ידי כפל כאלה: לטטפת (דברים ו, ח) מן והטף אל דרום (יחזקאל כא, ב), פיפיות (ישעיהו מא, טו) מגזרת פה אל פה (במדבר יב, ח), ושאשאתיך (יחזקאל לט, ב) מגזרת השיאני (בראשית ג, יג), קיקלון (חבקוק ב, טו) מגזרת קלון (שם), יעערו (ישעיהו טו, ה) מגזרת יערו (ירמיהו נ, מא), ששר (שם כב, יד) מגזרת ותשרי (שם נז, ט), לשון משיחה ומרקחה. בבת (זכריה ב, יב) מן בת עין (תהלים יז, ח), ככה (שמות יב, יא)

מן כה אמר (כגון בראשית לב, ה). וכה יקרה לרוב האלפין בתחלת המלים והנם כתובים במחברת אל"ף.

וגם אלה מקצת המלים אשר יכפלו אחרוני אותיותיהם: סובב, חוגג, נודד, צרר, שרר, בזז, גזז, סורר. חוגג מן חג, גזז מן גז, שוררך מן כרת שרך (יחזקאל טז, ד), הררי עד (חבקוק ג, ו) מן הרי בגלבע (ש"א א, כא), עממיך (שופטים ה, יד) מן עמך, לבב מן חכם לב, וכהנה רבות ומעוטם יורה על רובם. וכה מקרה קטני המלים גם המה יכפלו על [נו"ל לפי] מיעוט אותיותיהם, כאלה: ציץ מנצנים וציץ מנצה, הה מנהי, תת ממתן. והמלים אשר הם ערופי אות משתי קצותיהם יש מלה סרוחת אות בתחלתה ויש באחריתה, ואלה מקצת המלים הנחתמים, בעודף: גם משלשם (בראשית לא, ה), על שפם יעטה (ויקרא יג, מה), ריקם שלחתני (בראשית לא, מב), רוח עועים (ישעיהו יט, יד), דק מחספס (שמות טז, יד), ושתי שרשרת (שם כח, יד). שְׁלֹשֶׁם משלש, שפם משפה, ריקם מרֵק, עועים מעוה, מחספס מחשף, שרשרת משרש, וכמקרה הזה יקרה לנו"ן, ישנו [נו"ל יש נו"ן] משרת המלים בתחלתה וישנו [נו"ל ויש נון] סרוח באחריתה ולא יקרה כן ליתר האותיות, ואלה מקצתם: כי כל סאון סאן ברעש (ישעיהו ט ד), נודע כי סאון מגזרת סאן הוא ויסודת שניהם מגזרת סאה, סאתים, סאים, אך יתכן להיות שקלק סאון, כשאון משאה, כגאון מגאה, וכעשרון ממעשר, וכעצבון מעצב, וזכרון מזכר, ושברון משבר, וחשבון מחשב, והגיון מהגה, וחביון מחבי. ופדיון מפדות, וחזיון ממחזה, וכהנה רבות בתורה, הנה כן תוכן סאון וכה משפטו, נראה אבל סאֵן נראה הנון אחוז במלה כיתר האותיות הנכתבים בה, וכמהו אהל בל יצען (ישעיהו לג, כ), אין לנון מפעל כל דבר הלא הוא מגזרת צועה מהר צעה להפתח (שם נא, יד), ושלחתי לו צעים וצעהו (ירמיהו מח, יב), וכמהו ישורן (דברים לג, ה), מעזניה (ישעיהו כג, יא), ונצנים (שיר ב, יב), וכנעניה (ישעיהו כג, ח), וצקון לחש (שם כו, טז), וכאלה הרבה.

ואלה מקצת המלים עדופי אות למבראשונה, את אזכרתה (ויקרא ב, ב) מזכר, שלהבת (יחזקאל כא, ג) מלהבה, ואנכי תרגלתי (הושע יא, ג) מרגל, ואפרחיו יעלעו דם (איוב לט, ל) מילע קרש (משלי כ, כה), הנה לקחתי (ישעיהו נא, כב) ממקח. ופתרון ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתיו (הושע יג, ג) כה הוא, אמר אלהים מרוב ידידתו לישראל טפחתי ורביתי אותם כאשר יגדל האומן את היונק בהשתעשעו עמו בלמדו אותו לפסוע מצעד בקחתו אותו על זרעותיו משתעשעו ומיישבו עד אשר תחזקנה רגליו, והם לא השכילו ולא ידעו כי רפאתים.

מילה ב
בא

מתחלק לארבע ענינים: האחד, **בא** גד (בראשית ל, יא), וגדעון **בא** (שופטים ו, יט), לא **בא** בן ישי (ש"א כ, כז), על כן לא **בא** (שם כ, כט). השני, **והבאתי** השמש בצהרים (עמוס ח, ט), ארץ **מבוא** השמש (דברים יא, ל), **בא** שמשה (ירמיהו טו, ט), ולא אץ **לבוא** (יהושע י, יג). השלישי, **והבאת** את הבדים (שמות כה, יד), **הבא** נא ידך בחיקך (שם ד, ו), **והובא** את בדיו (שם כז, ז), כי **הובאו** בית יוסף (בראשית מג, יח). הרביעי, **בא** אל אשת אחיך ויבם אותה (שם לח, ח), **בוא** אל פלגשי אביך (ש"ב טז, כא), **ויבא** אליה ותהר לו (בראשית לח, יח), **בא** נא אל שפחתי (שם טז, ב), יסוד אחד לכולם.

מילה ג
באר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, עלי **באר** ענו לה (במדבר כא, יז), **באר** חפרוה שרים (שם כא, יח), **באר** מים חיים (בראשית כו, יט), כמשמעו. השני, הואיל משה **באר** (דברים א, ה), **באר** היטב (שם כז, ח), ענין פירוש הם.

מילה ד
באש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **באש** מחניכם (עמוס ד, י), זבובי מות **יבאיש** יביע (קהלת י, א), **הבאישו** נמקו (תהלים לח, ו), אשר **הבאשתם** את ריחנו (שמות ה, כא), **ותבאש** הארץ (שמות ח, י). השני, תחת שערה **באשה** (איוב לא, מ), ויעש באשים (ישעיהו ה, ב), ענין קוצים הם.

מילה ה
בב

שמרני כאישון **בת** עין (תהלים יז, ח), אל תדם **בת** עינך (איכה ב, יח), **בבת** עינו (זכריה ב, יב), נשקפה ותיבב (שופטים ה, כח), נראים שלשתם ענין אחד. ויתכן להיות 'ותיבב' מגזרת ניב שפתים (ישעיהו נז, יט), ויכל מהתנבות (ש"א י, יג), והתנבית (שם, ו), פתרון 'ותיבב' נוטה הנה והנה.

מילה ו
בבת

נוגע **בבבת** עינו (זכריה ב, יב) , כאישון בת עין (תהלים יז, ח), יתכן להיות מגזרת מבית ומחוץ (בראשית ו, יד). הוא האישון שבתוך העין. ויתכן להיות אישון שחרות עין התיכונית, ויהיה מגזרת באישון חשך (משלי כ, כ).

מילה ז

בג

מפת **בג** המלך (דניאל א, ה), ואכלו פת **בגו** (שם יא, כו).

מילה ח

בגד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ובגד** בוגדים בגדו (ישעיהו כד, טז), לא ימשל למכרה **בבגדו** בה (שמות כא, ח), וסלף **בוגדים** ישדם (משלי יא, ג), ויאמר **בגדתם** (ש"א יד, לג), כן **בגדתם** בי (ירמיהו ג, כ), ידעתי **בגוד תבגוד** (ישעיהו מח, ח). השני, **בבגד** צמר או **בבגד** פשתים (ויקרא יג, מז), קציעות כל **בגדותיך** (תהלים מה, ט), בגדים כמשמעו.

מילה ט

בד

מתחלק לששה ענינים: האחד, **בד בבד** יהיה (שמות ל, לד), ענינו מדה במדה, בשוה. השני, **בדד** ינחנו (דברים לב, יב), **בדד** ישב (ויקרא יג, מו), יחדי. ישבה **בדד** (איכה א, א). השלשי, פרא **בודד** לו (הושע ח, ט), כצפור **בודד** על גג (תהלים קב, ח), ואין בודד במועדיו (ישעיהו יד, לא), ענין רץ ונס. הרביעי, ועשית **בדים** למזבח (שמות כז, ו), ועשית **בדי** עצי שטים (שם כה, יג), והובא את **בדיו** (שם כז, ו), ותעש **בדים** ותשלח פארות (יחזקאל יז, ו). החמישי, **בדיך** מתים יחרישו (איוב יא, ג), לא אחריש **בדיו** (שם מא, ד), אשר **בדא** מלבו (מ"א יב, לג), כי מלבך אתה **בודאם** (נחמיה ו, ח), מפר אתות **בדים** (ישעיהו מד, כה), חרב אל **הבדים** (ירמיהו נ, לו). הששי, כתנת **בד** קדש ילבש ומכנסי **בד** (ויקרא טז, ד), מדו **בד** (שם ו, ג), בגדי פשתים המה.

מילה י

בדל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, או **בדל** און (עמוס ג, יב), **להבדיל** בין הקדש (יחזקאל מב, כ), **הבדל יבדילני** ה' מעל עמו (ישעיהו נו, ג). השני, האבן **הבדיל** (זכריה ד, י), את **הבדיל** ואת העפרת (במדבר לא, כב), ואסירה כל **בדליך** (ישעיהו א, כה), וברזל ועפרת **ובדיל** (יחזקאל כב, כ).

מילה יא
בדולח
ועינו כעין **הבדלח** (במדבר יא, ז), פתרונו כפי ענינו מאבני השהם.

מילה יב
בדק
לחזק את **בדק** הבית (מ"ב כב, ה), פתרונו לפי ענינו, תיקון צרכי הבית.

מילה יג
בדר
אתרו עפיה **ובדרו** אנבה (דניאל ד, יא), ענין נפץ הוא.

מילה יד
בהט
בהט ושש (אסתר א, ו), מרצפת אבני יקרה היא.

מילה טו
בהל
נבהלה מאד (תהלים ו, ד), וידי עם הארץ **תבהלנה** (יחזקאל ז, כג), כי כלה אך **נבהלה** (צפניה א, יח).

מילה טז
בהן
על **בהן** ידו הימנית (ויקרא ח, כג), **בהנות** ידיהם ורגליהם (שופטים א, ז), ויקצצו את **בהנות** (שם א, ו), אצבעות היד והרגל הם.

מילה יז
בהק
בהק הוא פורח בעור (ויקרא יג, לט), כמשמעו.

מילה יח
בהר
בהרת בהרת לבנת (ויקרא יג, לח), **בהיר** הוא בשחקים (איוב לז, כא).

מילה יט
בז

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **בז** לדבר יחבל לו (משלי יג, יג), כי דבר ה' **בזה** (במדבר טו, לא), **בזה** לך לעגה לך (מ"ב יט, כא), **נבזה** בעיניו (תהלים טו, ד), **ובזי** יקלו (ש"א ב, ל). השני, **בזוז** איש לו (במדבר לא, נג), **בזזו בז** (ישעיהו לג, כג), חש **בז** (שם ח, א), **ובבזה** לא שלחו את ידם (אסתר ט, י), ענין שלל המה.

מילה כ
בזר

בזר עמים קרבות יחפצו (תהלים סח, לא), ורכוש לכם **יבזור** (דניאל יא, כד), כמו יפזר.

מילה כא
בחל

וגם נפשי **בחלה** בי (זכריה יא, ח), פתרונו כפי ענינו, כמו חלתה בי.

מילה כב
בחן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **בחון** נתתיך בעמי (ירמיהו ו, כז), **בחנני** ה' ונסני (תהלים כו, ב), ה' צדיק **יבחן** (שם יאה), **ובחנתיך** כבחן את הזהב (זכריה יג, ט). השני, עפל **ובחן** (ישעיהו לב, יד), הקימו **בחוניו** עוררו ארמנותיה (שם כגיג).

מילה כג
בחר

מתחלק לשתי ענינים: האחד, **בחירי** רצתה נפשי (ישעיהו מב, א), בגבעת שאול **בחיר** ה' (ש"ב כא, ו), כי יעקב **בחר** לו יה (תהלים קלה, ד). השני, **בחוריו** אכלה אש (תהלים עח, סג), **בחורים** טחון נשאו (איכה ה, יג), זקן **בחור** ובתולה (יחזקאל ט,ו).

מילה כד
בט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, לא **הביט** און (במדבר כג, כא), הנה כה **מבטנו** (ישעיהו כ, ו), מכוש **מבטם** (שם כ, ה), **ונבט** לארץ (שם ה, ל), ענין ראיה המה. השני, יש **בוטה** כמדקרות חרב (משלי יב, יח), **לבטא** בשפתים (ויקרא ה, ד), **מבטא** שפתים (במדבר ל, ז), ענין מלל המה.

מילה כה
בטח

מבטח כל קצוי ארץ (תהלים סה, ו), **בטחו** בד' עדי עד (ישעיהו כו, ד), **יבטח** כי יגיח ירדן (איוב מ, כג).

מילה כו
בטל

ובטלו הטחנות (קהלת יב, ג), **ובטלו** המו באדרע וחיל (עזרא ד, כג), והות **בטלא** (שם ד, כד).

מילה כז
בטן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מבטן** מי יצא הקרח (איוב לח, כט), מלעמת **הבטן** (מ"א ז, כ), **בבטן** המלאה (קהלת יא, ה), **בטנך** ערמת חטים (שיר ז, ג). השני, **בטנים** ושקדים (בראשית מג, יא).

מילה כח
בין

ביני **ובין** בני ישראל (שמות לא, יז), **בין** בית אל **ובין** העי (בראשית יג, ג), איש **הבנים** (ש"א יז, כג), בין שתי המערכות היה עומד.

מילה כט
בך

מתחלק לשני מחלקות: האחר, **מבכי** נהרות (איוב כח, יא), עד **נבכי** ים (שם לח, טז), בעמק **הבכא** (תהלים פד, ז), נבכי עדרי **בקר** (יואל א, יח), עתה תהיה מבוכתם (מיכה ז, ד), והעיר שושן **נבוכה** (אסתר ג, טו), **ויתאבכו** גאות עשן (ישעיהו ט, יז), ענין הנעה המה. השני, **בכי** תמרורים (ירמיהו לא, טו), **בכה תבכה** בלילה (איכה א, ב), **ויבך** אתו אביו (בראשית לז, לה), **בכה** לא **תבכה** חנון יחנך (ישעיהו ל, יט), כמשמעם.

מילה ל
בכר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **בכרה** קלה משרכת דרכיה (ירמיהו ב, כג), **בכרי** מדין ועיפה (ישעיהו ס, ו). השני, **בכור** שורו (דברים לג, יז), לא יוכל **לבכר** (שם כא, טז), צרה **כמבכירה** (ירמיהו ד, לא), לחדשיו **יבכר** (יחזקאל מו, יב), יאכל בדיו **בכור** מות (איוב יח, יג), מנחת **בכורים** לי"י (ויקרא ב, יד).

מילה לא
בל

מתחלק לי"א מחלקות: האחד, **ובל** יאמר שכן חליתי (ישעיהו לג, כד), **בל** תלך בו אני שיט (שם לג, כא), טובתי **בל** עליך (תהלים טז, ב), **בל**־יחזקו כן־תרנם (ישעיהו לג, כג), ואתה חשקת נפשי משחת **בלי** (שם לח, יז), **בלי** משיח בשמן (ש"ב א, כא), לשון לא המה. השני, ועל דניאל שם **בל** לשיזבותה (דניאל ו, טו), נראית תיבה הפוכה נתן לב להצילו. השלישי, כרע **בל** (ישעיהו מו, א), ופקדתי על **בל** בבבל (ירמיהו נא, מד), שם סמל הם. הרביעי, **בלולה** בשמן (ויקרא ב, ה), **בלול** בשמן (שמות כט, מ), **בלתי** בשמן רענן (תהלים צב, יא), ענין רטיבה הוא. ויתכן להיות מגזרתם תבלֵל בעינו (ויקרא כא, כ), הוא רטיבת הראש היורדת לעינים.

החמישי, כי **בול** הרים ישאו לו (איוב מ, כ), וארצנו תתן **יבולה** (תהלים פה, יג), **לבול** עץ אסגוד (ישעיהו מד, יט), בירח **בול** (מ"א ו, לח), ויתכן להיות מגזרת בלולה בשמן (ויקרא ז, י).

הששי, **תבל** עשו (ויקרא כ, יב), ואפי על **תבליתם** (ישעיהו י, כה), ואמר **לבלה** נאֲפים (יחזקאל כג, מג), אפרים בעמים הוא **יתבולל** (הושע ז, ח), ענין קדש הם. וענין לבלה נאפים, לקדש נאופים. וענין אפרים בעמים הוא יתבולל, יתערב בגוים ויתקדש בטומאתם ויטמא בערות נאופים.

השביעי, **ויבל** לחמורים (שופטים יט, כא), יגעה שור על **בלילו** (איוב ו, ה), בשדה **בלילו** יקצרו (איוב כד, ו), **בליל** חמיץ יאכלו (ישעיהו ל, כד), ענין מספוא הם.

השמיני, אחרי **בלתי** (בראשית יח, יב), וצורם **לבלות** שאול (תהלים מט, טו), כבגד **תבלה** (ישעיהו נא, ו), ומעשה ידיהם **יבלו** בחירי (ישעיהו סה, כב), ועלהו לא **יבול** (תהלים א, ד), **נבל תבל** (שמות יח, יה), **בלויי** הסחבות (ירמיהו לח יא).

התשיעי, **ונבלה** שם שפתם (בראשית יא, ז), **בלל** ה' שפת כל הארץ (בראשית יא, ט).

העשירי, **יובל** שי (ישעיהו יח, ז), **יובלון** מנחתי (צפניה ג, י), **תובלנה** בשמחות וגיל (תהלים מה, טו), והוא לקברות **יובל** (איוב כא, לב), מי **יובילני** עיר מצור (תהלים ס, יא).

העשתי עשרה, מנדה **בלו** והלך (עזרא ד, יג), ענין עונש ומס הם.

מילה לב

בלג

מבליגיתי עלי יגון (ירמיהו ח, יח), **המבליג** שד על עז (עמוס ה, ט), השע ממני **ואבליגה** (תהלים לט, יד), ענין מאמץ [נו"ל תוקף] המה כמשמעו.

מילה לג

בלם

במתג ורסן עדיו **לבלום** (תהלים לב, ט), תלה ארץ על **בלימה** (איוב כו, ז), ענין תוכן הם.

מילה לד
בלס

כי בוקר אנכי **ובולס** שקמים (עמוס ז, יד), פתרונו כפי ענינו, נוער עצי יער ועליv שיחים.

מילה לה
בלע

מתחלק לשלשה ענינים: האחד, **ויבלע** מטה אהרן (שמות ז, יב), **בלעני** כתנין (ירמיהו נא, לד), בעורה בכפו **יבלענה** (ישעיהו כח, ד), **לבלע** את יונה (יונה ב, א), בליעה כמשמעה. השני, לא השיב ידו **מבלע** (איכה ב, ח), **בלע** אדני ולא חמל (שם ב, ב), ואם **יבלענו** ממקומו (איוב ח, יח), למה **תבלע** נחלת יי' (ש"ב כ, יט), **בלע** ה' פלג לשונם (תהלים נה, י). השלישי, פן **יְבַלַע** למלך (ש"ב יז, טו), אם אמר איש כי **יבלע** (איוב לו, כ), **כבלע** את הקדש (במדבר ד, כ), ענין כסות [נו"ול כחד וכסות] המה.

מילה לו
בלק

הנה יי' **בוקק** הארץ ובולקה (ישעיהו כד, א), בוקה ומבוקה **ומבלקה** (נחום ב,יא).

מילה לז
בם

אעלה על **במתי** עב (ישעיהו יד, יד), על **במותימו** תדרוך (דברים לג, כט), רק **הבמות** לא סרו (מ"ב יב, ד), ענין גב וגובה הם.

מילה לח
בן

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **בן** או בת (שופטים יא, לד), **בנים** ובנות (בראשית ה, ד), **לבני** לאשה (מ"ב יד, ט), אשר **בנינו** כנטיעים (תהלים קמד, יב). השני, **בן** בליעל (ש"א כה, יז), כי **בן** מות הוא (שם כ, לא), היה לי **לבן** חיל (שם יח, יז), והיה אם **בן** הכות הרשע (דברים כה, ב). השלשי, מדשתי **ובן** גרני (ישעיהו כא, י), לא יבריחנו **בן** קשת (איוב מא, כ), **בני** אשפתו (איכה ג, יג). הרביעי, עת **לבנות** (קהלת ג, ג), **הבונה** בשמים מעלותו (עמוס ט, ו), הוא **יבננו** ויטללנו (נחמיה ג, טו), אבן מאסו **הבונים** (תהלים קיח, כב). החמישי, רוח חכמה **ובינה** (ישעיהו יא, ב), וירא און ולא **יתבונן** (איוב יא, יא), **בינה** הגיגי (תהלים ה, ב), **להבין** אמרי בינה (משלי א, ב).

מילה לט
בנס
מלכא **בנס** וקצף (דניאל ב, יב), פתרונו לפי ענינו, עצבו קצף.

מילה מ
בס
בוססו מקדשך (ישעיהו סג, יח), **בוסים** בטיט חוצות במלחמה (זכריה י, ה), **מתבוססת** בדמיך (יחזקאל טז, ו), כפגר **מובס** (ישעיהו יד, יט), על הרי **אבוסנו** (שם יד, כה), **נבוס** קמינו (תהלים מד, ו), והוא **יבוס** צרינו (שם ס, יד), כי יום מהומה **ומבוסה** ומבוכה (ישעיהו כב, ה), נפש שבעה **תבוס** נפת (משלי כז, ז).

מילה מא
בסר
אכלו **בסר** (ירמיהו לא, כט), **ובסר** גמל יהיה נצה (ישעיהו יח, ה), יחמס כגפן **בסרו** (איוב טו, לג), האכל **הבסר** תקהינה שניו (ירמיהו לא, ל), ענין חומץ המה.

מילה מב
בע
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **יביע** אמר (תהלים יט, ג), **תבענה** שפתי (שם קיט, קעא), זכר רב טובך **יביעו** (שם קמה, ז), הנה **יביעון** בפיהם (שם נט, ח), ותשבר כד על **המבוע** (קהלת יב, ו), מעין **נבע**.
השני, אם **תבעיון בעיו** (ישעיהו כא, יב), הוו **בעין** עלה (דניאל ו, ה), ויצ'יבא **אבעה** מנה (שם ז, טז), **נבעו** מצפניו (עובדיה א, ו), ענין בקשה הם.
השלישי, **נבעה** בחומה נשגבה (ישעיהו ל, יג), מים **תבעה** אש (שם סד, א), יבאיש **יביע** שמן רוקח (קהלת י, א), ענין יבאיש ויזהים ויפסיד.

מילה מג
בעד
וכפר **בעדו ובעד** ביתו (ויקרא טז, ו), ויסגר יי' **בעדו** (בראשית ז, טז), ואתה יי' מגן בעדי (תהלים ג, ד).

מילה מד
בעט
וישמן ישרן **ויבעט** (דברים לב, טו), למה **תבעטו** בזבחי (ש"א ב, כט).

מילה מה
בעל

מתחלק לענינים, **בעלת בעל** (בראשית כ, ג), **כי יבעל** בחור (ישעיהו סב, ה), כי יקח איש אשה **ובעלה** (דברים כד, א), ומגזרתם **בעלונו** אדנים זולתך (ישעיהו כו, יג), לא יטמא **בעל** בעמיו (ויקרא כא, ד), **בעל** הבור (שמות כא, לד), **בעליו** אין עמו (שם כב, יג), והם **בעלי** ברית אברם (בראשית יד, יג), ומגזרת הבעל ענין אחרי **בעל** פעור (דברים ד, ג), **לבעלים** יזבחו (הושע יא, ב), את **הבעלים** ואת העשתרת (ש"א ז, ד).

מילה מו
בער

מתחלק לארבע מחלקות: האחר, **ובערת** הרע מקרבך (דברים יז, ז), ואתה **תבער** (שם כא, ט), **ובערתי** אחרי בית ירבעם כאשר **יבער** הגלל (מ"א יד, י), **בערתי** הקדש (דברים כו, יג), ושבה והיתה **לבער** (ישעיהו ו, יג).

השני. כי **יבער** איש ושלח את **בעירו ובער** (שמות כב, ד), **המבער** את **הבערה** (שם כב, ה), **ויבער** מגדיש ועד קמה (שופטים טו, ה), לא **תבערו** אש (שמות לה, ג), ענין דליקה המה.

השלישי, טענו את **בעירכם** (בראשית מה, יז), ותשת העדה **ובערם** (במדבר כ, יא).

הרביעי, בינו **בערים** בעם (תהלים צד, ח), **נבער** כל אדם (ירמיהו י, יד), ובאחת **יבערו** ויכסלו (שם י, ח), כי **בער** אנכי מאיש (משלי ל, ב), כי **נבערו** הרעים (ירמיהו י, כא).

מילה מז
בעת

בעותי אלוה יערכוני (איוב ו, ד), והמן **נבעת** (אסתר ז, ו), לעת מרפא והנה **בעתה** (ירמיהו ח, טו), פלצות **בעתתני** (ישעיהו כא, ד), נחלי בליעל **יבעתני** (ש"א כב, ה).

מילה מח
בץ

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **בוץ** וארגמן (אסתר א, ו), ותכריך **בוץ** וארגמן (שם ח, טו).

השני, **בצאתיו** וגבאיו (יחזקאל מז, יא), בלא **בצה** (איוב ח, יא), הטבעו **בבץ** (ירמיהו לח, כב).

השלישי, **ביצי** צפעוני (ישעיהו נט, ה), אפרחים או **ביצים** (דברים כב, ו), כמשמעו.

מילה מט
בצל

ואת **הבצלים** ואת השומים (במדבר יא, ה), כמשמעו.

מילה נ
בצע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **בצע** אמרתו (איכה ב, יז), וידיו **תבצענה** (זכריה ד, ט), והיה כי **יבצע** אדני, (ישעיהו י, יב), בא קצך אמת **בצעך** (ירמיהו נא, יג), תקות חנף כי **יבצע** (איוב כז, ח), מדלה **יבצעני** (ישעיהו לח, יב), יתר ידו **ויבצעני** (איוב ו, ט), **ובצעם** בראש כלם (עמוס ט, א), ובעד השלח יפלו לא **יבצעו** (יואל ב, ח). השני, **בצע** כסף לא לקחו (שופטים ה, יט), ומה **בצע** כי שמרנו משמרתו (מלאכי ג, יד), מה **בצע** בדמי (תהלים ל, י), בעון **בצעו** (ישעיהו נז, יז), **ובצע** ברך נאץ י"י (תהלים י, ג).

מילה נא
בצק

בצקת עפר למוצק (איוב לח, לח), ויאפו את **הבצק** (שמות יב, לט), וישאו העם את **בצקו** (שם יב, לד), ורגלך לא **בצקה** זה ארבעים שנה (דברים ח, ד), **ובצוק** העתים, (דניאל ט, כה).

מילה נב
בצר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ולא **יבצר** ממך מזמה (איוב מב, ב), **יבצר** רוח נגירים (תהלים עו, יג), ועתה לא **יבצר** מהם (בראשית יא, ו). השני, ותתצו הבתים **לבצר** החומה (ישעיהו כב, י), **ומבצר** משגב חמתיך (שם כה, יב), על דברי **הבצרות** (ירמיהו יד, א), ובשנת **בצרת** (שם יז, ח), ושית על עפר **בצר** (איוב כב, כד), הבמחנים אם **במבצרים** (במדבר יג, יט). השלישי, והשיג לכם דיש את **בציר**, **ובציר** ישיג את זרע (ויקרא כו, ה), **כבוצר** על סלסלות (ירמיהו ו, ט), אם **בצרים** באו לך (שם מט, ט), ענבי נזרך לא **תבצר** (ויקרא כה, ה).

מילה נג
בק

הבוק תבוק (ישעיהו כד, ג), **בוקה ומבוקה ומבלקה** (נחום ב, יא), **ונבקה** רוח מצרים (ישעיהו יט, ג), גפן **בוקק** ישראל (הושע י, א), **ויבקקו** את ארצה (ירמיהו נא, ב), **ובקתי** את עצת יהודה וירושלם (שם יט, ז), ענין ריק המה.

מילה נד
בקע

בקע לגלגלת (שמות לח, כו), **ויבקע** עצי עולה (בראשית כב, ג), ולא **נבקע** ענן תחתם (איוב כו, ח), ביצי צפעוני **בקעו** (ישעיהו נט, ה), **ונבקיענה** אלינו (שם ז, ו), אז **יבקע** כשחר אורך

(שם נח, ח), **ויבקעו** שלשת הגבורים (ש"ב כג, טז), וימצאו **בקעה** בארץ שנער (בראשית יא, ב), **בבקעה** ובהר (דברים ח, ז), כבהמה **בבקעה** תרד (ישעיהו סג, יד).

מילה נה

בקר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, חדשים **לבקרים** (איכה ג, כג), **לבקרים** אצמית כל רשעי ארץ (תהלים כא, ח), וירדו בם ישרים **לבקר** (שם מט, טו).

השני, **בקר** וצאן (ויקרא כז, לב), גם **בקרכם** קחו (שמות יב, לב), **בקר** זבח השלמים (במדבר ז, פח), כי **בוקר** אנכי ובולס שקמים (עמוס ז, יד), אם יחרוש **בבקרים** (שם ו, יב).

השלישי, **כבקרת** רעה עדרו (יחזקאל לד, יב), לא **יבקר** בין טוב לרע (ויקרא כז, לג), **ולבקר** בהיכלו (תהלים כז, ד), די **יבקר** בספר דכרניא (עזרא ד, טו), **בקרת** תהיה (ויקרא יט, כ).

מילה נו

בקש

בקשו את ה' (צפניה ב, ג), **בקשו** פניו (תהלים קה, ד), את פניך ה' **אבקש** (שם כז, ח).

מילה נז

בר

מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **בר** ולחם ומזון (בראשית מה, כג), לשבר **בר** (שם מב, ג), מנע **בר** (משלי יא, כו), ונפתחה **בר** (עמוס ח, ה).

השני, מה **ברי** ומה **בר** בטני (משלי לא, ב), אנת **ברה** בלשאצר (דניאל ה, כב).

השלישי, **בר** לבב (תהלים כד, ד), **ברה** כחמה (שיר ו, י), ואצרף **כבר** סגיך (ישעיהו א, כה), **וכברית** מכבסים (מלאכי ג, ב), ודעת שפתי **ברור** מללו (איוב לג, ג), אף **ברי** יטריח עב (שם לז, יא), **הברי** שמים (ישעיהו מז, יג), **הבו** החצים (ירמיהו נא, יא), לחץ **ברור** (ישעיהו מטב). הרביעי, ועם חות **ברא** מדרך (דניאל ד, כט), יחלמו בניהם ירבו **בבר** (איוב לט, ד), ענין חוץ הם.

החמישי, כהקיר **בור** מימיה (ירמיהו ו, ז), שתה מים **מבורך** (משלי ה, טו), כמשמעו.

הששי, ויתנו **בברותי** ראש (תהלים סב, כב), **ואברה** מידה (ש"ב יג, ו), **להברות** את דוד (שם ג, לה), ולא **ברה** אתם לחם (שם יב, יז), ענין טעם ומאכל הם. והקרובים אליהם, צאן שש **ברורות** (נחמיה ה, יח), בין שה **בריה** ובין שה רזה (יחזקאל לד, כ), איש **בריא** מאד (שופטים גע), **ובריא** אולם (תהלים עג, ד), ענין שומן הם.

השביעי, **ברו** לכם איש (ש"א יז, ח), **ובראת** לך שם (יהושע יז, טו), ויד **ברא** בראש דרך עיר **ברא** (יחזקאל כא, כד), כלם **הברורים** (דה"א ט, כב), **וברותי** מכם (יחזקאל כ, לח), ויחכן להיות מגזרתם כי לא לאדם הבירה (דה"א כט, א).
השמיני, **בירניות** (דה"ב יז, יב), שר **הבירה** (נחמיה ז, ב), ענין מגדלות המה.

מילה נח
ברא

ברא אלהים את השמים (בראשית א, א), ואם בריאה **יברא** ה' (במדבר טז, ל).

מילה נט
ברד

בתוך **הברד** (שמות ט, כד), באבני **הברד** (יהושע י, יא), נפץ וזרם ואבן **ברד** (ישעיהו ל, ל), **ברד** כבד מאד (שמות ט, יח), כמשמעם.

מילה ס
ברח

ברח דודי (שיר ח, יד), **ויברח** יעקב (הושע יב, יג), ואת כל **מברחיו** (יחזקאל יז, כא), **ויברח** הוא וכל אשר לו (בראשית לא, כא).

מילה סא
ברך

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **נברכה** לפני ה' עושנו (תהלים צה, ו), כי לי תכרע כל **ברך** (ישעיהו מה, כג), **ויברך** הגמלים (בראשית כד, יא), מכרע על **ברכיו** (מ"א ח, נד), **ברכי** כשלו מצום (תהלים קט, כד).
השני, **אברכה** את ה' (שם לד, ב), הנה **ברך** לקחתי (במדבר כג, כ), את אשר **תברך** מברך (שם כב, ו), ודברה תורה בלשון כבוד. **ברך** אלהים ומת (איוב ב, ט), **ברך** נבות אלהים ומלך (מ"א כא, יג), והקרוב אליהם קח נא את **ברכתי** (בראשית לג, יא), קח נא **ברכה** (מ"ב ה, טו), הבה לי **ברכה** (שופטים א, טו).
השלישי, **ברכות** מים (קהלת ב, ו), תעלת **הברכה** העליונה (ישעיהו ז, ג).

מילה סב
ברם

ברם איתי אלה בשמיא (דניאל ב, כח), **ברם** עיקר שרשוהי (שם ד, יב), וכל אך שבתורה, כה הוא ברם בלשון ארמית.

מילה סג
ברק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ברוק **ברק** ותפיצים (תהלים קמד, ו), **ברק** חניתך (חבקוק ג, יא), האירו **ברקיו** תבל (תהלים צד, ד). השני, את קוצי המדבר ואת **הברקנים** (שופטים ח, ז).

מילה סד
ברש
ברוש תדהר (ישעיהו מא, ט), **ברושים** משניר (יחזקאל כז, ה), מיני ארזים הם.

מילה סה
ברת
רהיטנו **ברותים** (שיר א, ז), ממיני ברושים הוא לפי ענינו.

מילה סו
בש
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ובשו** החזים (מיכה ג, ז), ולא **יתבששו** (בראשית ב, כה), **והבשת** אכלה את יגיע אבותינו (ירמיהו ג, כד), בשנה אפרים יקח. **ויבוש** ישראל מעצתו (הושע י, ו), והחזיקה **במבשיו** (דברים כה, יא). השני, כי **בשש** משה (שמות לב, א), ויחילו עד **בוש** (שופטים ג, כה), מדוע **בשש** רכבו (שם ה, כח), ענין איחור [נ"ה כמו אחר]. השלישי, **יבשו** אפיקי מים (יואל א, כ), **הובשתי** עץ לח (יחזקאל יז, כד), ואת **היבשה** (יונה א, ט), עד **יבשת** המים (בראשית ח, ז), ענין חורב הם.

מילה סז
בשל
מתחלק לשלשה ענינים: האחד, **ובשל** מבשל במים (שמות יב, ט), אשר **תבשלו בשלו** (שם טז, כג), **ובשלו** בהם (זכריה יד, כא). השני, **ויבשלו** הפסח באש (דה"ב לה, יג), **ובשלת** ואכלת (דברים טז, ו), **בשלם** הבשר (מ"א יט, כא), בשלו את הבשר, הם צלי על גבי גחלים. השלישי, **הבשילו** אשכלתיה (בראשית מ, י), שלחו מגל כי **בשל** קציר (יואל ד, יג), לא **תבשל** גדי (שמות כג, יט).

מילה סח
בשם

בשמים ראש (שמות ל, כג), יזלו **בשמיו** (שיר ד, טו), כערוגת **הבשם** (שם ה, יב), על הרי **בשמים** (שם ח, יד), כמשמעו.

מילה סט

בשן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, פרות **הבשן** (עמום ד, א), מריאי **בשן** (יחזקאל לט, יח), אבירי **בשן** (תהלים כב, יג), מרעה שמן הוא. השני **בשנה** אפרים יקח (הושע י, ו), ענין בשת. ויתכן להיות הנו"ן תוספת במלה כיתר הנוני"ן.

מילה ע

בשס

יען **בושסכם** על דל (עמום ה, יא), יתכן להיות מגזרת 'משסה' לפי ענינו.

מילה עא

בשר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אשר **בשר** את אבי (ירמיהו כ, טו), וטוב **תבשר** (מ"א א, מב), **מבשרת** ציון (ישעיהו מ, יט), **בשרתי** צדק (תהלים מ, י), כמשמעו. השני, **בשר** גבורים תאכלו (יחזקאל לט, יח), א **בשרי** נחוש (איוב ו, יב), תזבח ואכלת **בשר** (דברים יב, טו), ואכלתם **בשר** בניכם (ויקרא כו, כט), ואכלתם **בשר** ושתיתם דם (יחזקאל לט, יז), אף כי לעבד משול **בשרים** (משלי יט, י).

מילה עב

בת

מתחלק ליו"ד מחלקות: האחד, בן או **בת** (שופטים יא, לד), **ובת** איש כהן (ויקרא כא, ט), וכל **בת** ירשת נחלה (במדבר לו, ח), ולבנו **ולבתו** (ויקרא כא, ב), כמשמעו. השני, **בת** עמי חגרי שק (ירמיהו ו, כו), קרשך עשו שן **בת** אשרים (יחזקאל כז, ו), **בת** בבל השדודה (תהלים קלז, ח), **בת** ציון (שם ט, טו), **ובת** הנשים (דניאל יא, יז), ואת **בנותיה** (במדבר לב, מב), בית שאן **ובנותיה** (יהושע יז, יא), המה 'בנות עיר' בלשון בני אדם, vוהמה 'כפרים' ללשוננו, כמו אם הדרך ובנותיה. השלישי, אלפים **בת** יכיל (מ"א ז, כו), האיפה **והבת** (יחזקאל מה, יא), יעשו **בת** אחת (ישעיהו ה, י), ענין מדה המה. הרביעי, **ובתי** הנפש והלחשים (שם ג, כ), אשר האנשים ארגת שם **בתים** לאשרה (מ"ב כג, ז), ענין ענקי גרון הם. החמישי, **בתים** מלאים כל־טוב (נחמיה ט, כה), **בתיהם** שלום מפחד (איוב כא, ט), כמשמעו. הששי, **בתים** לבריחם (שמות כו, כט), כמו מקומות לבריחים. השביעי, כמראה אש **בית** לה (יחזקאל א,

כז), **מבית** ומחוץ תצפנו (שמות כה, יא), והנה השק על בשרו **מבית** (מ"ב ו, ל), וכל אחריהם **ביתה** (שם ז, כה). השמיני, **בית** יעקב (ישעיהו ב, ה), **בית** דוד (ש"ב ג, א), ויעש להם **בתים** (שמות א, כא), כה תאמר **לבית** יעקב (שם יט, ג), ענין להק ומשפחות המה. התשיעי, **ובת** טות (דניאל ו, יט), וכל מלין בלשון ארמית מבָתָא ובת, לן. העשירי, ואשיתהו **בתה** (ישעיהו ה, ו), בנחלי **הבתות** (שם ז, יט), ענין שממה המה.

מילה עג

בתל

תתעלפנה **הבתולות** (עמוס ח, יג), ותירוש ינובב **בתלות** (זכריה ט, יז), כמשמעו.

מילה עד

בתק

ובתקוך בחרבותם (יחזקאל טז, א), פתרונו לפי ענינו.

מילה עה

בתר

ויבתר אותם בתוך ויתן איש **בתרו** (בראשית טו, י), העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין **בתריו** (ירמיהו לד, יח), העוברים בין **בתרי** העגל (שם לד, יט), ענין גזרי גזרים המה. אמרו אנשי פתרון העגל אשר כרתו לשנים, איננו עגל כמשמעו עגל בן בקר, העמידו 'עגל' מגזרת עגל סביב (מ"א ז, כג), עגולת (שם ז, לא), ונראה פתרונם טעות בידיהם, אפס כה הוא פתרון הענין, וסוד מליצתו ודבר אותותיו, ומחקרי יסודתו, אבאר רזי מצפוניו במתק מלים, ואודיע עוד תעצומותיו על ספר, למען ישכילו נבוני צדק סוד אלהים לידעי שמו. דע, כי זאת הברית עצומה מכל ברית, ופליאה מכל שבועה, כי יתר כל שבועות וחק כל ברית אשר בין איש ובין רעהו לא ישיגו לכח הברית הזאת, כי עלתה על כלם לגבהה למעלה, זאת אשר תקנו ראשוני דורות וקדמוני עתים במה יעמדו, כמו תשומת יד תחת ירך (בראשית כז, ב), והקמת גל (שם לא, מו), ושליפת נעל (רות ד, ז), ונדר ואיסר (במדבר ל, ג), וזכרון השם [גו"לוב השבועה] (ש"א כה, כו), וכה יעשה אלהים וכה יוסיף. לא כאלה אות הברית הזאת, כי זאת הברית אין כמוה ואין כתוקף מעוזה, כי היא ברית אלהינו אשר כרת [נאוו"ל הגיר] מימי קדם ומשנים קדמוניות לאברהם אבינו [נוו"ל אוהבו] במחוה במראות הלילה, בנפול תרדמה על אנשים, וכה הוא ענין הברית הנאמנה אשר כרת אתו אלהים, בעת אשר הנחיל את ארץ כנען מורשה ליצחק היוצא מחלציו, אמר במה אדע כי אירשנה (בראשית טו, ה), אז צוהו לקחת עגלים והזהירו לבתר אותם, וישים חצים מפה וחצים מפה ויריוח שם ביניהם, ויעבר אלהים אשו הגדולה בין הגזרים הוא לפיד אש וענן

ועשן אשר עבר בין הגזרים, ביום ההוא כרת יי' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראשית טו, יח), ובברית הזאת הקימו ישראל בימי ירמיה הענתותי לשלח איש את עבדו ואת שפחתו העברי והעבריה חפשים, אז כרתו ישראל עגל עגל לשנים, ויעברו בין בתריו, כאשר עבר הלפיד בין הגזרים. וזה פרושו מן העגל כרתו לשנים ויעברו בין בתריו, ומן ויבתר אותם בתוך, כי זה הברית חוק כנגד כל בריתות שבתורה.
ותשלם מחברת ב"ית.

ג

הקדמה

אחל מחברת גי"מל.
גא גאל. גב גבה גבח גבל גבן גבע גבעל גבר גבש. גג. גד גדבריא גדל גדע גדף גדר גדש. גה גהר. גו גוי. גז גזל גזם גזע גזר. גח גחל. גי. גל. גלב גלד גלח גלם גלמד גלע גלש. גם גמא גמד גמל גמץ גמר. גן גנב גנז גנזך. גע געל גער געש. גף גפן גפר. גר גרב גרד גרז גרזן גרל גרם גרן גרע גרף גרש גרש. גש גש גשם. גת.

מילה א

גא

כי **גאה גאה** (שמות טו, א), **ובגאותו** שחקים (דברים לג, כו), **מגאון** הירדן (ירמיהו מט, יט), כמשמעו.

מילה ב

גאל

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **גאלנו** יי"י צבאות (ישעיהו מז, ד), **גאל** יי"י עבדו יעקב (שם מח, כ), והלכו **גאולים** (שם לה, ט), קרבה אל נפשי **גאלה** (תחלים סט, יט), **גאלת** בזרוע עמך (שם עז, טז), לשון פדיון הם. השני, אנשי **גאלתך** (יחזקאל יא, טו), **גאל** הדם (במדבר לה, יט), ובא **גאלו** (ויקרא כה, כה), הם בעלי המשפט. אך המחלקת הזאת קרובה אל הראשונה אבל הענין ירחיקם כמעט, ויתכן להיות מגזרתו **יגאלהו** חשך וצלמות (איוב ג, ה). השלישי, אשר לא **יתגאל** (דניאל א, ח), לחם **מגאל** ואמרתם במה **גאלנוך** (מלאכי א, ז), הוי מוראה **ונגאלה** (צפניה ג, א), וכל מלבושי **אגאלתי** (ישעיהו סג, ג), כלם לשון טנוף. הרביעי, **ויגאלו** מן הכהנה (עזרא ב, סב), ענין בדול הוא, כמו ויבדלו מן הכהנה.

מילה ג

גב

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **גב** המזבח (יחזקאל מג, יג), ותבני לב **גב** (שם טז, כד), על **גבי** חרשו חורשים (תהלים קכט, ג), בעבי **גבי** מגניו (איוב טו, כו), **לגבי** חמר **גביכם** (שם יג, יב). ואנשי פתרון אמרו על גוי חרשו חרשים, החליפו בי"ת בוא"ו, והעמידו פשר המלה גו, ונראת המלה כי מבלי תמורה ומאין חליפות עומדת כמשפט מכתבה. ופתרון 'על גבי', כמו על במתי, ו'גב המזבח' קומת המזבח.

וכמהו ותבני לך גב, גב כבמה. וגם כה החליפו אותיות הקודש אשר לא כרת, ואפס לא היו ראויות להחליף, וישימו לאותיות תמורות, ולא כן עשו.

וסר אל משמעתך ונכבד בביתך (ש"א כב, יד), החליפו סמ"ך בשי"ן, והעמידו הפתרון וכה אמרו: שר אל קהילתך, הרחיקו המלה מהיותה מגזרת סורה אדני סורה (שופטים ד, יח), וקרבוה לשר שרים (דניאל ח, כה), ובי שרים ישרו (משלי ח, טז), ונראה שזה הפתרון קרוב ממנו, והוא הראוי להיות מבלי תמורת אותיות, וכה פתרונו סר אל משמעתך, נוטה אחרי דבריך להקשיב קשב.

אכן סר מר המות (ש"א טו, לב), גם פה החליפו הפותרים סמ"ך בשי"ן, וכה אמרו: אכן שר מר המות, בי אדני שר מר המות, בעל המות. ויען כי אין המלים שקולים על הפשר ולא נוטים אחרי הענין, כי כה פתרון אכן סר מר המות, עתה ידעתי כי קרוב מר המות. סר אלי ויגש.

על דגן ותירוש יתגוררו יסורו בי (הושע ז, יד), תקנו הפותרים יסורו ממני לא החליפו האותיות כי אם הסירו המלה מעקרה, ומלה אחרת הביאו תחתיה, ולא נכון לעשות כן, כי המלים נכונים הם וסדורים כמשפט, וכה מראה פתרון על דגן ותירוש יתגוררו יסורו בי, על רוב טובי יפשעו וימרדו בי, ויהיה מגזרת סורר ומורה (דברים כא, יח), ודבר סרה (דברים ג, ו), לשון מרי ומרדות הם.

וגם כה פתרו שתה גם אתה והערל (חבקוק ב, טז), תשתה ותשתכר וְהֵרָעֵל, הפכו את המלה והעמידו פתרונה מכוס התרעלה (ישעיהו נא, יז), וכה פתרונו ופשר ענינו, שתה אתה וגם הערל וְתֵעָרֵל ותגלה ערותך, ויהי הערל מגזרת אשר לו ערלה (בראשית לד, יד), לעת שכרותו יגלה קלונו וערות ערלתו.

שן רעה ורגל מועדת (משלי כה, יט), השוו הפותרים 'מועדת' ללא מעדו קרסולי (תהלים יח, לז), ולא תמעד אשריו (שם לז, לא), ומתניהם תמיד המעד (שם סט, כד), סברו כי הם המלים האלה מגזרה אחת הם, ואפס כי המלים לא נראים כן, כי המ"ם אשר במועדת איננו יסוד, כי אלו היה מגזרת מעדו קרסלי, היה על המחוקק להכפיל המ"ם ולחקות רגל מַמְעֶדת כיתר המלים, ועתה הואיל ואין המ"ם יסוד במלה ראוי להיות גזרתה ממעדה

בגד ביום קרה (משלי כה, כ), וכמהו וכבגד ערים כל צדקתינו (ישעיהו סד, ה), פתרונו כבגד המוסר אשר איננו ראוי לגעת בו.
גל נעול מעין חתום (שיר ד, יב), גם פה החליפו למ"ד בנו"ן, וכה העמידו פתרונו: החזיקוה מגולה אשר הוא ענינו וקרבוה לגגה אשר איננו ענינו, מעין חתום יורה על גל נעול שהוא גולה.
נשוב לענין ראשון, המחלקת השני, עשה הנחל הזה **גבים** (מ"ב ג, טז), ולחשוף מים **מגבא** (ישעיהו ל, יד), **בצאתיו וגבאיו** (יחזקאל מז, יא), **באו על גבים** (ירמיהו יד, ג), **לגבא** די אריוחא (דניאל ו, יז), לשון ברוות המה. השלישי, הנה יוצר **גובי** (עמוס ו, א), כמשק **גבים** שקק בו (ישעיהו לג, ד), לשון ארבה וחסיל המה. הרביעי, ואת **גבת** עיניו (ויקרא יד, ט), **וגבתם** מלאת עינים (יחזקאל א, יה).

מילה ד

גבה

מלה זאת כלה יסוד והוא מפיק ה"א, וכל מפיק ה"א הוא עשוי ללשון נקבה, אך בהעלות לשון נקבה מהמלה ונותרה במפיק ה"א אתו [נ"ה אות] הה"א מיוסד במלה. ואלה הם מראות המלה וענינה, המראה האחד, העשוי ללשון נקבה, כאלה, אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה (איוב כח, כז), והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה (הושע ב, יג), וכל מפיק ה"א אשר איננו עשוי ללשון נקבה, אותו הה"א יסוד במלה ואינו יוצא ממנה. כאלה, אלוה מתימן יבוא (חבקוק ג, ג), ונגה כאור תהיה (שם ג, ד), ותכה מכעש עיני (איוביז, ז), ולא נח בהם (יחזקאל ו, יא), אל תתמה על החפץ (קהלת ה, ז), ולא יגה שביב אשו (איוב יח, ה), כי ביה י"י צור עולמים (ישעיהו כו, ד), ויתמהמה (בראשית יט, טז), ירום ונשא וגבה מאד (ישעיהו נב, יג), תוה וקם בחתבהלה (דניאל ג, כד), כמה לך בשרי (תהלים סג, ג), ולא יגהה מכם (הושע ה, יג), ואל תרהו (ישעיהו מד, ח), כמתלהלה הירה זקים (משלי כו, יח), ותלה ארץ מצרים (בראשית מז, יג), אנשי פתרון פתרו ותלה ארץ מצרים יגיעה ועיפה ונלאתה ארץ מצרים מפני כובד רעבון, והעמידו המלה מגזרת תלאה (שמות יח, ח), ומהם אשר אמרו ותרעב הארץ ותהי תלויה ואפס כי לא יתכנו הפותרים האלה מפני דקדוקי המלה, כי כה יכול לטעון הטוען: אם מגזרת תליה נעשה התי"ו יסוד, ובהיותו יסוד צריכה המלה תי"ו שני, האחד ליסוד והאחד לשרת, כאלה: ותלך ותתע במדבר (בראשית מא, יד), ותתש בחמה (יחזקאל יט, יב), ותתם השנה ההיא (בראשית מו, יח), ואם כה יאמר ותלה איננו מפיק ה"א כי אם ללשון נקבה. אמנם לא יתכן להיות לשון נקבה משני צדיה, כי אמרנו אם התי"ו עשוי ללשון נקבה נעשה הה"א יסוד, ואם הה"א

עשוי ללשון נקבה נעשה התי"ו יסוד, ומבלעדי אלה לא תקום כל מלה, הן נמצא הה"א יסוד. ובהיותו יסוד הוא מגזרת מתלהלה, ומתלהלה הוא מהמלים הנכפלים, והלמ"ד והה"א הם מיסדות המלה כמלים הנחברים בספר הזה. ופתרון ותלה ארץ מצרים כה הוא, נבערה ארץ מצרים, נכסלו שוכניה מכובד רעבון, כי לא יכלו למצוא מחיה, וגם כה פתרון כמתלהלה הירה זקים, כארם [נאו"ל כערום] המשתגע היורה זקים חצים ומות ואמר הלא משחק אני, נשוב לענין ראשון.

מילה ה

גבח

גבח הוא טהור הוא (ויקרא יג, מא), בקרחח או **בגבחת** (שם יג, מב), בקרחתו או **בגבחתו** (שם),.

מילה ו

גבל

גבול שמת (ההלים קד, ט), **והגבלת** את העם (שמות יט, יב), **הגבל** את ההר וקדשתו (שם יט, כג), אשר **גבלו** ראשגים (דברים יט, יד), ויצא **הגבול** (יהושע טו, יא), בחטאת בכל **גבוליך** (ירמיהו יז, ג), לא תסיג גבול רעך (דברים יט, יד).

מילה ז

גבן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, או **גבן** או דק (ויקרא כא, כ), פתרונו לפי ענינו מענין דק, נלמד פתרון גבן יתכן להיות עבה, אש עב וארוך וכבד, וכבדותו ימנענו לעבוד עבודת הקודש. ויתכן להיות מגזרתם הרים גבננים (תהלים סח, יז). השני, **וכגבנה** תקפיאני (איוב י, י), קפאון יורה על גביגה, גביני חלב כחריצי חלב.

מילה ח

גבע

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **גבעת** עולם (בראשית מט, כו), **גבעת** שאול נסה (ישעיהו י, כט), מימי **הגבעה** (הושע י, ט), **גבע** מלון לנו (ישעיהו י, כט). השני, **ומגבעות** תעשה להם (שמות כח, מ), מגבעות הראש. השלישי, ואת **גביעי גביע** הכסף (בראשית מד, ב), שלשה **גבעים** משקדים (שמות כה, לג), מיני כלים [נוו"ל כוסות] הם.

מילה ט

גבעל

והפשתה **גבעל** (שמות ט, לא), מלה זו אין לה דמיון בתורה, אבל בלשון משנה יש, זרע פשתן בגבעולין (בבא מציעא דף מ' ע"א), הוא הפשתן הנראה בראשי זרעונים.

מילה י
גבר

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, מי **גבר** יחיה (תהלים פט, מט), **וגבר** ימות ויחלש (איוב יד, י), נאם **הגבר** שתם העין (במדבר כד, ג), **הגברים** לבד מטף (שמות יב, לז), גברים ואנשים ואישים, קרובי ענין הם. השני, הוה **גביר** לאחיך (בראשית כז, כט), הן **גביר** (שם כז לז), אל יד **גברתה** (תהלים קכג, ב), לעולם אהיה **גברת** (ישעיהו מז, ז), **גברת** ממלכות (שם מז, ה), לשון אדוניות הם. השלישי, כי יהודה **גבר** באחיו (דה"א ה, ב), **והגביר** ברית לרבים (דניאל ט, כז), כי **גברו** מני (תהלים סה, ד), והמים גברו (בראשית ז, יט), ענין אחד להם. הרביעי, לך זורוע עם **גבורה** (תהלים פט, יט), מי יעשה כמעשיך **וכגבורתך** (דברים ג, כד), ואם **בגבורת** שמונים שנה (תהלים צ, י), המראות האלה ארבעתם יסוד אחד להם, ונפרדים כמעט לפי ענינם.

מילה יא
גביש

ראמות **וגביש** (איוב כח, יח), אבן מאבני השהם הוא.

מילה יב
גג

את **גגו** ואת קירתיו (שמות ל, ג), העלתם **הגגה** (יהושע ב, ו).

ואלה הגימלי"ן המחוברים לאותיותם ונשאר גימ"ל לבדו אשר איננו מחובר ליתר האותיות, ויקום ממנו מלה באותיות המשרתים ואין יסודתה כי אם גימ"ל לבדו, כאלה: עד אנה תוגיון נפשי (איוב יט, ב), כי י"י הוגה (איכה א, ה), כאשר הגה מן המסילה (ש"ב כ, יג), בתולתיה נוגות (איכה א, ד), ונסו יגון ואנחה (ישעיהו לה, י), נוגי ממועד (צפניה ג, יח), הגו סיגים מכסף (משלי כה, ד), ויגה בני איש (איכה ג, לג), הגה ברוחו (ישעיהו כז, ח), מתחלק לשני מחלקות לשון נפץ ולשון דאגה, והנו"ן אשר ביגון איננו יסוד כי הוא כמו שברון ועצבון וחשבון.

מילה יג
גד

מתחלק לתשע מחלקות: האחד, גד **גדוד יגודנו** (בראשית מט, יט), תתגדדי בת **גדוד** (מיכה ד, יד), **יגודו** על נפש צדיק (תהלים צד, כא), לעלות לעם **יגודנו** (חבקוק ג, טז), הערכים **לגד** שלחן והממלאים למני ממסך (ישעיהו סה, יא), וכה פתרונו: העורכים ללהקת הכמרים שלחן וממלאים גביעי יין לחלק להם, ויהיה 'גד' מגזרת 'גדוד', ול'מני' מגזרת 'מנה', ומניתי אתכם לחרב (שם סה, יב), יורה על גזרת 'מנין', כמו למנות ולספור ולחלק להם. השני, כזרע **גד** הוא (במדבר יא, ז), פותרים בו אנשי פתרון 'כוסברת'. השלישי, **ויתגדדו** כמשפטם (מ"א יח, כח), על כל ידים **גדדת** (ירמיהו מח, לז), לא **תתגדדו** (דברים יד, א), וקרעי בגדים **ומתגדדים** (ירמיהו מא, ה), **גדו** אילנא (דניאל ד, יא), ויתכן להיות מגזרתם הגידו ונגידנו (ירמיהו כ, י). גם יתכן להיות מגזרתם לחלק יגיד רעים (איוב יז, ה), ענין השחתה הם. הרביעי, **גדי** עזים (בראשית לח, יז), **גדיי** העזים (שם כז, טו). החמישי, **וממגד** תבואת שמש (דברים לג, יד), עם פרי **מגדים** (שיר ד, יג), **ומגדנות** נתן לאחיה (בראשית כד, נג). הששי, **ומגיד** לקראת **מגיד** (ירמיהו נא, לא), **הגידה** לי (שיר א, ז). השביעי, את **גיד** הנשה (בראשית לב, לג), **גידי** פחדיו (איוב מ, יז), והנה עליהם **גידים** (יחזקאל לז, ח), **וגיד** ברזל ערפך (ישעיהו מח, ד). השמיני, מלא על כל **גדותיו** (יהושע ג, טו), והלך על כל **גדותיו** (ישעיהו ח, ז), תלמיה רוה נחת **גדודיה** (תהלים סה, יא), ענין אחד להם, הם גפי הנהרות מרומי הירדן אפיקיו וגאיותיו. התשיעי, לא תבשל **גדי** (שמות כג, יט), פתרונו לפי ענינו גרגרי פירותם, ויתכן להיות מגזרת מגדים (שיר ד, יג).

מילה יד

גדבריא

גדבריא דתבריא תפתיא (דניאל ג, ב), לשון סגנים.

מילה טו

גדל

מתחלק לארבע מחלקות, אבל קרובי ענין הם: האחד, **גדלים** תעשה לך (דברים כב, יב), **גדלים** מעשה שרשרות (מ"א ז, יז), ענין חוטין הם. השני, אלהי **גדלת** מאד (תהלים קד, א), מה **גדלו** מעשיך (שם צב, ו), את **גדלך** (דברים ג, כד), ענין גדולה הם. השלישי, בנים **גדלתי** (ישעיהו א, ב), **ויגדל** הילד ויגמל (בראשית כא, ח), **ויגדלו** הנערים (שם כה, כז). הרביעי, **מגדל** עז (תהלים סא, ד), **ומגדל** וראשו בשמים (בראשית יא, ד), **ומגדלתיך** יתץ (יחזקאל כו, ט).

מילה טז

גדע

גדע בחרי אף (איכה ב, ג), שקמים **גדעו** (ישעיהו ט, ט), ובריחי ברזל **אגדע** (שם מה, ב), ורמי הקומים **גדעים** (שם י, לג).

מילה יז

גדף

את מי חרפת **וגדפת** (מ"ב יט, כב), את ה' הוא **מגדף** (במדבר טו, ל).

מילה יח

גדר

גרר מזה **וגדר** מזה (במדבר כב, כד), איש גודר **גדר** ועמד בפרץ (יחזקאל כב, ל), פרץ **גדרו** והיה למרמס (ישעיהו ה, ה), **גדרת** צאן (במדבר לב, טז), **וגדרת** לצאנכם (שם לב, כד).

מילה יט

גדש

מגדיש ועד קמה (שופטים טו, ה), ונאכל **גדיש** (שמות כב, ה), אסיפת עומר.

מילה כ

גה

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ולא **יגה** שביב אשו (איוב יח, ה), **ונגה** כאור תהיה (חבקוק ג, ד), **לנגהות** באפלות (ישעיהו נט, ט), **מנגה** נגדו (ש"ב כב, יג), לב שמח **ייטיב גהה** (משלי יז, כב), ענין מאור המה. השני, ולא **יגהה** מכם מזור (הושע ה, יג), פתרון המלה כפי ענינה, יגהה כמו יסיר.

מילה כא

גהר

ויגהר עליו ויחם (מ"ב ד, לד), פתרון המלה כפי ענינה, נשחטה עליו.

מילה כב

גו

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **גוי** נתתי למכים (ישעיהו נ, ו), **מגוית** האריה (שופטים יד, ט), **וגויתו** כתרשיש (דניאל י, ו), את **גויתיהנה** (יחזקאל א, יא), ותשימי כארץ **גוך** (ישעיהו נא, כג), ענין גוף הם. כי השלכת אחרי **גוך** כל חטאי (שם לח, יז), ראוי להיות מגזרת 'גויה' וראוי להיות מגזרת 'אוה וגאות', אם אעמידנו מגזרת גויה יכול הפותר גאמד 'דברה תורה כלשון בני אדם', ואנשי לבב ישכילו, כי לא נכון לשום לאלהינו תבנית וצורה וגויה, אבל התורה הרחיבה הענינים והפתרונות והרבתה המליצות כפי דעת בני אדם ולפי כח

שכלם, למען יבינו. ואלו דברה תורה כפי עוז [אולי ענין] גיאות, פליאתו לא יוכלו הבין, כי הוא ממעל למדעם. השני, מן **גו** יגרשו (איוב ל, ה), שלף ויצא **מגוה** (שם כ, כה), **בגו** נדנה (דניאל ז, טו), **לגוא** אתון נורא יקדתא (שם ג, ו), פתרון 'גו' כמו 'תוך', וכל תוך בלשון ארמי 'גו'. השלישי, ותאמר **גוה** (איוב כב, כט), תבכה נפשי מפני **גוה** (ירמיהו יג, יז), **וגוה** מגבר יכסה (איוב לג, יז), ודי מהלכין **בגוה** (דניאל ד, לד), ענין גאות להם.

מילה כג

גוי

וגוי קדוש (שמות יט, ו), **גוים** ואלהיו (ש"ב ז, כג), כל **גויי** הארץ (בראשית יח, יח), לגויהם (שם י, לא).

מילה כד

גוע

וגוע מנער (תהלים פח, טו), **יגוע** כל בשר (איוב לד, טו), **ויגוע** אדם ואיו (שם יד, י), ענין אסיפה הם.

מילה כה

גז

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גז** צאנך (דברים יח, ד), **ויגז** את ראשו (איוב א, כ), **גזי** נזרך (ירמיהו ז, כט), כמטר על **גז** (תהלים עב, ו), והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז, א), ופתרון ירד כמטר על גז כה הוא, יען עובדי אדמה בעלות צמחי שדותיהם יגזו הצמחים פן יכבדו וירקבו, וברדת רביבים על הגז יוסיפו הצמחים כח, ויעלו עלה מנגה וממטר. ויתכן להיותם מגזרתם גזית (שמות כ, כה). השני, כי **גז** חיש ונעפה (תהלים צ, י), **נגוזו** ועבר (נחום א, יב), אתה **גוזי** (תהלים עא, ו), **ויגז** שלוים (במדבר יא, לא), ענין מעבר הם.

מילה כו

גזל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, והשיב את **הגזלה** אשר **גזל** (ויקרא ה, כג), **גזל גזל** אח (יחזקאל יח, יח), **גוזל** אביו ואמו (משלי כח, כד), ענין עשק הם. השני, ותר **וגזל** (בראשית טו, ט), על **גוזליו** ירחף (דברים לב, יא), ענין אפרוחים ויונים הם, כמשמעו.

מילה כז

גזם

יתר **הגזם** אכל הארבה (יואל א, ד).

מילה כח
גזע
ויצא חטר **מגזע** ישי (ישעיהו יא, א), אף בל שרש בארץ **גזעם** (שם מ, כד).

מילה כט
גזר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לגזר** ים סוף לגזרים (תהלים קלו, יג), **ותגזר** אמר ויקם לך (איוב כב, כח), **גזר** ממכלה צאן (חבקוק ג, יז), **נגזרנו** לנו (יחזקאל לז, יא), והמה מידך **נגזרו** (תהלים פח, ו), **גזרו** את הילד החי (מ"א ג, כה), **ויגזרו** העצים (מ"ב ו, ד), חרטמין **גזרין** (דניאל ב, כז), הם גוזרים גזרה ואין מניא [נ"וו מוחה]. השני, אל פני **הגזרה** (יחזקאל מא, יב), הוא כמו עורה ולשכה ובנין [נאו"ל ובמה].

מילה ל
גח
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **גחי** מבטן (תהלים כב, י), **יגיח** ירדן (איוב מ, כג), וארב ישראל **מגיח** ממקומו (שופטים כ, לג), ענין יציאה המה. השני, על **גחנך** תלך (בראשית ג, יד), ויתכן להיות מגזרת **וותגח** בנהרחיך (יחזקאל לב, ב), חולי **וגחי** בת ציון (מיכה ד, י), דבקי גחון לארץ. השלישי, וכי **יגח** שור (שמות כא, כח), **מנגח** ימה וצפונה ונגבה (דניאל ח, ד), בהם עמים **ינגח** (דברים לג, יז).

מילה לא
גחל
אין **גחלת** לחמם (ישעיהו מז, יד), **גחלי** אש (ויקרא טז, יב).

מילה לב
גי
גיא המון גוג (יחזקאל לט, יא), **והגי** בינו ובין העי (יהושע ח, יא), כל **גיא** ינשא (ישעיהו ט, ד), מקום שפל הוא.

מילה לג
גל
מתחלק לי"ד מחלקות: האחד, **גלת** מים (יהושע טו, יט), **גלת** עליות (שם), **גל** נעול (שיר ד, יב), **וגלה** על ראשה (זכריה ד, ב), ומהפותרים אשר אמרו גל נעול (שיר ד, יב) כמו גן נעול, החליפו למ"ד בנו"ן ואיננו כן, כי מעין חתום (שם) יורה על גל נעול, וכה פתרון גלות

המנורה. יש על אנשי לבב לתמוה [נ"ה להשתומם] מדבר המנורה איך מענינה יתבונן המשכיל כי בנין בית אלהינו יקום ויכון בלא כח ובלא חיל כי אם ברוחו? הלא אחרי ראותו המנורה הודיעו המלאך משפט ענינה, ועל אודותיה אמר זו הנבואה, והמשיל בנין המקדש למעשה המנורה שנאמר זה דבר י"י אל זרובבל לאמר, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר י"י צבאות (זכריה ד, ו), ומה ענין המנורה לבנין המקדש [נ"וו הבית], ואיך צורתה תלמד על מקדש המעון כי לא בחיל יקום ולא בכח יבנה? דע כי המנורה המופלאה הזאת [נ"ה הזאת היא מופלאה] שבעה נרותיה עליה, ועל שבעת הנרות שבעה מוצקות, אשר על פיהם ירד השמן לנרות, ועל גביהם גולה, ועל שפת הגלה שנים זתים מימנה ומשמאלה, הן ממוצא דבר יתבונן המשכיל כי ענין המנורה יורה על בנין בית המקדש, כי לא בכח יבנה ויקום כי אם בכה ענין המנורה, דע כי גרגרי הזיתים נחבטים מאליהם לעת הבשלם, ונופלים בגולה עד זוב מהם שמן זית זך, ויגר על פי הצנתרות ואל הגולה ומהגולה אל המוצקות, ומהמוצקות אל הנרות, אך המוצקות עשויים שעורים כדי מדת שמן די דליקת נרות, הנה קמה מלאכת הנרות מבלי מעלה ומבלי מטיב, ומלאכת הזית מבלי כותש, והשמן מבלי מפנה, ויתר כל מלאכותיה מבלי משרתים, זה מעשה המנורה וצורתה ונרותיה ומצוקותיה צנתרותיה וגולותיה וזיתיה, וממתכונתה ישכיל איש שכל כי המקדש יקום ויבנה ויכונן בלא חיל ובלא כח כי אם ברוח י"י כדבר המלאך. עד הנה משפט המחאה [נ"ה המנורה] וענין החזיון, אבל זכריה הגריע מהמראה שתי הצנתרות ולא הזכירם תחלה, אבל השלימם באחרונה, אפס כי לא יתכן משמר לזיתים מבלעדי הצנתרות אשר לעמת הזיתים מאחוריהם המריקים זית אל הגולה, והזהב הנזכר פה (שם ד, ב), פתרונו זך וצח וטהור, ואיננו זהב כמשמעו, וכמהו מצפון זהב יאתה (איוב לז, כב), וכמהו כוס זהב בבל ביד י"י (ירמיהו נא, ז), הן פרשנו מעשה המנורה.

המחלקות השני, כל משבריך **וגליך** (תהלים מב, ח), רגע הים ויהמו **גליו** (ישעיהו נא, טו), ויתכן להיות מגזרתם אגלי טל (איוב לח, כח).

השלישי, **גל** אבנים גדול (יהושע ז, כו), כי שמת מעיר **לגל** (ישעיהו כה, ב), והיתה בבל **לגלים**. (ירמיהו נא, לז), על **גל** שרשיו (איוב ח, יז), גל כמו תל.

הרביעי, **וגלתי** ברושלים (ישעיהו סה, יט), השמחים אלי **גיל** (איוב ג, כב), **גיל יגיל** (משלי כג, כד), ענין משוש הם.

החמישי, **גלילי** כסף (אסתר א, ו), **גלילי** זהב (שיר ה, יד), **גלת** הכתרת (מ"א ז, מא), ענין אופן. ומגזרתם **גלגליו** כסופה (ישעיהו ה, כח), לאופנים להם קורא **הגלגל** (יחזקאל י, יג), אלהי שיתמו **כגלגל** כקש (תהלים פג, יד), **וכגלגל** לפני סופה (ישעיהו יז, יג). ומגזרתם **ויגל**

את האבן (בראשית כט, י), **וגלל** אבן (משלי כו, כז), **גלו** אבנים גדולות (יהושע י, יט), די אבן **גלל** (עזרא ו, ד), ומגזרתם ושמלה **מגוללה** בדמים (ישעיהו ט, ד), **גליון** גדל (שם ה, א), **ונגלו** כספר השמים (שם לד, ד), **במגלת** ספר כתוב עלי (תהלים מ, ח), אין פתרונם כי אם כפי ענינם, נפתחים ונגללים.

השש, **בגללי** צאת האדם. (יחזקאל ד, יב), ולחמם **כגלליים** (צפניה א, ז), כאשר יבער **הגלל** (מ"א יד, י), ענין טנוף הם.

השביעי, איש **גלוליו** (יחזקאל כ, לט), אל **גלולי** בית ישראל. (שם יח, ו), ענין אלילים, [נבו"ל פסילים] הם. ויתכן להיות מגזרתם בגללי צאת האדם, (שם ד, יב).

השמיני, **ונגלה** יסודו. (שם יג, יד), **אגלה** את נבלתה (הושע ב, יב), **יגלו** שמים עונו (איוב כ, כז), **והנגלת** לנו ולבנינו (דברים כט, כח), **וצדקתי להגלות** (ישעיהו נו, א), **גל** עני ואביטה (תהלים קיט, יח).

התשיעי, דורי נסע **ונגלה** (ישעיהו לח, יב), עתה **יגלו** בראש **גלים** (עמוס ו, ז), **כי גלו** ממך (מיכה א, טז), מן הילדים אשר **כגילכם** (דניאל א, י), כולם לשון שביה. ופתרון 'כגילכם', מן הילדים אשר נשבו בשביכם, אין במראות קרוב לנו ממנו.

העשירי, עמר **לגלגלת** (שמות טז, טז), בקע **לגלגלת** (שם לח, כו), ותרץ את **גלגלתו** (שופטים ט, נג), **כי אם הגלגלת** והרגלים (מ"ב ט, לה).

העשתי עשרה, שלחו **מגל כי** בשל קציר (יואל ד, יג), ויתכן להיות 'מגל' כמו מזמרות, ומחרשות, ומקבות, אשר אין המ"ם יסוד בהם.

השנים עשר, **גלילות** פלשת (יואל ד, ד), את קדש **בגליל** (יהושע כא, לב), אל **גלילות** הירדן (שם כב, י), **גלל** הגוים (ישעיהו ח, כג), ענין מחוזי גבולים המה.

השלש עשרה, **בגלל** הדבר הזה (דברים טו, י), בגלל, למען, בעבור, ענין אחד להם.

הארבע עשרה, צהלי קלך בת **גלים** (ישעיהו י, ל), פלטי בן ליש אשר **מגלים** (ש"א כה, מד), שם מקום הוא.

מילה לד
גלב

תער **הגלבים** (יחזקאל ה, א), אין למלה זו דמיון בתורה, אבל ענינה יורה עליה הוא [נ"ה כמו] תער הגלחים, ויש בתורה מלין אשר אין להם דמיון אבל ענינם יורה עליהם, ולולא אחיזתם במחזה ותלייתם מענין לא נודע פתרונם, כאלה: אבחת, אטון, אפריון, ארגז, אשפר, אחנן, בג, בחל, בחקוק, גבח [ג"וו גבישׁ], גלש, [בנ"וו נוסף גלם], גמד, נומץ [בנ"וו נוסף גפר], גנוך, גרד, גרז, דהב, דהם, זבד, זהם, זנק, זרב, זרם, זרזיף, ותיר, חלט, חלמות,

חלמיש, חרג, חרצן, חרת, חתך, טנף, טרפי צמחה, טש, כמה, כמוס, כסם, כרש, חכרך, להג, להק, לועז, מהול, מלק, מרח, מתח, סחיש, סלד, סמדר, סס, 1נה"וב סם], אסק שמים, סרב, סרעף, סרפד, סתיו, ענם, עזק, עועים, עטיניו, עטישותיו, עלט, יעלעו דם, עוצה עיניו, ערוד, עשק, פגיה, פדר, פדע, פענח, פצל, פצמתה, פרשז, צבט, צהב, צבת, צחן, צנח, צנם, צנק, צקלון, צרך, קנצי, קסם, יקוסם, קרם, רבך, רגש, תרהו, רטפש, רפסד, רפק, רפש, רצד, רצע, שדים, שחט, שחיס, שלאנן, שנס, שעטה, שעטנז, שצף, משקרות, משרכת, וששאתיך, שפי, שתי, שתם, התז, נתסו.

מילה לה
גלדי

עלי **גלדי** (איוב טז, טו), כמו עלי עורי.

מילה לו
גלח

ויגלח ויחלף שמלתיו (בראשית מא, יד), **והתגלח** ואת הנתק לא **יגלח** (ויקרא יג, לג), **וגלח** את כל שערו (שם יד, ח).

מילה לז
גלם

גלמי ראו עיניך (תהלים קלט, טז), **בגלומי** תכלת ורקמה (יחזקאל כז, כד), ויקח אליהו את אדרתו **ויגלם** (מ"ב ב, ח).

מילה לח
גלמוד

הנה הלילה ההוא יהי **גלמוד** (איוב ג, ז), כמו בדד [נ"ה נדור].

מילה לט
גלע

לפני **התגלע** הריב נטוש (משלי יז, יד), בכל תושיה **יתגלע** (שם יט, א), ענינו יורה עליו ופתרונו לפני הלבט והתחייב הריב נטוש.

מילה מ
גלש

שגלשו מן הנלעד (שיר ו, ה), אין למלה ואת דמיון בתורה, ופתרונו לפי ענינו שגלשו כמו שנראו שעלו מן הגלעד.

מילה מא
גם
גם י"י יתן הטוב (תהלים פה, יג), **גם** כל קויך (שם כה, ג).

מילה מב
גמא
מתחלק לשני מחלקות: האחד, תבת **גמא** (שמות ב, ג), ובכלי **גמא** (ישעיהו יח, ב), היגאה **גמא** בלי בצה (איוב ח, יא), ענין אחד הם. השני, **הגמיאיני** נא (בראשית כד, יז), **יגמא** ארץ (איוב לט, כד), **מגמת** פניהם (חבקוק א, ט), שניהם בדבר הסוס ובשבח גבורתו נאמרו, כי הסוס לעת מרוצתו ישחה ארץ בלשון בני אדם. וכמהו בענין מגמת פניהם קדימה, הסוסים בהפנותם פניהם אל פאת קדים יגמאו הדרך כנשר הש לאכול.

מילה מג
גמד
גמד ארכה (שופטים ג, טו), ענין המלה יורה עליו תבנית החרב ושיעוריה, קצורת ארך באמה ארכה.

מילה מד
גמל
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **גמולי** מחלב (ישעיהו כה, ט), **כגמל** עלי אמו (תהלים קלא, ב), ויגדל הילד **ויגמל** (בראשית כא, ח), כאשר **גמלתו** (ש"א א, כד), **ויגמל** שקדים (במדבר יז, כג), ובסר **גמל** יהיה נצה (ישעיהו יח, ה), כולם לשון רבוי וגדול. השני, **גמלתהו** טוב ולא רע (משלי לא, יב), ולמה **יגמלני** המלך **הגמולה** הזאת (ש"ב יט, לז), **יגמלני** י"י כצדקתי (שם כב, כא), **הגמול** אתם משלמים עלי ואם **גמלים** אתם עלי (יואל ד, ד), כי רעה **גמלוך** (בראשית נ, יז), **גמל** על עברך (תהלים קיט, יז), לשון [נ"ה ענין] שילומים המה. השלישי, ותשאב לכל **גמליו** (בראשית כד, כ), **גמלים** מיניקות (שם לב, טז).

מילה מה
גמץ
חפר **גומץ** בו יפל (קהלת י, ח), כמשמעו.

מילה מו
גמר

גמר אמר (תהלים עז, ט), **כי גמר** חסיד (שם יב, ב), **יגמר** נא רע רשעים (שם ז, י), **יגמר** בעדי (שם קלח, ח), ענין [ג"ה לשון] כליון ותכלית המה, נוטה הנה והנה לפי ענינם.

מילה מז

גן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גן** נעול אחותי כלה (שיר ד, יב), **וכגנה** זרועיה תצמיח (ישעיהו סא, יא), **גן** בעדן (בראשית ב, ח), ועל **גנתי** יונקתו תצא (איוב ח, טז). השני, **גנון** והציל (ישעיהו לא, ה), **וגנותי** על העיר (מ"ב כ, ו), אנכי **מגן** לך (בראשית טו, א), יי' צבאות **יגן** עליהם (זכריה ט, טו).

מילה מח

גנב

גנבתי יום **וגנבתי** לילה (בראשית לא, לט), כי כל **הגנב** מזה כמו נקה (זכריה ה, ג), **וגנב** איש ומכרו (שמות כא, טז), אין למלה הזאת כי אם מראה אחד וענין אחד, אבל הפותרים הקדמונים חלקוה לשתי מחלקות: האחד, מן לא תגנב (שמות כ, יג), **וגנב** איש ומכרו (שם כא, טז), אם **גנבים** באו לך (עובדיה א, ה). והשני, פתרו בו לשון שמירה וכה אמרו [נ"ה פתרו]: גנבתי יום וגנבתי לילה, שמרתי יום ושמרתי לילה, והחבירו דמיון למלה והשוו ערך לה, וזה דמיונה אשר השוו אליה [נ"ה לה] כי כל הגנב מזה כמוה נקה. כי כל השומר מזה כמוה נקה ינקה מן האלה, אבל המלים אינם יוצאים מגזרת גניבה כמשמעה, וכה הוא פתרון הפסוק [נ"ב המקרא] ותוכן ענינו, גנבתי יום וגנבתי לילה מידי תבקשנה ואנכי שלמתיה [נ"ה אשלמנה], הייתי נעור כל הלילה כגנב לשמור. ואלו היתה גנבתי יום כמו שמרתי היה על המחוקק לחקות 'גָּנַבְתִּי' ולא 'גנובתי', ולא היה עליו להביא וי"ו בתוך [נ"ה והיה מוציא הוא"ו מתוך] המלה, כי בחקותו גנובתי הורנו על הגנובה ועל האבוד, ואורח היו"ד הנכתב באחרית המלה היא לנועם המבטא בדבר הידוע הנקדם, כאלה: העיר רבתי עם (איכה א, א) ענינו כמו רבת עם, וכמהו שרתי במדינות (שם). וכמהו לססתי ברכבי פרעה (שיר א, ט), וכמהו עגלה מלֻמדה אהבתי לדוש (הושע י, יא), וכמהו מלאתי משפט (ישעיהו א, כא), וכמהו גנבתי יום וגנבתי לילה. וזה פתרון כי כל הגנב מזה כמו נקה, אמנם המגלה הזאת היא כתובה פנים ואחור משני עבריה, כתובה מהעבר האחד וכמוה כתובה מהעבר השני, מזה כמוה ומזה כמוה, כה אמר יי' המגלה הזאת ערן לא הוצאתיה לכלות בה הנשבע והגונב, כי נקיים הם מאלתה, הגונב והנשבע נקה מאלת המגלה אשר היא שווית פנים הרואה אותה אם הופכה מפה מוצא כמוה בעבר

השני, פנים כמו אחור ואחור כמו פנים, הגונב נקה מאלתה והנשבע גם הוא נקה, עתה הוצאתיה [נה"ול אוציאנה] נאם יי' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר.

מילה מט

גנז

אל **גנזי** המלך (אסתר ג, ט).

מילה נ

גנזך

גנזכיו (דה"א כח, יא), אסמיו **גנזיו** ואוצרותיו, לשון אחת הם.

מילה נא

גע

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **וגע** אל עצמו ואל בשרו (איוב ב, ה), מאנה **לנגוע** נפשי (שם ו, ז), ענין נגעים הם. השני, אם **יגע** השור על בלילו (שם ו, ה), הלך **וגעו** (ש"א ו, יב), ענין צוחה הם. וצוחה איננה לכל, על כי יש לכל חי הגה הראוי לו, כמו גהק לפרא, וגעה לשור, ושאג ללביא, ונהם לכפיר, ונבח לכלב, וצפצוף לסוס, והגיון ליונה. השלישי, **יגיעי** כח (איוב ג, יז), אל **תיגע** שמה (יהושע ז, ג), אל **תיגע** להעשיר (משלי כג, ד), **יגיע** מצרים וסחר כוש (ישעיהו מה, יד), והוא **יגע** ורפה ידים (ש"ב יז, ב), כל הדברים **יגעים** (קהלת א, ח), **הוגעתם** יי' בדבריכם (מלאכי ב, יז). הרביעי, הזמיר **הגיע** (שיר ב, יב), ולא יסיף עוד **לגעת** בך (ש"ב יד, י), ואם לא **תגיע** ידו (ויקרא ה, ז), **לנגע** אליה (בראשית כ, ו).

מילה נב

געל

ולא **תגעל** נפשי אתכם (ויקרא כו, יא), שורו עבר ולא **יגעל** (איוב כא, י), אם בציון **געלה** נפשך (ירמיהו יד, יט), כי שם **נגעל** מגן גבורים (ש"ב א, כא), לשון 'מאס' המה. כי שם נגעל מגן גבורים, שם נמאס מגינו, ויאבדו כלי מלחמתו, נמאס המגן כי לא נושע ונשנב כי סר מעליו עזר אלהיו ונשנא ויסוג אחור. ואנשי פתרון הפכו את המלה, וכה העמידו פתרונה, כי שם נגעל מגן גבורים, העמידוה מגזרת עגול עגלות (מ"א ז, לא), והמלה מבלי הפך עומדת כמשפטה.

מילה נג

גער

גוער בים ויבשהו (נחום א, ד), **גער** חית קנה (תהלים סח, לא), **וגער** בו ונס ממרחק (ישעיהו יז, יג).

מילה נד
געש

ויתגעש ותרעש הארץ (ש"ב כב, ח), **יגעשו** עם ויעברו (איוב לד, כ), כמו רעש.

מילה נה
גף

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, אם **בגפו** יבא **בגפו** יצא (שמות כא, ג), יתכן מלה זאת מגזרת 'גוף'. **גופת** שאול (דה"א י, יב), אם בגופו יבא, בגופו יצא. השני, **יגיפו** הדלתות (נחמיה ז, ג), פתרונו לפי ענינו, ידביקו ויצמידו הדלתות. ואין למלה זאת דמיון בתורה, אבל בלשון ארמית יש, צמיד פתיל (במדבר יט, טו), מגופת שייע (בתרגום אונקלוס שם), ובלשון משנה, 'הגפת דלתות' (יומא דף ח"י ע"א, סוכה דף נ"ו ע"ב). השלשי, על **גפי** מרומי קרת (משלי ט, ג), **גפין** די נשר (דניאל ז, ד), ענין גפי כמו כפנות הארץ, לאחוז בכנפות הארץ (איוב לח, יג), מכנף הארץ (ישעיהו כד, טז), צלצל כנפים (שם יח, א), כאשר נכון לאמר כנף הארץ, ככה יתכן לאמר, גפי מרמי קרת. הרביעי, **ויגף יי'** את העם (שמות לב, לה), **נגפים** לפניך (דברים כח, ז), וכ **יגף** שור (שמות כא, לה), ובטרם **יתנגפו** רגליכם (ירמיהו יג, טז).

מילה נו
גפן

גפן בוקק ישראל (הושע י, יא), אין ענבים **בגפן** (ירמיהו ה, יג), שם **גפני** לשמה (יואל א, ז), כמשמעו.

מילה נז
גפר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גפרית** ומלח (דברים כט, כב), **גפרית** ואש (בראשית יט, כד), אבני הארץ המה, אבל המה האבנים אשר תאחז בהן האש. השני, עצי **גפר** (בראשית ו, יד), עץ קל כמשמעו.

מילה נח
גר

מתחלק לעשתי עשרה מחלקות: האחד, **גר** אנכי בארץ (תהלים קיט, יט), **גרים** ותושבים (ויקרא כה, כג), כי **גרתי** משך (תהלים קכ, ה), עם לבן **גרתי** (בראשית לב, ה), מרחוק **לגור**

(ישעיהו כג, ז), אשר אני **מתגורר** עמה (מ"א יז, כ), **וגורי** באשר **תגורי** (מ"ב ח, א), **אגורה** באהלך עולמים (תהלים סא, ה), מי **יגור** באהלך (שם טו, א), לא **יגרך** רע (שם ה, ה), וחרבות מחים **גרים** יאכלו (ישעיהו ה, יז), לא יוסיפו **לגור** (איכה דם ו), **יגורו** בך נדחי (ישעיהו טז, ד), הן **גור יגור** (שם נד, טו), מי **גר** אתך (שם), לשון דירה הם. והן 'גור יגור' כה הוא פתרונו, הן שכון ישכון הנחדל ממני ואשר גר אתך וגלה עמך, ונלוה עליך יפול, וזה וזה יחדו ישובון לשכן בירושלם. ואין נפילה זאת כיתר הנפילות, כי יש בלשון עברית נפילה בלשון ליווי ושכן, כאלה: וממנשה נפלו על דוד, בבואו עם פלשתים (דה"א יב, יט), נפלו עליה ממנשה עדנח ויוזבד וידיעאל (שם יב, כ), חבלים נפלו עד היום הוה (ש"א כט, ג), חבלים נפלו לי בנעימים (תהלים טז, ו), ויפלו חבלי מנשה עשרה (יהושע יז, ה), וכאלה הרבה.

השני, כמים **מגרים** במורד (מיכה א, ד), **והגרתי** לגי אבניה (שם, ו), **נגרות** ביום אפו (איוב כ, כח), עיני **נגרה** ולא תדמה (איכה ג, מט), **והגרם** על ידי חרב (ירמיהו יח, כא), **נגרה** ולא תפוג (תהלים עז, ג), וכמים **הנגרים** (ש"ב יד, יד). פתרון מלא מסך ויגר מזה (תהלים עה, ט), כה הוא, הנה כוס יי' מלא מסך ומרוב מלאות הכוס יגור יינו על שפתיו מזה ומזה, מפה ומפה על עברי פיהו. פתרון פרץ נחל מעם גר (איוב כח, ד), יען אשר תמה איוב מנפלאות תמים דעים ונפלאתה בעיניו פליאת נתיבתו, ונלאה עמוד על הקר תכונתו, על כן אמר כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב, כי אמנם לכל בנין יש יסוד, ולכל סעיפה שרשים, ולכל תכלית יש קץ, ולכל דבר יש מוצא מבלעדי הדעת אשר לא נמצא לה מוצא על כן אמר כי יש לכסף מוצא (שם, א), ברזל מעפר יקח, ואבן יצוק נחושה (שם, ב). פרץ נחל מעם גר, למימי הנחלים יש מקום אשר יפרצו ממנו מימיו ויגרו נוזליו ויפוצו מעינותיו. ופתרון גר כמו גיר, כי מוצא המים יגיר מי הנחל, וכה אמר איוב בתמהו כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב, ומקום לברזל, ומחצב לנחשת, ויש מקום אשר ספיר אבנים ועפריו זהב, ומוצא למי הנחלים ובקיעת צורים למוצאי יאורים ולשרשי הים יש חקר ולבכי יש מוצא, אשר מימיו אזר נהרות ממציא, וישם זרם חגורתם לחבוש, וגם התעלומה לאור יורה עליה לכל אלה יש מוצא, ולמכון הדעת אין מוצא, והחכמה מאין תבוא ואיזה מקום בינה (איוב כח, כ).

נשוב לענין ראשון, השלישי, **גורו** לכם מפני חרב (איוב יט, כט), **ומגורתם** אביא להם (ישעיהו סו, ד), לא **תגורו** מפני איש (דברים א, יז), **מגור** מסביב (ירמיהו ו, כה), **מגורת** רשע (משלי י, כד), **כי יגרתי** (דברים ט, יט), שד רשעים **יגרם** (משלי כא, ז), **ויגר** מואב (במדבר כב,

ג), **מתגרת** ידך (תהלים לט, יא), **יגרתי** כל עצבתי (איוב ט, כח), משתו **יגורו** אלים (שם יא, יז), לשון מורא המה.

הרביעי, נהרסו **ממגרות** (יואל א, יז), העוד הזרע **במגורה** (חגי ב, יט), **יגורהו** בחרמו (חבקוק א, טו), לשון קביצה הוא.

החמישי, עשרים **גרה** (שמות ל, יג), שנים שלשה **גרגרים** (ישעיהו יז, ו), זרועי [נ"וו גרעיני] אשל הם.

הששי, **גרה** לא **יגור** (ויקרא יא, ז), ממעלה **הגרה** (שם יא, ד), ויתכן להיות מלה זאת מגזרת הנגרים ארצה (ש"ב יד, יד).

השביעי, קרא **בגרון** (ישעיהו נח, א), **וגרונך** מצמאה (ירמיהו ב, כה), נחר **גרוני** (תהלים סט, ד), ותלכנה נטיות **גרון** (ישעיהו ג, טז), וענקים **לגרגרתיך** (משלי א, ט), ענין אחד להם, קרובות לגרה לא יגר (ויקרא יא, ז), ולהנגרים ארצה (ש"ב יד, יד).

השמיני, **גור** אריה (בראשית מט, מ), **בדי גרותיו** (נחום ב, יג), הניקו **גוריהן** (איכה ד, ג), אחד **מגריה** כפיר היה (יחזקאל יט, ג), בני לביא הם.

התשיעי, כאבני **גיר** מנפצות (ישעיהו כו, ט), על **גירא** די כתל (דניאל ה, ה), לשון שיד הם, ושדת אותם בשיר (דברים כז, ב).

העשירי, מגררות **במגרה** (מ"א ז, ט), וישר **במגרה** (דה"א כ, ג), אנשי הפתרון החליפו רי"ש במ"ם, וכן פתרו המלה ואמרו כי ישר במגרה. וישם במגרה, ומבלי תמורה המלה דרושה כדת, שקולה כמשפט, כי לא נכתב בשין כי אם להיות גזרתו מגזרת 'משור', אם יתגדל **המשור** על מניפו (ישעיהו י, טו).

העשתי עשרה, אל **תתגרו** בם (דברים ב, ה), ואל **תתגר** בם מלחמה (שם ב, ט), איש חמה **יגרה** מדון (משלי טו, יח), כי ביי' **התגרית** (ירמיהו נ, כד), כל היום **יגורו** מלחמות (תהלים קמ, ג), **יתגרה** למלחמה (דניאל יא, כה), **יתגוררו** יסורו בי (הושע ז, יד), לשון מריבה ומצה ומדון המה. אבל 'יתגוררו' נוטה למריבה ונוטה לאסיפה, מגזרת יגורהו בחרמו (חבקוק א, טו), וכל מלה אשר היא רבת פנים, לא יכול [נ"וו רשאי] הפותר לפתור כי אם במראה הקרוב אליה והראוי לה.

מילה נט

גרב

או **גרב** או ילפת (ויקרא כא, כ), **ובגרב** ובחרס (דברים כח, כז), ממיני שחין המה, כמשמעו.

מילה ס

גרד

ויקח לו חרש **להתגרד** בו (איוב ב, ח), אין למלה זו דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה, היה מעביר איוב חרש על עור בשרוו גורד ומפצל גלד לחומו. אבל בלשון משנה יש לה דמיון, 'גררו והעמידו על גלדו' (ראש השנה דף כ"ז ע"ב).

מילה סא
גרז

נגרזתי מנגד עיניך (תהלים לא, כג), אין למלה זו דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה כמו נגרשתי.

מילה סב
גרזן

ונדחה ידו בגרון (דברים יט, ה), ומקבות **והגרזן** (מ"א ו, ז), ממיני קרדומות הם.

מילה סג
גרל

מדנים ישבית **הגורל** (משלי יח, יח), **גורל** אחד לייי' **וגורל** אחד לעזאזל (ויקרא טז, ח).

מילה סד
גרם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, שפטיה זאבי ערב לא **גרמו** לבקר (צפניה ג, ג), ועצמתיהם **יגרם** (במדבר כד, ח), ואת חרשיה **תגרמי** (יחזקאל כג, לד), ענין שבר הם. ופתרון לא גרמו לבקר כה הוא, שריה בקרבה אריות שואגים, שופטיה זאבי ערב לא גרמו לבקר, נדמו שטרי ישראל וכהניה לזאבים, טורפי טרף יטרפוהו לנתחיו וגרום יגרמוהו לעצמיו בעודנו בכפם יבלעוהו ולא יניחו טרפם עד הבקר, כי בהשיגם הטרף מיד יבלעוהו, לא סרו שופטי ישראל מני דרך זאבים משחרי לטרף.

השני, **גרמיו** כמטיל ברזל (איוב מ, יח), וכל **גרמיהון** הדקו (דניאל ו, כה), כל עצם בלשון ארמית 'גרמא'. ישששכר חמר **גרם** (בראשית מט, יד), פתרו בו אנשי פתרון חמור גבה קומה, וישוו וידמו המלה לגרם המעלות (מ"ב ט, יג), ויתכן להיות פתרונו מגזרת גרמיו כמטיל ברזל (איוב מ, יח), נעל עצם אשר בו כח לסבל.

מילה סה
גרן

כמץ יסער **מגרן** (הושע יג, ג), **וגרנך** יאסף (איוב לט, יב), מרשתי ובן **גרני** (ישעיהו כא, י). ופתרון 'בן גרני' כה הוא, התבן והמוץ הם בני הגורן, כאשר החצים בני האשפה ובני הקשת, כמו לא יבריחנו בן קשת (איוב מא, כ), והביא בכליותי בני אשפתו (איכה ג, יג).

מילה סו

גרע

כי **יגרע** נטפי מים (איוב לו, כז), למה **יגרע** שם אבינו (במדבר כז, ד), כי **מגרעות** נתן לבית (מ"א ו, ו), לא **יגרע** מצדיק עיניו (איוב לו, ז).

מילה סז

גרף

נחל קשון **גרפם** (שופטים ה, כא), תחת **מגרפתיהם** (יואל א, יז), פתרונו כפי ענינו, כמו כסותיהם.

מילה סח

גרש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גרש** האמה הזאת (בראשית כא, י), מן גו **יגרשו** (איוב ל, ה), הרימו **גרשתיכם** (יחזקאל מה, ט), וממגד **גרש** ירחים (דברים לג, יד). תבואת שמש (שם), יורה על גרש ירחים, מבוא השמש ומוצאי ירחים מוצאי ערב ובקר המה.

השני, ואת **מגרשה** (יהושע כא, יא), ושדה **מגרש** עריהם (ויקרא כה, לד), ירעשו **מגרשות** (יחזקאל כז, כח), **ומגרש** לערים (במדבר לה, ב).

מילה סט

גרשׂ

גרשׂ כרמל (ויקרא ב, יד), **מגרשָׂה** ומשמנה (שם ב, טז), **ויגרס** בחצץ שניו (איכה ג, טז), **גרסה** נפשי לתאבה (תהלים קיט, כ), ענין כתישה המה, כמשמעו.

מילה ע

גש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גש** הלאה (בראשית יט, ט), ויראו **מגשת** אליו (שמות לד, ל), **גשה** נא ואמשך בני (בראשית כז, כא), **וגוש** עפר (איוב ז, ה), וכה פתרון לבש בשרי רמה וגוש עפר עד גשתו עד עפר, והו"ו המובא בתוך, עקב דבק המלים. אבל הפותרים והמחריזים אומרים, כי הגוש והעפר והאבק ענין אחד להם ופתרונם אחד, ולא נראין דבריהם.

השני, **נגששה** כעורים קיר (ישעיהו נט, י), וכאין עינים **נגששה** (שם), ענינו יורה עליו, נגשש כמו נמשש.

מילה אא

גשׁ

לא **יגש** את רעהו (דברים טו,ב), שבת **נגש** (ישעיהו יד, ד), **והנגשים** אצים לאמר (שמות ה, יג), כמו דוחקים.

מילה עב

גשם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **גשם** נדבות (תהלים סח, י), נטע ארז **וגשם** יגדל (ישעיהו מד, יד), **הגשם** והשלג (שם נה, י), לא **גשמה** ביום זעם (יחזקאל כב, כד), היש בהבלי הגוים **מגשמים** (ירמיהו יד, כב).

השני, ויהבו **גשמהון** (דניאל ג, כח), **גשמה** יצטבע (שם ד, ל), ענין גוף הם.

מילה עג

גת

גת דרך אדני (איכה א, טו), ובגדיך כדרך **בגת** (ישעיהו סג, ב), דרכים **גתות** (נחמיה יג, טו), ענין יקבים הם. ויש גת ראוי להיות פתרונו כלי מכלי זמר, למנצח על הגתית (תהלים ח, א), כמו על עלמות שיר (שם מו, א), ועל מחלת (שם נג, א), ועל שמינית (שם ו, א), ועל הנבלים ועל הכנורים (שם נז, ט), ועל הנגינות (שם ד, א), ועל שגיונות (חבקוק ד, א), ועל עשור (תהלים צב, ד), כולם כלי זמר, וכפי המשא שמותם. ורבו העלמות, ויתכן להיות כלי חלול העשוי על חרשי גת, כמוהו חרשי צירים (ישעיהו מה, טז), הבאים מצור לעבודת בית אלהינו. ונקרא הכלי 'גתית' על שם המקום גת.

ותשלם מחברת גימ"ל.

ד

הקדמה

אחל מחברת דל"ת.

דא. דאב דאג. דב דבא דבל דבק דבר דבש. דג דגל דגן דגר. דד. ד. דהב דהם דהר. דו דוב דוד. דה דחל דחן דחף דחק. די דיק. דך דכר. דל דלג דלח. דלף. דלק. דלת. דם דמן דמע. דן דנג. דע דעך. דף דפף. דץ. דק דקר. דר דראון דרג דרדר דרור דרום דרך דרכמן דרש. רש דשא דשן. דת.

מילה א
דאי
וידא על כנפי רוח (תהלים יח, יא), כאשר **ידאה** הנשר (דברים כח, מט), הנה כנשר יעלה **וידאה** (ירמיהו מט, כב), ענין טיסה המה, כמשמעו.

מילה ב
דאב
ודאבון נפש (דברים כח, סה), עיני **דאבה** מני עני (תהלים פח, י), ולפני תדוץ **דאבה** (איוב מא, יד), לשון עגם ועצב המה.

מילה ג
דאג
ודאג לכם לאמר (ש"א י, ב), **דאגה** בלב איש ישחנה (משלי יב, כה), ובשנת בצרת לא **ידאג** (ירמיהו יז, ח), ואם לא **מדאגה** מדבר (יהושע כב, כד), ענין אחד להם.

מילה ד
דב
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ידבנו** לבו (שמות כה, ב), כל **נדיב** לב (שם לה, כב), **נדיבי** עמים נאספו (תהלים מז, י).
השני, **ומדיבת** נפש (ויקרא כו, טז), **ולאדיב** את נפשך (ש"א ב, לג).
השלישי, **דבת** הארץ (במדבר יג, לב), ומוציא **דבה** הוא כסיל (משלי י, יח), ותעלו על שפת לשון **ודבת** עם (יחזקאל לו, ג), את **דבתם** רעה (בראשית לז, ה), ענין אחד להם. ופתרון 'דבה' כמו: 'מלה ומבטא', אך לזות שפתים ורוע לשון [נו"ל לשון הרע], ומגזרתם דובב שפתי ישנים (שיר ז, י), וכה פתרון וחכך כיין הטוב, טוב ריחו ישיב נפש [נ"אוו גרועים] לשום להם פה.

מילה ה
דבא
וכימיך **דבאך** (דברים לג, כה), אין למלה זאת דמיון בתורה, ונראה בענינה וסברתה כי מדיבת נפש (ויקרא כו, טז) ראוי להחביר אליה, כי הוא קרוב למראהו, וקרוב לפתרונו. ופתרון מדיבת נפש כמו חלישת נפש, וכה פתרון וכימיך דבאך, כימי כח הנערות יהיו ימי השיבה, בגעת עת כלות כח, יחליף כח.

מילה ו
דבל
דבלת תאנים (מ"ב כ, יז), פלח **דבלה** (ש"א ל, יב), ענינו יורה עליה כמו פלח תאנים.

מילה ז
דבק
אמר **לדבק** טוב הוא (ישעיהו מא, ז), **דבק** לשון יונק (איכה ד, ד), **דבקה** נפשי אחריך (תהלים סג, ט), **דבקה** לעפר נפשי (שם קיט, כה), בין **הדבקים** ובן השרון (מ"א כב, לד).

מילה ח
דבר
מתחלק לשש מחלקות: האחד, **דבר** נא באזני העם (שמות יא, ב), **ומדברך** נאוה (שיר ד, ג), נכבדות **מדובר** בך (תהלים פז, ג), את הקול **מדבר** אליו (במדבר ז, פט), ענין מלל הם.
השני, [**וידבר** עמים תחתי (תהלים יח, מח)], **ידבר** עמים תחתינו (תהלים מז, ד), אשימם **דברות** בים (מ"א ה, כג), ורעו כבשים **כדברם** (ישעיהו ה, יז), כעדר בתוך **הדברו** (מיכה ב, יב), כולם לשון מנהג הם, 'וינהג' בלשון ארמית 'ודבר'.
השלישי, או **דבר** אשלח (יחזקאל יד, יט), **דבר** כבד מאד (שמות ט, ג), לפניו ילך **דבר** (חבקוק ג, ה), ענין נגף הם.
הרביעי, **דבר** יום ביומו (שמות ה, יג), על **דבר** הכסף (בראשית מג, יח), ועל **דברת** שבעת אלהים (קהלת ח, ב), עד **דברת** די ינדעון חייא (דניאל ד, יד), כמו על אדות.
החמישי, עדת **דברים** (שופטים יד, ח), **ולדבורה** אשר בארץ אשור (ישעיהו ז, יח), כאשר תעשינה **הדברים** (דברים א, מד).
הששי, ולפני **הדביר** (מ"א ו, כ), נוה היכל הוא.

מילה ט
דבש
דבש גמלים (ישעיהו ל, ו), **דבש** וחלב (שיר ד, יא).

מילה י
דג
וירדו **בדגת** הים (בראשית א, כו), הנני שלח **לדיגים** רבים נאם י"י **ודיגום** (ירמיהו טז, טז), ואחריתכן בסירות **דוגה** (עמוס ד, ב), כלם לשון דגים. ופתרון ונשא אחכם בצנות ואחריתכן בסירות דוגה (שם), כה הוא: יען כה ינהג האויב את ראשית השביה, ראשי החללים נשואים בצנות וברמחים, ואחריתכן בסירות דוגה, והנותר מפגריכים ימולח

בקדרי דוגה, למען לא יתלעו, ולמען יעמדו ימים רבים, כאשר יעשה לדגת הים אשר לא תבשל ולא חצלה, ולא יאכל כי אם חי. ופתרון דג בפנים אחרים ענין פריה ורביה, **וידגו** לרב בקרב הארץ (בראשית מח, טז), ענינו יורה עליו. ויש 'דגון' שם אליל, בית **דגון** (ש"א ה, ב), על מפתן **דגון** (שם ה, ה), ולא נודע אם הסמל צורת דג היה, ואם שמו דגן כיתר שמות העבצים, כמו: פסל, ואליל, וסמל, ועצב, וכמוש.

מילה יא

דגל

אימה **כנגדלות** (שיר ו, ד), ובשם אלהינו **נדגל** (תהלים כ, ו), **דגול** מרבבה (שיר ה, י), ואיש על **דגלו** (במדבר א, נב).

מילה יב

דגן

תכין **דגנם** (תהלים סה, י), ולקחתי **דגני** (הושע ב, יא), מעת **דגנם** (תהלים ד, ח).

מילה יג

דגר

קרא **דגר** (ירמיהו יז, יא), ובקרה **ודגרה** בצלה (ישעיהו לד, טו), ענין גדול אפרוחים הם. ואמנם הקפוז בחרבות בצדה תקנן ושמה תמלט ותבקיע ביציה, ובצללי טירותיה [נ"וו קירותיה] הנשמות תגדיל אפרוחיה.

מילה יד

דד

דדיה ירוך (משלי ה, יט), ושם עשו **דדי** בתוליהן (יחזקאל כג, ג), הדדים והשדים ענין אחד לה.

מילה טו

ד

מתחלק לשש מחלקות: האחד, כל ראיך **ידוד** ממך (נחום ג, ז), **אדדה** כל שנותי (ישעיהו לח, טו), מתי אקום **ומדד** ערב (איוב ז, ד), **ותדד** שנתי מעיני (בראשית לא, מ), **ידדון ידדון** (תהלים סח, יג), **וירד** כחזיון לילה (איוב כ, ח), מלכי צבאות **ידדון ידדון** (תהלים סח, יג), **נדדו** הלכו (ירמיהו ט, ט), **נע ונד** (בראשית ד, יב), **נודי** הרכם צפור (תהלים יא, א), והמלה השניה אין יסודתה כי אם מלה אחת.

השני, **דודי** לי ואני לו (שיר ב, טז), **דודי** צח ואדום (שם ה, י), מה **ידידות** משכנותיך (תהלים פד, ב), נתתי את **ידדות** נפשי (ירמיהו יב, ז), **אדדם** עד בית אלהים (תהלים מב, ה), לשון אהבה וידידות המה.

ומודה ועזב ירחם (משלי כח, יג), זבח לאלהים **תודה** (תהלים נ, יד), אשלם **תודות** לך (שם נו, יג), כי חמת אדם **תודך** (שם עו, יא), **והתודו** את חטאתם (במדבר ה, ז), **והתודה** אשר חטא עליה (ויקרא ה, ה), וגם אני **אודך** (איוב מ, יד), ענין אחד לכלם. ופתרון כי חמת אדם תודך, כה הוא: יען כח האדם ועזו ואפו יכנע וישוח לפניך, ויודה כי אין כחו כח, ולא עוזו מעוז [נ"ה עוז] ולא חמתו חמה, כי שארית חמת תחגר.

הרביעי, **אודך** בכלי נבל (תהלים עא, כב), **אודה** יי' בכל לבי (שם ט ב), ומשירי **אהודנו** (שם כח, ז), טוב **להודות** ליי' (שם צב, ב), **ויודו** שמים פלאך (שם פט, ו), ענין שבח ותהלה המה.

החמישי, **לידות** את קרנות הגוים הנושאים קרן (זכריה ב, ד), **וידו** אבן בי (איכה ג, נג), **ידו** גורל (יואל ד, ג), גמול **ידו** הדה (ישעיהו יא, ח), כלם ענין [נ"ה לשון] נפילה. ופתרון לידות את קרנות הגוים, להפיל את קרנות הגוים, והנושאים קרן יורה עליהם כי נפילה הוא. ופתרון וידו אבן בי, ככה ויפלו אבן בי, וככה נפילה יוצאה בגורלותן, כאלה: **ויפילו** גורלת **ויפל** הגורל (יונה א, ז), **ובהפילכם** את הארץ (יחזקאל מה, א), חבלים **נפלו** לי (תהלים טז, ו), וכאלה הרבה. וגם יתכן להיות 'גמול ידו הרה', ו'וידו אבן בי', מגזרת 'יד', כמו: מראשתיו (בראשית כח, יא) מראש, האזינה (במדבר כג, יח) מאזן, מרגלותיו (רות ג, ד) מרגל, נברכה (תהלים צה, י) מברך, ועיין (ש"א יח, ט), מעַיִן.

ואעמידה שתי **תודת** גדולת (נחמיה יב, לא), **והתודה** השנית ההולכת למואל (שם יב, לח), ענין כניסות וצבורים המה. ויתכן להיות מגזרתם נצבו כמו נד נוזלים (שמות טו, יח), דמו נד אחד (יהושע ג, טז), ויסודת המלה אות אחת, אבל [נ"וו אלו] התוי"ן והנוני"ן והממי"ן והיודי"ן הבאים בתחלת המלה אשר אינם יסוד, כולם [נ"ה רובם] מתחלפים אלה תמורת אלה, כאלה: תודה, נד, ישועה תשועה, משואות תשאות, מרבית תרבית, יקום תקומה, יציאות תוצאות.

מילה טז
דהב

שבתה **מדהבה** (ישעיהו יד, ד), פתרונו לפי ענינו, ענין נוגש המה. וענינו שבת הנוגש ושבתה מגישתו.

מילה יז
דהם

כאיש **נדהם** (ירמיהו יד, ט), גם זה פתרונו לפי ענינו, ואין לו דמין בתורה. ופתרון 'דנהם' כמו חלש, כגבור לא יוכל להושיע יורה עליו.

מילה יח
דהר

מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה, כב), סוס **דהר** (נחום ג, ב), ענינו יורה עליו, ענין רעש הוא.

מילה יט
דו

את האשה **דוה** (ויקרא כ, יח), **והדוה** בנדתה (שם טו, לג), תזרם כמו דמו **דוה** (ישעיהו ל, כב), ענין טומאה המה בענינם ומחלה במקריהם, כי לא תטמא האשה כי אם לעת תחלואיה, כבא עת נדתה, בזוב דמה תחלה ותטמא. ומגזרתם וכל **מדוי** מצרים הרעים (דברים ז, טו), ולבי **דוי** (איכה א, כב), עלי לבי **דוי** (ירמיהו ח, יח), **דוה** לבנו (שם ה, יז), המה **כדוי** לחמי (איוב ו, ז), כלם ענין תחלואים המה. ודע כי רוב הווי"ן התיכונים אינם יסוד במלים, אבל לא תקום המלה מבלעדי וויה, ובהסב את המלים יסובו את וויהם. ואם אמרנו על הווים הנשמעים בפה אשר יש להם נענוע בלשון, כי המה מיוסדים ונשרשים במלים גם המה יחדו יעלו מן המלים, והוא המשפט ליודי"ן. ועתה אחבירם אלה לעומת אלה במחברת ו"ו.

מילה כ
דוב

דב ארב הוא לי (איכה ג, י), **כדוב** שכול (ש"ב יז, ח), ופרה **ודב** תרעינה יחדיו (ישעיהו יא, ז).

מילה כא
דוד

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **דוד** אהרן (ויקרא י, ד), **דד** מרדכי (אסתר ב, טו), או **דדו** או בן **דדו** (ויקרא כה, מט), **את** יוכבד **דדתו** (שמות ו, כ).

השני, כפיו **מדוד** תעברנה (תהלים פא, ז), **כידורי** אש יחמלטו (איוב מא, יא), **כדוד** נפוח ואגמון (שם מא, יב), והכה בכיור או **בדוד** (ש"א ב, יד), בסירות **ובדודים** ובצלחות (דה"ב לה, יג), ענין קדרות המה.

השלישי, **הדוד** אחד תאנים טבות מאד (ירמיהו כד, ב), יתכן להיות פתרון 'דוד' כמו כלוב. ויתכן לנטות אליו ולהיות מגזרתו כפיו מדוד תעברנה (תהלים פא, ז), כי אמנם חזיון

המזמור על אודות ישראל הוא, בהיותם במצרים בעבודה קשה, על כן אמר הסירתי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה (שם), הסירותי מטורח לבנים, ומסבל עבדות מצרים שכם ישראל, וגם הסירתי כפיו מעבדות חומר ומשום טיט בקופות.
הרביעי. **הדודאים** נתנו ריח (שיר ז, יד), וימצא **דודאים** בשדה (בראשית ל, יד), ענין אחד להם.

מילה כב
דח
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **דחה דחיתני** לנפל (תהלים קיח, יג), גדר **הדחויה** (שם סב, ד), **והנדחים** בארץ מצרים (ישעיהו כז, יג), יגורו בך **נדחי** (שם טז, ד), לבלתי **ידח** ממנו **נדח** (ש"ב יד, יד), לבלתי השיב המלך את **נדחו** (שם יד, יג), ענין מדחה המה. ומגזרתם את דמי ירושלים **ידיח** מקרבה (ישעיהו ד, ד), שם **ידיחו** את העולה (יחזקאל מ, לח), ענין רחיצה המה, להעביר ולהדיח טנף דם.
השני, **ודחון** לא הנעל קדמוהי (דניאל ו, יט), פתרונו לפי ענינו, מיני זמר הוא.

מילה כג
לחל
דחילה ואמתני ותקיפא (דניאל ז, ז), ענין מורא הוא, וכמוהו הרבה בלשון ארמית.

מילה כד
דחן
ודחן ובסמים (יחזקאל ד, ט), זרע מזרעני קטניות הוא, כמשמעו.

מילה כה
דחף
מבהלים **ודחופים** (אסתר ח, יד), **נדחף** אל ביתו (שם ו, יב), ענין בהלה המה.

מילה כו
דחק
ואיש אחיו לא **ידחקון** (יואל ב, ח), מפני לחציהם **ודחקיהם** (שופטים ב, יח), ענין עוצר ולחץ המה.

מילה כז
די

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **די** מחסרו (דברים טו, ח), ולבנון אין **די** בער וחיתו אין **די** עולה (ישעיהו מ, טז), **ודי** חלב עזים (משלי כז, כז), הלוא יגנבו **דים** (עובדיה א, ה), והמלאכה היתה **דים** (שמות לו, ז), אכל **דיך** (משלי כה, טז), **מדי** העבדה (שמות לו, ה), כולם ענין מציאה המה, אך בהיותו מגזרת ימצאהו בארץ (מדבר) מדבר (דברים לב, י), ישחט להם ומצא להם (במדבר יא, כב). ויתכן להיות קרוב לענינו, אריה טורף בדי גדותיו (נחום ב, יג), בעבור די מחסורם להכין מאכלם ישחרו לטרף. ויתכן להיות מגזרתם [נ"ה מגזרת] בדי שפר יאמר האח (איוב לט, כה), בתת קול השופר, בהיות קול השופר בדי כח אלי תקע יאמר האח. ובהיות כה פתרון די, נוטה פתרונו עם כלם ונמצאו הביתים [נו"ל הביתי"ן] משרתים ולא מיוסדים. אבל יש לבי"ת תוצאות הרבה למרבית פנים. וייגעו עמים בדי אש, ולאמים בדי ריק יעפו (חבקוק ב, יג), במו אש במו ריק לפי ענינו.

השני, **מדי** עברו יקה אתכם (ישעיהו כח, יט), ויהיה **מדי** צאתם (ש"א יח, ל), **מדי** חדש בחדשו **ומדי** שבת בשבתו (ישעיהו סו, כג), כי **מדי** דברי בו (ירמיהו לא, כ), כי **מדי** דבריך בו תתנודד (שם מח, כז), פתרונם לפי ענינם.

השלישי, **די** חזית (דניאל ב, מג), **די** התגזרת אבן **די** לא בידין (שם ב, לד), **ודי** הוה צבא היה מחא, **ודי** הוה צבא הוה מרים (שם ה, יט), ורוב אשר בלשון ארמית די.

הרביעי, **והדיה** למינה (דברים יד, יג), נקבצו **דיות** (ישעיהו לד, טו), ממיני עופות הם.

החמישי, ואני כותב על הספר **בדיו** (ירמיהו לו, יח).

מילה כח

דיק

ויבנה עליה **דיק** סביב (מ"ב כה, א), כלי קרב הוא.

מילה כט

דך

ידכה ישח (תהלים י, י), **מדכא** מעונותינו (ישעיהו נג, ה), פצוע **דכה** (דברים כג, ב), לא **דכאו** (ירמיהו מד, י), ויי' חפץ **דכאו** החלי (ישעיהו נג, י), אל ישוב **דך** נכלם (תהלים עד, כא), לב נשבר **ונדכה** (שם נא, יט), **והרך** רשעים תחתם (איוב מ, יב), או **דכו** במדוכה (במדבר יא, ח), ישאו נהרות **דכים** (תהלים צג, ג), ענין הלמות ושבר המה.

מילה ל

דכר

ודכרין ואמרין (עזרא ו, ט), וכל זכר בלשון ארמית דכר.

מילה לא
דל
מתחלק לשלש מחלקות:. האחד, **דלותי** ולי יהושיע (תהלים קטז, ו), **דלות** ורעות תאר מאד (בראשית מא, יט), **ואם דל** הוא (ויקרא יד, כא), **ומדלות** הארץ (ירמיהו נב, טז), **דללו** וחרבו (ישעיהו ט, ו), **דלו מאנוש** נעו (איוב כח, ד).
השני. **ודלת** ראשך כארגמן (שיר ז, ו), **דלו עיני** למרום (ישעיהו לח, יד), **כי דליתני** (תהלים ל, ב), **מדלה יבצעני** (ישעיהו לח, יב), ענין מועל המה.
השלישי, וגם **דלה דלה** לנו (שמות ב, יט), ותבאנה **ותדלנה** (שם ב, טו), ואיש תבונה **ידלנה** (משלי כ, ה), כמר **מדלי** (ישעיהו מ, טו), ענין משאב המה, אך קרוב הוא לענין זה הראשון [נ"ה העליון], אבל הענין יפסיק ביניהם כמעט.

מילה לב
דלג
אז **ידלג** כאיל פסח (ישעיהו לה, ו), **מדלג** על ההרים (שיר ב, ח), ופקדתי על כל **הדולג** (צפניה א, ט), ענין קפיצה ומפסע [נו"ל ומפשע] המה כמשמעו לפי ענינו.

מילה לג
דלח
ולא **תדלחם** רגל אדם עוד (יחזקאל לב, יג), **ותדלח** מים ברגלך (שם לב, ב), פתרונו כפי ענינו, ענין מרפש (כ"ה מרפס) המה.

מילה לד
דלף
דלפה נפשי מתוגה (תהלים קיט, כח), **דלף** טורד ביום סגריר (משלי כז, טו), **ידלף** הבית (קהלת י, ח), ענין רעף ונטף הם. ודליפת הנפש בכיתה (נוו"ל מתוגה), כמו במסתרים **תבכה נפשי** (ירמיהו יג, יז).

מילה לה
דלק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **הדלק** האש (יחזקאל כד, י), **ודלקו** בהם ואכלום (עובדיה א, יח), ובקדחת **ובדלקת** (דברים כח, כב), ענין תבערה המה.
השני, **כי דלקת** אחרי (בראשית לא, לו), על ההרים **דלקנו** (איכה ד, יט), **מדלק** אחרי פלשתים (ש"א יז, נג), ענין רדיפה המה.

מילה לו
דלת

לפתח לפניו **דלתים** (ישעיהו מה, א), **הדלת** תסוב על צירה (משלי כו, יד), **דלתות** נחושה אשבר (ישעיהו מה, יב), **דלתות** נחשת (תהלים קז, טז), **ודלתי** שמים (שם עח, כג), כמשמעו.

מילה לז
דם

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, ארץ אל תכסי **דמי** (איוב טז, יח), שפך **דם** האדם (בראשית ט, ו), **דמך** על ראשך (ש"ב א, טז), **דמים** לו (שמות כב, ב), חתן **דמים** למולת (שם ד, כו). השני, **דמו** עד הגיענו אליכם (ש"א יד, ט), **וידם** אהרן (ויקרא י, ג), **וידמו** למו עצתי (איוב כט, כא), עורי לאבן **דומם** (חבקוק ב, יט), **דום** לה' והתחולל לו (תהלים לז, ז), כמעט שכנה **דומה** נפשי (שם צד, יז), טוב ויחיל **ודומם** (איכה ג, כו), ענין דממה ושתק המה. ויש 'דומה' אשר היא שתיקה בענינה ולא ביסודתה, כאלה: וידום השמש וירח עמד (יהושע י, יג), שמש בגבעון דום (שם י, יב), כאשר יש עמידה [נו"ול מעמד] שאיננה עמידה ממש, כאלה: שם עמדו לא תשיגם מגבעה (הושע י, ט), כי עמדו לא ענו עוד (איוב לב, טז), עמדו מדבר כי עמדה מלדת (בראשית ל, ט).

השלישי, **דמיתי** לקאת מדבר (תהלים קב, ז), מה אעידך מה **אדמה** לך (איכה ב, יג), אל מי **דמית** בגדלך (יחזקאל לא, ב), אם לא שויתי **ודוממתי** נפשי (תהלים קלא, ב), ותמשלני **ונדמה** (ישעיהו מו, ה), **נדמה** שמרון מלכה (הושע י, ז), וביד הנביאים **אדמה** (שם יב, יא), סב **דמה** לך דודי לצבי (שיר ב, יז), **דמתה** לתמר (שם ז, ח), לא **דמה** אליו ביפיו (יחזקאל לא, ח), בצלמנו **כדמותנו** (בראשית א, כו), **ידמה** ליי' בבני אלים (תהלים פט, ז).

הרביעי, כי **נדמה** כל עם כנען (צפניה א, יא), אל [נו"ל פן] **תדמה** בעונה (ירמיהו נא, ו), ואמר אוי לי כי **נדמתי** (ישעיהו ו, ה), **בדמי** ימי אלכה (שם לח, י), ואשר **דמה** לנו (ש"ב כא, ה), גם מדמן **תרמי** (ירמיהו מה, ב), **נדמתה** אשקלון (שם מז, ה), איך **נדמיתה** (עובדיה א, ה), וכל אנשי מלחמחה **ידמו** (ירמיהו נ, ל), וכל אנשי המלחמה **ידמו** (שם מט, כו), **ונדמו** נאות השלום (שם כה, לז), כי יי' אלהינו **הדמנו** (ירמיהו ח, יד), **ודמיתי** אמך (הושע ד, ה).

החמישי, כאשר **דמיתי** לעשות להם (במדבר לג, נו), אל **תדמי** בנפשך (אסתר ד, יג), **דמינו** אלהים חסדך (תהלים מח, י), והוא לא כן **ידמה** ולבבו לא כן יחשב (ישעיהו י, יז), ענין מחשבות המה.

מילה לח
דמן

כהדוש מתבן במו **מדמנה** (ישעיהו כה, י), **לדמן** על פני האדמה (ירמיהו ח, ב), ענין אשפתות המה. ובספר יוסיפון שעורים הנמצאים בגללי הסוסים והבהמות המה נקראין 'דומן'.

מילה לט

דמע

ודמע תדמע ותרד עיני **דמעה** (ירמיהו יג, יז), **ודמעתה** על לחיה (איכה א, ב), שימה **דמעתי** בנארך (תהלים נו, ט). ויש מראה שני למלה, אך קרוב הוא לזה העליון, מלאתך ודמעך (שמות כב, כה), הוא התירוש הצח והמזוקק אשר אין בו שמרים.

מילה מ

דן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **דן** אנכי (בראשית טו, יד), אין **דן** דינך למזור (ירמיהו ל, יג), **דנני** אלהים (בראשית ל, ו), ענין משפט המה.

השני, לא **ידון** רוחי באדם לעלם (שם ו, ג), בעל פתרון אומרים מגזרת 'נדנה' הוא. ופתרון נדנה ותערה, ענין אחד הם, וישלפה מתערה (ש"א יז, נא), וישב חרבו אל נדנה (דה"א כא, כז). אבל הפותר פשר דבר, איננו יכול [נוו"ל לא יוכל] להשיג אם הנו"ן הראשון אשר לנדנה יסוד בו אם אין, כאשר איננו יכול להשיג תי"ו של תערה, אף על פי שיש למלים תוצאות ענינים לא יתבונן חקר עקר יסודתם, אף על פי שתערה קרוב בענינו לותער כדה (בראשית כד, כ) על דבר אריק חרבי (שמות טו, ט) והריקו חרבותם (יחזקאל כה, ז), אבל יש מלה בלשון עברית קרובה ללא ידון רוחי באדם (בראשית ו, ג), וזה מראה המלה וענינה, איש ריב ואיש מדון (ירמיהו טו, י), איש חמה יגרה מדון (משלי טו, יח). וכה פתרון לא ידון רוחי באדם, לא יריב חרוני באדם, ולא יוכיח איש כי השחת ישחיתם אפי לעת מלא להם מאה ועשרים שנה, כאחד יתמו ויכלו ויספו, ובמי המבול יגוע כל בשר, ויהי כן, ויכלו באפס תקוה. והמריבה והמדון, ענין אחד להם. ויש בלשון עברית מדון אשר איננו, מגזרתו, ויהי איש מדון ואצבעות ידיו ואצבעות רגליו שש ושש (ש"ב כא, כ), ואין כמהו איש ריב ומדון, כי המ"ם הנשרש בזה נשבת בזה [נו"ו מזה], והנו"ן הנשרש בזה נשבת בזה [נ"וו מזה] כיתר המלים. ואלה המלים אשר יוכיחו, והוא הכה את האיש המצרי איש מדה (דה"א יא, כג), וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (במדבר יג, לב), אבנה לי בית מדות (ירמיהו כב, יד), וסבאים אנשי מדה (ישעיהו מה, יד), ויתמדד על הילד (מ"א יז, כא).

ויהי כל העם נדון (ש"ב יט, י), אומרים בעלי הפתרון כי הוא מגזרת נורד (ישעיהו י, יד), נרדים (הושע ט, יז), נדדה (ישעיהו י, לא), נע ונד (בראשית ד, יב), ונראתה המלה כי איננה

שקולה כדת, ולא סדורה כמשפט, כי לא יתכן להיות במלה אחת שני נונין משתי קצותיה מוכנים למלאכה, הן נודע כי נונ"י נדידה אינם יסוד במלים באמרך ידוד ממך (נחום ג, ז), ותדד שנתי מעיני (בראשית לא, מ), על כן ראוי להיות הנו"ן הראשון עשוי למלאכה, והאחרון יסוד לא ימוש מהמלה, וכה תכונת המלה ותוצאות נוניה, כבר נודע כי ברוב תחלת המלים נוני"ן וממי"ן ותוי"ן ויודי"ן אינם יסוד ומחלקותיהם כפי המלים, על כן יש מאמתת הלשון ומשפט המבטא, וממשקלת למודים להיות פתרון נדון מגזרת מדנים (משלי יח, יח), וזה מראה הפשר, ומוצא הדבר. יש מכון (שמות טו, טז) ונכון (בראשית מא, לב), כמהו נדון ומדון. וכמוהם בענינם תבונה, ונבון, נחלקים לשתי מחלקות, המ"ם נופל על המעשה, והנו"ן על העשוי, ויבין כל חכם לב כי אין פתרון מדון כמו נדון, ולא מכון כנכון ומכונות כנכונות [נ"ה כנכונים], כי המכונות מפעלים והנכונות פעולים, כמו והיו נכנים (שמות יט, יא), נכון לבי אליהם (תהלים נז, ח), כי נבון בידו יום חשך (איוב טו, כג), כשחר נכון מצאו (הושע ו, ג), אשר הבית נכון עליהם (שופטים טז, כו), כסאך יהיה נכון עד עולם (ש"ב ז, טז), ככה נבון מגזרת תבונה, והוא המשפט למדון ונדון. אבל מדון מתחלק לשתי מחלקות בהיות המ"ם עשוי למלאכה, תהיה גזרתו ממדנים (משלי יח, יח), ובהיות המ"ם יסוד במלה פתרונו ממדה, אנשי מדות (במדבר יג, לב), איש מדון (ש"ב כא, כ). ובהיות הנו"ן תמורתו יהיה נדון, ופתרונו מחרחר ריב, הן נמצא הנו"ן האחרון יסוד במלה, ונדון וידון יוכיחו ויורו כי הנוני"ן האחרונים נאחזים במלים ומיוסדים בהם.

ואלה המלים הנשוים למדון הנגזר מגזרת מדנים, אשר הממי"ן עשויין למלאכה והנוני"ן יסוד: מלון, מכון, מעון, מזון, מכולם ישבתו ממיה"ן, ונאחזים הנוני"ן במלים אתיות עיקר, ופתרון ויהי כל העם נדון (ש"ב יט, י), מחרחר ריב ומתווכח ויאמר: המלך הצילנו מכף אויבנו, והוא מלטנו מכף פלשתים ועתה ברח מן הארץ (שם), ועתה למה אתם מחרשים להשיב את־המלך (שם, יא), על זאת היו מתוכחים.

אתכרית רוחי אנה דניאלבגו נדנה (דניאל ז, טו), פתרונו כפי ענינו, כמו נפעמה רוחי אני דניאל בתוך זה, ונרנה קרוב מן דנה, אך לא במשקולת לשון עברית ולא בדקדוקיה. ויתכן להיות פתרון 'בגו נדנה', בתוך נדידת שנתי, כמו ושנתה נדת עלוהי (שם ו, יט). ויש מהפותרים אשר אומרים נפעמה רוחי בתוך נדנתי, שמו הגוף נדנה לרוח, ותערה לנפש.

מילה מא

דנג

כדונג מפני האש (מיכה א, ד), הרים **כדונג** נמסו (תהלים צז, ה), היה לבי **כדונג** (שם כב, טז), כמשמעו.

מילה מב
דע

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ודע** כי על כל אלה (קהלת יא, ט), כן **דעה** חכמה לנפשך (משלי כד, יד), בכל דרכך **דעהו** (שם ג, ו), לא **נודעתי** להם (שמות ו, ג), ענין אחד להם. ואנשי פתרון אמרו ושמי יי' לא נודעתי להם, לא גליתי להם, ומהם אשר מתמיהים את המלה, ואלו היה פתרון הענין כה, היה על המחוקק מיושר המשפט לחקות [נו"ל לחקוק] כה: ושמי יי' לא הודעתי להם, אבל הנו"ן מונע את המלה מהיות ככה, כי מראה הפתרון לפי שקלת המלה ואותיותיה, נודעתי כמו נוצרתי נושעתי. וזה פתרון המלה ופשר הענין, וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יי', נראיתי להם באל שדי ובשם יי', אבל לא נודעתי להם פנים אל פנים ולא נראיתי להם עין בעין כאשר נודעתי ונראיתי לך בלבת אש.

השני, והאדם **וידע** אדם את חוה (בראשית ד, א), **וידע** אדם עוד את אשתו (שם ד, כה), ואיש לא **ידעה** (שם כד, טז), והמלך לא **ידעה** (מ"א א, ד), **ונדעה** אתם (בראשית יט, ה), ענין ידיעת משכב המה.

השלישי, וגבוה ממרחק **יידע** (תהלים קלח, ו), **וידע** בהם את אנשי סכות (שופטים ח, טז), **יודע** כמביא למעלה (תהלים עד, ה), פתרונו כפי ענינו, ענין גדע ושפל ושבר המה. ויתכן להיות מגזרתו למנות ימינו כן הודע (שם צ, יב), כפי מעט מזער שנותינו וקוצר מנין ימינו כן תיסר אותנו, כפי השנים יהיה המוסר.

מילה מג
דעך

דעכו כאש קוצים (תהלים קיח, יב), **דעכו** כפשתה כבו (ישעיהו מג, יז), **ירעך** נרו (משלי כ, כ), ענינו קרוב מן כבוי. ופתרון דעכו כאש קוצים כה הוא, אשי קוצים ואשי פשתים ולהבותם מהרה תכבינה באין גחלת [נו"ול אין גחלת להם] ומגזרתו בחמו נדעכו ממקומם (איוב ו, יז).

מילה מד
דף

קול עלה **נדף** (ויקרא כו, לו), אל **ידפנו** לא איש (איוב לב, יג), **להדף** את כל איביך (דברים ו, יט), כי יי' **הדפו** (ירמיהו מו, טו), תתן **דפי** (תהלים נ, כ), **יהדפהו** מאור אל חשך (איוב יח, יח), כהנדף עשן **תנדף** (תהלים סח, ג), וכה פתרון פן תאמרו מצאנו חכמה אל ידפנו לא איש, אמר אליהוא התחכמוני אם אחרש ולא אענה תחשבו בלבבכם ותעלה במחשבותיכם

כי לכם לבדכם נתנה החכמה ולא יוכל איש להדוף את איוב ולחסום [נ"ה ולחתום] את פיהו זולתי אל.

מילה מה

דפק

קול דודי **דופק** (שיר ה, ב), **ודפקום** יום אחד (בראשית לג, יג), מתדפקים על הדלת (שופטים יט, כב), ענין דחיה המה.

מילה מו

דץ

ולפניו **תדוץ** דאבה (איוב מא, יד), ענין משוש [נ"וו שמחה] הוא, דץ לפניו דאבה.

מילה מז

דק

דק ככפר (שמות טז, יד), כטיט חוצות **אדיקם** (ש"ב כב, מג), **כדק** ימול (ישעיהו מ, טו), **והדקות** עסיס רבים (מיכה ד, יג), בארץ **דקו** כחדה (דניאל ב, לה), **ותדושנה ותדקנה** (שם ז, כג), ענין שחק המה, ומיסודות גזרתו גבן או **דק** (ויקרא כא, כ), **צנמות דקות** (בראשית מא, כג), דקי צורה רקיקי תבנית המה.

מילה מח

דקר

וידקר את שניהם (במדבר כה, ח), כל־הנמצא **ידקר** (ישעיהו יג, טו), **ומדקרים** בחוצותיה (ירמיהו נא, ד), שהם יזבו **מדקרים** (איכה ד, ט).

מילה מט

דר

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **ודר** וסחרת (אסתר א, ו), אין למלה זאת דמיון בתורה, ופתרונה לפי ענינה, מאבני שהם ואבני יקרה הוא.

השני, **מדור** באהלי רשע (תהלים פד, יא), די **מדרהון** עם בשרא (דניאל ב, יא), **ידרון** צפרי שמיא (שם ד, ט), כל **דיירי** ארעא כלא חשיבין (שם ד, לב), ואם ערדיא **מדורה** (שם ה, כא), ענין משכן [נ"וו מעון] המה.

השלישי, **נדר** לאביר יעקב (תהלים קלב, ב), **נדרו** ושלמו ליי' אלהיכם (שם עו, יב), ויזבחו זבח לה' **וידרו נדרים** (יונה א, טז), כי **תדר נדר** (דברים כג, כב), טוב אשר לא **תדר** (קהלת ה, ד).

הרביעי, גם אני אגדיל **המדורה** (יחזקאל כד, ט), וגם דור העצמים תחתיה (שם כד, ה), **מדרתה** אש ועצים (ישעיהו ל, לג), ענין כיור [נ"וו לפיד] המה.
החמישי, וזה זכרי **לדר דר** (שמות ג, טו), ושלטנה עם **דר ודר** (דניאל ג, לג), **בדור דורים** שנותיך (תהלים קב, כה).

מילה נ
דראון

והיו **דראון** לכל בשר (ישעיהו סו, כד), **לדראון** עולם (דניאל יב, ב), ענין לעג וקלס המה, לפי הענין.

מילה נא
דרג

ונפלו **המדרגות** (יחזקאל לח, כ), בסתר **המדרגה** (שיר ב, יד), ענין מעלות המה.

מילה נב
דרדר

וקוץ **ודרדר**. (בראשית ג, יח), ממיני קמשונים הוא.

מילה נג
דרור

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, וקראתם **דרור** (ויקרא כה, י), הנני קורא לכם **דרור** (ירמיהו לד, יז), ענין חופש המה.
השני, מר **דרור** (שמות ל, כג), בשם מבשמי הקטרת הוא.
השלישי, **ודרור** קן לה (תהלים פד, ד), כצפור לנוד **כדרור** לעוף (משלי כו, ב), ענין עופות המה.

מילה נד
דרום

ים **ודרום** ירשה (דברים לג, כג), והטף אל **דרום** (יחזקאל כא, ב), כמשמעו.

מילה נה
דרך

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **דרך** הנשר בשמים **דרך** נחש עלי צור (משלי ל, יט), **מדריכך בדרך** תלך (ישעיהו מח, יז), **הדריכני** באמתך (תהלים כה, ה), זה **הדרך** לכו בו (ישעיהו לא, כא), דרך כמשמעו כמו ארח, ונתיב, ושביל, ומעגל, ומסלול, ומשעול, כינוי

דרך המה. ויש לדרך תוצאות ענינים מלבד אלה, דרך אשר איננה דרך כי אם בלשון עם ושפת בני אדם, כאלה: ואיש אין בארץ לבא עלינו כדרך כל הארץ (בראשית יט, לא), כי דרך נשים לי (שם לא, לה), אנכי הלך בדרך כל הארץ (מ"א ב, ב), כי שיח וכי שיג לו וכי דרך לו (שם יח, כו).

השני, ובגדיך **כדרך** בגת (ישעיהו סג, ב), **דרכתי** לבדי (ישעיהו סג, ג), **דרכים** גתות בשבת (נחמיה ג, טו), על במותימו **תדרוך** (דברים לג, כט), **והדריך** בנעלים (ישעיהו יא, טו), עד **מדרך** כף רגל (דברים ב, ה), **דרכת** בים סוסיך (חבקוק ג, טו), ענין הדוש המה.

השלישי, **דרך** כוכב מיעקב (במדבר כד, יז), **ידרכון** קשת (תהלים יא, ב), קשת **דרוכה** (ישעיהו כא, טו), **ידרך** חציו (תהלים נח, ח), **כי דרכתי** לי יהודה (זכריה ט, יג), **וידרכו** את לשונם (ירמיהו ט, ב), אל **ידרך** הדרך קשתו (שם נא, ג), כמו אל יישר קשתו.

מילה נו

דרכמן

דרכמונים שש רבאות ואלף (עזרא ב, סט).

מילה נז

דרש

ועת **לדרוש** את יי' (הושע י, יב), כתובים **במדרש** הנביא עדו (דה"ב יג, כב), **דרש דרש** משה (ויקרא י, טז), כמשמעו.

מילה נח

דש

וארנן **דש** חטים (דה"א כא, כ), **ונדוש** מואב תחתיו (ישעיהו כה, י), **דיש** את בציר (ויקרא כו, ה), **אדוש ידושנו** (ישעיהו כה, כה), **כהדוש** מתבן (תהלים כה, י), וחית השדה **תדושה** (איוב לט, טו), כעגלה **דשא** (ירמיהו נ, יא), וישמם כאפר **לדש** (מ"ב יג, ז), ענין כתישה המה.

מילה נט

דשא

תדשא הארץ **דשא** (בראשית א, יא), **כי דשאו** נאות מדבר (יואל ב, כב), ענין עשבים המה.

מילה ס

דשן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ונחת שלחנך מלא **דשן** (איוב לו, טז), **דשנים** ורעננים יהיו (תהלים צב, טו), והיה **דשן** ושמן (ישעיהו ל, כג), כל **דשני** ארץ (תהלים כב, ל), ועולתך ידשנה סלה (שם כ, ד), ענין שומן המה.

השני. והוציא את **הדשן** (ויקרא ו, ד), **ודשנו** את המזבח (במדבר ד, יג), ונשפך **הדשן** אשר עליו (מ"א יג, ג).

מילה סא

דת

כל ידעי **דת** ודין (אסתר א, יג), אש **דת** למו (דברים לג, ב), **ודתיהם** שנות מכל עם (אסתר ג, ח), אשר לא **כדת** (שם ד, טז), **והדת** נתנה בשושן הבירה (שם ג, טז), והשתיה **כדת** אין אנס (שם א, ח), כסדר וכתור.

ותשלם מחברת דל"ת.

ה

הקדמה

אחל מחברת ה"א.

הא. הב הבל. הג. הד הדס הדם הדר. ה. הי היך היכל הין. הל הלא הלם. הס המל. הן. הס. הפך. הר הרג הרס התל.

מילה א

הא

הא לכם זרע (בראשית מז, כג), **הא** דרכך בראש נתתי (יחזקאל טז, מג), **הא** כדי פרזלא (דניאל ב, מג), ענינו קרוב מהנה, הנה לכם זרע פתרונו לפי ענינו.

מילה ב

הב

הבו ליי' בני אלים הבו לד' כבוד ועוז (תהלים כט, א), הכי אמרתי **הבו** לי (איוב ו, כב), אהבו **הבו** (הושע ד, יח), זבחי **הבהבי** (שם ח, יג), לעלוקה שתיבנות **הב הב** (משלי ל, טו), **הבי** המטפחת (רות ג, טו), השלך על יי' **יהבך** (תהלים נה, מ), **ויהבו** גשמיהון (דניאל ג, כח), **ויתיהבון** בידה (שם ז, כה), לשון מתנה [נוו"ל ענין נתינה] המה.

מילה ג

הבל

אך **הבל** בני אדם (תהלים סב, י), אדם **להבל** דמה (שם קמד, ד), **הבל הבלים** (קהלת א, ב), גם זה **הבל** (שם ב, יט).

מילה ד

הג

בינה **הגיגי** (תהלים ה, ב), עלי **הגיון** בכנור (שם צב, ד), ולאומים **יהגו** ריק (שם ב, א), כלינו שנינו כמו **הגה** (שם צ, ט), קינים **והגה** והי (יחזקאל ב, י), כאשר **יהגה** האריה (ישעיהו לא ד), **והגה** מפיו יצא (איוב לז, ב), ענין מלל הם.

מצאתי ראיתי בספר 'פתרוני רב סעדיה' במחברת ה"א, להדוף את כל איביך (דברים ו, יט), גמול ידו הדה (ישעיהו יא, ח), והדך רשעים תחתם (איוב מ, יב), שלח העז את מקנך (שמות מ, יט), אשר הצו על משה (במדבר כו, ט), כהתם הפשעים (דניאל ח, כג), הוזים שוכבים (ישעיהו נו, י), הברי שמים (שם מז, יג), גנת הביתן (אסתר ו, ז), תהותתו על איש (תהלים סב, ד), וכאלה הרבה באותיות אשר אינם יסוד במלים, וכה יצאו מהם ומקצתם יורה על רובם, להדף את כל איביך (דברים ו, יט), יהדפהו מאור אל חשך (איוב יח, יח), ובאמרך עלה נדף (ויקרא כו, לו), כהנדוף עשן תנדף (תהלים סח, ג), יצא הה"א והובא הנו"ן תחתיו לחלף ענינם, ובאמרך בבן אמך תתן דופי (שם נ, כ), יצאו שניהם ונשארה המלה על עקרה, וכמהו תהותתו על איש (תהלים סב, ד), נראתה המלה הזאת כי יסודתה ה"א וחי"ו, ואיננו כן, על כי ברוב המלים אשר נכונו האי"ן לשרת עשויה למלאכה לפנים הרבה, כמו תהדפו (יחזקאל לד, כא), תהכרו (איוב יט, ג), הוזים (ישעיהו נו, י), הולכים (בראשית לו, כה), הן יצאו האותיות ונותר התי"ו לבדו. אבל יש על המדקדק עוד לדרוש ולחקור עד כלות חקר המלה ולעמוד על יסודתה, נמצאת בלשון הקודש העירותי מצפון ויאת (ישעיהו מא, כה), אתיו אקחה יין (שם נו, יב), כפרץ רחב יאתיו (איוב ל, יד), קרבו ויאתיון (ישעיהו מא, כה), ויתא ראשי עם (דברים לג, כא), הן עמדה המלה על שתי אותיות אל"ף ותי"ו, ובאמרך אתא בקר (ישעיהו כא, יב), נתאלפה המלה משתי קצותיה, אפס באמרך התיו לאכלת (ירמיהו יב, ט) נגרעו ונפלו שניהם מן המלה וישאר התי"ו לבדו, הן נמצא תהותתו מגזרת התיו, ונתקנו המלים שניהם בה"א ואיננו יסוד. ופתרון 'תהותתו על איש', תבואו והגודו על נפש עני, וכענינו כפרץ רחב יאתיו (איוב ל, יד). ובעלי פתרון החליפו ה"א בחי"ת, והעמידו המלה מגזרת מְחִתָּה, והמלה סדורה כמשפט מאין חליפות, ולא נכפלו התוי"ן במלה כי עם עקב קצרה.

גינת הביתן (אסתר ז, ז), אמרו אנשי פתרון 'הביתן' אין לו פתרון, כי הוא שם מקום [נוו"ל מקום שם] הגינה כמו שושן הבירה (אסתר א, ב), ויתכן להיות גזרתו [נוו"ל פתרונו] מגזרת

'בית', כמו: והנה השק על בשרו מבית (מ"ב ו, ל), מבית ומחוץ (בראשית ו, יד), ופתרון בית כמו פנימה, ענין אחר להם, ופתרון גנת הביתן כמו גנה הפנימית, כי כן מצאנו [נ"וו מצאנוהו] בהיכלי מלכים, ויש בו כח לדבר ועזר לפתרון, ויקבר בגן ביתו (מ"ב כא, יח), ובזאת נראה כי כל גנה הסמוכה לבנין ולהיכל פנימה נקראת גנת הביתן, ותהי שקלת הביתן כשלמן.

אבל רב סעדיה אשר החביר המלים האלה במחברת ה"א, לא יכלתי לדעת מה ראה על ככה, ומה היתה סברתו, ודקדוקי פתרוניו ומרחבי מליצתו יורו על תבונתו, על כן יש מאמתת מוסר ומדרך אמונה, לבלתי שום משגה בסדרי ענייניו.

מילה ה

הד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ולא **הד** הרים (יחזקאל ז, ז), **הוד** מלכות (דה"א כט, כה), ונתת **מהודך** עליו (במדבר כז, כ), כסה שמים **הודו** (חבקוק ג, ג), ענין זוהר הם.

השני, כסוס **הודו** במלחמה (זכריה י, ג), **הוד** נחרו אימה (איוב לט, כ), **הירד** כדרכים יענה (ירמיהו כה, ל), לא ידרך **הידר הירד** לא **הירד** (שם מח, לג), וענו עליך **הירד** (שם נא, יד), **הירד** השבתי (ישעיהו טז, י), ענין קול המה, אפס לא קול ענות מלה ולא קול ענות [נ"וול פצות] שיחה, כי אם קול שאון המולת גרון בלי הנעת לשון המה, וענינם יורה עליהם.

מילה ו

הדם

והארץ **הדום** רגלי (ישעיהו סו, א), והשתחוו **להדם** רגליו (תהלים צט, ה), הדם כמו ארץ.

מילה ז

הדס

ועלי **הדס** (נחמיה ח, ט), בין **ההדסים** (זכריה א, ח), ותחת (הספרד) [הסרפד] יעלה **הדס** (ישעיהו נה, יג).

מילה ח

הדר

בהדרת קדש (תהלים כט, ב), זה **הדור** בלבושו (ישעיהו סג, א), אל **תתהדר** לפני מלך (משלי כה, ו), לא **תהדר** בריבו (שמות כג, ג), ענין נועם המה.

מילה ט

ה

הוי אשור שבט אפי (ישעיהו י, ה), בכל חוצות יאמרו **הו הו** (עמוס ה, טז), **הה** ליום (יחזקאל ל, ב), **אהה** אדני יי' (ירמיהו א, ו), **נהה** על המון מצרים (יחזקאל לב, יה), **ונהה נהי נהיה** (מיכה ב, ד), אל יורע **נהי** (עמוס ה, טז), **וינהו** כל בית ישראל (ש"א ז, ב), ולא **נה** בהם (יחזקאל ז, יא), ענין לילה הם.

מילה י

הי

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **יהי** שם יי' מברך (תהלים קיג, ב), כי **אהיה** עמך (שמות ג, יב), **והיה** ברכה (בראשית יב, ב), **ויהי** כן (שם א, ז), **אהי** דברך מות, **אהי** קטבך שאול (הושע יג, יד), ושני אנשים שרי גדודים **היו** בן שאול (ש"ב ד, ב), **הוה** גביר לאחיך (בראשית כז, כט), כי לשלג יאמר **הוא** ארץ (איוב לז, ו), ואתה **הוה** להם למלך (נחמיה ו, ו), ודי **הוה** צבי הוה מחא (דניאל ה, יט), **הוו** בעין עלה (שם ו, ה), יסוד אחד לכלם, והווין והיודין ברוב המלים מתחלפין אלה באלה, בהעלות היורין יבאו ווין תחתם, וגם ככה משפט הווין. השני, **הוה** על **הוה** (יחזקאל ז, כו), **והותי** במאזנים ישאו יחד (איוב ו, ב), עד יעבר **הוות** (תהלים נו, ב), **הוות** תחשב לשונך (שם נב, ד), יתכן להיות לשון שבירה, וינטה עמהם נהייתי ונחליתי (דניאל ח, כז), ושנתו נהיתה עליו (שם ב, א). ואם בא הפותר המדקדק לחקוק [נ"וול דקדק] בהיו בן שאול להוציאו מענין [נ"וו מכלל] הויה להחבירו [נוו"ל ולהביאו] עם אלה על דבר הלמד הנגרע מהמלה כי יאמר היה ראוי להכתב היו לבן שאול, ועתה הואיל ואיננו כן כי אם בן שאול יתכן להיות מגזרת נהייתי ונחליתי, ושנתי נהיתה עליו, ויהי פתרונו השמו [נ"וו המיתו] בן שאול ויש עליו עזר מעט באיכות [נ"ה בהורות, ונו"ל באודות] הענין, ונמצא הפותר לא גורע ולא מוסיף. אבל יש להשיב, יש בתורה מלים נדברים בלשון ערומים שלומי ענין מעוטי מלים גרועי אותיות אבל גריעה אשר איננו גרעון, ויש ענינים אשר אמורים בלשון ערומים אשר במזער מלים תשלם מהותם, כי מפני חרוד המסדר רומז ודולג, ומאודות הענין יודע מגרע המלה. גם אלה לחכמים יש בתורה ענינים אמורים בלשון רבוי, ומלים נשנים ונכפלים, והיה די בקצות המלים, כה יקרה לענינים ולמלים ולפסוקים ולאותיות אלה המלים הנדברים בלשון ערומים שלומי ענין מעוטי אותיות, ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול, היה ראוי להכתב לבן שאול, אבל יוצא בלשון ואין גריעתו גרעון, וכמהו: ותקח האשה בית פרעה (בראשית יב, טו) היה ראוי להכתב לבית פרעה, וכמהו למועד אשר שמואל (ש"א יג, ח) היה ראוי להכתב לשמואל, וכמהו השלום אביכם הזקן (בראשית מג, כז) היה ראוי להכתב לאביכם, וכמהו בענין אחר והקל נשמע בית פרעה (שם מה, טז) היה ראוי להכתב בבית

פרעה, וכמהו הנה הוא בית מכיר (ש"ב ט, ד), וכמהו אשר עשה המלך שלמה בית יי' (מ"א ז, נא), וכמהו ובית זונה יתגדדו (ירמיהו ה, ז), וכמהו והמלך יושב בית החרף (שם לו, כב), וכמהו למה אשכל גם שניכם יום אחד (בראשית כז, מה), היה ראוי להכתב ביום אחד.
גם אלה לחכמים במראה אחד, להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה (שם מח, יז), היה על המחוקק לחקות לשום אותה על ראש מנשה, וכמהו אולי יי' אותי (יהושע יד, יב), וכמהו אולי יעשה יי' לנו (ש"א יד, ו), וכמהו חלקיהו ואשר המלך (דה"ב לד, כב), וכמהו ותקח תמר אפר על ראשה (ש"ב יג, יט), וכמהו ויקחה על החמור (שופטים יט, כח), וכמהו ויקח איש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידה (בראשית כד, כב).
גם אלה לחכמים, ויקרא ברוך בספר את דברי ירמיהו בית יי' בלשכת גמריהו בן שפן הסופר בחצר העליון פתח שער בית יי' החדש באזני כל העם (ירמיהו לו, י), הנה אחרי רבוי המלים נטה הענין לענינו, וכמהו בעצם היום הזה בא נח ואשת נח ושלשת נשי בניו אתם אל התבה (בראשית ז, יג), וכמהו ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה (שם כה, כ), וכאלה הרבה בתורה.
ואלה הענינים הנדברים בלשון רבוי הנשנים במליהם, ונכפלים במחותם אשר לא יקרה להם כמקרה העליונים, ואלה הם ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמרי והפריזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו (נחמיה ט,ח), השנה המחוקק לתת פעמים והיה די באחד מהם כענין זה העליון. וכמהו אשר אנכי נתן להם לבני ישראל (יהושע א, ב), והיה די 'בלהם' או 'בלבני ישראל'. וכמהו והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אתו את נבוכרנצר מלך בבל (ירמיהו כז, ח), והיה די 'באותו' או 'את נבוכדנצר'. וכמהו כי אביא אליה אל מואב שנת פקדתם (שם מה, מד), והיה די ב'אליה' או 'אל מואב'. וכמהו כי בא עליה על בבל שודד (שם נא, נו), והיה די ב'עליה' או 'על בבל'.
וכמהו כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבא אל הארץ, וכמהו ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יי' את משה כן עשו (שמות לט, לב), תחלת הפסוק וסופו ענין אחד והיה די באחד מהם. וכמהו ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל (במדבר ה, ד), גם פה השנה הענין פעמים. וכמו ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים ככל אשר צוה ה' את משה ללוים כן עשו להם בני ישראל (שם ח, כ), גם פה הכפיל הענין פעמים. וכמו קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' (שמות לה, ה), וכמו ארך היריעה האחת שמונה ועשרים באמה ורוחב ארבע באמה היריעה האחת (שם כו, ב), גם פה הזכיר היריעה פעמים. ויתן אותי במשמר בית שר הטבחים אותי ואת שר האופים (בראשית מא, י), הכפיל אותי פעמים.

וכמוהו כה תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכביד את עלנו ואתה הקל מעלנו כה תאמר להם (מ"א יב, י), השנה 'כה תאמר' וכבר הקדימו בתחלתו. וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים את נתן בן עכבור ואנשים אתו אל מצרים (ירמיהו כו, כא), נמצא 'אל מצרים' תוספת בפסוק, על כי כבר נקדם זכרו. לבלתי עבד בם יהודי אחיהו איש (שם לד, ט), ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' ויאמר בילדכן, השנה 'ויאמר'. זבדני אלהים אתי זבד טוב (בראשית), והיה די ב'זבדני' [בלי מלה 'אתי']. וכמהו ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית (ויקרא יד, טו), היה על המחוקק לחקות ויצק על כפו, אבל רבה הענין והשנה במלת 'הכהן'. וכמהו וילכו שלשת בני ישי הגדולים הלכו אחרי שאול (ש"א יז, יג), היה די ב'וילכו' או ב'הלכו'. וכמהו ויחמל המלך על מפיבשת בן יהונתן בן שאול על שבועת יי' אשר בינתם בין דוד ובין יהונתן בן שאול (ש"ב כא, ז), גם פה נכפל הענין, אבל יש טעם לכפילתו, על דבר אשר נשבע לשניהם. וכמהו ותפתח ותראהו את הילד (שמות ב, ו), והיה די ב'ותראהו' או ב'ותראה את הילד'. וכמהו אין כסף לא נחשב (מ"א י, כא), כאשר כתוב (בדה"ב ט, כ), ועתה הואיל ושב המחוקק והעמיד פסוק זה על מתכונתו בלי כפל, הורה חדוד שפת יתר ודברי מבטא שפתים, וזה שכל חדוד הלשון.

נשוב לענין הראשון, לא רבים יחכמו וזקנין יבינו משפט (איוב לב, ט), הן לא הראשון עומד במקום שנים. וכמהו ולא למדתי חכמה ודעת קדשים אדע (משלי ל, ג), וכמהו כי לא שאול תודך מות יהללך (ישעיהו לח, יח), וכמו יי' אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני (תהלים לח, ב), וכמהו ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה (איוב לה, י), אל תתן ה' מאויי רשע זממו (על) [אל] תפק ירומו סלה (תהלים קמ, ט), כי לא סגר דלתי בטני ויסתר עמל מעוני (איוב ג, י), וכאלה הרבה בתורה, וחלופם באותיות כאלה: מספר צעדי אגידנו (שם לא, לז), היה ראוי להכתב 'אגידה לו', וכמהו בני יצאני ואינם (ירמיהו י, כ), וכמהו כי ארץ הנגב נתתני (יהושע טו, יט), וכמהו כי נשני אלהים (בראשית מא, נא), וכמהו תשאני אל רוח תרכיבני ותמגנני תשיה (איוב ל, כב), וכמהו ויבאני חסדך ה' (תהלים קיט, מא), וכמהו כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע (שם ה,ה), ענינו לא יגור באהלך רע. וכמהו פזר עצמות חנך (שם נג, ו), ענינו חונה עליך וכמהו אחוך שמע לי (איוב טו, יז), ענינו אחוה לך. וכמהו השלך על יי' יהבך (תהלים נה, כג), ענינו יהב לך. וכמהו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז, ד), וכמהו הצום צמתני אני (זכריה ז, ה), ענינו מצתם לי אני [נ"וו למעני]. וכמהו ותעזבם ביד איביהם וירדו בהם וישבו ויזעקוך (נחמיה ט, כח), ענינו

ויזעקו אליך. וכמהו ובכלי הבקר בשלם הבשר (מ"א יט, כא), ענינו בשל להם הבשר, וכאלה הרבה בתורה. נשוב לענין ראשון.

מילה יא
היך
והיך יוכל עבד אדני זה (דניאל י, יז), אין למלה זאת דמיון בתורה. ופתרונו כפי ענינו היך כמו איך, שתי לשונות המה כמשמעו.

מילה יב
היכל
היכל יי' (ירמיהו ז, ד), **ויבן היכלות** (הושע ח, יד), **ופתאם יבא אל היכלו** (מלאכי ג, א).

מילה יג
הין
והין צדק. (ויקרא יט, לו), **רביעת ההין** (שמות כט, מ), מיני מדות המה כמשמעו.

מילה יד
הל
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **בהלו** נרו עלי ראשי (איוב כט, ג), **לא יהלו אורם** (ישעיהו יג, י), **הילל** בן שחר (שם יד, יב), **עטישתיו תהל אור** (איוב מא, י), ענין נהגות הם.
השני, [נ"וול ויש למלה מראה שני] **מהלל** אקרא יי' (תהלים יח, ד), **אהללה** שם אלהים בשיר (שם סט, לא), מעטה **תהלה** (ישעיהו סא, ג), **תהלת** ה' ידבר פי (תהלים קמה, כא), **איש** לפי **מהללו** (משלי כז, כא), ענין [נ"וול לשון] שבח.
השלישי, [נ"וול ועוד מראה אחר], **הללות** ושכלות (קהלת א, יז), לשחוק אמרתי **מהולל** (שם ב, ב), אמרתי **להוללים** אל **תהלו** (תהלים עה, ה), **ויתהלל** בידם (ש"א כא, יד), לשון שגעון המה.

מילה טו
הלא
ומיום השמיני **והלאה** (ויקרא כב, כז), **ויאמרו גש הלאה** (בראשית יט, ט), מן היום ההוא **והלאה** (יחזקאל לט, כג), **והנהלאה** לגוי עצום (מיכה ד, ז), מן הוא **והלאה** (ישעיהו יח, ב).

מילה טז
הלם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, את **הולם** פעם (ישעיהו מא, ז), **יהלמני** צדיק חסד (תהלים קמא, ה), **והלמה** סיסרא (שופטים ה, כו), אז **הלמו** עקבי סוס (שם ה, כב), **ומהלמות** לגו כסילים. (משלי יט, כט), וימינה **להלמות** עמלים (שופטים ה, כו), **הלמוני** בל ידעתי (משלי כג, לה), בכשיל וכילפות **יהלמון** (תהלים עד, ו), ענין כתישה המה. ויתכן להיות מגזרתו לכן ישב עמו הלום (שם עג, ג), ישוב רשע עריץ **להלום** עם ה', אל תקרב **הלום** (שמות ג, ה), ומי הביאך **הלם** (שופטים יח, ג), פתרונו מי הביאך פה.

מילה יז

הם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **המו** גוים מטו ממלכות (תהלים מו, ז), **המית** נבליך (ישעיהו יד, יא), כהמות ימים **יהמיון** (שם יז, יב), **ותהם** כל־העיר (רות א, יט), עיר **הומיה** (ישעיהו כב, ב), **נהם** ככפיר (משלי יט, יב), בראש **המיות** (שם א, כא), **מהום** (עמוס ג, ט), ויתכן להיות ממגזרת **תהמת** (שמות טו, ה), **המון** גוים (בראשית יז, ד), וקול **המון** (ישעיהו יג, ד), **המנים** **המנים** בעמק החרוץ (יואל ד, יד), שחק **להמון** קריה (איוב לט, ז), וירד הדרה **והמונה** (ישעיהו ה, יד), יען **המנכם** מן הגוים (יחזקאל ה, ז). וכה פתרון, יען המנכם מן הגוים, יען הרבתם לפשוע יתר מן הגוים יתרה עשיתם.

השני, אנחנא **המו** עבדוהי די אלה שמיא וארעא (עזרא ה, יא), קטל **המון** שביבא די נורא (דניאל ג, כב), ונשא **המון** רוחא (שם ב, לה), לשון הם המה.

מילה יח

המל

לקול **המולה** גדלה (ירמיהו יא, טז), אין למלה זאת דמיון בתורה, אבל ענינה יורה עליה, המולה כמו שאון.

מילה יט

הן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **והנה** נצב על עלתו (במדבר כג, ו), **הנם** כתובים (מ"א יד, יט), **הנה הנם** (ישעיהו מא, כז), **הנני** בני (בראשית כב, ז), **הנכם** היום (דברים א, י), ויתכן להיות מגזרתו ותהינו לעלת ההרה (דברים א, מא), פתרונו אמרתם הננו ועלינו. וקרוב מגזרתו ויאמר לבן הן לו יהי כדברך (בראשית ל, לד), אבל הענין יפרידם כמעט. ויש 'הן' בלשון ארמית אשר הוא כמו 'אם' כלשון עברית, והן לא ידיע להוא לך מלכא (דניאל ג, יח), די הן חלמא לא תהודענני (שם ב, ט).

השני, **הון** עשיר קרית עזו (משלי יח, יא), **הון** מהבל ימעט (שם יג, יא), ואש לא אמרה **הון** (שם ל, טז), כל **הון** יקר נמצא (שם א, יג), ענין די המה.

מילה כ

הס

הס כל בשר (זכריה ב, יז), **ויהס** כלב (במדבר יג, ל), והלוים מחשים כל־העם לאמר **הסו** (נחמיה ח, יא), בכל־מקום השליך **הס** (עמוס ח, ג), ויאמר **הס** כי לא להזכיר בשם יי' (שם ו, י), לשון שתק [נ"וו ענין שתיקה] המה.

מילה כא

הפך

הפך לבן (ויקרא יג, ג), אפרים היה ענה בלי **הפוכה** (הושע ז, ח), **נהפך** לנחש (שמות ז, טו), ותחתיה **נהפך** כמו אש (איוב כח, ה), ואת להם החרב **המתהפכת** (בראשית ג, כד), ויהי בך **הפך** מן הנשים (יחזקאל טז, לד), **ההפוכה** כמו רגע (איכה ד, ו), ענין אחד להם. אבל יש 'הפך' ענין אחר, **ויהפך** יהורם ידיו וינס (מ"ב ט, כג), **ויהפכו** נערי דוד (ש"א כה, יב), **ותהפך** ותלך לארצה (דה"ב ט, יב), **הפכה** רסן מרכבותיה להלוך.

מילה כב

הר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, על **הר** סיני (שמות יט, יא), **הר** גבננים (תהלים סח, טז), על בקעם **הרות** הגלעד (עמוס א, יג), והנשארים **הרה** נסו (בראשית יד, י), **הררי** קדם (דברים לג, טו), **הררי** עד (חבקוק ג, ו), **הררי** בשרה (ירמיהו יז, ג), ופתרונו כן הוא. הר קדש שדה יחרש, ליער יחשב. והררי והרי ענין אחד להם, כמו לא כרת שxך (משלי ג, ח), ושרך אגן הסהר (שיר ז, ג), צרי וצוררי, וכהנה רבות.

השני, **ותהר** ותלד בן (בראשית ל, כג), **ותהרין** שתי בנות לוט מאביהן (שם יט, לו), **הרינו** חלנו (ישעיהו כו, יח), **הרה** עמל וילד און (איוב טו, לה), **תהרו** חשש (ישעיהו לג, יא), **והרתיהם** תבקע (מ"ב ח, יב), **עצבונך והרנך** (בראשית ג, טז), ענין אחד להם.

השלישי, **הרו** והגו מלב (ישעיהו נט, יג), זד **יהיר** לץ שמו (משלי כא, כד), גבר **יהיר** ולא ינוה (חבקוק ב, ה), **והרהרין** על משכבי (דניאל ד, ב).

מילה כג

הרג

הרג רב (ישעיהו ל, כה), אל **תהרגם** (תהלים נט, יב), כי לאויל **יהרג** כעס (איוב ה, ב), **ויהרג** יי' כל־בכור בארץ מצרים (שמות יג, טו).

מילה כד

הרס

הרס בעברתו (איכה ב, ב), הן **יהרוס** ולא יבנה (איוב יב, יד), אלהים **הרס** שנימו בפימו (תהלים נח, ז), ענין נתיצה המה.

מילה כה

התל

ואביכן **התל** בי (בראשית לא, ז), אל יסף פרעה **התל** (שמות ח, כה), **ויהתל** בהם אליהו (מ"א יח, כו), חזו **מהתלות** (ישעיהו ל, י), אם **כהתל** באנוש תהתלו בי (איוב יג, ט), אם לא **התלים** עמדי (שם יז, ב), ענין כחש הם, כמשמעו וכפי ענינו.
נשלם מחברת ה"א.

ו

הקדמה

אחל מחברת וא"ו.

מילה א

ווי

ווי העמודים (שמות כז, י). וא"ו נעדר מתחלת המלים, ונפקד מיסודתם, וכפי חסרון ותוספת מלאכותיו, ועל כן רבו תוצאותיו למיני ענייניו מכל אותיות הקודש. אפס כי לא נמצא וא"ו בתחלת כל מלה מלשון עברית יסוד זולתי 'ווי העמודים' לבד, ומעט מזער בשמות בני אדם, ואלה הם: **ושתי** (אסתר א, ט), **ופשי** (במדבר יג, יד), **וניה** (עזרא י, לו), **ויזתא** (אסתר ט, ט), אבל ישנו מיוסד בקרב המלים כי לא ימוש מתוכם לכל דבר, ויתר הווי"ן הנכתבין בקרב המלים אשר יש להם נענוע בפה, רובם במלים אשר תחלתם יו"ד, על כי אשר לא יתכנו המלים בהצטרפם מבלעדי הווי"ן, אך לא בכל המלים כי אם במלים אשר תחלתם יו"ר אשר איננו יסוד בהם. כה פשר דבר וא"ו, ופתרון תוצאותיו, ומחקרי ענינו, ומחלקי מחלקותיו לכל מראה פניו, את וו"י המלה ואת וו"י קצותיה עד כלות דקדוקיה בחפש מחופש.

הווי"ן כה מחלקותם על החלקים האלה. מראה הו"ו ומלאכת מפעליו נוגעת עד שתים עשרה מראות [נ"וו מלאכות] מבלעדי תוצאותם ודקדוקי נקודתם. ואלה מראיהם למחלקותיהם.

הו"ו נענוע וחנוי. מפעל ופעול. כבר. ואשר להיות. מוסיף ומסיב מרבה ומוצב.

הוו הנענוע. מתחלק לשלש מחלקות. ישנו 'נענוע וחנוי', ונענוע ישנו יסוד וישנו מלאכה. ואם אמר יאמרו אנשי הלשון על הווי"ן המנענעים את הפה כי הם מיוסדים במלים ונאחזים בהם על דבר הנעתם, הנה רוב הווי"ן יש להם נענוע בפה, ואינם יסוד [נ"וו עיקר], ובצרפך המלה אשר בתוכה ו"ו ישבות נענועו, כאלה: ויבתר אותם בתוך (בראשית טו, י), ובאמרך בתוך בני ישראל (שמות כט, מה), נשבת נענועו. וכמו ובגאותו שחקים (דברים לג, כו), ובאמרך גאה וגאון (משלי ח, יג), שבתה הנעתו. וכמהו כי אויל עמי (ירמיהו ד, כב), וגזרתו אשר נואלנו (במדבר יב, יא). ערוה (שמות כה, מב), וגרתו את מקורה הערה (ויקרא כ, יח). בדודים ובצלחת (דה"ב לה, יג), וגזרתו בכיור או בדוד (ש"א ב, יד). לראוה בך (יחזקאל כח, יז), וגזרתו עיני תראינה (מיכה ז, י). תלמיה רוה (תהלים סה, יא), וגזרתו יורה ומלקוש (דברים יא, יד). מה נאוו (ישעיהו נב, ו), וגזרתו בנאות דשא (תהלים כג, ב). חבלי רשעים עודני (שם קיט, סא), וגזרתו אז חלק עד שלל (ישעיהו לג, כג), וענוה צדק (תהלים מה, ה), וענותך (שם יח, לו), מסוה (שמות לד, לג), וגזרתו ובדם ענבים סתה (בראשית מט, יא). שלו הייתי (איוב טז, יב), שלו כל בוגדי בגד (ירמיהו יב, א), מות (דברים יט, ו), וגזרתו ממית ומחיה (ש"א ב, ו). והיה רק זועה (ישעיהו כח, יט), וגזרתו ולא זע ממנו (אסתר ח, ט). עז וחדוה (דה"א טז, כז), וגזרתו תחדהו בשמחה (תהלים כא, ז). קצוי ארץ (ישעיהו כו, טו), קצות הארץ (שם מ, כח), ושקוי בבכי מסכתי (תהלים קב, י), וגזרתו שמני ושקויי (הושע ב, ז). וכל משקה (ויקרא יא, לד), מקוה ישראל (ירמיהו יד, ח), וקויי ה' (ישעיהו מ, ל), לא תעשו עול (ויקרא יט, טו), ועלתה קפצה פיה (איוב ה, טז), הלא איד לעול (שם לא, ג), אף בלב עולת תפעלון (תהלים נח, ג), את מדויהם (ש"ב י, ד), וגזרתו על פי מדותיו (תהלים קלג, ב), מדו בד (ויקרא ו, ג), כלה מקללוני (ירמיהו טו, י), יקללו המה (תהלים קט, כה), ישלחו כצאן עוליהם (איוב כא, יא), עול ימים וזקן (ישעיהו סה, כ), עוללים וינקים (תהלים ח, ג). וגם ברוב המלים אשר תחלתם יו"ד, יבאה וא"ו בהם, כאלה: ישע ויושע, יצאת לישע עמך (חבקוק ג, יג), הושיעני ואושע (ירמיהו יז, ד), פנו אלי והושעו (ישעיהו מה, כב), יסוד המזבח (שמות כט, יב), והיכל תוסר (ישעיהו מד, כה), יסר יסרני יה (תהלים קיח, יח), לא יוסר עבד (משלי כט, יט), ונוסרו כל־הנשים (יחזקאל כג, מה), כי יעץ עליך (ישעיהו ז, ה), ויועץ המלך (מ"א יב, ו), אשר יעדו (ש"ב כ, ה), אשר אועד (שמות כט, מב), יראה ורעד

(תהלים נה, ו), למען תורא (שם קל, ד), ידע לכתך (דברים ב, ז), במראה אליו אתודע (במדבר יב, ו), יקשתי לך (ירמיהו נ, כד), פן תוקש בו (דברים ז, כה), יתר הגזם (יואל א, ד), ואם יותר (שמות כט, לד), כי ילדתי לו (בראשית כט, לד), ועיר פרא אדם יולד (איוב יא, יב), וכאלה הרבה. ויש מעט מיתר המלים אשר יבא הו"ו בתוכם, והו"ו הנענוע במלה נראה יסוד, כאלה: מצוה אתכם (דברים ד, ב), ואצו אתכם (שם ג, יח), אם שוה פניה (ישעיהו כח, כה), שויתי עד בקר (שם לח, יג), עד צואר יחצה (שם ל, כח), מצורוניך (שיר ד, ט), כי גוע (במדבר כ, כט), ולו גועגו (שם כ, ג), האם תמטנו לגוע (שם יז, כח), עיני צדקיהו עור (ירמיהו לט, ז), גוי נתתי למכים (ישעיהו נ, ו), את גויתיהנה (יחזקאל א, יא), ועל גויתנו מושלים (נחמיה ט, לז), אוה למושב (תהלים קלב, יג), נפשי אויתך (ישעיהו כו, ט), מאויי רשע (תהלים קמ, ט), ויביאו מטוה (שמות לה, כה), טוו את העזים (שם לה, כו), וכאלה מעט מזער בלשון.

מִפְעָל וּפָעוּל. הווי"ן אשר הוא נכון למפעל ופעול כה מחלקותם. דע, כי המפעל מתחלק לשני מחלקות המפעל ופעול, יקומון שניהם במלה אחת להיות שתי מראות במלה, ולא יקרה כה ליתר האותיות, ואלה קצות המלים: הנני מעלה לה ארכה (ירמיהו לג, ו), אמונה אמן (ישעיהו נה, א), אל אמונה (דברים לב, ד), וגם קבורה לא היתה לו (קהלת ו, ג), אחזת עולם (בראשית מה, ד), כערוגת הבשם (שיר ה, יג), כח וגבורה (דה"א כט, יב), את כל הגדולה הזאת (שם יז, יט), אסורים ידיה (קהלת ז, כו), וכאלה הרבה, ורובם כה מתחלקים לשתי מראות. פתרון קבורה שם הקבר. והמראה השני, אשה קבורה [המראה הא'] לבה אסורים ידיה, והמראה השני, בית הסהר מקום אשר אסורי המלך אסורים (בראשית לט, כ), שתי מראות להם, והיה משפט הוא"ו המובא במלה להיות פעול ולא מפעל, אבל כן ענין הלשון, והו"ו המובא במלה הנכון לפעול כאלה. ערוכה בכל ושמרה (ש"ב כג, ה), אשה עצרה לנו (ש"א כא, ו), כי כאשה עזונה ועצובת רוח (ישעיהו נד, ו), יקרא דרושה (שם סב, יב), אילה שלחה (בראשית מט, כא), עשויה לברק מעטה לטבח (יחזקאל כא, כ), שרפה באש כסוחה (תהלים פ, יז), וכהנה רבות. הן נמצא מבוא הוא"ו בפעולים כמבואו במפעלים, מלל הפעול יסוב להיות מפעל וגם המפעל יסוב להיות פעול, כי שתי מראות למלה.

כבר ואשר להיות. אלה מראות כבר ואשר להיות: כבר הוא הדבר אשר נעשה, ואשר להיות הוא הדבר הבא אשר יעשה עוד, וכה מחלקותיו למראה המלה: וא"ו אשר משפטו להיות פתרונו דבר אשר נעשה כבר כאלה: ויאמר, ויברא, ויגרש, וידם, ויהם, ויזכר, ויהמם, ויטרף, [בנ"וו וירם, ויהס, ויזכר, ויחמוס, ויטרף], כה חקת הלשון בכל המלים: והוא"ו אשר משפטו להיות פתרונו דבר אשר יהיה עוד, כאלה: ואמר יושב האי הזה

(ישעיהו כ, ו), וברא יי' על כל מכון הר ציון (שם ד, ה), וגער בו, ונס ממרחק (שם יז, יג), וירד הדרה והמונה (ישעיהו ה, יד), ודרך על במותי ארץ (מיכה א, ג), והפכתי מרכבה ורכביה (חגי ב, כב), וזכרתי את בריתי (בראשית ט, טו), וחלף ביהודה (ישעיהו ח, ח), ועשיתי את אשר בחקי תלכו (יחזקאל לו, כו), ויצאו וראו (ישעיהו סו, כד), ונועדתי לך שם (שמות כה, כא), וענו ואמרו (דברים כא, ז), כה חקת הלשון, וזה לך האות להיות לך לסימן, ראה ושית לבך לכל מלה אשר פתרונה דבר העשוי, דבר שעבר ונגמר, בספותך [נ"וו בהוסיפך] על אותיות אותה המלה וא"ו, חלפה המלה ההיא מענינה לענין אחר, כמו: אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם (ישעיהו סו, ה), כבר אמרו. ובאמרך: ואמרו על אשר עזבו (דברים כט, כד) פתרונו, עוד יאמרו. וכמהו, הנה נתתי לכם (בראשית א, כט), כבר נתתי. ובאמרך, ונתתי את נקמתי (יחזקאל כה, יד), עוד אתן, כה ענינו לכל המלין.

מוסיף. וכה מוסיף על ענין ראשון, ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך (דברים ז, יג), אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת ואת הברזל את הבדיל ואת העפרת (במדבר לא, כב), כה ענינו בכל התורה. המראה השני הקרוב אליו כה הוא, פעל ועשה (ישעיהו מא, ד), והיה מאמתת הלשון להיות פתרון ועשה כפתרון מלים העליונים, לולי פעל הנקדם לפניו. וכמהו, וקרא זה אל זה ואמר (שם ו, ג), יכסה ויעופף (שם ו, ב), נקדם לפניו [נ"וו קדמו לפניהם]. וכמהו, ועשה לו כתנת פסים (בראשית לז, ג), אהב את יוסף (שם), נקדם לפניו. וכמהו, אשר טפחתי ורביתי (איכה ב, כב), גדלתי ורוממתי (ישעיהו א, ב), אני קרתי ושתיתי מים (שם לז, כה), אם לא שויתי ודוממתי (תהלים קלא, ב), כה ענין וא"ו הבא להוסיף.

מסיב. וכה הוא משפט מסיב. אמרהו, ביתו, דברו, גדרו, הררו, זכרו, חצרו, כה משפטו:

מרבה. אמרו, בחנו, דרשו, המו, זכרו, חנרו, טענו, ירו, כרחו, למדו, משכו, מהרו, כה משפט הלשון.

מוצב. והוא"ו המוצב אשר לא מפעלו מפעל ואם נעדר מן המכתב לא נחסר הענין, ואלה קצותם: ויכו האחד את האחר (ש"ב יד, ו), ואם נכתב 'ויך האחד את אחד' לא נגרע הענין. וכמהו וישנו את טעמו בעיניהם (ש"א כא, יד), ואם נכתב 'וישנה' נתקן הענין היטב. וכמהו חלמיש למעינו מים (תהלים קיד, ח), היה ראוי להכתב 'למעין מים'. וכמהו, ואם יתקפו האחר (קהלת ד, יב), היה ראוי להכתב 'ואם יתקוף'. וכמהו, לאכל כל חיתו ביער (ישעיהו נו, ט), כל חיתו שדי (שם), וחיתו ארץ (בראשית א, כד). וכמהו, כי הזהרתו צדיק (יחזקאל ג, כא). וכמהו, וישתחו אפים (בראשית יט, א), וכמהו הרבה בתורה, וזה משפט הו"ו:

העתק מספר מעשה אפוד פרק י"ג

בדרך שמוש האותיות להחכם ר' פריפוט דוראן הנקרא אפודי.
אמר [ר' יונה אבן גנאח] ותהיה הוא"ו רחוקה בתחלת המלה לבלתי עטוף, והביא מזה המין: עבד אביך ואני מאז, תת וקדש וצבא, ואיה וענה, ואחרים מלבד אלה. והא"ע במקומות רבים בפירושיו מסכים עמו בזה והרבה מהחכמים שכתבו על המקרא, וימי' רבי' הייתי מהדעת הזאת עד היות קשה עלי מאוד לאמר שזה ללא ענין, ושהנביאים והמדברים ברוח הקודש יתנו מקום הטעאה בהנחת ווי"ן כאלה, כי בהיות השמוש המיוחד לוא"ו, העטופה וזה בכתוב לאלפים, הנה בכיוצא באלה הווי"ן המעדת רגל, ולכן הפלגתי על זה החקירה ואחפש בנרות החריצות בספרי החכמים שכתבו במקרא, ומצאתי מנחם בן סרוק שהיה אדם גדול בספרד ומן הקודמים, כתב בתשובותיו על דונש בן לברט במקום הזה, כי הווי"ן כלם חשב נוספות בתחלת המלים ללא ענין על דרך האמת, ועם העיון היטב אינן נוספות אבל לכלם טעם בענין, והנה דונש הביא כל אלה שאזכור: ויקברוהו ברמה ובעירו (ש"א כח, ג), ותשב תמר ושוממה (ש"ב יג, כ), ואיה וענה (בראשית לו, כד), תת וקדש וצבא (דניאל ח, יג), רחוב וחרוץ ובצוק העתים (שם ט, כה), עד מתי ומכביד עליו עבטיט (חבקוק ב, ו), נרדם ורכב וסוס (תהלים עו, ז), ואנחנו ד' אלהינו ולא עזבנוהו (דה"ב יג, י), מלכא בנס וקצף שגיא ואמר להובדה (דניאל ב, יב), כל אלה הווי"ן שם דונש בן לברט ללא ענין. והחכם מנחם בן סרוק השיב אליו ואמר שהם כלם לענין, וזה לשונו: ויכול הטוען [לתת] למו תוצאות ולא יצטרך לשים אותם נופלים והאריך בדבריו, אבל אני אכתוב העולה בקצור: ויקברוהו ברמה ובעירו, אמר כי הרמה היה מחוז בו עיירות מתחלפות, היה יושב שמואל באחת מהם ושם קברוהו, ולזה 'ובעירו', כי אין הרמה עירו אבל ברמה עירו, אמנם שהרמה שם כולל שם מבואר, כי שם נזכר ניות שלשם ברח דוד ממקום שמואל. ותשב תמר ושוממה, הם שני משפטים, שישבה בבית אבשלום, והיתה שם שוממה. ואיה וענה, אמר כי הוי"ו הוא מעקר השם בו (צ"ל כמו) 'ויזתא ושתי ופסי', עם שבד"ה כתיב איה, הם שני שמות לנקרא אחד ושם דומים לו, עד מתי ומכביד עליו עליו עבטיט, נרדם ורכב וסוס, ירצה נרדם הצבא וגם כן הרכב והסוס, כמו כאשר יפרש השוחה לשחות פירושו ידיו. ויפתח יוסף את כל אשר בהם, פירושו שבר ותחס עליך פירושו נפשי. ואנחנו ד' אלהינו וכו', פירושו נעבוד ד' אלהינו ולא עזבנוהו, והנה וא"ו תת וקודש וא"ו ובצוק העתים, אמר לקושי השגת הנרצה בכתובים ההם אין ראוי לשפוט בתוספית הווי"ן בם. והנך רואה איך לא רצה זה החכם להסכים שיהיו ווי"ן בכתוב ללא ענין, ועליך לפקוח עין במקום מקום שבאו הווי"ן ושלא תשפוט בתחלת הדעת בואם ללא ענין ע"כ.

נשלם מחברת ו"ו.

ז

הקדמה

אחל מחברת זיי"ן.

זאב. זאת. זב זבד זבח זבל. זג. זד. זה זהב זהם זהר. זו. ז. זח זחל. זיז זין. זך זכר. זל זלעף, זם זמן זמר, זן זנב זנח זנק, זע זעך זעם זעף זעק זער, זפת, זק זקן זקף, זר זרב זרזיף זרח זרם זרע זרק זרת.

מילה א

זאב

זאב וטלה ירעו כאחד (ישעיהו סה, כה), וגר **זאב** עם כבש (שם יא, ו), הוא פריץ חיות.

מילה ב

זאת

וזאת הברכה (דברים לג, א), המלת הזאת לא תסור מבנינה, ולא ישתנה ענינה, ולא יתכן לבעלי הלשון לרבות בה ולהטותה ולהסב אותה כיתר המלין. ויש מלים אשר יקרה להם כה כמו אלה, לא יוסב ללשון יחיד לא אנחנו ולא נחנו, ולא זה ללשון רבים ולא אנכי וכאלה ביתר המלים לא יסבו הנה והנה.

מילה ג

זב

מתחלק לשתי מחלקות: האחד, הן הכה צור **ויזובו** מים (תהלים עח, כ), ארץ **זבת** חלב ודבש (שמות ג, ח), **זב** עמקך (ירמיהו מט, ד), אמרו בו אנשי פתרון בז עמקך, הפכו את המלה וכן העמידו פתרונה, והמלה מבלי הפך עומדות כמשפטה, וכה פתרונה, מה תתהללי בעמקים עקב רטיבתם ולחותם וריווים, לא תדאג לבצורת יען וביען נשענת בזאת, תדעי שאני אזיב את עמקך למען לא יעלה בו כל עשב מפני זוב מימיו, כי בכל עת אשר יזובו העמקים ויטפו מים תמיד, לא יצמח העמק צמח, ואם יצמח צמח, לא יעשה קמח, כי אם אויב עמקם [נ"וול כי זב יזובו עמקם] ויבשו משברם ויחפרו מאוצרותם.

השני, **זבובי** מות יבאיש (קהלת י, א), ישרוק ה' **לזבוב** (ישעיהו ז, יח), מין שרץ העוף הוא.

מילה ד

זבד

זבדני אלהים אותי **זבד** טוב (בראשית ל, כ), אין למלה זאת דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה, זבד כמו חלק.

מילה ה

זבח

זבחים ועלת (שמות י, כה), **ויזבח** שור ומריא (ש"ב ו, יג), **ויזבחו זבחים** שלמים (שמות כד, ה), על דברי עולה **וזבח** (ירמיהו ז, כב), **זבח** ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת (תהלים מ, ז), כה פתרון הפסוק, יען [נ"ה יש אשר] לא צוה אלהינו את ישראל בצאתם ממצרים על דברי עול וזבח, כי כה אמר אליהם אם שמוע תשימעו בקולי ושמרת את בריתי (שמות יט, ה), כי אם את הדבר הזה צויתי אתכם [נ"וו צוה אותם] לאמר שמעו בקולי ואל תחטאו לי, כי בכל עת אשר לא יחטא האדם אין לו על מה יקריב קרבן, הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים (ש"א טו, כב), על כן יאמר המשורר אזנים כרית לי לשמוע דברי הקים ולעשותם, ומה כתב אחריו [נו"ול אחרי פסוק זה] אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי (תהלים מ, ח), כה פתרונו, הואיל ואין לך חפץ בעולה וזבח, וכרית לי אזנים לשמע הנני לשמוע ולעשות, באתי לקיים חקי הספר הכתוב עלי אשר צוית לעשותם, לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי (שם מ, ט).

מילה ו

זבל

בנה בניתי בית **זבול** לך (מ"א ח, יג), **מזבל** לו (תהלים מט, טו), הפעם **יזבלני** אישי (בראשית ל, כ), **מזבול** קדשך ותפארתך (ישעיהו סג, טו), **וזבל** פקידו (שופטים ט, כח), לשון מעון משכן ומדור הם.

מילה ז

זג

מחרצנים ועד **זג** (במדבר ו, ד), אל יחסר **המזג** (שיר ז, ג), אלה המלים לא נפתרים כי אם כפי הענין, שרוך דימה המשורר לסהר בהיותו שלם. ולא נחסר מעגולתו מאומה, ויהיה ענין מזג עגול, ויתכן להיות ענין זג כמו גרגיר ענב התיכוני לפי הענין.

מילה ח

זד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ויזד** יעקב נזיד (בראשית כה, כט), אל הלחם ואל **הנזיד** (חגי ב, יב), ובשל **נזיד** לבני הנביאים (מ"ב ד, לח), ויפלח אל סיר **הנזיר** (שם ד, לט), לשון תבשיל המה.

השני, **זד** יהיר לץ שמו (משלי כא, כד), אשר **זדו** עליהם (שמות יח, יא), וכי **יזיד** איש על רעהו (שם כא, יד), המים **הזידונים** (תהלים קכד, ה), **בזדון** דברו הנביא (דברים יח, כב), גם **מזדים** חשך עבדך (תהלים יט, יד).

מילה ט

זה

זה ינחמנו (בראשית ה, כט), **וזה** לך האות (שמות ג, יב), מלה זו איננה מצטרפת כיתר המלים, ולא תסוב לרבות ולא למעט, זה וזאת.

מילה י

זהב

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וזהב** הארץ ההיא טוב (בראשית ב, יב), **זהב** וכסף (שמות כה, ג), כמשמעו. השני, מצפון **זהב** יאתה על אלוה נורא הוד (איוב לז, כב), כה פתרונו, מפאת צפון יאתה טוהר הרקיע, וצחצוח זהרו ועוצם הודו, ויודו לשמו כל יצוריו. וכמהו בפתרונו המריקים מעליהם **הזהב** (זכריה ד, יב), גם זה כה פתרונו, אותם הצנתרות לעומת הזתים אשר אל מול שפת הגולה, הם המריקים שמן זית זך, כאשר ירקו המוצקות כמשפט תבנית המנורה, ואין פה זכר לזהב, כי הזהב הנזכר הנה [נ"וו פה] איננו זהב הנתך, כי אם לשון טוהר וצחצחות, וכמהו כוס זהב בבל בד י"י (ירמיהו נא, ז).

מילה יא

זהם

וזהמתו חיתו לחם (איוב לג, כ), אין למלה זאת דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה, ענין באש הוא תתעב נפשו להם, כמשמעו.

מילה יב

זהר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, והמשכילים יזהירו **כזהר** הרקיע (דניאל יב, ג), פתרונו כטהר הוד הרקיע, כמשמעו. השני, **והזהרתה** אתהם (שמות יח, כ), והעם לא **נזהר** (יחזקאל לג, ו), כמשמעם.

מילה יג
זו

כזוית מזבח (זכריה ט, טו), **מזוינו** מלאים (תהלים קמד, יג), **כזוית** מחטבות (שם קמד, יב), ענינו כמו ירכתי בית ירכתי זויות.

מילה יד
ז

ואשר **יזה** מדמה (ויקרא ו, כ), **ויז** ממנו (שם ח, יא), **והזית** על אהרן (שמות כט, כא), **כן יזה** גוים (ישעיהו נב, טו), **מזי** רעב (דברים לב, כד), **ומזה** מי הנדה (במדבר יט, כא), **הזים** שכבים (ישעיהו נו, י), ענין זריקה המה.

מילה טו
זח

ולא **יזח** החשן (שמות כח, כח), **ולמזח** תמיד יחגרה (תהלים קט, יט).

מילה טז
זחל

מתחלק לשני ענינים. האחד, **זחלתי** ואירא (איוב לב, ו), ענינו כמו יגורתי ונבהלתי. השני, עם חמת **זחלי** עפר (דברים לב, כד), **כזחלי** ארץ (מיכה ז, יז).

מילה יז
זיו

זיוהי שנוהי (דניאל ה, ו), **וזיוהי** שנין עלוהי (שם ה, ט), **וזיוה** יתיד (שם ב, לא), **וזיוי** ישתנון עלי (שם ז, כח), פתרונו תואר פניו עין הודו.

מילה יח
זיז

וזיז שדי ירענה (תהלים פ, יד), והתענגתם **מזיז** כבודה (ישעיהו סו, יא), כמשמעו.

מילה יט
זך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **זך** לקחי (איוב יא, ד), שמן זית **זך** (שמות כז, כ), ושמים לא **זכו** בעיניו (איוב טו, טו), במה **יזכה** (תהלים קיט, ט), **זכיתי** לבבי (שם עג, יג), לשון טוהר וצחצחו' המה.

השני, לא יערכנה זהב **וזכוכית** (איוב כח, יז), מאבני שהם הוא.

מילה כ
זכר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, כל **זכר** בכהנים (ויקרא ו, כב), אם **זכר** אם נקבה (שם ג, א), וכל מקנך **תזכר** (שמות לד, יט). השני, אבני **זכרן** לבני ישראל (שם כח, יב), **זכר** חסדו (תהלים צח, ג), **זכרו** נפלאתיו (שם קה, ה), ענין אחד להם.

מילה כא
זל

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, וכרת **הזלזלים** במזמרות (ישעיהו יח, ה), כמו שריגים המה.

השני, **בזללי** בשר למו (משלי כג, כ), **זולל** וסבא (דברים כא, כ), ואם תוציא יקר **מזולל** (ירמיהו טו, יט), כי סבא **וזולל** יורש (משלי כג, כא), כרם **זלות** לבני אדם (תהלים יב, ט), כלם בעלי נפש המה בלענים וגרגרים. וכה פתרון סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני אדם, 'זלות' הוא מגזרת זולל (דברים כא, כ), 'ורום' מגזרת ראם (שם לג, יז), ורים (איוב לט, ט). וכה תוכן פתרון הפסוק, סביבות העני יסובו רשעים לבלעו חנם, ויהיו בליעה לבני אדם, ויהי הדל למו למאכל, אכלו שארו ויפשיטו את עורו מעליו ועצמותיו פצחו. ודע, כי רוב השמות יש להם מגרעות ותוספות ותהפוכות, כמו: כתועפת ראם לו (במדבר כג, כב), ומקרני רמים עניתני (תהלים כב, כב), התקשר רים (איוב לט, י), כרום זלות (תהלים יב, ט), הן נמצא 'ראם ורים ורום' ענין אחד להם. וכמהו כתוא מכמר (ישעיהו נא, כ), ותאו וזמר (דברים יד, ה), הן נמצא 'תוא ותאו' ענין אחד להם. וכמהו, באר חפרוה שרים (במדבר כא, יה), כהקיר ביר מימיה (ירמיהו ו, ז), בור כרה (תהלים ז, טז), הן נמצא 'באר וביר ובור' ענין אחד להם. וכמהו, עיש על בניה תנחם (איוב לח, לב), עשה עשו כסיל וכימה (שם ט, ט). וכמהו, ואבני שיש לרב (דה"א כט, ב), רצפת בהט ושש (אסתר א, ו), ורוב שמות אשר 'בדברי הימים' סדורים כמשפט הזה, אבל מקצתם יורה על רובם.

השלישי, כי הייתי **זוללה** (איכה א, יא), כל מכבדיה **הזילוה** (שם א, ח), לשון קלון המה.

הרביעי, **הזלים** זהב מכיס (ישעיהו מו, ו), מים מצור **הזיל** למו (שם מח, כא), **יזל** מים מדליו (במדבר כד, ז), אשר **יזלו** שחקים (איוב לו, כח), **נוזלים** (שמות טו, ח), מה **תזלי** מאד (ירמיהו ב, לו), ועפעפינו **יזלו** מים (שם מ, יז), ענין ירידה, קרובה מיציאה [נ"וו ליציקה].

החמישי, **זולתי** כלב בן יפנה (דברים א, לו), **זולתי** שתים אנחנו (מ"א ג, יח), **זולתי** קול (דברים ד, יב), אין **זולתי** (ישעיהו מה, כא), ואלהים **זולתי** לא תדע (הושע יג, ד), ומי צור **זולתי** אלהינו (תהלים יח, לב), כמו מבלעדי, מלבד.

מילה כב
זלג
והמזלג שלש השנים בירו (ש"א ב, יג), **ומזלגתיו** (שמות כז, ג), ענין אגמונים הם.

מילה כג
זלעף
זלעפה אחזתני מרשעים (תהלים קיט, נג), מפני **זלעפות** רעב (איכה ה, י), ורוח **זלעפות** (תהלים יא, ו), דבר הלמוד מענינו פתרונו כמו שער קטב (ישעיהו כח, ב), **שערו** שער (יחזקאל כו, לה).

מילה כד
זם
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מזמה** תשמר עליך (משלי ב, יא), לשמור **מזמות** (שם ה, ב), בעל **מזמות** (שם כד, ח), כל אשר **יזמו** לעשות (בראשית יא, ו), **זמתי** בל יעבר פי (תהלים יז, ג), **כאשר זמם** (דברים יט, יט), עשה יי' אשר **זמם** (איכה ב, יז), **זמזמים** (דברים ב, כ).
השני, **זמה** היא (ויקרא יח, יז), **כי זמה** עשו (הושע ו, ט), ומלאה הארץ **זמה** (ויקרא יט, כט), לשון נאופים הם.

מילה כה
זמן
מראה אחר ופתרון אחר לו: ואחנה לו **זמן** (נחמיה ב, ו), **בזמניהם** (אסתר ט, לא), לעתים **מזמנים** (עזרא י, יד), ער **זמן** ועידן (דניאל ז, יב), קרוב מעת הם.

מילה כו
זמר
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **וזמרת** זר תזרענו (ישעיהו יז, י), **הזמורה** אשר היה בעצי היער (יחזקאל טו, ב), ויכרתו משם **זמורה** (במדבר יג, כג), לשון שורק ושריג המה.
השני, עת **הזמיר** הגיע (שיר ב, יב), וכרמך לא **תזמר** (ויקרא כה, ד), וחניתותיהם **למזמרות** (ישעיהו ב, ד), וכרת הזלזלים **במזמרות** (שם יח, ה), כולם ענין אחד, לשון קטף המה.
השלישי, ואת **המזמרות** ואת המזרקת (ירמיהו ב, יח).
הרביעי, **זמירות** היו לי חקיך (תהלים קיט, נד), **מזמור** לדוד (שם ג, א), **אזמרה** לך בכנור (שם עא, כב), **זמרו** למלכנו **זמרו** (שם מז, ז), **זמריא** תרעיא (עזרא ז, כד), לשון נגינות המה. והנם שולחים את הזמורה אל אפם (יחזקאל ח, יז), דבר [נו"ול ענין] דופי וקלון הוא, לפרוש

השוה ריח מקטרתם וכעס קרבנם וניחוחם, למלאכת תופי נקבים, ואחוריהם אל היכל יי' (שם ח, טז) יורה על הענין.
החמישי, קחו **מזמרת** הארץ בכליכם (בראשית מג, יא), **עזי וזמרת** יה (שמות טו, ב), **זמיר** עריצים יענה (ישעיהו כה, ה), ענין שבח הם.

מילה כז

זן

מתחלק לשש מחלקות: האחד, מפיקים **מזן** אל **זן** (תהלים קמד, יג), בר ולחם **ומזון** (בראשית מה, כג), לשון כלכלה הם.
השני, **וזנים** מרקחים (דה"ב טז, יד), ממיני מרקחת הם.
השלישי, **והזנות** רחצו (מ"א כב, לח), על **אזניך** (יחזקאל מז, יב), לפי ענינם נראים כי כלי מלחמה וכלי מרכבה המה, ונמצא כמהו בלשון ארמית תקון זין דגבר (דברים כב, ה), כען **זינך** (בראשית כז, ב), וכהנה רבות.
הרביעי, **זנוץ** ויין ותירוש (הושע ד, יא), קח לך אשת **זנונים** וילדי **זנונים** (שם א, ב), כי **זנתה** אמם (שם ב, ז), **זנתה** תמר כלתך (בראשית לח, כד), **הזנו** ולא **יפרצו** (הושע ד, י), **וזנתה** את כל ממלכות הארץ (ישעיהו כג, יז), עתה **יזנה תזנותיה** (יחזקאל כג, מג), לשון נאפופים המה. וישנו לשון טעות כאלה: וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דברים לא, טז), אשר אתם זונים אחריהם (במבדר טו, לט), כי זנה תזנה הארץ (הושע א, ב), וכהנה רבות.
החמישי, והוא קרוב לענין זה העליון [נ"ה הסמוך], והוא לשון מרחק, כאלה: הצמחה כל **זונה** ממך (תהלים עג, כז), הם הרחוקים מדרך יי'. וכמהו, רק רחב **הזונה** תחיה (יהושע ו, יז), היתה רחוקה משכונת בני אדם, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבה, מובדלת מן החצרות.
השש׳, שקר **מזין** על לשון הות (משלי יז, ד), לשון שמע וקשב הוא כמלין גרועי אלפין הנקדמים במחברת אלף. ויש עוד למלה מראה שנית בלשון ארמית, וכל **זני** זמרא (דניאל ג, ה), פתרונו מיני זמר, וכל מין למינו למיניהם, לזנוזהי לזניהון, (תרגום אונקלוס - בראשית א, כא), וכהנה רבות.

מילה כח

זנב

ויזנב בך כל־הנחשלים (דברים כה, יח), משני **זנבות** האודים (ישעיהו ז, ד), ואתה תהיה **לזנב** (דברים כח, מד), ראש וזנב (ישעיהו ט, יג), ואחז בזנבו (שמות ד, ד), ענין אחד להם.

מילה כט

זנח

זנח ישראל טוב (הושע ח, ג), זנח אדני מזבחי (איכה ב, ז), והאזניחו נהרות (ישעיהו יט, ו), כי לא יזנח (שם ג, לא), לשון עזיבה ונטישה המה.

מילה ל

זנק

יזנק מן הבשן (דברים לג, כב), אין למלה זאת דמיון בתורה. ופתרונה כפי עניינה, ידשן ממרעה בשן הטוב, וכמו ואילים בני בשן (דברים לב, יד).

מילה לא

זע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ולא **זע** ממנו (אסתר ה, ט), ביום **שיזעו** ממנו (קהלת יב, ג), והיה רק **זועה** (ישעיהו כח, יט), הוו **זעין** ודחלין (דניאל ה, יט), ענין פלצות וחרדה המה. ונראה הוא"ו של זועה שאיננו יסוד במלה, וכבר נקדם עם יתר הוויי"ן במחברת וא"ו. השני, **בזעת** אפך (בראשית ג, יט), לא יחגרו **ביזע** (יחזקאל מד, יח), אסרה תורה לכהנים מלבושי צמר, כי הצמר מזיע את הגוף, ומיגע את הבשר, ולא תכון בזיעה עבודת הקודש [נו"ו ולא תכון העבודה הקדושה בזיעה].

מילה לב

זעך

ימי **נזעכו** קברים לי (איוב יז, א), גם מלה זאת אין לה דמיון בתורה. ופתרונה כפי ענינה, ימי נקצרו קברים לי.

מילה לג

זעם

ומה **אזעם** לא **זעם** ה' (במדבר כג, ח), ולכה **זעמה** ישראל (שם כג, ז), לשפך עליהם **זעמי** (צפניה ג, ח), ענין עברה הם.

מילה לד

זעף

זעף ה' אשא (מיכה ז, מ), סר **וזעף** (מ"א כ, מג), ויעמד הים **מזעפו** (יונה א, טו), והנם **זעפים** (בראשית ט, ו), לשון קצף.

מילה לה
זעק
וזעקה בגוים נשמע (ירמיהו נ, מו), ולא **זעקו** אלי בלבם (הושע ז, יד), לי **יזעקו** (שם ח, ב), מרוב עשוקים **יזעיקו** (איוב לה, ט), כולם לשון צוחה וזעקה. ונראה כי מגזרתם **ויזעק** סיסרא (שופטים ד, יג), **ויזעק** ויאמר בנינוה (יונה ג, ז), העבירו קול במחניהם על אנשי מלחמתם.

מילה לו
זער
זעיר שם **זעיר** שם (ישעיהו כה, י), מעט **מזער** (שם י, כה).

מילה לז
זפת
ותחמרה בחמר **ובזפת** (שמות ב, ג), כמשמעו.

מילה לח
זק
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **יזקו** מטר לאדו (איוב לו, כז), **מזקק** שבעתים (תהלים יב, ז), **וזקק** אתם כזהב וככסף (מלאכי ג, ג), שמרים **מזקקים** (ישעיהו כה, ו), ענין התוך המה. ופתרון יזקו מטר לאדו, ירעפו רביבים לפי ענינו. וכמהו בענינו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט, לג).

השני, ואם אסורים **בזקים** (איוב לו, ח), לאסר מלכיהם **בזיקים** (תהלים קמט, ח), רתקו **בזיקים** (נחום ג, י), לשון כבלים ורתוקות המה.

השלישי, הן כלכם קדחי אש מאזרי **זיקות** (ישעיהו נ, יא), **ובזיקות** בערתם (שם), ענין ניצוץ הם. ובערתם יורה עליו, וקדחי אש אף הוא יורה. וכמהו בלשון המשנה.

הרביעי, **ומהנזקת** מלכין (עזרא ד, מו), ומלכא לא להוא **נזק** (דניאל ו, ג), כי אין הצר שוה **בנזק** המלך (אסתר ז, ד), לשון ארמית, ופתרונו חיבול.

מילה לט
זקן
מתחלק לשני מחלקות: האחד, הנה נא **זקנתי** (בראשית כז, ב), ועיני ישראל כבדו **מזקן** (שם מח, י).

השני, על **הזקן** זקן אהרן (תהלים קלג, ב), בראש או **בזקן** (ויקרא יג, כט), עד יצמח **זקנכם** (ש"ב י, ה).

מילה מ

זקף

וזוקף לכל הכפופים (תהלים קמה, יד), לשון קוממיות. וכמהו בלשון ארמית, **וזקיף** יתמחא עלהי (עזרא ו, יא). וכה פתרון ענינו יתנסח אע מן ביתה וזקיף יתמחא עלהי, כה היה משפט המלך על עוברי מצותו, יצוה לסתור בנינו ולכלות את עציו ואת אבניו ויזקיף קורה מקורות ביתו ויתלוהו עליה, ויהרג עליה יחמחא עלוהי.

מילה מא

זר

מתחלק לתשע מחלקות: האחד, ושממה כמהפכת **זרים** (ישעיהו א, ז), **וזרים** לא יעברו בה עוד (יואל ד, יז), **והזר** הקרב (במדבר א, נא), לשון נכרים הם.

השני, אין דן דינך **למזור** (ירמיהו ל, יג), מים **זרים** קרים נוזלים (שם יח, יד), לא **זרו** ולא חבשו (ישעיהו א, ו). 'זרו וחבשו' ענין רפואה המה, וזה יורה עלזה. ואמרו אנשי פתרון, לא זרו על מכתם אבקת תחבשת מעשי הרופאים. ולא יתכן כה למשקולת הלשון, כי אלו אמר 'לא הזירו עליהם', היינו נוטים אחרי פתרונם, אף על פי שאין זוכר מה הזירו, ועתה הואיל ואמר 'לא זרו', הורנו כי המכות לא חבשו ולא רפאו ולא זרו, ובהרחיק הפותר זרו מחובשו והקריב אותו מגזרת [נ"ול לגזרת] מזרה, ואורם במזרה (ירמיהו טו, ז), ילמד על המכות שהוא יזרה אותם מעקרם, ולא יזורה עליהם, וכן לא יפתר.

מים זרים קרים נוזלים (ירמיהו יח, יד), מימי תרופה הם. ויש מהפותרים אשר ידמו וישוו מים זרים לזרם מים (חבקוק ג, י), וזרמו מים עבות (תהלים עז, יח), ולא נכון לפתור כן, כי אותיות 'זרם' שלשתם יסוד, ואלו בקש לדבר בלשון זרם, היה מכפיל את המ"ם, ואומר 'זרמים', והיה מניח vזרם, כי המלה כלה יסוד, והיה מוסיף יו"ד לרבות הזרם להיות זרמים, ובעשותך כה למים זרים קרים, נמצא זיין ורי"ש יסוד, והנותר כיתר כל הלשון, אבל זר תשעה פנים לו, ואין בהם קרוב לפתרונו ממנו. וכה פתרון הפסוק, היעזב מצור שדי שלג לבנון אם ינתשו מים זרים קרים וגו' (ירמיהו יח, יד), היעזב אדם מימי שלג לבנון הנגרים מצור שדי, ההולכים לאט על חול הארץ. כל המוצא מימי שלג לבנון, הטוב לעזוב אותם, הישר בעיני המוצא אותם לעזבם והמה לחיי עולם משיבים את הנפש ומחיים את הרוח ומרווחים את הגוף, אם ינתשו מים זרים קרים נוזלים, אם טוב לנתוש ולאבד מקור מים המועדים לתרופה, מים נאמנים נכונים לחיים והחיים תלוים בהם, הטוב להיותם לאבוד ולנחישה, כי שכחני עמי לשוא יקטרו (ירמיהו יח, טו), ואיך שכחוני עמי, ונתשו מעגלי חיים, והניחו מקור מים חיים, נואלו כי לא ידעו ולא הבינו. ואשר

הוספנו מלה בתחלה הפסוק לאמר היעזב אדם מצור שדי שלג לבנון, חידוד הלשון הוא. ויש כמוהו בעניני תורה, כאלה: הירצון בסלע סוסים אם יחרוש בבקרים (עמוס ו, יב), היה על המחוקק לחקות אם יחרוש החורש בבקרים. וכמהו, כאשר יבער הגלל עד תמו (מ"א יד, י), היה לחקות כאשר יבער המבעיר. וכמהו, כאשר ירדף הקרא בהרים (ש"א כו, כ), היה לחקות כאשר ירדף הציד. וכמהו, ויגרש אתם מאת פני פרעה (שמות י, יא), ראו הביא לנו איש עברי (בראשית לט, יד), וכמוהם הרבה. ויתכן להיות לאין דן דינך למזור, מראה אחר מבלעדי זה, להיות מזור זה מחלה, כמו ולא יגהה מכם מזור (הושע ה, יג), וכה יקום פתרונו, דע כי תחלואי בני אדם ונגעי מדויהם רבו עליהם, ותרופתם ביד האלהים, אבל נתן שכל בלב כל חכם לב לרפאות חלי ולגהות מזור ברצותו לעזור, ואפס לא יועיל הרופא לחבוש על המזור כי אם לדעתו התחבושת הראויה לו, ובהעלם ממנו יסוד המחלה אין בתרופתו הועילות [נ"ול תועלת], על כן יאמר 'אין דן דינך למזור', כל רופאיך לא ירפאוך למזור, כי לא ישיגו עיקר המכה, כי אני אפליאנה עד אשר תעלם מלבב כל הרופאים.

השלישי, **נזרו** אחור (ישעיהו א, ד), **וינזרו** מקדש (ויקרא כב, ב), לא **זרו** מתאותם (תהלים עח, ל), מיין ושכר **יזיר** (במדבר ו, ג), **מנזריך** כארבה (נחום ג, יז), **וינזרו** לבשת (הושע ט, י), **והזרתם** את בני ישראל (ויקרא טו, לא), כלם לשון סור המה. ובלשון ארמית סורו נא, זורו כען (בראשית יט, ב - תרגום אונקלוס).

הרביעי, לחמך ישימו **מזור** תחתיך (עובדיה א, ז), ולא יגהה מכם **מזור** (הושע ה, יג), והיה לכם **לזרא** (במדבר יא, כ), כלם לשון מחלה, וכן פתר אונקלוס 'ויהי לכון לתקלא' (שם), ופתרונו ראוי ונכון. וירא אפרים את חליו ויהודה את מזרו (הושע ה, יג), חליו יורה על מזרו, ולרפא יורה על מזור.

החמישי, **זר** זהב סביב (שמות כה, יא), מתחת **לזרו** (שם ל, ד), **ותזרני** חיל (ש"ב כב, מ), ארחי ורבעי **זרית** (תהלים קלט, ג), **זרזיר** מתנים (משלי ל, לא), כולם לשון הקפה וסיבוב. ופתרו אנשי פתרון בארחי ורבעי זרית, דרכי ורבצי מרדת, והעמידו זרית מגזרת זרת ארכו וזרת רחבו (שמות כח, טז), ושמים בזרת תכן (ישעיהו מ, יב), ואין בזה תוכן הלשון ומשקולת המבטא, כי כל תיבה מלשון עברית אשר באחריתה תי"ו יסוד במלה, בהסב המדבר המלה לאיש אחר לאמר לו הִצְמַתְּ, כָּרַתְּ, לא יוכל להכפיל את התיו עקב דגשנותו כי לא יוכפל, כי בדגשנותו עומד במקום שנים, כה דת משפטם בכל הלשון, והמלים אשר באחרית אותיותם תיו יסוד אחוז בהם איננו נכפל, והיה ראוי להכפל אחד ליסוד ואחד למלאכה, לולי דגשנותו, אבל [נ"וו אכן] די באחד. ואלה התוי"ן אשר יורו על דגשגותו:

ושתי את גבולך (שמות כג, לא), שתי באדני אלהים מחסי (תהלים עג, כח), שתה עונתינו לנגדך (שם צ, ה), ושחת דבריך הנעימים (משלי כג, ח), כי ארצך שחת (ישעיהו יד, כ), והמתה את העם הזה (במדבר יד, טו), כרתי ברית לבחירי (תהלים פט, ד), אתו תשחית וכרת (דברים כ, כ), הצמתה כל זונה ממך (תהלים עג, כז), והשבתי כל משושה (הושע ב, יג), אשר הסתה אתו (מ"א כא, כה), עולת שבת בשבתו (במדבר כח, י), חרשה ושבתה (הושע ב, יג), וכאלה הרבה. והיה מאמתת הלשון להכפיל את התוי"ן האלה על דבר אשר כולם מיוסדים במלים, והם מוסבין לשרת היה ראוי ושתי את גבולך לאמר ושתתי, וכרתי וכרתתי, הצמת הצמתת, והשבתי והשבתתי, ושחת ושחתת, אבל חידוד הלשון מבליע את התי"ו במלה ואינו נכפל, כי יש די בתי"ו אחד. והנה לך פתח אשר תתבונן ממנו, ותכיר הברת יתר התוי"ן אשר באחרית המלים הנשרשים והבאים לשרת, כי התי"ו האחד ממנו יסוד והשני ממנו למלאכה, דע כי כל תי"ו הנכתב באחרית המלה, ויו"ד יקדמנו, יען לא הובא היו"ד בתוך כי אם להפריד בין המלה ובין התי"ו, להורות על התי"ו וללמד עליו, כי איננו יסוד ואיננו אחוז במלה אחיזת עיקר.

ואלה התווי"ן הנכתבים באחרים המלים אשר בהפריד היודי"ן בין התווי"ן ובין המלים ישבתו התווי"ן מהיותם יסוד, ואלה קצותם: אביתי, בניתי, גליתי, דמיתי, הייתי, זריתי, חליתי, טעיתי, יריתי, כליתי, כסיתי, מריתי, נסיתי, עשיתי. וכאלה הרבה, הן נמצא היו"ד מפריד בין התי"ו ובין היסוד, בין האותיות המיוסדים לאות המועד למלאכה, והוא התיו, ויש ממשפט האותיות ומקושט המלים להיות זרית כאחד מהם, ובהיות ככה ישבות זרת מזרית, ולא יהיה מגזרתו ולא מיסודתו, כי היו"ד הבא בתוך המלה הפריד בין זר ובין התי"ו, ולא הפריד בין זרת ובין תי"ו, ואלו נגזר זרית מגזרת זרת, היה על המחוקק לחקות זָרַתָּה ומוציא היו"ד מתוכו כגבול המלים העליונים אשר קדמו הנה, אשר התווי"ן יסוד בהם, כמו כרת, שחת, הצמת. ואם יאמר כי יש מלים מעט מזער שאחריהם תי"ו מיוסד במלה ונכפל, ואין חדוד הלשון מעמיד המלה על התיו, כמו שתיתי מים (מ"ב יט, כד), דע כי טענתו לא תועלנו ולא יוכל להעמיד זרית מזרת בכל פנים, כי יו"ד של שתיתי לא בא אל תוך המלה כי אם אחריה יסוד, ויסוד ההוא שי"ן תי"ו, רק לא נכפלו התווי"ן בשתיתי כי אם עקב מראות המלה למען לא תצא מחקת שתיה לחקות שמה שיתה, אבל היו"ד כמפעל הו"ו כי כמהו וכתותי מפניו צריו (תהלים פט, כד), מן כתות לא יחמל (ישעיהו ל, יד), החתת כיום מדין (שם ט, ג), הו"ו מפריד בין היסוד ובין התי"ו, כאשר יפעל יו"ד בשתיתי, על כן לא נכון להיות זרית מזרת כי אם

מזֵר. וכה פתרונו, ארחי ורבעי זרית הקיפוח זר סביבותי וגררת נתיבותי, על כן אמר אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח (תהלים קלט, ז).

וגם אלה קצות האותיות אשר יקרה להם כמקרה התי"ו, כאשר התי"ו עומד במקום שנים ככה הנון אחד במקום שנים, הם ראוים להכפיל ונאחדים [נ"ול ונאחזים] לבדם, כאלה: הליועץ למלך נתנוך (דה"ב כה, טז), ונתנו את בנתינו לכם (בראשית לד, טז), מצרים נתנו יד (איכה ה, ו), כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דה"א כט, יד), ואת כל־הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו (דה"ב כט, יט), ולנו בגבעה (שופטים יט, יג), כי עליך נשענו (דה"ב יד, י), כל הנוני"ן הם ראוים להכפל: נתננוך, ונתננו, ולננו, ונשענו, והכננו, אבל יש די באת מהנה עקב דגשנותה המבלעת כפילתה, כמשפט התי"ו אשר הקדמנו. נשוב לענין ראשון, וכמהו והזורה תבקע אפעה (ישעיהו נט, ה), הביצה הנדשת בהבקעה לא יצא ממנה כי אם אפעה, וככה ויזורר הנער עד שבע פעמים (מ"ב ד, לה), ויזר את הגוה (שופטים ו, לה), ענין דישה המה. ופתרון ויזורר הנער, דש הנער בעלותו עליו, ושומו פיו על פיו, ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו, נמצא הענין מורה על פתרון המלה, וככה ויזר את הגזה, שת ידיו עליה, ויעצרנה אחרי כן, מץ אותה עד צאת ממנה מלא הספל מים ותרגומו מוכיח 'ועצר'.

השביעי, אשר **זרה** ברחת ובמזרה (ישעיהו ל, כד), ואזרה **במזרה** (ירמיהו טו, ז), **תזרה** לרוח (יחזקאל ה, ב), לוא **לזרות** ולוא להבר (ירמיהו ד, יא), הנה הוא **זרה** (רות ג, ב), **מזרה** ישראל יקבצנו (ירמיהו לא, י), **ויזר** על פני המים (שמות לב, כ), לשון אחד וענין אחד להם, ומגזרתם **וממזרים** קרה (איוב לז, מ), וגם מגזרתם התוציא **מזרות** בעתו (שם לח, לב), הם הרוחות והמזרים מפרקי הרים ומשברי סלעים, כי הקרח והצנה מתולדת הרוח המה, ובאמרו התוציא מזרות בעתו, הוא אשר דבר ירמיהו ויוצא רוח מאצרותיו (ירמיהו י, יג), לעשות לרוח משקל (איוב כח, כה). ובעלי פתרון אמרו ממזרים קרה, כמו מזורמים קרה, העמידוהו מגזרת זרם (ישעיהו לב, ב), וכן לא יתכן. ופותרים גם בזה התוציא מזרות בעתו, החליפו רי"ש בלמד ושמוהו מזלות, והמלים מבלי חליפות עומדים על יסודתם כמשפט. השמיני, לא יבא **ממזר** (דברים כג, ג), יתכן להיות מלה זאת כמלים אשר ענינם יורה על פתרונם, ויהיו הממזרים ילדי פשע וזרע שקר, ואם תגזר המלה ממראה פתרונה [ראוי] להיות המלה מן מוזר הייתי לאחי (תהלים סט, ט), והזר הקרב יומת (במדבר א, נא), היא הזריעה אשר לא כדת ולא כמשפט, לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זר מעשהו, ולעבֹד עברתו נכריה עבדתו (ישעיהו כח, כא).

התשיעי, **נזר** אלהיו על ראשו (במדבר ו, ז), גזי **נזרך** (ירמיהו ז, כט), חללת לארץ **נזרו** (תהלים פט, מ), ענין כליל וכתר. ויתכן להיות מגזרתו זר זהב (שמות כה, יא).

מילה מב

זרב

בעת **יזרבו** נצמתו (איוב ו, יז), מלה זו אין לה דמיון בתורה, ופתרונה לשון חורב וציון ושרב.

מילה מג

זרזיף

כרביבים **זרזיף** ארץ (תהלים פט, מ), גם מלה זאת אין לה דמיון בתורה. ופתרונה כמו ריווי ארץ.

מילה מד

זרח

וזרח משעיר למו (דברים לג, ב), **וזרח** השמש (קהלת א, ה), והצרעת **זרחה** במצחו (דה"ב כו, יט).

מילה מה

זרם

זרם מים (חבקוק ג, י), **מזרם** הרים ירטבו (איוב כד, ח), **זרמו** מים עבות (תהלים עז, יח), **וזרמת** סוסים זרמתם (יחזקאל כג, כ), ענין שאון המה.

מילה מו

זרע

זרע וקציר (בראשית ח, כב), **הזרעים** בדמעה (תהלים קכו, ה), ונותן להם **זרעונים** (דניאל א, טז), והם יענו את **יזרעאל** (הושע ב, כד), נראה כי מענינו ומגזרתו הוא. וכה ענין הפתרון אענה את השמים, והשמים יענו את הארץ, והארץ תענה את הדגן, והדגן תענה את יזרעאל, השמים יתנו רביבים לארץ, והארץ תתן פריה, ותענה זורעיה ועובדיה, ויזרעאל כארבאל (הושע י, יד). ויש זריעה אשר איננה זריעה כי אם בלשון בני אדם, ואזרעם בעמים (זכריה י, ט), וזרעתיה לי בארץ (הושע ב, כה), אור זרע לצדיק (תהלים צז, יא), זרעו לכם לצדקה, קצרו לפי חסר, נירו לכם ניר, ועת לדרוש את יי', עד יבוא ויורה צדק לכם (הושע י, יב), פתרון יורה ומלקוש (דברים יא, יד), וכמו כי נתן לכם את המורה לצדקה, ויורד לכם

גשם מורה ומלקוש בראשון (יואל ב, כג), וכמו אמת מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף (תהלים פה, יב).

מילה מז
זרק

כי מי נדה לא **זרק** (במדבר יט, יג), **כמזרקים** לפני המזבח (זכריה יד, כ), **מזרקי** כסף (במדבר ז, פד), כלי מזבח המה. גם שיבה **זרקה** בו (הושע ז, ט), מלה זאת אמורה בלשון בני אדם.

מילה מח
זרת

זרת ארכו וזרת רחבו (שמות כח, טז), ושמים **בזרת** תכן (ישעיהו מ, יב), מדת יד.

נשלם מחברת זיי"ן.

ח

הקדמה
אחל מחברת חי"ת.

חב. חבט חבל חבצלת חבק חבר חבש חבת. חג חגב חגו חגר. חד חדל חדק חדר חדש. חו חוח חור. חז חזק. חח. חט חטא חטב חטם חטף חטר. חי חיל חיק. חך חכליל. חל חלב חלר חלט הלך חלם חלמיש חלון חלף חלץ חלק חלש. חם חמד חמל חמן חמס חמץ חמק חמר חמש, חן חנט חנך חנם חנמל חנף חנק. חס חסר חסל חסם חסן חסף חסר, חף חפז חפן חפץ חפר חפש חפש. חץ חצב חצן חצף הצר. חק חקר. חר חרב חרג חרד חרז חרט חרך חרם חרמש חרס חרף חרץ. חרצב חרצן חרק חרש חרשׁ חרת. חש חשב השח חשׁך חשׁך חשל חשמל השמן השן חשף חשק השר. חת חתך חתל התם התן חתף התר.

מילה א
חב

מתחלק לשלש מלקות: האחד, **חבי** כמעט רגע (ישעיהו כו, כ), לטמון **בחבי** עוני (איוב לא, לג), ושם **חביון** עוזו (חבקוק ג, ד), **ויתחבא** האדם ואשתו (בראשית ג, ח), לשון מצפונות [נ"ה משפונות] המה.

השני, **וחיבתם** את ראשי למלך (דניאל א, י), **חבלתי** חוב ישיב (יחזקאל יח, ז), לשון חובה המה.

השלישי, אף **חבב** עמים (דברים לג, ג), נכון חבב להיות מגזרת חביון (חבקוק ג, ד), החביאני (ישעיהו מט, ב). וכה יהיה פתרונו, בצל ידו החביא עם קדושו, כדבר הנביא בצל ידי החביאני (שם), באשפתו הסתירני (שם). פרש ענן למסך ויסך עלימו, ונכון לתלות בידך בחובב. ואנשי פתרון אמרו 'חובב' לשון אהבה.

מילה ב
חבט

יחבט יי' משבלת (ישעיהו כז, יב), כי **תחבט** זיתך (דברים כד, כ), **חבט** חטים (שופטים ו, יא).

מילה ג
חבל

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, בטרם יבוא **חבל** לה (ישעיהו סו, ז), **חבלי** יולדה (הושע יג, יג), צירים **וחבלים** יאחזון (ישעיהו יג, ח), **חבלים** יחלק באפו (איוב כא, יז), הנה **יחבל** און (תהלים ז, טו), שמה **חבלתך** אמך (שיר ח, ה)

.

השני, כי אל אל האמר נשאתי לא **אחבל** (איוב לד, לא), **מחבלי**' כרמים (שם ב, טו), **וחבל** את מעשה ידיך (קהלת ה, ה), **וחבל** על מפני שמן (ישעיהו י, כז), בז לדבר **יחבל** לו (משלי יג, יג), ולאחד קראתי **חבלים** (זכריה יא, ז), רוחי **חבלה** (איוב יז, א), לא **יחבל** רחים ורכב (דברים כד, ו), **חבל חבלני** לך (נחמיה א, ז), ואף קדמיך מלכא **חבולה** לא עברת (דניאל ו, כג), כולם לשון השחתה המה. וחבלים יחלק באפו (איוב כא, יז), גם הוא קרוב לאלה, וראוי להיות מגזרתם.

השלישי, **חבלתו** חוב ישיב (יחזקאל יח, ז), ועל בגדים **חבלים** יטו (עמוס ב, ח), אם **חבל תחבל** (שמות כב, כה), כי **תחבל** אחיך חנם (איוב כב, ו), ובעד נכריה **חבלהו** (משלי כז, יג), ענין ערבון.

הרביעי, **חבלים** נפלו לי בנעימים (תהלים טז, ו), ויפלו **חבלי** מנשה (יהושע יז, ה), גורל אחד **וחבל** אחד (שם יז, יד), משליך **חבל** בגורל (מיכה ב, ה), יעקב **חבל** נחלתו (דברים לב, ט), ענין גורל המה.

החמישי, מלחיך **וחבליך** (יחזקאל כז, כז), וכשכב בראש **חבל** (משלי כג, לד), לקול זעקת **חבליך** (יחזקאל כז, כח), אלה הם חבלי הספינות אשר בהן תקון מלאכתן. חבלים כמשמעו, כמו **חבל** הכסף (קהלת יב, ו), **בחבלי** אדם אמשכם (הושע יא, ד), והשיאו כל־ישראל אל העיר ההיא **חבלים** (ש"ב יז, יג), וימשכו את ירמיהו **בחבלים** (ירמיהו לח, יג).

השני, **חבלי** רשעים עודני (תהלים קיט, סא), **חבל** נבאים ירדים מהבמה (ש"א י, ה), להקת הנביאים לפי הענין.
השביעי, כי **בתחבלות** תעשה לך מלחמה (משלי כד, ו), ונבון **תחבלות** יקנה (שם א, ה), ענין מועצות המה.

מילה ד
חבצלת

חבצלת השרון (שיר ב, א), ותפרח **כחבצלת** (ישעיהו לה, א), נצה הנותנת ריח כמשמעו.

מילה ה
חבק

ויחבק לו וינשק לו (בראשית כט, יג), מעט **חבק** ידים (משלי ו, י), הכסיל **חבק** את ידיו (קהלת ד, ה), ועת לרחק **מחבק** (שם ג, ה), ענין דבק המה. פתרונו כפי ענינו.

מילה ו
חבר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **חבר** אני לכל אשר יראוך (תהלים קיט, סג), וארה **לחברה** (איוב לד, ח), **חברת** אשה אל אחתה (שמות כו, ג), **ויחבר** (שם לו, י), כל אלה **חברו** (בראשית יד, ג), את **חבר** יהושפט (דה"ב כ, לה), וכל בית ישראל **חברו** (יחזקאל לז, טז).
השני, **חבורה** תחת **חבורה** (שמות כא, כה), **חברות** פצע (משלי כ, ל), נמקו **חבורתי** (תהלים לח, ו), ענין שרט המה. ונראה כי מגזרתו ונמר חברברתיו (ירמיהו יג, כג).
השלישי, **וחבר חבר** (דברים יח, יא), **חובר חברים** מחכם (תהלים נח, ו), עמדי נא **בחבריך** (ישעיהו מו, יב).

מילה ז
חבש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ביום **חבש** יי' את שבר עמו (ישעיהו ל, כו), לא אהיה **חבש** (ישעיהו ג, ז), כי הוא יכאיב **ויחבש** (איוב ה, יח), **ומחבש** לעצבותם (תהלים קמז, ג), האף שונא משפט **יחבוש** (איוב לד, יז). וכה פתרונו, הטוב לרפוא מי שהוא שונא משפט עליון, היתרפא? לא **חבשה** (יחזקאל ל, כא), ולא **חבשו** (ישעיהו א, ו), כולם לשון תרופה וארוכה ורפואה ותעלה.
השני, **וחבשת** להם מגבעת (שמות כט, ט), מבכי נהרות **חבש** (איוב כח, יא), סוף **חבוש** לראשי (יונה ב, ו), פניהם **חבוש** בטמון (איוב מ, יג), בחבלים **חבשים** (יחזקאל כז, כד), כולם

לשון אזירה וחגירה. ופתרון מבכי נהרות חבש כה הוא, מימי נבך חוגר נהרות, שם מים עזים חגורי נהרות.

מילה ח

חבת

מחבת ברזל (יחזקאל ד, ג), על **מחבת** (ויקרא ו, יד), **ולמחבת** ולמרבכת (דה"א כג, כט), לשלם הקרחי באמונה על מעשה **החבתים** (שם. ט, לא), ואם מנחה על **המחבת** קרבנך (ויקרא ב, ה).

מילה ט

חג

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **וחג** האסיף (שמות כג, טז), **חגי** יהודה **חגיך** (נחום ב, א), אכלים ושתים **וחגגים** (ש"א ל, טז), המון **חוגג** (תהלים מב, ה), **לחג** את **חג** הסכות (זכריה יד, יח), ענין מועד הם.

השני, אסרו **חג** בעבותים (תהלים קיח, כז), **חגים** ינקפו (ישעיהו כט, א), המה הזבחים המועדים למועד יי'. ויתכן להיות העליון מגזרתו.

השלישי, **יחוגו** וינועו כשכור (תהלים קז, כז), והיתה אדמת יהודה למצרים **לחגא** (ישעיהו יט, יז), בחקו **חוג** על פני תהום (משלי ח, כז), חק **חג** על פני מים (איוב כו, י), הישב על **חוג** הארץ (ישעיהו מ, כב), ענין הקפה הם. ובמחוגה יתארהו (שם מד, יג), הוא כלי ממלאכת הרש, ויתכן להיות מגזרת זה העליון, ויהיה פתרונו כענין מפעל, הוא הברזל המקיף וסובב וחוגג לתקן בו צורת הפסל.

מילה י

חגב

ואת **החגב** למינהו (ויקרא יא, כב), הוא שרץ עוף ממין ארבה.

מילה יא

חגו

יונתי **בחגוי** הסלע (שיר ב, יד), שכני **בחגוי** הסלע (ירמיהו מט, טז), פתרונו כמו נקיקי הסלעים (ישעיהו ז, מט), והרי הכפים (איוב ל, ו), ולא נודע אם הוא"ו יסוד אם אין, ויש ווי"ן במלים נאחזים וש אשר יוצאים, הנם כתובים במחברת ו"ו, והווין היוצאים מהמלים לולי כי נמצאו נעדרים מהמלים הנגזרים מגזרתם לא נודע יסודתם.

מילה יב
חגר

חגורי אזור (יחזקאל כג, טו), **חגרת** שק (יואל א, ח), **ויחגר** אתו באבנט (ויקרא ח, ז), לשון אזירה המה.

מילה יג
חד

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, ודבר **חד** את אחד (יחזקאל לג, ל), פתרון 'חד' כאחד, ומגזרתו לאתונא **חד** שבעה (דניאל ג, יט), די דניאל **חד** מנהון (שם ו, ג), **בשנת חדה** (שם ז, א). ומלבד אלה יש מלים בלשון עברית, אשר נראים מגזרת חד כמו יחדו, ויענו כל־העם יחדו (שמות יט, ח), וכמו את־בנך את־יחידך (בראשית כב, ב), כמספר על־היחיד (זכריה יב, י), ומיד כלב **יחידתי** (תהלים כב, כא), ונראים המלים האלה כי היודין אינם יסוד, ואל יחד בימי שנה (איוב ג, ו) **יוכיח**.

השני, **תחדהו** בשמחה (תהלים כא, ז), **ויחד** יתרו (שמות יח, ט), **כי חדות** יי' הוא מעזכם (נחמיה ח, י), **עז וחדוה** במקמו (דה"א טז, כז), ענין משוש המה.

השלישי, **חוד חידה** (יחזקאל יז, ב), אפתח בכנור **חדתי** (תהלים מט, ה), **החידה חדתה** לבני עמי (שופטים יד, טו), דברי חכמים **וחדתם** (משלי א, ו), ענין דומיות קרוב ממשל המה.

הרביעי, חרב **חדה** (יחזקאל ה, א), **וחדו** מזאבי ערב (חבקוק א, ח), ברזל בברזל **יחד** (משלי כז, יז), תחתיו **חדודי** חרש (איוב מא, כב), ענין לטישה המה. ויש בלשון ארמית, הדוהי ודרעוהי די כסף (דניאל ב, לב), וחָזֶה בלשון ארמית חַדְיָא.

מילה יד
חדל

חדל בני לשמע מוסר (משלי יט, כז), **והחדל יחדל** (יחזקאל ג, כז), **כי לא יחדל** אביון (דברים טו, יא), לשון מניעה. ויתכן להיות מגזרתו יושבי **חדל** (ישעיהו לח, יא), **חדל** ממנו (שמות יד, יב).

מילה טו
חדק

טובם **כחדק** (מיכה ז, ד), כמשכת **חדק** (משלי טו, יט), ממיני סירים, וקמשונים וחוחים, וחרולים, וקוצים, ודרדרים, וסלונים ובאושים, וברקנים המה.

מילה טז
חדר

מן **החדר** תבוא סופה (איוב לז, ט), היא חרב חלל הגדל **החדרת** להם (יחזקאל כא, יט), ויבא **החררה** (בראשית מג, ל).

מילה יז

חדש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חדשים** לבקרים (איכה ג, כג), **חדשים** גם ישנים (שיר ז, יד), **ותחדש** פני אדמה (תהלים קיד, ל), מלך **חדש** (שמות א, ח), לב **חדש** (יחזקאל יח, לא).
השני, **החדש** הזה לכם (שמות יב, ב), **חדשיכם** ומועדיכם (ישעיהו א, יד), לשון ירחים הם.

מילה יח

חו

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מחות** רעי אתכם (איוב לב, ו), **יחוה** דעת (תהלים יט, ג), **ואחוית** אחידן (דניאל ה, יב), **החוני** (שם ב, ו), ענין הגדה המה.
השני, **חות** יאיר (במדבר לב, מא), **וחותיהם** (שם), ענין כפרים הם.

מילה יט

חוח

ובחוחים (ש"א יג, ו), מיני שיחים וחורות תחתים, כמשמעו.

מילה כ

חור

חור כרפס ותכלת (אסתר א, ו), לא עתה פניו **יחודו** (ישעיהו כט, כב), ואורגים **חורי** (שם יט, ט), ענין לובן המה, וכל לבן בלשון ארמית חוָר. וכבר אמרנו, ונקדמה מלה זאת במחברות חר, ולא השניתיה כי אם עקב הוא"ו אף על פי שאין הוא"ו יסוד.

מילה כא

חז

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **חזון** נראה אלי (דניאל ח, א), **במחזה** (בראשית טז, א), **חזיונות** (יואל ג, א), שמאל בעשתו ולא **אחז** (איוב כג, ט), ענין ראיה ומבט המה.
השני, אל **מחוז** חפצם (תהלים קז, ל), [ומחזה אל מחזה (מ"א ז, ד)], **וחזותכם** את שאול (ישעיהו כח, יח), בית אבנים **יחזה** (איוב ח, יז), ועם שאול עשינו **חזה** (ישעיהו כח, טו), ענין גבול המה.
השלישי, **חזה** התנופה (שמות כט, כו), עושה **חזיזים** (זכריה י, א).
הרביעי, ודרך **לחזיז** קולות (איוב כח, כו).

מילה כב
חזק
חזק ונתחזק (ש"ב י, יב), **חזקים** כראי מוצק (איוב לז, יח).

מילה כג
חח
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חח** ונזם (שמות לה, כב), ושמתי **חחי** באפך (מ"ב יט, כה).
השני, **חוח** עלה ביד שכור (משלי כו, ט), כשושנה בין **החוחים** (שיר ב, ב), לשון קמשונים הם.

מילה כד
חט
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חטה** ושעורה (דברים ח, ח), **חטין** ושעורים (יחזקאל ד, ט), **בחטי** מנית (שם כז, יז).
השני, **כחוט** השני שפתותיך (שיר ד, ג), **והחוט** המשולש (קהלת ד, יב), **חוט** השני (יהושע ב, נ), אם **מחוט** ועד שרוך הנעל (בראשית יד, כג), ואשיא **יחיטו** (עזרא ד, יב), ענין פתיל המה.

מילה כה
חטא
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **תחטאני** באזוב ואטהר (תהלים נא, ט), **וחטא** את הבית (ויקרא יד, נב), **ויתחטאו** הלוים (במדבר ה, כא), ענין טוהר הם.
השני, כי אין אדם אשר לא **יחטא** (מ"א ח, מו), **וחטאתי** נגדי תמיד (תהלים נא, ה), וכעבות העגלה **חטאה** (ישעיהו ה, יח), לשון שגגה הם. ונראה כימגזרתו כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא (שופטים כ, טז), והייתי אני ובני שלמה **חטאים** (מ"א א, כא), טועים [נ"ל תועים] ושוגים, ומגזתו אנכי אחטנה (בראשית לא, לט) השגויה. אנכי השגיתיה לי והשלמתיה. והפותרים אומרים לשון סבל ועמל, ונראים כי מגזרת חטא אשר פתרונו שגגה המה, אף על פי שקצות המלים גרועי אלפין אחר ענין אחד נוטים יחדו.

מילה כו
חטב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, בנותינו כזויות **מחטבות** (תהלים קיד, יב), **חטבות** אטון מצרים (משלי ז, טז), לשון גובה ומעל המה.
השני, **לחטב** עצים (דברים יט, ה), **וחטבי** עצים ושאבי מים (יהושע ט, כג), כורתי עצים.

מילה כז
חטם
ותהלתי **אחטם** לך (ישעיהו מח, ט), העניין יורה על המלה כמשמעו, למען שמי אאריך אפי ולמען תהלתי אסלח לך.

מילה כח
חטף
יחטף עני (תהלים י, ט), **וחטפתם** לכם (שופטים כא, כא), יחטף עני ואביון, כמו יטרוף.

מילה כט
חטר
ויצא **חטר** מגזע ישי (ישעיהו יא, א), **חטר** גאוה (משלי יד, ג), לשון שבט הוא כמשמעו.

מילה ל
חי
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חיים** וחסד (איוב י, יב), **חי חי** הוא יודך (ישעיהו לח, יט), כי **למחיה** (בראשית מה, ה), ודי הוה צבא הוה **מחא** (דניאל ה, יט), אלמנות **חיות** (ש"א כ, ג), לא **יחיה** דוד (ש"א כז, יא), כלם לשון חיים.
וגם אלה מגזרת חיים, **וחיתם** בקדשים (איוב לו, יד), **וחיתו** באור תראה (שם לג, כח), **חית** ענייך (תהלים עד, יט), **וחיתו** לממתים (איוב לג, כב), ווהמתו **חיתו** לחם (שם לג, כ), ענין נפש חיה.
וגם אלה מגזרת חיים בלשון שבועה, וישבע **בחי** העולם (דניאל יב, ז), **חי** יי' **וחי** נפשך (ש"א כה, כו), **חי** פרעה (בראשית מב, טו), **חי** אלהיך דן, **וחי** דרך באר שבע (עמוס ח, יד).
ויש חיים בלשון תרופה, כאלה: וימרחו על השחין **ויחי** (ישעיהו לח, כא), **האחיה** מחלי זה (מ"ב ח, ח), במחנה עד **חיותם** (יהושע ה, ח), אל נחש הנחשת **וחי** (במדבר כא, ט), ונרפא.
ויש חי אשר איננו חי, הבשר **החי** (ויקרא יג, טו), בשר מבשל כי אם **חי** (ש"א ב, טו), ומחית בשר **חי** (ויקרא יג, י), **חיות** קטנות עם גדלות (תהלים קד, כה), ואת כל נפש **החיה** הרמשת (בראשית א, כא), ותבוא **חיה** במו ארב (איוב לז, ח), **חיתו** שדי (תהלים קד, יא), וארבע **חיון** רברבין (דניאל ז, ג), וארן **חיוה** רביעיא (שם ז, ז), שוב אשוב אליך כעת **חיה** (בראשית יח, י), למועד הזה כעת **חיה** (מ"ב ד, טז), ענינם שנה האחרת שנה הבאה, מלה זאת דבורה כלשון בני אדם. ויתכן להיות בענינם ואמרתם כה לחי (ש"א כה, ו), לשון ברכה הוא, כאשר יבקר האדם אוהבו ביום שמחתו ומברכו ואומר: גם לשנה, ולשנים רבות. ויש מהפותרים אשר אומרים מיושבי כפרים היה, וגזרתו חי מחותיהם (במדבר לב, מא), חות

יאיר (שם), והמראה הראשון קרוב ממנו לענין ולפתרון, נראים המראות האלה כי מגזרת חיים הנה, אבל הענינים יטו אותם כמעט מני הדרך.
השני, גער **חית** קנה (תהלים סח, לא), **וחית** פלשתים חנה (ש"ב כג, יג), ענין טפסר וצבא.

מילה לא
חיל

חיל גדול (מ"ב ז, ו), **חילי** הגדול (יואל ב, כה), על פקודי **החיל** (במדבר לא, יד), לשון צבא המה.
ימין יי' רוממה ימין יי' עשה **חיל** (תהלים קיח, טז), **וחילים** יגבר (קהלת י, י), שיתו לבכם **לחילה** (תהלים מח, יד), לשון כח ואונים [נ"וו ועוצם] המה.

מילה לב
חיק

אל **חיק** אמתם (איכה ב, יב), נתתי שפחתי **בחיקך** (בראשית טז, ה), ויוציאה **מחיקו** (שמות ד, ז), ושחד **בחק** (משלי כא, יד), אל **חיקו** (שמות ד, ז).

מילה לג
חך

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **וחכיתי** ליי' (ישעיהו ח, יז), אשרי כל **חוכי** לו (שם ל, יח), **וכחכי** איש גדודים (הושע ו, ט), אשרי **המחכה** (דניאל יב, יב), ואליהו **חכה** את איוב בדברים (איוב לב, ד), לשון תוחלת המה.
השני, כל משליכי ביאור **חכה** (ישעיהו יט, ח), כלה **בחכה** העלה (חבקוק א, טו), הוא כלי הדייג אשר יצוד בו.
השלישי. **חכו** ממתקים (שיר ה, טז), **וחכך** כיין הטוב (שם ז, י), כי אמת יהגה **חכי** (משלי ח, ז), וחלק משמן **חכה** (שם ה, ג).

מילה לד
חכליל

חכללי עינים מיין (בראשית מט, יב), למי **חכללות** עינים (משלי כג, כט), ענין אודם המה.

מילה לה
חל

מתחלק לחמש עשר מחלקות: האחד, ישועה ישית חומות **וחל** (ישעיהו כו, א), **חל** וחומה (איכה ב, ח), ובאו במערות צרים **ובמחלות** עפר (ישעיהו ב, יט), **בחל** יזרעאל (מ"א כא, כג), ענין גאיות ושוחי עמק העשויות סביבות החומה.

השני, **וחלי** כתם (משלי כה, יב), ותעד נזמה **וחליתה** (הושע ב, טו), כמו **חלאים** (שיר ז, ב), ענין עגולים המה.

השלישי, תף **וחליל** (ישעיהו ה, יב), ושרים **כחללים** (תהלים פז, ז), והעם **מחללים בחללים** (מ"א א, מ), **לחול במחולת** (שופטים כא, כא), על **מחלת** (תהלים פח, א), כהולך **בחליל** (ישעיהו ל, כט), הם כלי שיר וזמר.

הרביעי, **חליתי** פניך בכל־לב (תהלים קיט, נח), **חלו** נא פני אל (מלאכי א, ט), **ויחל** משה (שמות לב, יא), רבים **יחלו** פני נדיב (משלי יט, ו), **חל** נא את פני יי' אלהיך (מ"א יג, ו), ופני יי' לא **חליתי** (ש"א יג, יב).

החמישי, אבן **חלינו** הוא נשא (ישעיהו נג, ד), גם כל **חלי** וכל מכה (דברים כח, סא), ואני דניאל נהייתי **ונחליתי** (דניאל ח, כז), **נחלו** לא יועילו (ירמיהו יב, יג), ולא **נחלו** על שבר יוסף (עמוס ו, ו), **מחוללת** תנין (ישעיהו נא, מ), **החליתי** הכותך (מיכה ו, יג), אשר **חלה** יי' בה (דברים כט, כד), ואין **חלה** מכם עלי (ש"א כב, ח), לשון מדוה.

הששי, **חיל** כיולדה (ירמיהו ו, כד), כי **חלה** גם ילדה (ישעיהו סו, ח), הרינו **חלנו** (שם כו, יח), לא **חלתי** לא ילדתי (שם נג, ד), לשון יצורים המה. ויש חל קרוב לענין מגור מורא, מפניו **יחילו** עמים (יואל ב, ו), הכיתה אתם ולא **חלו** (ירמיהו ה, ג), **ויחל** מאד מהמורים (ש"א לא, ג), **ותתחלחל** המלכה מאד (אסתר ד, ד), אם מפני לא **תחילו** (ירמיהו ה, כב).

השביעי, **חללי** חרב (ישעיהו כב, ב), כמו **חללים** (במדבר כג, כד), ורבו **חללי** יי' (ישעיהו סו, טז).

השמיני, אז **חללת** יצועי עלה (בראשית מט, ד), **ויחללו** את שם קדשי (יחזקאל לו, ד), **ואחלל** שרי קדש (ישעיהו מג, כח), כי איך **יחל** (שם מח, יא), בין הקדש ובין **החל** (ויקרא י, י), והואך דרך **חל** (ש"א כא, ו), **חללה** לך (בראשית יח, כה), חול כמשמעו.

התשיעי, **יחלו** על ראש יואב (ש"ב ג, כט), וסער **מתחולל** על ראש רשעים **יחיל** (ירמיהו כג, יט).

העשירי, **תחלת** דבר יי' (הושע א, ב), **אחל** תת פחדך (דברים ב, כה), אתה **החלות** (שם ג, כד), היום **החלותי** לשאל לו באלהים (ש"א כב, טו), **החל** וכלה (שם ג, יב), הוא **החל** (בראשית י, ח), **ויחל** נח (שם ט, כ), ועיניו **החלו** כהות (ש"א ג, ב), ענין ראשית המה.

העשתי עשרה, אל **מחללך** (דברים לב, יח), **ותחולל** ארץ ותבל (תהלים צ, ב), ולפני גבעות **חוללת** (איוב טו, ז), באין תהמות **חללתי** (משלי ח, כד), **חללה** ידו נחש ברח (איוב כו, יג), הרפאים **יחללו** (שם כו, ה), ענין בריאה המה.

השתים עשרה, **ויחל** עוד שבעת ימים אחרים (בראשית ח, י), **ותוחלת** אונים אבדה (משלי יא, ז), הן **תוחלתו** נכזבה (איוב מא, א), הן **הוחלתי** לדבריכם (שם לב, יא), מה **אוחל** ליי' עוד (מ"ב ו, לג), **ויחלו** לקים דבר (יחזקאל יג, ו), **ויחלו** מעט ממשא מלך שרים (הושע ח, י).

השלש עשרה, **וכחול** ימים (תהלים עח, כז), ושמתי את־זרעך **כחול** הים (בראשית לב, יג), ויהי **כחול** זרעך (ישעיהו מח, יט), **וכחול** ארבה ימים (איוב כט, יח).

הארבע עשרה, **חלה** תרימו תרומה (במדבר טו, כ), על **חלות** לחם (ויקרא ז, יג), ענין עגות הם.

החמש עשרה, סיר אשר **חלאתה** בה (יחזקאל כד, ו), ולא תצא ממנה רבת **חלאתה** (שם כד, יב), ענין זהם.

מילה לו

חלב

מתחלק לשלשה ענינים: האחד, ודי **חלב** עזים (משלי כז, כז), **בחלב** אמו (שמות כג, יט), יין **וחלב** (ישעיהו נה, א), מיץ **חלב** (משלי ל, לג).

השני, כל־**חלב** וכל־דם (ויקרא ג, יז), **חלבו** האליה (שם ג, ט), **חלב** ודם (יחזקאל מד, ז).

השלישי, כל־**חלב** יצהר (במדבר יח, יב), **חלב** חטים (תהלים קמז, יד), ואכלו את **חלב** הארץ (בראשית מה, יח), ביין **חלבון** (יחזקאל כז, יח), ענין טוב כמשמעו.

מילה לז

חלד

וחלדי כאין נגדך (תהלים לט, ו), ומצהרים יקום **חלד** (איוב יא, יז), ומן האדם וימי חיי **הבלו**. [נשמט: **החלד** והעכבר (ויקרא יא, כט), מין שר. הוא].

מילה לח

חלט

אין למלה זו דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה **ויחלטו** הממנו (מ"א כ, לב), כמו חטפוה ממנו.

מילה לט

חלך

ונפל בעצומיו **חלכאים** (תהלים י, י), עיניו **לחלכה** יצפנו (שם י, ח), עליך יעזב **חלכה** (שם י, יד), ענין נמוכים ומרודים.

מילה מ
חלם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, הנה **חלמתי חלום** (בראשית לז, ט), היינו **כחלמים** (תהלים קכו, א).

השני, ותחלימני והחייני (ישעיהו לח, טז), **יחלמו** בניהם ירבו בבר (איוב לט, ד), אם יש טעם ברירי **חלמות** (שם ו, ו), כולם לשון גודל ורבוי המה. ופתרון אם יש טעם ברירי חלמות כה הוא לפי הענין היש טעם ודעת ברירי איש משתגע בדברי [נ"וו ברבוי] הבליו.

מילה מא
חלמיש

חלמיש למעינו מים (תהלים קיד, ח), ושמן **מחלמיש** צור (דברים לב, יג), מצור **החלמיש** (שם ח, טו), ענין צור אמיץ [נ"וו ואומץ].

מילה מב
חלון

נשקפה בעד **החלון** (ש"ב ו, טז), משגיח מן **החלנות** (שיר ב, ט), לשון כַּוִּין (דניאל ו, יא).

מילה מג
חלף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אז **חלף** רוח ויעבר (חבקוק א, יא), **חלף** הלך לו (שיר ב, יא), יציץ **וחלף** (תהלים צ, ו), **ויחלף** ולא אבין לו (איוב ט, יא), **וחלפת** משם והלאה (ש"א י, ג), כלבוש **תחליפם ויחלפו** (תהלים קב, כז), **יחלפון** עלוהי (דניאל ד, יג), ענין מעבר המה.

השני, **חלפת** בגדים (שופטים יד, יב), **והחלף** את משכרתי (בראשית לא, מא), לא **יחליפנו** (ויקרא כז, י), עד בוא **חליפתי** (איוב יד, יד), **חליפות** וצבא עמי (שם י, יז), ענין תמורה המה.

מילה מד
חלץ

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **חלוצים** תעברו (דברים ג, יח), ואנחנו **נחלץ** חשים (במדבר לב, יז), ענין שנס המה.

השני, **המחלצות** והמעטפות (ישעיהו ג, כב), והלבש אתך **מחלצות** (זכריה ג, ד), וקח לך את **חלצתו** (ש"ב ב, כא), ענין מלבוש המה.

השלישי, **מחלציך** יצאו (בראשית לה, יא), והאמונה אזור **חלציו** (ישעיהו יא, ה), אזר נא כגבר **חלציך** (איוב לח, ג), ידיו על **חלציו** כיולדה (ירמיהו ל, ו).
הרביעי, **וחלצה** נעלו (דברים כה, ט), **וחלצו** את האבנים (ויקרא יד, מ), ילכו לבקש את יי' ולא ימצאו **חלץ** מהם (הושע ה, ז), פתרונו סר מעליהם.
החמישי, **חלצה** נפשי (תהלים ו, ה), **חלצני** יי' מאדם רע (שם קמ, ב), **יחלץ** עני בעניו (איוב לו, טו), ועצמתיך **יחליץ** (ישעיהו נח, יא), צדיק מצרה **נחלץ** (משלי יא, ח), ענין הצלה.

מילה מה
חלק
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **חלקי** יי' אמרה נפשי (איכה ג, כד), כי **חלק** יי' עמו (דברים לב, ט), סלע **המחלקות** (ש"א כג, כח).
השני, **חלקו** מחמאת פיו (תהלים נה, כב), ואנכי איש **חלק** (בראשית כז, יא), **בחלקי** נחל **חלקך** (ישעיהו נז, ו), **חלקי** אבנים מן הנחל (ש"א יז, מ), **מחליק** פטיש (ישעיהו מא, ז), שפת **חלקות** (תהלים יב, ג), ועל **חלקת** צואריו (בראשית כז, טז), **כחלקלקות** באפלה (ירמיהו כג, יב), **וחלק** משמן חכה (משלי ה, ג), כי **החליק** עליו בעיניו (תהלים לו, ג), אמריה **החליקה** (משלי ב, טז). ופתרון בחלקי נחל חלקך כה הוא, מאבני נחל תבחרי אבנים חלוקות ראויות להקים מהם אבן משכית, וצלמי תעתועים הם הם חלקך וגורלך, להם שפכת נסך העלית מנחה.
השלישי, **חלקת** השדה (בראשית לג, יט), **בחלק** יזרעאל (מ"ב ט, י), ואכלה את **החלק** (עמוס ז, ד), עתה יאכלם חדש את **חלקיהם** (הושע ה, ז). וכה פתרונו, הנה חדש בא ויאכל אותם עם שדותיהם ולחמם וקצירם, וחלק ענין שדה.

מילה מו
חלש
החלש יאמר גבור אני (יואל ד, י), **ויחלוש** יהושע (שמות יז, יג), ואין קול ענות **חלושה** (שם לב, יח), **חולש** על גוים (ישעיהו יד, יב), ענין שבר המה.

מילה מז
חם
מתחלק לתשע מחלקות: האחד, **חמת** תנינם יינם (דברים לב, לג), אשר **חמתם** שתה רוחי (איוב ו, ד), **חמה** עכשוב (תהלים קמ, ד), ענין ראש ולענה המה.
השני, **חמת** מלך מלאכי מות (משלי טז, יד), ולא יעיר כל־**חמתו** (תהלים עח, לח), **חמה** אין לי (ישעיהו כז, ד), לשון קצף.

השלישי, ברחץ הליכי **בחמה** (איוב כט, ו), ויקה **חמאה** וחלב (בראשית יח, ח), חלקו **מחמאות** פיו (תהלים נה, כב), חמאות כמשמעו.
הרביעי. **חמותי** ראיתי אור (ישעיהו מד, טו), **כחם** היום (בראשית יח, א), **וחם** השמש ונמס (שמות טז, כא), ומגז כבשי **יתחמם** (איוב לא, כ), **בחמו** נדעכו ממקומם (שם ו, יז), לשון סכן המה.
החמישי, **ויחמו** הצאן (בראשית ל, לט), **ויחמן** בבאן לשתות (שם ל, לח), **ליחמנה** במקלות (שם ל, מא), ובחטא **יחמתני** אמי (תהלים נא, ז), **הנחמים** באלים (ישעיהו נז, ה), **בכל־יחם** הצאן (בראשית ל, מא).
הששי, ברה **כחמה** (שיר ו, י), והיה אור הלבנה כאור **החמה** (ישעיהו ל, כו), ענין חרסה ולשון חמום הוא.
השביעי, **חומה** היה עלינו (ש"א כה, טז), **אני חומה** (שיר ח, י), **חומת** בת־ציון (איכה ב, ח), **חומתיך** נגדי תמיד (ישעיהו מט, טז), לשון שור המה.
השמיני, הנה **חמיך** עלה תמנתה (בראשית לח, יג), והיא שלחה אל **חמיה** (שם לח, כה).
התשיעי, **וחמת** מים (שם כא, יד), ויכלו המים מן **החמת** (שם כא,טו).

מילה מח

חמד

כי **חמודות** אתה (דניאל ט, כג), נתנו **מחמדיהם** (איכה א, יא).

מילה מט

חמל

ויחמל על עמו (יואל ב, יח), **בחמלת** יי' עליו (בראשית יט, טז), אשר **חמל** העם על מיטב הצאן והבקר (ש"א טו, טו), ענין רחמים.

מילה נ

חמן

והכרתי את **חמניכם** (ויקרא כו, ל), ואת החמנים (דה"ב יד, ד), ענין במות ואשרות המה.

מילה נא

חמס

מתחלק לשתי ענינים. האחד, **חמס** ושד (ירמיהו ו, ז), **חמסו** ושארי על בבל (שם נא, לה), וחטאי **חמס** נפשו (משלי ח, לו), כולם ענין מעשקות הם.
השני, **ויחמוס** כגן שכו (איכה ב, ו), **יחמס** כגפן בסרו (איוב טו, לג), נגלו שוליך **נחמסו** עקביך (ירמיהו יג, כב), ענין השחתה המה.

מילה נב
חמץ
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **חמוץ** בגדים מבצרה (ישעיהו סג, א), כמו אדום.
השני, **כי יתחמץ** לבבי (תהלים עג, כא), **אשרו חמוץ** (ישעיהו א, יז), מכף מעול **וחומץ** (תהלים עא, ד).
השלישי, **חמץ** יין **וחמץ** שכר (במדבר ו, ג), **כחמץ** לשנים (משלי י, כו), **חמץ** על נתר (שם כה, כ), כמשמעו.
הרביעי, **חמץ** תאפינה (ויקרא כג, יז), בליל **חמיץ** (ישעיהו ל, כד), כל **מחמצת** (שמות יב, כ), לשון שאור וחמץ המה.

מילה נג
חמק
ודודי **חמק** עבר (שיר ה, ו), **חמקי** ירכיך (שם ז, ב), עד מתי **תתחמקין** (ירמיהו לא, כב), ענין עגול וסביב.

מילה נד
חמר
מתחלק לששה מחלקות: האחד, **חמרמרו** מעי (איכה ב, יא), פני **חמרמרו** (איוב טז, טז), יהמו **יחמרו** מימיו (תהלים מו, ד).
השני, **ותחמרה בחמר** (שמות ב, ג), **והחֵמָר** היה להם **לחמר** (בראשית יא, ג), בארת **חמר** (שם יד, י).
השלישי, כרם **חמר** (ישעיהו כז, ב), ויין **חמר** (תהלים עה, ט), **חמרא** שתה (דניאל ה, א), לשון יין.
הרביעי, זרע **חמר** שערים (ויקרא כז, טז), מעשר **החמר** הבת, ועשירת **החמר** והאיפה, אל **החמר** יהיה מתכנתו (יחזקאל כה, יא), ענין מדה המה.
החמישי, **חמרים חמרים** (שמות ח, י), **חמר** מים רבים (חבקוק ג, טו), בלחי החמור, **חמור חמרתים** (שופטים טו, טז), לשון ערימות.
הששי, **יששכר חמר** גרם (בראשית מט, יד), **חמור** יתומים ינהגו (איוב כד, ג).

מילה נה
חמש
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וחמשים** עלו (שמות יג, יח), ואם תעברו **חמשים** (יהושע א, יד), ויתכן להיות מגזרתו ויכהו אל החמש (ש"ב ד, ו), מקום החגורה.

השני, **חמש** ושש (בראשית ה, כה), **וחמש** את ארץ מצרים (שם מא, לד), ונתתם **חמישית** לפרעה (שם מז, כד), **וחמשתו** יוסף עליו (במדבר ה, ז), ענין מנין המה.

מילה נו

חן

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **חן** וכבוד יתן יי' (תהלים פד, יב), לוית **חן** (משלי ד, יט), ויתן **חנו** (בראשית לט, כא), **חנינה** (ירמיהו טז, יג).

השני, והיא קרובה לראשונה **חנני** אלהים **חנני** (תהלים נז, ב), **חנוני** (איוב יט, כא), **חנון** ורחום (תהלים קמה, ח), **ויחננו** ויאמר (איוב לג, כד), לשון רחמים.

השלישי, **והחנים** עליו (במדבר ב, ה), **חנה** מלאך יי' (תהלים לד, ח), מה **נחנת** בבא לך חבלים (ירמיהו כב, כג), כי אלהים פזר עצמות **חנך** (תהלים נג, ו), **הבמחנים** אם במבצרים (במדבר יג, יט), ענין שכונה המה. ופתרון עצמות חונך, עצמות האויב החונה עליך, מלה זאת מהמלים הנחלקים לשנים.

מילה נז

חנט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חנטה** פגיה (שיר ב, יג), **לחנט** את אביו, **ויחנטו** הרפאים (בראשית נ, ב), **ימי החנטים** (שם נ, ג).

השני, **חִנָּטִין** מלה חמר ומשח (עזרא ו, ט), כמו חטין.

מילה נח

חנך

חנן לנער (משלי כב, ו), וירק את **חניכיו** (בראשית יד, יד), **חנכת** המזבח (במדבר ז, י), ולא **חנכו**, ואיש אחר **יחנכנו** (דברים כ, ה).

מילה נט

חנם

כי **חנם** טמנו לי שחת רשתם (תהלים לה, ז), ויצאה **חנם** אין כסף (שמות כא, יא).

מילה ס

חנמל

ושקמותם **בחנמל** (תהלים עח, מז), הוא קרח וסער, הקרח החזקה והפליאה לפי הענין כמשמעו.

מילה סא
חנף
לעשות **חנף** (ישעיהו לב, ו), ולא **תחניפו** את הארץ (במדבר לה, לג), והארץ **חנפה** תחת ישביה (ישעיהו כד, ה), אחזה רעדה **חנפים** (שם לג, יד).

מילה סב
חנק
ותבחר **מחנק** נפשי (איוב ז, טו), **ומחנק** ללבאותיו (נחום ב, יג), חניקה כמשמעה.

מילה סג
חס
מתחלק לשתי מחלקות: האחד, **חוסה** יי על עמך (יואל ב, יז), לא **חסה** עליך עין (יחזקאל טז, ה), **יחס** על דל (תהלים עב, יג), **ועינכם** אל **תחס** (בראשית מה, כ), **ותחם** עליך (ש"א כד, יא), אתה **חסתה** על הקיקיון (יונה ד, י), אל **תחוס** עינכם (יחזקאל ט, ה), ענין חמלה.
השני, באו **חסו** בצלי (שופטים ט, טו), **מחסה** מזרם (ישעיהו כה, ד), **לחסות** תחת כנפיו (רות ב, יב), צור **חסיו** בו (דברים לב, לו), אלהי צורי **אחסה** בו (ש"ב כב, ג), וישמחו כל **חוסי** בך (תהלים ה, יב), מושיע **חוסים** (שם יז, ז), וכה פתרונו הפלה נא חסדיך אל המושיע חוסים מיד מתקוממים.

מילה סד
חסד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חסדי** יי' (תהלים פט, ב), **חסדך** יי' מלאה הארץ (שם קיט, סד), כי **חסדי** אני (ירמיהו ג, יב).
השני, והיא תראה את ערותו **חסד** הוא (ויקרא כ, יז), פן **יחסדך** שמע (משלי כה, י), **חסד** אל כל היום (תהלים נב, ג), ענין קלון המה.

מילה סה
חסל
כי **יחסלנו** הארבע (דברים כה, לח), ויתר הילק אכל **החסיל** (יואל א, ד), ענין ארבה הוא.

מילה סו
חסם

אשמרה לפי **מחסום** (תהלים לט, ב), לא **תחסם** שור בדישו (דברים כה, ד), **וחסֻמֶת** היא את העברים (יחזקאל לט, יא), ענין סתימת [נ"וו סגירת] פה ואף, הפה שלא יטעם, והאף שלא יריח ריח הפגרים.

מילה סז

חסן

חסן ישועת (ישעיהו לג, ו), והיה **החסן** לנערת (שם א, לא), התקף **חסני** (דניאל ד, כז), מלכותא **חסנא** (שם ב, לז), ענין תוקף ומעוז המה.

מילה סח

חסף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, רק **מחספס** (שמות טז, יד), כמו מחשוף הלבן (בראשית ל, לז), לפי הענין.

השני, **חסף** די פחד (דניאל ב, מא), מנהון פרזל ומנהון **חסף** (שם ב, מב), לשון חרס בלשון ארמית [נ"וו תלמוד].

מילה סט

חסר

כי **חסר** יבאנו (משלי כח, כב), די **מחסרו** אשר **יחסר** לו (דברים טו, ח), רק כל **מחסורך** עלי (שופטים יט, כ), אל **יחסר** המזג (שיר ז, ג), **בחסר** ובכפן (איוב ל, ג), ענין מגרע המה כמשמעו.

מילה ע

חף

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **חף** אנכי (איוב לג, ט), פתרונו כפי ענינו, חף כזב.

השני, **וחפו** ראשם (ירמיהו יד, ג), כנפי יונה **נחפה** בכסף (תהלים סח, יד), **חפף** עליו (דברים לג, יב), וראש לו **חפוי** (ש"ב טו, ל), ענין מכסה הוא.

השלישי, **לחוף** ימים שכן, והוא **לחוף** אניות (בראשית מט, יג), **ויחפאו** בני ישראל (מ"ב יז, ט), חפאו כמו בדאו לפי ענין.

מילה עא

חפז

ואכלתם אתו **בחפזון** (שמות יב, יא), ויהי **בחפזה** לנוס (ש"ב ד, ד), ענין בהלה הם.

מילה עב
חפן
מלא **חפניכם** (שמות ט, ח), ומלא **חפניו** (ויקרא טז, יב).

מילה עג
חפץ
ועת לכל **חפץ** (קהלת ג, א), את האהבה עד **שתחפץ** (שיר ג, ז), כי חפץ בבת יעקב (בראשית לד, יט).

מילה עד
חפר
מתחלק לשלשה מחלקות: האחד, משם **חפר** אכל (איוב לט, כט), **לחפר** את הארץ (יהושע ב, ב), **ויחפרהו** ממטמונים (איוב ג, כא), **ויחפרו** לנו (דברים א, כב), ענין חקר המה.
השני, **חפר** גומץ (קהלת י, ח), בור ברה **ויחפרהו** (תהלים ז, טז), באר **חפרוה** שרים (במדבר כא, יח), כמו כרוה.
השלישי, **וחפרה** הלבנה ובושה החמה (ישעיהו כד, כג), יבשו **ויחפרו** (תהלים לה, כו), בושה **וחפרה** (ירמיהו טו, ט), ענין בושת וכלימה.

מילה עה
חפֵשׁ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, יצא **לחפשי** (שמות כא, ב), במתים **חפשי** (תהלים פח, ו), כי לא **חפשה** (ויקרא יט, כ), לשון [נ"וו ענין] דרור.
השני, בבגדי **חפש** (יחזקאל כז, כ), וישב בבית **החפשית** (מ"ב טו, ה).

מילה עו
חפשׂ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **חפש** כל חדרי בטן (משלי כ, כז), **אחפש** את ירושלים בנרות (צפניה א, יב), **ויחפש** בגדול החל (בראשית מד, יב), ענין חקירה.
השני, **ויתחפש** שאול (ש"א כח, ח), **ויתחפש** באפר על עיניו (מ"א כ, לח), **התחפש** ובא במלחמה (שם כב, ל), **ויתחפש** מלך ישראל ויבא במלחמה (שם), אנשי פתרון החליפו בה, והוסיפו ואמרו, אתחפש ואבא במלחמה. ונראה המלים כי הם עומדים ונפתרים כמשפטם, וכה פתרון הענין, אמר מלך ישראל למלך יהודה התחפש ובא במלחמה, השיבו מלך יהודה, ואתה לְבַשׁ בגדיך (שם). ואם איננו כה איפוא תשובתו או מה ענהו. וכמהו ברב כח יתחפש לבושי כפי כתנתי יאזרני (איוב ל, יח).

מילה עז
חץ
מתחלק לחמש מחלקות: האחר, **חצי** גבור שנונים (תהלים קכ, ד), **חציו** כגבור משכיל (ירמיהו נ, ט), ויצא כברק **חצו** (זכריה ט, יד), כוננו **חצם** על יתר (תהלים יא, ב), בני קשת המה.
השני, אף **חצציך** יתהלכו (שם עז, יח), ויגרס **בחצץ** שני (איכה ג, טז), ואחר ימלא פיהו **חצץ** (משלי כ, יז), ענין אבנים המה.
השלישי, מקול **מחצצים** (שופטים ה, יא), ויצא **חצץ** כלו (משלי ל, כז), פתרונם לפי ענינם, סדרים ומערכות. וכה פתרון 'מקול מחצצים', מקום מערכת המלחמה ומסדרי קרב מקום הנורא [נו"ול המורא] שם יתנו צדקות ה'.
הרביעי, **חצות** לילה (תהלים קיט, סב), אשר **חצה** משה (במדבר לא, מב), **חצי** היריעה העדפת (שמות כו, יב), **יחצוהו** בין כנענים (איוב מ, ל), ער צואר **יחצה** (ישעיהו ל, כה), ומספר חדשיו **חצצו** (איוב כא, כא), **בחצי** ימיו יעזבנו (ירמיהו יז, יא), והוא בנה חיץ (יחזקאל יג, י)ץ
החמישי, **חוץ** ממני (קהלת ב, כה), עד החצרי **החיצנה** (יחזקאל י, ה), ויוצא אתו **החוצה** (בראשית טז, ה), ענין אחד להם. כי היה דבר המלך נחוץ (ש"א כא, ט), פתרו בו אנשי פתרון [נ"וו הפותרים] לשון מהרה. ויתכן להיות מגזרת חצצו, ועד צואר יחצה, וכה יפתר כי היה דבר המלך גזור, כי באשר דבר מלך שלטון (קהלת ח,ד).

מילה עח
חצב
וברת **חצובים** אשר לא **חצבת** (דברים ו, יא), **לחצב** להם בארות בארת נשברים אשר לא יכילו המים (ירמיהו ב, יג), על כן **חצבתי** בנביאים (הושע ו, ה), ענין גזר ומפסל המה.

מילה עט
חצן
והביאו בניך **בחצן** (ישעיהו מט, כב), גם **חצני** נערתי (נחמיה ה, יג), שלא מלא כפו קוצר **וחצנו** מעמר (תהלים קכט, ז), חצן הוא הזרוע והעליה [נ"ב והאליה].

מילה פ
חצף
מן די מלת מלכא **מחצפה** (דניאל ג, כב), פתרונו כפי ענינו, ענין עזות, גזירה עזה היא.

מילה פא
חצר

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **חצצרה** ברמה (הושע ה, ח), **מחצרים בחצצרות** לפני ארון האלהים (דה"א טו, כד), ותקעתם **בחצצרות** (במדבר י, י), כלי תקע המה.
השני, **חצר** המשכן (שמות כז, ט), **חצרים** תשב קדר (ישעיהו מב, א), מן הבתים מן **החצרות** ומן השדה (שמות ח,).
השלישי, **חצר** כבקר יאכל (איוב מ, טו), **כחציר** גגות (תהלים קכט, ו), גלה **חציר** ונראה דשא (משלי כז, כה), **יבש חציר** (ישעיהו טז, ו), ענין דשאים ועשבים.
הרביעי, ואת **החציר** ואת הבצלים ואת השומים (במדבר יא, ה), כמשמעו.

מילה פב

חק

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **חק** עולם (שמות ל, כא), **בשומו לים חקו** (משלי ח, כט), **בחקו** חוג על פני תהום (שם ח, כו), ענין גבול.
השני, כי **חק** לכהנים מאת פרעה, ואכלו את **חקם** (בראשית מז, כב), לחם **חקי** (משלי ל, ח), **וחק** לנערתיה (שם לא, טו), כי **חקך וחק** בנך היא (ויקרא י, יג).
השלישי, זאת **חקת** התורה (במדבר יט, ב), את **חקיך אשמר** (תהלים קיט, ח), ענין אחד להם.
הרביעי, **ומחקק** מבין רגליו (בראשית מט, י), פן ישתה וישכח **מחקק** (משלי לא, ה), הוי **החקקים חקקי** און (ישעיהו י, א), ועל ספר **חקה** (שם ל, ח), **וחקות** עליה עיר (יחזקאל ד, א), **מחקה** על הקיר (שם ח, י), מי יתן בספר **ויחקו** (איוב יט, כג).

מילה פג

חקר

ויחקרו מוסדי ארץ (ירמיהו לא, לז), עד **תחקרון** מלין (איוב לב, יא), ולגדלתו אין **חקר** (תהלים קמה, ג), עשה גדלות עד אין **חקר** (איוב ט, י).

מילה פד

חר

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **חריה** ואין שם מלוכה יקראו (ישעיהו לד, יב), את **החרים** ואת הסגנים (נחמיה ה, ז), מרבים **חרי** יהודה אגרתיהם (שם ו, יז), שופטים המה.
השני, ויקב **חר** בדלתי (מ"ב יב, י), על **חר** פתן (ישעיהו יא, ח), שלח ידו מן **החור** (שיר ה, ד), **חרי** עפר וכפים (איוב ל, ו), ענין נקב המה.
השלישי, לאכול את **חראיהם** (ישעיהו לו, יב), וישימה **למחראות** עולם (מ"ב י, כז), ענין טנף צואת אדם. ויתכן להיות מגזרת זה העליון, 'מחראות מחור', כמו צואים מצואת אדם.

הרביעי, **וחרה** נחשתה (יחזקאל כד, יא), **ועצמי חרה** מני חרב (איוב ל, ל), **נחר** מַפֶּחַ מאש (ירמיהו ו, כט), **והעצמות יחרו** (יחזקאל כד, י), **לחרחר** ריב (משלי כו, כא), **ושכן חררים** במדבר (ירמיהו יז, ו), **ובחרחר** ובחרב (דברים כח, כב), **ועצמותי** כמוקד **נחרו** (תהלים קב, ד), **וַיַּחַר** עלי אפו (איוב יט, יא), **חרו ישבי** ארץ (ישעיהו כד, ו), ענין חרבני קר.

החמישי, ולא עתה פניו **יחורו** (שם כט, כב), **חור** כרפס (אסתר א, ו), **ואורגים חוֹרֵי** (ישעיהו יט, ט), ענין לובן הוא. והלבן בלשון ארמית 'חור', לבושה כתלג **חִוָּר** (דניאל ז, ט).

מילה פה

חרב

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **חרב** ליי' ולגדעון (שופטים ז, כ), **חרב** פתחו רשעים (תהלים לז, יד).

השני, **חרב** אל מימיה ויבשו (ירמיהו נ, לח), אכלני **חרב** (בראשית לא, מ), **חרבו** המים מעל הארץ (שם ח, יג), לשון יבשת.

השלישי, **וחרבות** מחים גרים יאכלו (ישעיהו ה, יז), למלאות **לחרבות** ירושלים שבעים שנה (דניאל ט, ב), ואת **מחריב** ארצנו (שופטים טז, כד), הערים **תחרבנה** (יחזקאל ו, ו), **החרבות** והנשמות והנהרסות (שם לו, לה), ענין שממה המה.

מילה פו

חרג

ויחרגו ממסגרותיהם (תהלים יח, מו), אין למלה זאת דמיון בתורה. ופתרונה כפי ענינה כמו רפיון חגורה, כמשמעו.

מילה פז

חרד

עתה **יחרדו** האין (יחזקאל כו, יח), ותהי **לחרדת** אלהים (ש"א יא, טו), **ויחרד** יצחק **חרדה** גדלה (בראשית כז, לג).

מילה פח

חרז

צוארך **בחרוזים** (שיר א, י), פתרונו כפי ענינו, כמו סדרים כמשמעו.

מילה פט

חרט

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, קח לך גליון גדול וכתב עליו **בחרט** אנוש (ישעיהו ח, א), ענינו כמו בעט ברזל (ירמיהו יז, א), בעט סופר (תהלים מה, ב). וזכרון הגליון יוכיח, כי לא יתכן מכתב גליון כי אם בעט סופר.

השני, ויצר אתו **בחרט** (שמות לב, ד), ענינו יורה עליו, חרוט, וחרוש, וחרות, קרובי ענין הם.

השלישי, ויצר ככרים כסף בשני **חרטים** (מ"ב ה, כג), והמטפחות **והחריטים** (ישעיהו ג, כב), מיני בגדים המה.

מילה צ

חרך

מתחלק לשני מחלקות. האחד, מציץ מן **החרכים** (שיר ב, ט), כמו החלונות.

השני, לא **יחרך** רמיה צידה (משלי יב, כו), ושער ראשהון לא **התחרך** (דניאל ג, כז). ופתרון 'לא יחרך רמיה צידה' כה הוא, איש רמיה לא ישלטנו האלהים לצלות ולקלות צידו כי חמס הוא, זהו פירושו כמשמעו.

מילה צא

חרם

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, זבה לאלהים **יחרם** (שמות כב, יט), **החרם** כל־עיר מתים (דברים ג, ו), ענין הרג המה.

השני, ולא ידבק בידך מאומה מן **החרם** (שם יג, ח), כל־**חרם** בישראל (במדבר יח, יד), כל־**חרם** קדש קדשים הוא ליי' (ויקרא כז, כח).

השלישי, יגרהו **בחרמו** (חבקוק א, טו), משלח **חרמים** (יחזקאל כו, ה), מצודים **וחרמים** (קהלת ז, כו), ענין מכמורת המה.

מילה צב

חרמש

מהחל **חרמש** בקמה (דברים טז, ט), **וחרמש** לא תניף על קמת רעך (שם כג, כו), כמו מגל, וענינו יורה עליו.

מילה צג

חרס

מתחלק לשני מחלקות: האחד, בטרם יבא **החרסה** (שופטים ד, יח), האומר **לחרס** ולא יזרח, ובעד כוכבים יחתם (איוב ט, ז), כמו שמש.

השני, ובגרב **ובחרס** (דברים כח, כז), כמשמעו.

מילה צד
חרף
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, וקיץ **וחרף** (בראשית ח, כב), והכיתי בית **החרף** (עמוס ג, טו), **מחרף** עצל לא יחרש (משלי כ, ד), וכל בהמת ארץ עליו **תחרף** (ישעיהו יח, ו), ענין סתיו המה.
השני, **חרפוני** צוררי (תהלים מב, יא), אלה לחיי עולם, ואלה **לחרפות** לדראון עולם (דניאל יב, ב), זבלון עם **חרף** נפשו למות (שופטים ה, יח), כי לא אויבי **חרפני** (תהלים נה, יג). וכה פתרון 'כי לא אויבי חרפני', יש עליו מן הענין, מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה (שם נה, ז), אולי יכולתי להעלות אבר הייתי טס ונודד מפני עקת רשע כי בצאתי מקרב מערת פריצים ללון במדבר סלה אז לא אויבי חרפני, ולא הייתי נושא כלימתי ובשתי ולא נסתרתי מפניו כאשר הייתי נסתר מפניהם כשהייתי בתוכם.
השלישי, כאשר הייתי בימי **חרפי** (איוב כט, ד), פתרונו כפי ענינו, ימי חרפי כמו ימי עתי [נ"ה ימים של עתים], וכמו ימי זמני, וכמהו והיא שפחה נחרפת לאיש, והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה, לא יומתו כי לא חֻפָּשָׁה (ויקרא יט, כ), נחרפת מזומנת ומועדת לבעל.

מילה צה
חרץ
מתחלק לששה מחלקות: האחד, בעמק **החרוץ** (יואל ד, יד), כי כלה **ונחרצה** (ישעיהו י, כג), **נחרצת** שממות (דניאל ט, כו), אם **חרוצים** ימיו מספר חדשיו אתך חקו עשית ולא יעבר (איוב יד, ה), כליון **חרוץ** (ישעיהו י, כב), ענין קפרה וקרץ המה. והקרוב לענין, כי לא בחרוץ יורש קצה (שם כח, כו), למורג חרוץ חדש בעל פיפיות (שם מא, טו), הוא הכלי העשוי לדוש חטי הגרנות.
השני, **חריצי** החלב (ש"א יז, יח), ענינו יורה עליו. ופתרונו כמו גבינת חלב.
השלישי, ויד **חרוצים** תעשיר (משלי י, ד), מחשבות **חרוץ** (שם כא, ה). פתרונו כפי ענינו, ענין סוחרים.
הרביעי, לא **יחרץ** כלב לשנו (שמות יא, ו), לא **חרץ** לבני ישראל את לשנו (יהושע י, כא), בראשי הבכאים אז **תחרץ** (ש"ב ה, כד). פתרנו לפי ענינו, לשון הנעה הם, לא ינוע כלב לשונו. 'ואז תחרץ', אז תתנועע ותעלה.
החמישי, ואברותיה בירקרק **חרוץ** (תהלים סח, יד), טוב פריי **מחרוץ** ומפז (משלי ח, יט), **ומחרוץ** תבואתה (שם ג, יד), הוא זהב טהור.

השׁשׁי, וקטרי **חרצה** משתרין (דניאל ח, ז), לשון מתנים הם.

מילה צו
חרצב

פתח **חרצבות** רשע (ישעיהו נח, ו), כי אין **חרצבות** למותם (תהלים עג, ד), לשון אסירות הם. וכה פתרון 'אין חרצבות למותם' לפי הענין, הפושעים והמורדים עושי רשעה, הנאספים מהם [נ"ה והנואפים הם] על ערסותם ימותו, לא לקוחים למות, ולא אסורים בזיקים, ולא תפושים [נ"ה תפוסים] בכבל, ולא מוגשים לנחושחים, לא יקרה להם מקרה זה, ולא נלכדים באחד מאלה, כי בשלום ימות.

מילה צז
חרצן

מחרצנים ועד זג לא יאכל (במדבר ו, ד).

מילה צח
חרק

חרק עליו בשניו (איוב טז, ט), שניו **יחרק** ונמס (תהלים קיב, י), שרקו **ויחרקו** שן (איכה ב, טז).

מילה צט
חרשׁ

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **והחריש** יעקב עד באם (בראשית לד, ה), **החרישו** ממני ואדברה אני (איוב יג, יג), אל **תחרש** ואל תשקט אל (תהלים פג, ב), ענין שתיקה המה.

השני, **החרשים** שמעו (ישעיהו מב, יח), ואני **כחרש** לא אשמע, וכאלם לא יפתח פיו (תהלים לח, יד), לא תקלל **חרש** ולפני עור לא תתן מכשל (ויקרא יט, יד), אטומי אזן.

השלישי, אל **תחרש** על רעך רעה (משלי ג, כט), **חורש** רע בכל־עת (משלי ו, יד), וחכם **חרשים** (ישעיהו ג, ג), מרמה בלב **חרשי** רע (משלי יב, כ), **והחרש** והמסגר מירושלים (ירמיהו כט, ב), ענין מחשבות.

הרביעי, **חרש** חכם יבקש לו (ישעיהו מ, כ), **חרשי** צירים (שם מה, טו), הפסל נסך **חרש** (שם מ, יט), **בחרשת** אבן למלאת **ובחרשת** עץ (שמות לא, ה), ענין אומנים, חושבי מחשבות הם.

החמישי, ויראני יי' ארבעה **חרשים** (זכריה ב, ג), **בחריש** ובקציר תשבת (שמות לד, כא), איש את **מחרשתו** ואת אתו (ש"א יג, כ), **חרשו חרשים** (תהלים קכט, ג), לא **תחרש** בשור ובחמור יחדו (דברים כב, י), חורש שדה. **חרושה** על לוח לבם ולקרנות מזבחותיכם (ירמיהו יז, א), כמו חרות כמשמעו.

מילה ק
חרשׁ
ויקח לו **חרש** להתגרד בו (איוב ב, ח), במכתתו **חרש** (ישעיהו ל, יד), וכלי **חרש** אשר תבשל בו ישבר (ויקרא ו, כא).

מילה קא
חרת
והמכתב מכתב אלהים הוא **חרות** על הלחות (שמות לב, טז). חרות על הלחת כמו חרוש, וכמו חרושה על לוח לבם (ירמיהו יז, א).

מילה קב
חש
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **אחישה** מפלט לי (תהלים נה, ט), **חושה** לעזרתי (שם לח, כג), **חשתי** ולא התמהמתי (שם קיט, ס), **וחש** עתדת למו (דברים לב, לה), בעתה **אחשנה** (ישעיהו ס, כב), כי גז **חיש** ונעפה (תהלים צ, י), **ותחש** על מרמה רגלי (איוב לא, ה), ענין מהירות.
השני, **החשיתי** מעולם (ישעיהו מב, יד), הלא אני **מחשה** ומעולם (שם נז, יא), גם אני ידעתי **החשו** (מ"ב ב, ג), עת **לחשות** (קהלת ג, ז), ענין שתק הם.
השלישי, תהרו **חשש** (ישעיהו לג, יא), **וחשש** להבה ירפה (שם ה, כד), ענינו יורה עליו, חשש, וקש, ומוץ, קרובי ענין הם.

מילה קג
חשב
מעשה **חשב** (שמות כו, א), רבות **מחשבות** בלב איש ועצת יי' היא תקום (משלי יט, כא).

מילה קד
חשח
ושאר **חשחות** בית אלהך (עזרא ז, כ), ומה **חשחן** (שם ו, ט), לא **חשחין** אנחנא על דנה פתגם להתבוחך (דניאל ג, טז).

מילה קה
חשׁך
כחשכה כאורה (תהלים קלט, יב), יגיה **חשכי** (שם יח, כט), לפני **חשכים** (משלי כב, כט), **חשכת** מים (תהלים יח, יב), אור **חשך** באהלו (איוב יח, ו), לשון מאפל הוא.

מילה קו
חשׂך
ואחשך גם אנכי (בראשית כ, ו), גם אני לא **אחשך** פי (איוב ז,יא), מרדף בלי **חשך** (ישעיהו יד, ו), לא **חשכו** רק (איוב ל, י), ולא **חשכת** את בנך את יחידך ממני (בראשית כב, יב), ענין מניעה המה.

מילה קז
חשל
ויזנב בך כל־**הנחשלים** אחריך (דברים כה, יח), מהדק **וחשל** (דניאל ב, מ), ענין חלש הוא.

מילה קח
חשמל
וארא כעין **חשמל** (יחזקאל א, כז), כעין **החשמלה** (שם ח, ב).

מילה קט
חשמן
יאתיו **חשמנים** מני מצרים (תהלים סח, לב), **וחשמון** ובית פלט (יהושע טו, כז), ויסעו **מחשמנה** (במדבר לג, ל), **חשמנים** יושביהם, כמשמעו.

מילה קי
חשן
חשן ואפוד (שמות כח, ד), ועשית על **החשן** (שם כח, כב), ועשית **חשן** משפט (שם כב, טו).

מילה קיא
חשׂף
חשׂף יי' את זרוע קדשו (ישעיהו נב, י), **מחשף** הלבן (בראשית ל, לו), **ויחשף** יערות ובהיכלו (תהלים כט, ט), **חשף חשפה** והשליך (יואל א, ז), **ולחשף** מים מגבא (ישעיהו ל, יד), כשני **חשיפי** עזים (מ"א כ, כו), **וחשופי** שת (ישעיהו כ, ד), **חשפי** שובל (שם מז, ב), ענין גלוי הם.

מילה קיב
חשק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ואת כל־**חשק** שלמה (מ"א ט, א), שכם בני **חשקה** נפשו בבתכם (בראשית לד, ח), ענין רצון הם.
השני, **וחשקיהם** כסף (שמות כז, י), **מחשקים** כסף (שם כז,יז).

מילה קיג
חשר
חשרת מים (ש"ב כב, יב), פתרונו. לפי ענינו, חשרת כמו חשכת.

מילה קיד
חת
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **הַחִתֹּת** כיום מדין (ישעיהו ט, ג), **יחת** אפרים מעם (שם ז, ח), **חתת** אלהים (בראשית לה, ח), **וחתחתים** בדרך (קהלת יב, ה), אל תהיהלי **למחתה** (ירמיהו יז, יז), העשו לבלי **חת** (איוב מא, כה), ושד בהמות **יחיחן** (חבקוק ב, יז), **חתו** לא ענו עוד (איוב לב, טו), **תראו חתת** ותיראו (שם ו, כא).
השני, **לחתות** אש מיקוד (ישעיהו ל, יד), ולקח מלא **המחתה** (ויקרא טז, יב), **היחתה** איש אש בחקו (משלי ו, כז), ומלקחיה **ומחתתיה** (שמות כה, לח), כי גחלים אתה **חתה** על ראשו (משלי כה, כב), לשון שיק ותבערה המה.

מילה קטו
חתך
חתך על עמך (דניאל ט, כד), כמו נגזר, והענין יורה עליו.

מילה קטז
חתל
וערפל **חתלתו** (איוב לח, ט), **והחתל** לא **חתלתי** (יחזקאל טז, ד), לשון חתול.

מילה קיז
חתם
ישימני **כחותם** על לבך (שיר ח, ו), פתוחי **חותם** (שמות כח, יא), יומם **חתמו** למו (איוב כד, טז), ענין אחד לכלם והענינים נפרדים כמעט.

מילה קיח
חתן
מי לך פה חתן (בראשית יט, יב), ביום **חתנתו** (שיר ג, יא), קול **חתן** (ירמיהו ז, לד), לשון אחד הם.

מילה קיט
חתף

הן **יחתף** מי ישיבנו (איוב ט, יב), אף היא **כחתף** תארב (משלי כג, כח), יחתף לפי ענינו כמו יטרוף.

מילה קכ

חתר

חתר בחשך בתים (איוב כד, טז), לא **במחתרת** מצאתים (ירמיהו ב, לד), **ויחתרו** האנשים (יונה א, יג), עניין מְכָרֶה המה.
נשלם מחברת חי"ת.

ט

הקדמה

אחל מחברת טי"ת.
ט. טא טאב. טב טבח טבל טבע טבור. טהר. טן טות. טח טחן טחר. טל טלא. טמא טמן. טנא טנף. טע טעם טען. טף טפח טפל טפר טפש. טר טרד טרח טרם טרף. טש טש.

מילה א

ט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **להטות** משפט גבר (איכה ג, לה), לא **תטה** משפט (שמות כג, ו), **ויטו** משפט (ש"א ח, ג), **הט** אזנך לי (תהלים יז, ו).
השני, **נטה** שמים לבדו (איוב ט, ח), **נטה** את מטך (שמות חיב), **נטיו** רגלי (תהלים עג, ב).

מילה ב

טא

וטאטאתיה במטאטא השמד (ישעיהו יד, כג), **כטיט** חוצות אדיקם (ש"ב כב, מג), הצילני **מטיט** ואל אטבעה (תהלים סט, טו), לשון טינא (דניאל ב, מא).

מילה ג

טאב

שגיא **טאב** עלוהי (דניאל ו, כד), לשון טוב הוא בלשון ארמית.

מילה ד

טב

טוב יי' לקוו (איכה ג, כה), **וייטב** הדבר (בראשית מא, לז), **טובתי** בל עליך (תהלים טז, ב), וכה פתרונו לפי הענין, הטובה אשר אתה גומל עלי, והחסד אשר אתה עושה עמדי איננו לי עליך, ואין אני ראוי לו, אבל עקב קדושים אשר בארץ המה (שם טז, ג).

מילה ה
טבח

וטבח טבח והכן (בראשית מג, טז), **טבחה טבחה** מסכה יינה (משלי ט, ב), הכינו לבניו **מטבח** (ישעיהו יד, כא), לשון זבח ושחיטה.

מילה ו
טבל

וטבל בשמן רגלו (דברים לג, כד), **ויטבלו** את הכתנת בדם (בראשית לז, לא), סרוחי **טבולים** בראשיהם (יחזקאל כג, טו), ופתרונו כפי ענינו, סרח העודף מהמצנפת הצבועה.

מילה ז
טבע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **טבעתי** ביון מצולה (תהלים סט, ג), **טבעו** בארץ שעריה (איכה ב, ט).

השני, **בטבעת** הארן (שמות כה, טו), ונחתם **בטבעת** המלך (אסתר ג, יב).

מילה ח
טבור

טבור הארץ (שופטים ט, לז).

מילה ט
טהר

ואסף איש **טהור** (במדבר יט, ט), כל עוף **טהור** (דברים יד, כ), וכעצם השמים **לטהר** (שמות כד, י), ורוח עברה **ותטהרם** (איוב לז, כא), ענין צחות המה.

מילה י
טו

טוו את העזים (שמות לה, כז), **ויביאו מטוה** (שם לה, כה), בידיה **טוו** (שם), מעשה פתיל חוטין הם.

מילה יא
טות

אדין אזל מלכא להיכלה ובת **טות** (דניאל ו, יט), אין למלה זאת דמיון בתורה בלשון עברית. ופתרונו לפי ענינו לן בצום ותענית, ודמיונו בלשון ארמית כי אם צלי אש (שמות יב, ט), אלהן טוי נור (תרגום אונקלוס), גם זה נוטה לענין הפתרון כמעט קט.

מילה יב

טח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אמור אל **טחי** תפל (יחזקאל יג, יא), כי **טח** מראות עיניהם (ישעיהו מד, יח), איה **הטיח** אשר **טחתם** (יחזקאל יג, יב).

השני, הרחק **כמטחוי** קשת (בראשית כא, טז), מי שת **בטחות** חכמה (איוב לח, לו), הן אמת חפצת **בטחות** (תהלים נא, ח), ענין אחר להם. ופתרונו לשון משך, כי כאשר יש משך לקשת, כן יש משך לדעת, וזה המשך הנמצא לקשת, ואיש משך בקשת לתמו (מ"א כב, לד), וגם זה המשך הנמצא לדעת, ומשך חכמה מפנינים (איוב כח, יח). וכה פתרון 'מי שת בטחות חכמה', הוא מקום משך [נ"ול מכון] הדעה, מבוע הנובע משך החכמה. וכה פתרון 'כמטחוי קשת', נתרחקה הגר מן הילד כמדת משך הקשת כזריקת חץ, על כן פתר אנקלוס על פי תחכמונים ארחיקת כמיגד בקשתא. וכל משך הנמצא בלשון עברית, בלשון נגר [נ"וו מיגד] הוא מתורגם, והוי"ו איננו יסוד במלה, אף על פי שהוא נעוץ בפה, והווין המנענעים את הפה אשר אינם יסוד במלה, הנם כתובים במחברת וא"ו.

מילה יג

טחן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **תטחן** לאחר אשתי (איוב לא, י).

השני, **ויטחן** עד אשר דק (שמות לב, כ), קחי רחים **וטחני** קמח (ישעיהו מז, ב), ופני עניים **תטחנו** (שם ג, טו).

מילה יד

טחר

ויך אתם **בטחרים** (ש"א ה, ו), בשחין מצרים **ובטחורים** (דברים כח, כו).

מילה טו

טל

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **טל** ומטר (מ"א יז, א), שראשי נמלא **טל** (שיר ה, ב), והשמים יתנו **טלם** (זכריה ח, יב), ענין רעף רסיסים.

השני, כי יפל לא **יוטל** (תהלים לז, כד), הן איים כדק **יטול** (ישעיהו מ, טו), **והטלתי** אתך (ירמיהו כב, כו), **הטיל** רוח גדולה (יונה א, ד), בחיק **יוטל** את הגורל (משלי טז, לג), מדוע

הוטל והוא וזרעו (ירמיהו כב, כה), **ונטל** החול (משלי כז, ג), גרמיו **כמטיל** ברזל (איוב מ, יח), שלש אנכי **נוטל** עליך (ש"ב כד, יב), **מטלטלך טלטלה** גבר (ישעיהו כב, יז).
השלישי, **תטלל** חיות ברא (דניאל ד, ט), לשון צל הוא. וכמהו בענינו, הוא יבוננו **ויטללנו** (נחמיה ג, טו).
הרביעי, **טלה** חלב אחר (ש"א ז, ט), זאב **וטלה** (ישעיהו סה, כה).

מילה טז
טלא

נקוד **וטלוא** (בראשית ל, לב), ונעלות בלות **ומטלאות** (יהושע ט, ה), ותעשי לך במות **טלאות** (יחזקאל טז, טז), לשון אחר המה, הבמות חקוקות, והצאן נקודות, והנעלות פצולות.

מילה יז
טמא

וטהרתם מכל **טמאותיכם** (יחזקאל לו, כה), ואמרתי אוי לי כי נדמתי, כי איש **טמא** שפתים אנכי (ישעיהו ו, ה), כה פותרים בו אנשי פתרון, אוי לי כי שתקתי עת ששמעתי שלש קדושות שרפים ולא עניתי עמהם, ומעמידים [נ"וו והעמידו] פתרון נדמתי מגזרת ידמו כאבן (שמות טו, טז), ונראית המלה לפי ענינה, כי איננה כי אם מגזרת כי נדמה כל עם כנען (צפניה א, יא), ואל תדמו בעונה (ירמיהו נא, ו), לשון גריסה ושבירה. וכה פתרון הפסוק לפי ענינו, אמנם הנביא ההוא ראה חזיון גדול ומראה מופלאה ונוראה, ראה את אלהי ישראל יושב על כסא רם ונשא, והענין כלו, ויהי בראותו את המראה הגדול, אמר אוי לי כי מות אמות, כי את המלך יי' צבאות ראו עיני, מחזה שדי ראיתי פנים אל פנים, לא אחיה עוד כי מות אמות, ובהדאגו על הדבר, השיבו אחד מן השרפים ויאמר אליו אל תירא כי לא תמות וסר עונך וחטאתך תכופר, וממוצא הדבר יבין המשכיל, הלא כה אמר יעקב בראותו את מלאך ה', כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי (בראשית לב, לא), ויי' אמר כי לא יראני האדם וחי (שמות לג, כ), וגם מנוח כה אמר בראותו את המלאך, מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים יג, כב), וגם הנביא הזה אחרי דבריהם נטה, ואחז נתיבתם, באמרו אוי לי כי נדמתי ונאספתי, כי את המלך יי' צבאות ראו עיני (ישעיהו ו, ה), יוכיח על הפתרון כי כן הוא. וכל הבא אחרי ענין כמו זה נוטה אחורנית לענין הנקדם לפניו, כמו כי אלהים ראינו (שופטים יג, כב), כי חטאנו לך (ירמיהו יד, כ), כי יי' אלהינו הרמנו (שם ח, יד), ורובם בענין הזה נסדרים.

מילה יח
טמן

לטמן בחבי עוני (איוב לא, לג), והנם **טמונים** בארץ (יהושע ז, כא), **וטמנתם** במלט במלבן (ירמיהו מג, ט), **מטמן** באמתחתיכם (בראשית מג, כג), **וכמטמנים** תחפשנה (משלי ב, ד).

מילה יט

טנא

ברוך **טנאך** ומשארתך (דברים כח, ה), ולקח הכהן **הטנא** מידך (שם כו, ד), ענין סל הוא.

מילה כ

טנף

איככה **אטנפם** (שיר ה, ג), ענין גיאול הוא.

מילה כא

טע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **הטעו** את־עמי (יחזקאל יג, י), כמו התעו והשגו. אין למלה זאת דמיון בתורה, כי אם בלשון משנה.

השני, עת **לטעת** (קהלת ג, ב), **מטע** יי' להתפאר (ישעיהו סא, ג), תגרש גוים **ותטעה** (תהלים פ, ט), לשון שתל המה.

מילה כב

טעם

מתחלק לשני מראות: האחד, **מטעם** המלך (יונה ג, ז), משבעה משיבי **טעם** (משלי כו,טז), **טעמו** וראו (תהלים לד, ט), התיב עטה **וטעם** (דניאל ב, יד), ענין עצה המה.

השני, **טעם טעמתי** בקצה המטה (ש"א יד, מג), ועשה לי **מטעמים** (בראשית כז,ד), אל **יטעמו** מאומה (יונה ג, ז), לשון לעיטה ומאכל.

מילה כג

טען

מטעני חרב (ישעיהו יד, יט), **טענו** את בעירכם (בראשית מה, יז), ענין עמס ומשא הוא.

מילה כד

טף

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **טף** ונשים (אסתר ג, יג), כמשמעו.

השני, **יטפו** ההרים עסיס (יואל ד, יח), **נטפות** מור עבר (שיר ה, יג), ועלימו **תטף** מלתי (איוב כט, כב), הלוך **וטפוף** (ישעיהו ג, טז), ענין טיפת מור [נ"וו מור ונטיפה] המה. ופתרון 'הלוך וטפוף תלכנה' כה הוא לפי הענין, הולכות בנות ציון נטופות בושם רקוחות במרקחת.

וראוי להיות טפוף מגזרת נטף ושחלת וחלבנה (שמות ל, לד), וגמול המפעל יוכיח, והיה תחת בשם מק יהיה (ישעיהו ג, כד). וגם יתכן להיות טפוף מגזרת והטף אל־דרום (יחזקאל כא, ב), וכה יהיה פתרונו, הלוך וטפוף, ואמור תלכנה, מדברות גדולות ויוצא עתק מפיהם, המלה נוטה הנה והנה, נכונה לשתי פנים, ראויה לשני ענינים. ופתרון ועלימו תטף מלתי, תזל כטל אמרתי, ופיהם פערו למלקוש (איוב כט, כג) יוכיח.

השלישי, **והטף** אל־דרום (יחזקאל כא, ב), אל **תטיפו יטיפון** לא **יטיפו** לאלה (מיכה ב, ו), ולא **תטיף** על בית ישחק (עמוס ז, טז), והיו **לטטפת** בין עינך (דברים ו, ח), לשון מלל וניב שפתים. ופתרון 'והיו לטטפות' כה הוא וכה ענינו כאמור, שויתי יי' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח), וכה הזהיר משה את ישראל, באמרו 'והיו לטטפת בין עיניך', עמי שית אמרי נגד [נ"ול נוכח] פניך, וחקותי מול [נ"וו נגד] עיניך, ואל תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, הוא אשר דבר שלמה בספר משלי (ג, ג), קשרם על גרגרתיך כתבם על לוח לבך.

הרביעי. **הנטיפות** והשרות והרעלות (ישעיהו ג, יט), מיני עדי חלאים הם.

מילה כה
טפח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **טפח** סביב (שמות כה, כה), וימיני **טפחה** שמים (ישעיהו מח, יג), אשר **טפחתי** ורביתי (איכה ב, כב), עללי **טפחים** (שם ב, כ), הנה **טפחות** (תהלים לט, ו), ועביו **טפח** (מ"א ז, כו), ענין מדת יד קטנת מדות.

השני, הבי **המטפחת** (רות ג, טו), **והמטפחות** והחריטים (ישעיהו ג, כב), ענין צעיפות [נו"ל צפיעות] המה.

מילה כו
טפל

טפלו עלי שקר זדים (תהלים קיט, סט), **ותטפל** על־עוני (איוב יד, יז), כמו ותחתם [נ"וו ותחבר] על עוני.

מילה כז
טפר

וטפרוהי כצפרין (דניאל ד, ל), לשון צפורן, ובלשון ארמית טופרא צפורן.

מילה כח
טפש

טפש כחלב לבם (תהלים קיט, ע), אין למלה זאת דמיון בתורה, ופתרונה כפי ענינה, שמן כחלב לבם, טפש כמו שמן.

מילה כט

טר

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, ומכה **טריה** (ישעיהו א, ו), וימצא לחי חמור **טריה** (שופטים טו, טו). ופתרון 'ומכה טריה', לחה ורטובה, תמיד נובעת.

השני, לא **אטור** לעולם (ירמיהו ג, יב), לא תקם ולא **תטר** (ויקרא יט, יח), **הינטר** לעולם (ירמיהו ג, ה), **כמטרא** לחץ (איכה ג, יב), ויקימני לו **למטרה** (איוב טז, יב), בחצר **המטרה** (ירמיהו לב, ב), לשון משמר המה.

השלישי, **והטור** השני (שמות כח, יח), ארבעה **טורי** אבן (שם לט, י), ענין סדרים המה.

הרביעי, נבנה עליה **טירת** כסף (שיר ח, ט), תהי **טירתם** נשמה (תהלים סט, כו), בחצריהם **ובטירתם** (בראשית כה, טו).

מילה ל

טרד

דלף **טורד** ביום סגריר (משלי כז, טו), ומן אנשא לך **טרדין** (דניאל ד, כט), ולך **טררין** מן אנשא (שם ד, כב), לשון גרש המה.

מילה לא

טרח

טרחכם ומשאכם (דברים א, יב), היו עלי **לטרח** (ישעיהו א, ד), אף ברי **יטריח** עב (איוב לז, יא). וכה פתרונו לפי ענינו, בהיות השחק בר וצח יטריח עב ויבהרנו, גם מעביר רוח ויטהרנו אלה מפלאות תמים דעים.

מילה לב

טרם

טרם תיראון (שמות ט, ל), **בטרם** הרים הטבעו (משלי ח, כה), **מטרם** שום אבן אל אבן (חגי ב, טו), **הטרם** תרע (שמות י, ז). פתרונו, העדין לא תדע כי אבדה מצרים.

מילה לג

טרף

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **טרף טרף** (בראשית לז, לג), **אם טרף יטרף** יבאהו עד (שמות כב, יב), **וימלא טרף** חריו (נחום ב, יג), **טרפה** לא הבאתי אליך (בראשית לא, לט), בנימין זאב **יטרף** (שם מט, כז), לשון חתף [נ"ה חטף] המה.

השני, **הטריפני** לחם חקי (משלי ל, ח), **טרף** נתן ליראיו (תהלים קיא, ה), ותתן **טרף** לביתה (משלי לא, טו), ענין מזון המה.

השלישי, כל־**טרפי** צמחה תיבש (יחזקאל יז, יט), לשון עלים הוא, וכל עלה בלשון ארמית 'טרפא'.

מילה לד

טשׁ

כי לא **יטש** יי' את־עמו (ש"א יב, כב), **ויטש** משכן שלו (תהלים עח, ס), כי **נטשתה** עמך בית יעקב (ישעיהו ב, ו), והשביעית **תשמטנה ונטשטה** (שמות כג, יא), מפני חרב **נטושה** (ישעיהו כא, טו), **ויטש** על־המחנה (במדבר יא, לא), ענין שילוח והנחה המה. ופתרון 'חרב נטושה', חרב משולחה להרוגולא מנועה מהרג [נ"ה מהרה]. ופותרים מחליפים נו"ן בלמ"ד ואומרים 'לטושה', והמלה על יסודתה עומדת.

מילה לה

טשׁ כנשר

יטוש עלי אכל (איוב ט, כו), כמו ידאה ויעוף.

ותשלם מחברת טי"ת.

י

הקדמה

אחל מחברת יו"ד.

יאר. יבל יבם. יד. יה. יון. יחש. יין. ים ימין. יעל יער. יף. יצהר. ירח ירך ירק. יש. ישיש ישפה. יתד יתר.

מילה א

יאר

יאר לי (יחזקאל כט, ט), לי **יארי** (שם כט, ג), על **יאריהם** (שמות ז, יט), והדגה אשר **ביאר** (שם ז, יח).

מילה ב

יבל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **יובל** הוא (ויקרא כה, י), **וביובל** יוצא (שם כה, לא), עד שנת **היובל** (שם נה, כה), שופרות **היובלים** (יהושע ו, ד), לשון תקיעה הם, והעברת שופר תרועה (ויקרא כה, ט), יוכיח. ולא נקרא שנת החמשים יובל, כי אם עקב העברת השופר.
השני, **יבלי** מים (ישעיהו ל, כה), על **יובל** ישלח שרשיו (ירמיהו יז, ח), ענין פלגים המה.

מילה ג
יבם

בא אל אשת אחיך **ויבם** אתה (בראשית לח, ח), לא אבה **יבמי** (דברים כה, ז), שובי אחרי **יבמתך** (רות א, טו), ענין אחד להם.

מילה ד
יד

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **יד** תחת **יד** (שמות כא, כד), ועל בהן **ידו** הימנית (ויקרא ח, כג), **ידיכם** דמים מלאו (ישעיהו א, טו), וישלח תבנית **יד** (יחזקאל ח, ג), **וידי** אדם (שם א, ח), כמשמעו.
השני, **ויד** תהיה לך (דברים כג, יג), **יד** חזית (ישעיהו נז, ח), אל **יד** חמת (יחזקאל מח, א), על **יד** היאר (שמות ב, ה), כל־**יד** נחל יבוק (דברים ב, לז), והאתנוץ רעות על **ידיהם** (איוב א, יד), ענין מקום המה.
השלישי, וימצאם עשר **ידות** (דניאל א, כ), וארבע **הידות** יהיה לכם (בראשית מז, כד), ענין חלקים המה.
הרביעי, שתי **ידות** לקרש האחד (שמות כו, יז), לשתי **ידתיו** (שם כו, יט), ענין צירים הם.
ויש יד אשר ענינו ענין נבואה, והיה יד כמשמעו כאלה: היתה עלי **יד** יי' (יחזקאל לז, א), בחזקת **היד** (ישעיהו ח, יא), **ויד** יי' היתה אלי (יחזקאל לג, כב), **ויד** ה' עלי חזקה (שם ג, יד).
ויש יד אשר ענינו נגע, כאלה: **ידי** כבדה על אנחתי (איוב כג, ב), **ידי** לילה נגרה ולא תפוג (תהלים עז, ג). ויש יד כמשמעה, וענינו עצה, **היד** יואב אתך בכל זאת (ש"ב יד, יט).

מילה ה
יה

מן המצר קראתי **יה** (תהלים קיח, ה), ענני במרחב **יה** (שם), כי **ביה** ה' צור עולמים (ישעיהו כו, ד), הוא השם הנכבד והנורא אשר לא יפתר ולא יגזר מגזרה.

מילה ו
יון

מטיט **היון** (תהלים מ, ג), טבעתי **ביון** מצולה (שם סט, ג).

מילה ז
יחשׂ

כתבם **המתיחשים** ולא נמצאו (עזרא ב, סב), ואלה ראשי אבותיהם **והתיחשם** (שם ח, א), ענין מחקרי משפחות המה.

מילה ח
יין

יין ושכר (ויקרא י, ט).

מילה ט
ים

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ים** ודרום ירשה (דברים לג, כג), **ימה** וקדמה (בראשית כח, יד), הבט דרך **ים** (מ"א יח, מג), כי הוא על **ימים** יסדה (תהלים כד, ב).
השני, **יום ליום** יביע (שם יט, ג), **ימים** על **ימי** מלך תוסיף (שם סא, ז), כמשמעם.

מילה י
ימין

וימיני טפחה שמים (ישעיהו מח, יג), אם השמאל **ואימינה** (בראשית יג, ט), בהן ידו **הימנית** (ויקרא ח, כג).

מילה יא
יעל

עת לדת **יעלי** סלע (איוב לט, א), צורי **היעלים** (ש"א כד, ג).

מילה יב
יער

וכבוד **יערו** וכרמלו (ישעיהו י, יח), וברד ברדת **היער**. (שם לב, יט).

מילה יג
יף

יפה עשיתיו (יחזקאל לא, ט), **ויף** בגדלו (שם לא, ז), מציון מכלל **יפי** (תהלים נ, ב), **יפה** נוף (תהלים מח, ג), **יפה** ענף (יחזקאל לא, ג), **יפיפית** מבני אדם (תהלים מה, ג), מה **יפית** ומה נעמת (שיר ז, ז), ענין נוי המה.

מילה יד
יצהר

תירושך **ויצהרך** (דברים יד, כג), ועל תירוש ועל **יצהר** (ירמיהו לא, יב), שמן זית הוא.

מילה טו
ירח

עשה **ירח** למועדים (תהלים קד, יט), גרש **ירחים** (דברים לג, יד), **ירחי** שוא (איוב ז, ג), לשון חדשים.

מילה טז
ירך

מתחלק לשני ענינים: האחד, יוצא **ירך** יעקב (שמות א, ה), ועד **ירכים** (שמות כח, מב), תחת **ירכי** (בראשית כד, ב).

השני, **לירכתים** ימה (שמות כו, כד), **ולירכתי** המשכן ימה (שמות כו, ב), ענין זויות המה.

מילה יז
ירק

מתחלק לשלשה ענינים: הענין האחד, **ירק** עשב (בראשית א, ל), ויהי לי לגן **ירק** (מ"א כא, ב), ולא נותר כל **ירק** בעץ (שמות י, טו), ואחר כל **ירוק** ידרוש (איוב לט, ח).

השני, ואברותיה **בירקרק** חרוץ (תהלים סח, יד), הוא אבן יקרה מאבני השהם. ויתכן להיות עינו כעין ירק ונמצא גזרה אחת להם.

השלישי, **ירקרק** או אדמדם (ויקרא יג, מט), שקערורות **ירקרקות** או אדמדמות (שם יד, לז), ונהפכו כל פנים **לירקון** (ירמיהו ל, ו), גם זה נוטה ענינו לענין העליון.

מילה יח
יש

יש ויש תנה את ידך (מ"ב י, טו), **ישי** מות עלימו (תהלים נה, טז), אם **ישכם** עושים (בראשית כד, מט), כי את אשר **ישנו** פה (דברים כט, יד), אם **ישך** משלח (בראשית מג, ד), ענין אחד להם.

מילה יט
ישיש

גם שב גם **ישיש** בנו (איוב טו, י), **בישישים** חכמה (שם יב, יב), ענין זקנה ושיבה.

מילה כ
ישפה

תרשיש שהם **וישפה** (שמות לט, יג), אבן יקרה הוא.

מילה כא
יתד
ויתד תהיה לך (דברים כג, יד), תמוש **היתד** התקועה במקום נאמן (ישעיהו כב, כה), וכל **היתדות** למשכן (שמות לח, כ), את **יתד** האהל (שופטים ד, כא).

מילה כב
יתום
יתום ואלמנה (דברים י, יח), אבי **יתומים** (תהלים סח, ו).

מילה כג
יתר
יתרים לחים (שופטים טז, ז), כי **יתרו** פתח (איוב ל, יא), כוננו חצם על **יתר** (תהלים יא, ב), ואת **מיתריהם** (שמות לה, יח), ואת **מיתריו** (שם לט, מ).
ותשלם מחברת יו"ד.

כ

הקדמה
אחל מחברת כ"ף.
כאב. כב כבד כבל כבס כבע כבר כבש כבשׁ כבשן. כד כדב. כה כהל כהן. כו. כזב. כה כחל כחש. כי. כ. ככר. כל כלב כלח כלם כלף. כמה כמו כמן כסם כמר. כן כנס כנע כנף כנש. כס כסה כסל כסם כסף כסת. כען כעס. כף כפל. כפן. כפס כפר כפש כפת. כר כרוב כרבל כרך כרכב כרכם כרם כרמל כרע כרש כרת. כשב כשל כשף כשר: כת כתב כתל כתם כחף כתר כתש.

מילה א
כאב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, כי הוא **יכאיב** ויחבש (איוב ה, יח), בהיותם **כאבים** (בראשית לד, כה), ואל **מכאב** חלליך יספרו (תהלים סט, כז), וקוץ **מכאב** (יחזקאל כח, כד).
השני, וכל החלקה הטובה **תכאיבו** באבנים (מ"ב ג, יט), ענין רגימה הוא לפי הענין.

מילה ב
כב
לכבות את האהבה (שיר ח, יז), לא **יכבה** בלילה נרה (משלי לא, יח), כפשתה **כבו** (ישעיהו מג, יז), תוקר על המזבח לא **תכבה** (ויקרא ו, ו), ענין אחד להם.

מילה ג
כבד
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **כבר** את אביך (שמות כ, יב), **כבדני** נא (ש"א טו, ל), בן **יכבד** אב. (מלאכי א, ו), והעשר **והכבוד** מלפניך (דה"א כט, יב), לשון יקר המה.
השני, **כבד** לב פרעה (שמות ז, יד), וינהגהו **בכבדות** (שם יד, כה), ועיני ישראל **כבדו** מזקן (בראשית מח, י), עם **כבד** עון (ישעיהו א, ד), **וכבד** משאה (שם ל, כז), כמשא **כבד יכבדו** ממני (תהלים לח, ה), ענין יוקר המה. **והכבדתים** ולא יצערו (ירמיהו ל, יט), **יכבדו** בניו ולא ידע, ויצערו ולא יבין למו, (איוב יד, כא), מהול ימים **יכבד** (שם ו, ג), **התכבד** כילק, **התכבדי** כארבה (נחום ג, טו), בעם **כבד** וביד חזקה (במדבר כ, כ).
השלישי, ואת יתרת **הכבד** (שמות כט, כב), עד יפלח חץ **כבדו** (משלי ז, כג), ראה **בכבד** (יחזקאל כא, כו), כמשמעם.

מילה ד
כבל
ענו **בכבל** רגלו (תהלים קה, יח), ונכבדיהם **בכבלי** ברזל (שם קמט, ח), לשון אזיקים ורתוקות.

מילה ה
כבס
וכבסתם בגדיכם (במדבר לא, כד), הרב **כבסני** מעוני (תהלים נא, ד), **וכבס** שנית וטהר (ויקרא יג, כח), אחרי **הכבס** את הנגע (שם יג, נה), ואם לא **יכבס** (שם יז, טז), ענין רחיצה המה.

מילה ו
וכבע
וכובע ישועה בראשו (ישעיהו נט, יז), והתיצבו **בכובעים** (ירמיהו מו, ד), כמו **כובע** נחשת (ש"א יז, ה), הוא.

מילה ז
כבר
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **כבר** נקרא שמו (קהלת ו, י), ואשר להיות **כבר** היה (שם ג, טו), את אשר **כבר** עשוהו (שם ב, יב).
השני, כאשר ינוע **בכברה** (עמוס ט, ט), ואת **מכבר** הנחשת (שמות לה, טז).

השלישי, הן אל **כביר** (איוב לו, ה), ירע **כבירים** לא חקר (שם לד, כז), יתן אכל **למכביר** (שם לו, לא), מים **כבירים** שטפים (ישעיהו כח, ב), ויהי עוד **כברת** הארץ (בראשית לה, טז), ענין רבוי הם.
הרביעי, על נהר **כבר** (יחזקאל א, א).

מילה ח
כבשׁ

ונכבשה הארץ לפני יי' (במדבר לב, כב), הגם **לכבוש** את המלכה (אסתר ז, ח), **יכבוש** עונתינו (מיכה ז, יט). ויש כבש ענין מעלה לפי הענין, **וכבש** בזהב לכסא מאחזים (דה"ב ט, יח).

מילה ט
כבשׂ

כבשים בני שנה (שמות כט, לח), את **הכבש** האחד, (ויקרא יד, יב), **וכבשה** אחת (שם יד, י), **כבשת** הצאן לבדהן (בראשית כא, כח), לשון אחת המה.

מילה י
כבשן

ויעל עשנו כעשן **הכבשן** (שמות. יט, יח), כקיטר **הכבשן** (בראשית יט, כח), ויקחו את פיח **הכבשן** (שמות ט, י).

מילה יא
כד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כד** הקמח (מ"א יז, יד), **וכדה** על שכמה (בראשית כד, טו), ולפדים בתוך **הכדים** (שופטים ז, טז).
השני, ושמתי **כדכד** שמשתיך (ישעיהו נד, יב), מאבני יקרה הוא.

מילה יב
כדב

ומלה **כדבה** ושחיתה (דניאל ב, ט), לשון כחש וכזב הוא.

מילה יג
כה

והנה **כהה** הנגע (ויקרא יג, ו), **ותכה** מכעש עינו (איוב יז, ז), לא **כהתה** עיני (דברים לד, ז), אין **כהה** לשברך (נחום ג, יט), ולא **כהה** בם (ש"א ג, יג), **וכהתה** כל רוח (יחזקאל כא, יב), לשון עמימות.

מילה יד
כהל

האיתך **כהל** להודעתני (דניאל ב, כו), ולא **כהלין** כתבא למקרא (שם ה, ח), ולא **כהלין** פשר מלתא להחויה (שם ה, טו), ענין יכולת הם.

מילה טו
כהן

והוא **כהן** לאל עליון (בראשית יד, יח), **וכהנו** לי (שמות כח, מא), **ויכהן** אלעזר ואיתמר (במדבר ג, ד), ברית **כהנת** עולם (שם כה, יג), כי חק **לכהנים** מאת פרעה (בראשית מז, כב), **ולכהן** מדין שבע בנות (שמות ב, טז), כי היה לי הלוי **לכהן** (שופטים יז, יג), **כהן** אן (בראשית מא, מה), ענין אחד המה [נ"ה קרובי ענין הם].

מילה טז
כו

כויה תחת **כויה** (שמות כא, כה), ורגליו לא **תכוינה** (משלי ו, כה), לא **תכוה** (ישעיהו מג, ב), **מכות** אש (ויקרא יג, כד), ענין צורב המה.

מילה יז
כזב

כל האדם **כזב** (תהלים קטז, יא), שוא ודבר **כזב** (משלי ל, ח), אל **תכזב** בשפחתך (מ"ב ד, טז), אשר לא **יכזבו** מימיו (ישעיהו נח, יא), ענין כחש הם.

מילה יח
כח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כח** הזרוע (דניאל יא, ו), **בכחו** רגע הים (איוב כו, יב), **כחי** וראשית אוני (בראשית מט, ג), אם **כח** אבנים **כחי** (איוב ו, יב), ענין מעוז המה.
השני, **והוכח** אברהם את אבימלך (בראשית כא, כה), **הוכח תוכיח** את עמיתך (ויקרא יט, יז), לכו נא **ונוכחה** יאמר יי' (ישעיהו א, יח).

מילה יט
כחל

כחלת עיניך ועדית עדי (יחזקאל כג, מ), ענין פוך הוא, לתקן את העתים.

מילה כ

כחש

מתחלק לשני ענינים: האחד, **כחש** לו (מ"א יג, יח), ולא **תכחשו** (ויקרא יט, יא), סְבָבֻנִי **בְכַחַשׁ** אפרים (הושע יב, א), לשון כזב הם.

השני, ויקם בי **כחשי** בפני יענה (איוב טז, ח), ובשרי **כחש** משמן (תהלים קט, כד), ענין רזון המה.

מילה כא

כי

מתחלק למראות לפי ענינם אשר ימשכם. הענין האחד, **כי** תבאו אל הארץ (שמות יב, כה), **כי** תקרב אל העיר (דברים כ, י), **כי** תצא מחנה (שם כג, י).

הענין השני, **כי** מרו מדיתי (איכה א, כ), **כי** אש היא עד אבדון תאכל (איוב לא, יב), **כי** כשמו כן הוא (ש"א כה, כה).

הענין השלישי, **כי** הביאתני עד הלום (ש"ב ז, יח), מי אנכי **כי** אלך אל פרעה, **וכי** אוציא את בני ישראל ממצרים (שמות ג, יא), **כי** נתן לצבאך לחם (שופטים ח, ו), וכל כי אשר הקדימו אף נהפך ענינו, כאלה, אף **כי** אנכי אעננו (איוב ט, יד), אף **כי** אנוש רמה (שם כה, ו), ואף **כי** נלך קעילה (ש"א כג, ג). ומהם כי אשר הקדימו אין, או אל, או לא, שוים בפתרונם, אך אינם כמו אלה העליונים, ואלה קצותם: אין לי טוב **כי** המלט אמלט אל ארץ פלשתים (ש"א כז, א), אין שם איש וקול אדם **כי** אם הסוס אסור (מ"ב ז, י), אין חפץ למלך במהר **כי** במאה ערלות פלשתים (ש"א יח, כה), אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים **כי** אם צלי אש (שמות יב, ט), אל תעצר לי לרכב **כי** אם אמרתי לך (מ"ב ד, כד), ולא יקח ממך בשר מבושל **כי** אם חי (ש"א ב, טו), לא לך עזיהו להקטיר לי"י **כי** לכהנים בני אהרן המקדשים להקטיר (דה"ב כו, יח), לא על הלחם לבדו יחיה האדם **כי** על כל מוצא פי יי' יחיה האדם (דברים ח, ג), **כי** לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו **כי** ימינך וזרועך (תהלים מד, ד).

מילה כב

כ

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **והכית** בצור (שמות יז, ו), **והך** את עפר הארץ (שם ח, יב), **יך** ויחבשני (הושע ו, א), **ויך** בהם מכה גדולה (ש"א יט, ח), **ולהכות** באגרוף רשע (ישעיהו נח, ד).

השני, **כה** תברכו (במדבר ו, כג), **כה** תעשה להם (שם ח, ז), **וככה** תאכלו אתו (שמות יב, יא), זה **בכה** וזה אמר **בכה** (מ"א כב, כ), זה אמר **ככה** וזה אמר **ככה** (דה"ב יח, יט), אין ההא יסוד במלה.

מילה כג
ככר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **וככר** לחם אחת (שמות כט, כג), ענין פת הוא.
השני, **בככר** הירדן (מ"א ז, מו), וירא את כל **ככר** הירדן (בראשית יג, י), ואת כל **הככר** (שם יט, מה), ענין מישור הם. ויתכן להיות מגזרתו כר נרחב (ישעיהו ל, כג), ולבשו כרים הצאן (תהלים סה, יד). 'וכר נרחב' איננו רחוק מן ויכרה להם כרה גדולה (מ"ב ו, כג), 'ולבשו כרים הצאן' גם הוא איננו רחוק מכרים ואילים (דברים לב, יד), הפתרון נוטה הנה והנה, אבל הענין הראשון ראוי מהשני.
השלישי, **ככר** זהב טהור (שמות כה, לט), והנה **ככר** עפרת נשאה (זכריה ה, ו), **ככר** הכסף (שמות לח, כז), ענין אבן משקל המה.

מילה כד
כל

מתחלק לארבע עשר מחלקות: האחד, **וכלכלתי** אתך שם (בראשית מה, יא), **ולכלכל** את שיבתך (רות ד, ט), **וכלכלו** הנצבים האלה (מ"א ה, ז), **ויכלכל** יוסף את אחיו (בראשית מז, יב), **מכלת** לביתו (מ"א ה, כה), לשון מזון המה.
השני, ומי **מכלכל** את יום בואו (מלאכי ג, ב), ונלאתי **כלכל** ולא אוכל (ירמיהו כ, ט), מבלתי **יכלת** יי' (במדבר יד, טז), ענין אחר להם.
השלישי, **כליון** חרוץ (ישעיהו י, כב), **כלה** אתה עשה (יחזקאל יא, יג), **ואכל** אותם באפי (שם מג, ח), ולא **כליתי** את בני ישראל (במדבר כה, יא).
הרביעי, **ויכל** אלהים ביום השביעי (בראשית ב, ב), ואל אמה **תכלנה** מלמעלה (שם ו, טז), **ותכל** להשקתו (שם כד, יט), ויהי ביום **כלות** משה (במדבר ז, א), כי **תכלה** לעשר (דברים כו, יב), ויבן שלמה את הבית **ויכלהו** (מ"א ו, יד), לשון תום ומבצע המה.
החמישי, שא נא **כליך** (בראשית כז, ג), אל הנער נשא **כליו** (שופטים ט, נד), ואם **בכלי** ברזל הכהו (במדבר לה, טז), או **בכלי** עץ (שם לה, יח), ואיש **כלי** מפצו בידו (יחזקאל ט, ב), כל **כלי** יוצר עליך לא יצלח (ישעיהו נד, יז), **כלי** רעה אולי (זכריה יא, טו), ועד כל **כלי** הנבלים (ישעיהו כב, כד), **כלי** גולה עשי לך (ירמיהו מו, יט), **כלים** רקים (מ"ב ד, ג), מים חיים אל **כלי** (במדבר יט, יז), ואל **כליך** לא תתן (דברים כג, כה), ונשחת **הכלי** (ירמיהו יח, יד).

השני, **כלתה** לתשועתך נפשי (תהלים קיט, פא), נכספה וגם **כלתה** נפשי (שם פד, ג), **ותכל** דוד המלך לצאת אל אבשלום (ש"ב ג, לט), ענין החמוד המה. ויתכן להיות מגזרת המחלקה השלישית.

השביעי, אשר **כלתני** היום הזה מבוא בדמים (ש"א כה, לג), איש ממנו את קברו לא **יכלה** ממך (בראשית כג, ו), מכל ארח רע **כלאתי** רגלי (תהלים קיט, כא), אתה יי' לא **תכלא** רחמיך ממני (שם מ, יב), ענין מניעה המה.

השמיני, **כלא** ולא אצא (תהלים פח, ט), אדני משה **כלאם** (במדבר יא, כה), ובבתי כלאים **החבאו** (ישעיהו מב, כב), ואת בניהם **כלו** בבית (ש"א ו, י), ענין מסגר המה.

התשיעי, **כלה** קשריה (ירמיהו ב, לב), מציון **מכלל** יופי (תהלים נ, ב), אהבת **כלולתיך** (ירמיהו ב, ב), אני **כלילת** יפי (יחזקאל כז, ג), המה רכליך **במכללים** (שם כז, כד).

העשירי, **וכלתו** אשת פנחס (ש"א ד, יט), זנחה תמר **כלתך** (בראשית לח, כד), ועל **כלותיכם** כי תנאפנה (הושע ד, יד), ערות **כלתך** לא תגלה (ויקרא יח, טו), כמשמעם.

העשתי עשרה, **כל** עצמותי תאמרנה (תהלים לה, י), **כלה** זרע אמת (ירמיהו ב, כא), **כלנו** בני איש אחד נחנו (בראשית מב, יא), **כליל** תקטר (ויקרא ו, טו), **וכליל** על מזבחך (דברים לג, י), אז תחפץ זבחי צדק עולה **וכליל** (תהלים נא, כא), ושרפת באש את העיר ואת כל שללה **כליל** (דברים יג, יז), התפקדו **וכלכלו** (מ"א כ, כז), **ולכל** בהן חיי רוחי (ישעיהו לח, טז), לשון כל המה.

השתים עשרה, וארור **נוכל** ויש בעדרו זכר (מלאכי א, יד), **בנכליהם** אשר **נכלו** להם (במדבר כה, יח), **ויתנכלו** אתו להמיתו (בראשית לז, יח), **להתנכל** בעבדיו (תהלים קה, כה), **וְכֻלֵי כֶּלְיו** רָעִים (ישעיהו לב, ז), **ולכילי** לא יאמר שוע (שם לב, ה), ענין מזימות המה.

השלש עשרה, **וכל** בשלש עפר הארץ (שם מ, יב), אלפים בת **יכיל** (מ"א ז, כו), בתים שלשת אלפים **יכיל** (דה"ב ד, ה), הנה השמים ושמי השמים לא **יכלכלוך** (מ"א ח, כז), קטן **מהכיל** את העלה (שם ח, סד), ענין מדידה המה.

הארבע עשרה, **כליות** חטה (דברים לב, יד), ואת שתי **הכליות** (שמות כט, יג), ותעלזנה **כליותי** (משלי כג, טז), ענין אחד להם.

לא תזרע כרמך כלאים וגו' (דברים כב, ח). יש במצות אלהינו, מצות תלויות ממקרה, ונזהרנו עליהם על אודות דבר. ויש במצות מצות אשר בנינם צדק, ומפעלם יורה על צדקם, ובנינם תקון עולם, ולולי הם נשחתו הדורות. ויש במצות מצות אשר לא יוכל איש שכל לאמור מה ולמה ועל מה ומדוע ואיככה, כי באשר דבר מלך שלטון, ולא יצר השמעות אזנים כי אם להקשיב, כאשר אמר משיח אלהי יעקב, זבח ומנחה לא חפצת

אזנים כרית לי וגו' (תהלים מ, ז), מה כתוב אחריו: אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי (שם, ח), כל איש שכל ואנשי לבב יודעים כי אלהינו לא שאל זבח ולא מנחה ביום הראותו בחורב, וגם עולה ומנחה לא בקש ביום הגלתו בסיני, כי כה תחלת דבריו: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם וגו' (שמות יט, ה), על כן אמר המשורר הואיל ואזנים כרית לי לשמע, עלי לשמוע ולעשות ולקיים מגלת ספר הכתובה עלי. ויש למצות מראות ועניינים הרבה, ולולי טורח עלם ומרבית המלאכה עלי, הייתי מרבה פנים להם וגליתי פתרונם והעמדתי להם תוכן בצורת תכנית, למען יחזום מבקשיהם בעיני לבבם, ויכירו וידעו צדקת אלקינו, בראותם מצות מוגבלות וחקים גדורים, גם לגבולם גדר ולגדרים משמרות, ולמשמרותם חוק, וגם להם תולדות ותולדי תלדות עד תום זוקקי מצרפים, כולם נכוחים, פקודי ד' אמת צדקו יחדיו. אם אמרנו על כלאי הכרם כי גזרת מלך היא, וכל גזרת מלך לא על שומעיה לאמר מה באה ללמד ומה שרשי עיקרה ומה אודותיה, אבל כאשר ראינו כי לא השלים ההוראה עד שכתב בצדה 'פן תקדש', ידענו כי יש לה אודות ומקרה, כי בכל מקום אשר יאמר 'פן', רצה להורות ענינה ולבאר סתומה ולגלות חקרי רמזיה, למען תהיה החוקה ברה ואין בה מכשול. ואלה הם עללי כלאים ומומי מלאה בהיותה עם תבואה במחברת, כי בכורי שניהם לכהנים ומעשרות שניהם ללוים קדוש לאלהינו, ולא נכון לחללם ולהמירם ולא למהמהם, כי אם בעת הבשלם ולא תבא תבואתם יחדיו בזמן, כי אם בעת עלות גדיש כתום קמה אז תפתח סמדר ותתלחלח הגפן ונטיו נצניה ויקשרו גרגרי אשכלותיה, ואם בא יבא הקוצר לקצור קמה ולעמר צבתים בתוך הכרם, נשחתה התבואה ונשחתו בכיריה, כי לא תקום הנפת חרמש ושלוחת מגל מבלי הנעת נצנים ונוער שבלותיו, על כי הנצנים ישתרגו ויסבו קני הקמה, ונמצאו העמרים נסבכים ונאחזים בנצנים ונחנקים בזלזלים. ואם בא הקוצר לעזוב הקמה עד געת עת קיץ לבעבור יקומון שניהם, גם זאת לא יהיה, ביבוש קצרה תשברנה ונמצאו שניהם נשחתים, ולא נכון להשחית עץ מאכל ולחבל עץ פרי. ומבלעדי אלה נמצא הכרם בלי בכורים ומבלי מעשר מֶעֳשָׂר, ונמצא הקמה בלי מלילות כרמל ובלי חלק לוי וכהן, על כי ראשית התבואה חֲלֵלה ברוע ענין, כי יש ישל הכרם אם יקצרו זרעוניה בעת קציר, ובהיות ככה יבוקש בכורה ואיננה וקמה ולא תמצא, כי הבכורה הראויה להיות תחלה כבר נשלה בעלותה נצה, והקמה הראויה להיות כרמל, וכרמל וקלי לכהן, כבר נשברה ונשבתה, ונתערבו אלה עם אלה והיה קדש, הלא אם חלף החליף בעל הכרם תבואה בתבואה והמיר קמה בקמה, הלא הקמה והתבואה קדש לכהן, ואף כי השחית הבכורים והמעשר הלא נקדש הכל, ואלה אל חילופי תמורה המה, כי אלו היו תמורה נמצאו הם

ותמורתם קודש. ואם המעשרות טעונות פדיון בתוספת חומש ויוצאים מקודש לחול, בכורי שדה ובכורי כרם אין טעונים פדיון, וכבר נשחתו אלה ואלה ונתערבו כמשפט העליון, נרדפה נא לדעת נכוחה ונראה על עיני לבבנו משפט ארח יושר ונתיב צדק, הלא הנכוחה היא תלמד עליה ואין על האמונה כסות, כי הוא נכון ונצב סלה. הלא הין קדש בהתערבו באיפת חיל, או מעט מזער חול בהתערבו בערמת קדש, נעשה הכל קודש לזרעונים וליין ולכל דבר, הקודש לקודש, והטמא לטמא, כי אחרי התערבו לא ינזר ולא יבדל, על כן אין נכון לחללו וראוי להיות בחזקת קדש, כאשר בנפול מעט מזער מדבר טמא בכלי מלא מטמא את הכל, והוא בחזקת טמא. ויש מהפותרים שאומרים 'פן תקדש' פן תטמא, ולא יכולתי לדעת מה ראו על ככה ומה הטעם לטמאות הקדש ולחלל הפתרון אשר לא כדת, ומראה הענין ודבר המלאה והתבואה יוכיחו.

מילה כה

כלב

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, והנה **כלוב** קיץ (עמוס ח, א), **ככלוב** מלא עוף (ירמיהו ה, כז), ענין סל המה.

השני, לא יחרץ **כלב** לשנו (שמות יא, ז), **והכלבים** עזי נפש (ישעיהו נו, יא), לשית עם **כלבי** צאני (איוב ל, א), כמשמעו.

השלישי, והאיש קשה ורע מעללים והוא **כָּלְבִּי** (ש"א כה, ג), ולכן נפתחה המלה בכ"ף, כי הוא ממשפחת כלב.

מילה כו

כלח

תבוא **בכלח** אלי קבר (איוב ה, כו), עלימו אבד **כלח** (שם ל, ב), ענינו מלא ימים מלא חלד.

מילה כז

כלם

ולא **תכלימוה** (רות ב, טו), הלא **תכלם** שבעת ימים (במדבר יב, יד), זה עשר פעמים **תכלימוני** (איוב יט, ג), **מְכֻלְמוֹת** וָרֹק (ישעיהו נ, ו), לא יסג **כלמות** (מיכה ב, ו), ענין בושת המה.

מילה כח

כלף

בכשיל **וכילפות** יהלמון (תהלים עד, ו), ממיני כלי ברזל מכלי קרב הם.

מילה כט
כמה
כמה לך בשרי (תהלים סג, ב), מלה זו אין לה דמיון בתורה, וכלה יסוד. ופתרונה כפי ענינה תמם לך בשרי.

מילה ל
כמז
טבעת ענגיל **וכומז** (במדבר לא, נ).

מילה לא
כמן
מתחלק לשני מחלקות: האחד, כי במטה יחבט קצה **וכמן** בשבט (ישעיהו כח, כז), המלה כמשמעה.
השני, ומשל **במכמני** הזהב והכסף (דניאל יא, מג), ענין אוצרת כסף, סגולת זהב.

מילה לב
כמס
הלא הוא **כמס** עמדי (דברים לב, לד), כמו חתום אצלי לפי הענין.

מילה לג
כמר
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, את שם **הכמרים** (צפניה א, יד), **וכמריו** עליו יגילו (הושע י, ה), ענין כהני במות משרתי אשרה הם.
השני, עורנו כתנור **נכמרו** (איכה ה, י), ענין שחרות ומחשך הוא.
השלישי, כתוא **מכמר** (ישעיהו נא, כ), ופרשי **מכמרת** (שם יט, ח), ענין רשתות וחרמים המה.
הרביעי, יחד **נכמרו** נחומי (הושע יא, ח), כי **נכמרו** רחמיו אל אחיו (בראשית מג, ל), ענין גלגול, נתגלגלו רחמיו.

מילה לד
כן
מתחלק לשבע מחלקות: **כן** מטה בני יוסף דברים (במדבר לו, ה), **כן** בנות צלפחד דברת (שם כז, ז), **לא כן** (ש"ב יח, יד), **כנים** אנחנו (בראשית מב, יא), כי **נכון** הדבר מעם האלהים (שם מא, לב), כי אין בפיהו **נכונה** (תהלים ה, י), כשחר **נכון** מצאו (הושע ו, ג), ושבתם אלי

אל **נכון** (ש"א כג, כג), וידע כי בא שאול אל **נכון** (שם כו, ד), לא **נכון** לעשות כן (שמות ח, כב), **נכון** לבי אלהים (תהלים נז, ח), **תכין** לבם (שם י, יז), ענין קושט ויושר המה.
השני, **ויכינו** את המנחה (בראשית מג, כה), **והכינו** את אשר יביאו (שמות טז, ה), ושלחו מנות לאין **נכון** לו (נחמיה ח, י), מי **יכין** לערב צדו (איוב לח, מא), והיו **נכנים** (שמות יט, יא), וטבח טבח **והכן** (בראשית מג, טז), **נכונו** ללצים שפטים (משלי יט, כט).
השלישי, ואת הכיר ואת **כנו** (שמות ל, כח), והשיבך על **כנך** (בראשית מ, יג), ולאלה מעזים על **כנו** יכבד (דניאל יא, לח), ענין מכון ומושב המה.
הרביעי, **אכנך** ולא ידעתני (ישעיהו מה, ד), כי לא ידעתי **אכנה** (איוב לב, כב), ענין כנוי שם לנקוב.
החמישי, ויהי **כן** (בראשית א, ז), הנה כי **כן** יברך גבר (תהלים קכח, ד), על **כן** אמרתי שעו מני (ישעיהו כב, ד), ויעשו **כן** החרטמים (שמות ה, ג), **לכן** חי אני (צפניה ב, ט).
הששי, ותהי **הכנם** באדם ובבהמה (שמות ח, יד), להוציא את **הכנים** (שם), כמשמעם.
השביעי, **וכנה** אשר נטעה ימנך (תהלים פ, טז), ועמד מבצר שרשיה **כנו** (דניאל יא, ז), אומרים בעלי פתרון כנה, ונצר, ושורק, ואורן, ענין אחד להם. אבל יתכן להיות פתרון, 'ועמד מבצר שרשיה כנו', מגזרת והשיבך על כנך (בראשית מ, יג). ופתרון 'וכנה אשר נטעה ימנך', מגזרת מעשה ידינו כוננה עלינו (תהלים צ, יז), וכה פתרונו, אנה כוננה הגפן אשר נטעה ימינך.

מילה לה

כנס

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כנם** כנד מי הים (תהלים לג, ז), **כנוס** את כל היהודים (אסתר ד, טז), ועת **כנוס** אבנים (קהלת ג, ה), ענין כניסה [נ"וו קבוץ] המה.
השני, **ומכנסי** בד (ויקרא ו, ג), **ומכנסי** פשתים (יחזקאל מד, יח), כמשמעם.

מילה לו

כנע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ויכנע** בעמל לבם (תהלים קז, יב), **ויכנעו** תחת ידם (שם קו, מב), או אז **יכנע** לבבם הערל (ויקרא כו, מא), הראית כי **נכנע** אחאב (מ"א כא, כט), אספי מארץ **כנעתך** (ירמיהו י, יז), ענין שפלות ושחוח המה.
השני, **כנעניה** נכבדי ארץ (ישעיהו כג, ח), יחצוהו בין **כנענים** (איוב מ, ל), וחגור נתנה **לכנעני** (משלי לא, כד), **כנען** בידו מאזני מרמה (הושע יב, ח), ענין סוחרים המה.

מילה לז
כנף
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כנפי** יונה נחפה בכסף (תהלים סח, יד), בעיני כל בעל **כנף** (משלי א, יז), צלצל כנפים (ישעיהו יח, א), מטות **כנפיו** (שם ח, ח), ותחת **כנפיו** תחסה (תהלים צא, ד), סוככים **בכנפיהם** (שמות כה, כ), ענין אברה המה.
השני, **מכנף** הארץ (ישעיהו כד, טז), לאחוז **בכנפות** הארץ (איוב לח, יג), על ציצת **הכנף** (במדבר טו, לח), גם **בכנפיך** נמצאו (ירמיהו ב, לד), לחסות תחת **כנפיו** (רות ב, יב), על ארבע **כנפות** כסותך (דברים כב, יב), הם פאות הבגד וזויות הארץ, ושני הענינים יסוד אחד, וגזרה אחת להם. והקרוב אליהם, ולא **יכניף** עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך (ישעיהו ל, כ), ענין פתרונו לא יסתר עוד אלהיך ולא יעלים פניו [נ"וו עיניו].

מילה לח
כנש
ומתכנשין אחשדרפניא (דניאל ג, כז), לשון אסיפה הוא בלשון ארמית.

מילה לט
כס
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, והרמת **מכס** לי"י (במדבר לא, כח), ויהי **המכס** לי"י מן הצאן (שם לא, לז), ענין חשבון הם, שיעור הידוע מנינו, ודבר המורם מן החשבון. וגם אלה המלים נראים כי מגזרתם המה ונוטים לענינם, **במכסת** נפשות (שמות יב, ד), **תכסו** על השה (שם), את **מכסת** הערכך (ויקרא כז, כג), ענין מנין המה. וגם אלה המלים נראים מגזרתם, ליום **הכסא** יבא ביתו (משלי ז, כ), **בכסה** ליום חגנו (תהלים פא, ד), הוא יום המנוי, נכון לחשבון הימים, ליום הכסא, ליום המועד, יום המנוי הידוע בחשבון וכמוהו בעינינו. ויש מהפותרים אשר אומרים, כי לשון ארמית הוא, לא תשחט על חמץ (שמות לד, כה) לא תכוס על חמיע (תרגום אונקלוס). ויתכן להיות מגזרתו גם אלה, לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן (דברים כה, יג), כיס אחד יהיה לכלנו (משלי א, יד), חלק כחלק לחלוק. ונכון להיות ענין כיס כענין מנה, המנה יהיה לכלנו. אבני כיס (משלי טז, יא) 'אבני מנין', שקלי חשבון. ויש 'כס' אשר פתרונו 'חלק', כאלה: יי' מנת חלקי **וכוסי** (תהלים טז, ה), הצלני מאויבי יי' אליך **כסיתי** (שם קמג, ט), אליך מנת חבלי וגורלי ואתה חלקי.
השני, כי יד על **כס** יה (שמות יז, טז), לשון כסא הוא.
השלישי, **ויכס** הענן את אהל מועד (שם מ, לד), **וכסה** ענן הקטרת (ויקרא טז, יג), **וכסהו** בעפר (שם יז, יג), ארץ אל **תכסי** דמי (איוב טז, יח), **לכסות** עליו עפר (יחזקאל כד, יז).

הרביעי, **כוס** זהב בבל ביד יי' (ירמיהו נא, ז), **כי יתן בכוס** עינו (משלי כג, לא), **ואתן את הכוס** על כף פרעה (בראשית מ, יא), **כי כוס** ביד ה' (תהלים עה, ט), ענין גביעים המה.
החמישי, **ואת הכוס ואת** השלך (ויקרא יא, יז), **הייתי ככוס** חרבות (תהלים קב, ז), עוף מהעופות המה.

מילה מ
פסח

קוצים **כסוחים** (ישעיהו לב, יב), שרפה באש **כסוחה** (תהלים פ, יז), ענין הדוש ומרמס הם.

מילה מא
כסל

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, וישימו באלהים **כסלם** (תהלים עח, ז), הלא יראתך **כסלתך** (איוב ד, ו), אשר יקוט **כסלו** (שם ה, יד), אם שמתי זהב **כסלי** (שם לא, כד), **כי יי'** יהיה **בכסלך** (משלי ג, כו), ענין מבטח המה.
השני, **וכסילים** ישנאו דעת (משלי א, כב), אשת **כסילות** הומיה (שם ט, יג), זה דרכם **כסל** למו (תהלים מט, יד), וקרב לשמע מתת **הכסילים** זבח (קהלת ד, טז), **הכסיל** חבק את ידיו (שם ד, ה).
השלישי, ויעש פימה עלי **כסל** (איוב טו, כז), אשר על **הכסלים** (ויקרא ג, ד), **כי כסלי** מלאו נקלה (תהלים לח, ח), כסלים כמשמעם.
הרביעי, **כסיל** וכימה (איוב ט, ט), כי כוכבי השמים **וכסיליהם** (ישעיהו יג, י), ענין כוכבים המה.
החמישי, ואלתולד **וכסיל** (יהושע טו, ל), שם עיר מערי ישראל הוא.

מילה מב
כסם

כסום יכסמו את ראשיהם (יחזקאל מד, כ), מלה זו אין לה דמיון בתורה. ופתרונה כפי ענינה, לא גזיזת ראש ולא גדול שער.

מילה מג
כסף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כסף** או זהב (בראשית מד, ח), הושב **כספי** (שם מב, כח), **כספו** לא נתן בנשך (תהלים טו, ה), כמשמעם הם.
השני, כי **נכסף נכספתה** (בראשית לא, ל), **נכספה** וגם כלתה נפשי (תהלים פד, ג), הגוי לא **נכסף** (צפניה ב, א), כאריה **יכסוף** לטרף (תהלים יז, יב), ענין תאוה הם.

מילה מד
כסת
הוי למתפרות **כסתות** (יחזקאל יג, יח), הנני אל **כסתותיכנה** (שם יג, כ), ענין שקים ואמתחות המה.

מילה מה
כען
כען שימו טעם (עזרא ד, כא), **כען** כל קבל (שם ד, יד), לשון עתה הם. וכל עתה בלשון ארמית 'כען'. ופתרון די מלח היכלא מלחנא וערות מלכא לא אריך לנא למחזא (מם), כה הוא לפי מראה הענין, אמנם סתירת ההיכל סתרנו, והזיקו הזקנו [נ"וו וחזוקו חזקנו] וערות דבר זה לא יכלנו להכחיד מהמלך.

מילה מו
כעס
כעס לאביו בן כסיל (משלי יז, כה), עמל **וכעס** תביט (תהלים י, יד), טוב **כעס** משחוק (קהלת ז, ג), והסר **כעס** מלבך (שם יא, י). ויש 'כעס' הנכתב ב'שׂין', אשר ענינו דאגה, כמו אלה: לו שקול ישקל כעשי (איוב ו, ב), כי מרב שיחי וכעשי דברתי עד הנה (ש"א א, טז).

מילה מז
כף
מתחלק לשש מחלקות: האחד, **כף** ירך יעקב (בראשית לב, כו), אשר על **כף** הירך (שם לב, לג).
השני, **כף** אחת (במדבר ז, יד), **כפות** זהב (שם ז, פד), ואת **הכפת** ואת המנקית (שם ד, ז), מיני אגנות, כלי מזבח המה.
השלישי, וימלא **כפו** ממנה (ויקרא ט, יז), שלא מלא **כפו** קוצר (תהלים קכט, ז), על לא חמס **בכפי** (איוב טז, יז).
הרביעי, **כפף** נפשי (תהלים נז, ז), יי' זוקף **כפופים** (שם קמו, ח), **אכף** לאלהי מרום (מיכה ו, ו), **הלכף** כאגמן ראשו (ישעיהו נח, ה), מתן בסתר **יכפה** אף (משלי כא, יד), ענין שחוח המה.
החמישי, **וכפתו** לא רעננה (איוב טו, לב), **כפת** תמרים (ויקרא כג, מ), **כפה** ואגמון (ישעיהו ט, יג), ענין ענף המה.
הששי, **ובכפים** עלו (ירמיהו ד, כט), הרי עפר **וכפים** (איוב ל, ו), לשון סלעים המה. וסלע בלשון ארמית 'כיפא'.

מילה מח
כפל
כפלים בכל חטאתיה (ישעיהו מ, ב), כי **כפלים** לתושיה (איוב יא, ו), **וכפלת** את היריעה השׁשׁית (שמות כו, ט), **ותכפל** חרב שלישתה (יחזקאל כא, יט), ענין משנה הם.

מילה מט
כפן
בחסר **ובכפן** גלמוד (איוב ל, ג), **כפנה** שרשיה עליו (יחזקאל יז, ז), לשון רעבון המה. וכמהו הרבה בלשון ארמית, וכל רעב בלשון ארמית 'כפנא'.

מילה נ
כפיס
וכפיס מעץ יעננה (חבקוק ב, יא), לב אשל וקטר עץ הוא.

מילה נא
כפר
מתחלק לעשר מחלקות: האחד, הדם הוא בנפש **יכפר** (ויקרא יז, יא), נתתי **כפרך** מצרים (ישעיהו מג, ג), **כפר** נפש איש עשרו (משלי יג, ח), אם **כפר** יושת עליו (שמות כא, ל), לא יתן לאלהים **כפרו** (תהלים מט, ח), לא ישא פני כל **כפר** (משלי ו, לה), **וכפר** אדמתו עמו (דברים לב, מג), ענין פדיון, קרוב לתמורה הוא.
השני, אך קרובה היא לראשונה, **יכפר** עון (תהלים עח, לח), ולארץ לא **יכפר** (במדבר לה, לג), ואת המזבח **יכפר** (ויקרא טז, לג).
השלישי, **וכפר** בריתכם את מות (ישעיהו כח, יח), **אכפרה** פניו במנחה (בראשית לב, כא), ואיש חכם **יכפרנה** (משלי טז, יד), ענין הפרה היא.
הרביעי, **וכפרת** אתה מבית ומחוץ בכפר (בראשית ו, יד), אין למלה זו דמיון בתורה. ופתרונה לפי ענינה חיפוי ספינות.
החמישי, **כפור** כאפר יפזר (תהלים קמז, טז), דק **ככפר** (שמות טז, יד), **וכפר** שמים מי ילדו (איוב לח, כט), ענין אבקת קרח המה.
הששי, אשכל **הכפר** (שיר א, יד), **כפרים** עם נרדים (שם ד, יג) כמשמעו.
השביעי, מעל **הכפרת** (במדבר ז, פט), משני קצות **הכפרת** (שמות כה, יח), ולפני **הכפרת** יזה שבע פעמים (ויקרא טז, יד), לשון מכסה הוא.
השמיני, והנה **כפיר** אריות (שופטים יד, ה), **הכפירים** שאגים לטרף (תהלים קד, כא), לבאים המה.

התשיעי, נלינה **בכפרים** (שיר ז, יב), **בכפרים** בבקעת אונו (נחמיה ו, ב), בערים **ובכפרים** (דה"א כז, כה), ערי פרזות המה.

העשירי, **כפורי** זהב שלשים, **כפורי** כסף משנים (עזרא א, י), **ולכפורי** הזהב במשקל **לכפור וכפור**, **ולכפרי** הכסף במשקל **לכפור וכפור** (דה"א כח, יז), **כלים מכלי הקדש** המה.

מילה נב
כפֹּשׁ

הכפישני באפר (איכה ג, טז), ענין פלישה המה, וזה פתרונו לפי ענינו.

מילה נג
כפת

כפתו בסרבליהון (דניאל ג, כא), הלא גברין תלתה רמינא לגו נורא **מכפתין** (שם ג, כד), ענין אסירה המה. וכמהו ויגמל שקדים (במדבר יז, כג), **וכפית שיגדין** (תרגום אונקלוס שם).

מילה נד
כר

מתחלק לשנים עשר מחלקות: האחד, **ויכרה** להם **כרה** גדולה (מ"ב ו, כג), **יכרו** עליו חברים (איוב מ, ל), **להכרות** את דוד (ש"ב ג, לה), לשון ארוחה המה. כותבים להכרות, וקוראים להברות, והענין אחד.

השני, כי **יכרה** איש בר (שמות כא, לג), **כרו** לפני שיחה (תהלים נז, ז), בור **כרה** ויחפרהו (שם ז, טז), **ומכרה** מלח ושממה (צפניה ב, ט), **כרה** שחת בה יפל (משלי כו, כז), לשון חפר המה.

השלישי, מפזז **ומכרכר** (ש"ב ו, טז), ענין מכרכר כמו מרקד.

הרביעי, תנור **וכירים** יתץ (ויקרא יא, לה), **ככיור** אש בעצים וכלפיד אש בעמיר (זכריה יב, ו), ענין תנור הם.

החמישי, ובצבים ובפרדים **ובכרכרות** (ישעיהו סו, כ), שלחו **כר** (שם טז, א), **לכרים** ולרצים (מ"ב יא, ד), **וְאֶת הַכָּרִי וְאֶת הָרָצִי** (**שם יא, יט**), **ממיני בהמות המה**.

הששי, **הכר** נא הכתנת בנך (בראשית לז, לב), **ויכירה** ויאמר (שם לז, לג), ואין לי **מכיר** (תהלים קמב, ה), יהי **מכירך** ברוך (רות ב, יט), לא **תכירו** פנים במשפט (דברים א, יז) כמשמעם.

השביעי, שלשים **כר** סלת, וששים **כר** קמח (מ"א ה, ב), ועד חנטין **כורין** מאה (עזרא ז, כב), מיני מדה המה.

השמיני, **כור** הברזל (מ"א ח, נא), כהתוך כסף בתוך **כור** (יחזקאל כב, כב), ועופרת ובדיל אל תוך **כור** (שם כב, כ), כלי מכלי צורף הוא. ויתכן להיות המחלקת הרביעית קרובה לזאת.
התשיעי, **מכרתיך** ומלדתיך (יחזקאל טז, ג), כלי חמס **מכרתיהם** (בראשית מט, ה), איש מאת **מכרו** (מ"ב יב, ו), לבד **ממכריו** על האבות (דברים יח, ח), לשון תולדות המה.
העשירי, ואת **הכיור** ואת כנו (שמות ל, כה), ויעש חירום את **הכירות** (מ"א ז, מ), מיני כדים וכלי מים הם.
העשתי עשרה, עם חלב **כרים** (דברים לב, יד), ואויבי יי' כיקר **כרים** (תהלים לז, כ), בריאי צאן המה.
השתים עשרה, ותשמם **בכר** הגמל (בראשית לא, לד), ענין כסתות הוא.

מילה נה
כרוב
את **כרוב** ממשח הסוכך (יחזקאל כח, יד), והיו **הכרבים** פרשי כנפים (שמות כה, כ), תבנית צורה המה.

מילה נו
כרבל
ודוד **מכרבל** במעיל בוץ (דה"א טו, כז), **וכרבלתהון** ולבושיהון (דניאל ג, כא), ענין כסות ומלבוש המה.

מילה נז
כרך
ותכריך בוץ וארגמן (אסתר ח, טו).

מילה נח
כרכב
תחת **כרכב** המזבח (שמות כז, ה), תחת **כרכבו** מלמטה (שם לח, ד), ענינו תחת שפת המזבח.

מילה נט
כרכם
נרד **וכרכם** (שיר ד, יד), צמח מצמחי אדמה הוא, צמרתו אדומה עשויה לצבוע.

מילה ס
כרם

כרמי שלי לא נטרתי (שיר א, ה), **כרם** היה לשלמה (שם ח, יא), **כרמי** שלי לפני (שם ח, יב), **וכרמינו** סמדר (שם ב, טו) כמשמעו.

מילה סא
כרמל

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **וכרמל** בצקלנו (מ"ב ד, מב), אביב קלוי באש גרש **כרמל** (ויקרא ב, יד), מלילות חטה המה.

השני, ובארגון **וכרמיל** ותכלה (דה"ב ב, ו), ממיני צבעים המה.

השלישי, **וככרמל** בים יבוא (ירמיהו מו, יח), הר **הכרמל** (מ"א יח, יט), **והכרמל** ליער יחשב (ישעיהו כט, יז), הר מהרי גבנונים הם.

מילה סב
כרע

כרע בל (ישעיהו מו, א), בלתי **כרע** תחת אסיר (שם י, ד), **קרבו** וכרעיו (שמות כט, יז), אשר לא **כרעים** (ויקרא יא, כא), **מכרע** על ברכיו (מ"א ח, נד), נשתחוה **ונכרעה** (תהלים צה, ו), ענין אחד להם.

מילה סג
כּרשׁ

מלא **כרשו** מעדני (ירמיהו נא, לד), ענין כרס ובטן הוא. ויש מהפותרים אשר מחברים אל מלה זאת יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ, יד).

מילה סד
כרת

כרת ברית (שמות לד, י), **ויכרתו** שניהם ברית (בראשית כא, כז), **נכרתה** ברית אני ואתה (שם לא, ד), **ויכרת** יהוידע את הברית (מ"ב יא, יז), לשון גזרה המה.

מילה סה
כשׁב

והכשבים הפריד יעקב (בראשית ל, מ), נקבה מן הצאן **כשבה** (ויקרא ב, ו), קשיטי צאן המה.

מילה סו
כשל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **כשל** בעוני כחי (תהלים לא, יא), כי **כשלה** ירושלם (ישעיהו ג, ח), ולפני **כשלון** (משלי טז, יח), ואין בשבטיו **כושל** (תהלים קה, לז), לשון נגף המה. השני, **בכשיל** וכלפות יהלמון (תהלים עד, ו), ממיני כלי ברזל מכלי קרב הוא.

מילה סז
כּשׁף

מכשפה לא תחיה (שמות כב, יז), ברב **כשפיך** (ישעיהו מז, ט), **וכשפיה** הרבים (מ"ב ט, כב), ענין חברים המה.

מילה סח
כשר

ויתרון **הכשיר** חכמה (קהלת י, י), מוציא אסירים **בכושרות** (תהלים סח, ז), ענין יושר ותבונה הם [נ"וו ונכונה], ידיה שלחה **בכישור** (משלי לא, יט).

מילה סט
כת

וכתתו חרבותם לאתים (ישעיהו ב, ד), **כתתו** אתיכם לחרבות (יואל ד, י), **וכתתו** את הארץ (זכריה יא, ו), מבקר לערב **יכתו** (איוב ד, כ), **כתית** למאור (שמות כז, כ), ענין שחק המה.

מילה ע
כתב

ואת פתשגן **כתב** הדת (אסתר ד, ח), **מכחב** לחזקיהו מלך יהודה (ישעיהו לח, ט), ויכתבו עליו **מכתב** (שמות לט, ל), **ומכתבי** עמל כתבו (ישעיהו י, א), ענין מחוקק הם.

מילה עא
כתל

עומד אחר **כתלנו** (שיר ב, ט), די **כתל** היכלא די מלכא (דניאל ה, ה), ענין קיר המה.

מילה עב
כתם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ראשו **כתם** פז (שיר ה, יא), ישנא **הכתם** הטוב (איכה ד, א), **בכתם** אופיר (איוב כח, טז), **ולכתם** אמרתי מבטחי (שם לא, כד), **מכתם** לדוד (תהלים טז, א).
השני, **נכתם** עונך (ירמיהו ב, כב), לשון בהיר הוא.

מילה עג
כתן
כתנות עור (בראשית ג, כא), **כפי כתנתי יאזרני** (איוב ל, יח).

מילה עד
כתף
ולכתף השנית (שמות כז, טו), **על כתף** ים כנרת (במדבר לד, יא) **אל כתף** הבית הימנית (מ"א ו, ח), כמשמעו.

מילה עה
כתר
כתר מלכות בראשו (אסתר ו, ח), שבעה **לכתרת** האחת (מ"א ז, יז), **כתר** לי זעיר ואחוך (איוב לו, ב), **כתרו** את בנימין (שופטים כ, מג), אבירי בשן **כתרוני** (תהלים כב, יג), בי **יכתירו** צדיקים (שם קמב, ח), לשון הקפה הם. ואף על פי שהכתר כעטרת וכנזר שלשתם לשון הקף הם, על דבר שמקיפין את הראש, על כן נכון לדבר **עוטרים** אל דוד (ש"א כג, כו), **וכתרו** את בנימין (שופטים כ, מג), ארחי ורבעי **זרית** (תהלים קלט, ג), ענין אחד להם.

מילה עו
כתש
אם **תכתוש** את האויל **במכתש** (משלי כז, כב), לשון כתית הם.
ותשלם מחברת כ"ף.

ל

הקדמה
אחל מחברת למ"ד.
לא. לאט. לב. לבר לבט לביא לבן לבש. לג לד. לה להב להג להט להם להק. לו לויתן לול. לז. לח לחך לחם לחץ לחש. לט לטש. ליל. לך לכד. ל. למד. לן. לע לעב לעג לעז לעט לען. לף לפיד לפת. לץ. לק לקח לקט לקש. לש לשם לשן. לתח לתך לתע.

מילה א
לא
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לא** יש בינינו מוכיח (איוב ט, לג), אשר **לא** יעדה (שמות כא, ח), אשר **לא** כרעים (ויקרא יא, כא), אשר **לא** חמה (שם קה, ל), לשון בל המה.

השני, **ונלאו** מצרים לשתות (שמות ז, יח), **וילאו** למצא הפתח (בראשית יט, יא), ומה **הלאתיך** ענה בי (מיכה ו, ג), הנסה דבר אליך **תלאה** (איוב ד, ב), אך עתה **הלאני** (שם טז, ז), את כל **התלאה** (שמות יח, ח), הנה **מתלאה** (מלאכי א, יג), ענין עמל ויגיעה המה.

מילה ב
לאט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, והמלך **לאט** את פניו (ש"ב יט, ה), **לוטה** בשמלה (ש"א כא, י), **וילט** פניו באדרתו (מ"א יט, יג), פני **הלוט הלוט** על כל העמים (ישעיהו כה, ז), **וטמנתם** במלט במלבן (ירמיהו מג, ט), ענין כסות המה.
השני, ואני אתנהלה **לאטי** (בראשית לג, יד), **לאט** לי לנער לאבשלום (ש"ב יח, ה), ותבא אליו **בלט** (שופטים ד, כא), ההלכים **לאט** (ישעיהו ח, ו), בנחת לפי הענין.

מילה ג
לב

מתחלק לשני מחלקות, האחד, **לב** חכם לימינו (קהלת י, ב), **לב** בשר (יחזקאל יא, יט), **לב** חדש (שם יח, ל), **לבבתני** אחתי כלה, **לבבתני** באחד מעיניך (שיר ד, ט), ואיש נבוב **ילבב** (איוב יא, יב), לבבות כמשמעו. ויש לב הנדבר בלשון בני אדם, כאלה: **בלבב** ימים (יונה ב, ד), **בלב** ימים גבוליך (יחזקאל כז, ד), קפאו תהמת **בלב** ים (שמות טו, ח), עודנו חי **בלב** האלה (ש"ב יח, יד), עד **לב** השמים (דברים ד, יא), **בלבת** אש (שמות ג, ב).
השני, **ותלבב** לעיני שתי **לבבות** (ש"ב יג, ו), **ותלבב** לעיניו ותבשל את **הלבבות** (שם יג, ח), ענין בריה המה.

מילה ד
לבד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, משפחת בית דוד **לבד** ונשיהם **לבד** (זכריה יב, יב), להם **לבדם** נתנה הארץ (איוב טו, יט), כבשת הצאן **לבדהן** (בראשית כא, כח), אשר הצבת **לבדנה** (שם כא, כט), לשון יחוד המה.
השני, **לבד** ממכריו על האבות (דברים יח, ח), **מלבד** שבתת יי' (ויקרא כג, לח), **לבד** מאיל וצבי (מ"א ה, ג), כמו מבלעדי.

מילה ה
לבט

ועם לא יבין **ילבט** (הושע ד, יד), ואויל שפתים **ילבט** (משלי י, ח), ענין יתחייב.

מילה ו
לביא

התצוד **ללביא** טרף (איוב לח, לט), מה אמך **לביא** (יחזקאל יט, ב), נפשי בתוך **לבאים** (תהלים נד, ח), **לביא** וליש (ישעיהו ל, ו), שחץ, שחל, אריה, וכפיר, ענין אחד להם.

מילה ז
לבן

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **לבנים** נפלו (ישעיהו ט, ט), כמעשה **לבנת** הספיר (שמות כד, י), וטמנתם במלט **במלבן** (ירמיהו מג, ט), ותהי להם **הלבנה** לאבן (בראשית יא, ג), קח לך **לבנה** (יחזקאל ד, א), כמשמעו.

השני, מחשף **הלבן** (בראשית ל, לז), **הלבינו** שריגיה (יואל א, ז), כשנל **ילבינו** (ישעיהו א, יח), **ולבן** שנים מחלב (בראשית מט, יב), והוא כזרע גד **לבן** (שמות טז, לא), **לבנה** אדמדמת (ויקרא יג, מג), לשון חיור.

השלישי, וחפרה **הלבנה** (ישעיהו כד, כג), יפה **כלבנה** (שיר ו, י), והיה אור **הלבנה** (ישעיהו ל, כו), ענין ירח המה.

מילה ח
לבש

לבוש מלכות (אסתר ו, ח), **לבוש** הבדים (יחזקאל ט, יא), ואתה **לבש** בגדיך (מ"א כב, ל), **וילבש** אתו בגדי שש (בראשית מא, מב), אשר **לבש** (ויקרא טז, כג), לשון מעטה המה.

מילה ט
לג

ולג אחד שמן (ויקרא יד, י), ואת **לג** השמן (שם יד, יב), ענין מדה הם שמודרין בו.

מילה י
לד

בטרם **לדת** חק (צפניה ב, ב), עת **ללדת** (קהלת ג, ב), כי **הילדות** והשחרות הבל (שם יא, י), **ומולדותיך** ביום **הולדת** אותך (יחזקאל טז, ד), יום **הלדת** את (פרעת) [פרעה] (בראשית מ, כ), **ויולד** בנים ובנות (שם ה, ד), כמשמעו.

מילה יא
לה

ותלה ארץ מצרים (בראשית מז, יג), **כמתלהלה** הירה זקים (משלי כו, יח), ענין סכלות המה.

מילה יב
להב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, חצב **להבות** אש (תהלים כט, ז), **להבת** שלהבת (יחזקאל כ, מו), **ולהבה** לא תבער בך (ישעיהו מג, ב), **ולהבה** להטה (יואל א, יט), **בלהב** המזבח (שופטים יג, כ), פני **להבים** פניהם (ישעיהו יג, ח).
השני, ויבא גם הנצב אחר **הלהב** (שופטים ג, כב), **להב** חנית וכידון (איוב לט, כג), **ולהבת** חניתו (ש"א יז, ז).

מילה יג
להג
ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת יב, יב), ענין הגיגי, כותבי ספרים לפי הענין. ויתכן להיות מגזרתו הגות (תהלים מט, ד), והגיון (שם יט, טו), וישבות הלמ"ד מיסוד המלה, ויהי פתרונו להגות הרבה יגיעת בשר.

מילה יד
להט
מתחלק לשני מחלקות, האחד, משרתיו אש **להט** (תהלים קד, ד), ואחריו **תלהט** להבה (יואל ב, ג), **ותלהט** מוסדי הרים (דברים לב, כב), **ולהט** אתם (מלאכי ג, יט), ענין להבה המה.
השני, חרטמי מצרים **בלהטיהם** כן (שמות ז, יא), ענין כשפים הם.

מילה טו
להם
דברי נרגן **כמתלהמים** (משלי יח, ח), ענינו יורה עליו, כמתוה.

מילה טז
להק
להקת הנביאים (ש"א ט, כ), ענין קבוץ הוא.

מילה יז
לו
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אם כסף **תלוה** (שמות כב, כד), **מלוה** יי' חונן דל (משלי יט, יז), הוא **ילוך** ואתה לא **תלונו** (דברים כח, מד), **לוינו** כסף (נחמיה ה, ד), כמשמעו.
השני, **הנלוים** על יי' לשרתו (ישעיהו נו, ו), **ונלוה** הגר עליהם (שם יד, א), **ונלוו** גוים רבים (זכריה ב, טו), **וילוו** עליך (במדבר יח, ב), **ונלוו** עליהם רבים (דניאל יא, לד), והוא **ילונו** בעמלו

(קהלת ח, טו). והקרוב אליהם, **ילוה** אישי אלי (בראשית כט, לד), כי **לויתּ** חן (משלי א, ט), כמער איש **וליות** סביב (מ"א ז, לו), ענין מחברת ודבק המה.

מילה יח
לויתן

העתידים ערר **לויתן** (איוב ג, ח), על **לויתן** נחש ברח (ישעיהו כז, א), תמשך **לויתן** בחכה (איוב מ, כה), ראשי **לויתן** (תהלים עד, יד), ענין תנין, בו נמשלו זדים, ודמו אליו פריצים.

מילה יט
לול

ובלולים יעלו על התיכנה (מ"א ו, ח), **ללאת** תכלת (שמות כו, ד), חמשים **ללאת** (שם כו, ה).

מילה כ
לז

מתחלק לשלש מחלקות האחד, מי האיש **הלזה** (בראשית כד, סה), דבר אל הנער **הלז** (זכריה ב, ח), הארץ **הלזו** (יחזקאל לו, לה), כמשמעו.

השני, אל **יליזו** מעיניך (משלי ד, כא), **ונלוזים** במעגלותם (שם ב, טו), ותבטחו בעשק **ונלוז** (ישעיהו ל, יב), לשון נפתל [נ"וו ענין פתלתל] ומוטה הם.

השלישי, לח **ולוז** וארמון (בראשית ל, לז), ממיני ארזים הם.

מילה כא
לח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לחים** ויבשים (במדבר ו, ג), ולא נס **לחה** (דברים לד, ז), הקטפים **מלוח** עלי שיח (איוב ל, ד), הובשתי עץ **לח** (יחזקאל יז, כד), מקל לבנה **לח** (בראשית ל, לז), לשון רטיבה הם.

השני, **לחיו** כערוגת הבשם (שיר ה, יג), ודמעתה על **לחיה** (איכה א, ב), על **לחיי** עמים (ישעיהו ל, כח), יתן למכהו **לחי** (איכה ג, ל), **ולחיי** למרטים (ישעיהו ג, ו), כמשמעו.

מילה כב
לחך

ילחכו עפר כנחש (מיכה ז, יז), **כלחך** השור (במדבר כב, ד), ועפר רגלך **ילחכו** (ישעיהו מט, כג), אשר בתעלה **לחכה** (מ"א יח, לח).

מילה כג
לחם

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, אל תלחם את **לחם** רע עין (משלי כג, ו), **לחם** אבירים (תהלים עח, כה), כי **לחמם** לנפשם (הושע ט, ד), **לחמו** במעיו נהפך (איוב כ, יד), לכו **לחמו** **בלחמי** (משלי ט, ה), כמשמעו.
השני, **ולחמם** כגללים (צפניה א, יז), וימטר עלימו **בלחומו** (איוב כ, כג), **ולחמי** רשף (דברים לב, כד), **לחם** אשה ליי' (ויקרא ג, יא), לשון בשר הם.
השלישי, **לחם** את לחמי (תהלים לה, א), כיום **הלחמו** ביום קרב (זכריה יד, ג), אז **לחם** שערים (שופטים ה, ח), **לחם** יחלצני (תהלים נו, ב), לשון מלחמה הם.

מילה כד
לחץ

וגם ראיתי את **הלחץ** אשר מצרים **לחצים** אתם (שמות ג, ט), לחם צר ומים **לחץ** (ישעיהו ל, כ), **ותלחץ** אל הקיר (במדבר כב, כה), **בלחץ** אויב (תהלים מב, י), לשון מצוק הם.

מילה כה
לחש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, יחד עלי **יתלחשו** (תהלים מא, ח), לקול **מלחשים** (שם נח, ו), אם ישוך הנחש בלא **לחש** (קהלת י, יא), ונבון **לחש** (ישעיהו ג, ג), צקון **לחש** (שם כו, טז), כי עבדיו **מתלחשים** (ש"ב יב, יט), מדברים בלט ובנחת.
השני. ובתי הנפש **והלחשים** (ישעיהו ג, כ), ממיני עדי הם.

מילה כו
לט

נכאת צרי **ולט** (בראשית לז, כד).

מילה כז
לטש

לטש כל חרש נחשת (בראשית ד, כב), צרי **ילטוש** עיניו לי (איוב טז, ט), כתער **מלטש** (תהלים נב, ד), לשון חדוד המה.

מילה כח
ליל

ליל שמרים הוא ליי' (שמות יב, מב), שיתי **כליל** צלך (ישעיהו טז, ג), לילה לכם מחזון (מיכה ג, ו), כמשמעו.

מילה כט
לך

בלכתם ילכו (יחזקאל א, יז), **לכו** נא ונוכחה (ישעיהו א, יח), **אלך** אשובה (הושע ה, טו), **מלכת** ברחבתינו (איכה ד, יח), שועלים **הלכו** בו (שם ה, יח), אם **יהלך** איש על הגחלים (משלי ו, כח), ו**יבא הלך** (ש"ב יב, ד), כמשמעו.

מילה ל
לכד

נלכדה רגלם (תהלים ט, טז), **ומלכדתו** עלי נתיב (איוב יח, י), **ונלכד** את כל עריו (דברים ב, לד), **ולכוד** לא **ילכוד** (עמוס ג, ה), לשון תופש המה.

מילה לא
ל

הילל ברוש (זכריה יא, ב), כי **יללו** על משכבותם (הושע ז, יד), ויתכן להיות מגזרתם הרה **ללת** (ש"א ד, יט), לשון אנינות.

מילה לב
למד

למדו היטב (ישעיהו א, יז), **למדו** לשונם (ירמיהו ט, ד), ויתכן להיות מגזרתם **במלמד** הבקר (שופטים ג, לא), כמו דרבן המדריך.

מילה לג
לן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וילן** העם על משה (שמות יז, ג), אשר המה **מלינים** עלי (במדבר יד, כז), אשר **הלינתם** עלי (שם יד, כט), את **תלנות** בני ישראל (שם יז, כ), לשון תערומות הם.

השני, ובא **ולן** (ש"ב יב, טז), ובהמרותם **תלן** עיני (איוב יז, ב), גבע **מלון** לנו (ישעיהו י, כט), **כמלונה** במקשה (שם א, ח), **ולנו** בגבעה (שופטים יט, יג), מלון כמשמעו.

מילה לד
לע

על כן דברי **לעו** (איוב י, ג), ושתו **ולעו** (עובדיה א, טז), **ילע** קדש (משלי כ, כה), ושמת סכין **בלעך** (שם כג, ב), ואפרחיו **יעלעו** דם (איוב לט, ל), ענין בליעה המה.

מילה לה
לעב
ויהיו **מלעבים** במלאכי האלהים (דה"ב לו, טז), לשון לעג המה.

מילה לו
לעג
כל ראי **ילעיגו** לי (תהלים כב, ח), בחנפי **לעגי** מעוג (שם לה, טז), זו **לעגם** בארץ מצרים (הושע ז, טז), ענין קלס ובזיון ולצנות הם.

מילה לז
לעז
מעם **לעז** (תהלים קיד, א), ענין זדון הוא.

מילה לח
לעט
הלעיטני נא מן האדם (בראשית כה, ל), ענין טעם הוא, כמו ועשה לי **מטעמים** (שם כז, ד).

מילה לט
לען
לענה וראש (איכה ג, יט), ענין מרירות הוא.

מילה מ
לף
מלפנו מבהמות ארץ (איוב לה, יא), ענינו יורה עליו שהוא לשון למוד, מגזרת **ואאלפך** חכמה (שם לג, לג), פן **תאלף** ארחתיו (משלי כב, כה), ומגזרתו בנוי לתלפיות (שיר ד, ד).

מילה מא
לפיד
לפיד בוז (איוב יב, ה), מפיו **לפידים** (שם מא, יא), **ולפיד** אש (בראשית טו, יז), לפידים כמשמעו.

מילה מב
לפת
ויחרד האיש **וילפת** (רות ג, ח), **וילפת** שמשון (שופטים טז, כט), **ילפתו** ארחות דרכם (איוב ו, יח), ענין אסיפה המה.

מילה מג
לץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לץ** תכה (משלי יט, כה), ועתה אל **תתלוצצו** (ישעיהו כח, כב), אם **ללצים** הוא **יליץ** (משלי ג, לד), אנשי **לצון** (שם כט, ח), **לצים** **לצון** חמדו להם (שם א, כב), לשון לעג ותעתועים המה.
השני, מלאך **מליץ** (איוב לג, כג), כי **המליץ** בינתם (בראשית מב, כג), להבין משל **ומליצה** (משלי א, ו), לשון פשר ופתרון הם.

מילה מד
לק
כאשר **ילק** הכלב (שופטים ז, ה), ויהי מספר **המלקקים** (שם ז, ו), ענין לחך הם.

מילה מה
לקח
מתחלק לענינים הרבה, ומיסוד אחד הם נגזרים. האחד, כי **לקח** טוב נתתי לכם (משלי ד, ב), יערף כמטר **לקחי** (דברים לב, ב).
השני, **ומלקחיה** ומחתתיה (שמות כה, לח), **במלקחים** לקח מעל המזבח (ישעיהו ו, ו), ולשוני מדבק **מלקוחי** (תהלים כב, טז), הן השנים אשר דומות למלקוחי חרשים.
השלישי, **ומלקוח** עריץ ימלט (ישעיהו מט, כה), היקח מגבור **מלקוח** (שם מט, כד), את השבי ואת **המלקוח** (במדבר לא, יב).
הרביעי, כי מאיש **לקחה** זאת (בראשית ב, כג), **לקח** פר אחד בן בקר (שמות כט, א), **לקח** את ספר התורה הזה (דברים לא, כו).

מילה מו
לקט
וילקט יוסף (בראשית מז, יד), **לקטו** לחם משנה (שמות טז, כב), **ובילקוט** וקלעו בידו (ש"א יז, מ), **ולקט** קצירך לא **תלקט** (ויקרא יט, ט), ופרט כרמך לא **תלקט** (שם יט, י), לקט כמשמעו.

מילה מז
לקש
והנה **לקש** אחר גזי המלך (עמוס ז, א), ופיהם פערו **למלקוש** (איוב כט, כג), בעתו יורה **ומלקוש** (דברים יא, יד), וכרם רשע **ילקשו** (איוב כד, ו), מורה **ומלקוש** בראשון (יואל ב, כג).

מילה מח
לֹשׁ
לושי ועשי עגות (בראשית יח, ו), והנשים **לשות** בצק (ירמיהו ז, יח), **מלוש** בצק עד חמצתו (הושע ז, ד), ותקח קמח **ותלש** (ש"א כח, כד), ענין בציקה הם.

מילה מט
לשם
לשם שבו ואחלמה (שמות כח, יט).

מילה נ
לשן
ואת **לשון** הזהב (יהושע ז, כד), **לשון** אש (ישעיהו ה, כד), אל **תלשן** עבד אל אדניו (משלי ל, י), **מלשני** בסתר רעהו (תהלים קא, ה), את **לשון** ים מצרים (ישעיהו יא, טו), כמשמעו.

מילה נא
לתח
ויאמר לאשר על **המלתחה** (מ"ב י, כב), כלי בגדים הנחבשים.

מילה נב
לתך
ולתך שעורים (הושע ג, ב), ממיני מדות הוא.

מילה נג
לתע
מלתעות כפירים נתץ יי' (תהלים נח, ז), ואשברה **מתלעות** עול (איוב כט, יז).
ותשלם מחברת למ"ד.

מ

הקדמה
אחל מחברת מ"ם.
מא. מאד מאומה מאן מאס, מג מגל מגן מגר, מד מדוע, מה מחל מהר, מום, מזוזה, מח מחץ מחק מחר, מט מטר, מך מכר, מל מלאך מלח מלט מלך מלק, מ, מן מנך מנע, מס מסך מסד, מע מעד מעט מעך מעל, מופת, מץ, מק מקום מקל, מר מרג מרד מרח מרט מרץ מרק, מש משח משי משך משל, מת מתג מתח מתן מחק.

מילה א
מא

ומאה מכם רבבה ירדפו (ויקרא כו, ח), **למאות** ולאלפים (ש"א כט, ב), עזים **מאתים** (בראשית יא, כג), כמשמעו.

מילה ב
מאד

במאד מאד (בראשית יז, ב), **ובכל מאדך** (דברים ו, ה), **עד מאד** (תהלים קיט, ז), כמשמעו. וכל מאד בתורה כוותיה.

מילה ג
מאומה

את כל **מאומה** (בראשית לט, כג), **ומאומה** אין בידו (שופטים יד, ו), **אין מאומה** (מ"א יח, מג), כמו אין דבר.

מילה ד
מאן

ואם **מאן** אתה לשלח (שמות ז, כז), עד מתי **מאנת** (שם י, ג), **וימאן** אביו (בראשית מה, יט), לשון סרבנות הם.

מילה ה
מאס

המאס מאסת את יהודה (ירמיהו יד, יט), שבט בני **מאסת** כל עץ (יחזקאל כא, טו), שבט **מאסת** (שם כא, יח), ואתה זנחת **ותמאס** (תהלים פט, לט), כי אם **מאס מאסתנו** (איכה ה, כב), לשון געול המה.

מילה ו
מג

למען **למוג** לב (יחזקאל כא, כ), **ותמגנני** תשיה (איוב ל, כב), **ותמוגני** ביד עונינו (ישעיהו סד, ו), **נמגו** כל יושבי כנען (שמות טו, טו), ענין תמס המה.

מילה ז
מגל

שלחו **מגל** כי בשל קציר (יואל ד, יג), ענינו כמו חרמש. ולא נודע המ"ם אם יסוד הוא, אם אין.

מילה ח
מגן
אשר **מגן** צריך (בראשית יד, כ), **אמגנך** ישראל (הושע יא, ח), כמו אסגירך לפי הענין.

מילה ט
מגר
וכסאו לארץ **מגרתה** (תהלים פט, מה), ואלהא די שכן שמה תסה **ימגר** כל מלך ועם (עזרא ו, יב), ענין חרם הם.

מילה י
מד
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, מי **מדד** בשעלו מים (ישעיהו מ, יב), ומים יתכן **במדה** (איוב כח, כה), **וימדו** בעמר (שמות טז, יח), ענין מכילה הם.
השני, **מדו** בד (ויקרא ו, ג), **ומדיו** קרועים (ש"א ד, יב), ויכרת את **מדויהם** (ש"ב י, ד), על פי **מדותיו** (תהלים קלג, ב), ענין מלבוש הם.
השלישי, **ויתמדד** על הילד (מ"א יז, כא), וסבאים אנשי **מדה** (ישעיהו מה, יד), איש **מדון** (ש"ב כא, כ), אנשי **מדות** (במדבר יג, לב), ענין אורך הם.

מילה יא
מדוע
מדוע לא אכלתם (ויקרא י, יז), **מדוע** משדי לא נצפנו עתים (איוב כד, א), **מדוע** לא כליתם (שמות ה, יד), **מדוע** ככה עשית (מ"א א, ו), כמו למה.

מילה יב
מה
ויתמהמה (בראשית יט, טז), כי לולא **התמהמהנו** (שם מג, י), חשתי ולא **התמהמהתי** (תהלים קיט, ס), ענין בוש [נ"וו בושש] המה.

מילה יג
מהל
סבאך **מהול** במים (ישעיהו א, כב), אין למלה זו דמיון בתורה. ופתרונה כפי ענינה, כמו מעורב במים.

מילה יד
מהר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **מהר ימהרנה** לו לאשה (שמות כב, טו), **מהר** ומתן (בראשית לד, יב), אין חפץ למלך **במהר** (ש"א יח, כה), המלה כמשמעה.
השני, כי צר לי **מהר** ענני (תהלים סט, יח), **מהרה** חושה אל תעמד (ש"א כ, לח), **למהר** לשלחם מן הארץ (שמות יב, לג), ענין חיש המה כמשמעו.
השלישי, ולבב **נמהרים** (ישעיהו לב, ד), ועצת נפתלים **נמהרה** (איוב ה, יג), ענין סכלות הם.

מילה טו
מום

בניו **מומם** (דברים לב, ה), לא יגש כי **מום** בו (ויקרא כא, כג), אין בהם כל **מום** (דניאל א, ד), כי משחתם בהם **מום** בם (ויקרא כב, כה).

מילה טז
מזוזה

וכתבתם על **מזוזות** (דברים ו, ט), על שתי **המוזות** (שמות יב, ז).

מילה יז
מח

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **מחיתי** כעב פשעיך (ישעיהו מד, כב), **מחני** נא (שמות לב, לב), **אמחנו** מספרי (שם לב, לג), **ימחו** מספר חיים (תהלים סט, כט), וחטאתם מלפניך אל **תמחה** (נחמיה ג, לז), כמשמעו.
השני, אכלה **ומחתה** פיה (משלי ל, כ), **ומחיתי** את ירושלם כאשר **ימחה** את הצלחת (מ"ב כא, יג), מחה ענינו קרוב מלחיבה.
השלישי, יען **מחאך** יד (יחזקאל כה, ו), **ימחאו** כף (ישעיהו נח, יב), **ומחה** אל כתף ים כנרת (במדבר לד, יא), וזקיף **יתמחא** עלהי (עזרא ו, יא), **ומחי** קבלו (יחזקאל כו, ט), ענין מכה הם.
הרביעי, **ומח** עצמותיו ישקה (איוב כא, כד), שמנים **ממחים** (ישעיהו כה, ו), עלות **מחים** אעלה לך (תהלים סו, טו), וחרבות **מחים** (ישעיהו ה, יז), ענין שומן הם.

מילה יח
מחץ

מחץ ביום אפו מלכים (תהלים קי, ח), **מחצתי** ואני ארפא (דברים לב, לט), למען **תמחץ** רגלך בדם (תהלים סח, כד), **ימחץ** ודיו תרפינה (איוב ה, יח), וחציו **ימחץ** (במדבר כב, ח), כמשמעו.

מילה יט
מחק

והלמה סיסרא **מחקה** ראשו (שופטים ה, כו), ענין מחץ הוא.

מילה כ

מחר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מחר** חדש (ש"א כ, יח), ויהי **ממחרת** החדש השני (שם כ, כז), ויאמר **למחר** (שמות ח, ו), כמשמעו.

השני, ולא רבית **במחיריהם** (תהלים מד, יג), ובלוא **מחיר** (ישעיהו נה, א), **ומחיר** כלב (דברים כג, יט).

מילה כא

מט

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **ומטה** ידו עמך (ויקרא כה, לה), לעת **תמוט** רגלם (דברים לב, לה), והגבעות **תמוטינה** (ישעיהו נד, י), בל **נמוטו** פעמי (תהלים יז, ה), במסמרים לא **ימוט** (ישעיהו מא, ז), כמו לא ימוש.

השני, אשבר **מטהו** מעליך (נחום א, יג), ואשבר **מטת** עלכם (ויקרא כו, יג), מוסרות **ומטות** (ירמיהו כז, ב), ענין ניר הם.

השלישי, נקבת **במטיו** ראש פרזיו (חבקוק ג, יד), **ומטך** אשר הכית בו את היאר (שמות יז, ה), כי **במטה** יחבט קצה (ישעיהו כה, כז), ענין מקל הם. כל **מטה** לחם שבר (תהלים קה, טז), הנני שבר **מטה** לחם (יחזקאל ד, טז), ענין משען לחם.

הרביעי, **למטה** יהודה (שמות לא, ב), ענין שבט ומשפחה הם.

החמישי, בפאת **מטה** ובדמשק ערש (עמוס ג, יב), וישתחו ישראל על ראש **המטה** (בראשית מז, לא), **מטה** ושלחן (מ"ב ד, י), ענין ערש הם.

הששי, כלא **מטא** על נבוכדנצר מלכא (דניאל ד, כה), וגזר עלאה היא די **מטר** על מרי מלכא (שם ד, כא), ענין מגע הם.

מילה כב

מטר

חלקה אחת **תמטר** (עמוס ד, ז), הנני **ממטיר** לכם (שמות טז, ד), לשון גשם הם.

מילה כג

מך

ואם **מך** הוא מערכך (ויקרא כז, ח), **וימכו** בעונם (תהלים קו, מג), ענין דלות הוא.

מילה כד
מכר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ממכר** בית (ויקרא כה, לג), כי המוכר אל **הממכר** לא ישיב (יחזקאל ז, יג), כי **נמכרנו** אני ועמי (אסתר ז, ד), וכי **תמכרו ממכר** לעמיתך (ויקרא כה, יד), **והתמכרתם** שם לאיביך (דברים כח, סח), **תמכר** עמך בלא הון (תהלים מד, יג), כמשמעו.
השני, **מכר** ד' את סיסרא (שופטים ד, ט), **וימכרם** ביד כושן רשעתים (שם ג, ח), יען **התמכרך** לעשות הרע בעיני ד' (מ"א כא, כ).

מילה כה
מל
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **ומל** יי' אלהיך את לבבך (דברים ל, ו), **המלו** ליי' (ירמיהו ד, ד), **נמלו** אתו (בראשית יז, כו), כאשר הם **נמלים** (שם לד, כב), בשם יי' כי **אמילם** (תהלים קיח, י), ופקדתי על כל **מול** בערלה (ירמיהו ט, כד), וקטפת **מלילות** בידך (דברים כג, כו), לערב **ימולל** ויבש (תהלים צ, ו), ענין גזירה.
השני, **מול** האלהים (שמות יח, יט), **מול** הגלגל (דברים יא, ל), אל **מול** ההר ההוא (שם לד, ג), **ממול** ערפו (ויקרא ה, ח), והוא ישב **ממלי** (במדבר כב, ה), בערבה **מול** סוף (דברים א, א), ענינו קרוב מלעומת.
השלישי, **מלו** תוכך חמס (יחזקאל כח, טז), כי **מלתי** מלים (איוב לב, יח), אנכי **מלאתי** כח (מיכה ג, ח), לשון מלואים הם. והקרובים אליהם, עד יום **מלאת** ימי **מלאיכם** (ויקרא ח, לג), **למלא** את ירם (שמות כט, לג), **מלאו** ידכם היום ליי' (שם לב, כט), כי **מלאות** אחרי יי' אלהי (יהושע יד, ט), בלא יומו **תמלא** (איוב טו, לב), את מספר ימיך **אמלא** (שמות כג, כו), **ובמלאת** ימי טהרה (ויקרא יב, ו).
והקרובים אליהם, **מלאתך** ודמעך (שמות כב, כח), פן תקדש **המלאה** (דברים כב, ט), ענין מלאה שלמה.
והקרובים אליהם, בכסף **מלא** (בראשית כג, ט), בכסף **מלא** תנהו לי (דה"א כא, כב), כקש יבש **מלא** (נחום א, י), ומי **מלא** ימצו למו (תהלים עג, י), אשר יקרא עליו **מלא** רעים (ישעיהו לא, ד).
והקרובים אליהם, כי **מלאו** מקדם (שם ב, ו), קראו אחריך **מלא** (ירמיהו יב, ו), אשר **מלאו** לבו (אסתר ז, ה).

והקרובים אליהם, כי **מלאו** ימי (בראשית כ, כא), **ומלא** ברכת יי' (דברים לג, כג), **מלאו** ארבעה כדים מים (מ"א יח, לד), **ומלאת** בו **מלאת** אבן (שמות כח, יז), **ישבות** על **מלאת** (שם ה, יב), ואת אבני **המלאים** (שמות לה, כז), יסוד אחד לכלם, אבל הענינים יפרידום כמעט. הרביעי, מי **ימלל** גבורות יי' (תהלים קו, ב), מי **מלל** לאברהם (בראשית כא, ז), ובקצה תבל **מליהם** (תהלים יט, ה), כי מלאתי **מלים** (איוב לב, יח), הלהוכח **מלים** תחשבו (איוב ו, כו), לשון אמרים הם.

מילה כו
מלאך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ולא ישמע עוד קול **מלאככה** (נחום ב, יד), **במלאכות** אלהים לעם (חגי א, יג), ויבא **המלאכים** (ש"א יא, ד), **ומלאך** בא אל איוב (איוב א, יד), לשון ציר המה.

השני, **והמלאכה** היתה דים (שמות לו, ז), לרגל **המלאכה** אשר לפני (בראשית לג, יד).

מילה כז
מלח

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ברית **מלח** (במדבר יח, יט), **במלח תמלח** (ויקרא ב, יג), ותהי נציב **מלח** (בראשית יט, כו).

השני, כעשן **נמלחו** (ישעיהו נא, ו), בלוי הסחבות ובלוי **מלחים** (ירמיהו לח, יא). והקרובים אליהם, כל קבל די **מלח** היכלא **מלחנא** (עזרא ד, יד), ארץ **מלחה** ולא תשב (ירמיהו יז, ו), ויזרעה **מלח** (שופטים ט, מה), ומכרה **מלח** (צפניה ב, ט), ארץ פרי **למלחה** (תהלים קז, לד), ומשכנותיו **מלחה** (איוב לט, ו), ענין חרב ושממה המה.

השלישי, ויראו **המלחים** (יונה א, ה), **מלחיך** וחבליך (יחזקאל כז, כז), משרתי אניות הם.

מילה כח
מלט

והמליטה זכר (ישעיהו סו, ז), **תפלט** פרחו (איוב כא, י), כמהו.

מילה כט
מלך

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ממלכת** כהנים (שמות יט, ו), **המלך תמלך** עלינו (בראשית לד, ח), **ממלך** אדם חנף (איוב לד, ל), **מלכי** עלינו (שופטים ט, י), ונמליך **מלך** בתוכה (ישעיהו ז, ו), למחות **מלכין** (משלי לא, ג), ואין שם **מלוכה** בקראו (ישעיהו לד, יב), כמשמעו.

השני, **וימלך** לבי עלי (נחמיה ה, ז), להן **מלכא מלכי** ישפר עליך (דניאל ד, כד), לשון עצה המה.
השלישי, בתתו מזרעו **למלך** (ויקרא כ, ד), וקלל **במלכו** (ישעיהו ח, כא), ונשאתם את סכות **מלככם** (עמוס ה, כו), ענין סמל ואליל המה.

מילה ל
מלק
ומלק את ראשו (ויקרא א, טו), ענין שחיטה הוא כמשמעו, אך שחיטת העוף.

מילה לא
מ
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **מים** קרים (משלי כה, כה), **מימינו** בכסף שתינו (איכה ה, ד), כי **מי** נדה (במדבר יט, יג), הקורא **למי** הים (עמוס ה, ח).
השני, **מי ומי** ההלכים (שמות י, ח), **מי** העיר ממזרח (ישעיהו מא, ב).
השלשי, **וכמו** השחר עלה (בראשית יט, טו), כמוני, כמוך, כמוהו, כמוהם, כמוכם.
הרביעי, מה. אבל מתחלק לענינים הרבה, **מה** תאמר נפשך (ש"א כ, ד), **מה** תתן לי (בראשית לח, טז), **ומה** דמות תערכו לו (ישעיהו מ, יח), **מה** הדבר הזה (שמות יח, יד), **מה** הערבון (בראשית לח, יח), ויהי **מה** ארוץ (ש"ב יח, כג). ויש כמהו בענינו, וחליפתו בנקידתו, **ומה** קול הצאן הזה באזני (ש"א טז, יד), לא ידענו מה **היה** לו (שמות לב, א). וחלופם בענין, **מה** אהבתי תורתך (תהלים קיט, צז), **מה** שמך (בראשית לב, כז), **מה** יקר חסדך אלהים (תהלים לו, ח), **מה** טובו אהליך (במדבר כד, ה), **מה** גדלו מעשיך (תהלים צב, ו), עד **מה** יי' תאנף לנצח (שם עט, ה), ולא אתנו יודע עד **מה** (תהלים עד, ט), עד **מה** אשור תשבך (במדבר כד, כב). וחלופם, ואחדלה **מה** מני יהלך (איוב טז, ו). וחלופם, ויעבר עלי **מה** (איוב יג, יג), **במה** אדע (בראשית טו, ח), **ובמה** יודע איפוא (שמות לג, טז), **כמה** ימי עבדך (תהלים קיט, פד), עד **כמה** פעמים.

מילה לב
למה
למה זה אנכי (בראשית כה, כב), חנה **למה** תבכי, **ולמה** לא תאכלי, **ולמה** ירע לבבך (ש"א א, ח).

מילה לג
מן

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **מונה** מספר לכוכבים (תהלים קמז, ד), ולא **ימנו** מרב (דה"ב ה, ו), ובממלאים **למני** ממסך (ישעיהו סה, יא), **ומניתי** אתכם לחרב (שם סה, יב), ולילות עמל **מנו** לי (איוב ז, ג), גם זרעך **ימנה** (בראשית יג, טז), **מנא מנא** תקל ופרסין (דניאל ה, כב), **המנה** יהיה לכם (יחזקאל מה, יב), ענין מספר המה.

השני, **וימן** יי' דג גדול לבלע את יונה (יונה ב, א), ויקראו בית ישראל את שמו **מן** (שמות טז, לא), ויאמרו איש אל אחיו **מן** הוא, כי לא ידעו מה הוא (שם טז, טו), אשר **מנה** את מאכלכם (דניאל א, י), ענין ערך הם.

השלישי, יי' **מנת** חלקי וכוסי (תהלים טז, ה), למשה היה **למנה** (ויקרא ח, כט), ומשלח **מנות** איש לרעהו (אסתר ט, יט), זה גורלך **מנת** מריך (ירמיהו יג, כה), **מנה** אחת אפים (ש"א א, ה), **מנת** שעלים יהיו (תהלים סג, יא), ענין חלק הם.

הרביעי, ומהם **ממנים** על הכלים (דה"א ט, כט), **מני** שפטין ודינין (עזרא ז, כה), לשון פקידים הם.

החמישי, עשה פרי **למינו** (בראשית א, יא), וחיתו ארץ **למינה** (שם א, כד), כמשמעו.

הששי. **ותמונת** יי' יביט (במדבר יב, ח), כי לא ראיתם כל **תמונה** (דברים ד, טו), פסל וכל **תמונה** (שמות כ, ד).

השביעי, הללוהו **במנים** ועגב (תהלים קנ, ד), כלי זמר מכלי הנבלים הם לפי הענין.

מילה לד

מנך

והמניכה די דהבא (דניאל ה, ז), ענין כתר הוא.

מילה לה

מנע

וימנע מרשעים אורם (איוב לח, טו), **וימנעו** רביבים (ירמיהו ג, ג), **מנעתי** מכם את הגשם (עמוס ד, ז), לשון חשך [בנ"ה חשיכה] המה.

מילה לו

מס

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **המסיו** את לב העם (יהושע יד, ח), **וימס** לבב העם (שם ו, ה), **תמס** יהלך (תהלים נח, ט), **המסו** את לבבנו (דברים א, כח), **המס ימס** (ש"ב יז, י), והיה **כמסס נסס** (ישעיהו י, יח), כקדוח אש **המסים** (שם סד, א), לשון נמוק המה.

השני, ויהי **למס** עבד (בראשית מט, טו), וישימו עליו שרי **מסים** (שמות א, יא), היתה **למס** (איכה א, א), וישם המלך אחשורוש **מס** (אסתר י, א), ענין עונש וגבוי הם. ויתכן להיות מגזרתו **מסת** נדבת ידך (דברים טז, י), כמו מתנת ידך.

מילה לז
מסך

טוב ילד **מסכן** וחכם (קהלת ד, יג), איש **מסכן** חכם (שם ט, טו), וחכמת **המסכן** בזויה (שם ט, טז), ארץ אשר לא **במסכנת** (דברים ח, ט), ענין דלות הם.

מילה לח
מסר

למסר מעל ביי' (במדבר לא, טז), כמו למעול מעל לפי הענין, וימסרו מאלפי ישראל (שם לא, ה).

מילה לט
מע

מעי מעי אוחילה (ירמיהו ד, יט), **מעי** מפלה (ישעיהו יז, א), וצאצאי **מעיך** כמעותיו (שם מח, יט).

מילה מ
מעד

ולא **מעדו** קרסלי (ש"ב כב, לז), לא **תסעד** אשריו (תהלים לו, לא), ומתניהם תמיד **המעד** (שם סט, כד), ענין מוט המה.

מילה מא
מעט

וילקטו המרבה **והממעיט** (שמות טז, יז), **הממעיט** אסף עשרה (במדבר יא, לב), אל **ימעט** לפניך (נחמיה ט, לב), **מעט מעט** אגרשנו (שמות כג, ל), והדל לא **ימעיט** (שמות ל, טו), פן **תמעטני** (ירמיהו י, כד), לשון מזער הוא.

מילה מב
מעך

שמה **מעכו** שדיהן (יחזקאל כג, ג), **ומעוך** וכתות (ויקרא כב, כד), ענין עישוי הם. וחניתו **מעוכה** בארץ (ש"א כו, ז), חניתו תקועה ומצוגה בארץ, ולא נודע אם המ"ם יסוד אם אין.

מילה מג
מעל

למעול מעל ביי' (במדבר ה, ו), נפש כי **תמעל מעל** (ויקרא ה, טו), לא **ימעל** פיו (משלי טז, י), אנחנו **מעלנו** באלהינו (עזרא י, ב), כמשמעו.

מילה מד
מופת

ונתתי **מופתים** בשמים ובארץ (יואל ג, ג), תנו לכם **מופת** (שמות ז, ט), **מופת** נתתיך (יחזקאל יב, ו), באתת **ובמפתים** (דברים ד, לד). ולא נודע אם המ"ם יסוד בסלה, אם אין. וכן מעוך, וחניתו **מעוכה** בארץ (ש"א כו, ז).

מילה מה
מץ

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, כי **מיץ** חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג), כי אפס **המץ** כלה שד (ישעיהו טז, ד), למען **תמצו** (שם סו, יא), **ונמצה** דמו (ויקרא א, טו), **וימציאו** בני אהרן (שם ט, יב), והנשאר בדם **ימצה** אל יסוד המזבח (שם ה, ט), לשון שחיטה [נוו"ל סחיטה] המה.

השני, **כמץ** יסער מגרן (הושע יג, ג), **וכמץ** עבר (ישעיהו כט, ה), ענין דקות קש המה.

השלישי, אם נא **מצאתי** חן (בראשית ל, כז), **מצאתי** און לי (הושע יב, ט), לא **מצא** עזר כנגדו (בראשית ב, כ), גם צפור **מצאה** בית (תהלים פד, ד), לא **מצתי** חן בעיניך (במדבר יא, יא), לעת **מצא** (תהלים לב, ו), ענין אחד להם. וגם זה קרוב לענינם, **ימצאהו** בארץ מדבר (דברים לב, י), **מצא** חן במדבר (ירמיהו לא, ב), הצאן ובקר ישחט להם (במדבר יא, כב), ואל ארץ גלעד ולבנון אביאם ולא **ימצא** להם (זכריה י, י), ולא **מצאו** להם כן (שופטים כא, יד), ענין די צרכם. וגם זה קרוב לעליון, **ותמצא** כקן ידי (ישעיהו י, יד), חית ידך **מצאתי** (שם נז, י), והנה אנכי **ממציא** את האדם (זכריה יא, ו), **תמצא** ידך לכל איבך (תהלים כא, ט), כאשר **מצאה** ידי (ישעיהו י, י), ענין השגה המה.

הרביעי, **מצות** תאכלו (שמות יב, טו), ורקיקי **מצות** (שם כט, ב), וסל **מצות** (במדבר ו, טו), וחלת **מַצּת** (שמות כט, ב), **מצה** תהיה (ויקרא ב, ה).

מילה מו
מצח

והיה על **מצח** אהרן (שמות כח, לח), והיה על **מצחו** תמיד (שם), לעמת **מצחם** (יחזקאל ג, ח), מצר נתתי **מצחך** (שם ג, ט), כמשמעו לפי ענינו.

מילה מז
מק
והיה תחת בשם **מק** יהיה (ישעיהו ג, כד), ועיניו **תמקנה** בחריהן (זכריה יד, יב), **ימיקו** וידברו ברע עשק (תהלים עג, ח), לשון המסה הם.

מילה מח
מקל
מקל שקד (ירמיהו א, יא), ויצג את **המקלות** (בראשית ל, לח), ואקח לי **שני מקלות** (זכריה יא, ז), **ומקלו** יגיד לו (הושע ד, יב), ענין מוטות ובדים המה.

מילה מט
מר
מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **ויתמרמר** אליו (דניאל ח, ז), שמי לך **תמרורים** (ירמיהו לא, כא), כעת במרום **תמרגא** (איוב לח, יט), **ותימרות** עשן (יואל ג, ג), ענין מועל המה [נ"ה ענין אחר להם].
השני, **מר** צרח (צפניה א, יד), קראן לי **מרה** (רות א, כ), **מרח** מאד (מ"ב יד, כו), **כי רע ומר** (ירמיהו ב, יט), על מצות **ומררים** (במדבר ט, יא), מי **המרים** (שם ה, יח), וברק **ממררתו** יהלך (איוב כ, כה), היא המרה התלויה בכבד.
השלישי, **ההימיר** גוי אלהים (ירמיהו ב, יא), **וימירו** את כבודם (תהלים קו, כ), **ובהמרותם** תלן עיני (איוב יז, ב), ואם **המר ימירנו** (ויקרא כז, לג), **ותמורתה** כלי פז (איוב כח, יז), לשון חליפות המה.
הרביעי, והמה **מרו** ועצבו את רוח קדשו (ישעיהו סג, י), **למרות** עליון בציה (תהלים עח, יז), **ימרה** את פיך (יהושע א, יח), **כי עם מרי** הוא (ישעיהו ל, ט), שמעו נא **המרים** (במדבר כ, י), סורר **ומורה** (דברים כא, יח), **ותהיינה מרת** רוח (בראשית כו, לה), ענין סרבנות הם.
החמישי, **מראי** חלמא לשנאך (דניאל ד, טז), ועל **מרא** שמיא התרוממת (שם ה, כג), לשון אדוניות המה.
הששי, שור **ומריא** (ש"ב ו, יג), וחלב **מריאים** (ישעיהו א, יא), **מריאי** בשן כלם (יחזקאל לט, יח), ושלם **מריאיכם** (עמוס ה, כב), ממיני בהמות הם.
השביעי, **מר** ואהלות קציעות (תהלים מה, ט), **מר** אהלים וקנמון (משלי ז, יז), **מר** דרור (שמות ל, כג), ענין סמים הם.
השמיני, הן גוים **כמר** מדלי (ישעיהו מ, טו).

מילה נ
מרג
למורג חרץ חדש (ישעיהו מא, טו), **והמרגים** וכלי הבקר לעצים (ש"ב כד, כב), הוא כלי הגורן הדש את החטים.

מילה נא
מרד
המרדים והפושעים (יחזקאל כ, לח), ושלש עשרה שנה **מרדו** (בראשית יד, ד), בן נעות **המרדות** (ש"א כ, ל), **למרד** ביי' (יהושע כב, כט), ענין סרבנות הם.

מילה נב
מרח
וימרחו על השחין ויחי (ישעיהו לח, כא), מלה זאת אין לה דמיון בתורה. ופתרונה כפי ענינה, ענין חיתול הוא.

מילה נג
מרט
ואיש כי **ימרט** ראשו (ויקרא יג, מ), **אמרטה** משער ראשו וזקנו (עזרא ט, ג), פתרונה לפי ענינה. חרב פתוחה לטבח מרוטה (יחזקאל כא, לג), ויתן אתה למרטה לתפש בכסף (שם כא, טז), הוחדה וגם מרוטה (שם כא, יד), למען טבח טבח הוחדה למען היה לה ברק מרטה (שם כא, טו), ענין שליפה לפי הענין.

מילה נד
מרץ
מה **נמרצו** אמרי יושר (איוב ו, כה), וחבל **נמרץ** (מיכה ב, י), קללה **נמרצת** (מ"א ב, ח), או מה **ימריצך** (איוב טז, ג), ענין אחד להם.

מילה נה
מרק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מרקו** הרמחים (ירמיהו מו, ד), **נחשת מרוק** (דה"ב ד, טז), **ומרק** ושטף (ויקרא ו, כא), ענין גרידת הכלי ומבהיקו.
השני, ונתון **תמרוקיהן** (אסתר ב, ג), **ובתמרוקי** הנשים (שם ב, יב), חברות פצע **תמריק** ברע (משלי כ, ל), ואת **המרק** שפוך (שופטים ו, כ), **ומרק** פנלים (ישעיהו סה, ד).

מילה נו
מש
מתחלק לשנים מחלקות: האחד, לא **ימוש** ספר התורה הזה (יהושע א, ח), איך **ימיש** לי (מיכה ב, ד), לא **משו** מקרב המחנה (במדבר יד, מד), **ימשני** ממים רבים (ש"ב כב, יז), כי מן המים **משיתה** (שמות ב, י), אם **ימשו** החקים האלה (ירמיהו לא, לו).
השני, אולי **ימשני** אבי (בראשית כז, יב), כאשר **ימשש** העור (דברים כח, כט), **יממשו** חשך ולא אור (איוב יב, כה), ממשש כמו מושש.

מילה נז
משח
ולמשח קדש קדשים (דניאל ט, כד), יען **משח** ה' אתי (ישעיהו סא, א), הכהנים **המשוחים** (במדבר ג, ג), ענין סיכת מרקחת הם.

מילה נח
משי
שש **ומשי** ורקמה (יחזקאל טז, יג).

מילה נט
משך
במשך היבל (שמות יט, יג), **ומשך** אבירים בכחו (איוב כד, כב), **תמשך** לויתן בחכה (שם מ, כה), **משך** הזרע (תהלים קכו, ו), **ומשך** חכמה מפנינים (איוב כח, יח), **משכני** אחריך (שיר א, ד), **ומשכתי** אליך (שופטים ד, ז), בחבלי אדם **אמשכם** (הושע יא, ד), ענין אחד להם.

מילה ס
משל
מתחלק לשני מחלקות: האחד, להבין **משל** ומליצה (משלי א, ו), **ותמשלני** ונדמה (ישעיהו מו, ה), **נמשל** כבהמות (תהלים מט, יג), **ואתמשל** כעפר ועפר (איוב ל, יט), **ונמשלתי** עם יורדי בור (תהלים כח, א), ענין דמיון וערך הם.
השני, אתה **מושל** בגאות הים (שם פט, יד), **המשל** ופחד עמו (איוב כה, ב), ובאה **הממשלה** הראשנה (מיכה ד, ח), ואתה **מושל** בכל (דה"א כט, יב), **ולמשל** ביום ובלילה (בראשית א, יח), ענין שלטנות המה.

מילה סא
מת

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויהי **מתיו** מספר (דברים לג, ו), **מתיך** בחרב יפלו (ישעיהו ג, כה), כל **מתי** סודי (איוב יט, יט), **מתי** מספר (בראשית לד, ל), ענין אנשי מנין הם. השני, **מתים** בל יחיו (ישעיהו כו, יד), יחיו **מתיך** (ישעיהו כו, יט), ידרש בעד החיים אל **המתים** (ישעיהו ח, יט), ועמכם **תמות** חכמה (איוב יב, ב), כמשמעו.

מילה סב

מתג

ומתגי בשפתיך (מ"ב יט, כח), **במתג** ורסן עדיו לבלום (תהלים לב, ט).

מילה סג

מתח

וימתחם כאהל לשבת (ישעיהו מ, כב), לשון רקוע הוא.

מילה סד

מתי

מתי תבוא אלי (תהלים קא, ב), עד **מתי** עשנת (שם ס, ה), **מתי** תנחמני (שם קיט, פב).

מילה סה

מתן

זרזיר **מתנים** (משלי ל, לא), **ממתנים** ועד ירכים (שמות כח, מב), **ומתניהם** תמיד המעד (תהלים סט, כד), מחץ **מתנים** קמיו (דברים לג, יא), והעמדת להם כל **מתנים** (יחזקאל כט, ז).

מילה סו

מתק

וימתקו המים (שמות טו, כה), חכו **ממתקים** (שיר ה, טז), **נמתיק** סוד (תהלים נה, טו), כדבש **למתוק** (יחזקאל ג, ג), מה **מתוק** מדבש (שופטים יד, יח), **ומתוקים** מדבש (יחזקאל ג, ג).
נשלם מחברת מ"ם.

נ

הקדמה

אחל מחברת נו"ן.

נא. נאד נאם נאף נאץ נאק, נב נבח נבל. נגב נגד נגן. נד נדבך נדן. נהג נהל נהק נהר. נו נול, נזם, נח נחל נחם נחר נחש, נטף, נך נכאת נכד נכח נכס נכר. נל נם נמל נמר. נין,

נ, נס, נע נעל נעם נער, נף נפך נפש, נץ נצח נצר, נק נקד, נר נרד, נשכה נשם נשר, נתב נתח נתר.

מילה א

נא

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, דבר **נא** (שמות יא, ב), שמעו **נא** (במדבר יב, ו), שלח **נא** (שמות ד, יג).

השני, **הניא** מחשבות עמים (תהלים לג, י), ואם **הניא** אביה אתה (במדבר ל, ו), שמן ראש אל **יניא** ראשי (תהלים קמא, ה), ולמה **תניאון** (במדבר לב, ז), לשון שבירה הם, ויתכן להיות מגזרתם אל תאכלו ממנו נא (שמות יב, ט).

השלישי, מה **נאוו** על ההרים (ישעיהו נב, ז), **נאוו** לחייך (שיר א, י), **הנוה** והמענגה (ירמיהו ו, ב).

מילה ב

נאד

את **נאוד** החלב (שופטים ד, יט), **כנאד** בקיטור (תהלים קיט, פג), ואלה **נאדות** היין (יהושע ט, יג), שימה דמעתי **בנאדך** (תהלים נו, ט), ענין נבלים המה.

מילה ג

נאם

נאם הגבר (משלי ל, א), **וינאמו נאם** (ירמיהו כג, לא), **נאם** פשע לרשע (תהלים לו, ב), ענין מלל הם.

מילה ד

נאף

ונאפופיה מבין שדיה (הושע ב, ד), האשה **המנאפת** (יחזקאל טז, לב), לשון זנונים הם.

מילה ה

נאץ

כי **נאצו** האנשים האלה (במדבר טז, ל), כי **נאץ נאצת** (ש"ב יב, יד), שמעתי את כל **נאצותיך** (יחזקאל לה, כב), לשון חרף המה.

מילה ו

נאק

וישמע אלהים את **נאקתם** (שמות ב, כד), מעיר מתים **ינאקו** (איוב כד, יב), לשון שִׁוַע הם.

מילה ז
נב
ומלא פני תבל **תנובה** (ישעיהו כז, ו), עוד **ינובון** בשיבה (תהלים צב, טו), חיל כי **יניב** (שם סב, יא), ותירוש **ינובב** (זכריה ט, יז), ענין אומץ הם.

מילה ח
נבח
לא יוכלו **לנבח** (ישעיהו נו, י). ולא נודע אם הנון יסוד אם אין.

מילה ט
נבל
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **נבל** יין (ש"א י, ג), כל **נבל** ימלא יין (ירמיהו יג, יב), **ונבלי** שמים מי ישכיב (איוב לח, לז), ענין נאדות הם.
השני, **בנבל** עשור (תהלים לג, ב), כנור נעים עם **נבל** (שם פא, ג), המית **נבליך** (ישעיהו יד, יא), אודך בכלי **נבל** (תהלים עא, כב), ועד כל כלי **הנבלים** (ישעיהו כב, כד), כלי זמר הם.
השלישי, **נבלה** וטרפה (ויקרא כב, ח), **נבלתי** יקומון (ישעיהו כו, יט), או **בנבלת** חיה טמאת (ויקרא ה, ב), כמשמעם.

מילה י
נגב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ערי **הנגב** (ירמיהו יג, יט), צפונה **ונגבה** (בראשית יג, יד), מלך **הנגב** (דניאל יא, ה), רוח דרומי הוא.
השני, כי ארץ **הנגב** נתתני (יהושע טו, יט), כאפיקים **בנגב** (תהלים קכו, ד), כסופות **בנגב** לחלוף (ישעיהו כא, א), לשון יבשת הם. וכמהו בלשון ארמית חרבו המים (בראשית ח, יג), נגיבו מיא (תרגום אונקלוס).

מילה יא
נגד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אך **נגד** ה' משיחו (ש"א טז, לו), **נגדך** כל תאותי (תהלים לח, י), ותשב **מנגד** (בראשית כא, טז), ואלכה **לנגדך** (בראשית לג, יב), כענין מול.
השני, **נגיד** ומצוה לאומים (ישעיהו נה, ד), כי **נגידים** אדבר (משלי ח, ו), כמו **נגיד** אקרבנו (איוב לא, לז), ענין משרה הם.

מילה יב
נגן
על **נגינת** (תהלים סא, א), קדמו שרים אחר **נוגנים** (שם סח, כו), והיה **כנגן המנגן** (מ"ב ג, טו), ענין זמירות הם.

מילה יג
נד
לכל זונות יתנו **נדה** ואתה נתת את **נדניך** (יחזקאל טז, לג), ענין אתנן המה.

מילה יד
נדבך
נדבכין די אבן גלל, **ונדבך** די אע חדת (עזרא ו, ד), לשון כתלים וקירות הם.

מילה טו
נדן
וישב חרבו אל **נדנה** (דה"א כא, כז), כמו אל תערה.

מילה טז
נהג
כי מרחמם **ינהגם** (ישעיהו מט, י), הוא **ינהגנו** על מות (תהלים מח, טו), **והמנהג כמנהג** יהוא (מ"ב ט, כ).

מילה יז
נהל
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וינהלם** בלחם (בראשית מז, יז), **אתנהלה** לאטי (שם לג, יד), אין **מנהל** לה (ישעיהו נא, יח), על מי מנוחות **ינהלני** (תהלים כג, ב), ענין מנהג. השני, ובכל **הנהלולים** (ישעיהו ז, יט), מיני קמשונים הם.

מילה יח
נהק
הינהק פרא עלי דשא (איוב ו, ה), לשון צעקה הוא.

מילה יט
נהר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נהר** פלגיו (תהלים מו, ה), **נהרי** נחלי דבש וחמאה (איוב כ, יז).

השני, **ונהרו** אליו כל הגוים (ישעיהו ב, ב), **ונהרו** אל טוב ד' (ירמיהו לא, יב), הביטו אליו **ונהרו** (תהלים לד, ו), אל תופע עליו **נהרה** (איוב ג, ד), את **המנהרות** אשר בהרים (שופטים ו, ב), **נהירו** ושכלתנו (דניאל ה, יא), **ונהורא** עמה שרא (שם ב, כב), ענין מאור הם.

מילה כ

נו

נוה משולח (ישעיהו כז, י), אל **נוה** איתן (ירמיהו מט, יט), **ונות** בית (תהלים סח, יג), לשון מעון הם.

מילה כא

נולי

ובתיכון **נולי** יתשמון (דניאל ב, ה), וביתה **נולי** ישתוה (דניאל ג, כט), ענין טנף ומחראות הוא.

מילה כב

נזם

נזם זהב (בראשית כד, כב), ויהי כראות את **הנזם** (שם כד, ל), **ונזמי** האף (ישעיהו ג, כא), פרקו **נזמי** הזהב (שמות לב, ב), ענין עגולים הם.

מילה כג

נח

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **בהניח** ד' אלהיך (דברים כה, יט), יסר בנך **ויניחך** (משלי כט, יז), למען **ינוח** (שמות כג, יב), כי לא **ינוח** שבט הרשע (תהלים יב, ג), ולא מצאה היונה **מנוח** (בראשית ח, ט), ביום **הניח** ה' לך (ישעיהו יד, ג), **והנחתי** לך (שמות לג, יד), לשון מרגוע המה.

השני, ועתה **הניחה** לי (שמות לב, י), **ויניחהו** בגן עדן (בראשית ב, טו), לא **הניח** לאיש לעשקם (דה"א טז, כא), כמו לא עזב.

השלישי, **מנחה** היא שלוחה (בראשית לב, יח), וכל קרבן **מנחתך** (ויקרא ב, יג), ואם **מנחת** מרחשת קרבנך (ויקרא ב, ז), ענין שי המה.

הרביעי, לך **נחה** את העם (שמות לב, לד), **ונחני** בדרך עולם (תהלים קלט, כד), **לנחותם** הדרך (שמות יג, כא), מי **נחני** עד אדום (תהלים ס, יא).

מילה כד

נחל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נחל** זרד (דברים ב, יג), ואת **הנחלים** ארנון (במדבר כא, יד), פרץ **נחל** מעם גר (איוב כח, ד), אחי בגדו כמו **נחל** (שם ו, טו), **מנחל** בדרך ישתה (תהלים קי, ז).

השני, **נחלת** ה' בנים (שם קכז, ג), כי לא **ננחל** אתם (במדבר לב, מט), **ונחל** ה' (זכריה ב, טז), ענין מורשה הם.

מילה כה

נחם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נחמו נחמו** עמי (ישעיהו מ, א), **וינחם** אותם (בראשית נ, כא), כוס **תנחומים** (ירמיהו טז, ז), ובירושלים **תנוחמו** (ישעיהו סו, יג), כאשר אבלים **ינחם** (איוב כט, כה), כי לא אדם הוא **להנחם** (ש"א טו, כט).

השני, **וינחם** ד' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו), כי **נחמתי** כי עשיתם (שם ו, ז), ובן אדם **ויתנחם** (במדבר כג, יט), **נחם** יסתר מעיני (הושע יג, יד), כי **נחמתני** (רות ב, יג), **נחמתי** כי המלכתי (ש"א טו, יא).

מילה כו

נחר

הוד **נחרו** אימה (איוב לט, כ), **מנחיריו** יצא עשן (שם מא, יב). ראוי להיות ענינו מאפיו יצא עשן.

מילה כז

נחש

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **נחשתי** ויברכני ד' (בראשית ל, כז), כי **נחש ינחש** (שם מד, טז), מעונן **ומנחש** (דברים יח, ח), ענין קסם הוא.

השני, **נחשת** קלל (יחזקאל א, ו), אם בשרי **נחוש** (איוב ו, יב), **לנחשתים** הגשו (ש"ב ג, לד), ויאסרהו **בנחשתים** (שופטים טז, כא).

השלישי, **נחש** שרף ועקרב (דברים ח, טו), **נחש** עלי דרך (בראשית מט, יז), אם ישך **הנחש** בלי לחש (קהלת י, יא), מין צפעון ושפיפון.

מילה כח

נטף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נטף** ושחלת (שמות ל, לד), מיני סמים [נ"ב בשמים].

השני, **הנטיפות** והשרות (ישעיהו ג, יט), מיני עדי הם.

מילה כט
ניב
בורא **ניב** שפתים (ישעיהו נז, יט), פי צדיק **ינוב** חכמה (משלי י, לא), ויכל **מהתנבות** (ש"א י, יג), **והתנבית** עמם (שם י, ז), לשון מבטא הם. ויתכן להיות מגזרתם בעד החלון נשקפה **ותיבב** (שופטים ה, כח), וישבות הנון מהמלה כיתר המלים.

מילה ל
נך
נכה רגלים (ש"ב ד, ד), **נכאו** מן הארץ (איוב ל, ח), תהגו אך **נכאים** (ישעיהו טז, ז), ובידו **אנך** (עמוס ז, ז), הנני שם **אנך** (שם ז, ח), נאספו עלי **נכים** (תהלים לה, טו), ענין נפיצה המה.

מילה לא
נכאת
נכאת וצרי ולט (בראשית לו, כד), ויתכן להיות מגזרתו, ויראם את כל בית **נכתה** (מ"ב כ, יג), בית סמים.

מילה לב
נכד
ולניני **ולנכדי** (בראשית כא, כג), ונין **ונכד** (ישעיהו יד, כב), בני בנים הם.

מילה לג
נכח
כי **נכח** עיני ד' (משלי ה, כא), עיניך **לנכח** יביטו (שם ד, כה), הלך **נכחו** (ישעיהו נז, ב), **נכח** פתח הבית (אסתר ה, א), **נכח** פני אדני (איכה ב, יט), לא נודע אם הנו"ן יסוד אם אין.

מילה לד
נכס
בנכסים רבים (יהושע כב, ח), עושר **ונכסים** (קהלת ה, יח), ענין הון וממון הם.

מילה לה
נכר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, בארץ **נכריה** (שמות ב, כב), **ונכרים** באו שעריו (עובדיה א, יא), לעם **נכרי** לא ימשל (שמות כא, ח), **ויתנכר** אליהם (בראשית מב, ז), למה זה את **מתנכרה** (מ"א יד, ו).

השני, **נכר** אתו אלהים בידי (ש"א כג, ז), ואל תרא ביום אחיך ביום **נכרו** (עובדיה א, יב), הלא איד לעול **ונכר** לפעלי און (איוב לא, ג), כמו הסגרה.

מילה לו

נל

כנלותך לבגד (ישעיהו לג, א), ולא יטה לארץ **מנלם** (איוב טו, כט), ענין שלטנות הם לפי הענין.

מילה לז

נם

נמו רעיך מלך אשור (נחום ג, יח), אבירי לב **נמו** שנתם (תהלים עו, ו), וקרעים תלביש **נומה** (משלי כג, כא), מעט **תנומות** (שם ו, י), לשון שנה ותרדמה המה.

מילה לח

נמל

לך אל **נמלה** עצל (משלי ו, ו), **הנמלים** עם לא עצום (שם ל, כה).

מילה לט

נמר

ונמר חברברותיו (ירמיהו יג, כג), **נמר** שקד על עריהם (שם ה, ו), כמשמעו.

מילה מ

נין

אמרו בלבם **נינם** יחד (תהלים עד, ח), לפני שמש **ינון** שמו (שם עב, יז), **ולניני** ולנכדי (בראשית כא, כג), **ונין** ונכד (ישעיהו יד, כב).

מילה מא

נ

ולא **תונו** איש את עמיתו (ויקרא כה, יז), **להונותם** (יחזקאל מז, יח), לא **יונה** (שם יח, ז), **הונו** בך (שם כב, ז), ואחריתו יהיה **מנון** (משלי כט, כא). ומהפותרים אשר מחברים אליהם העיר היונה (צפניה ג, א), [חרב **היונה** (ירמיהו מו, טז)].

מילה מב

נס

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **וינס** החוצה (בראשית לט, יג), **ונס** אל אחת מן הערים (דברים ד, מב), **ומנוס** אבד מנהם (איוב יא, כ), ענין מברח המה.

השני, ושים אתו על **נס** (במדבר כא, ח), **ונשא נס** (ישעיהו ה, כו), **וכנס** על הגבעה (ישעיהו ל, יז).

השלישי, נתת ליראיך **נס להתנוסס** (תהלים ס, ו), אבני נזר **מתנוססות** (זכריה ט, טז), ד' **נסי** (שמות יד, טו), ד' עזי ומעזי **ומנוסי** (ירמיהו טז, יט), **ואבד מנוס** מקל (עמוס ב, יד), ענין פלא המה.

מילה מג

נע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נוע תנוע** ארץ כשכור (ישעיהו כד, כ), **וינע** לבבו ולבב עמו **כנוע** עצי יער (שם ז, ב), **והניעותי** בכל הגוים כאשר **ינוע** בכברה (עמוס ט, ט), לשון טלטול המה.

השני, **ובמנענעים** ובצלצלים (ש"ב ו, ה), כלי זמר המה. ויתכן להיות מגזרת העליון ומיסודתו, ונקראו מנענעים מוסב למפעל.

מילה מד

נעל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נעליכם** ברגליכם (שמות יב, יא), של **נעליך** (שם ג, ה), על אדום אשליך **נעלי** (תהלים ס, י), וחלצה **נעלו** (דברים כה, ט), וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבשום **וינעלום** (דה"ב כח, טו).

השני, ויסגר דלתות העליה בעדו **ונעל** (שופטים ג, כג), דלתות העליה **נעלות** (שם ג, כד), על כפות **המנעול** (שיר ה, ה), ברזל ונחשת **מנעליך** (דברים לג, כה), לשון מסגר המה.

מילה מה

נעם

נעמת לי מאד (ש"ב א, כו), נטעי **נעמנים** (ישעיהו יז, י), ובל אלחם **במנעמיהם** (תהלים קמא, ד), כי **נָעֳמָה** (בראשית מט, טו), ענין הדר הוא.

מילה מו

נער

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וינער** ד' (שמות יד, כד), **ונער** פרעה (תהלים קלו, טו), **וינערו** רשעים ממנה (איוב לח, יג), **התנערי** מעפר (ישעיהו נב, ב), והיה החסן **לנערת** (שם א, לא), כאשר ינתק פתיל **הנערת** (שופטים טז, ט), גם חצני **נערתי** (נחמיה ה, יג), ככה **ינער** האלהים (שם), **נעור** ורק (שם), **נוער** כפיו מתמך בשחד (ישעיהו לג, טו), ענין אחד להם.

השני, **נער** קטן (מ"א ג, ז), **עני אני וגוע מנער** (תהלים פח, טז), **חטאות נעורי ופשעי** (שם כה, ז).

מילה מז

נף

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ינופף** ידו (ישעיהו י, לב), **להנפה** גוים **בנפת** שוא (שם ל, כח), **הניפו** יד (שם יג, ב), **כמשמעו**.

השני, **ונפת** מתוק על חכך (משלי כד, יג), **נפת** תטפנה (שיר ד, יא), **ונפת** צופים (תהלים יט, יא), **נפתי** משכבי מר אהלים (משלי ז, יז), פתרונו השיבותי משכבי. ויתכן להיות מגזרתו גשם נדבות **תניף** אלהים (תהלים סח, י).

השלישי, שלשת **הנפת** (יהושע יז, יא), יפה **נוף** (תהלים מח, ג), ענין מחלקות ופלכים הם לפי הענין.

מילה מח

נפך

נפך ספיר ויהלם (שמות כח, יח), אבן שהם הוא.

מילה מט

נפש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נפש** כי תחטא (ויקרא ד, ב), **כי הדם הוא הנפש** (דברים יב, כג).

השני, שבת **וינפש** (שמות לא, יז), **וינפש** בן אמתך והגר (שם כג, יב), ענין מנוח ומרגוע הוא.

מילה נ

נץ

ונוצצים כעין נחשת קלל (יחזקאל א, ז), ופועלו **לְנִיצוֹץ** (ישעיהו א, לא), ענין שביבים המה, כמו שביב אשו (איוב יח, ה).

מילה נא

נצח

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, עד **נצח** לא יראו אור (תהלים מט, כ), **לנצח נצחים** אין עובר (ישעיהו לד, י), ויחי עוד **לנצח** (תהלים מט, י). נצח ועולם וסלה, ענין אחד להם.

השני, וגם **נצח** ישראל (ש"א טו, כט), ואוריד לארץ **נצחם** (ישעיהו סג, ו), ואומר אבד **נצחי** (איכה ג, יח), משובה **נצחת** (ירמיהו ח, ה), ענין כח ומעוז הם.

השלישי, ויז **נצחם** על בגדי (ישעיהו סג, ג), ענינו ויז דמם על בגדי, וההזיה תלמד עליו.

הרביעי, **למנצח** על אילת (תהלים כב, א), **למנצח** בנגינותי (חבקוק ג, יט), וכמוהו בנבלים על עלמות (דה"א טו, כ), בכנרות על השמינית (שם טו, כא), **לנצח** על מלאכת בית ד' (עזרא ג, ח), ענין שיר וזמר ותהלה.

מילה נב

נצר

ועמד **מנצר** שרשיה (דניאל יא, ז), **ונצר** משרשיו (ישעיהו יא, א), ענין ניקות אשל המה.

מילה נג

נק

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **נקי** כפים (תהלים כד, ד), **ונקה** לא **ינקה** (שמות לד, ז), אז **תנקה** מאלתי (בראשית כד, מא).

השני, **ובנקיקי** הסלעים (ישעיהו ז, יט), חורי צורים הם.

מילה נד

נקד

יבש היה **נקרים** (יהושע ט, ה).

מילה נה

נר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **נר** לרגלי דבריך (תהלים קיט, קה), כי **נר** מצוה (משלי ו, כג), בהלו **נרו** עלי ראשי (איוב כט, ג), **ונר** אלהים טרם יכבה (ש"א ג, ג). ומגזרתו מנורה, **מנורת** זהב (שמות כה, לא).

השני, **נירו** לכם **ניר** (ירמיהו ד, ג), ענין עול הוא. ויתכן להיות מגזרתם למען היות **ניר** לדוד עבדי (מ"א יא, לו), עול מלכות.

השלישי, **כמנור** אורגים (ש"א יז, ז).

מילה נו

נרד

נרד וכרכם (שיר י, יד), כפרים עם **נרדים** (שם ד, יג).

מילה נז

נשכה

לעשות לו **נשכה** (נחמיה יג, ז), כמו לשכה.

מילה נח
נשם
נשמת רוח חיים (בראשית ז, כב), **מנשמת** אל יתן קרח (איוב לז, י), **ונשמת** שדי (שם לג, ד), נר ה' **נשמת** אדם (משלי כ, כז).

מילה נט
נשר
דרך **הנשר** בשמים (משלי ל, יט), כנפי **נשרים** (שמות יט, ד),**כנשר** יעיר קנו (דברים לב, יא).

מילה ס
נתב
נתיב לא ידעו עיט (איוב כח, ז), ובמים עזים **נתיבה** (ישעיהו מג, טז), לשון דרך.

מילה סא
נתח
ונתח אותו לנתחיו (ויקרא א, יב), כל **נתח** טוב (יחזקאל כד, ד), חיתוך עצמות הוא.

מילה סב
נתר
אם תכבסי **בנתר** (ירמיהו ב, כב), חמץ על **נתר** (משלי כה, כ).
ותשלם מחברת הנו"ן.

ס

הקדמה
אחל מחברת סמ"ך.
סא. סב סבא סבך סבל, סג סגד סגל סגן סגר, סד סדן סדר, סהר, סח סחב סחף, סחר סחיש, סך סכל סכן סכר סכת, סל סלח סלם סלע סלף סלק סלת, סם סמדר סמך סמל סטפוניא סמר, סנסן סנורים סנפיר, סס, ס, סע סעד סעף סער, סף ספד ספח ספל ספן ספק ספר, סק סקל, סר סרב סרבל סרח סרן סרעף, סת סתיו סתם סתר.

מילה א
סא
סאה סלת (מ"ב ז, א), כי כל **סאון סאן** (ישעיהו ט, ד), **בסאסאה** (שם כז, ח), **וסאתים** שעורים (מ"ב ז, א), ענין מדה הם. בבית **סאתים** זרע (מ"א יח, לב).

מילה ב
סב
סב דמה לך דודי (שיר ב, יז), **סב** אל אחרי (מ"ב ט, יח), **הסבי** עיניך (שיר ו, ה), לבעבור **סבב** את פני הדבר (ש"ב יד, כ), והוא **מסבות** מתהפך (איוב לז, יב), אנכי **סבתי** בכל נפש בית אביך (ש"א כב, כב), **סובב סבב** הולך הרוח (קהלת א, ו), **מוסבת** שם (במדבר לב, לח), עד שהמלך **במסבו** (שיר א, יב), **ויסב** מעליהם ויבך (בראשית מב, כד), **ויסב** מאצלו (ש"א יז, ל), והנה **תסבינה** אלמותיכם (בראשית לז, ז), **יסבו** עלי רביו (איוב טז, יג), **סבוני** כדבורים (תהלים קיח, יב), **ויסב** שמואל ללכת (ש"א טו, כז), ואתה **הסבת** את לבם אחורנית (מ"א יח, לז), יסוד אחד לכלם.

מילה ג
סבא
סבאך מהול במים (ישעיהו א, כב), ונסבאם **סבואים** (נחום א, י), **ונסבאה** שכר (ישעיהו נו, יב), כי **סבא** וזולל יורש (משלי כג, כא), סר **סבאם** (הושע ד, יח), ענין שכרות המה.

מילה ד
סבך
בסבך בקרניו (בראשית כב, יג).

מילה ה
סבל
הסירותי **מסבל** שכמו (תהלים פא, ז), מתחת **סבלות** מצרים (שמות ו, ו), **ויסתבל** החגב (קהלת יב, ה), אלופינו **מסבלים** (תהלים קמד, יד), כח **הסבל** (נחמיה ד, ד), לשון טורח הם.

מילה ו
סג
מתחלק לשני מחלקות: האחד, כספך היה **לסגים** (ישעיהו א, כב), כסף **סיגים** (משלי כו, כג), מדרכיו ישבע **סוג** לב, היו לי בית ישואל **לסיג** (יחזקאל כב, יח).
השני, **והסג** אחור משפט (ישעיהו נט, יד), **נסגו** אחור (שם מב, יז), **הנסוגים** מאחרי ד' (צפניה א, ו), **מסיג** גבול (דברים כז, יז), ענין אחורנית המה.

מילה ז
סגד

יסגד לו וישתחו (ישעיהו מד, יז), **ויסגד** למו (שם מד, טו), ולדניאל **סגד** (דניאל ב, מו), לשון השתחויה.

מילה ח
סגל
והייתם לי **סגלה** (שמות יט, ה), ליום אשר אני עושה **סגלה** (מלאכי ג, יז), **וסגלת** מלכים (קהלת ב, ח).

מילה ט
סגן
ויד השרים **והסגנים** (עזרא ט, ב), **סגניא** ופחותא (דניאל ג, ב), ענין נגדים.

מילה י
סגר
ויריחו **סגרת ומסגרת** (יהושע ו, א), על **המסגרות** (מ"א ז, כט), **וסגר** פום אריותא (דניאל ו, כג), **היסגרוני** בעלי קעילה (ש"א כג, יא), **וסגרו** על **מסגר** (ישעיהו כד, כב), ענין נעילה הם.

מילה יא
סד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **מסדות** תבל (ש"ב כב, טז), **יסוד** המזבח (שמות כט, יב), על ארץ **יסדה** (עמוס ט, ו), **יסדה** ארץ (ישעיהו מח, יג), ענין אשיות המה.
השני, **סוד** ד' ליראיו (תהלים כה, יד), **נוסדו** יחד (שם ב, ב), נמתיק **סוד** (שם נה, טו), **בהוסדם** יחד עלי (שם לא, יד), **בסדם** אל תבא (בראשית מט, ו), ואת ישרים **סודו** (משלי ג, לב), על עמך יערימו **סוד** (תהלים פג, ד), כי אם גלה **סודו** (עמוס ג, ז), ענין רז הם.

מילה יב
סדן
סדין עשתה ותמכר (משלי לא, כד), הגליונים **והסדינים** (ישעיהו ג, כג), מיני בגדים המה.

מילה יג
סדר
צַלְמָוֶת וְלֹא **סְדָרִים** (איוב י, כב), כמשמעו.

מילה יד
סהר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אין שר בית **הסהר** (בראשית לט, כג), ענין סוגר בית משמר.

השני, שררך אגן **הסהר** (שיר ז, ג), **הַשְּׁבִיסִים וְהַשַּׁהֲרוֹנִים** (ישעיהו ג, יח). וכמהו בלשון ארמי, והנה השמש והירח (בראשית לז, ט), והא **שמשא וסהרא** (תרגום אונקלוס).

מילה טו

סח

סחי ומאוס (איכה ג, מה), **ונסחתם** מעל האדמה (דברים כח, סג), **יסח** ד' (משלי טו, כה), **וסחיתי** עפרה (יחזקאל כו, ד), ושמרתם את משמרת הבית **מסח** (מ"ב יא, ו), **יתנסח** אע מן ביתה (עזרא ו, יא).

מילה טז

סחב

אם לא **יסחבום** (ירמיהו מט, כ), בלואי **הסחבות** (שם לח, יב), **סחוב** והשלך (שם כב, יט), כמו משוך והשלך.

מילה יז

סחף

מטר **סוחף** (משלי כח, ג), מדוע **נסחף** אביריך (ירמיהו מו, טו), ענין כליון המה.

מילה יח

סחר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **סחרת** ירך (יחזקאל כז, טו), שבו **וסחרוה** (בראשית לד, י), **סוחרים** (שם לז, כח), **עבר לסחר** (שם כג, טז), **ומסחר** הרכלים (מ"א י, טו), והיה **סחרה ואתננה** (ישעיהו כג, יח), לשון כנעה המה.

השני, לבי **סחרחר** (תהלים לח, יא), **סחרו** אל ארץ (ירמיהו יד, יח), **צנה וסחרה** אמתו (תהלים צא, ד).

מילה יט

סחיש

ובשנה השנית **סחיש** (מ"ב יט, כט), צמחי ספיחים, או ספיחי ספיחים.

מילה כ

סך

מתחלק למחלקות ולענינים: האחד, **ויסך** בדלתים ים (איוב לח, ח), **סככים** בכנפיהם (שמות כה, כ), **באברתו יסך** לך (תהלים צא, ד), **ותסך** עלימו (שם ה, יב), **סכתה** בענן לך (איכה ג, מד), **כי אעבר בסך** (תהלים מב, ה). ומגזרתם, **את מסך** הפתח (שמות לה, טו), **והמסכה**

הנסוכת (ישעיהו כה, ז), **והמסכה** צרה (שם כח, כ), אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם **המסכת** (שופטים טז, ג), **סכותה** לראשי ביום נשק (תהלים קמ, ח).
השני, **נסכתי** מלכי (תהלים ב, ו), **וסוך** לא **סכתי** (דניאל י, ג), **כי** אם **אסוך** שמן (מ"ב ד, ב), ורחצת **וסכת** (רות ג, ג), ממשח **הסוכך** (יחזקאל כח, יד), והכן **הסוכך** (נחום ב, ו). ומגזרתם על בשר אדם לא **ייסך** (שמות ל, לב), ואם על ירחיקנו **ויסך** יקרבנו.
השלישי, ואת אפדת **מסכת** זהבך (ישעיהו ל, כב), עגל **מסכה** (שמות לב, ד), פסלי **ונסכי** צום (ישעיהו מח, ה), **כי** שקר **נסכו** (ירמיהו י, יד), את **סכות** מלככם (עמוס ה, כו), ענין **יציקה** ומער. ומגזרתם, **ויסך** אתם לד' (ש"ב כג, טז), ויבא שאול **להסך** את רגליו (ש"א כד, ד), אך **מסיך** הוא את רגליו (שופטים ג, כד), **נסיכי** צפון (יחזקאל לב, ל).
הרביעי, **וסכסכתי** מצרים (ישעיהו יט, ב), ואת איביו **יסכסך** (שם ט, י).

מילה כא

סכל

סכל נא עצת אחיתפל (ש"ב טו, לא), וגם בדרך **כשהסכל** הלך (קהלת י, ג), **סכלות** (שם י, א), ודעתם **יסכל** (ישעיהו מד, כה), **סכלים** (ירמיהו ד, כב), **הסכלת** עשו (בראשית לא, כח), הללות **ושכלות** (קהלת א, יז).

מילה כב

סכן

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **הסכן** נא עמו ושלם (איוב כב, כא), הלאל **יסכן** גבר כי **יסכן** עלימו (שם כב, ב), **ההסכן הסכנתי** (במדבר כב, ל), ענין תכן הם.
השני, ערי **מסכנות** (שמות א, יא), לך בא אל **הסכן** (ישעיהו כב, טו), ענין אוצרות הם.
השלישי, ותהי למלך **סכנת** (מ"א א, ד), בוקע עצים **יסכן** בם (קהלת י, ט), ענין חמום.

מילה כג

סכר

ויסכרו מעינות (בראשית ח, ב), **יסכר** פי דוברי שקר (תהלים סג, יב), **וסכרתי** את מצרים (ישעיהו יט, ד), כל עשי **שכר** אגמי נפש (שם יט, י), לשון מסגר.

מילה כד

סכת

הסכת ושמע (דברים כז, ט).

מילה כה
סל
מתחלק לשבע מחלקות: האחד **סל** המצות (ויקרא ח, ב), **סלי** חרי (בראשית מ, טז), כבוצר על **סלסלות** (ירמיהו ו, ט).
השני, **הסללות** באו העיר (שם לב, כד), וישפכו **סללה** על העיר (ש"ב כ, טו), מיני כלי קרב הם.
השלישי, **מסלול** ודרך (ישעיהו לה, ח), **במסלה** נעלה (במדבר כ, יט), **סלו סלו** (ישעיהו נז, יד), **סלה** כל אבירי (איכה א, טו), **סלוה** כמו ערמים (ירמיהו נ, כו), **ויסלו** עלי ארחות אידם (איוב ל, יב), **מסתולל** בעמי (שמות ט, יז), דרך לא **סלולה** (ירמיהו יח, טו), ענין רמיסה הם.
הרביעי, לא **תסלה** בכתם אופיר (איוב כח, טז), **המסלאים** בפז (איכה ד, ב), ענין ערך הם.
החמישי, **סלסלה** ותרוממך (משלי ד, ח), **סלו** לרכב בערבות (תהלים סח, ה), אשרי אדם עוז לו בך **מסלות** בלבבם (שם פד, ו), ענין רוממות הם.
הששי, עוד יהללוך **סלה** (שם פד, ה), 'נצח סלה עולם ועד', אבחנך על מי מריבה סלה (תהלים פא, ח), בני יעקב ויוסף סלה (שם עז, טז), ענין אחד להם.
השביעי, **סלון** ממאיר וקוץ מכאב (יחזקאל כח, כד), סרבים **וסלונים** (שם ב, ו), ענין קמשונים הם.

מילה כו
סלד
ואסלדה בחילה (איוב ו, י), כמו ואשועה בחילה. ויתכן להיות מלשון ביצה הסולדת ? באור.

מילה כז
סלח
הסלח לכל עונכי (תהלים קג, ג), **סלח** נא לעון העם הזה (במדבר יד, יט), אדני **סלחה** (דניאל ט, יט), **סלחתי** כדבריך (במדבר יד, כ), כמשמעו.

מילה כח
סלם
והנה **סלם** מצב ארצה (בראשית כח, יב).

מילה כט
סלע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **סלעים** מחסה לשפנים (תהלים קד, יח), עוללים אל **הסלע** (שם קלז, ט), ובנקיקי **הסלעים** (ישעיהו ז, יט), ודברתם אל הסלע (במדבר כ, ח), ענין צורים. השני, **וסלעו** ממגור יעבוי (ישעיהו לא, ט), יי' **סלעי** ומצדתי אתה (ש"ב כב, ב).

מילה ל
סלף

ויסלף דברי צדיקים (שמות כג, ח), **וסלף** בה שבר ברוח (משלי טו, ד), **וסלף** בגדים (שם יא, ג), ענין מוטה הם.

מילה לא
סלק

די **סליקו** מן לוחך (עזרא ד, יב).

מילה לב
סלת

סלת חטים תעשה אתם (שמות כט, ב), קמח נקי.

מילה לג
סם

קח לך **סמים** (שמות ל, לד), מיני סמנים ומרקחים הם [נ"וו מרקחת בשמים הם].

מילה לד
סמדר

והגפנים **סמדר** (שיר ב, יג), ענין פרח ונצה הם.

מילה לה
סמך

סמכוני באשישות (שיר ב, ה), **סומך** ד' לכל הנפלים (תהלים קמה, יד), **סמוך** לבו לא ייירא (תהלים קיב, ח), לשון תמיכה.

מילה לו
סמל

סמל הקנאה (יחזקאל ח, ג), ענין אלילי.

מילה לז
סמפוניא

פסנתרין **סומפניא** (דניאל ג, ה), מכלי הנגינות הוא.

מילה לח
סמר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **תסמר** שערת בשרי (איוב ד, טו), **סמר** מפחדך בשרי (תהלים קיט, קכ), כילק **סמר** (ירמיהו נא, כז), ענין דחיפה והנעה המה.
השני, ויחזקהו **במסמרים** (ישעיהו מא, ז), **וכמשמרות** נטועים (קהלת יב, יא), וברזל לרב **למסמרים** לדלתות השערים (דה"א כב, ג).

מילה לט
סנסן
אחזה **בסנסניו** (שיר ז, ט), ענינו ענפים וכפות. ויתכן להיות מגזרת סנה.

מילה מ
סנורים
הכו **בסנורים** (בראשית יט, יא), ויכם **בסנורים** (מ"ב ו, יח), פקוח עינים בלא ראות.

מילה מא
סנפיר
סנפיר וקשקשת (ויקרא יא, ט), ענין ציצים הם.

מילה מב
סס
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, וכצמר יאכלם **סס** (ישעיהו נא, ח), כמשמעו המרקיב צמר.
השני, **סוס** ורכבו (שמות טו, א).
השלישי, ותור **וסוס** ועגור (ירמיהו ח, ו), **כסוס** עגור כן אצפצף (ישעיהו לח, יד).

מילה מג
ס
מתחלק לשני מחלקות: האחד, על פניו **מסוה** (שמות לד, לג), ובדם ענבים **סותה** (בראשית מט, יא), ענין בגד הוא.
השני, **מסה** ומריבה (שמות יז, ז), אשר **נסוני** אבותיכם (תהלים צה, ט), **נסתם** את ד' (שמות יז, ז), כיום **מסה** במדבר (תהלים צה, ח).

מילה מד
סע

מסעי בני ישראל (במדבר לג, א), **ויסיעו** אבנים גדולות (מ"א ה, לא), מרוח **סעה מסער** (תהלים נה, ט), וארון ברית ד' **נסע** (במדבר י, לג), חניה **מסע** ושריה (איוב מא, יח), ורוח **נסע** מאת ה' (במדבר יא, לא), **נסע** לפניהם (שם י, לג), כלי קרב הוא.

מילה מה
סעד

וסעדו לבכם (בראשית יח, ה), ולחם לבב אנוש **יסעד** (תהלים קד, טו), **סעד** לבך פת לחם (שופטים יט, ה), **סעדני** ואושעה (תהלים קיט, קיז).

מילה מו
סעף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **בסעפתיו** קננו כלי עוף השמים (יחזקאל לא, ו), **מסעף** פארה (ישעיהו י, לג), ענין דליות וסנסנים המה.

השני, **סעפים** שנאתי (תהלים קיט, קיג), על שתי **הסעפים** (מ"א יח, כא), **שעיפי** שיבוני (איוב כ, ב), **בשעפים** מחזיונות לילה (שם ד, יג), ענין מזמות והרהורין.

מילה מז
סער

שער קטב (ישעיהו כה, ב), והנה רוח **סערה** (יחזקאל א, ד), וסביביו **נשערה** מאד (תהלים נ, ג), וקדמנים אחזו **שער** (איוב יח, כ), ענין אחד.

מילה מח
סף

מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **ספו** תמו מן בלהות (תהלים עג, יט), האף **תספה** (בראשית יח, כג), ויש **נספה** בלא משפט (משלי יג, כג), **אסף** אדם ובהמה (צפניה א, ג), **אסף אסיפם** (ירמיהו ח, יג), ענין כליון הם.

השני, למען **ספות** הרוה (דברים כט, יח), **לספות** עוד (במדבר לב, יד), **ספו** על זבחיכם (ירמיהו ז, כא), אל **תוֹסֵף** על דבריו (משלי ל, ו).

השלישי, **סף** השער (יחזקאל מ, ו), בחרתי **הסתופף** בבית ה' (תהלים פד, יא), **בתתם ספם** את **ספי** (יחזקאל מג, ח), **וינעו** אמות **הספים** (ישעיהו ו, ד).

הרביעי, שם את ירושלם **סף** רעל (זכריה יב, ב), וטבלתם בדם אשר **בסף** (שמות יב, כב), משכב **וספות** (ש"ב יז, כח), ענין כלים וכסות.

החמישי, **סוף** חבוש לראשי (יונה ב, ו), לגזר ים **סוף** (תהלים קלו, יג), את והב **בסופה** (במדבי כא, יד), אשר הוביש ד' את מי ים **סוף** (יהושע ב, י), ענין מצולה המה.

השני, ד' **בסופה** ובשערה (נחום א, ג), **כסופות** בנגב (ישעיהו כא, א), **כעבור סופה** (משלי י, כה), ענין סער המה.
השביעי, גם תבן גם **מספוא** (בראשית כד, כה), לתת **מספוא** לחמרו (שם מב, כז), ענין בליל המה.
השמיני, **סוף** דבר הכל נשמע (קהלת יב, יג), מראש ועד **סוף** (קהלת ג, יא), באשר הוא **סוף** כל האדם (שם ז, ב), **וסופו** על הים האחרון (יואל ב, כ), ענין תכלית הוא, והם קרובים למחלקה הראשנה.

מילה מט

ספד

מספד בית האצל (מיכה א, יא), **כמספד** על היחיד (זכריה יב, י), **וספדה** הארץ (זכריה יב, יב), ענין קינות הם.

מילה נ

ספח

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ספחני** נא (ש"א ב, לו), **ונספחו** על בית יעקב (ישעיהו יד, א), תחת חרול **יספחו** (איוב ל, ז), **מהסתפח** בנחלת ד' (ש"א כו, יט).
השני, **ושפח** ד' (ישעיהו ג, יז), ולשאת **ולספחת** (ויקרא יד, נו), **מספחה** (שם יג, ו).
השלישי, ולא תקצרו את **ספיחיה** (ויקרא כה, יא), את **ספיח** קצירך (שם כה, ה), אכול השנה **ספיח** (מ"ב יט, כט), תשטף **ספיחיה** עפר ארץ (איוב יד, יט).

מילה נא

ספל

בספל אדירים הקריבה (שופטים ה, כה).

מילה נב

ספן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ושפני** טמוני חול (דברים לג, יט), בבתיכם **ספונים** (חגי א, ד), **וספון** בארז (ירמיהו כב, יד), כי שם חלקת מחקק **ספון** (דברים לג, כא), **ויספן** את הבית גבים (מ"א ו, ט), קרוב מן צפון צפון וסכוך ענין אחד.
השני, ויונה ירד אל ירכתי **הספינה** (יונה א, ה), ספינה ואניה ענין אחד להם.

מילה נג

ספק

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ספקו** עליך כפים (איכה ב, טו), **ויספק** את כפיו (במדבר כד, י), **וספק** מואב בקיאו (ירמיהו מו, כח), תחת רשעים **ספקם** (איוב לד, כו), **ישפק** עלימו (שם כו, כג), ספקי כמו מחאו, ענין אחד.

השני, במלאות **ספקו** (שם כ, כב), פשע ביניני **יספוק** (שם לד, לז), אם ישפק עפר שמרון (מ"א כ, י), כִּי חֵמָה פֶּן יְסִיתְךָ **בְשִׁפְקּ** (איוב לו, יח).

מילה נד

ספר

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **מספר** בני ישראל (הושע ב, א), **וספר** הכוכבים (בראשית טו, ה), **אספרם** מחול ירבון (תהלים קלט, יח), אשר לא **יספרו** (מ"א ח, ה), ענין מנין המה.

השני, **ספר** אתה למען תצדק (ישעיהו מג, כו), **ויספר** העבד (בראשית כד, סו), ענין הגדה.

השלישי, ואכתב **בספר** (ירמיהו לב, י), ויקראו **ספרי** המלך (אסתר ג, יב), ועל **ספרך** כלם יכתבו (תהלים קלט, טז), הלא **בספרתך** (שם נו, ט), אמחנו **מספרי** (שמות לב, לג), **וספרין** פתיחו (דניאל ז, י).

הרביעי, נפך **ספיר** ויהלם (שמות כח, יט), מעלפת **ספירים** (שיר ה, יד), לבנת **הספיר** (שמות כד, י).

מילה נה

סק

אם **אסק** שמים (תהלים קלט, ח), **להנסקה** מן גבא **והסק** דניאל מן גבא (דניאל ו, כד). פתרונו כמו הועל, ויעל (שמות י, יב), בלשון ארמית 'ויסק' (תרגום אונקלוס).

מילה נו

סקל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וסקלתו** באבנים (דברים יג, יא), **סקל** נבות וימת (מ"א כא, ד), **וסקלהו** אנשי עירה (דברים כב, כא), **כי סקל יסקל** (שמות יט, יג), לשון רגימה.

השני, סלו סלו המסלה **סקלו** מאבן (ישעיהו סב, י), **ויסקלהו** (שם ה, ב), לנקותו מאבן.

מילה נז

סר

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **סירים** סבוכים (נחום א, י), כקול **הסירים** תחת **הסיר** (קהלת ז, ו), לשון קמשונים המה.

השני, **סיר** נפוח (ירמיהו א, יג), את **הסירות** (שמות לח, ג), **בסירות** דוגה (עמוס ד, ב), שפת **הסיר** (מ"ב ד, לח), ענין רודים המה.

השלישי, **סר** סבאם (הושע ד, יח), **סרו** מהר (שמות לב, ח), הכל **סר** (תהלים יד, ג), הנה דמשק **מוסר** מעיר (ישעיהו יז, א), **יפה** **וסרת** **טעם** (משלי יא, כב), **וסורי** בארץ יכתבו (ירמיהו יז, יג), דרכי **סורר** (איכה ג, יא). ויתכן להיות סורר מגזרת 'סירים סבוכים', כענין הנני שך את דרכך בסירים (הושע ב, ח).

הרביעי, **ומסרות** ערוד מי פתח (איוב לט, ה), **מוסר** מלכים פתח (שם יב, יח), **ומוסרתיך** אנתק (נחום א, יג), **איסירם** כשמע לעדתם (הושע ז, יב), ענין קשר המה.

החמישי, **יסר** **יסרני** יה (תהלים קיח, יח), **ויסרני** מלכת בדרך העם (ישעיהו ח, יב), הרב עם שדי **יסור** (איוב מ, ב), וכנניהו שר הלוים במשא **יסור** במשא כי מבין הוא (דה"א טו, כב), ענין תוכחות המה.

הששי, **אסורה** נא ואראה (שמות ג, ג), כי **סר** לראות (שם ג, ד), **סורה** אדני **סורה** אלי (שופטים ד, יח), אכן **סר** מר המות (ש"א טו, לב), **ויסורו** אליו (בראשית יט, ג), **יסור** שמה לאכל (מ"ב ד, ח), **ויסר** אליה (שופטים ד, יח), כמשמעו ויט אליה.

השביעי, כי כפרה **סררה** **סרר** ישראל (הושע ד, טז), כי דבר **סרה** (דברים יג, ח), אך **סוררים** (תהלים סח, ז), על דגן ותירוש יתגוררו **יסורו** בי (הושע ז, יד), ענין מררות המה.

מילה נח

סרב

כי **סרבים** וסלונים (יחזקאל ב, ו), ענין מרדות ומיאון הוא.

מילה נט

סרבל

כפתו **בסרבליהון** (דניאל ג, כא), **וסרבליהון** לא שנו (דניאל ג, כז), ענין מלבוש.

מילה ס

סרח

וסרח העדף (שמות כו, יב), **סרוחי** טבולים (יחזקאל כג, טו), **תסרח** על אחרי המשכן (שמות כו, יב), וסר מרוח **סרוחים** (עמוס ו, ז), יהיה **סרוח** (שמות כו, יג), ענין עודף ויתרות המה.

מילה סא

סריס

לסריסים אשר ישמרו את שבתותי (ישעיהו נו, ד), ויקצף פרעה על שני **סריסיו** (בראשית מ, ב), **וסריסי** המלך הגיעו (אסתר ו, יד), כמשמעו.

מילה סב
סרן
סרני פלשתים (יהושע יג, ג), ובעיני **הסרנים** לא טוב אתה (ש"א כט, ו), **וסרני** נחשת (מ"א ז, ל), רב וסריס כמשמעו.

מילה סג
סרעף
ותרבינה **סרעפתיו** (יחזקאל לא, ה), ענין ענפים המה.

מילה סד
סרפד
תחת **הסרפד** יעלה הדס (ישעיהו נה, יג), ענין חרול הוא.

מילה סה
סת
ויסת את דוד (ש"ב כד, א), פן **יסיתך** (איוב לו, יח), פן **יסית** אתכם חזקיהו (ישעיהו לו, יח), **ותסיתני** בו (איוב ב, ג), ענין פתוי הם. אף **הסיתך** מפי צר (שם לו, טז), **ויסיתם** אלהים (דה"ב יח, לא), כמשמעו [וישיאם] אלהים, הם קרובים לעליונים, אבל הענין ירחיקם כמעט.

מילה סו
סתו
כי הנה **הסתו** עבר (שיר ב, יא), לשון חורף הוא.

מילה סז
סתם
כל **סתום** לא עממוך (יחזקאל כח, ג), **ובסתם** חכמה תודיעני (תהלים נא, ח), כי **סתמים** וחתמים (דניאל יב, ט), **סתמום** פלשתים (בראשית כו, טו), **שתם** תפלתי (איכה ג, ח), לשון סכר המה.

מילה סח
סתר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, דבר **סתר** לי אליך (שופטים ג, יט), ולמחסה **ולמסתור** (ישעיהו ד, ו).
השני, וביתה דנה **סתרה** (עזרא ה, יב), ענין חורבה היא, כמו כן: יהי עליכם סתרה (דברים לב, לח).

ותשלם מחברת הסמ"ך.

ע

הקדמה

אחל מחברת עי"ן.

עב. עבד עבט עבר עבש עבת, עג עגב עגל עגם, עד עדן ערף עדר עדש, עו עור עות, עז עזב עזק עזר, עט עטן עטף עטר עטש, עכס עכר. על עלג עלז עלט עלם עלס עלף עלץ עלק, עם עמד עמל עמס עמק עמר עמת, ען ענב ענג ענד ענף ענק ענש, עס, ע, עף עפל עפר, עץ עצב עצל עצם עצר, עק עקב עקד עקל עקר עקש, ער ערב ערג ערד ערך ערל ערם ערס ערף ערפל ערץ ערק, עש עש עשב עשן עשק עשׁק עשׁר עשר עשת עשתר, עת עתר עתק עתר.

מילה א

עב

מתחלק לשלש ענינים: האחד, **עבים** סתר לו (איוב כה, יד), בקר לו **עבות** (ש"ב כג, ד), אם ימלאו **העבים** (קהלת יא, ג), הנה **עב** קטנה ככף איש (מ"א יח, מד), ענין גשם.

השני, **ועב** עץ (יחזקאל מא, כה), וצלעות הבית **והעבים** (שם מא, כו).

השלישי, קטני **עבה** (מ"א יב, י), שמנת **עבית** כשית (דברים לב, טו), **במעבה** האדמה (מ"א ז, מו), **בעבי** גבי מגיניו (איוב טו, כו), **ועביו** טפח (מ"א ז, כו), כמשמעו.

מילה ב

עבד

עבד ואמה (ויקרא כה, מד), **ועבדך** שש שנים (דברים טו, יב), **עבדת עבד** (ויקרא כה, לט), **לעבד עבדת עבדה** (במדבר ד, מז), **ועבדה** רבה (בראשית כו, יד), **ולעבד** עברתו נכריה עבדתו (ישעיהו כח, כא).

מילה ג

עבט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, לא תבא אל ביתו **לעבט עבטו** (דברים כד, י), יוציא לך את **העבט** (שם כד, יא), לא תשכב **בעבטו** (שם כד, יב), ענין חבל המה.

השני, לא **יעבטון** ארחותם (יואל ב, ז), פתרונו לפי ענינו לשון עיקול הוא.

מילה ד

עבר

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, ויאמר אליהם **עברי** אנכי (יונה א, ט), כי תקנה עבד **עברי** (שמות כא, ב), כי לא כנשים המצרית **העברית** (שם א, יט), בא אלי העבד **העברי** (בראשית לט, יז).

השני, **ויתעבר** ד' בי למענכם (דברים ג, כו), שמע ד' **ויתעבר** (תהלים עח, כא), **מתעברו** חוטא נפשו (משלי כ, ב), עֹבֵר **מתעבר** על ריב לא לו (שם כו, יז), ליום **עברות** יובלו (איוב כא, ל), יום **עברה** היום ההוא (צפניה א, טו), ועל עם **עברתי** אצונו (ישעיהו י, ו), לשון קצף המה.

השלישי, **בעבר** הירדן (בראשית נ, י), כל **מעבר** מטה מוסדה (ישעיהו ל, לב), את **מעבר** יבק (בראשית לב, כב), **בעברי** פי פחת (ירמיהו מח, כח), ואת העם **העביר** אתו לערים (בראשית מח, כא), שן הסלע **מהעבר** מזה (ש"א יד, ד), כתובים משני **עבריהם** (שמות לב, טו), **ויעבר** ברתוקות זהב (מ"א ו, כא), ושלום היה לו מכל **עבריו** (שם ד, כד), ואתן להם **יעברום** (ירמיהו ח, יז), וכל ישראל **עברו** את תורתך (דניאל ט, יא), כי **עברתי** את פי ד' ואת דבריך (ש"א טו, כד), לא אוכל **לעבר** את פי ד' (במדבר כב, יח), **מעבירים** עם ד' (ש"א ב, כד), יסוד אחד להם והענין מחלקם. ויתכן להיות מגזרתם שורו **עבר** ולא יגעיל (איוב כא, י), ויש מהפותרים אשר אומרים מלה זאת מלשון משנה. וגם יתכן להיות מגזרתם לא אוסיף עוד **עבור** לו (עמוס ז, ח), גם ד' **העביר** חטאתך לא תמות (ש"ב יב, יג), נשא עון **ועבר** על פשע (מיכה ז, יח), ומה לא תשא פשעי **ותעביר** את עוני (איוב ז, כא), ענין אחד להם.

הרביעי, כי **לבעבור** נסות אתכם (שמות כ, כ), למען ייטב לי **בעבורך** (בראשית יב, יג), **לבעבור** סבב את הדבר (ש"ב יד, כ). 'בעבור ובגלל ולמען', ענין אחד להם.

החמישי, ויאכלו **מעבור** הארץ (יהושע ה, יא), ענין תבואה הוא.

מילה ה

עבש

עבשו פרדות תחת מגרפתיהם (יואל א, יז), פתרונו לפי הענין, אותו הלבן שיגדל בחביות.

מילה ו

עבת

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **עבתים** חדשים (שופטים טו, יג), **וכעבות** העגלה חטאה (ישעיהו ה, יח), אסרו חג **בעבתים** (תהלים קיח, כז), **בעבתות** אהבת (הושע יא, ד), קצץ **עבות** רשעים (תהלים קכט, ד).

השני, תחת כל אלה **עבתה** (יחזקאל ו, יג), וענף עץ **עבת** (ויקרא כג, מ), והגדול דבר הות נפשו הוא **ויעבתוה** (מיכה ז, ג).

מילה ז
עג
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ועגת** שערים (יחזקאל ד, יב), **תעגינה** לעיניהם (שם), **עגת** מצות (שמות יב, לט), אם יש לי **מעוג** כי אם מלא כף קמח בכד (מ"א יז, יב), ענין חלה חם.
השני, הלהן **תעגנה** (רות א, יג).
השלישי, בחנפי **לעגי מעוג** (תהלים לה, טז), ענין איסר כלא הוא.

מילה ח
עגב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ועגבי** לקול בכים (איוב ל, לא), והנך להם כשיר **עגבים** (יחזקאל לג, לב), הללוהו במנים **ועגב** (תהלים קן, ד), כלי זמר הוא.
השני, אל בני אשור **עגבה** (יחזקאל כג, יב), **ותעגבה** עליהם (יחזקאל כג, טז), ובכל אשר עגבה (יחזקאל כג, ז).

מילה ט
עגל
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **עגל** בן בקר (ויקרא ט, ב), **עגלה** יפה פיה מצרים (ירמיהו מו, כ), **בעגלים** בני שנה (מיכה ו, ו), **לעגלות** בית און (הושע י, ה), **עגלים** ישקון (שם עג, ב), **עגלה** משלשת (בראשית טו, ט), בין בתרי **העגל** (ירמיהו לד, יט), כמשמעם.
השני, **עגל** סביב (מ"א ז, כג), ושאול שכב **במעגל** (ש"א כו, ה), ענין הקפה הם.
השלישי, **ועגילים** על אזנך (יחזקאל טז, יב), **עגיל** וכומז (במדבר לא, ג), מיני נזמים.
הרביעי, **עגלה** על שני הנשיאים (שם ז, ג), **עגלות** ישרף באש (תהלים מו, י), שש **עגלת** צב (במדבר ז, ג), **והעגלה** באה (ש"א ו, יד), מלאכת אופני גלגל המה.
החמישי, **מעגל** צדיק תפלס (ישעיהו כו, ז), נעו **מעגלתיה** (משלי ה, ו), פלס **מעגל** רגלך (שם ד, כו), ענין נתיב המה.

מילה י
עגם
עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה), ענין עצבון הוא.

מילה יא
עד

מתחלק לאחד עשר מחלקות: האחד, בטחו בד' **עדי עד** (ישעיהו כו, ד), **עדיך** כל בשר יבאו (תהלים סה, ג), **עד** פה תבוא (איוב לח, יא), ותבאי **בעדי עדיים** (יחזקאל טז, ז), **עד** עולמי **עד** (ישעיהו מה, יז), **לעד עד** עולם (שם ל, ח), ענין אחד להם.

השני, **ותעד** נזמה וחלייתה (הושע ב, טז), את הנזר ואת **העדות** (מ"ב יא, יב), הורד **עדיך** (שמות לג, ה), **ואעדך עדי** (יחזקאל טז, יא), **וצבי עדיו** (שם ז, כ), המשביע בטוב **עדיך** (תהלים קג, ה), ענין חלי הם.

השלישי, אז חלק **עד** שלל (ישעיהו לג, כג), בבקר יאכל **עד** (בראשית מט, כז), חבלי רשעים עודני (תהלים קיט, סא), ענין שלל המה, וכל שלל בלשון ארמי 'עדאה'.

הרביעי, **מעדה** בגד ביום קרה (משלי כה, כ), שן רעה ורגל **מועדת** (שם כה, יט), וכבגד **עדים** כל צדקתינו (ישעיהו סד, ה), מלכותא **עדת** מנך (דניאל ד, כח), **העדיו** שלטנהון (שם ז, יב), די לא **תעדה** (שם ו, ט), לא **עדה** עליו שחל (איוב כח, ח), **מהעדה** מלכין ומהקים מלכין (דניאל ב, כא), כמו [נ"וו כלומר] מעביר מלכים ומקים מלכים, ענין אחד להם.

החמישי, **עדת** ישראל (שמות יב, ו), **עדת** דברים (שופטים יד, ח), **עדת** אבירים (תהלים סח, לא), ענין להק וקהלה הם.

הששי, **עדות** ביהסף שמו (תהלים פא, ו), צור **תעודה** (ישעיהו ח, יז), **עדותיו** ואת חקתיו (מ"ב כג, ג), **והועד** בבעליו (שמות כא, כט), בשמים **עדי** (איוב טז, יט), על פי שני **עדים** (דברים יט, טו), **עדותיך** וחקיך (דה"א כט, יט), **ויעדהו** לאמר (מ"א כא, י), לשון סעד המה.

השביעי, **עוד** היום (ישעיהו י, לב), הן **בעודני** חי (דברים לא, כז), **עוד** זה מדבר (איוב א, טז), ולא אם **עודני** חי (ש"א כ, יד), **עודם** מדברים עמו (אסתר ו, יד), **עד** כל ימי הארץ (בראשית ח, כב), **עודנו** מדבר עמם (שם כט, ט).

השמיני, ואנחנו קמנו **ונתעודד** (תהלים כ, ט), **מעודד** ענוים ה' (שם קמז, ו), יתום ואלמנה **יעודד** (תהלים קמו, ט).

התשיעי, כי **למועד מועדים** וחצי (דניאל יב, ז), עוד חזון **למועד** (חבקוק ב, ג), המלכים **נועדו** (תהלים מח, ה), מן **המועד** אשר **יעדו** (ש"ב כ, ה), אשר לא **יעדה** (שמות כא, ח), **הנועדים** (במדבר יד, לה), **ונועדתי** (שמות כה, כב), אשר **אועד** לכם (שם כט, מב), אנה פניך **מעדות** (יחזקאל כא, כא), אלה **מועדי** ה' (ויקרא כג, ד).

העשירי, מה **אעידך** (איכה ב, יג), מי כמוני ומי **יעדני** (ירמיהו מט, יט).

העשתי עשרה, האזינה **עדי** (במדבר כג, יט), **ועדיכם** אתבונן (איוב לב, יב), ענין אמירה הם.

ויתכן להיות מגזרת המחלקה הראשונה.

מילה יב
עדן
מתחלק לשני מחלקות: האחד, והוא יתן **מעדני** מלך (בראשית מט, כ), האכלים **למעדנים** (איכה ד, ה), ונחל **עדניך** תשקם (תהלים לו, ט), **ויתעדנו** בטובך הגדול (נחמיה ט, כה), שמעי זאת **עדינה** (ישעיהו מז, ח), וילך אליו אגג **מעדנת** (ש"א טו, לב), ענין תענוגים המה.
השני, התקשר **מעדנות** כימה (איוב לח, לא).

מילה יג
עדף
ולא **העדיף** המרבה (שמות טז, יח), ואת כל **העדף** (שם טז, כג), חצי היריעה **העדפת** (שם כו, יב), כמו הנותרת.

מילה יד
עדר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **עדר עדר** לבדו (בראשית לב, יז), וישת לו **עדרים** לבדו (שם ל, מ).
השני, וכל ההרים אשר **במעדר יעדרון** (ישעיהו ז, כה), לא יזמר ולא **יעדר** (שם ה, ו), וכל אנשי מלחמה **עדרי** מערכה בלבב שלם (דה"א יב, לח), פתרונו לפי ענינו, ענין תקון המה.
השלישי, אחת מהנה לא **נעדרה** (ישעיהו לד, טז), איש לא **נעדר** (שם מ, כו), כמו: לא נפקד, לא נחסר.

מילה טו
עדש
לחם ונזיד **עדשים** (בראשית כה, לד), מיני זרעונים הם.

מילה טז
עו
ועוה פניה (ישעיהו כד, א), **עַוֵּה עַוֵּה עַוֵּה** (יחזקאל כא, לב), **עותה** ושתי המלכה (אסתר א, טז), **העוינו** הרשענו (תהלים קו, ו), רוח **עועים** (ישעיהו יט, יד), כמשמעם.

מילה יז
עור
עורת או שבור (ויקרא כב, כב), או פקח או **עור** (שמות ד, יא), **העורים** והפסחים (ש"ב ה, ו), ואת עיני צדקיהו **עור** (מ"ב כה, ז), כמשמעו.

מילה יח
עות
מעות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו), ראיתה ד' **עותתי** (איכה ג, נח), **לעות** אדם בריבו (שם ג, לו).

מילה יט
עז
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **עזי** וזמרת יה (שמות טו, ב), ד' **עזי** ומעזי (ירמיהו טז, יט), מגדל **עז** (תהלים סא, ד), ד' **בעזך** ישמח מלך (שם כא, ב), ובמים **עזים** נתיבה (ישעיהו מג, טז), יתר שאת ויתר **עז** (בראשית מט, ג), **עזי** אליך אזמרה (תהלים נט, יח), ענין כח הם.
השני, **העיזו** בני בנימן (ירמיהו ו, א), **העיזו** אל תעמדו (שם ד, ו), שלח **העז** את מקנך (שמות ט, יט), לשון קביצה המה.
השלישי, **ועז** משולשת (בראשית טו, ט), וצפיר **העזים** (דניאל ח, ח), כמשמעו.

מילה כ
עזב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, בצאת **עזבוניך** מימים (יחזקאל כז, לג), **עזב תעזב** עמו (שמות כג, ה), עליך **יעזב** חלכה (תהלים י, יד), ענין עזרה המה.
השני, אל נא **תעזב** אתנו (במדבר י, לא), כי רצץ **עזב** דלים (איוב כ, יט), ואל **תעזבני** אלהי ישעי (תהלים כז, ט), **ועזבו** לאחרים חילם (שם מט, יא), לשון נטישה המה.

מילה כא
עזק
ויעזקהו ויסקלהו (ישעיהו ה, ב), פתרונו לפי ענינו, כמו ויפנהו.

מילה כב
עזר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **עזרה** בצרות נמצא מאד (תהלים מו, ב), וד' אלהים **יעזר** לי (ישעיהו נ, ז), **עזרי** מעם ד' (תהלים קכא, ב).
השני, **ומהעזרה** הקטנה עד **העזרה** הגדולה (יחזקאל מג, יד).

מילה כג
עט
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, לשוני **עט** סופר מהיר (תהלים מה, ב), **בעט** ברזל ועפרת (איוב יט, כד), לשקר עשה **עט** שקר ספרים (ירמיהו יח, ח).

השני, **עטה** אור (תהלים קד, ב), מעיל צדקה **יעטני** (ישעיהו סא, י), **מעטה** תהלה (שם סא, ג), כבגד **יעטה** (תהלים קט, יט), ועל שפם **יעטה** (ויקרא יג, מה).
השלישי, התיב **עטא** וטעם (דניאל ב, יד), ושבעת **יעטהי** (עזרא ז, יד), קרא ממזרח **עיט** (ישעיהו מו, יא), **מעטה** לטבח (יחזקאל כא, כ), ענין מחשבה הם. ויתכן להיות מגזרתם **ויעט** העם אל השלל (ש"א יד, לב), כמו עצה.
הרביעי, וירד **העיט** (בראשית טו, יא), וקץ עליו **העיט** (ישעיהו יח, ו), **העיט** צבוע נחלתי **העיט** סביב עליה (ירמיהו יב, ט), **לעט** צפור כל כנף (יחזקאל לט, ד), שלמה אהיה **כעטיה** (שיר א, ז).
החמישי, **ויעט** בהם (ש"א כה, יד), כמו ויגער בהם לפי הענין.

מילה כד

עטן

עטיניו מלאו דם (איוב כד, כא).

מילה כה

עטף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, תפלה לעני כי **יעטף** (תהלים קב, א), כי רוח מלפני **יעטוף** (ישעיהו נז, טז), **בהתעטפם** כחלל (איכה ב, יב), **בהתעטף** עלי נפשי (יונה ב, ח).
השני, ועמקים **יעטפו** בר (תהלים סה, יד), המחלצות **והמעטפות** (ישעיהו ג, כב), ענין כסות הם. ויתכן להיות מגזרתם **ובהעטיף** הצאן (בראשית ל, מב), והיה **העטפים** ללבן (שם).

מילה כו

עטר

ולקחת כסף וזהב ועשית **עטרות** (זכריה ו, יא), על צר **המעטירה** (ישעיהו כג, ח), **עטרת** שנת טובתך (תהלים סה, יג), **עטרים** אל דוד (ש"א כג, כו), **לעטרת** צבי (ישעיהו כח, ה), **ועטרת** זהב (אסתר ח, טו), ענין כתר ונזר הם.

מילה כז

עטש

עטשותיו תהל אור (איוב מא, י), כמשמעו.

מילה כח

עכס

וכעכס אל מוסר אויל (משלי ז, כב), וברגליהם **תעכסנה** (ישעיהו ג, טז), את תפארת **העכסים** (שם ג, יח).

מילה כט
עכר

וכאבי **נעכר** (תהלים לט, ג), **עכר** אבי את הארץ (ש"א יד, כט), מה **עכרתנו יעכרך** ד' (יהושע ז, כה).

מילה ל
על

מתחלק לעשר מחלוקת: האחד, **על** העצים אשר **על** האש (ויקרא א, ח), **עלי** עשור **ועלי** נבל (תהלים צב, ד), למקרה במים **עליותיו** (שם קד, ג), **ומעלתהו** (יחזקאל מג, יז), ולא **תעלה** **במעלת** (שמות כ, כו), **עלית** קיר (מ"ב ד, י), הבית הזה יהיה **עליון** (מ"א ט, ח), המה **יעלו** בהר (שמות יט, יג), **עלתיך** הבשר והדם (דברים יב, כז), הקם **על** (ש"ב כג, א), הבוטה בשמים **מעלותו** (עסוס ט, ו), **יעלו** בתהו ויאבדו (איוב ו, יט).

השני, בתוך הריפות **בעלי** (משלי כז, כב), יתכן מלה זאת להיות מגזרת 'מעלי', ועוד השני. **בהעלתך** את הנרות (במדבר ח, ב), **ובהעלת** אהרן (שמות ל, ח), **העלה** נרתיה (במדבר ח, ג), ואף אלהים **עלה** בהם (תהלים עח, לא), אם **תעלה** חמת המלך (ש"ב יא, כ), לשון הבערה המה.

השלישי, אל אמונה ואין **עול** (דברים לב, ד), מכף **מעול** וחומץ (תהלים עא, ד), אף בלב **עולת** תפעלון (שם נח, ג), **ועלתה** קפצה פיה (איוב ה, טז), מה מצאו אבותיכם בי **עול** (ירמיהו ב, ה).

הרביעי, נורא **עלילה** (תהלים סו, ה), הודיעו בעמים **עלילותיו** (שם ט, יב), את אשר **התעללתי** (שמות י, ב), ושם לה **עלילת** (דברים כב, יד), רב **העלילה** (ירמיהו לב, יט), וכל **עלה** ושחיתה (דניאל ו, ה).

החמישי, **עול** ימים וזקן (ישעיהו סה, כ), התשכח אשה **עולה** (שם מט, טו), שתי פרות **עלות** (ש"א ו, י), **עלות** ינהל (ישעיהו מ, יא), מפי **עוללים** וינקים (תהלים ח, ג), והבקר עלות עלי (בראשית לג, יג).

הששי, קול **עלה** נדף (ויקרא כו, לו), **ועלהו** לא יבול (תהלים א, ג), **עלי** זית **ועלי** עץ שמן **ועלי** הדס **ועלי** תמרים (נחמיה ח, טו), והנה **עלה** זית טרף בפיה (בראשית ח, יא).

השביעי, ופרקת **עלו** (בראשית כז, מ), **עול** ברזל (דברים כח, מח), **שברתי עלך** (ירמיהו ב, כ), וחבל **על** מפני שמן (ישעיהו י, כז).

השמיני, **עולל יעוללו** כגפן (ירמיהו ו, ט), וכרמך לא **תעולל** (ויקרא יט, י), ונשאר בו **עללות** (ישעיהו יז, ו), **ועללתי** בעפר קרני (איוב טז, טו). ואף יתכן להיות מגזרת עול, שני המראות נראים בדבר.

התשיעי, רפאות **תעלה** אין לך (ירמיהו ל, יג), מה **הועיל** פסל (חבקוק ב, יח), נחלו ולא **יועילו** (ירמיהו יב, יג), ומה **נועיל כי** נפגע בו (איוב כא, טו).

העשירי, מי פלג לשטף **תעלה** (איוב לח, כה), וגם את **התעלה** מלא מים (מ"א יח, לה), המים אשר **בתעלה** לחכה (שם יח, לח), **תעלה** הברכה (ישעיהו ז, ג), כמו גולה.

מילה לא

עלג

ולשון **עלגים** תמהר לדבר צחות (ישעיהו לב, ד).

מילה לב

עלז

עליזי גאותי (ישעיהו יג, ג), ושאונה **ועלז** בה (שם ה, יד), העיר **העליזה** (צפניה ב, טו), **ותעלזנה** כליותי (משלי כג, טו), 'עלז ועלץ ועלס' קרובי ענין המה.

מילה לג

עלט

ועלטה היה (בראשית טו, יז), לשון מאפל הוא.

מילה לד

עלם

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, הנה **העלמה** הרה (ישעיהו ז, יד), על כן **עלמות** אהבוך (שיר א, ג), בן מי זה **העלם** (ש"א יז, נו), ישוב לימי **עלומיו** (איוב לג, כה), לשון נערות.

השני, ואם **העלם יעלימו** (ויקרא כ, ד), **עלימו יתעלם** שלג (איוב ו, טז), ומבשרך לא **תתעלם** (ישעיהו נח, ז), **עלמינו** למאור פניך (תהלים צ, ח), ועם **נעלמים** לא אבוא (שם כו, ד), עצמותיו מלאו **עלומיו** (איוב כ, יא), כי בשת **עלומיך** (ישעיהו נד, ד). ויתכן עלומיך כנעוריך, שתי מראות נראים במלה, והענין נוטה עמהם.

השלישי, **עולם** חסד יבנה (תהלים פט, ג), חסדי ד' **עולם** אשירה (שם פט, ב), אגורה באהלך **עולמים** (שם סא, ה), הוא ינהגנו **על מות** (שם מח, טו), אשים את שמי **לעילום** (דה"ב לג, ו), והוא בדברי הימים ענין תמיד.

הרביעי, למנצח **על מות** לבן (תהלים ט, א), על **עלמות** שיר (שם מו, א), כלי נגינות המה, וכמהו בנבלים על **עלמות** (דה"א טו, כ). ופתרון 'למנצח על מות לבן', כה נראה ענינו,

למשורר נגינות ללמד, כמו למנצח על שושן עדות מכתם לדוד ללמד (שם ס, א). ויהיה לבן כמו להבין ולבונן.

מילה לה
עלס

נחעלסה באהבים (משלי ז, יח), כחיל תמורתו ולא **יעלס** (איוב כ, יח), כנף רענים **נעלסה**. (שם לט, יג).

מילה לו
עלף

תתעלפנה הבתולות היפות (עמוס ח, יג), **מעלפת** ספירים (שיר ה, יד), ותכס בצעיף **ותתעלף** (בראשית לח, יא), ותך השמש על ראש יונה **ויתעלף** (יונה ד, ח).

מילה לז
עלץ

עלץ לבי בד' (ש"א ב, א), **תעלץ** קריה (משלי יא, י), **עליצתם** כמו לאכל עני (חבקוק ג, יד).

מילה לח
עלק

לעלוקה שתי בנות הב הב (משלי ל, טו), כמשמעו.

מילה לט
עם

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **עם** זו יצרתי לי (ישעיהו מג, כא), **עמים** הר יקראו (דברים לג, יט), אחריך בנימין **בעממיך** (שופטים ה, יד), ואת **עממי** הארץ (נחמיה ט, כד).

השני, ארזים לא **עממהו** (יחזקאל לא, ח), כל סתום לא **עממוך** (שם כח, ג), איכה **יועם** זהב (איכה ד, א), ענין כהוה הוא.

השלישי, **עמו** עז ותושיה (איוב יב, טז), **ועמכם** תמות חכמה (שם יב, ב).

הרביעי, **לעמת** המסגרת (שמות כה, כז), זה **לעמת** זה (קהלת ז, יד), **מלעמת** הבטן (מ"א ז, כ), **לעמתם** (יחזקאל א, כ), ענינו קרוב ממול.

החמישי, והניף ידו על הנהר **בעים** (ישעיהו יא, טו), ענין עז הוא לפי הענין.

מילה מ
עמד

מתחלק לארבע ענינים ולשני מחלקות: הענין האחד, **והעמדת** להם כל מתנים (יחזקאל כ, טז), יקח מכם **עמדתו** (מיכה א, יא), רגלי **עמדה** במישור (תהלים כו, יב).
והענין השני הוא קרוב לראשון. **העמודים** שנים (ירמיהו נב, כ), ויקם את **העמודים** (מ"א ז, כא), **ולעמוד** ברזל (ירמיהו א, יח).
והענין השלישי, שם **עמדו** לא תשיגם בגבעה מלחמה (הושע י, ט), **ותעמד** מלדת (בראשית כט, לה), ויך שלש פעמים **ויעמד** (מ"ב יג, יח), **כי עמדו** לא ענו עוד (איוב לב, טז), וירח **עמד** (יהושע י, יג), **ויעמד** השמש בחצי השמים (שם), ויאמר אליה אין עוד כלי **ויעמד** השמן (מ"ב ד, ו).
הענין הרביעי, למען **יעמדו** ימים רבים (ירמיהו לב, יד), על כן **עמד** טעמו בו (שם מח, יא), ואם בעיניו **עמד** הנתק (ויקרא יג, לז), ואם תחתיה **תעמד** הבהרת (שם יג, כג), **היעמד** לבך התחזקנה ידיך (יחזקאל כב, יד).
המחלקות השני, בעוד שדי **עמדי** (איוב כט, ה), וצור יצוק **עמדי** (שם כט, ו), כבודי חדש **עמדי** (איוב כט, ה).

מילה מא

עמל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **עמל** וכעס תביט (תהלים י, יד), ואון **ועמל** בקרבה (שם נה, יא), **עמל** שפתימו יכסומו (שם קמ, י).
השני, וישלט בכל **עמלו** (קהלת ב, יט), מה יתרון לאדם בכל **עמלו** (שם א, ג), ואת **עמלנו** ואת לחצנו (דברים כו, ז), ראה עניי **ועמלי** (תהלים כה, ח), וימינה להלמות **עמלים** (שופטים ה, כו), ענין עבדות הם.

מילה מב

עמס

ויעמס איש על חמורו (בראשית מד, יג), אבן **מעמסה** (זכריה יב, ג), כל **עמסיה** שרוט ישרטון (שם), **העמוסים** מני בטן (ישעיהו מו, ג), **ועמסים** על החמרים (נחמיה יג, טו), **יעמס** לנו האל ישועתנו סלה (תהלים סח, כ), לשון הרמה המה.

מילה מג

עמק

ועמק עמק מי ימצאנו (קהלת ז, כד), עברי **בעמק** הבכא (תהלים פד, ז), ושחטה שטים **העמיקו** (הושע ה, ב), **העמיקו** סרה בני ישראל (ישעיהו לא, ו).

מילה מד
עמר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, וחצנו **מעמר** (תהלים קכט, ז), המלאה לה **עמיר** (עמוס ב, יג), והבאתם את **עמר** (ויקרא כג, י).
השני, לא **תתעמר** בה (דברים כא, יד), **והתעמר** בו ומכרו (שם כד, ז), ענין סחורה.
השלישי, **והעמר** עשירית האיפה הוא (שמות טז, לו).

מילה מה
עמת
גבר **עמיתי** (זכריה יג, ז), ואל אשת **עמיתך** (ויקרא יח, כ), ולא תונו איש את **עמיתו** (שם כה, יז).

מילה מו
ען
מתחלק לענינים ולמחלקות: האחד, **ותען** להם מרים (שמות טו, כא), אשר **יענו** לו במחלות (ש"א כט, ה), קול **ענות** אנכי שמע (שמות לב, יח), על מחלת **לענות** (תהלים פח, א), ושרים כחללים כל **מעיני** בך (שם פז, ז), ענין נגינות הם.
השני, לא **תענה** ברעך (שמות כ, טו), שקר **ענה** באחיו (דברים יט, יח), **וענתה** בי צדקתי (בראשית ל, לג), בפני **יענה** (איוב טז, ח), הכרת פניהם **ענתה** בם (ישעיהו ג, ט), הנני **ענו** בי (ש"א יב, ג), וכפיס מץ **יעננה** (חבקוק ב, יא), ומה הלאתיך **ענה** בי (מיכה ו, ג), ענין עדות.
והקרוב לענינם **ויענו** כל העם יחדו (שמות יט, ח), ולא יכלו אחיו **לענות** אתו (בראשית מה, ג), ענינם תשובת דבר, על כן רחקו כמעט מהעליונים.
השלישי, **מענה** אלהי קדם (דברים לג, כז), **ומעונתם** בציון (תהלים עו, ג), **ומעונתיו** טרפה (נחום ב, יג), **וענה** איים באלמנותיו (ישעיהו יג, כב), **וענהה** שמה כימי נעוריה (הושע ב, יז), בטח בדד **עין** יעקב (דברים לג, כח).
הרביעי, **ויענך** וירעבך (דברים ח, ג), **וענה** גאון ישראל (הושע ה, ה), **לענת** מפני (שמות י, ג), אולי יראה ד' **בעיני** (ש"ב טז, יב), ועויתך בְּמִחַן **עֲנָיִן** (דניאל ד, כד), זמיר עריצים **יענה** (ישעיהו כה, ה), ענה בי (רות א, כא).
החמישי, והאיש משה **ענו** מאד (במדבר יב, ג), **וענוה** צדק (תהלים מה, ה), **וענתך** תרבני (ש"ב כב, לו), **וענוים** ירשו ארץ (תהלים לז, יא).
הששי, **עין** תחת **עין** (שמות כא, כד), **עיני** כל (תהלים קמה, טו).

השביעי, קרוב לזה הענין: על **עין** המים (בראשית טז, ז), **עינת** ותהמת (דברים ח, ז), **מעינות** תהום רבה (בראשית ז, יא), ותרד **העינה** (שם כד, טו), וכסה את **עין** הארץ (שמות י, ה), כמשמעם.

השמיני, **ועינו כעין** הבדלח (במדבר יא, ו), וארא **כעין** חשמל (יחזקאל א, כז), **בעיניו** עמד הנתק (ויקרא יג, לז), כי יתן בכס **עינו** (משלי כג, לא), ויכס את **עין** כל הארץ (שמות י, טו).

התשיעי, **מעונן** ומנחש (דברים יח, י), אל **מעננים** ואל קסמים (שם יח, יד), לא תנחשו ולא **תעוננו** (ויקרא יט, כו), ענין כשפים המה.

העשירי, כבחצי **מענה** צמד שדה (ש"א יד, יד), האריכו **למעניתם** (תהלים קכט, ג), באסרם לשתי **עונתם** (הושע י, י), ענין חרישה המה.

העשתי עשרה, שארה כסותה **וענתה** (שמות כא, י). אם עונה משכב, המלה מגזרת ענין, אבל דברה תורה בלשון כבוד. ומהפותרים אשר אומרים ענין שכינה ודירה הוא, דנין אותו מגזרת מעונה.

השנים עשר, והיה **בענני ענן** (בראשית ט, יד), כי **ענן** ד' על המשכן (שמות מ, לח), **יפיץ ענן** אורו (איוב לז, יא), כמשמעו.

מילה מז

ענב

ענבמו ענבי רוש (דברים לב, לב), ורם **ענב** תשתה חמר (שם לב, יד), הבשילו אשכלתיה **ענבים** (בראשית מ, י), ואשכול **ענבים** אחד (במדבר יג, כג).

מילה מח

ענג

הרכה בך **והענגה** (דברים כח, נו), אהבה **בתענוגים** (שיר ז, ז), וקראת לשבת **ענג** (ישעיהו נח, יג), ענין עדנים.

מילה מט

ענד

אענדנו עטרות לי (איוב לא, לו).

מילה נ

ענף

פריה **וענפיה** (יחזקאל יט, י), **וענפיה** ארזי אל (תהלים פ, יא), שרש **וענף** (מלאכי ג, יט), ענין סנסנים המה.

מילה נא
ענק
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, באחד **ענק** מצוארניך (שיר ד, ט), לכן **ענקתמו** גאוה (תהלים עג, ו), **וענקים** לגרגרתיך (משלי א, ט), לבד מן **הענקות** אשר בצוארי גמליהם (שופטים ח, כו).
השני, **העניק תעניק** לו (דברים טו, יד).
השלישי, וגם ילידי **הענק** (במדבר ג, כב).

מילה נב
ענש
ויין **ענושים** ישתו (עמוס ב, ח), **וענשו** אתו מאה כסף (דברים כב, יט), גם **ענוש** לצדיק לא טוב (משלי יז, כו), **ענוש יענש** (שמות כא, כב).

מילה נג
עס
וכעסיס דמם ישכרון (ישעיהו מט, כו), יטפו ההרים **עסיס** (יואל ד, יח), על **עסיס** כי נכרת מפיכם (שם א, ה), **מעסיס** רמני (שיר ח, ב), עסיס כמשמעו. ויתכן להיות 'עסיס' ענינו עיצור ענבים. ויתכן להיות מגזרתם ושם **עשו** דדי בתוליהן (יחזקאל כג, ג), **ועשיתם** רשעים (מלאכי ג, כא), הנני **עשה** את כל מעניך (צפניה ג, יט).

מילה נד
ע
לעי השדה (מיכה א, ו), **מעי** מפלה (ישעיהו יז, א), אך לא **בעי** ישלח יד (איוב ל, כד), **ויעה** ברד (ישעיהו כח, יז).

מילה נה
עף
מתחלק לששה מחלקות: האחד, **עוף יעופף** על הארץ (בראשית א, כ), **כעוף יתעופף** כבודם (הושע ט, יא), מגלה **עפה** (זכריה ה, א), כחלום **יעוף** (איוב כ, ח).
השני, **ועפעפינו** יזלו מים (ירמיהו ט, יז), **לעפעפי** תנומה (תהלים קלב, ב), התעוף **עיניך** בו (משלי כג, ה), **בעפעפי** שחר (איוב ג, ט).
השלישי, ארץ **עפתה** כמו אפל (איוב י, כב), עשה שחר **עיפה** (עמוס ד, ג), והנה צרה וחשכה **מעוף** צוקה (ישעיהו ח, כב), ענין מאפל המה.
הרביעי, מבין **עפאים** יתנו קול (תהלים קד, יב), **ועפיה** שפיר (דניאל ד, יח), ענין ענפים המה.

החמישי, מים קרים על נפש **עיפה** (משלי כה, כה), כי **עיפה** נפשי להרגים (ירמיהו ד, לא), אין **עיף** ואין כושל בו (ישעיהו ה, כז), **ויעפו** נערים ויגעו (שם מ, ל), ענין יגיעה המה.
הששי, **ותועפות** הרים לו (תהלים צה, ד), **כתועפות** ראם לו (במדבר כג, כב), ענין מעוז המה.

מילה נו
עפל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, הנה **עפלה** לא ישרה נפשו בו (חבקוק ב, ד), **ויעפלו** לעלות (במדבר יד, מד).
השני, **עפל** ובחן היה בעד מערות (ישעיהו לב, יד), **עפל** בת ציון (מיכה ד, ח), ויבא אל **העפל** (מ"ב ה, כד), כמו פלטרין.

מילה נז
עפר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **עפר** מן האדמה (בראשית ב, ז), **ועפר בעפר** (ש"ב טז, יג), ונחש **עפר** לחמו (ישעיהו סה, כה), והך את **עפר** הארץ (שמות ח, יב), כמשמעו.
השני, שני שדיך כשני **עפרים** (שיר ד, ה), או **לעפר** האילים (שם ב, ט).
השלישי, צללו **כעופרת** (שמות טו, י), ובדיל וברזל **ועופרת** (יחזקאל כב, יח), כמשמעם.

מילה נח
עץ

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **עץ** פרי (בראשית א, יא), כרתו **עצה** ושפכה על ירשלים סללה (ירמיהו ו, ו), לחטב **עצים** (דברים יט, ה), מקום שיפול **העץ** שם יהוא (קהלת יא, ג).
השני, **עצת** ד' לעולם תעמד (תהלים לג, יא), אמר **עצתי** תקום (ישעיהו מו, י), את מי **נועץ** ויבינהו (שם מ, יד).
השלישי, **העצה** יסרנה (ויקרא ג, ט).
הרביעי, **עצה** עיניו לחשב תהפכות (משלי טז, לו), כמו סותם.

מילה נט
עצב

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **בעצב** תלדי בנים (בראשית ג, טז), **בעצבן** תאכלנה (שם ג, יז), אכלי לחם **העצבים** (תהלים קכז, ב), ומחבש **לעצבותם** (שם קמז, ג), ירבו **עצבותם** (שם טז, ד), בקל **עציב** זעק (דניאל ו, כא).
השני, והמה מרו **ועצבו** **יעציבוהו** בשימון (תהלים עח, מ), וראה אם דרך **עוצב** בי (שם קלט, כד), ענין מרדות המה.

השלישי, **עצביהם** כסף וזהב (שם קטו, ד), פן תאמר **עצבי** עשם (ישעיהו מח, ה), חבור **עצבים** אפרים (הושע ד, יז), כמו אלילים.

מילה ס
עצל

אמר **עצל** שחל בדרך (משלי כו, יג), אמר **עצל** ארי בחי. (משלי כב, יג), טמן **עצל** ידו בצלחת (שם יט, כד), ולחם **עצלות** לא תאכל (שם לא, כז), **עצלה** תפיל תרדמה (שם יט, טו), **בעצלתים** ימך המקרה (קהלת י, יח).

מילה סא
עצם

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **עצם מעצמי** (בראשית ב, כג), וזה האחרון **עצמו** (ירמיהו נ, יז), לשון גרם המה.

השני, **וכעצם** השמים לטוהר (שמות כד, י), אדמו **עצם** מפנינים (איכה ד, ז), לא נכחד **עצמו** ממך (תהלים קלט, טו), ענין עין המראה.

השלישי, וירבו **ויעצמו** (שמות א, ז), ולאין אונים **עצמה** ירבה (ישעיהו מ, כט), כי **עצמת** ממנו מאד (בראשית כו, טז), עם רב **ועצום** (יואל ב, ב), הגישו **עצמותיכם** (ישעיהו מא, כא), ואיבי חיים **עצמו** (תהלים לח, כ).

הרביעי, **ועצם** עיניו מראות ברע (ישעיהו לג, טו), **ויעצם** את עיניכם (שם כט, י), ענין סתימה המה. **בעצם** היום הזה בא נח (בראשית ז, יג), נראית המלה הזאת כי איננה מהמחלקות האלה, כי אם מחלקות חמישית, ונכונה היא בלשון משנה, כמו בעצמו בגופו.

מילה סב
עצר

הן **יעצר** במים ויבשו (איוב יב, טו), כי **עצר עצר** ד' (בראשית כ, יח), **מעצר** וממשפט לקח (ישעיהו נג, ח), כי אשה **עצורה** לנו (ש"א כא, ח), שאול **ועצר** רחם (משלי ל, טז). והקרוב אליהם קראו **עצרה** (יואל א, יד), **עצרת** תהיה לכם (במדבר כט, לה), **עצרת** בגדים (ירמיהו ט, א). והקרוב אליהם זה **יעצר** בעמי (ש"א ט, יז), ואין מכלים דבר בארץ יורש **עצר** (שופטים יח, ז), יסוד אחד לכלם, אבל הענין יפרידם כמעט.

מילה סג
עק

מתחלק לשני ענינים: האחד, ועשית **מעקה** לגגך (דברים כב, ח).

וענין שני, שמת **מועקה** במתנינו (תהלים סו, יא), מפני **עקת** רשע (שם נה, ד), הנה אנכי **מעיק** תחתיכם כאשר **תעיק** העגלה (עמוס ב, יג), ענין מצוק ודוחק המה.

מילה סד

עקב

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **עקב** הלב מכל (ירמיהו יז, ט), והיה **העקב** למישור (ישעיהו מ, ד), ולא **יעקבם** כי ישמע קולו (איוב לז, ד), כי כל אח **עָקוֹב יַעְקֹב** (ירמיהו ט, ג), **עקבה** מדם (הושע ו, ח), **ויעקבני** זה פעמים (בראשית כז, לו).

השני, צאי לך **בעקבי** הצאן (שיר א, ח), הנשך **עקבי** סוס (בראשית מט, יז), אז הלמו **עקבי** סוס (שופטים ה, כב), **ועקבותיך** לא נודעו (תהלים עז, כ).

השלישי, והיה **עקב** תשמעון (דברים ז, יב), **עקב** כי בזתני (ש"ב יב, י), **עקב** כי זאת אעשה לך (עמוס ד, יב), **עקב** אשר שמע אברהם בקלי (בראשית כו, ה), בשמרם **עקב** רב (תהלים יט, יב), לעולם **עקב** (שם קיט, קיב), ואצרנה **עקב** (שם קיט, לג), מלה זו איננה קרובה מהעליונה, כי הענין יפרידם כמעט [נו"לוב יפרידנה ממנה].

מילה סה

עקד

ויעקד את יצחק בנו (בראשית כב, ט), **עקדים** נקדים וטלאים (שם ל, לט).

מילה סו

עקל

על כן יצא משפט **מעקל** (חבקוק א, ד), נחש **עקלתון** (ישעיהו כז, א), ארחות **עקלקלות** (שופטים ה, ו), והמטים **עקלקלותם** (תהלים קכה, ה).

מילה סז

עקר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ועת **לעקור** נטוע (קהלת ג, ב), מושיבי **עקרת** הבית (תהלים קיג, ט), **ועקרן תעקר** (צפניה ב, ד), **אתעקרו** מן קדמיה (דניאל ז, ח), או **לעקר** משפחת גר (ויקרא כה, מז).

השני, ברם **עקר** שרשוהי בארעא שבקו (דניאל ד, יב) כמשמעו, ויש כמוהו בלשון משנה.

השלישי, ותהי שרי **עקרה** אין לה ולד (בראשית יא, ל), רני **עקרה** לא ילדה (ישעיהו נד, א), **עקר ועקרה** (דברים ז, יד), רעה **עקרה** (איוב כד, כא), כמשמעם.

מילה סח
עקש
ואת כל הישרה **יעקשו** (מיכה ג, ט), **ומעקשים** למישור (ישעיהו מב, טז), דור **עקש** ופתלתל (דברים לב, ה).

מילה סט
ער
מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **העירה** והקיצה למשפטי (תהלים לה, כג), ולבי **ער** (שיר ה, ב), כאיש אשר **יעור** משנתו (זכריה ד, א), **עוררה** את גבורתך (תהלים פ, ג), עד **יערה** עלינו רוח ממרום (ישעיהו לב, טו), **מעיר** עליהם את מדי (שם יג, יז), מי **העיר** ממזרח (שם מא, ב), אנכי **העירתהו** בצדק (שם מה, יג), **מתעורר** להחזיק בך (שם סד, ו), ונקי על חנף **יתערר** (איוב יז, ח), פנה אל תפלת **הערער** (תהלים קב, יח), נראים כלם מיסוד אחר.
השני, **ותער** כדה אל השקת (בראשית כד, כ), אל **תער** נפשי (תהלים קמא, ח), תחת אשר **הערה** למות נפשו (ישעיהו נג, יב), **כמער** איש וליות סביב (מ"א ז, לו).
השלישי, **ערי** קדשך היה מדבר (ישעיהו סד, ט), **עיר בעיר** ממלכה בממלכה (שם יט, ב), כמשמעו.
הרביעי, ויי' סר מעליך ויהי **ערך** (ש"א כה, טז), נשוא לשוא **עריך** (תהלים קלט, כ), ומלאו פני תבל **ערים** (ישעיהו יד, כא), ופשרה **לערך** (דניאל ד, טז), ענין אויבים המה.
החמישי, **ערו ערו** עד היסוד בה (תהלים קלז, ז), **ערות** יסוד עד צואר סלה (חבקוק ג, יג), ואת **ערם** וערי**ה** (יחזקאל טז, ז), **וערות** אביהם לא ראו (בראשית ט, כג), את מקורה **הערה** (ויקרא כ, יח), למען הביט על **מעוריהם** (חבקוק ב, טו), ענין חשפה המה. ויתכן להיות מגזרתו **ערירים** ימתו (ויקרא כ, כ), **חשופי** קלון לעיני השמש ולעיני כל ישראל.
הששי, **ער** ועונה מאהלי יעקב (מלאכי ב, יב), ואנכי הלך **ערירי** (בראשית טו, ב).
השביעי, **ערות** על יאור (ישעיהו יט, ז), **ומתערה** כאזרח רענן (תהלים לז, לה), ענין צמיחה ורטיבה הם.
השמיני, ותהינה **כערוער** במדבר (ירמיהו מח, ו), והיה **כערער** בערבה (שם יז, ו), עץ הוא מעצי היער 'וערער' שמו, והיה כעץ שתול על מים (שם יז, ח), יורה עליו.

מילה ע
ערב

מתחלק לאחד עשר מחלקות: האחד, **ערב** ובקר וצהרים (תהלים נה, יח), והיה לעת **ערב** יהיה אור (זכריה יד, ז), ומראה **הערב** והבקר (דניאל ח, כו), בין **הערבים** (שמות יב, ו), הנה נא רפה היום **לערוב** (שופטים יט, ט), כי פנה היום, כי ינטו צללי **ערב** (ירמיהו ו, ד).

השני, **ערב** לאיש לחם שקר (משלי כ, יז), ולא **יערבו** לו זבחיהם (הושע ט, ד), **וערבה** ליי' מנחת יהודה וירושלים (מלאכי ג, ד), **ערב** עבדך לטוב (תהלים קיט, קכב), כי קולך **ערב** (שיר ב, יד), אדני עשקה לי **ערבני** (ישעיהו לח, יד). ויתכן להיות מגזרתו ואת **ערבתם** תקח (ש"א יז, יח).

השלישי, **וערבי** נחל (ויקרא כג, מ), **כערבים** על יבלי מים (ישעיהו מד, ד).

הרביעי, בני אם **ערבת** לרעך (משלי ו, א), שימה נא **ערבני** עמך (איוב יז, ג), אנכי **אערבנו** (בראשית מג, ט), **בעורבים** משאות (משלי כב, כו).

החמישי, עם שונים אל **תתערב** (משלי כד, כא), **ויתערבו** בגוים (תהלים קו, לה), **מתערבין** להון בזרע אנשא (דניאל ב, מג), לא **מתערב** עם חספא (שם).

הששי, או בשתי או **בערב** (ויקרא יג, מח), או השתי או **הערב** (שם יג, נח).

השביעי, ומלאו בתי מצרים את **הערב** (שמות ח, יז), ויסר **הערב** מפרעה (שם ח, כז).

השמיני, וכל מלכי **הערב** (מ"א י, טו), **ערב** וכל נשיאי קדר (יחזקאל כז, כא), משא **בערב** (ישעיהו כא, יג).

התשיעי, את כל **ערב** למינו (ויקרא יא, טו), יקרוה **ערבי** נחל (משלי ל, יז).

העשירי, סלו לרכב **בערבות** (תהלים סח, ה).

האחד עשרה, **ערבת** מואב (במדבר לא, יב), **בערבה** מול סוף (דברים א, א), אשר שמתי **ערבה** ביתו (איוב לט, ו).

מילה אא

ערג

לחיו **כערודת** הבשם (שיר ה, יג), כאיל **תערג** על אפיקי מים כן נפשי **תערג** אליך אלהים (תהלים מב, ב), גם בהמת שדה **תערוג** אליך (יואל א, כ).

מילה עב

ערד

ומסרות **ערוד** מי פתח (איוב לט, ה), ועם **ערדיא** מדורה (דניאל ה, כא), כמשמעו.

מילה עג

ערך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, לא **יערכנה** זהב וזכוכית (איוב כח, יז), לא **יערכנה** פטדת כוש (שם כח, יט), **בערכך** נפשות לה' (ויקרא כז, ב), **יעריכנו** הכהן (שם כז, ח), **בערכך** כסף שקלים (ויקרא ה, טו).

השני, **תערך** לפני שלחן (תהלים כג, ה), **ויערך** עליו **ערך** לחם (שמות מ, כג), **וערך** בגדים ומחיהך (שופטים יז, י), שתים **המעכות** שש **המערכת** (ויקרא כד, ו), **היערך** שועך לא בצר (איוב לו, יט), בקר **אערך** לך (תהלים ה, ד), וחין **ערכו** (איוב מא, ד). ומגזרתם **מערכה** לקראת **מערכה** (ש"א יז, כא).

מילה עד

ערל

ואני **ערל** שפתים (שמות ו, יב), הנה **ערלה** אזנם (ירמיהו ו, י), **ערלי** לב **וערלי** בשר (יחזקאל מד, ז), **וערל** בשר (שם מד, ט), ופקדתי על כל מול **בערלה** (ירמיהו ט, כד), יהיה לכם **ערלים** לא יאכל (ויקרא יט, כג), **וערלתם ערלתו** את פריו (שם), שתה גם אתה **והערל** (חבקוק ב, טז).

מילה עה

,ערם

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ערם** יצאתי (איוב א, כא), פן אפשיטנה **ערומה** (הושע ב, ה), כי תראה **ערם** וכסיתו (ישעיהו נח, ז), כמשמעו.

השני, **ערם יערם** הוא (ש"א כג, כב), על עמך **יערימו** סוד (תהלים פג, ד), מפר מחשבות **ערומים** (איוב ה, יב).

השלישי, **ערמת** חטים (שיר ז, ג), סלוה כמו **ערמים** (ירמיהו נ, כו), ויבא לשכב בקצה **הערמה** (רות ג, ז), מביאים **הערמות** (נחמיה יג, טו), וברוח אפך **נערמו** מים (שמות טו, ח), ענין חמרים הם.

מילה עו

ערמון

לח ולוז **וערמון** (בראשית ל, לו).

מילה עז

ערס

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ראשית **ערסותיכם** (במדבר טו, כ), ענין בצק הוא.

השני, על **ערש** דוי (תהלים מא, ד), הנה **ערשו ערש** ברזל (דברים ג, יא), **ערשי** אמסה (תהלים ו, ז), ענין מטה הם, אך זה בשין, וזה בסמך.

מילה עח
ערף
מתחלק לשני מחלקות: האחד, על העגלה **הערופה** בנחל (דברים כא, ו), ואת **ערפך** הקשה (שם לא, כז), וגיד ברזל **ערפך** (ישעיהו מח, ד), ואם לא תפדה **וערפתו** (שמות יג, יג), הוא **יערף** מזבחותם (הושע י, ב), חשך **בעריפיה** (ישעיהו ה, ל).
השני, **יערף** כמטר לקחי (דברים לב, ב), ענין רעף הוא, וענינו יורה עליו.

מילה עט
ערפל
ומשה נגש אל **הערפל** (שמות כ, כא), **וערפל** חתלתו (איוב לח, ט), לשכן **בערפל** (מ"א ח, יב), ענין קטור וענן המה, וזה יורה עליו חשך ענן **וערפל** (דברים ד, יא).

מילה פ
ערץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אל **נערץ** בסוד קדושים רבה (תהלים פט, ח), והוא מוראכם והוא **מעריצכם** (ישעיהו ח, יג), קרית גוים **עריצים** (ישעיהו כה, ג), מסעף פארה **במערצה** (ישעיהו י, לג), ענין מעוז המה.
השני, כי **אערוץ** המון רבה (איוב לא, לד), אל **תערץ** ואל תחת (יהושע א, ט), העלה נדף **תערץ** (איוב יג, כה), ענין שבר המה.

מילה פא
ערק
וערקי לא ישכבון (איוב ל, יז), **הערקים** ציה (שם ל, ג), ענין מנוס הם. וכל מנוס בלשון ארמית 'ערק' כמשמעו.

מילה פב
עש
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, עשה **עש** כסיל וכימה (איוב ט, ט), **ועיש** על בניה תנחם (שם לח, לב).
השני, **עושו** ובאו כל הגוים (יואל ד, יא), פתרונו לפי ענינו, 'עושו' כמו: חושו, מהרו.
השלישי, כבגד יאכלם **עש** (ישעיהו נא, ח), ידכאום לפני **עש** (איוב ד, יט), **עששה** מכעס עיני (תהלים ו, ח), ועצמי **עששו** (שם לא, יא).

מילה פג
עשן
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויעל **עשנו כעשן** הכבשן (שמות יט, יח), **עשן** כלו (שם).
השני, עלה **עשן** באפו (ש"ב כב, ט), עד מתי **עשנת** בתפלת עמך (תהלים פ, ה), **יעשן** אפך בצאן מרעיתך (תהלים עד, א), **יעשן** אף יי' וקנאתו (דברים כט, יט).

מילה פד
עשׁק
עשוק אפרים (הושע ה, יא), אם **עשק** רש וגזל (קהלת ה, ז), עשה משפט **לעשוקים** (תהלים קמו, ז), כמשמעו.

מילה פה
עשׂר
ויאמר אפרים אך **עשרתי** (הושע יב, ט), **והעשר** והכבוד מלפניך (דה"א כט, יב), את כבוד **עשרו** ורב בניו (אסתר ה, יא), כמשמעו.

מילה פו
עשת
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, אולי **יתעשת** האלהים (יונה א, ו), אבדו **עשתנתיו** (חלים קמו, ד), ומלכא **עשית** להקמותה (דניאל ו, ד), ענין מחשבה הם.
השני, **עשת** שן (שיר ה, יד), ברזל **עשת** (יחזקאל כז, יט), שמנו **עשתו** (ירמיהו ה, כח), **לעשתות** שאנן (איוב יב, ה), ענין צהל הם.
השלישי, **עשתי** עשרה יריעות (שמות כו, ז), **לעשתי** עשר חדש (זכריה א, ז).

מילה פז
עשתר
ועשתרת צאנך (דברים ז, יג), אבירי בשן מבחר הצאן הם. ויתכן להיות מגזרתם ואת **העשתרות** (שופטים י, ו), מיני אליל הם העשוים כתבניתם.

מילה פח
עשׂ
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **העשוי** לבלי חת (איוב מא, כה), כל הזהב **העשוי** למלאכה (שמות לח, כד), ולא יהיה למצרים **מעשה** (ישעיהו יט, טו), **מעשה** והשבן (קהלת ט, י).

וענין שני, **ותעש** זהב וכסף באוצרותיך (יחזקאל כח, ד), **ותעש** הארץ בשבע שני השבע (בראשית מא, מז).
השלישי, ולא **עשה** רגליו ולא **עשה** שפמו (ש"ב יט, כה), **ועשתה** את צפרניה (דברים כא, יב).
הרביעי, ושם **עשו** דדי בתוליהן (יחזקאל כג, ג), הנני **עשה** את כל מעניך (צפניה ג, יט).

מילה פט
עשב
ונתתי **עשב** בשדך לבהמתך (דברים יא, טו), עשבים כמשמעו.

מילה צ
עשׂק
ויקרא שם הבאר **עשק** (בראשית כו, כ), ענין מריבה המה שם מקום הוא.

מילה צא
עשׂר
עשרה בקר בראים (מ"א ה, ג), **ועשר** אתנת (בראשית מה, כג), **ועשרון** סלת (שמות כט, מ), שתים **עשרה** שנה (בראשית ה, ח).

מילה צב
עת
כי **עת** לכל חפץ (קהלת ג, יז), **עת** לעשות (תהלים קיט, קכו), ביד איש **עתי** (ויקרא טז, כא), מדוע משדי לא נצפנו **עתים** (איוב כד, א), **לעות** את יעף דבר (ישעיהו נ, ד), בידך **עתתי** (תהלים לא, טז).

מילה צג
עתד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, וחש **עתדת** למו (דברים לב, לה), אשר **התעתדו** לגלים (איוב טו, כח), כמלך **עתיד** לכירור (שם טו, כד), ולהיות היהודים **עתידים** (אסתר ח, יג), **ועתודתיהם** שושתי (ישעיהו י, יג), **העתידים** עורר לויתן (איוב ג, ח), עורר לך רפאים כל **עתודי** ארץ (ישעיהו יד, ט).
השני, ואלים בני בשן **ועתודים** (דברים לב, יד), והנה **העתודים** העולים על הצאן (בראשית לא, י).

מילה צד
עתק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, יצא **עתק** מפיכם (ש"א ב, ג), **עתקו** גם גברו חיל (איוב כא, ז), **עתקה** בכל צוררי (תהלים ו, ח), **המעתיק** הרים ולא ידעו (איוב ט, ה), **ויעתק** משם ההרה (בראשית יב, ח), אשר **העתיקו** אנשי חזקיה (משלי כה, א), **העתיקו** מהם מלים (איוב לב, טו).
השני, **ועתיק** יומין יתב (דניאל ז, ט).

מילה צה
עתר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **העתירו** בעדי (שמות ח, כד), **ויעתר** לו יי' (בראשית כה, כא), **ונעתר** להם ורפאום (ישעיהו יט, כב), **עתרי** בת פוצי (צפניה ג, י), **ויעתר** אל אלוה וירצהו (איוב לג, כו).
השני, **והעתרתם** אלי דבריכם (יחזקאל לה, יג), **ונעתרות** נשיקות שונא (משלי כז, ו), **ועתר** ענן הקטרת עלה (יחזקאל ח, יא), ענין מעבה המה, אך כל אחד בלשון בני אדם.
ותשלם מחברת העיי"ן.

פ

הקדמה
אחל מחברת פ"א.
פא. פאר, פג פגל פגע פגר פגש, פד פדע פדר, פז פזר, פח פחד פחז פחם פחר פחת, פטד פטר פטש, פך, פל פלג פלגש פלד פלח פלט פלך פלן פלס פלץ פלש, פם, פן פנג פנין פנם פנק, פס פסג פסח פסל, פע פעל פעם פעמון פער. פ', פץ פצח פצל פצם פצע פצד, פק פקד פקח פקע, פר פרד פרז פרח פרט פרך פרם פרס פרע פרעש פרץ פרק פרש פרשׁ פרשגן פרשז פרתם פשׁ פשׁ פשח פשט פשׁע פשׁע פשק פשר, פת פתאם פתגל פתגם פתח פתל פתן פתע פתר פתשגן.

מילה א
פא
לפאת נגבה תימנה (שמות כו, יח), ולא תשחית את **פאת** זקנך (ויקרא יט, כז), ואם **מפאת** פניו ימרט ראשו (שם יג, מא), ותחלקם **לפאת** (נחמיה ט, קב), אמרתי **אפאיהם** (דברים לב, כו), ענין אחד להם.

מילה ב
פאר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אשר בך **אתפאר** (ישעיהו מט, ג), כי **תפארת** עזמו אתה (תהלים פט, יח), **פארך** חבוש עליך (יחזקאל כד, יז), לתת להם **פאר** תחת **אפר** (ישעיהו סא, ג), כל פנים קבצו **פארור** (יואל ב, ו). וקרוב לענינם **היתפאר** הגרזן על החצב בו (ישעיהו י, טו), **התפאר** עלי (שמות ח, ה).
השני, ותחת **פארתיו** ילדו (יחזקאל לא, ו), ותארכנה **פארתיו** (שם לא, ה), מסעף **פארה** במערצה (ישעיהו י, לג), לא **תפאר** אחריך (דברים כד, כ), כמו שבירה.

מילה ג
פג
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ויפג** לבו (בראשית מה, כו), **נפוגתי** ונדכתי עד מאד (תהלים לח, ט), אל תתני **פגות** לך (איכה ב, יח), ולא תדמה מאין **הפגות** (שם ג, מט), נגרה ולא **תפוג** (תהלים עז, ג), על כן **תפוג** תורה (חבקוק א, ד), ענין רפיון המה.
השני, התאנה חנטה **פגיה** (שיר ב, יג), כמו נצניה לפי הענין.

מילה ד
פגל
ולא באה בפי בשר **פגול** (יחזקאל ד, יד), **פגול** הוא לא ירצה (ויקרא יט, ז), ומרק **פגלים** כליהם (ישעיהו סה, ד).

מילה ה
פגע
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ויפגע** במקום (בראשית כח, יא), **ופגעו** לי בעפרון בן צחר (שם כג, ח), ואל **תפגע** בי (ירמיהו ז, טז), ויצו עליה **במפגיע** (איוב לו, לב), ענין פגישה הם.
השני, **ויפגע** בו וימת (מ"א ב, כה), **ופגע** בו וקברהו (שם ב, לא), אשר **פגע** בשני אנשים (שם ב, לב), פן **יפגענו** (שמות ה, ג), **פגעת** את שש ועשה צדק (ישעיהו סד, ד), פגיעות מות הם.

מילה ו
פגר
מתחלק לשני מחלקות: האחד, רב **הפגר** (עמוס ח, ג), וירד העיט על **הפגרים** (בראשית טו, יא), **ופגריהם** יעלו באשם (ישעיהו לד, ג), **ופגריכם** אתם (במדבר יד, לב), **כפגר** מובס (ישעיהו יד, יט), ענין גויה הם.
השני, אשר **פגרו** מעבר את נחל הבשור (ש"א ל, י), כמו נשארו.

מילה ז
פגש
אפגשם כדב שכול (הושע יג, ח), **פגוש** דב שכול באיש (משלי יז, יב), כל **יפגשך** עשו אחי (בראשית לב, יח), **ופגשו** ציים את איים (ישעיהו לד, יד), ענין פגיעה המה.

מילה ח
פד
והפדה לא **נפדחה** (ויקרא יט, כ), ואת **פדויי** השלשה (במדבר ג, מו), **והפרה** (שמות כא, ח), כמשמעו ענין גאולה.

מילה ט
פדע
פדעהו מרדת שחת (איוב לג, כד), ענין פדיון הוא כמשמעו.

מילה י
פדר
ואת ראשו ואת **פרדו** (ויקרא א, יב), את הראש ואת הפרד (שם א, ח), פתרונו לפי ענינו כמו חלבו.

מילה יא
פז
מתחלק לשני מחלקות: האחד, הנחמדים מזהב **ומפז** רב (תהלים יט, יא), ראשו כתם **פז** (שיר ה, יא), **ויפזו** זרעי ידיו (בראשית מט, כד), ותמורתה כלי **פז** (איוב כח, יז).
השני, **מפז** ומכרכר לפני יי' (ש"ב ו, טז), ענין רקידה הוא.

מילה יב
פזר
מפזר ומפרד (אסתר ג, ח), אשר **פזרו** בגוים (יואל ד, ב), יש **מפזר** ונוסף עוד (משלי יא, כד), **פזר** נתן לאביונים (תהלים קיב, ט), ענין חלוק הם.

מילה יג
פח
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **פח** יקוש (הושע ט, ח), **והפחתם** אותו (מלאכי א, יג), אשית בישע **יפיח** לו (תהלים יב, ו), **הפח** נשבר (שם קכד, ז), **הפח** בחורים כלם (ישעיהו מב, כב), ענין מוקש הם.

השני, ותקותם **מפח** נפש (איוב יא, כ), **ויפח** באפיו נשמת חיים (בראשית ב, ז), **נפח** באשפחם (ישעיהו נד, טז), **ונפחתי** בו (חגי א, ט), עד **שיפוח** היום (שיר ב, יז), סיר **נפוח** אני ראה (ירמיהו א, יג), **לפחת** עליו אש (יחזקאל כב, כ).

השלישי, רקעי **פחים** (במדבר יז, ג).

הרביעי, ואל האחשדרפנים **והפחות** (אסתר ח, ט), את פני **פחת** אחד (מ"ב יח, כד), **פחת** יהודה (חגי א, א), סגניא **ופחותא** (דניאל ג, ב), לחם **הפחה** לא אכלתי (נחמיה ה, יד).

מילה יד

פחד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **פחדו** בציון חטאים (ישעיהו לג, יד), **ופחדו** יפל עליכם (איוב יג, יא), **פחדכם** ומוראכם (דברים יא, כה), ענין מורא הם.

השני, גירי **פחדיו** ישרגו (איוב מ, יז). ודמיונו בלשון ארמית מריס פחדין (תרגום מרוח אשך ויקרא כא, כ).

מילה טו

פחז

פחז כמים אל תותר (בראשית מט, ד), אנשים רקים **ופחזים** (שופטים ט, ד), לשון מהרות.

מילה טז

פחם

ופעל **בפחם** (ישעיהו מד, יב), **פחם** לנחלים (משלי כו, כא).

מילה יז

פחר

הסף די **פחר** (דניאל ב, מא), ענין חרס היוצר הוא, כמשמעו.

מילה יח

פחת

אל **הפחת** הגדול (ש"ב יח, יז), באחת **הפחתים** (שם יז, ט), פחד **ופחת** ופח (ישעיהו כד, יז), יפל אל **הפחת** (שם כד, יח), **פחתת** הוא (ויקרא יג, נה), ענין עומק הם.

מילה יט

פטד

ארם **פטדה** וברקת (שמות כח, יז), לא יערכנה **פטדת** כוש (איוב כח, יט), אבן השהם הוא.

מילה כ
פטר
כל **פטר** רחם ליי' (שמות יג, יב), **ופטורי** ציצים (מ"א ו, יח), **יפטרו** בשפה (תהלים כב, ח), **פוטר** מים (משלי יז, יד), כי לא **פטר** יהוידע הכהן (דה"ב כג, ח).

מילה כא
פטש
וכפטיש יפצץ סלע (ירמיהו כג, כט), מחליק **פטיש** (ישעיהו מא, ז), כלי מפץ הם.

מילה כב
פך
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, הנה מים **מפכים** (יחזקאל מז, ב), את **פך** השמן (ש"א י, א), ענין אסוך הם.
השני, ותשם **בפוך** עיניה (מ"ב ט, ל), כי תקרעי **בפוך** עיניך (ירמיהו ד, ל), לשון כחל המה.
השלישי, הנה אנכי מרביץ **בפוך** אבניך (ישעיהו נד, יא), אבני **פוך** ורקמה וכל אבן יקרה (דה"א כט, ב).

מילה כג
פל
מתחלק לשש מחלקות: האחד ונתן **בפללים** (שמות כא, כב), פקו **פליליה** (ישעיהו כח, ז), ויעמד פינחס **ויפלל** (תהלים קו, ל), **ויפלל** אלהים (ש"א ב, כה), ראה פניך לא **פללתי** (בראשית מח, יא), **עשו פלילה** (ישעיהו טז, ג), **ואיבינו פלילים** (דברים לב, לא).
השני, **ונפלינו** אני ועמך (שמות לג, טז), **הפלה** חסדיך (תהלים יז, ז), **והפליתי** ביום ההוא (שמות ח, יח).
השלישי, **הנפילים** היו בארץ (בראשית ו, ד), ושם ראינו את **הנפילים** (במדבר יג, לג).
הרביעי, נפילה מתחלק לארבע ענינים: האחד, מיום **נפלו** עד העם הזה (ש"א כט, ג), מי גר אתך עליך **יפול** (ישעיהו נד, טו), לכו **ונפלה** אל מחנה ארם (מ"ב ז, ד), וממנשה **נפלו** אל דויד (דה"א יב, יט). והקרבים אליהם חבלים **נפלו** לי בנעימים (תהלים טז, ו), **ויפלו** חבלי מנשה עשרה (יהושע יז, ה), **ויפל** הגורל על יונה (יונה א, ז). השני, לא **נפל** אנכי מכם (איוב יב, ג), ויתכן להיות מגזרתו **ומפל** בר נשביר (עמוס ח, ו), והקרובים אליהם, ולא נתן **תפלה** לאלהים (איוב א, כב). והקרובים אליהם, אמר אל טחי **תפל** (יחזקאל יג, יא), היאכל **תפל** מבלי מלח (איוב ו, ו). השלישי, **נפל** אשת בל חזו שמש (תהלים נח, ט), או **כנפל** טמון (איוב ג, טז), טוב ממנו **הנפל** (קהלת ו, ג), **מפלי** בשרו דבקו (איוב מא, טו). הרביעי,

ויפל מלא קומתו ארצה (ש"א כה, כ), **ויפלו** לפניו (בראשית מד, יד), **ויפלו** על פניהם (ויקרא ט, כד).

המחלקה החמישי, **תפלה** לעני כי יעטף (תהלים קב, א), שמע **תפלה** (שם סה, ג), **ואתפלל** אל יי' (דברים ט, כו).

הששי, **ופול** ועדשים ודחן וכסמים (יחזקאל ד, ט), כמשמעו.

מילה כד

פלג

מתחלק לשני ענינים: האחד, **פלג** אלהים מלא מים (תהלים סה, י), על **פלגי** מים (שם א, ג), נהר **פלגיו** (שם מו, ה).

השני, מי **פלג** לשטף תעלה (איוב לח, כה), בלע אדני **פלג** לשונם (תהלים נה, י), **בפלגות** ראובן (שופטים ה, טו), והקימו כהניא **בפלגתהון** (עזרא ו, יח), ענין חלוק הם, ויתכן להיות מגזרת העליון.

מילה כה

פלגש

ושמונים **פילגשים** (שיר ו, ח).

מילה כו

פלד

באש **פלדת** הרכב (נחום ג, ד) כמשמעו. לפי ענינו כמו, **ולפיד** אש (בראשית טו, יז).

מילה כז

פלח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, עד **יפלח** חץ כבדו (משלי ז, כג), **כפלח** הרמון רקתך (שיר ד, ג), **ויפלח** אל סיר הנזיר (מ"ב ד, לט), **יפלח** כליותי ולא יחמל (איוב טז, יג), **פלח** רכב (שופטים ט, נג), **כפלח** תחתית (איוב מא, טז).

השני, לאלהי לא איתיכון **פלחין** (דניאל ג, יד), ענין עבודה הוא.

מילה כח

פלט

פלטה נפשי (תהלים יז, יג), על און **פלט** למו (שם נו, ח), ויבא **הפליט** (בראשית יד, יג), ענין הצלה המה. ויתכן להיות מגזרתו, **תפלט** פרתו ולא תשכל (איוב כא, י).

מילה כט
פלך
מתחלק לשני מחלקות: האחד, שר חצי **פלך** קעילה **לפלכו** (נחמיה ג, יז). השני, ומחזיק **בפלך** (ש"ב ג, כט), מתהלך במשענת. ויתכן להיות מגזרתו וכפיה תמכו **פלך** (משלי לא, יט), שם הכלי 'פלך' כמשמעו, העשוי למטוה. ידיה שלחה בכשור וכפיה תמכו פלך, אם כישור כלי מטוה במה תטווינה הנשים. פלך כמו פלכה בלשון משנה, ואם כישור מגזרת כשרון, פתרון פלך כענין העליון.

מילה ל
פלן
אל מקום **פלני** אלמני (ש"א כא, ג).

מילה לא
פלס
ושקל **בפלס** הרים (ישעיהו מ, יב), מעגל צדיק **תפלס** (שם כו, ז), חמס ידיכם **תפלסון** (תהלים נח, ג), ארח חיים פן **תפלס** (משלי ה, ו), התדע על **מפלשי** עב (איוב לז, טז).

מילה לב
פלץ
פלצות בעתתני (ישעיהו כא, ד), ועמודיה **יתפלצון** (איוב ט, ו), ענין רעדה ומורא הם. ויתכן להיות מגזרתו אשר עשתה **מפלצת** לאשרה (מ"א טו, יג), **תפלצתך** השיא אתך (ירמיהו מט, טז).

מילה לג
פלש
והתפלשי באפר (ירמיהו ו, כו), בבית לעפרה עפר **התפלשי** (מיכה א, י), באפר **יתפלשו** (יחזקאל כז, ל), ענין כפישה הם.

מילה לד
פם
ופם ממלל רברבן (דניאל ז, ח), וסגר **פם** אריותא (שם ו, כג), ויעש **פימה** עלי כסל (איוב טו, כז).

מילה לה
פן

מתחלק לאחד עשר מחלקות: האחד, **פן** יבא והכני (בראשית לב, יב), **פן** תאמרו מצאנו חכמה (איוב לב, יג), **פן** תאמר עצבי עשם (ישעיהו מח, ה), **ופן** יסורו מלבבך (דברים ד, ט).
השני, **פנים בפנים** דבר יי' (שם ה, ד), כי ראיתי אלהים **פנים** אל **פנים** (בראשית לב, לא), ראיתי **פניך** כראת **פני** אלהים (שם לג, י), אל מול **פני** המנורה (במדבר ח, ב), אל מול **פני** המלחמה החזקה (ש"ב יא, טו), אל **פני** הכפרת (ויקרא טז, ב).
השלישי, **פני** יי' בעשי רע (תהלים לד, יז), **פני** יי' חלקם (איכה ד, טז), ואני אתן את **פני** באיש ההוא (ויקרא כ, ג), ענין קצף [נ"וו קנאה וזעם] המה.
הרביעי, **פנה** אלי וחנני (תהלים פו, טז), **ופניתי** אליכם (ויקרא כו, ט), **פנה** אל תפלת הערער (תהלים קב, יח).
החמישי, כי **פנה** היום (ירמיהו ו ד), כי **פנו** אלי ערף ולא פנים (שם ב, כז), **ויפן** ויצא מעם פרעה (שמות י, ו), והיה **כהפנתו** שכמו (ש"א י, ט), **ויפן** זנב אל זנב (שופטים טו, ד), נשאתי אימיך **אפונה** (תהלים פח, טז), ענין הפך וסבוב הם.
הששי, **מפני** שיבה תקום (ויקרא יט, לב), **מפני** האף והחמה (דברים ט, יט), כי לא אוכל לקום **מפניכם** (בראשית לא, לה).
השביעי, **מפני** אשר ירד עליו יי' באש (שמות יט, יח), ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה (שמות ט, יא), לעמוד לשרת **מפני** הענן (דה"ב ה, יד).
השמיני, **לפני** בוא יום יי' (יואל ג, ד), וזאת **לפנים** בישראל (רות ד, ז), **לפנים** הארץ יסדת (תהלים קב, כו).
התשיעי, סלו סלו **פנו** דרך (ישעיהו נז, יד), **פנו** דרך יי' (שם מ, ג), **ופנה** דרך לפני (מלאכי ג, א), **ופנו** את הבית (ויקרא יד, לו).
העשירי, היתה לראש **פנה** (תהלים קיח, כב), ממנו **פנה** ממנו יתד (זכריה י, ד), **פנת** יקרת מוסד (ישעיהו כח, טז), ענין זוית המה.
העשתי עשרה, הוא ההיכל **לפני** (מ"א ו, יז).

מילה לו

פנג

ופנג ודבש ושמן (יחזקאל כז, יז).

מילה לז

פנין

ורחוק **מפנינים** מכרה (משלי לא, י), יש זהב ורב **פנינים** (שם כ, טו), אבני שוהם המה.

מילה לח
פנם
אל הקדש **פנימה** (ויקרא י, יח), אל החצר **הפנימית** (אסתר ד, יא), **בפנימי** ובחיצון (יחזקאל מא, יז).

מילה לט
פנק
מפנק מנער עבדו (משלי כט, כא), ענין מעדנים הוא, וארמית הוא כמו תפניקי מלכא (תרגום מעדני מלך בראשית מט, כ).

מילה מ
פס
מתחלק לשני מחלקות: האחד, כי **פסו** אמונים מבני אדם (תהלים יב, ב), כמו אפסו.
השני, שליח **פסא** די ידא (דניאל ה, כד), כמו כף יד. ויתכן להיות מגזרת ויהי **פסת** בר בארץ (תהלים עב, טז), ואם פשה **תפשה** (ויקרא יג, ז), נכון להיות מגזרתו פסת בר, לולא שזה בסמ"ך וזה בשי"ן, אבל ברוב מקומות ענין אחד לשניהם.

מילה מא
פסג
עלה ראש **הפסגה** (דברים ג, כז), **פסגו** ארמנותיה (תהלים מח, יד), ענין זקיפה הם.

מילה מב
פסח
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **פסח** הוא ליי' (שמות יב, יא), **ופסח** יי' על **הפתח** (שם יב, כג), **פסוח** והמליט (ישעיהו לא, ה), כמו חמלה.
השני, והוא **פסח** שתי רגליו (ש"ב ט, יג), העורים **והפסחים** (שם ה, ו), עד מתי אתם **פסחים** (מ"א יח, כא), **ויפסחו** עלהמזבח (שם יח, כו).

מילה מג
פסל
פסל לך שני לחת אבנים כראשנים (שמות לד, א), **ויפסלו** בני שלמה (מ"א ה, לב).

מילה מד
פע

הופיע מהר פארן (דברים לג, ב), יושב הכרכים **הופיעה** (תהלים פ, ב), וחללו **יפעתך** (יחזקאל כה, ז).

מילה מה
פעל

פעל ישועות בקרב הארץ (תהלים עד, יב), כי **פעל** אדם ישלם לו (איוב לד, יא), **פעלך** בקרב שנים (חבקוק ג, ב).

מילה מו
פעם

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **פעם** בחוץ **פעם** ברחבת (משלי ו, יב), **פעמים** רבות יצילם (תהלים קו, מג), **הפעם** אודה את יי' (בראשית כט, לה).

השני, ותחל רוח יי' **לפעמו** (שופטים יג, כה), הרימה **פעמיך** למשאות נצח (תהלים עד, ג), **ותפעם** רוחו (בראשית מא, ח), **נפעמתי** ולא אדבר (תהלים עז, ה), **ותתפעם** רוחו (דניאל ב, א).

השלישי, מה יפו **פעמיך** (שיר ז, ב), **פעמי** דלים (ישעיהו כו, ו), **פעמי** מרכבותיו (שופטים ה, כה), **פעמיו** ירחץ בדם הרשע (תהלים נח, יא), את הולם **פעם** (ישעיהו מא, ז), לשון רגל וצעד המה.

הרביעי, ונתת על ארבע **פעמתיו** (שמות כה, יב).

מילה מז
פעמון

פעמון זהב ורמון (שמות כח, לד), **פעמן** ורפן (שם לט, כו), ויתנו את **הפעמנים** (שם לט, כה).

מילה מח
פער

ופערה פיה לבלי חק (ישעיהו ה, יד), ופיהם **פערו** למלקוש (איוב כט, כג), פי **פערתי** ואשאפה (תהלים קיט, קלא), **פערו** עלי בפיהם (איוב טז, י), כמו פתחו עלי בפיהם.

מילה מט
פ

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **פה** אל **פה** אדבר (במדבר יב, ח), פתח **פיך** לאלם (משלי לא, ח), **פי** צדיק ינוב חכמה (שם י, לא), כי **פי** הוא צוה (ישעיהו לד, טז), וחרב **פיפיות** בידם (תהלים קמט, ו), ולה שני **פיות** (שופטים ג, טז), והיתה הפצירה **פים** (ש"א ג, כא), **כפי** כתנתי יאזרני (איוב ל, יח), שירד על **פי** מדותיו (תהלים קלג, ב), **כפי** תחרא (שמות כח, לב).

השני, **לפי** רב השנים (ויקרא כה, טז), **כפי** עבדתם (במדבר ז, ז), **ולפי** העלות הענן (שם ט, יז), **לפיהן** ישיב גאלתו (ויקרא כה, נא), הן אני **כפיך** לאל (איוב לג, ו).
השלישי, ואתה **פה** עמד עמדי (דברים ה, כח), **פה** אשב כי אויתיה (תהלים קלב, יד).

מילה נ
פץ
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **פצה** פיך (יחזקאל ב, ח), הבל **יפצה** פיהו (איוב לה, טז), ואנכי **פציתי** פי אל יי' (שופטים יא, לה), אשר **פצו** שפתי (תהלים סו, יד).
השני, **פצני** והצילני (שם קמד, ז), **הפוצה** את דוד עבדו (שם קמד, י), לשון הצלה המה.
השלישי, **ויפץ** יי' אותם משם (בראשית יא, ח), **יפץ** קדים על ארץ (איוב לח, כד), עלה **מפיץ** על פניך (נחום ב, ב), **ונפצות** יהודה יקבץ (ישעיהו יא, יב).
הרביעי, **מפיץ** וחרב וחץ (משלי כה, יח), וכפטיש **יפצץ** סלע (ירמיהו כג, כט), **ונפץ** את עוללייך (תהלים קלז, ט), **ונפוץ** הכרים אשר בידם (שופטים ז, יט), **נפץ** וזרם (ישעיהו ל, ל), **נפוץ** האיש הזה כניהו (ירמיהו כב, כח), ואחז בערפי **ויפצפצני** (איוב טז, יב), לשון שבר הם.

מילה נא
פצח
פצחי רנה וצהלי (ישעיהו נד, א), ואת עצמתיהם **פצחו** (מיכה ג, ג), כמו פתחו.

מילה נב
פצל
את המקלות אשר **פצל** (בראשית ל, לח), **ויפצל** בהן **פצלות** לבנות (שם ל, לז), מחשף הלבן (שם), יוכיח.

מילה נג
פצם
הרעשת ארץ **פצמת** (תהלים ס, ד), כמו הריסה, אין לו חבר.

מילה נד
פצע
חבורות **פצע** תמריק ברע (משלי כ, ל), למי **פצעים** חנם (שם כג, כט), **פצע** וחבורה (ישעיהו א, ו), הכוני **פצעוני** (שיר ה, ז), **פצע** תחת **פצע** (שמות כא, כה), **פצוע** דכה (דברים כג, ב), והרבה **פצעי** חנם (איוב ט, יז), נאמנים **פצעי** אוהב (משלי כז, ו).

מילה נה
פצר
מתחלק לשני מחלקית: האחד, **ויפצר** בם מאד (בראשית יט, ג), **ויפצרו** ביאש בלוט מאד (שם יט, ט), **ויפצרו** בו עד בוש (מ"ב ב, יז), ואון ותרפים **הפצר** (ש"א טו, כג).
השני, והיתה **הפצירה** פים למחרשות ולאתים (שם יג, כא).

מילה נו
פק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ופיק** ברכים (נחום ב, יא), זאת לך **לפוקה** (ש"א כה, לא), **פקו** פלילה (ישעיהו כה, ו), יחזקם ולוא **יפיק** (ירמיהו י, ד), כמו לא ימוט.
השני, **ותפק** לרעב נפשך (ישעיהו נח, י), זממו אל **תפק** (תהלים קמ, ט), **ויפק** רצון מיי' (משלי ח, לה). והקרבים אליהם **פוקו** ואתו (דניאל ג, כו), **ונפק** מן קדמוהי (דניאל ז, י), די **הנפקו** מן היכלא (שם ה, ג).

מילה נז
פקד
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, ואתה **הפקד** את הלוים (במדבר א, נ), **ויפקד** המלך פקידים (אסתר ב, ג).
השני, ולא **נפקד** ממנו איש (במדבר לא, מט), כמו לא נחסר.
השלישי, **פקודי** ה' ישרים (תהלים יט, ט), כי **פקדיך** נצרחי (שם קיט, נו).
הרביעי, **ויפקדם** בטלאים (ש"א טו, ד), **פקדיהם** למטה ראובן (במדבר א, כא).

מילה נח
פקח
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ותפקחנה** עיני שניהם (בראשית ג, ז).
השני, כי השחד יעור **פקחים** (שמות כג, ח).

מילה נט
פקע
וילקט ממנו **פקעות** (מ"ב ד, לט), **פקעים** ופטורי צצים (מ"א ו, יח), **ופקעים** מתחת לשפתו (שם ז, כד), שנים טורים **הפקעים** (שם). [פירש בעל הערוך על וילקט ממנו פקועות, שהן כעין אבטיחים קטנים ועושין מזרע שלהם שמן, הוא שאמרו רבותינו ז"ל בשמן פקועות, עיין בשרשי רד"ק שרש 'פקע'.

מילה ס
פר
מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **פר** בן בקר (ויקרא ד, ג), **ופר** שני בן בקר (במדבר ח, ח), **ופרה** ודוב תרעינה (ישעיהו יא, ז), **פרות** הבשן (עמוס ד, א), כמשמעו.
השני, **פרי** עץ הדר (ויקרא כג, מ), **פרו** וישרצו (שמות א, ז), **ויפר** את עמו מאד (תהלים קה, כד), בן **פרת** יוסף בן **פרת** עלי עין (בראשית מט, כב), **פרה** ראש ולענה (דברים כט, יז), כגפן **פריה** (תהלים קכח, ג), **ותארכנה פארתיו** (יחזקאל לא, ה).
השלישי, אתה **פוררת** בעזך ים (תהלים עד, יג), **פור התפוררה** ארץ (ישעיהו כד, יט), שלו הייתי **ויפרפרני** (איוב טז, יב), לשון שבר הם.
הרביעי, אך ענינו קרוב לענין ראשון (נ"ו העליון), **מפר** מחשבות ערומים (שם ה, יב), **מפר** אתות בדים (ישעיהו מד, כה), אם **תפרו** את בריתי היום (ירמיהו לג, כ), **והפר** ברית ונמלט (יחזקאל יז, טו), **ותפר** ביום ההוא (זכריה יא, יא).
החמישי, הפיל **פור** הוא הגורל (אסתר ג, ז), פורים על שם **הפור** (שם ט, כו).
הששי, **פרה** למוד מדבר (ירמיהו ב, כד).
השביעי, זהב **פרוים** (דה"ב ג, ו).
השמיני, או בקלחת או **בפרור** (ש"א ב, יד), ובשלו **בפרור** (במדבר יא, ח), כל פנים קבצו **פארור** (יואל ב, ו).

מילה סא
פרד
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **הפרד** הגמל והחמור (זכריה יד, טו), על **הפרדה** אשר לי (מ"א א, לג), כמשמעו.
השני, עבשו **פרדות** (יואל א, יז), עם הזנות **יפרדו** (הושע ד, יז), ענין שתיות ונסכים הם. נראים שני המלים האלה קרובי ענין הם.
השלישי, מפזר **ומפרד** (אסתר ג, ח), אחרי **הפרד** לוט (בראשית יג, יד), לתאוה יבקש **נפרד** (משלי יח, א), **ויפרדו** איש מעל אחיו (בראשית יג, יא).

מילה סב
פרדס
פרדס רמונים (שיר ד, יג), שמר **הפרדס** (נחמיה ב, ח), גנות **ופרדסים** (קהלת ב, ח).

מילה סג
פרז

פרזות תשב ירושלים (זכריה ב, ח), חדלו **פרזון** בישראל (שופטים ה, ז), היהודים **הפרזים** היושבים בערי **הפרזות** (אסתר ט, יט).

מילה סד
פרזל

שקוהי **דפרזל** (דניאל ב, לג), על רגלוהי **דפרזלא** (שם ב, לד).

מילה סה
פרח

כדשא **תפרחנה** (ישעיהו סו, יד), **פרח תפרח** ותגל (שם לה, ב), **פרח** שושן (מ"א ז, כו), **הפרחה** הגפן (שיר ו, יא).

מילה סו
פרט

הפרטים על פי הנבל (עמוס ו, ה), **ופרט** כרמך לא תלקט (ויקרא יט, י).

מילה סז
פרך

לא תדרה בו **בפרך** (ויקרא כה, מג), ויעבדו מצרים את בני ישראל **בפרך** (שמות א, יג).

מילה סח
פרם

ובגדיו לא **יפרם** (ויקרא כא, י), ובגדיכם לא **תפרמו** (שם י, ו), ענין קריעה הם.

מילה סט
פרס

מתחלק לשני מחלקות. האחד, כל **מפרסת פרסה** (ויקרא יא, ג), **ופרסתיך** אשים נחושה (מיכה ד, יג), מקרין **מפריס** (תהלים סט, לב), **ופרסיהן** יפרק (זכריה יא, טז), ענין צפרנים הם. השני, **פרס** פריסת מלכותך (דניאל ה, כח).

מילה ע
פרע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, כי **פרע** הוא כי **פרעה** אהרן (שמות לב, כה), **בפרע פרעות** בישראל (שופטים ה, ב), **פרעהו** אל תעבר בו (משלי ד, טו), **ותפרעו** כל עצתי (שם א, כה). השני, **ופרע** את ראש האשה (במדבר ה, יח), ראשיכם אל **תפרעו** (ויקרא י, ו), **ופרע** לא ישלחו (יחזקאל מד, כ), **וראשו** יהיה **פרוע** (ויקרא יג, מה).

מילה עא
פרעש
אחרי **פרעש** אחד (ש"א כד, טו).

מילה עב
פרץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, עמד **בפרץ** לפניו (תהלים קו, כג), **פרץ** נחל מעם גר (איוב כח, ד), **יפרצני פרץ** על פני **פרץ** (שם טז, יד), **ופרץ** גדר ישכנו נחש (קהלת י, ח).
השני, **ויפרץ** האיש מאד מאד (בראשית ל, מג), ומקנהו **פרץ** בארץ (איוב א, י), הזנו ולא **יפרצו** (הושע ד, י), מה **פרצת** עליך פרץ (בראשית לח, כט).

מילה עג
פרק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ואל תעמד על **הפרק** (עובדיה י, ד), כלה כחש **פרק** מלאה (נחום ג, א), **מפרק** הרים (מ"א יט, יא), ופרסיהן **יפרק** (זכריה יא, טז), **פרק** ואין מציל (תהלים ז, ג), **ויתפרקו** כל העם את נזמי הזהב (שמות לב, ג).
השני, **ויפרקנו** מצרינו (תהלים קלו, כד), **פרק** אין מידם (איכה ה, ח), 'מושיע' בלשון ארמית פורק.
השלישי, ותשבר **מפרקתו** וימת (ש"א ד, יח).

מילה עד
פרש
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **פרש** מעלה (נחום ג, ג), **פרש** ורמה קשת (ירמיהו ד, כט), רכב ישראל **ופרשיו** (מ"ב ב, יב), כמשמעו.
השני, וקרבו ופרשו (ויקרא ד, יא), וזריתי **פרש** על פניכם **פרש** חגיכם (מלאכי ב, ג).
השלישי, כי לא **פרש** מה יעשה לו (במדבר טו, לד), **לפרש** להם על פי יי' (ויקרא כד, יב), ואת **פרשת** הכסף (אסתר ד, ז), **ופרשת** גדלת מרדכי (שם י, ב).

מילה עה
פרשׂ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ולא **יפרסו** להם על אבל לנחמו (ירמיהו טז, ז), הלא **פרס** לרעב לחמך (ישעיהו נח, ז), **פרש** אין להם (איכה ד, ד), **פרשה** ציון בידיה (שם א, יז).
השני, **אפרש** את כפי אל יי' (שמות ט, כט), **ובפרשכם** כפיכם (ישעיהו א, טו), וכפיו **פרשות** השמים (מ"א ח, נד).

מילה עו
פרשגן
דנה **פרשגן** אגרתא (עזרא ד, יא), כמו **פתשגן** הכתב (אסתר ג, יד), ואת **פתשגן** כתב הדת (שם ד, ח), ענין טופס ובאור.

מילה עז
פרשז
פרשז עליו עננו (איוב כו, ט), פתרונו לפי ענינו כמו סך עליו עננו.

מילה עח
פרתם
חיל פרס ומדי **הפרתמים** (אסתר א, ג), כמשמעו, כמו השרים.

מילה עט
פש
ופשו פרשיו (חבקוק א, ח), כי **תפשו** כעגלה דשא (ירמיהו נ, יא), **ופשתם** כעגלי מרבק (מלאכי ג, כ), ולא ידע **בפש** מאד (איוב לה, טו), כמו במאד מאד.

מילה פ
פשׁ
ואם **פשה תפשה** (ויקרא יג, ז), לא **פשתה** בעור (שם יג, כה), כמו בעור ירבה.

מילה פא
פשח
ויפשחני שמני שומם (איכה ג, יא), ומצאנו בלשון ארמית וישסף שמואל את אגג (ש"א טו, לג), **ופשח** שמואל ית אגג.

מילה פב
פשט
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **פשטה** וערה (ישעיהו לב, יא), פן **אפשיטנה** ערמה (הושע ב, ה), **ויפשיטו** את יוסף (בראשית לו, כג).
השני, אל **פשטתם** היום (ש"א כז, י), ועמלקי **פשטו** אל נגב (שם ל, א), **ויפשטו** על הגמלים ויקחום (איוב א, יז).

מילה פג
פשע

מתחלק לשנים חלקוה: האחד: ועבר על **פשע** (מיכה ז, יח), כי **פשעי** אני אדע (תהלים נא, ה), נאם **פשע** לרשע (שם לו, ב).
השני, **ויפשעו** ישראל בבית דוד (מ"א יב, יט), והם **פשעו** בי (ישעיהו א, ב), **פשע** וכחש ביי' (שם נט, יג), ענין מעל ומרדות הם.

מילה פד
פשׁע

כי **כפשע** ביני ובין המות (ש"א כ, ג), **אפשעה** בה אציתנה יחד (ישעיהו כז, ד), ויכרת את מדויהם בחצי עד **המפשעה** (דה"א יט, ד), פתרונו לפי ענינו.

מילה פה
פשׂק

ותפשׂקי את רגליך לכל עובר (יחזקאל טז, כה), **פשק** שפתיו מחתה לו (משלי יג, ג), ענין מפתח הם.

מילה פו
פשר

ומי יודע **פשר** דבר (קהלת ח, א), והן חלמא **ופשרה** תהחון (דניאל ב, ו), ענין פתרון הם.

מילה פז
פת

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **פתות** אתה פתים (ויקרא ב, ו), ואכל **פתי** לבדי (איוב לא, יז), בשעלי שעורים **ובפתותי** לחם (יחזקאל יג, יט), **פתך** אכלת תקיאנה (משלי כג, ח).
השני, **פתיתני** יי' **ואפת** (ירמיהו כו), והנביא כי **יפתה** ודבר דבר (יחזקאל יד, ט), מי **יפתה** את אחאב מלך ישראל (דה"ב יח, יט), מי **פתי** יסור הנה (משלי ט, ד), ויהי אפרים כיונה **פותה** אין לב (הושע ז, יא), ויי' **פתהן** יערה (ישעיהו ג, יז), **פתיות** ובלי דעה מה (משלי ט, יג).
השלישי, **יפת** אלהים ליפת (בראשית ט, כז), **פתיה** אמין שתין (עזרא ו, ג), כי ערוך מאתמול **תפתה** (ישעיהו ל, לג), ענין מרחב הם.

מילה פח
פתאם

ואקוב נוהו **פתאם** (איוב ה, ג), בפתע **פתאם** (במדבר ו, ט), אשר **פתאם** לפתע יבוא שברה (ישעיהו ל, יג), **ופתאם** יבא אל היכלו (מלאכי ג, א), **פתאם** קרוב מפתע.

מילה פט
פתגל
ותחת **פתיגיל** מחגרת שק (ישעיהו ג, כד), פתרונו לפי ענינו.

מילה צ
פתגם
אשר אין נעשה **פתגם** (קהלת ח, יא), וכנמא **פתגמא** התיבונא לממר (עזרא ה, יא).

מילה צא
פתח
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **פתח** דבריך יאיר (תהלים קיט, קל), **פתח** לבנון דלתיך (זכריה יא, א), **פתח** חרצבות רשע (ישעיהו נח, ו), כל יתרי **פתח** (איוב ל, יא), **ויפתח** הגמלים (בראשית כד, לב).

השני, **פתוחי** חתם, **תפתח** את שתי האבנים (שמות כח, יא), **ויפתח** על הלחת ידתיה (מ"א ז, לו), ועתה **פתוחיה** יחד (תהלים עד, ו).

השלישי, ויבאו **פתחי** נדיבים (ישעיהו יג, ב), והמה **פתחות** (תהלים נה, כב), ואת ארץ נמרד **בפתחיה** (מיכה ה, ה), ענין חרבות הם.

מילה צב
פתל
וקצץ **פתלים** (שמות לט, ג), על **פתיל** תכלת (שם כח, לז), פתילים כמשמעו. ויתכן להיות מגזרתו, אשר אין צמיד פתיל עליו (במדבר יט, טו), ועצת נפתלים נמהרה (איוב ה, יג), נפתולי אלהים נפתלתי (בראשית ל, ח).

מילה צג
פתן
כמו **פתן** חרש יאטם אזנו (תהלים נח, ה), מדורת **פתנים** בקרבו (איוב כ, יד), על שחל ופתן תדרך (תהלים צא, יג), ענין נחש הוא, נחש וצפעוני.

מילה צד
פתע
ואם **בפתע** בלא איבה הדפו (במדבר לה, כב), וכי ימות מת עליו **בפתע** פתאם (שם ו, ט), פתע כמו פתאום.

מילה צה
פתר
הלוא לאלהים **פתרנים** (בראשית מ, ח), תשמע חלום **לפתר** אתו (שם מא, טו), ענין פשר הוא.

מילה צו
פתשגן
פתשגן הכתב (אסתר ג, יד), ואת **פתשגן** כתב הדת (שם ד, ח).
ותשלם מחברת פ"א.

צ

הקדמה
אחל מחברת צד"י.
צא. צאל צאן, צב צבא צבט צבע צבר, צג, צד צדק, צהב צהל צהר, צו צואר צוח, צח צחן צחק צחר, צל צלח צלם צלמות צלע, צם צמא צמד צמח צמק צמר צמת, צן צנח צנם צנע צנף צנק צנר צנתר, צע צעד צעף צעק צער צף צפד צפח צפן צפע צפר צ', צק צקל, צר צרב צרח צרך צרע צרף, צת.

מילה א
צא
מתחלק לשלש ענינים: האחד, וברוך אתה **בצאתך** (דברים כח, ו), **בצאת** ישראל ממצרים (תהלים קיד, א), למות **תוצאות** (תהלים סח, כא), **צא** תאמר לו (ישעיהו ל, כב), כמשמעו. והקרובים אליהם עד **צאת** הכוכבים (נחמ' ד, טו), ותעלמה **יצא** אור (איוב כח, יא).
השני, ויהושע היה לבוש בגדים **צואים** (זכריה ג, ג), בגללי **צאת** אדם (יחזקאל ד, יב), ושבת וכסית את **צאתך** (דברים כג, יד), יסוד אחד לכלם.

מילה ב
צאל
יסכהו **צאלים** צללו (איוב מ, כב), צאלים כמו צללים.

מילה ג
צאן
יעשן אפך **בצאן** מרעיתך (תהלים עד, א), וארעה את **צאן** ההרגה, לכן עניי **הצאן** (זכריה יא, ז), **צנה** ואלפים כלם (תהלים ח, ח), כמשמעו.

מילה ד
צב
מתחלק לשש מחלקות: האחד, **צבי** הוא לכל הארצות (יחזקאל כ, ו), **וצבי** עדיו לגאון שמהו (שם ז, כ), **הצבי** ישראל (ש"ב א, יט), **וכמצביה** עבד בחיל שמיא (דניאל ד, לב), די הוא **צבא** הוה קטל, ודי הוה **צבא** הוה מחא (שם ה, יט), לשון רצון המה.
השני, איל **וצבי** ויחמור (דברים יד, ה), ודמה לך **לצבי** (שיר ח, יד), תאומי **צביה** (שם ד, ה).
השלישי, **נצב** לריב יי' (ישעיהו ג, יג), ויבא יי' **ויתיצב** (ש"א ג, י), והדפתיך **ממצבך** (ישעיהו כב יט), וצרתי עליך **מוצב** (שם כט, ג), ויענו אנשי המצבה (ש"א יד, יב), וכל **צביה** ומצדתה (ישעיהו כט, ז).
הרביעי, **ויציבא** אבעא מנה (דניאל ז, טז), אדין צבית **ליצבא** (שם ז, יט), **ויציב** חלמא (שם ב, מה), ענין קושט המה.
החמישי, **וצבתה** בטנה (במדבר ה, כז), **לצבות** בטן (שם ה, כב), **הנצבה** לא יכלכל (זכריה יא, טז), ענין נפח הם.
הששי, **ובצבים** ובפרדים (ישעיהו סו, כ), שש עגלת **צב** (במדבר ז, ג).

מילה ה
צבא
מתחלק לשתי ענינים: האחד, **ויצבאו** על מדין (במדבר לא, ז), **לצבא** על הר ציון (ישעיהו לא, ד), במראת **הצבאת** אשר **צבאו** (שמות לח, ח), הוצאתי את **צבאותיכם** (שם יב, יז), אלהי **הצבאות** (הושע יב, ו).
השני, כי מלאה **צבאה** (ישעיהו מ, ב), הלא **צבא** לאנוש (איוב ז, א), כל ימי **צבאי** איחל (שם יד, יד).

מילה ו
צבט
ויצבט לה קלי (רות ב, יד), ענינו יורה עליו, ואין לו דמיון בתורה, אבל בלשון משנה יש, אחוריים ותוך ובית הצביטה (חגיגה פרק ג' משנה א').

מילה ז
צבע
שלל **צבעים** לסיסרא (שופטים ה, ל), העיט **צבוע** נחלתי לי (ירמיהו יב, ט), ומטל שמיא נשמה **יצטבע** (דניאל ד, ל), זהצביעה וזה רחיצה.

מילה ח
צבר
ויצבר יוסף בר כחול הים (בראשית מא, מט), **ויצברו** אתם חמרם חמרם (שמות ח, י), שני **צברים** פתח השער (מ"ב י, ח), ענין קביצה המה.

מילה ט
צג
ויצג את המקלות (בראשית ל, לח), **אציגה** נא עמך (שם לג, טו), **והציגני** למשל עמים (איוב יז, ו), **הצג** על הארץ (דברים כח, נו), ענין קימה הם.

מילה י
צד
מתחלק לשש מחלקות: האחד, ובנה עליה **מצודים** גדולים (קהלת ט, יד), יי' סלעי **ומצדתי** (תהלים יח, ג), **מצדות** סלעים משגבו (ישעיהו לג, טז).
השני, **מצד** ארון ברית יי' אלהיכם (דברים לא, כו), **צדה** אורה (ש"א כ, כ), **ותשב מצד** הקצרים (רות ב, יד), על **צדי** המשכן (שמות כו, יג), על **צד** תנשאו (ישעיהו סו, יב), על **צד** תאמנה (שם ס, ד), ומלין **לצד** עלאה ימלל (דניאל ו, כה), להשכחה לדניאל **מצד** מלכותא (שם ו, ה).
השלישי, **נצדו** עריהם מבלי איש (צפניה ג, ו), ענין חורבן. ויש כמהו בלשון ארמית הות צדיה וריקניא (תרגום אונקלוס - בראשית א, ב).
הרביעי, **צדה** שלח להם לשבע (תהלים עח, כה), ויתן להם **צדה** לדרך (בראשית מה, כא), **הצטידנו** אתו מבתינו (יהושע ט, יב).
החמישי, **הצד ציד** ויבא לי (בראשית כז, לג), ואשר לא **צדה** (שמות כא, יג), **צוד צדוני** כצפור (איכה ג, נב), **מצדדות** את נפשים (יחזקאל יג, כ), **יצודו** חרם (מיכה ז, ב), כל כלי בלא **צדיה** (במדבר לה, כב).
הששי, **הצדא** שדרך מישך ועבד נגו (דניאל ג, יד), כמו האמת לפי הענין.

מילה יא
צדק
צדק צדק תרדף (דברים טז, כ), כי צדיק יי' **צדקות** אהב (תהלים יא, ז), למען **תצדק** בדברך (שם נא, ו), כי עד **צדק** ישוב משפט (שם צד, טו).

מילה יב
צהב

ובו שער **צהב** דק (ויקרא יג, ל).

מילה יג
צהל

מתחלק לשני מחלקות:, האחד, **צהלי** ורני (ישעיהו יב, ו), **צהלי** קולך בת גלים (שם י, ל), **וצהלי** לא חלה (שם נד, א), **צהלה** ושמחה (אסתר ח, טו), **להצהיל** פנים משמן (תהלים קד, טו).

השני, מקול **מצהלות** אביריו (ירמיהו ח, טז), איש אל אשת רעהו **יצהלו** (שם ה, ח), **נאפיך ומצהלותיך** (שם יג, כז).

מילה יד
צהר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ערב ובקר **וצהרים** (תהלים נה, יח), **צהר** תעשה לתבה (בראשית ו, טז), ענין נהרה הם.

השני, בין שורתם **יצהירו** (איוב כד, יא), דגן תירוש **ויצהר** (דברים כח, נא), כל חלב **יצהר** (במדבר יח, יב).

מילה טו
צו

צו את בני ישראל (ויקרא כד, ב), **צו לצו** (ישעיהו כח, י), ואתה **תצוה** (שמות כז, כ).

מילה טז
צואר

כמגדל דויד **צוארך** (שיר ד, ד), באחד ענק **מצורניך** (שם ד, ט), ויפל על **צוארי** בנימין אחיו (בראשית מה, יד), כמשמעו.

מילה יז
צח

ואין **צוחה** ברחבתינו (תהלים קמד, יד), **וצוחת** ירושלים עלתה (ירמיהו יד, ב), **צוחה** על היין בחוצות (ישעיהו כד, יא), ענין צעקה הם.

מילה יח
צח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, והשביע **בצחצחות** נפשך (ישעיהו נח, יא), והמונו **צחה** צמא (שם ה, יג), אך סוררים שכנו **צחיחה** (תהלים סח, ז), ענין צמאון המה.

השני, דודי **צח** ואדום (שיר ה, י), **צחו** מחלב (איכה ד, ז), תמהר לדבר **צחות** (ישעיהו לב, ד).

מילה יט

צחן

ותעל **צחנתו** (יואל ב, כ). באשו, וצחנתו, וזהמתו, וטנופו, ענין אחד להם.

מילה כ

צחק

ויפל אברהם על פניו **ויצחק** (בראשית יז, יז), **צחק** עשה לי אלהים (שם כא, ו), שחוק וצחוק ענין אחד להם. כל השמע **יצחק** לי (שם), כמשמעו.

מילה כא

צחר

רכבי אתנות **צחרות** (שופטים ה, י), ביין חלבון וצמר **צחר** (יחזקאל כז, יח).

מילה כב

צל

מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, את **צל** המעלות (ישעיהו לח, ח), כי ינטו **צללי** ערב (ירמיהו ו, ד), ונסו **הצללים** (שיר ב, יז), **בצלו** חמדתי וישבתי (שם ב, ג), ויהי כאשר **צללו** שערי ירושלים (נחמיה יג, יט), **צללו** השערים **צל** הבנין והוא יבננו ויטללנו (שם ג, טו), יורה עליו. בלשון ארמית **בצל** קרתי (בראשית יט, ח), בטלל שריתי (תרגום אונקלוס שם).

השני, הללוהו **בצלצלי** שמע, הללוהו **בצלצלי** תרועה (תהלים קן, ה), הוי ארץ **צלצל** כנפים (ישעיהו יח, א), לקול **צללו** שפתי (חבקוק ג, טז), **תצלנה** שתי אזניו (מ"ב כא, יב). ויתכן להיות מגזרתו **מצלתים** (נחמיה יב, כז).

השלישי, **צללו** כעופרת (שמות טז, י), האומר **לצולה** חרבי (ישעיהו מד, כו), ותשליכני **מצולה** (יונה ב, ד).

הרביעי, כאשר **יציל** הרעה (עמוס ג, יב), רוח **והצלה** (אסתר ד, יד), משויב **ומצל** (דניאל ו, כח).

החמישי, **ויתנצלו** בני ישראל (שמות לג, ו), אשר **הציל** אלהים מאבינו (בראשית לא, טז), **והצלתי** צמרי ופשתי (הושע ב, יא), ואל **תצל** מפי דבר אמת (תהלים קיט, מג), **ויצל** אלהים את מקנה אביכם (בראשית לא, ט), ענין ויסר.

הששי, **צלי** אש ומצות (שמות יב, ח), כי אם **צלי** אש (שם יב, ט), תנה בשר **לצלות** לכהן (ש"א ב, טו), **אצלה** בשר ואכל (ישעיהו מד, יט).

השביעי, יירש **הצלצל** (דברים כח, מב), מיני תולעים המשולחים.

השמיני, **ומצלא** ומודא קדם אלהה (דניאל ו, יא), **ומצלין** לחיי מלכא ובנוהי (עזרא ו, י), לשון תפלה.

מילה כג
צלח

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, עלה **והצלח** (מ"א כב, טו), יי' **מצליח** בידו (בראשית לט, ג), והדרך **צלח** רכב (תהלים מה, ה), ענין אחר להם. והמפותרים אשר אומרים צלח רכב, כמו בקע פלח ורכב על דבר אמת, וכמהו בלשון ארמית ויבקע עצי עולה (בראשית כב, ג), וצלח אעי לעלתא (תרגום אונקלוס שם), אבל צלח רכב ראוי להיות כמו עלה והצלח, והענין יורה עליו.

השני, **וצלחו** הירדן לפני המלך (ש"ב יט, יח), כמו בקעו את הירדן, עברו ונגזו, פן **יצלח** כאש בית יוסף (עמוס ה, ו).

השלישי, קחו לי **צלחית** חדשה (מ"ב ב, כ), טמן עצל ידו **בצלחת** (משלי יט, כד), בסירות ובדודים **ובצלחות** (דה"ב לה, יג), ענין סירות המה.

מילה כד
צליל

צליל לחם שעורים (שופטים ז, יג).

מילה כה
צלם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויברא אלהים את האדם **בצלמו**, **בצלם** אלהים ברא אתו (בראשית א, כז), אך **בצלם** אלהים יתהלך איש (תהלים לט, ז), כמשמעו.

השני, תשלג **בצלמן** (שם סח, טו), הר **צלמון** (שופטים ט, מח), שם מקום הוא.

מילה כו
צלמות

צלמות ולא סדרים (איוב י, כב), ויצא לאור **צלמות** (שם יב, כב), כי אלך בגיא **צלמות** (תהלים כג, ד), ענין חשך הם.

מילה כז
צלע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויקח אחת **מצלעתיו** (בראשית ב, כא), **ולצלע** המשכן (שמות כו, כ).

השני, והוא **צלע** על ירכו (בראשית לב, לב), אספה **הצלע** (מיכה ד, ו), **ובצלעי** שמחו ונאספו (תהלים לה, טו), צולע כמו פסח.

מילה כח

צם

למה זה אני **צם** (ש"ב יב, כג), למה **צמנו** ולא ראית (ישעיהו נח, ג), ושאף **צמים** חילם (איוב ה, ה), כי **צמתם** וספוד (זכריה ז, ה), **הצום צמתני** אני (שם), **וצומו** עלי (אסתר ד, טז).

מילה כט

צמא

והמונו צחה **צמא** (ישעיהו ה, יג), **וצמאון** למבועי מים (שם לה, ז), **וצמאון** אשר אין מים (דברים ח, טו), **ויצמא** שם העם למים (שמות יז, ג).

מילה ל

צמד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויקח **צמד** בקר (ש"א יא, ז), ונפצתי בך אכר **וצמדו** (ירמיהו נא, כב), **צמד** פרשים (ישעיהו כא, ז), ולשונך **תצמיד** מרמה (תהלים נ, יט), אין **צמיד** פתיל עליו (במדבר יט, טו), **ויצמדו** לבעל פעור (תהלים קו, כח), כמו וידבקו.
השני, ואת **הצמדים** על ידי אחתו (בראשית כד, ל), אצעדה **וצמיד** (במדבר לא, נ), ואתנה **צמידים** על ידיך (יחזקאל טו, יא).

מילה לא

צמח

וצמח האדמה (בראשית יט, כה), **ויצמח** יי' אלהים מן האדמה (שם ב, ט), הנה איש **צמח** שמו ומתחתיו **יצמח** (זכריה ו, יב).

מילה לב

צמק

ומאה **צמוקים** (ש"ב טו, א), ושרים **צמקים** (הושע ט, יד), פרושו כמשמעו כמו יבשים.

מילה לג

צמר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **צמר** ופשתים (דברים כב, יא), **צמרי** ופשתי (הושע ב, יא), דרשה **צמר** ופשתים (משלי לא, יג).

השני, ויקח את **צמרת** הארז (יחזקאל יז, ג), ולקחתי אני **מצמרת** הארז (שם יז, כב), ובין עבתים היה **צמרתו** (שם לא, ג), ענין נצר ונטע הם.

מילה לד

צמת

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **לצמיתת** לקנה אתו (ויקרא כה, ל), **צמתו** בבור חיי (איכה ג, נג), **צמתתני** קנאתי (תהלים קיט, קלט), אותו **אצמית** (שם קא, ה).

השני, גלי **צמתך** חשפי שבל (ישעיהו מז, ב), מבעד **לצמתך** (שיר ד, א), ענין עלף הם.

מילה לה

צן

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **ולצנינם** בצדיכם (במדבר לג, נה), ואל **מצנים** יקחהו (איוב ה, ה), **צנים** פחים בדרך עקש (משלי כב, ה).

השני, **צנה** וסחרה אמתו (תהלים צא, ד), על **הצנה** האחת (מ"א י, טז), ונשא אתכם **בצנות** (עמוס ד, ב), ובאו עליך **הצן** (יחזקאל כג, כד).

השלישי, **כצנת** שלג ביום קציר (משלי כה, יג).

הרביעי, **צנה** ואלפים כלם (תהלים ח, ח).

החמישי, קח **צנצנת** אחת (שמות טז, לג).

מילה לו

צנח

ותצנח מעל החמור (יהושע טו, יח), **ותצנח** בארץ (שופטים ד, כא).

מילה לז

צנם

צנמות דקות (בראשית מא, כג), פתרונו לפי ענינו, אין לו חבר בתורה.

מילה לח

צנע

והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו, ח), ואת **צנועים** חכמה (משלי יא, ב), כמשמעו.

מילה לט

צנף

צנוף יצנפך צנפה (ישעיהו כב, יח), וישימו **הצניף** הטהור על ראשו (זכריה ג, ה), וישם את **המצנפת** (ויקרא ח, ט), הנחה.

מילה מ
צנק

אל המהפכת ואל **הצינק** (ירמיהו כט, כו), בית כלא כמשמעו.

מילה מא
צנר

קורא לקול **צנוריך** (תהלים מב, ח), כל מכה יבוסי ויגע **בצינור** (ש"ב ה, ח), כלי זמר המה.

מילה מב
צנתר

שני **צנתרות** הזהב (זכריה ד, יב), כמשמעו.

מילה מג
צע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אז חללת **יצועי** עלה (בראשית מט, ד), ובחללו **יצועי** אביו (דה"א ה, א), **היציע** התחתונה (מ"א ו, ו), רפדתי **יצועי** (איוב יז, יג), תחתיך **יצע** רמה (ישעיהו יד, יא).

השני, מהר **צעה** להפתח (שם נא, יד), ושלחתי לו צעים **וצעהו** (ירמיהו מח, יב), אהל בל **יצען** (ישעיהו לג, כ), **צעה** ברב כחו (שם סג, א), ענין שדד ובזה הם.

מילה מד
צעד

בנות **צעדה** עלי שור (בראשית מט, כב), מיי' **מצעדי** גבר (תהלים לז, כג), מספר **צעדי** אגידנו (איוב לא, לז), יצרו **צעדי** אונו (שם יח, ז), צדו **צעדנו** מלכת ברחבתנו (איכה ד, יח), ענין פסיעה המה.

מילה מה
צעף

ותכס **בצעיף** ותתעלף (בראשית לח, יד), ותסר **צעיפה** מעליה (שם לח, יט).

מילה מו
צעק

מתחלק לשני ענינים: האחד, **צעק** לבם אל אדני (איכה ב, יח), **הכצעקתה** הבאה אלי (בראשית יח, כא).

השני, **ויצעק** איש ישראל מנפתלי (שופטים ז, כג), **ויצעק** כל איש אפרים (שם ז, כד), **ויזעק** אביעזר תחתיו (שם ו, לד), **ויצעקו** מכל חגר חגרה ומעלה (מ"ב ג, כא), ענין קביצה הם.

מילה מז

צער

ויצערו ולא יבין למו (איוב יד, כא), והשבתי ידי על **הצערים** (זכריה יג, ז), **למצער** ירשו עם קדשך (ישעיהו סג, יח), והכבדתים ולא **יצערו** (ירמיהו ל, יט), הלא **מצער** הוא (בראשית יט, כ), שם בנימין **צעיר** רדם (תהלים סח, כה), ענין מזער הם.

מילה מח

צף

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **צפה** דרך חזק מתנים (נחום ב, ב), אל דרך עמדי **וצפי** (ירמיהו מח, יט), **בצפיתנו צפינו** (איכה ד, יז), **צופה** פני דמשק (שיר ז, ה), בקר אערך לך **ואצפה** (תהלים ה, ד), **יצף** יי' ביני ובינך (בראשית לא, מט).

השני, **וצפוי** ראשיהם כסף (שמות לח, יז), **צפוי** למזבח (במדבר יז, ג), **מצפה** על חרש (משלי כו, כג), **וצפית** אתם זהב (שמות כה, יג).

השלישי, **צוף** דבש אמרי נעם (משלי טז, כד), ונפת **צופים** (תהלים יט, יא).

הרביעי, אשר **הציף** את מי ים סוף (דברים יא, ד), **צפו** מים על ראשי (איכה ג, נד), **ויצף** הברזל (מ"ב ו, ו), והשקתי ארץ **צפתך** (יחזקאל לב, ו).

החמישי, כסוס עגור כן **אצפצף** (ישעיהו לח, יד), **המצפצפים** והמהגים (שם ח, יט).

הששי, **צפצפה** שמו (יחזקאל יז, ה), כמשמעו.

מילה מט

צפד

צפד עורם על עצמם (איכה ד, ח), פתרונו כפי ענינו, כמו שחר עורם על עצמם.

מילה נ

צפח

מתחלק לשני מחלקות. האחד, **כצפיחת** בדבש (שמות טז, לא).

השני, ואת **צפחת** המים (ש"א כו, יא), **וצפחת** השמן לא תחסר (מ"א יז, יד).

מילה נא

צפן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, נבעו **מצפניו** (עובדיה א, ו), **ותצפנהו** שלשה ירחים (שמות ב, ב), **צפניה צפן** רוח (משלי כז, טז), **צפונה** חטאתו (הושע יג, יב), ענין מסתר הם.
השני, **צפון** וימין אתה בראתם (תהלים פט, יג), נוטה **צפון** על תהו (איוב כו, ז).

מילה נב
צפע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, יצא **צפע** (ישעיהו יד, כט), **וכצפעני** יפרש (משלי כג, לב), ביצי **צפעני** בקעו (ישעיהו נט, ה), נחשים **צפעים** (ירמיהו ח, יז).
השני, את **צפועי** הבקר (יחזקאל ד, טו), הצאצאים **והצפעות** (ישעיהו כב, כד).

מילה נג
צפר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ולצפירת** תפארה (ישעיהו כח, ה), באה **הצפירה** (יחזקאל ז, ז), ישב **ויצפר** (שופטים ז, ג), ענין נהרה [נ"ה נהורא] הם, וכל בקר בלשון ארמית 'צפרא'.
השני, **וצפיר** העזים (דניאל ח, ח), **וצפירי** עזים שבעה לחטאה (דה"ב כט, כא), כמשמעו.
השלישי, **כצפרים** עפות (ישעיהו לא, ה), גם **צפור** מצאה בית (תהלים פד, ד), נודי הרכם **צפור** (שם יא, א), את **הצפור** החיה (ויקרא יד, ו), כל **צפור** טהורה (דברים יד, יא), בדם **הצפור** השחוטה (ויקרא יד, ו).

מילה נד
צפרן

צפרן שמיר (ירמיהו יז, א), ונראה כי כן ועשתה את **צפרניה** (דברים כא, יב).

מילה נה
צ

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, תנו **ציץ** למואב, כי **נצא תצא** (ירמיהו מח, ט), כי **נצו** גם נעו (איכה ד, טו), מלא **הנוצה** אשר לו הרקמה (יחזקאל יז, ג), והסיר את מראתו **בנצתה** (ויקרא א, טז).
השני, **ויציצו** מעיר כעשב הארץ (תהלים עב, טז), בבקר **יציץ** וחלף (שם צ, ו), **הנצנים** נראו בארץ (שיר ב, יב), כפרחת עלתה **נצה** (בראשית מ, י), ובסר גמל יהיה **נצה** (ישעיהו יח, ה), ענין פרח הם.
השלישי, כי **ינצו** אנשים יחדו (דברים כה, יא), **וינצו** במחנה (ויקרא כד, י), **וינצו** שניהם בשדה (ש"ב יד, ו), אהב **מצה** (משלי יז, יט), אנשי **מצתיך** (ישעיהו מא, יב), שני אנשים

עברים **נצים** (שמות ב, יג), אשר **הצו** על משה (במדבר כו, ט), **בהצתם** על יי' (שם), **בהצותו** את ארם נהרים (תהלים ס, ב), הן לריב **ומצה** תצומו (ישעיהו נח, ד), ענין מריבה הם.
הרביעי, **וצי** אדיר לא יעברנו (שם לג, כא), **וצים** מיד כתים (במדבר כד, כד), יצאו מלאכים מלפני **בציים** (יחזקאל ל, ט), ענין עניות הם.
החמישי, **ציה** גם חם (איוב כד, יט), כחרב **בציון** (ישעיהו כה, ה), מדבר **ציה** וערבה (ירמיהו ג, יב), הלכו **בציות** נהר (תהלים קה, מא), ענין חורב הם.
הששי, ופגשו **ציים** את איים (ישעיהו לד, יד), חיתו ארץ הם.
השביעי, מה **הציון** הלז (מ"ב כג, יז), הציבי לך **צינים** (ירמיהו לא, כא), ובנה אצלו **ציון** (יחזקאל לט, טו), ענין מצבת ערימה הם.

מילה נו

צק

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **צק** לעם ויאכלו (מ"ב ד, מא), **ויצקת** על ראשו (שמות כט, ז), **ויצק** משמן המשחה (ויקרא ח, יב), **הוצק** חן בשפתותיך (תהלים מה, ג), **יצקים ביצקתו** (מ"א ו, כד), **ויצקת** לו (שמות כה, יב), **לצקת** את אדני הקדש (שם לח, כו), **ויצקו** על העלה (מ"א יח, לד).
השני, **במצור** ובמצוק (דברים כח, נג), **הציקתני** רוח בטני (איוב לב, יח), מעוף **צוקה** (ישעיהו ח, כב), מפני חמת **המציק** (שם נא, ג), ענין מצור הם.
השלישי, לבו **יצוק** כמו אבן (איוב מא, טז), והיית **מצק** ולא תירא (שם יא, טו).

מילה נז

צקל

וכרמל בצקלנו (מ"ב ד, מב), ענינו יורה עליו.

מילה נח

צר

מתחלק לעשר מחלוקת: האחד, איש **צר** ואויב (אסתר ז, ו), כי אין **הצר** שווה בנזק המלך (שם ז, ד), **צרינו** בוססו מקדשך (ישעיהו סג, יח), בלכתך לא **יצר** צעדך (משלי ד, יב), **יצרו** צעדי אונו (איוב יח, ז), **צר** ואור (ישעיהו ה, ל), כי **תצור** אל עיר (דברים כ, יט), עלי עילם **צורי** מדי (ישעיהו כא, ב), **ויצר** עליה (מ"ב יז, ה), וכעסתה **צרתה** (ש"א א, ו), **לצרר** לגלות ערותה (ויקרא יח, יח).
השני, **ויצר** אתו בחרט (שמות לב, ד), **וצורם** לבלות שאול (תהלים מט, טו), **ויצר** אמר **ליצרו** (ישעיהו כט, טז), כחמר ביד **היוצר** (ירמיהו יח, ד), **ויצרי** כצל כלם (איוב יד, ז).

השלישי, על **הצור** בחרב, והכית **בצור** (שמות יז, ו), **והצרים** נתצו ממנו (נחום א, ו), **וצור** יעתק ממקומו (איוב יד, יח), **מצור** נתתי מצחך (יחזקאל ג, ט), פרסות סוסיו **כצר** נחשבו (ישעיהו ה, כח), ולא יפול **צרור** ארץ (עמוס ט, ט), אבן וחלמיש המה.

הרביעי, מעט **צרי** (בראשית מג, יא), **הצרי** אין בגלעד (ירמיהו ח, כב), קחי **צרי** למכאובה (שם נא, ח).

החמישי, **צירים** אחזוני, **כציר** יולדה (ישעיהו כא, ג), **צירים** וחבלים (שם יג, ח), כי נהפו עליה **צריה** (ש"א ד, יט), נהפכו **צירי** עלי (דניאל י, טז), ענין חיל הם.

הששי, **וציר** בגוים שלוח (ירמיהו מט, יד), **ציר** נאמן לשלחיו (משלי כה, יג), וילכו **ויצטירו** (יהושע ט, ד), ענין שליחות הם.

השביעי, הדלת תסוב על **צירה** (משלי כו, יד), ענין ידות הדלת הוא.

השמיני, **נצר** חסד לאלפים (שמות לד, ז), **יצרנהו** כאישון עינו (דברים לב, י), מפחד אויב **תצר** חיי (תהלים סד, ב), יצר סמוך **תצור** שלום (ישעיהו כו, ג), **ואצרנה** עקב (תהלים קיט, לג), מצר **תצרני** (שם לב, ז), ענין שמירה הם.

התשיעי, **הצור** תמים פעלו (דברים לב, ד), כי לא **כצורנו צורם** (שם לב, לא), **צור** עולמים (ישעיהו כו, ד), ואין **צור** כאלהינו (ש"א ב, ב), ענין אלות ומעוז הם.

העשירי, **וצרת** הכסף בידך (דברים יד, כה), **צרור** הכסף (משלי ז, כ), **צררת** בשמלתם (שמות יב, לד).

מילה נט

צרב

צרבת השחין הוא (ויקרא יג, כג), כי **צרבת** המכוה הוא (שם יג, כח), **ונצרבו** בה כל פנים (יחזקאל כא, ג).

מילה ס

צרח

מתחלק לשני ענינים: הענין הראשון, יריע אף **יצריח** (ישעיהו מב, יג), מר **צרח** (צפניה א, יד), ענין צוחה הם.

הענין השני, ויציחו עליהם את **הצריח** באש (שופטים ט, מט), **ובצרחים** ובברות (ש"א יג, ו).

מילה סא

צרך

ככל **צרכך** (דה"ב ב, טו).

מילה סב
צרע
מתחלק לשני מחלקות: האחד, נגע **צרעת** (ויקרא יג, ט), **והצרוע** אשר בו הנגע (שם יג, מה), כמשמעו.
השני, וגם את **הצרעה** (דברים ז, כ), ושלחתי את **הצרעה** לפניך (שמות כג, כח).

מילה סג
צרף
צרופה אמרתך מאד (תהלים קיט, קמ), **מצרף** לכסף (משלי יז, ג).

מילה סד
צת
הנני **מצית** בך אש (יחזקאל כא, ג), **ויצת** אש בציון (איכה ד, יא), **הצית** אש עליה (ירמיהו יא, טז). הצית, והסיק, ובער, והדליק, קריבי ענין המה.
ותשלם מחברת צד"י.

ק

הקדמה
אחל מחברת קו"ף.
קב. קבל קבע קנץ קבר, קד קדח קדם קדר קדש, קה קהל, קו, קח, קט קטב קטל קטן קטף קטר, קל קלח קלט קלס קלע קלש, קם קמח קמט קמל קמץ קמש, קן קנא קנמן קנץ. קס קסם קסת, קע קער, קף קפא קפד קפץ, קץ קצב קצח קצן קצע קצף קצר, ק, קר קרא קרב קרח קרם קרן קרם קרסל קרע קרץ קרש, קש קשׁ קשב קשח קשׂט קשט קשר קשת. קתרוס.

מילה א
קב
מתחלק לשש מחלקות: האחד, **נקבה** שכרך (בראשית ל, כה), אשר **פי יי' יקבנו** (ישעיהו סב, ב), **נקבי** ראשית הגוים (עמוס ו, א), אשר **נקבו** בשמות (במדבר א, יז), ענין פרוש וכנוי הם.
השני, מה **אקב** לא **קבה** אל (שם כג, ח), **וקבתו** לי משם (שם כג, כז), **ונקב** שם **יי'** (ויקרא כד, טז), **בנקבו** שם יומת (שם), **יקבהו** ארחי יום (איוב ג, ה), מנע בר **יקבהו** לאום (משלי יא, כו), ענין קללה ומארה הם.

השלישי, **ויקב** חר בדלתו (מ"ב יב, י), ובחוח **תקב** לחיו (איוב מ, כו), ובא בכפו **ונקבה** (מ"ב יח, כא), מלאכת תפיך **ונקביך** בך (יחזקאל כח, יג), **ומקבות** והגרזן (מ"א ו, ז), ענין חור המה.
הרביעי, ויבא אחר איש ישראל אל **הקבה** (במדבר כה, ח), ענין אהל ושפריר הוא.
החמישי, ואת האשה אל **קבתה** (שם), הזרע והלחיים **והקבה** (דברים יח, ג).
הששי, ורבע **הקב** דביונים בחמשה כסף (מ"ב ו, כה), ענין מרה הוא.

מילה ב

קבל

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, קימו **וקבלו** היהודים (אסתר ט, כז), ולהסיר שקו מעליו ולא **קבל** (שם ד, ד), **ויקבלון** מלכותא (דניאל ז, יח).
השני, **מקבילת** הללאות (שמות כו, ה), וזיוה יתיר קאם **לקבלך** (דניאל ב, לא), וכתבן **לקבל** נברשתא (שם ה, ה), ומחי **קבלו** יתן בחמותיך (יחזקאל כו, ט), מכלי קרב הוא, מגישים ומקבילים אותו לקיר החומה לשחתה.
השלישי, כל **קבל** די חזיתין (דניאל ב, ח), כל **קבל** די הוא עבד (שם ו, יא), כל **קבל** דנה (שם ו, י).

מילה ג

קבע

וקבע את **קבעיהם** נפש (משלי כב, כג), **היקבע** אדם אלהים (מלאכי ג, ח), במה **קבענוך** (שם).

מילה ד

קבץ

וקבץ על ידי ירבה (משלי יג, יא), **קבצת** כסף ונחשת (יחזקאל כב, כ).

מילה ה

קבר

ומצרים **מקברים** (במדבר לג, ד), והוא **לקברות** יובל (איוב כא, לב), עלה **וקבר** את אביך (בראשית נ, ו), **ויקבר בקבר** אביו (ש"ב יז, כג).

מילה ו

קד

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ועצמותי **כמוקד** נחרו (תהלים קב, ד), **ותיקד** עד שאול תחתית (דברים לב, כב), ותחת כבדו **יקד יקד**, **כיקוד** אש (ישעיהו י, טז), על **מוקדה** על המזבח (ויקרא ו, ב), ענין תבערה הם.

השני. **ויקד** האיש (בראשית כד, כו), **ויקדו** וישתחוו (שם מג, כח), **ולקדקד** נזיר אחיו (שם מט, כו), מכף רגלו ועד **קדקדו** (ש"ב יד, כה), ענין שחוח כפיפת קדקד. וענינו כענין באו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני יי' עשנו (תהלים צה, ו), נכרעה מן כרעים, נברכה מן ברכים.

השלישי, **וקדה** חמש מאות (שמות ל, כד), ממיני סמנים הוא.

מילה ז

קדח

כקדח אש המסים (ישעיהו סד, א), כי אש **קדחה** באפי (דברים לב, כב), בשחפת **ובקדחת** (שם כח, כב).

מילה ח

קדם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, מענה אלהי **קדם** (דברים לג, כז), במה אקדם יי' (מיכה ו, ו), מגמת פניהם **קדימה** (חבקוק א, ט), מי **הקדמני** ואשלם (איוב מא, ג), **נקדמה** פניו בתודה (תהלים צה, ב), הן **קדם** אהלך ואיננו (איוב כג, ח), לפאת **קדמה** מזרחה (שמות כז, יג), וייי' נהג רוח **קדים** בארץ (שם י, יג).

השני, מחכמת כל בני **קדם** (מ"א ה, י), גדול מכל בני **קדם** (איוב א, ג), בן מלכי **קדם** (ישעיהו יט, יא).

מילה ט

קדר

וכי הלכנו **קדרנית** (מלאכי ג, יד), **הקדרים** מני קרח (איוב ו, טז), **וקדר** עליהם הים (מיכה ג, ו), למה **קדר** אלך (תהלים מב, י), ענין שחרות הם.

מילה י

קדש

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, אין **קדוש** כיי' (ש"א ב, ב), אל נערץ בסוד **קדשים** רבה (תהלים פט, ח), **מקדוש** ישראל (ירמיהו נא, ה), **קדש קדשים** הוא ליי' (שמות ל, י), **ויקדש** בם (במדבר כ, יג), בקרבי **אקדש** (ויקרא י, ג), והיה **למקדש** ולאבן נגף (ישעיהו ח, יד), והתגדלתי **והתקדשתי** (יחזקאל לח, כג).

השני, **קדשו** צום (יואל א, יד), **התקדשו** למחר (במדבר יא, יח), אני צויתי **למקדשי** (ישעיהו יג, ג), עד אבוא אל **מקדשי** אל (תהלים עג, יז), **והקדשם** ליום הרגה (ירמיהו יב, ג), **וקדשו** עליו מלחמה (מיכה ג, ה), ענין הכנה המה.

השלישי, לא תהיה **קדשה** מבנות ישראל ולא יהיה **קדש** מבני ישראל (דברים כג, יח), וגם **קדש** היה בארץ (מ"א יד, כד), וחיתם **בקדשים** (איוב לו, יד).

מילה יא

קה

אם **קהה** הברזל (קהלת י, י), **תקהינה** שניו (ירמיהו לא, ל), **ותנו ליקהת** אם (משלי ל, יז), לעת שיבתה ככלות כחה, לעת יקהה חדוד כהה. ויתכן להיות מגזרתו ולו יקהת עמים (בראשית מט, י).

מילה יב

קהל

כל **קהל** עדת ישראל (שמות יג, ו), **במקהלות** ברכו אלהים (תהלים סח, כז).

מילה יג

קו

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, או מי נטה עליה **קו** (איוב לח, ה), **וקו** ינטה על ירושלם (זכריה א, טז), ונטה עליה **קו** תהו (ישעיהו לד, יא), **קו לקו קו לקו** (שם כח, י), את **תקות** חוט השני הזה (יהושע ב, יח), בכל הארץ יצא **קום** (תהלים יט, ה).

השני, **יקוו** המים (בראשית א, ט), **מקוה** מים (ויקרא יא, לו), **ונקוו** אליה כל הגוים (ירמיהו ג, יז).

השלישי, **קוה קויתי** יי' (תהלים מ, ב), **קויתי** יי' **קותה** נפשי (שם קל, ה), **ותקותי** מי ישורנה (איוב יז, טו). ויתכן להיות הו"ו לתוכן המלה כיתר הווי"ן, **וקוי** יי' (ישעיהו מ, לא), יוכיח.

מילה יד

קח

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **קחה** לי עגלה משלשת (בראשית טו, ט), **קחו** מוסרי ואל כסף (שמות ח, י), ולא **יקח** שחד (דברים י, יז).

השני, **קח** על מים יבים (יחזקאל יז, ה), ענין צמח הוא.

השלישי, ולאסורים **פקח־קוח** (ישעיהו סא, א), נראים שלשת המלים האלה מיסוד אחד הם נגזרים, אבל הענין יפרידם כמעט, ויתכן להיות פקח־קוח מלה אחת.

מילה טו

קט

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **נקטה** נפשי בחיי (איוב י, א), אשר **יקוט** כסלו (שם ח, יד), ארבעים שנה **אקוט** בדור (תהלים צה, י), ראיתי בגדים **ואתקוטטה** (שם קיט, קנח), ובמתקוממיך **אתקוטט** (שם קלט, כא).

השני, כמעט **קט** (יחזקאל טז, מז), ראוי להיות מגזרת קטן, כיתר המלין אשר אחריהם נו"ן, ואיננה יסוד במלה ונראה כיסוד.

השלישי, כעור מן אדרי **קיט** (דניאל ב, לה), ענין קיץ הם בתרגום.

מילה טז

קטב

אהי **קטבך** שאול (הושע יג, יד), **וקטב** מרירי (דברים לב, כד), **מקטב** ישוד צהרים (תהלים צא, ו), ענין מכאוב הם.

מילה יז

קטל

אם **תקטל** אלוה רשע (תהלים קלט, יט), מהר עשו **מקטל** (עובדיה א, ט), הן **יקטלני** לו איחל (איוב יג, טו), ובעו דניאל וחברוהי **להתקטלה** (דניאל ב, יג), הרג בלשון ארמית 'קטל'.

מילה יח

קטן

קטני עבה ממתני אבי (מ"א יב, י), **קטנתי** מכל החסדים (בראשית לב, יא), כי מי בז ליום **קטנות** (זכריה ד, י), **להקטין** איפה ולהגדיל שקל (עמוס ח, ה), כמשמעו.

מילה יט

קטף

וקטפת מלילת בידך (דברים כג, כו), **הקטפים** מלוח עלי שיח (איוב ל, ד), את ראש יניקותיו **קטף** (יחזקאל יז, ד), מראש ינקותיו רך **אקטף** (שם יג, כב).

מילה כ

קטר

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **קטר יקטרון** (ש"א ב, טז), **מקטר קטרת** (שמות ל, א), **וקטר** מחמץ תודה (עמוס ד, ה), לא **תקטירו** ממנו אשה ליי' (ויקרא ב, יא), וכסה ענן **הקטרת** (שם טז, יג), והנה עלה **קיטר** הארץ **כקיטר** הכבשן (בראשית יט, כח), אש וברד שלג **וקיטור** (תהלים קמח, ח), כי הייתי **כנאד בקיטור** (שם קיט, פג).

השני, **וקטרי** חרצה משתרין (דניאל ה, ו), ומשרא **קטרין** (שם ה, יב), ענין קשר ואסירה המה.

מילה כא

קל

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **קל** הוא על פני מים (איוב כד, יח), **וקלו** מנמרים סוסיו (חבקוק א, ח), **קלים** היו רדפינו (איכה ד, יט), **והקל** מעליך ונשאו אתך (שמות יח, כב), רכב על עב **קל** (ישעיהו יט, א), ועל **קל** נרכב על כן **יקלו** רדפיכם (שם ל, טז).

השני, ומדוע **הקלתני** (ש"ב יט, מד), ואנכי איש רש **ונקלה** (ש"א יח, כג), **ונקלה** כבוד מואב (ישעיהו טז, יד), **ובזי יקלו** (ש"א ב, ל), מלא פניהם **קלון** (תהלים פג, יז), הן **קלתי** (איוב מ, ד), **מקלל** אביו ואמו (משלי כ, כ), **וקיקלון** על כבודך (חבקוק ב, טז).

השלישי, **יקללו** המה ואתה תברך (תהלים קט, כח), לא **תקלל** חרש (ויקרא יט, יד), **כי קללת** אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלה **מקללוני** (ירמיהו טו, י).

הרביעי, אביב **קלי** באש (ויקרא ב, יד), מצות **וקלוי** (יהושע ה, יא), אשר **קלם** מלך בבל באש (ירמיהו כט, כב), **ונצצים** כעין נחשת **קלל** (יחזקאל א, ז), והוא לא פנים **קלקל** (קהלת י, י), בלחם **הקלקל** (במדבר כא, ו).

החמישי, **קלקל** בחצים (יחזקאל כא, כו), וכל הגבעות **התקלקלו** (ירמיהו ד, כד).

הששי, **קול** יי' חצב להבות אש (תהלים כט, ז), **וישמע** את **הקול** מדבר עליו (במדבר ז, פט), וכל העם ראים את **הקולת** (שמות כ, טו), **קל** מן שמיא נפל (דניאל ד, כח).

מילה כב

קלח

או **בקלחת** או בפרור (ש"א ב, יד).

מילה כג

קלט

ושור ושה שרוע **וקלוט** (ויקרא כב, כג), גרוע וחסר. ערי מקלט (במדבר לה, יא).

מילה כד

קלס

והוא במלכים **יתקלס** (חבקוק א, י), ולא היית כזונה **לקלס** אתנן (יחזקאל טז, לא), **לעג וקלס** לסביבותינו (תהלים מד, יד), ענין לעג ובזיון המה.

מילה כה
קלע
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, בתוך כף **הקלע** (ש"א כה, כט), נהפכו לו אבני **קלע** (איוב מא, כ), **בקלע** ובאבן (ש"א יז, ג), כל זה **קלע** באבן (שופטים כ, טז), ובילקוט **וקלעו** בידו (ש"א יז, מ).
השני, את **קלעי** החצר (שמות לה, יז), ענין יריעות המה.
השלישי, **וקלע** עליהם מקלעות (מ"א ו, לב), פתוחי **מקלעות** כרובים (שם ו, כט), **מקלעת** פקעים (שם ו, יח), ענין פתוח המה.

מילה כו
קלש
ולשלש **קלשון** ולהקרדמים (ש"א יג, כא).

מילה כז
קם
מתחלק לשני ענינים: האחד, מי **הקים** כל אפסי ארץ (משלי ל, ד), וביום **הקים** את המשכן (במדבר ט, טו), **ומקים** יריעותי (ירמיהו י, כ), ונאם הגבר **הקם** על (ש"ב כג, א). ומגזרתו **קימו** וקבלו היהודים (אסתר ט, כז), די כל אסר **ויקם** די מלכא **יהקים** (דניאל ו, טז), **ויקם** לעלמין (שם ו, כז), **ומהקם** מלכין (שם ב, כא). ומגזרתו ואולך אתכם **קוממיות** (ויקרא כו, יג), ולא תהיה לכם **תקומה** (ויקרא כו, לז). ומגזרתו ואת כל **היקום** אשר ברגליהם (דברים יא, ו), וימח את כל **היקום** (בראשית ז, כג). ומגזרתו ועיניו **קמה** ולא יכול לראות (ש"א ד, טו), **כי קמו** עיניו משיבו (מ"א יד, ד), ענינו קמו [נ"וו עמדו] עיניו מראות, כמו: כי עמדו לא ענו עוד (איוב לב, טז), עמדו מדבד, ותעמד מלדת (בראשית כט, לה).
השני, **נקמת נקם** ברית (ויקרא כו, כה), **נקם נקמת** בני ישראל (במדבר לא, ב), בשמך נבוס **קמינו** (תהלים מד, ו), ואל ישבי לב **קמי** (ירמיהו נא, א), שבעתים **יקם** קין (בראשית ד, כד), לא **יקם** כי כספו הוא (שמות כא, כא), לא **תקם** ולא תטר (ויקרא יט, יח).

מילה כח
קמח
קמח סלת (בראשית יח, ו), קחי רחים וטחני **קמח** (ישעיהו מז, ב), צמח בלי יעשה **קמח** (הושע ח, ז), כמשמעו חטים.

מילה כט
קמט

אשר **קמטו** ולא עת (איוב כב, טז), **ותקמטני** לעד היה (שם טז, ח), ענין נקטה (איוב י, א), המה.

מילה ל

קמל

קנה וסוף **קמלו** (ישעיהו יט, ו), החפיר לבנון **קמל** (שם לג, ט), כמשמעו [כריתה].

מילה לא

קמץ

קמץ הכהן ממנה מלוא **קמצו** (ויקרא ה, יב), בשבע שני השבע **לקמצים** (בראשית מא, מז), וקמץ משם מלא **קמצו** (ויקרא ב, ב), ענין מלא כף כמשמעו.

מילה לב

קמש

והנה עלה כלו **קמשונים** (משלי כד, לא), **קמוש** וחוח במבצריה (ישעיהו לד, יג).

מילה לג

קן

מתחלק לשמנה מחלקות: האחד, **קנים** תעשה את התבה (בראשית ו, יד), שמה **קננה** קפוז ותמלט (ישעיהו לד, טו), והיו כיונה **תקנן** בעברי פי פחת (ירמיהו מח, כח), כצפור נודדת מן **קנה** (משלי כז, ח), ואמר עם **קני** אגוע (איוב כט, יח).

השני, **קנה** שמים וארץ (בראשית יד, יט), מלאה הארץ **קניניך** (תהלים קד, כד), יי' **קנני** ראשית דרכו (משלי ח, כב), **ומקנהו** פרץ בארץ (איוב א, י), **מקנה** אף על עולת (שם לו, לג), **ומקנה** רב היה לבני ראובן (במדבר לב, א), ארץ **מקנה** הוא (במדבר לב, ד), **עשה מקנה** וקנין (יחזקאל לח, יב), הבו **מקניכם** (בראשית מז, טז), **ובמקנה** הצאן **ובמקנה** הבקר (שם מז, יז), כי אדם **הקנני** מנעורי (זכריה יג, ה), ענינו הפקידני על מקנה.

השלישי, כי **תקנה** עבד עברי (שמות כא, ב), או **קנה** מיד עמיתך (ויקרא כה, יד), אשר **קוניהן** יהרגן (זכריה יא, ה), רע רע יאמר **הקונה** (משלי כ, יד), **ויקן** את חלקת השדה (בראשית לג, יט).

הרביעי, **וקנה** הטוב מארץ מרחק (ירמיהו ו, כ), **קנה** וקנמון (שיר ד, יד), **וקנמון** בשם מחציתו (שמות ל, כג).

החמישי, כאשר ינוד **הקנה** במים (מ"א יד, טו), ואזרעי **מקנה** תשבר (איוב לא, כב), וששה **קנים** יצאים מצדיה (שמות כה, לב), כפתריהם **וקנתם** (שם כה, לו), **קנה** וסוף קמלו (ישעיהו יט, ו).

השׁשׁי, וכסף **בקנה** ישקלו (ישעיהו מו, ו), חמשׁ מאות **קנים בקנה** המדה סביב (יחזקאל מב, טו), **וקנה** המדה (שׁם מ, ג).
השׁביעי, **קינה** היא **וקוננוה** (שׁם לב, טז), בנות הגוים **תקוננה** אותה (יחזקאל לב, טז), **ויקונן** ירמיהו על יאשׁיה (דה"ב לה, כה), והנם כתובים על **הקינות** (שׁם), וקראו **למקוננות** (ירמיהו ט, טז), ענין הספד הם.
השׁמיני, ומשׁקל **קינו** שׁלשׁ מאות משׁקל נחשׁת (ש"ב כא, טז), סמל הקנאה **המקנה** (יחזקאל ח, ג).

מילה לד

קנא

<hal2>ועבר עליו רוח **קנאה וקנא** את אשׁתו (במדבר ה, יד), כי מנחה **קנאת** הוא (שׁם ה, טו), **יקנאהו** בזרים (דברים לב, טז), אל **קנוא** ונקם יי' (נחום א, ב), אל **קנא** (שׁמות כ, ה).

מילה לה

קנמן

נרד וכרכם קנה וקנמון (שׁיר ד, יד), מר אהלים **וקנמון** (משׁלי ו, יז), **וקנמן** בשׁם מחציתו (שׁמות ל, כג).

מילה לו

קנץ

עד אנה תשׁימון **קנצי** למלין (איוב יח, ב), ענין תכל המה.

מילה לז

קס

ואת פריה **יקוסס** ויבשׁ (יחזקאל יז, ט), פתרונו כפי ענינו כמו יקוצץ.

מילה לח

קסם

קסם על שׂפתי מלך (משׁלי טז, י), **קסם קסמים** (דברים יח, י), **וקסמים** בידם (במדבר כב, ז), ולא **קסם** בישׂראל (שׁם כג, כג), וחשׁכה להם **מקסם** (מיכה ג, ו), יסוד אחד להם.

מילה לט

קסת

וקסת הספר במתניו (יחזקאל ט, ג) [עיין להלן שׁרשׁ 'קשׁ'].

מילה מ
קע
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **והוקע** אותם ליי' (במדבר כה, ד), וכתבות קעקע (ויקרא יט, כח).
השני, פן **תקע** נפשי ממך (ירמיהו ו, ח), כאשר **נקעה** נפשי (יחזקאל כג, יח), ענין הסרה המה.

מילה מא
קער
קערת כסף אחת (במדבר ז, יג), **קערת** כסף שתים עשרה (שם ז, פד), ועשית **קערתיו** (שמות כה, כט).

מילה מב
קף
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **הקף** את העיר (יהושע ו, ג), עדת מרעים **הקיפוני** (תהלים כב, יז), ויהי כי **הקיפו** ימי המשתה (איוב א, ה), **ויקפו** על העיר (מ"ב ו, יד), לא **תקפו** פאת ראשכם (ויקרא יט, כז). ויתכן לא תקפו, ענין השחתה.
השני, **ונקף** סבכי היער בברזל (ישעיהו י, לד), חגים **ינקפו** (שם כט, א), **כנקף** זית (שם יז, ו), ותחת חגורה **נקפה** (שם ג, כד), ענין השחתה.
השלישי, שנהבים **וקפים** ותכיים (מ"א י, כב).

מילה מג
קפא
קפאו תהמת בלב ים (שמות טו, ח), וכגבינה **תקפיאני** (איוב י, י), לא יהיה אור יקרות **וקפאון** (זכריה יד, ו).

מילה מד
קפד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **קפדה** בא (יחזקאל ז, כה), **קפדתי** כארג חיי (ישעיהו לח, יב).
השני, וירשוה קאת **וקפוד** (שם לד, יא).

מילה מה
קפץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אם **קפץ** באף רחמיו סלה (תהלים עז, י), ולא **תקפץ** את ידך (דברים טו, ז), ועלתה **קפצה** פיה (איוב ה, טז), עליו **יקפצו** מלכים יפיהם (ישעיהו נב, טו).

השני, **מקפץ** על הגבעות (שיר ב, ח), ענינו יורה עליו.

מילה מו

קץ

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **קץ** כל בשר בא לפני (בראשית ו, יג), **מקצה** גבול מצרים ועד **קצהו** (שם מז, כא), לכל תכלה ראיתי **קץ** (תהלים קיט, צו), **מקץ** שבע שנים (דברים טו, א), **בקצה** המטה אשר בידי (ש"א יד, מג), **מקצה** בחברת (שמות כו, ד), **הקיצונה** במחברת השניה (שם), הן אלה **קצות** דרכיו (איוב כו, יד).

השני, **קיץ** וחרף (תהלים עד, יז), כלוב **קיץ** (עמוס ח, א), כי על **קיצך** (ישעיהו טז, ט), על בית **הקיץ** (עמוס ג, טו), **וקץ** עליו העיט (ישעיהו יח, ו).

השלישי, **ויקץ** מואב מפני בני ישראל (במדבר כב, ג), **ויקצו** מפני בני ישראל (שמות א, יב), נעלה ביהודה **ונקיצנה** (ישעיהו ז, ו), ענין מצוק ודחק המה.

הרביעי, החל יי' **לקצות** בישראל (מ"ב י, לב), כי את כל אלה עשו **ואקץ** בם (ויקרא כ, כג), **קצתי** בחיי (בראשית כז, מו), ואל **תקץ** בתוכחתו (משלי ג, יא), ענין מאיסה המה.

החמישי, **וייקץ** יעקב משנתו (בראשית כח, טז), לא **הקיץ** הנער (מ"ב ד, לא), **ויקץ** כישן אדני (תהלים עח, סה), **הקיצה** אל תזנח לנצח (שם מד, כד), **הקיצתי** ואראה (ירמיהו לא, כו).

הששי, **וקצתה** את כפה (דברים כה, יב), **וקצץ** פתלים (שמות לט, ג), בהנות ידיהם ורגליהם **מקצצים** (שופטים א, ז), יי' צדיק **קצץ** עבות רשעים (תהלים קכט, ד).

השביעי, **וקוץ** ודרדר (בראשית ג, יח), את **קוצי** המדבר (שופטים ח, ו), **קוצים** כסוחים (ישעיהו לג, יב).

מילה מז

קצב

מדה אחת **וקצב** אחד (מ"א ו, כה), כעדר **הקצובות** (שיר ד, ב), **ויקצב** עץ וישלך שמה (מ"ב ו, ו), **לקצבי** הרים ירדתי (יונה ב, ז).

מילה מח

קצח

והפיץ **קצח** וכמן יזרק (ישעיהו כח, כה), כי לא בחרוץ יודש **קצח** (שם כח, כז).

מילה מט

קצן

קציני סדם (ישעיהו א, י), כל **קציניך** נדדו יחד (שם כב, ג), אשר אין לה **קצין** (משלי ו, ז).

מילה נ
קצע
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, מר ואהלות **קציעות** (תהלים מה, ט), עצי קטורת המה. וכמהו בלשון ארמית קדה - קציעתא (שמות ל, כד).
השני, **יקצע** מבית סביב (ויקרא יד, מא), ענין מפצל הוא לפי ענינו.
השלישי, והנה חצר **במקצע** חצר (יחזקאל מו, כא), **ומקצעותיו** לו (שם מא, כב), **למקצעות** (שמות כו, כג), ענין זויות המה.

מילה נא
קצף
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **קצף** ד' על אבתיכם **קצף** (זכריה א, ב), **מקצפו** תרעש ארץ (ירמיהו י, י), כי **בקצפי** הכיתיך (ישעיהו ס, י).
השני, **כקצף** על פני מים (הושע י, ז), ותאנתי **לקצפה** (יואל א, ז). פתרונו כפי ענינו כרתח על פני מים.

מילה נב
קצר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, כי **קצר** המצע מהשתרע (ישעיהו כח, כ), **קצר** ימי (תהלים קב, כד), **קצר** ימים (איוב יד, א), **מקצר** רוח (שמות ו, ט), **הקצר** רוח יי' (מיכה ב, ז), **הקצור קצרה** ידי מפדות (ישעיהו נ, ב).
השני, **וקצרתם** את **קצירה** (ויקרא כג, י), כי בשל **קציר** (יואל ד, יג), שלא מלא כפו **קוצר** (תהלים קכט, ז), כי **תקצר קצירך** בשדך (דברים כד, יט), אשר **קצירו** רעב יאכל (איוב ה, ה).
השלישי, ועשה **קציר** כמו נטע (שם יד, ט), תשלח **קצירייה** עד ים (תהלים פ, יב), ענין יונקות [נ"ה יניקות] המה.

מילה נג
ק
ולא **תקיא** הארץ (ויקרא יח, כה), כאשר **קאה** (שם), פן תשבענו **והקאתו** (משלי כה, טז), שתו שכרו **וקיו** (ירמיהו כה, כז).

מילה נד
קר

מתחלק לתשע מחלקות: האחד, **יקרת** היא מפנינים (משלי ג, טו), ואת **יקר** תפארת גדולתו (אסתר א, ד), בנות מלכים ביקרותיך (תהלים מה, י), ואדם **ביקר** בל ילין (שם מט, יג), ענין הדר ויוקר המה.

השני, **ויקר** פדיון נפשם (תהלים מט, ט), **הקר** רגלך מבית רעך (משלי כה, יז), אף אני אלך עמכם **בקרי** (ויקרא כו, מא), בחמת **קרי** (שם כו, כח), **אוקיר** אנוש מפז (ישעיהו יג, יב), **יקר** רוח איש תבונה (משלי יז, כז), ענין מניעה המה.

השלישי, **מקרה** אחד לצדיק ולרשע (קהלת ט, ב), אם **יקרך** עון בדבר הזה (ש"א כח, י), **הקרה** נא לפני היום (בראשית כד, יב), **ויקר** אלהים אל בלעם (במדבר כג, ד), את כל אשר **קרהו** (אסתר ד, ז), **וקרהו** אסון (בראשית מד, כט), **ויקר מקרה** (רות ב, ג), ענין פגיעה המה.

הרביעי, מים **קרים** (משלי כה, כה), וממזרים **קרה** (איוב לז, ט), **וקר** וחם (בראשית ח, כב), לפני **קרתו** מי יעמד (תהלים קמז, יז), מעדה בגד ביום **קרה** (משלי כה, כ).

החמישי, **המקרה** במים עליותיו (תהלים קד, ג), **קרות** בתינו ארזים (שיר א, יז), מפיל **הקורה** (מ"ב ו, ה), על כן באו בצל **קרתי** (בראשית יט, ח), בעצלתים ימך **המקרה** (קהלת י, יח), **וקורי** עכביש יארגו (ישעיהו נט, ה), המה **קרוהו** (נחמיה ג, ג).

הששי, **מקור** מים חיים (ירמיהו ב, יג), ושמתיך **בנקרת** הצור (שמות לג, כב), העיני האנשים ההם **תנקר** (במדבר טז, יד), מעין נרפש **ומקור** משחת (משלי כה, כו), וטהרה **ממקור** דמיה (ויקרא יב, ז), ועיני **מקור** דמעה (ירמיהו ח, כג), ואל מקבת בר **נקרתם** (ישעיהו נא, א), עצמי **נקר** עלי (איוב ל, יז), **יקרוה** ערבי נחל (משלי ל, יז), אני **קרתי** ושתיתי מים (ישעיהו לז, כה).

השביעי, **קרית** מלך רב (תהלים מח, ג), **קריה** נאמנה (ישעיהו א, כא), בצאתי שער עלי **קרת** (איוב כט, ז), על גפי מרמי **קרת** (משלי ט, ג), **והקריתם** לכם ערים (במדבר לה, יא).

שמיני, וקיר ערה מגן (ישעיהו כב, ו), ארמנות הקריות (עמוס ב, ב), ופלשתים מכפתור וארם מקיר (שם ט, ז), וגלו עם ארם קירה (עמוס א, ה), שם מדינה.

התשיעי, בקירת הבית (ויקרא יד, לז), והקיר ביני וביניהם (יחזקאל מג, ח), מקיר העיר וחוצה (במדבר לה, ד). ויתכן להיות מהמחלקה הששי, וקרקר כל בני שת (שם כד, יז), מקרקר קר (ישעיהו כב, ה).

מילה נה

קרא

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **קרא** הדרות מראש (ישעיהו מא, ד), מצרים **קראו** (הושע ז, יא).

השני, כי **יקרא** קן צפור (דברים כב, ו), מדוע **קראני** אלה (ירמיהו יג, כב), **ותקרא** אתם (שם לב, כג), וגם הנה הוא יצא **לקראתך** (שמות ד, יד), **ואקראה** לך להודיעני מה אעשה (ש"א כח, טו).

השלישי, **קרא** דגר ולא ילד (ירמיהו יז, יא), כאשר ירדף **הקרא** בהרים (ש"א כו, כ).

מילה נו

קרב

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **קרב** אתה ושמע (דברים ה, כו), **קרבת** אלהים יחפצון (ישעיהו נח, ב), כל **הקרב** **הקרב** אל משכן יי' (במדבר יז, כח), והיה **כקרבכם** אל המלחמה (דברים כ, ב).

השני, נביא **מקרבך** מאחיך (שם יח, טו), ופרש ידיו **בקרבו** (ישעיהו כה, יא), **בקרב** אלהים ישפט (תהלים פב, א), וכל **קרבי** את שם קדשו (שם קג, א), **וקרבו** וכרעיו (ויקרא א, ט), ראשו על כרעיו ועל **קרבו** (שמות יב, ט), יסוד אחד להם.

השלישי, כיום הלחמו ביום **קרב** (זכריה יד, ג), **קרבות** יחפצו (תהלים סח, לא), טובה חכמה מכלי **קרב** (קהלת ט, יח), עבדא **קרב** עם קדישין (דניאל ז, כא), לשון מלחמה המה.

מילה נז

קרח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וקרח** בלילה (בראשית לא, מ), משליך **קרחו** כפתים (תהלים קמז, יז), כעין **הקרח** הנורא (יחזקאל א, כב).

השני, **קרחי** וגזי (מיכה א, טז), הרחיבי **קרחתך** כנשר (שם), לא **יקרחו** **קרחה** בראשם (ויקרא כא, ה), **והקריחו** אליך **קרחא** (יחזקאל כז, לא), **בקרחתו** או בגבחתו (ויקרא יג, מב), **קרח** הוא טהור הוא (שם יג, מ), עלה **קרח** עלה **קרח** (מ"ב ב, כג).

מילה נח

קרם

וקרמתי עליכם עור (יחזקאל לז, ו), **וקרם** עליהם עור מלמעלה (שם לז, ח), כמו ויסך עליהם.

מילה נט

קרן

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אלה **הקרנות** אשר זרו את יהודה (זכריה ב, ב), לקחנו לנו **קרנים** (עמוס ו, יג), ועל **קרניא** עשר (דניאל ז, כ).

השני, כי **קרן** עור פני משה (שמות לד, לה), **קרנים** מידו לו (חבקוק ג, ד), ענן הוד המה.

מילה ס
קרס
והבאת את **הקרסים** בללאת (שמות כו, יא), **קרסיו** קרשיו (שם לט, לג), כרע בל **קרס** גבו (ישעיהו מו, א), **קרסו** קרעו יחדו (שם טו, ב).

מילה סא
קרסל
ולא מעדו **קרסלי** (ש"ב כב, לז).

מילה סב
קרע
עת **לקרוע** (קהלת ג, ז), **וקרעו** לבבכם (יואל ב, יג), **קרעו** ולא דמו (תהלים לה, טו), **ויקרעי** את מעלו (איוב א, כ).

מילה סג
קרץ
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **קרץ** מצפון בא בא (ירמיהו מו, כ), מחמר **קרצתי** גם אני (איוב לג, ו).
השני, **קרץ** בעיניו (משלי ו, יג), **קרץ** עין יתן עצבת (שם י, י), שנאי חנם **יקרצו** עין (תהלים לה, יט), ענין רמז הם.
השלישי, די אכלו **קרצוהי** די דניאל (דניאל ו, כה), ואכלו **קרציהון** די יהודיא (שם ג, ח).

מילה סד
קרש
ועשית את **הקרשים** למשכן (שמות כו, טו), תחת **הקרש** האחד, (שם כו, יט), **קרשך** עשו שן (יחזקאל כז, ו).

מילה סה
קש
מתחלק לשש מחלקות: האחד, **כקש** לפני רוח (תהלים פג, יד), ואת **קש** יבש תרדף (איוב יג, כה), **לקשש קש** לתבן (שמות ה, יב), **מקשש** עצים ביום השבת (במדבר טו, לב), כמשמעו.
השני, **ותקש** בלדתה (בראשית לה, טו), אם לא בכיתי **לקשה** יום (איוב ל, כה), **ויקש** דבר איש יהודה (ש"ב יט, מד), וידבר אתם **קשות** (בראשית מב, ז).

השלישי, **יקשת** לך וגם נלכדת (ירמיהו נ, כד), **נוקשת** באמרי פיך (משלי ו, ב), פן **תנקש** אחריהם (דברים יב, ל), כי **מוקש** הוא לך (שם ז, טז), כהם **יוקשים** בני אדם (קהלת ט, יב), ישור כשן **יקושים** (ירמיהו ה, כו).

הרביעי, את **הקשאים** (במדבר יא, ה), כמלונה **במקשה** (ישעיהו א, ח).

החמישי, ותחת מעשה **מקשה** קרחה (שם ג, כד), **מקשה** תעשה המנורה (שמות כה, לא).

הששי, וארכבתא דא לדא **נקשן** (דניאל ה, ו), אין לו דמיון בתורה, ענין נענוע הוא.

מילה סו

קשׂ

מתחלק לשני ענינים: האחד, כל אשר לו סנפיר **וקשקשת** (ויקרא יא, ט), ושריון **קשקשים** (ש"א יז, ה).

השני, ואת **קשות** הנסך (במדבר ד, ז), **וקשותיו** ומנקיותיו (שמות כה, כט). ויתכן להיות מגזרתם [נה"ו במגזרה], **קסת** הספר (יחזקאל ט, ג).

מילה סז

קשב

תקשב אזנך (תהלים י, יז), **הקשיבי** לקול שועי (שם ה, ג), **והקשיב קשב** רב **קשב** (ישעיהו כא, ז).

מילה סח

קשח

תקשיח לבנו מיראתך (ישעיהו סג, יז), **הקשיח** בניה ללא לה (איוב לט, יט), ענין קשיון הוא לפי הענין.

מילה סט

קשט

להודיעך **קשט** אמרי אמת (משלי כב, כא), מפני **קשט** סלה (תהלים ס, ו), די כל מעבדוהי **קשט** (דניאל ד, לד), מן **קשט** די אלהכון (שם ב, מז).

מילה ע

קשׁט

במאה **קשיטה** (בראשית לג, יט), ויתנו לו איש **קשיטה** אחת (איוב מב, יא).

מילה עא

קשר

וקשרתם לאות על ידך (דברים ו, ח), **קשרם** על גרגרתיך (משלי ג, ג), **תקשרי** בחלון (יהושע ב, יח), **ותקשר** על ידו שני (בראשית לח, כח). והקרובים אליהם, כי **קשרתם** כלכם עלי (ש"א כב, ח), לא תאמרון **קשר**, לכל אשר יאמר העם הזה **קשר** (ישעיהו ח, יב), **קשר** עליך עמוס (עמוס ז, י), ויהי **הקשר** אמץ (ש"ב טו, יב), **והקשרים** ליעקב (בראשית ל, מב).

מילה עב

קשת

קשת גברים חתים (ש"א ב, ד), עריה תעור **קשתך** (חבקוק ג, ט), ללמד בני יהודה **קשת** (ש"ב א, יח), נושקי רומי **קשת** (תהלים עח, ט), היו **כקשת** רמיה (הושע ז, טז).

מילה עג

קתרוס

קתרס סבכא פסנתרין סומפניה (דניאל ג, ה), כלי זמר המה.
ותשלם מחברת קו"ף.

ר

הקדמה

אחל מחברת רי"ש.
רא. ראם ראש, רב רבד רבך רבע רבץ רבק, רגב רגז רגל רגם רגן רגע רגש, רד רדיד רדם רדף, רה רהב רהט, רוח, רז רזח רזם רזן, רח רחב רחל רחם רחף רחץ רחק רחש, רט דטב דטפש רטש, רך רכב רכל רכס רכש, רם רמח דמך רמן רמס רמש, רן, רס רסן, רע רעב רעד רעל רעם רענן רעף רעץ רעש, רף רפא רפד רפס רפסד רפק רפש רססּ רפת, רץ רצד רצח רצע רצף, רק רקב רקד רקח רקם רקע, ר, רש רשם רשע רשף רשת, רתח רתם רתק רתת.

מילה א

רא

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ותרא** האשה כי טוב העץ למאכל (בראשית ג, ו), **וירא** יעקב כי יש שבר במצרים (שם מב, א), **ראה** פניך לא פללתי (שם מח, יא), **במראת** הלילה (שם מו, ב), **במראה** אליו אתודע (במדבר יב, ו), **ואראה מראות** אלהים (יחזקאל א, א), **כראת** פני אלהים (בראשית לג, י).
השני, **ומוראכם** וחתכם (שם ט, ב), איה **מוראי** (מלאכי א, ו), יובילו שי **למורא** (תהלים עו, יב).

השלישי, והסיר את **מראתו** בנצתה (ויקרא א, טז), הוי **מוראה** ונגאלה (צפניה ג, א), ושמתיך **כראי** (נחום ג, ו), ענין טנוף הם.

מילה ב
ראם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ומקרני **רמים** עניתני (תהלים כב, כב), כתועפת **ראם** לו (במדבר כג, כב).

השני, **ראמות** וגביש לא יזכר (איוב כח, יח), מאבני השהם הוא.

מילה ג
ראש

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **בראשית** ברא אלהים (בראשית א, א), **ראשית** חכמה יראת יי' (תהלים קיא, י), **ראשון** הוא לכם (שמות יב, ב), **וראשית** שמנים ימשחו (עמוס ו, ו), **מראשית** ערסתיכם (במדבר טו, כא). והקרבים אליהם, **מראשו** ועד רגליו (ויקרא יג, יב), ושמן על **ראשך** אל יחסר (קהלת ט, ח), אל **ראשי** המטות (שם ל, ב), והיה לארבעה **ראשים** (בראשית ב, י).

השני, כי תשא את **ראש** (שמות ל, יב), מה עצמו **ראשיהם** (תהלים קלט, יז), ומשנאיך נשאו **ראש** (שם פג, ג), וראה **ראש** ככבים כי רמו (אעב כב, יב), עבדיך נשאו את **ראש** (במדבר לא, מט), ענין מנין המה.

השלישי, **ראש** ותלאה (איכה ג, ה), ופרח **כראש** משפט (הושע י, ד), ויתנו בברותי **ראש** (תהלים סט, כב), פרה **ראש** ולענה (דברים כט, יז), **וראש** פתנים אכזר (שם לב, לג), כי הפכתם **לראש** משפט (עמוס ו, יב), וישקנו מי **ראש** (ירמיהו ח, יד).

מילה ד
רב

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, ויהי כי החל האדם **לרב** (בראשית ו, א), למען **רבות** מופתי (שמות יא, ט), **כרבם** כן חטאו לי (הושע ד, ז). והקרבים אליהם, ושנים יניסו **רבבה** (דברים לב, ל), **ורבבה** מימינך (תהלים צא, ו), ואתה **מרבבת** קדש (שם לג, ב), רכב אלהים **רבתים** (תהלים סח, יח), ורבו **רבבן** קדמוהי יקומון (דניאל ז, י). והקרבים אליהם, **ובמרבית** לא תתן אכלך (ויקרא כה, לז), נשך **ותרבית** (ויקרא כה, לו), מרבה הונו **ותרבית** (משלי כח, ח), ולא **רבית** במחיריהם (תהלים מד, יג). ויש אשר אומרים בנינו ובנתינו אנחנו רבים (נחמיה ה, ב). והקרבים אליהם, אשר טפחתי **ורביתי** (איכה ב, כב), **תרבות** אנשים חטאים (במדבר לב, יד), **רבתה** גוריה (יחזקאל יט, ב).

השני, ויהי **רבה** קשת (בראשית כא, כ), וימררהו **ורבו** (שם מט, כג), **רבים** כל דרכי קשת (ירמיהו נ, כט), יסבו עלי **רביו** (איוב טז, יג).
השלישי, **רבת** אדני **ריבי** נפשי (איכה ג, נח), יי' יחתו **מריביו** (ש"א ב, י), אם לאל **תריבון** (איוב יג, ח), המה מי **מריבה** (במדבר כ, יג), אבחנך על מי **מריבה** סלה (תהלים פא, ח).
הרביעי, **וכרביבים** עלי עשב (דברים לב, ב), ואם השמים יתנו **רביבים** (ירמיהו יד, כב), וימנעו **רבבים** ומלקוש לוא היה (שם ג, ג).

מילה ה
רבד

רבד הזהב (בראשית מא, מב), **ורביד** על גרונך (יחזקאל טז, יא), **מרבדים רבדתי** ערשי (משלי ז, טז).

מילה ו
רבך

מרבכת תביאנה (ויקרא ו, יד), ולמחבת **ולמרבכת** (דה"א כג, כט).

מילה ז
רבע

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **רביעת** ההין (שמות כט, מ), יום **רביעי** (בראשית א, יט), **ורובע** הקב דביונים (מ"ב ו, כה), **רבוע** יהיה כפול (שמות כח, טז), מגזרת ארבע.
השיני, אל כל בהמה **לרבעה** אתה (ויקרא כ, טז), בהמתך לא **תרביע** כלאים (שם יט, יט), ארחי **ורבעי** זרית (תהלים קלט, ג), וכל רבץ בלשון ארמית כמהו.

מילה ח
רבץ

והאם **רבצת** על האפרחים (דברים כב, ו), **רבץ** תחת משאו (שמות כג, ה), **ורבצת** ואין מחריד (איוב יא, יט), שכחו **רבצם** (ירמיהו כ, ו), כמשמעו.

מילה ט
רבק

ולאשה עגל **מרבק** בבית (ש"א כח, כד), ופשתם כעגלי **מרבק** (מלאכי ג, כ), ענין רך הוא.

מילה י
רגב

מתקו לו **רגבי** נחל (איוב כא, לג), **ורגבים** ידבקו (שם לח, לח), בחרי [נול"וב הרי] אדמה המה.

מילה יא

רגז

לב **רגז** (דברים כח, סה), **רגזו** ואל תחטאו (תהלים ד, ה), מעצבך **ומרגזך** (ישעיהו יד, ג), ולא **ירגז** עוד (ש"ב ז, י), **ברגז** רחם תזכור (חבקוק ג, ב), **הרגיז** ממלכות (שם כג, יא), **המרגיז** ארץ ממקומה (איוב ט, ו).

מילה יב

רגל

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **רגל** תחת (שמות כא, כד), אם תשיב משבת **רגלך** (ישעיהו נח, יג), שש מאות אלף **רגלי** (במדבר יא, כא), שלח **ברגליו** (שופטים ה, טו), וזרעתיו **ומרגלתיו** (דניאל י, ו), ותשכב **מרגלותיו** (רות ג, יד), **לרגל** המלאכה אשר לפני **ולרגל** הילדים (בראשית לג, יד), וכל העם אשר **ברגליך** (שמות יא, ח).

השני, ולא עשה **רגליו** (ש"ב יט, כה), ולשתות את מימי **רגליהם** (מ"ב יח, כז), להסך את **רגליו** (ש"א כד, ד).

השלישי, לא **רגל** על לשנו (תהלים טו, ג), **וירגל** בעבדך (ש"ב יט, כח).

הרביעי, שנים אנשים **מרגלים** (יהושע ב, א), **לרגל** את הארץ (שם יד, ז), **לרגל** את יעזר (במדבר כא, לב), **מרגלים** אתם (בראשית מב, ט).

החמישי, זה שלש **רגלים** (במדבר כב, כח), שלש **רגלים** תחג לי (שמות כג, יד).

הששי, ויברך יי' אתך **לרגלי** (בראשית ל, ל), כמו למעני.

מילה יג

רגם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ורגם** מלך ואנשיו (זכריה ז, ב), שרי יהודה **רגמתם** (תהלים סח, כח), כמו להקתם [עיין המבאר מעל"ד].

השני, עם הארץ **ירגמהו** באבן (ויקרא כ, ב), **ורגמו** אתו כל העדה (שם כד, יד), כצרור אבן **במרגמה** (משלי כו, ח).

מילה יד

רגן

דברי **נרגן** כמתלהמים (משלי יח, ח), **ותרגנו** באהליכם (דברים א, כז), **ורוגנים** ילמדו לקח (ישעיהו כט, כד).

מילה טו
רגע
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **רגע** אחד (שמות לג, ה), **כי רגע** באפו (תהלים ל, ו), **לרגעים** אשקנה (ישעיהו כז, ג), **ורגע** אדבר על גוי (ירמיהו ח, ט), וחרדו **לרגעים** (יחזקאל כו, טז), ועד **ארגיעה** לשון שקר (משלי יב, יט), **כי ארגיעה** אריצנו מעלי (ירמיהו מט, יט).
השני, הלוך **להרגיעו** בישראל (שם לא, ב), **הרגעי** ודמי (שם מז, ו), וזאת **המרגעה** (ישעיהו כח, יב), אך שם **הרגיעה** לילית (שם לד, יד).
השלישי, עורי **רגע** וימאס (איוב ז, ה), **רגע** הים (ישעיהו נא, טו), ועל **רגעי** ארץ (תהלים לה, כ), כמו על דכאי ארץ.

מילה טז
רגש
למה **רגשו** גוים (תהלים ב, א), בבית אלהים נהלך **ברגש** (שם נה, טו), **מרגשת** פעלי און (שם סד, ג), אדין גבריא אלך **הרגשו** (דניאל ו, יב).

מילה יז
רד
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, והיום **רד** מאד (שופטים יט, יא), מדוע אמרו עמי **רדנו** (ירמיהו ב, לא), **ורדו** גת פלשתים (עמוס ו, ב), **ועניים מרודים** תביא בית (ישעיהו נח, ז), זכר **עניי ומרודי** (איכה ג, יט), הניעמו בחילך **והורידמו** (תהלים נט, יב).
השני, **ורדו** בדגת הים (בראשית א, כח), **רדה** באף גוים (ישעיהו יד, ו), והכהנים **ירדו** על ידיהם (ירמיהו ה, לא), **ורדו** בנגשיהם (ישעיהו יד, ב), **וירד** מים עד ים (תהלים עב, ח), אז **ירד** שריד לאדירים עם יי' **ירד** לי בגבורים (שופטים ה, יג), שלח אש בעצמתי **וירדנה** (איכה א, יג), **אריד** בשיחי ואהימה (תהלים נה, ג).
השלישי, **וירדהו** אל כפיו (שופטים יד, ט), מגוית האריה **רדה** הדבש (שם).

מילה יח
רדיד
נשאו את **רדידי** מעלי (שיר ה, ז), והצניפות **והרדידים** (ישעיהו ג, כג).

מילה יט
רדם
מה לך **נרדם** (יונה א, ו), **וישכב וירדם** (שם א, ה), **נרדם** בקציר בן מביש (משלי י, ה), **ותרדמה** נפלה על אברם (בראשית טו, יב).

מילה כ
רדף
וידרפו מצרים אחריהם (שמות יד, ט), למה **תרדפני** כמו אל (איוב יט, כב), והאלהים יבקש את **נרדף** (קהלת ג, טו).

מילה כא
רה
אל תפחדו ואל **תרהו** (ישעיהו מד, ח), כמשמעו.

מילה כב
רהב
ורהבם עמל ואון (תהלים צ, י), אזכיר **רהב** ובבל (שם פז, ד), שהם **הרהיבוני** (שיר ו, ה), **תרהבני** בנפשי עז (תהלים קלח, ג), **ירהבו** הנער בזקן (ישעיהו ג, ה), לזאת **רהב** הם שבת (שם ל, ז), ענין ממשלה הם.

מילה כג
רהט
ברהטים בשקתות המים (בראשית ל, לח), לעיני הצאן **ברהטים** (שם ל, מא), **רהיטנו** ברותים (שיר א, יז), מלך אסור **ברהטים** (שיר ז, ו).

מילה כד
רוח
אדברה **וירוח** לי (איוב לב, כ), **לרוחתי** לשועתי (איכה ג, נו), **רוח** והצלה (אסתר ד, יד), **ורוח** לשאול וטוב לו (ש"א טז, כג), מתהלך בגן **לרוח** היום (בראשית ג, ח).

מילה כה
רז
מתחלק לשני מחלקות: האחד, וכל **רז** לא אנס לך (דניאל ד, ו), וגלה **רזין** די יכלה למגלא **רזא** דנה (שם ב, מז), על **רזה** דנה (שם ב, יח), ענין סוד המה.
השני, השמנה היא אם **רזה** (במדבר יג, כ), במשמניו **רזון** (ישעיהו י, טז), וישלח **רזון** בנפשם (תהלים קו, טו), ובין שה **רזה** (יחזקאל לד, כ), ומשמן בשרו **ירזה** (ישעיהו יז, ד).

מילה כו
רזח

אל תבוא בית **מרזח** (ירמיהו טז, ה), וסר **מרזח** סרוחים (עמוס ו, ז), ענין בית משחת המה. ודומה לו מצינו בספרי בפרשת פעור (בלק, פסיקא קלא): חזרו לעשות להם מרזחים, והיו קוראות להם ואוכלות, הדא הוא דכתיב ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן (במדבר כה, ב).

מילה כז
רזם

ומה **ירזמון** עיניך (איוב טו, יב), כמו רמז.

מילה כח
רזן

ורוזנים נוסדו יחד (תהלים ב, ב), **ולרוזנים** אי שכר (משלי לא, ד), כמשמעו.

מילה כט
רח

מתחלק לשלש מחלקות האחד, **וירח** יי' את **ריח** הניחח (בראשית ח, כא), אם יי' הסיתך בי **ירח** מנחה (ש"א כו, יט), אף להם ולא **ירחון** (תהלים קטו, ו), ולא **אריח ברית** ניחחכם (ויקרא כו, לא), **בהריחו** אש (שופטים טז, ט).

השני, איש אשר **רוח** אלהים בו (בראשית מא, לח), **והריחו** ביראת יי' (ישעיהו יא, ג), או **מרוח** אשך (ויקרא כא, כ), לעשות **לרוח** משקל (איוב כח, כה), אשר זרה **ברחת** ובמזרה (ישעיהו ל, כד), מגזרת רוח הוא.

השלישי, קחי **רחים** וטחני קמח (ישעיהו מז, ב), לא יחבל **רחים** ורכב (דברים כד, ו), קול **רחים** ואור נר (ירמיהו כה, י).

מילה ל
רחב

רחב לא מוצק תחתיה (איוב לו, טז), **ענני במרחב** יה (תהלים קיח, ה), **תרחיב** צעדי תחתי (שם יח, לו), וישב **ברחב** העיד (שופטים יט, טו), **ברחוב** אכין מושבי (איוב כט, ז), בשוקים **וברחבות** (שיר ג, ב).

מילה לא
רחל

וכרחל לפני גזזיה נאלמה (ישעיהו נג, ז), **רחלים** מאתים (בראשית לב, טו).

מילה לב
רחם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, פטר כל **רחם** (שמות יב, ב), **ורחמה** הרת עולם (ירמיהו כ, יז), **רחם רחמתים** (שופטים ה, ל), אשר בצאתו **מרחם** אמו (במדבר יב, יב), **בניהו מרחם יצא** (איוב לח, ח), זרו רשעים **מרחם** (תהלים נח, ד), **מרחם** משחר לך (תהלים קי, ג).
השני, ישכחהו **רחם** (איוב כד, כ), **רחם ארחמנו** (ירמיהו לא, כ), ברגז **רחם** תזכור (חבקוק ג, ב), **מרחם** בן בטנך (ישעיהו מט, טו), לשון רחמים המה.

מילה לג

רחף

ורוח אלהים **מרחפת** (בראשית א, ב), על גוזליו **ירחף** (דברים לב, יא), **רחפו** כל עצמתי (ירמיהו כג, ט).

מילה לד

רחץ

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ירחצו** מים (שמות ל, כ), **אם רחץ** אדני (ישעיהו ד, ד), **רחצו** הזכו (שם א, טז), **רחצות** בחלב (שיר ה, יב).
השני, די **התרחצו** עלוהי (דניאל ג, כח), לשון מבטח הוא.

מילה לה

רחק

ורחק יי' את האדם (ישעיהו ו, יב), **כי רחקו** מעלי (ירמיהו ב, ה), הנה **ארחיק** נדוד (תהלים נה, ח).

מילה לו

רחש

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **רחש** לבי דבר טוב (תהלים מה, ב).
השני, ואם מנחת **מרחשת** קרבנך (ויקרא ב, ז).

מילה לז

רט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ורטט** החזיקה (ירמיהו מט, כד), ענין חיל ורתת הוא לפי הענין.
השני, כי **ירט** הדרך לנגדי (במדבר כב, לב), ועל ידי רשעים **ירטני** (איוב טז, יא).

מילה לח

רטב

רטוב הוא לפני שמש (איוב ח, טז), מזרם הרים **ירטבו** (שם כד, ח), כמשמעו.

מילה לט
רטפש

רטפש בשרו מנער (איוב לג, כה), כמשמעו, כמו רך.

מילה מ
רטש

אם על בנים **רטשה** (הושע י, יד), עלליהם **ירטשו** (שם יד, א), ועלליהם **ירטשו** לעיניהם (ישעיהו יג, טז), כמשמעו.

מילה מא
רך

רך אקטף (יחזקאל יז, כב), **רכו** דבריו משמן (תהלים נה, כב), ולא **רככה** בשמן (ישעיהו א, ו), מהתענג **ומרך** (דברים כח, כו), **ורך** הלבב (שם כ, ח), ואל **הרך** לבבי (איוב כג, טז).

מילה מב
רכב

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **רכב** אלהים רבתים (תהלים סח, יח), **רכב** שמים בעזרך (דברים לג, כו), והפכתי **מרכבה ורכביה** (חגי ב, כב), ויאסר את **רכבו** (שמות יד, ו), ויאמר **לרכבו** (מ"א כב, לד).
השני, לא יחבל רחים **ורכב** (דברים כד, ו), תשאני אל רוח **תרכיבני** (איוב ל, כב).

מילה מג
רכל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, מכל אבקת **רוכל** (שיר ג, ו), בעיר **רכלים** שמו (יחזקאל יז, ד), **רכלי** שבא ורעמה (שם כז, כב), המה **רכליך** במכללים (שם כז, כד), ענין סוחרים המה.
השני, לא תלך **רכיל** בעמך (ויקרא יט, טז), הולכי **רכיל** נחשת וברזל (ירמיהו ו, כח), ענין מלשינים הם.

מילה מד
רכס

והרכסים לבקעה (ישעיהו מ, ד), **מרכסי** איש (תהלים לא, כא), **וירכסו** את החשן (שמות כח, כח), כמשמעו.

מילה מה
רכש
מתחלק לשני מחלקות: האחד, רכבי **הרכש** האחשתרניס (אסתר ח, י), רתם המרכבה **לרכש** (מיכה א, יג).
השני, וישב את כל **הרכוש** (בראשית יד, טז), **והרכש** קח לך (שם יד, כא), ואת **רכושם** אשר **רכשו** (שם מו, ו).

מילה מו
רם
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, כי **רם** יי' ושפל יראה (תהלים קלח, ו), יי' **רמה** ידך (ישעיהו כו, יא), **מרממתיך** נפצו גוים (שם לג, ג), לא יפנה דרך **כרמים** (איוב כד, יח).
השני, **וירם** תולעים ויבאש (שמות טז, כ), אף כי אנוש **רמה** (איוב כה, ו), לבש בשרי **רמה** (שם ז, ה).
השלישי, המה **רמוני** (איכה א, יט), עבדי **רמני** (ש"ב יט, כז), בלא שפתי **מרמה** (תהלים יז, א), ולא ימצא בפיהם לשון **תרמית** (צפניה ג, יג), כן איש **רמה** את רעהו (משלי כו, יט).
הרביעי, סוס ורכבו **רמה בים** (שמות טו, א), **ורמה** קשת (ירמיהו ד, כט), נושקי **רומי** קשת (תהלים עח, ט), **ורמיו** לגוא אתון נורא (דניאל ג, כא), **ורמו** לגבא די אריותא (שם ו, יז).
החמישי, **כרם** זלות לבני אדם (תהלים יב, ט), היאבה **רים** עבדך (איוב לט, ט), התקשר **רים** בתלם עבתו (שם לט, י), [עיין לעיל בשרש 'זל' הנונע לכל המחלקה הזאת].

מילה מז
רמח
ויקח **רמח** בידו (במדבר כה, ז), מרקו **הרמחים** (ירמיהו מו, ד).

מילה מח
רמך
בני **הרמכים** (אסתר ח, י), כמשמעו.

מילה מט
רמן
בתוך **הרמנים** (שמות לט, כה), פעמון זהב **ורמון** (שם כח, לד), כפלח **הרמון** רקתך (שיר ד, ג), מעסים **רמני** (שם ח, ב), הנצו **הרמונים** (שם ז, יג).

מילה נ
רמס

וירמס לארץ חיי (תהלים ז, ו), **רמס** חצרי (ישעיהו א, יב), והיה **למרמס** (שם ה, ה).

מילה נא

רמש

כל **רמש** אשר הוא חי (בראשית ט, ג), בכל אשר **תרמש** האדמה (שם ט, ב), בו **תרמש** כל חיתו יער (תהלים קד, כ).

מילה נב

רן

מתחלק לשני ענינים, ויסוד אחר להם: האחד, פצחו **רנה** (ישעיהו יד, ז), **ותרן** לשון אלם (שם לה, ו), **הרנינו** גוים עמו (דברים לב, מג), **תרננה** שפתי (תהלים עא, כג), **רני** פלט (שם לב, ז).

השני, קומי **רני** בלילה (איכה ב, יט), ויעבר **הרנה** במחנה (מ"א כב, לו), וירא כל העם **וירנו** (ויקרא ט, כד).

מילה נג

רס

קוצותי **רסיסי** לילה (שיר ה, ב), **לרס** את הסלת (יחזקאל מו, יד), והכה הבית הגדול רסיסים (עמוס ו, יא).

מילה נד

רסן

בכפל **רסנו** מי יביא (איוב מא, ה), **ורסן** מפני שלחו (שם ל, יא), במתג **ורסן** (תהלים לב, ט), **ורסן** מתעה (ישעיהו ל, כח), כמשמעו.

מילה נה

רע

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **רע** יאמר הקונה (משלי כ, יד), אף תיטיבו **ותרעו** (ישעיהו מא, כג), כי לא **ארע** לך עוד (ש"א כו, כא), ושדי **הרע** לי (רות א, כא).

השני, תתקעו ולא **תריעו** (במדבר י, ז), **והרעתם** בחצצרות (שם י, ט), **ויריעו** העם תרועה גדולה (יהושע ו, כ), **יריע** אף יצריח (ישעיהו מב, יג).

השלישי, **רעך ורע** אביך (משלי כז, י), **ברעהו** יעבד חנם (ירמיהו כב, יג), אשה **רעותה** לא פקדו (ישעיהו לד, טז).

הרביעי, **ורעו** בכורי דלים (שם יד, ל), **ורעו** כבשים כדברם (שם ה, יז), **ורעיהם** לא יחמול עליהן (זכריה יא, ה), **לרעות** בגנים (שיר ו, ב).

החמישי, **תרעם** בשבט ברזל (תהלים ב, ט), **הירע** ברזל ברזל מצפון (ירמיהו טו, יב), שן **רעה** (משלי כה, יט), **ירע** כבירים (איוב לד, כד), **רעו** עמים וחתו (ישעיהו ח, ט), וכפרזלא די **מרעע** כל אלין חרק **ותרע** (דניאל ב, מ).

השש, **ורעיון** רוח (קהלת ד, טז), **וברעיון** לבו (שם ב, כב), **רעיונך** על משכבך סלקו (דניאל ב, כט), **ורעינהי** יבהלנה (שם ד, טז), ענין מזימות המה.

מילה נו

רעב

רעב כי יהיה בארץ (מ"א ח, לו), **ותרע** בכל ארץ מצרים (בראשית מא, נה), ובימי **רעבון** ישבעו (תהלים לז, יט), ויהי **רעב** בארץ (בראשית יב, י).

מילה נז

רעד

רעדה אחזתם שם (תהלים מח, ז), אחזה **רעדה** חנפים (ישעיהו לג, יד), עמדתי **מרעיד** (דניאל י, יא).

מילה נח

רעל

שם את ירושלים סף **רעל** (זכריה יב, ב), את קבעת כוס **התרעלה** (ישעיהו נא, יז), והברושים **הרעלו** (נחום ב, ד).

מילה נט

רעם

מתחלק לשני מחלקות: האחד, קול **רעמך** בגלגל (תהלים עז, יט), אענך בסתר **רעם** (שם פא, ח), **ירעם** אל בקולו (איוב לז, ה), **ירעם** בקול גאונו (איוב לז, ד).

השני, **רעמו** פנים (יחזקאל כז, לה), בעבור **הרעמה** (ש"א א, ו).

מילה ס

רענן

דשנים **ורעננים** יהיו (תהלים צב, טו), אף ערשנו **רעננה** (שיר א, טז), זית **רענן** (ירמיהו יא, טז), וכפתו לא **רעננה** (איוב טו, לב), ענין רך ורטוב המה.

מילה סא

רעף

הרעיפו שמים ממעל (ישעיהו מה, ח), **ירעפו** עלי אדם רב (איוב לו, כח), ומעגליך **ירעפון** דשן (תהלים סה, יב).

מילה סב

רעץ

ימינך יי' **תרעץ** אויב (שמות טו, ו), **וירעצו** וירצצו (שופטים י, ח), כמשמעו.

מילה סג

רעש

קול **רעש** גדול (יחזקאל ג, יב), **ורעשו** מפני דגי הים (שם לח, כ), ותגעש **ותרעש** הארץ (תהלים יח, ח).

מילה סד

רף

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **רפו** כל ידים (יחזקאל כא, יב), בעמדם **תרפינה** כנפיהן (שם א, כד), חזקו ידים **רפות** (ישעיהו לה, ג), **נרפים** אתם **נרפים** (שמות ה, יז), אז **רפתה** רוחם מעליו (שופטים ח, ג).

השני, **וירפו** את שבר בת עמי (ירמיהו ח, יא), ועלהו **לתרופה** (יחזקאל מז, יב), **וירפו** המים עד היום הזה (מ"ב ב, כב), ענין מרפא המה.

השלישי, נשאר מיתר **הרפאים** (דברים ג, יא), מילידי **הרפא** ויכנעו (דה"א כ, ד), אשר בילידי **הרפה** (ש"ב כא, טז), אל נולדו **להרפא** בגת (דה"א כ, ח), ענין נפילים המה.

הרביעי, בתוך **הריפות** בעלי (משלי כז, כב), ותשטח עליו **הריפות** (ש"ב יג, יט).

מילה סה

רפא

רפאות תהי לשרך (משלי ג, ח), כי אני יי' **רפאך** (שמות טו, כו).

מילה סו

רפד

ירפד חרוץ עלי טיט (איוב מא, כב), בחשך **רפדתי** יצועי (שם יז, יז), **רפדוני** בתפוחים (שיר ב, ה).

מילה סז

רפס

מתרפס ברצי כסף (תהלים סח, לא), לך **התרפס** ורהב רעיך (משלי ו, ג), כמשמעו, ושארא ברגלה **רפסה** (דניאל ז, ז).

מילה סח
רפסד
רפסדות על ים יפו (דה"ב ב, טו), כמו אולמות.

מילה סט
רפק
מתרפקת על דודה (שיר ח, ה), כמשמעו.

מילה ע
רפש
ויגרשו מימיו **רפש** וטיט (ישעיהו נז, כ), כמו יון, מטיט היון (תהלים מ, ג).

מילה עא
רפשׁ
ומרפש רגליכם תשתינה (יחזקאל לד, יט), כמו מדלח.

מילה עב
רפת
ואין בקר **ברפתים** (חבקוק ג, יז).

מילה עג
רץ
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, רצה יי' **להצילני** (תהלים מ, יד), כי **רצו** עבדיך את אבניה (שם קב, טו), ולא יוסיף **לרצות** עוד (שם עז, ח), ואת מי **רצותי** (ש"א יב, ג), ויי' לא **רצם** (ירמיהו יד, י).

השני. **רץ** לקראת **רץ ירוץ** (שם נא, לא), כי ארגיעה **אריצני** מעליה (שם מט, יט), **הירצון** בסלע סוסים (עמוס ו, יב), כי לא לקלים **המרוץ** (קהלת ט, יא).

השלישי, קנה **רצוץ** לא ישבר (ישעיהו מב, ג), **רצוץ** משפט (הושע ה, יא), ישלח **רצוצים** חפשי (ישעיהו נח, ו), בתפש

ם בך בכף **תרוץ** (יחזקאל כט, ז), כי **רצץ** עזב דלים (איוב כ, יט).

מילה עד
רצד

למה **תרצדון** הרים גבננים (תהלים סח, יז), כמו תרקדון, וכמו **וירקידם** כמו עגל (שם כט, ו).

מילה עה

רצח

ברצח בעצמותי (תהלים מב, יא), **תרצחו** כלכם (שם סב, ד), **רצח** הוא (במדבר לה, סו), לא **תרצח** (שמות כ, יג).

מילה עו

רצע

ורצע אדניו את אזנו **במרצע** (שמות כא, ו), במרצע במקב [נ"וו מנקב].

מילה עז

רצף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, והנה מראשתיו עגת **רצפים** (מ"א יט, ו), ובידו **רצפה** (ישעיהו ו, ו), ענין גחלת המה.

השני, על **רצפת** בהט ושש (אסתר א, ו), תוכו **רצוף** אהבה (שיר ג, י), **מרצפת** אבנים (מ"ב טז, יז), **ורצפה** עשוי לחצר (יחזקאל מ, יז), ענין מצע המה.

מילה עח

רק

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **רק** את דמו לא תאכל (דברים טו, כג), **רק** אתכם ידעתי (עמוס ג, ב), **רק** לאנשים האל (בראשית יט, ח).

השני, ואביה **ירק ירק** בפניה (במדבר יב, יד), ומפני לא **השכו רק** (איוב ל, י), עד בלעי **רקי** (שם ז, יט), מכלמות **ורק** (ישעיהו נ, ו).

השלישי, לא יגעו **לריק** (ישעיהו סה, כג), והקיץ **ורקה** נפשו (שם כט, ה), **ותם לריק** כחכם (ויקרא כו, כ), והקיץ **ורקה** נפשו (ישעיהו כט, ה), **העל כן יריק** חרמו (חבקוק א, יז), **והעמידה** על גחליה **רקה** (יחזקאל כד, יא), וככה יהיה נעור **ורק** (נחמיה ה, יג), על הארץ **יריקו** (קהלת יא, ג), **המריקים** מעליהם הזהב (זכריה ד, יב), ויהי הם **מריקים** שקיהם (בראשית מב, לה), ולא **הורק** מכלי אל כלי (ירמיהו מח, יא), **והריקו** חרבותם (יחזקאל כח, ז).

הרביעי, **ורקיק** אחד (שמות כט, כג), **ורקיקי** מצות (שם כט, ב).

החמישי, כפלח הרמון **רקתך** (שיר ד, ג), ותתקע את היתד **ברקתו** (שופטים ד, כא).

מילה עט

רקב

לעץ **רקבון** נחושה (איוב מא, יט), עץ לא **ירקב** יבחר (ישעיהו מ, כ), ירקב כמו יבלה.

מילה פ

רקד

עת ספוד ועת **רקוד** (קהלת ג, ד), **מרקד** ומשחק (דה"א טו, כט), ההרים **רקדו** כאילים (תהלים קיד, ד).

מילה פא

רקח

רקח מרקחת מעשה **רקח** (שמות ל, כה), אשקך מיין **הרקח** (שיר ח, ב), **והרקח המרקחה** (**יחזקאל כד**, י) , **רקחי המרקחת** (דה"א ט, ל), כמשמעו.

מילה פב

רקם

מתחלק לשני מחלקות. האחד, **רקמתי** בתחתיות ארץ (תהלים קלט, טו), מעשה **רקם** (שמות כו, לו), **אשר לי הרקמה** (יחזקאל יז, ג).

השני, **ורקם** השיבני יי' (רות א, כא), ולא יראו פני **ריקם** (שמות כב, טו), לא תשלחנו **ריקם** (דברים טו, יג).

מילה פג

רקע

כסף **מרקע** מתרשיש (ירמיהו י, ט), **וירקעו** את פחי הזהב (שמות לט, ג), **רקעי** פחים (במדבר יז, ג).

מילה פד

ר

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **וירני** ויאמר לי (משלי ד, ד), ולא שמעתי בקול **מורי** (שם ה, יג), **הורוני** ואני אחריש (איוב ו, כד), מי כמהו **מורה** (שם לו, כב), ולא יכנף עוד **מוריך** והיה עיניך ראות את **מוריך** (ישעיהו ל, כ), **ולהורת** נתן בלבו (שמות לה, לד).

השני, **וירו המורים** (ש"ב יא, כד), או **ירה יירה** (שמות יט, יג), **לירות** במו אפל (תהלים יא, ב), **וירם** אלהים חץ פתאם (שם סח, ח), **הרני** לחמר (איוב ל, יט), שלשת החצים צדה **אורה** (ש"א כ, כ).

השלישי, את המורה לצדקה ויורד לכם גשם **מורה** ומלקוש (יואל ב, כג), **ויורה** צדק לכם (הושע י, יב), **יורה** ומלקוש בעתו (ירמיהו ה, כד), תלמיה **רוה** נחת גדודה (תהלים סה, יא), כגן **רוה** (ישעיהו נח, יא), כוסי **רויה** (שם כג, ה), **אריוך** דמעתי (ישעיהו טז, ט).

הרביעי, **רר** בשרו את זובו (ויקרא טו, ג), אם יש טעם **ברירי** חלמות (איוב ו, ו), ויורד **רירו** על זקנו (ש"א כא, יד).

מילה פה
רש

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **ראש** ועושר אל תתן לי (משלי ל, ח), יי' **מוריש** ומעשיר (ש"א ב, ז), כי תאמר אדום **רששנו** (מלאכי א, ד), ישתה וישכח **רישו** (משלי לא, ז), **מתרושש** והון רב (שם יג, ז).

השני, עלה **רש** (דברים א, כא), **מורשה** קהלת יעקב (שם לג, ד), **ותורישני** עונות נעורי (איוב יג, כו).

השלישי, ואת ארצו החל **רש** (דברים ב, כד), **מוריש** אותם מפניך (שם יח, יב), **והוריש** ה' (שם יא, כג), **להוריש** גוים גדלים ועצמים (שם ד, לח), ואם לא **תורישו** את יושבי הארץ (במדבר לג, נה).

הרביעי, **כרשיון** כורש (עזרא ג, ז), מנגזרת וארשת שפתיו (תהלים כא, ג).

מילה פו
רשם

וכתבא דנה **רשים** (דניאל ה, כד), הלא אסר **רשמת** (שם ו, יג), כמו חותם.

מילה פז
רשע

מתחלק לשתי ענינים: האחד, **והרשיעו** את **הרשע** (דברים כה, א), מקום המשפט שמה **הרשע** (קהלת ג, טז).

השני, ובכל אשר יפנה **ירשיע** (ש"א יד, מז), והוא ישקט ומי **ירשיע** (איוב לד, כט).

מילה פח
רשף

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **רשפיה רשפי** אש (שיר ח, ו).

השני, מזי רעב ולחמי **רשף** (דברים לב, כד), ובני **רשף** יגביהו עוף (איוב ה, ז), כמשמעו.

מילה פט
רשת

אפרוש עליהם **רשתי** (הושע ז, יב), **רשת** הכינו לפעמי (תהלים נז, ז), במשכו **ברשתו** (שם י, ט).

מילה צ
רתח
רתח רתחיה (יחזקאל כד, ה), **ירתיח** כסיר מצולה (איוב מא, כג), מעי **רתחו** ולא דמו (שם ל, כז).

מילה צא
רתם
מתחלק לשני מחלקות: האחד, עם גחלי **רתמים** (תהלים קכ, ד), תחת **רתם** אחד (מ"א יט, ה).
השני, **רתם** המרכבה לרכש (מיכה א, יג).

מילה צב
רתק
עשה **הרתוק** (יחזקאל ז, כג), **ורתקות** כסף צורף (ישעיהו מ, יט), וכל גדוליה **רתקו** בזקים (נחום ג, י).

מילה צג
רתת
כדבר אפרים **רתת** (הושע יג, א), ענין רטש הוא.
ותשלם מחברת רי"ש.

ש

הקדמה
אחל מחברת שי"ן.
שׂא שׂא שאב שאג שאט שאל שאנן שאף שׂאר שׂאר, שׂב שׂב שבו שבח שבט שׂבך שבל שבם שבס שׂבע שׂבע שבץ שבק שׂבר שׂבר שבש שבת, שׂג שׂג שגב שגח שגל שגע שגר, שׂד שׂד שדם שדף שרד, שהר שהם שהד, שו שוא, שזב שזף שזר, שׂח שׂח שחד שחט שׂחט שחל שחן שחס שׂחף שׂחף שחץ שׂחק שׂחק שחר שחת, שׂט שׂט שטח שטם שטן שטף שׂטר שי, שך, שׂך שכב שכח שׂכל שכל שכם שכן שׂכן שכר, של שלאנן שלב שלג שלג שלהב שלח שלחן שלט שלך שלם שׂלם שלף שלש שלשם, שם שׂם שמאל שמד שמח שמט שמך שמל שממית שמן שמע שמץ שמר שמש, שן שנא שנאן שנהב שנס, שס שסע שסף, שע שעט שעטנז שעל שען שעף שער שׂער שף שׂף שפח שׂפח שפט שפך שפל שפם שפן שפע שפיפן שפק שפר שפרפר שפת, שץ שצף, שק שׂק

שקד שׂקד שקט שקל שקם שקע שקערר שקף שקץ שקר, שר שׂר שרב שרג שרר שרט שרך שרע שרעף שרף שרץ שרק שרש שרת, שׁ שׂ שׁשׁ ששא, שת שתל שתם שתן (שתע) שתק.

מילה א

שא

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, משביח **שאון** ימים **שאון** גליהם (תהלים סה, ח), קול **שאון** מעיר (ישעיהו סו, ו), **ושאון** לאמים **כשאון** מים כבירים **ישאון** (שם יז, יב), **תשאות** מלאה (שם כב, ב), ענין המון [נו"וב המיה] המה.

השני, אם **שאו** ערים (שם ו, יא), והאדמה **תשאה** שממה (שם), **ושאיה** יכת שער (שם כד, יב), והאיש **משתאה** לה (בראשית כד, כא). קרוב מבהלה, כענין על יומו נשמו אחרנים (איוב יח, כ).

השלישי, בערבים **משאות** (משלי כב, כו), כי **תשה** ברעך **משאה** מאומה (דברים כד, י), לא **ישיא** אויב בו (תהלים פט, כג), ענין חוב המה.

הרביעי, הנחש **השיאני** ואכל (בראשית ג, יג), אל **ישאך** אלהיך (מ"ב יט, י), **השיאוך** יכלו לך (עובדיה א, ז), ענין פתוי המה.

מילה ב

שׂא

מתחלק לענינים ולמחלקות רבים: האחד, לא **תשא** את שם יי' אלהיך לשוא (שמות כ, ז), **ישא** ביום ההוא לאמר (ישעיהו ג, ז). ויש אשר ענינו מכה ושבירה, כאלה: כמעט **ישאני** עשני (איוב לב, כב), ממנו משפט **ושאתו** יצא (חבקוק א, ז), **וישאם** דוד ואנשיו (ש"ב ה, כא), **ומשאתו** לא אוכל (איוב לא, כג), **ונשאו** בדרך מצרים (ישעיהו י, כו). ויש אשר ענינו סליחה, **שא** נא פשע אחיך (בראשית נ, יז), כי **נשא אשא** להם (הושע א, ו), אשרי **נשוי** פשע (תהלים לב, א), **נשא** עון (ישעיהו לג, כד), **נשא** עון ופשע (שמות לד, ז), הלא אם תיטיב **שאת** (בראשית ד, ז). ויש אשר ענינו מלא הרצון, הנה **נשאתי** פניך (שם יט, כא), **וישא** יי' את פני איוב (איוב מב, ט), מלך יהודה אני **נושא** (מ"ב ג, יז), **שאת** פני רשע לא טוב (משלי יח, ה), אשר לא **ישא** פנים (דברים י, יז). ויש אשר ענינו עמס, כאלה: **נשאתיכם** עסוסות **משא** לעיפה (ישעיהו מו, א), רבץ תחת **משאו** (שמות כג, ה), **כמשא** כבד (תהלים לח, ה). ויש אשר ענינו נבואה, כאלה: ויחזו לך **משאת** שוא ומדוחים (איכה ב, יד), מה **משא** יי' (ירמיהו כג, לג), **משא** דבר יי' (זכריה ט, א), **המשא** אשר חזה (חבקוק א, א). ויש אשר ענינו הרמת קול, כאלה: וכנניהו שר הלוים **במשא** יסר **במשא** (דה"א טו, כב), **ישאו** בתף וכנור (איוב

כא, יב), **ישאו** מדבר ועריו (ישעיהו מב, יא), **ישאו** קולם ירנו (שם כד, יד). ויש אשר ענינו מנין וחשבון, כאלה: כי **תשא** את ראש בני ישראל (שמות ל, יב), **נשא** את ראש (במדבר ד, ב), **שא** את ראש מלקוח השבי (שם לא, כו), מלה זאת היא רבת ענינים [נו"ול פנים] אבל מיעוטם יורה על רובם.

מילה ג
שאב

ושאבתם מים בששון (ישעיהו יב, ג), בין **משאבים** (שופטים ה, יא), לעת צאת **השאבת** (בראשית כד, יא), מאשר **ישאבון** הנערים (רות ב, ט).

מילה ד
שאג

אריה **שאג** מי לא ייירא (עמוס ג, ח), **שאגה** לו כלביא (ישעיהו ה, כט), הכפירים **שאגים** לטרף (תהלים קד, כא).

מילה ה
שאט

בשאט בנפש (יחזקאל כה, טו), **השאטים** אותך (שם כח, כד).

מילה ו
שאל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **שאל** לך אות (ישעיהו ז, יא), העמק **שאלה** (שם), לא **אשאל** ולא אנסה (שם ז, יב), **השאלתיהו** ליי' (ש"א א, כח), בעיני מצרים **וישאלום** (שמות יב, לו). השני, **שאול** ועצר רחם (משלי ל, טז), **שאול** ואבדון נגד יי' (שם טז, יא), כי לא **שאול** תודך (ישעיהו לח, יח), כצאן **לשאול** (תהלים מט, טו).

מילה ז
שאנן

שאנן מואב מנעוריו (ירמיהו מח, יא), הוי **השאננים** בציון (עמוס ו, א), לעשתות **שאנן** (איוב יב, ה).

מילה ח
שאף

שאפו רוח כתנים (ירמיהו יד, ו), אל **תשאף** הלילה (איוב לו, כ), כעבד **ישאף** צל (שם ז, ב), **ושאף** צמים חילם (שם ה, ה).

מילה ט
שׂאר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **שאר** ישוב **שאר** יעקב (ישעיהו י, כא), לקנות את **שאר** עמו אשר **ישאר** (שם יא, יא), כגפן **שארית** ישראל (ירמיהו ו, ט).
השני, ברוך טנאך **ומשארתך** (דברים כח, ה), **שארה** כסותה וענחה (שמות כא, י), **משארתם** צררת בשמלתם (שם יב, לד), ובתנוריך **ובמשארותיך** (שם ז, כה), אם יכין **שאר** לעמו (תהלים עח, כ), ענין מזון הם.
השלישי, ואשר אכלו **שאר** עמי (מיכה ג, ג), ועכר **שארו** אכזרי (משלי יא, יז), וימטר עליהם כעפר **שאר** (תהלים עח, כז), איש איש אל כל **שאר** בשרו (ויקרא יח, ו), **שארה** הנה (שם יח, יז), כי את **שארו** הערה (שם כ, יט), ענין בשר המה.

מילה י
שׂאר
כי כל **שאר** וכל דבש (ויקרא ב, יא), **שאר** לא ימצא בבתיכם (שמות יב, יט), ולא יראה לך **שאר** (שם יג, ז).

מילה יא
שב
מתחלק לשבע מחלקות: האחד, **שב** לימיני (תהלים קי, א), **ישב** עולם לפני אלהים (שם סא, ח), **הישבי** בשמים (שם קכג, א), בכל **מושבתיכם** (שמות יב, כ), כמשמעו.
השני, כי **שב** אפי ממנו (הושע יד, ה), אם **ישוב** ולא **ישוב** (ירמיהו ח, ד), ועליה למרום **שובה** (תהלים ז, ח), שם הם **שבים** ללכת (קהלת א, ז).
השלישי, מדוע **שובבה** העם הזה ירושלים משבה נצחה (ירמיהו ח, ה), **ומשבותיך** תוכחך (שם ב, יט), **שובו** בנים **שובבים** (שם ג, יד), וילך **שובב** (ישעיהו נז, יז).
הרביעי, וישב ממנו **שבי** (במדבר כא, א), קום ברק **ושבה שביך** (שופטים ה, יב), עלית למרום **שבית שבי** (תהלים סח, יט), וראית **בשביה** (דברים כא, יא), **שבו** ויבזו (בראשית לד, כט), והיו **שבים לשביהם** (ישעיהו יד, ב), את **השבי** ואת המלקוח (במדבר לא, יב), גם **שבי** גבור יקח (שם מט, כה), כי **שבבים** יהיה עגל שמרון (הושע ח, ו).
החמישי, **בשובה** ונחת תושעון (ישעיהו ל, טו), **שובה** יי' רבבות אלפי ישראל (במדבר י, לו), לשון מרגוע ומנוחה המה.
הששי, כי רוח יי' **נשבה** בו (ישעיהו מ, ז), **ישב** רוחו יזלו מים (תהלים קמז, יח).

השביעי, ולא יגה **שביב** אשו (איוב יח, ה), כרסיה **שביבין** די נור (דניאל ז, ט), לשון נצוץ אש המה.

מילה יב
שׁב

גם **שב** גם ישיש בנו (איוב טו, י), וגם עד זקנה **ושיבה** (תהלים עא, יח), כי קמו עיניו **משיבו** (מ"ב יד, ד), ואני זקנתי **ושבתי** (ש"א יב, ב), יחשב תהום **לשיבה** (איוב מא, כד), כמו זקנה כמשמעו.

מילה יג
שבו

לשם **שבו** ואחלמה (שמות כח, יט).

מילה יד
שבח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ושבח** אני את המתים (קהלת ד, ב), דור לדור **ישבח** מעשיך (תהלים קמה, ד), שפתי **ישבחונך** (שם סג, ד), כמו יהללוך [נו"ל ענין תהלה].
השני, **משביח** שאון ימים (תהלים סה, ח), נשוא גליו אתה **תשבחם** (שם פט, י), וחכם באחור **ישבחנה** (משלי כט, יא), ענין שבירה המה.

מילה טו
שבט

מתחלק לשלש ענינים: האחד, או משפחה או **שבט** (דברים כט, יז), **בשבטי** ישראל הודעתי נאמנה (הושע ה, ט), ששם עלו **שבטים שבטי** יה (תהלים קכב, ד), ואין **בשבטיו** כושל (שם קה, לז).
השני, כל אשר יעבר תחת **השבט** (ויקרא כז, לב), תרעם **בשבט** ברזל (תהלים ב, ט), כי במטה יחבט קצח וכמון **בשבט** (ישעיהו כח, כז).
השלישי, **שבט** משלים (שם יד, ה), לא יסור **שבט** מיהודה (בראשית מט, י), **שבט** מישר **שבט** מלכותך (תהלים מה, ז).

מילה טז
שׁבך

בסבך עץ קרדמות (תהלים עד, ה), כי עד סירים **סבוכים** (נחום א, י), שׂבכים מעשה **שׂבכה** (מ"א ז, יז), תחת **שובך** (ש"ב יח, ט), ועל **שבכה** יתהלך (איוב יח, ח), נאחז **בסבך** בקרניו (בראשית כב, יג), ענין ענפים הם.

מילה יז
שבל

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, אל תשטפני **שבלת** מים (תהלים סט, טז), **ושבלת** שטפתני (שם סט, ג), כמו **שבלול** תמס יהלך (שם נח, ט), ענין קבוץ מים המה.
השני, **שבילי** עולם (ירמיהו יח, טו), שביל כמו נתיב.
השלישי, **השבלים** הדקות (בראשית מא, ז), וזרעו **שבלים** יקצור (ישעיהו יז, ה), וכראש **שבלת** ימלו (איוב כד, כד), **שבלי** הזתים (זכריה ד, יב).

מילה יח
שבם

גפן **שבמה** (ישעיהו טז, ח), שם מקום הוא.

מילה יט
שבס

והשביסים והשהרנים (ישעיהו ג, יח), כלי נוי הוא כמשמעו.

מילה כ
שׂבע

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, כי **שבע** יפול צדיק וקם (משלי כד, טז), **שבע** על חטאתיכם (ויקרא כו, יח).
השני, **שבעת** חקות קציר (ירמיהו ה, כד), וטמאה **שבעים** כנדתה (ויקרא יב, ה), **שבעה שבעת** (דברים טז, ט), **שבעים שבעים** (דניאל ט, כד), והגביר ברית לרבים **שבוע** אחד (שם ט, כז), מלא **שבע** זאת (בראשית כט, כז).
השלישי, **השבעה** לי כיום **וישבע** לו (שם כה, לג), בי **נשבעתי** (שם כב, טז), כי שם **נשבעו** שניהם (שם כא, לא), **שבעות** מטות אמר סלה (חבקוק ג, ט), **וישבע** בחי העולם (דניאל יב, ז).

מילה כא
שׂבע

שבע שמחות (תהלים טז, יא), **אשבעה** בהקיץ תמונתך (שם יז, טו), כמו ואכל ושבע ודשן (דברים לא, כ).

מילה כב
שבץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ושבצת** הכתנת שש (שמות כח, לט), וכתנת **תשבץ** (שם כח, ד), ועשית **משבצת** זהב (שם כה, יג), **משבצים** זהב (שם כח, כ).
השני, כי אחזני **השבץ** (ש"ב א, ט), ויתכן להיות מגזרת העליון.

מילה כג
שבק
שרשוהי בארעא **שבקו** (דניאל ד, יב), וכל עזב וסלח בלשון ארמית 'שבק'.

מילה כד
שׂבר
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, כי באו בנים עד **משבר** (מ"ב יט, ג), לא יעמד **במשבר** בנים (הושע יג, יג), האני **אשביר** ולא אוליד (ישעיהו סו, ט), ענין אבנים המה.
השני, וברכה לראש **משביר** (משלי יא, כו), אכל **תשברו** מאתם (דברים ב, ו), כי יש **שבר** במצרים (בראשית מב, א), **שברו** לנו מעט אכל (שם מג, ב), **בשבר** אשר הם **שברים** (שם מז, יד), **שברו** ואכלו (ישעיהו נה, א), ענין מקנה וקנין הם, ובלא מחיר יין וחלב (שם), יוכיח.
השלישי, **ושברה כשבר** נבל יוצרים (ישעיהו ל, יד), על **שבר** יוסף (עמוס ו, ו), אבד **ושבר** בריחיה (איכה ב, ט), דלתות נחושה **אשבר** (ישעיהו מה, ב), כמשמעו.
הרביעי, את מספר החלום ואת **שברו** (שופטים ז, טו), ענין פתרון הוא לפי הענין.

מילה כה
שׂבר
עיני כל אליך **ישברו** (תהלים קמה, טו), **שברתי** לישועתך יי' (שם קיט, קסו), לא **ישברו** יורדי בור (ישעיהו לח, יח), כמו לא יקוו.

מילה כו
שבש
ורברבנוהי **משתבשין** (דניאל ה, ט), [פתרונו נואלו].

מילה כז
שבת
מתחלק לשני מחלקות: האחד, איך **שבת** נגש שבתה מדהבה (ישעיהו יד, ד), ויום ולילה לא **ישבתו** (בראשית ח, כב), **משבית** מלחמות (תהלים מו, י).
השני, כי בו שבת (בראשית ב, ג), אז **תשבת** הארץ והרצת את **שבתתיה** (ויקרא כו, לד).

מילה כח
שׂג
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וכי תשגו** (במדבר טו, כב), **מאיש שגה ומפתי** (יחזקאל מה, כ), וגם אלה ביין **שגו** (ישעיהו כח, ז), **לשגות** מאמרי דעת (משלי יט, כז).
השני, **שגיון** לדוד (תהלים ז, א), ענין רנן הוא, וענינו יורה עליו. ויתכן להיות מגזרתו [נ"וו מגזרת] תפלה לחבקוק הנביא על **שגינות** (חבקוק ג, א), כמו על הנגינות, וסוף חזיונו יורה עליו למנצח בנגינותי (שם ג, יט).

מילה כט
שׂג
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ישגה** אחו בלי מים (איוב ח, יא), ואחריהן **ישגה** מאד (שם ח, ז), **שגיא כח** (שם לז, כג), **משגיא** לגוים ויאבדם (שם יב, כג), ביום נטעך **תשגשגי** (ישעיהו יז, יא), ושלוי עולם **השגו** חיל (תהלים עג, יב), לשון גודל המה.
השני, ואין ידו **משגת** (ויקרא יד, כא), או **השיגה** ידו ונגאל (שם כה, מט), יררף אויב נפשי **וישג** (תהלים ז, ו), ארדף **אשיג** (שמות טו, ט), ואין **משיג** ידו אל פיו (ש"א יד, כו), וכי **שיג** לו (מ"א יח, כז).

מילה ל
שגב
ונשגב יי' לבדו (ישעיהו ב, יא), וקדרים **שגבו** ישע (איוב ה, יא), לא היתה קריה אשר **שגבו** ממנו (דברים ב, לו), וכחומה **נשגבה** (משלי יח, יא), בו ירוץ צדיק **ונשגב** (שם יח, י).

מילה לא
שגח
ממכון שבתו **השגיח** (תהלים לג, יד), **משגיח** מן החלנות (שיר ב, ט).

מילה לב
והשגל
והשגל יושבת אצלו (נחמיה ב, ו), נצבה **שגל** לימינך (תהלים סה, י), **שגלתה** ולחנתה (דניאל ה, ב), ענין גבירה המה.

מילה לג
שגע
חסר **משגעים** אני (ש"א כא, טז), **משגע** איש הרוח (הושע ט, ז), כי **בשגעון** ינהג (מ"ב ט, כ).

מילה לד
שגר
שגר אלפיך (דברים ז, יג), וכל פטר **שגר** בהמה (שמות יג, יב), פתח בית הרחם.

מילה לה
שׁד
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, ואת **שדוד** מה תעשי (ירמיהו ד, ל), אמר **שדוד נשדנו** (מיכה ב, ד), **משד** עניים (תהלים יב, ו), מפני רשעים זו **שדוני** (שם יז, ט), נהפך **לשדי** (שם לב, ד), וסלף בגדים **ישדם** (משלי יא, ג).
השני, על **שדים** ספדים (ישעיהו לב, יב), **משד** תנחמיה (שם סו, יא), **ושד** מלכים תינקי (שם ס, טז), בין **שדי** ילין (שיר א, יג), כלה **שד** (ישעיהו טז, ד), שמה מעכו **שדיהן** (יחזקאל כג, ג), לשון דדים הם.
השלישי, כקול מים רבים כקול **שדי** (שם א, כד), בצל **שדי** יתלונן (תהלים צא, א), ואל **שדי** יתן לכם רחמים (בראשית מג, יד), מחזה **שדי** יחזה (במדבר כד, טז), ויש מהפותרים אשר מחברים אליהם למען תדעון שדון (איוב יט, כט), ויתכן להיות מגזרת דין.
הרביעי, יזבחו **לשדים** (דברים לב, יז), ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם **לשדים** (תהלים קו, לז).
החמישי, **שדה ושדות** (קהלת ב, ח), ענין תענוג המה.

מילה לו
שׂד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ושדת** אתם **בשיד** (דברים כז, ב), והיו עמים משרפת **שיד** (ישעיהו לג, יב), עצמות מלך אדום **לשיד** (עמוס ב, א), ותשם **בסד** רגלי (איוב יג, כז), לשון גיר המה [נ"וו לשון שיד המה. עיין לעיל בשרש גר צד 59].
השני, **ישדר** לו יעקב (הושע י, א), אם **ישדר** עמקים אחריו (איוב לט, י), יפתח **וישדד** אדמתו (ישעיהו כח, כד), **שדות** בכסף יקנו (ירמיהו לב, מד), עיניך **בשדה** אשר יקצרון (רות ב, ט), על ביתה ועל **שדה** (מ"ב ח, ה).

מילה לז
שדם
ושדמה לפני קמה (ישעיהו לז, כז), כי **שדמות** חשבון אמלל (שם טז, ח), **ושדמות** לא עשה אכל (חבקוק ג, יז), ענין שורק המה.

מילה לח
שדף
הכתי אתכם **בשדפן** ובירקון (עמוס ד, ט), **ושדופת** קדים (בראשית מא, ו).

מילה לט
שדר
הוה **משתדר** להצלותה (דניאל ו, טו), [לשון השתדלות בחלוף הל' לרי"ש, מתורגמן].

מילה מ
שו
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **שויתי** עד בקר כארי (ישעיהו לח, יג), אם לא **שויתי** ודוממתי (תהלים קלא, ב), פן **תשוה** לו גם אתה (משלי כו, ד), וכל חפציך לא **ישוו** בה (שם ג, טו), הלוא אם **שוה** פניה (ישעיהו כח, כה).
השני, **שויתי** יי' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח), **משוה** רגלי כאילות (שם יח, לד), הוד והדר **תשוה** עליו (שם כא, ו), **שויתי** עזר על גבור (שם פט, כ), ולבבה עם חיותא **שוי** (דניאל ה, כא). תשים, תשית, תשוה, לשון אחד המה.
השלישי, וישר העויתי ולא **שוה** לי (איוב לג, כז), ולמלך אין **שוה** להניחם (אסתר ג, ח), **שוה** בנזק המלך (שם ז, ד), איננו **שוה** לי (שם ה, יג), ענין תועלת [נ"ה הועילות] המה.

מילה מא
שוא
לשוא הכיתי את בניכם (ירמיהו ב, ל), בחבלי **השוא** (ישעיהו ה, יח).

מילה מב
שזב
משיזב ומצל (דניאל ו, כח), **ושזיב** לעבדוהי (שם ג, כח), כל הצלה בלשון ארמית כמהו.

מילה מג
שזף
ששזפתני השמש (שיר א, ו), עין **שזפתו** ולא תוסיף (איוב כ, ט), ולא **שזפתו** עין איה (שם כח, ז).

מילה מד
שזר
שש **משזר** (שמות כו, א), ענין פתיל הוא לפי הענין.

מילה מה
שׂח
והלכו אליך **שחוח** (ישעיהו ס, יד), ידכה **ישח** (תהלים י, י), **שחי** ונעברה (שם נא, כג), **ושוחה** בארץ ציה וצלמות (ירמיהו ב, ו), והמה **משתחויתם** קדמה לשמש (יחזקאל ח, טז), ערבה **ושוחה** (ירמיהו ב, ו).

מילה מו
שׂח
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, אדיר **בשיחי** ואהימה (תהלים נה, ג), או **שיח** לארץ ותרך (איוב יב, ח), ויצא יצחק **לשוח** בשדה (בראשית כד, סג), למי מדינים למי **שיח** (משלי כג, כט), כמשמעו.
השני, בין **שיחים** ינהקו (איוב ל, ז), וכל **שיח** השדה (בראשית ב, ה), תחת אחד **השיחם** (שם כא, טו), לשון אילנות המה.
השלישי, כי גאו המים מי **שחו** (יחזקאל מז, ה), כאשר יפרש **השחה** **לשחות** (ישעיהו כה, יא). **אשחה** בכל לילה (תהלים ו, ז).

מילה מז
שחד
כי **השחד** יעור (שמות כג, ח), ומכחכם **שחדו** בעדי (איוב ו, כב), כמשמעו.

מילה מח
שׂחט
מתחלק לשני מחלקות: האחד, חץ **שחוט** לשונם (ירמיהו ט, ז), **שוחט** השור מכה איש (ישעיהו סו, ג), **ושחטתם** בזה ואכלתם (ש"א יד, לד), **ושחטה** שטים העמיקו (הושע ה, ב), שחיטה כמשמעו.
השני, זהב **שחוט** (דה"ב ט, טו), כמו זהב סגור (שם ד, כ), יתכן להיות שם מקום הזהב כמו זהב פרוים (שם ג, ו), מזהב אופיר (דה"א כט, ד).

מילה מט
שׂחט
ואשחט אתם אל כוס פרעה (בראשית מ, יא), כמו ואעצור אותם [נ"ה את הענבים].

מילה נ
שחל

על **שחל** ופתן תדרך (תהלים צא, יג), אמר עצל **שחל** בדרך (משלי כו, יג). שחל ואריה, ענין אחד הוא.

מילה נא
שחן
וימרחו על **השחין** ויחי (ישעיהו לח, כא), **לשחין** פרח (שמות ט, ט), כמשמעו.

מילה נב
שחס
ובשנה השנית **שחיס** (ישעיהו לז, ל), ספיחי ספיחים כמשמעו.

מילה נג
שחף
מתחלק לשני מחלקות: האחד, את **השחפת** ואת הקדחת (ויקרא כו, טז).
השני, ואת **השחף** (שם יא, טז), כמשמעו.

מילה נד
שחף
שחיף עץ (יחזקאל מא, טו).

מילה נה
שחץ
הוא מלך על כל בני **שחץ** (איוב מא, כו), [ענין גאוה רד"ק].

מילה נו
שחק
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **ושחקת** ממנה הדק (שמות ל, לו), אבנים **שחקו** מים (איוב יד, יט), **וכשחק** מאזנים נחשבו (ישעיהו מ, טו), **ואשחקם** כעפר על פני רוח (תהלים יח, מג), ענין כתישה וכתיתה המה.
השני, כי מי **בשחק** יערך ליי' (שם פט, ז), ועד **בשחק** נאמן סלה (שם פט, לח), ובגאותו **שחקים** (דברים לג, כו).

מילה נז
שחק
ורוזנים **משחק** לו (חבקוק א, י), לויתן זה יצרת **לשחק** בו (תהלים קד, כו), **שחוק** לרעהו אהיה (איוב יב, ד), **כשחוק** לכסיל (משלי י, כג). שחוק כצחוק.

מילה נח
שחר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, וכמו **השחר** עלה (בראשית יט, טו), כי עלה **השחר** (שם לב, כז), **כשחר** נכון מוצאו (הושע ו, ג), **כשחר** פרש על ההרים (יואל ב, ב), הילל בן **שחר** (ישעיהו יד, יב).
השני, **ישחרנני** ולא ימצאנני (משלי א, כח), **לשחר** פניך ואמצאך (שם ד, טו), **שחר** טוב יבקש רצון (שם יא, כד), אם אתה **תשחר** אל אל (איוב ח, ה), אלי אתה **אשחרך** (תהלים סג, ב), למנצח על אלית **השחר** (שם כב, א), ענין בקר [נ"א ביקור] המה.
השלישי, **שחורה** אני ונאוה (שיר א, ה), **חשך משחור** תארם (איכה ד, ח), כי הילדות **והשחרות** הבל (קהלת יא, י).

מילה נט
שחת
מתחלק לשתי ענינים: האחד, **שחת** לו (דברים לב, ה), **שחתך** ישראל (הושע יג, ט), כי **משחתם** בהם (ויקרא כב, כה), ענין חבול המה.
השני, תורדם לבאר **שחת** (תהלים נה, כד), לאי ראה **השחת** (שם מט, י), נלכד **בשחיתותם** (איכה ד, כ), ענין פחת המה. ונראה התי"ו שאיננה יסוד במלה, כי שוחה עמוקה (משלי כג, כז) יורה.

מילה ס
שט
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, בל תלך בו אני **שיט** (ישעיהו לג, כא), **שוטטו** בחוצות ירושלם (ירמיהו ה, א), **שטו** העם ולקטו (במדבר יא, ח), **שוט** נא בכל שבטי ישראל (ש"ב כד, כ), **וישטו** בכל הארץ (שם כד, ח), **משוט** בארץ (איוב א, ז), המה **משוטטים** בכל הארץ (זכריה ד, י), ענין מרוץ המה.
השני, **בשוט** לשון תחבא (איוב ה, כא), אבי יסר אתכם **בשוטים** (מ"א יב, יא), קול **שוט** (נחום ג, ב), **ולשטט** בצדיכם (יהושע כג, יג), כמשמעו.
השלישי, ארז **שטה** (ישעיהו מא, יט), ועצי **שטים** (שמות כה, ה), מיני ארזים המה.
הרביעי, **ויושט** המלך לאסתר (אסתר ה, ב), מאשר **יושיט** לו המלך (שם ד, יא), ענין נטיה המה. ויתכן להיות מגזרתם גם אלה, אלונים מבשן עשו **משוטיך** (יחזקאל כז, ו), היו **שטים** לך (שם כז, ח), וירדו מאניותיהם כל תפשי **משוט** (שם כז, כט), **השטים** אתך (שם כז, כו),

בהם יטו האניות ויישירו לכתם, ונקרא שמם מעין [נ"ה כענין] מלאכתם, כמפרש (שם כז, כז) ומלח וחובל [נ"ה מלחיך וחבליך].

מילה סא
שׂט

אל **ישט** אל דרכיה לבך (משלי ו, כה), **שטה** מעליו ועבר (שם ד, טו), עשה **סטים** שנאתי (תהלים קא, ג), ושחטה **שטים** העמיקו (הושע ה, ב), איש כי **תשטה** אשתו (במדבר ה, יב), ואם לא **שטית** (שם ה, יט), **ושטי** כזב (תהלים מ, ה).

מילה סב
שטח

שטחתי אליך כפי (תהלים פח, י), **ושטחום** לשמש ולירח (ירמיהו ח, ב), **משטח** חרמים (יחזקאל כו, ה), **וישטחו** להם **שטוח** (במדבר יא, לב), ענין פרישה המה.

מילה סג
שטם

וישטם עשו את יעקב (בראשית כז, מא), ורבה **משטמה** (הושע ט, ז), אפו טרף **וישטמני** (איוב טז, ט).

מילה סד
שטן

תחת אהבתי **ישטנוני** (תהלים קט, ד), ויקרא שמה **שטנה** (בראשית כו, כא), ולא יהיה לנו **לשטן** במלחמה (ש"א כט, ד).

מילה סה
שטף

ונהרות לא **ישטפוה** (שיר ח, ז), ומרק **ושטף** במים (ויקרא ו, כא), וידיו לא **שטף** במים (שם טו, יא), **תשטף** ספיחיה עפר ארץ (איוב יד, יט), ענין רחיצה הם כמשמעו.

מילה סו
שׂטר

שטר ומשל (משלי ו, ז), שפטים **ושטרים** (דברים טז, יח), אם תשים **משטרו** בארץ (איוב לח, לג).

מילה סז
שׂטר

ולשטר חד הקימת (דניאל ז, ה), ענינו לצר אחר.

מילה סח

שי

לך יבילו מלכים **שי** (תהלים סח, ל), בעת ההיא יובל **שי** (ישעיהו יח, ז), כמו מנחה.

מילה סט

שׂך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **וישכו** המים (בראשית ח, א), **כשך** חמת המלך (אסתר ב, א), וחמת המלך **שככה** (שם ז, י), כמו נחה.

השני, ישור **כשך** יקושים (ירמיהו ה, כו), אם **ישך** הנחש בלוא לחש (קהלת י, יא), ופרץ גדר **ישכנו** נחש (שם י, ח), לא **תשיך** לאחיך נשך כסף (דברים כג, כ), והיה אם **נשך** הנחש את איש (במדבר כא, ט).

מילה ע

שׂך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, הנני **שך** את דרכך בסירים (הושע ב, ח), טובם כחרק ישר **ממסוכה** (מיכה ד, ד), **כמשכת** חדק (משלי טו, יט), **לשכים** בעיניכם (במדבר לג, נה), הסר **משוכתו** (ישעיהו ה, ה), ענין סלונים המה.

השני, כל **שכיות** החמדה (ישעיהו ב, טז), תפוחי זהב **במשכיות** כסף (משלי כה, יא), **ושכתי** כפי (שמות לג, כב), **שכת** בעדו (איוב א, י), ואבן **משכית** (ויקרא כו, א), את כל **משכיתם** (במדבר לג, נב).

מילה עא

שכב

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **שכבת** הטל (שמות טו, יג), ונבלי שמים מי **ישכיב** (איוב לח, לז). ונראה מגזרתם **שכבת** זרע (ויקרא טו, טז).

השני, **שכב** על צדך השמאלי (יחזקאל ד, ד), על **משכבי** בלילות (שיר ג, א).

מילה עב

שכח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **השכח** חנות אל (תהלים עז, י), **התשכח** אשה עולה (ישעיהו מט, טו), כי **שכחני** עמי (ירמיהו יח, טו).

השני, הוו בעין עלה **להשכחה** (דניאל ו, ה), **והשכחו** לדניאל (שם ו, יב), **והשתכח** באחמתא בבירתא די במדי (עזרא ו, ב), לשון מציאה.

מילה עג
שׂכל

מתחלק לשני מחלקות: האחד, לא תהיה **משכלה** (שמות כג, כו), ואני **שכולה** וגלמודה (ישעיהו מט, כא), **ושכלה** אין בהם (שיר ד, ב), אפגשם כדב **שכול** (הושע יג, ח), **שכול** ואלמון (ישעיהו מז, ט).

השני, ושוריא **ישתכללון** (עזרא ד, יג), בנהי **ושכללה** (שם ה, יא), ושוריא **אשכללו** (שם ד, יב), ובנו **ושכללו** (שם ו, יד).

מילה עד
שׂכל

שכל את ידיו (בראשית מח, יד), ושום **שכל** (נחמיה ח, ח), ומצא חן **ושכל** טוב (משלי ג, ד), לא **השכילו** נפלאותיך (תהלים קו, ז), ומנדע **ושכלתנו** (דניאל ה, יב), **שכל** טוב לכל עשיהם (תהלים קיא, י).

מילה עה
שכם

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, דרך ירצחו **שכמה** (הושע ו, ט), לעבדו **שכם** אחד (צפניה ג, ט), **כי** תשיתמו **שכם** (תהלים כא, יג), **שכם** אחד על אחיך (בראשית מח, כב).

השני, ויט **שכמו** לסבל (שם מט, טו), כתפי **משכמה** תפול (איוב לא, כב), והיה כהפנותו **שכמו** (ש"א י, ט), **משכמו** ומעלה גבה מכל העם (שם ט, ב).

השלישי, **והשכמתם** והלכתם לדרככם (בראשית יט, ב), **וישכם** בבקר (שמות כד, ד), וכטל **משכים** הלך (הושע ו, ד), שוא לכם **משכימי** קום (תהלים קכז, ב).

מילה עו
שׂכן

וישכן ישראל בטח (דברים לג, כח), **ושכנתי** בתוכם (שמות כה, ח), **וישכן** כבוד יי' (שם כד, טז), מה ידידות **משכנותיך** (תהלים פד, ב), כמעט **שכנה** דומה נפשי (שם צד, יז), כמשמעו.

מילה עז
שׂכן

ושמת **שכין** בלעך (משלי כג, ב), ענין מאכלת הוא.

מילה עח
שׂכר

שכרו ולא יין (ישעיהו כט, ט), שתו **ושכרו** וקיו (ירמיהו כה, כז), ולרוזנים אי **שכר** (משלי לא, ד), יין **ושכר** אל תשת (ויקרא י, ט).

מילה עט
שׂכר

שכר שכיר (דברים טו, יח), שבעים בלחם **נשכרו** (ש"א ב, ה), **וישכר** מישראל מאה אלף (דה"ב כה, ו), יגלח יי' בתער **השכירה** (ישעיהו ז, כ), גם **שכריה** בקרבה כעגלי מרבק (ירמיהו מו, כא), אומרים בעלי פתרון 'שכריה' כמו 'גדוליה' לפי הענין.

מילה פ
שׁל

מתחלק לחמש מחלקות: האחד, **כי ישל** זיתך (דברים כה, מ), **כי ישל** אלוה נפשו (איוב כז, ח), **ונשל** הברזל מן העץ (שם יט, ה), **ונשל** גוים רבים מפניך (שם ז, א), **ובשליתה** היוצאת מבין רגליה (שם כח, נז), **וינשל** את היהודים מאילות (מ"ב טז, ו), **שׁל** נעליך מעל רגליך (שמות ג, ה).

השני, בני עתה אל **תשלו** (דה"ב כט, יא), ויכהו שם האלהים על **השׁל** (ש"ב ו, ז), הלא אמרתי לא **תשלה** אתי (מ"ב ד, כה), וכל **שלו** ושחיתה (דניאל ו, ה), ענין שגגה המה.

השלישי, **שלו** כל בגדי בגד (ירמיהו יב, א), **שלו** הייתי ויפרפרני (איוב טז, יב), **ישליו** אהלים לשודדים (שם יב, ו), לשון שקט המה.

הרביעי, **שלות** גוים רבים **ישלוך** כל יתר עמים (חבקוק ב, ח), וסר מרע **משתולל** (ישעיהו נט, טו), כמוצא **שלל** רב (תהלים קיט, קסב).

החמישי, על **שולי** המעיל (שמות כח, לד), נגלו **שוליך** (ירמיהו יג, כב), טמאתה **בשוליה** (איכה א, ט).

מילה פא
שׁלאנן

כלו **שׁלאנן** ושלו (איוב כא, כג), ענין שקט הוא לפי הענין.

מילה פב
שׁלב

משלבת אשה אל אחתה (שמות כו, יז), כמו מקושרות בין השלבים (מ"א ז, כה).

מילה פג
שלג

שלג לבנון (ירמיהו יח, יד), **תשלג** בצלמון (תהלים סח, טו), **כי לשלג** יאמר הוא ארץ (איוב לז, ו).

מילה פד
שלהב

רשפי אש **שלהבת** יה (שיר ח, ו), להבת **שלהבת** (יחזקאל כא, ג), כמשמעו.

מילה פה
שלח

מתחלק לשלש ענינים וארבע מחלקות: האחד, **בשלחי** אתם מקדש ברנע (במדבר לב, ח), **וישלח** ישראל מלאכים (שם כא, כא), **ומשלח** מנות איש לרעהו (אסתר ט, יט), **שלחיך** פרדס רמונים (שיר ד, יג), ואת תעלתיה **שלחה** (יחזקאל לא, ד).

השני, **בשלחי** את חצי הרעב (שם ה, טז), **וישלח** את לוט (בראשית יט, כט), הן **ישלח** איש את אשתו (ירמיהו ג, א), **ושלחה** מביתו (דברים כד, א), **תשלח** קציריה עד ים (תהלים פ, יב).

השלישי, **שלחו** באש מקדשיך (שם עד, ז), ואת העיר **שלחו** באש (שופטים א, ח), פתרונו נוטה לשריפה, ונטה לענין העליון.

המחלקה הרביעי, **בשלח** יעברו (איוב לו, יב), וחיתו מעבר **בשלח** (שם לג, יח), ואחת מחזקת **השלח** (נחמיה ד, יא), כלי קרב המה.

מילה פו
שלחן

ועשית **שלחן** עצי שטים (שמות כה, כג), לערך **שלחן** במדבר (תהלים עח, יט), תערך לפני **שלחן** (תהלים כג, ה), כמשמעו.

מילה פז
שׂלט

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ויוסף הוא **השליט** (בראשית מב, ו), ולא **ישלטנה** אלהים (קהלת ו, ב).

השני, **שלטיהם** תלו על חומתיך (יחזקאל כז, יא), כל **שלטי** הגבורים (שיר ד, ד), כלי מלחמה המה.

מילה פח
שלך

משליך קרחו כפתים (תהלים קמז, יז), אשר **בשלכת** מצבת בם (ישעיהו ו, יג), **וישליכו** איש מטהו (שמות ז, יב), [ונחסר כאן ואת **השלך** (ויקרא יא, יז), מין עוף טמא].

מילה פט

שׂם

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **שממה** תהיה (ירמיהו ד, כז), לא **תשם** (בראשית מז, יט), **ישים** עליהם נוהם (ירמיהו מט, כ), **והנשמות** והנהרסות (יחזקאל לו, לה).

השני, פנו עלי **והשמו** (איוב כא, ה), **ישמו** ישרים (שם יז, ח), **נשמו** אחרנים (שם יח, כ), **שמו** שמים (ירמיהו ב, יב).

השלישי, **שם** העיר (בראשית ד, יז), יהי **שמו** לעולם (תהלים עב, יז), ידעתיך **בשם** (שמות לג, יב), כמשמעו.

הרביעי, **שמה** קברו (בראשית מט, לא), **שמה** קננה קפוז (ישעיהו לד, טו), **משם** נסעו (במדבר כא, יג), כמשמעו.

החמישי, **בשמי שמי** קדם (תהלים סח, לד), על **השמים** (שמות ט, כב).

השׁשׁי, ואת **השומים** (במדבר יא, ה).

מילה צ

שֹׁם

שמו אותתם אתות (תהלים עד, ד), **שם** על לב (ישעיהו נז, א), מבלי **משים** (איוב ד, כ), היתה **שומה** (ש"ב יג, לב), **בתשומת** יד (ויקרא ה, כא).

מילה צא

שׁלם

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, הן צדיק בארץ **ישלם** (משלי יא, לא), כי אתה **תשלם** (תהלים סב, יג), המעמך **ישלמנה** (איוב לד, לג).

השני, **ותשלם** כל המלאכה (מ"א ז, כא), **ושלמה** ימי אבלך (ישעיהו ס, כ), מי עור **כמשלם** (שם מב, יט).

השלישי, **שלמי** אמוני ישראל (ש"ב כ, יט), והיה אם **שלום** תענך (דברים כ, יא), ואם לא **תשלים** עמך (שם כ, יב), שלח ידיו **בשלמיו** (תהלים נה, כא), כמוצאת **שלום** (שיר ח, י).

מילה צב

שׁלם

על שה על **שלמה** (שמות כב, ח), אם חבל תחבל **שלמת** רעך (שם כב, כה), כמו שמלה.

מילה צג
שלף
וחרבו **שלופה** בידו (במדבר כב, כג), **שלף** איש נעלו (רות ד, ז), שקדמת **שלף** יבש (תהלים קכט, ו), **שלף** ויצא מגוה (איוב כ, כה).

מילה צד
שלש
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **ושלשת** תרד מאד (ש"א כ, יט), עד הערב **השלשית** (שם כ, ה), **כמשלש** חדשים (בראשית לח, כד), והחוט **המשלש** (קהלת ד, יב), כמשמעו.
השני, **ושלשים** על כלו (שמות יד, ז), ויען **השליש** (מ"ב ז, ב), הממונה.
השלישי, וכל **בשלש** (ישעיהו מ, יב), ותשקמו בדמעות **שליש** (תהלים פ, ו), בתפים בשמחה **ובשלשים** (ש"א יח, ו), כלי נבלים הם. ויתכן להיות בני שלשה יתרים, כמו 'עלי עשור', 'על השמינית'.

מילה צה
שלשם
גם מתמול גם **משלשם** (שמות ד, י), ויהי כל יודעו מאתמול **שלשם** (ש"א י, יא), כמשמעו.

מילה צו
שמאל
אם **השמאל** ואימנה (בראשית יג, ט), **שמאל** בעשותו (איוב כג, ט), וכי **תשמאילו** (ישעיהו ל, כא).

מילה צז
שמד
ונשמדו במות און (הושע י, ח), **השמידם** וישבו תחתם (דברים ב, כג).

מילה צח
שמח
כי בשמחה **תצאו** (ישעיהו נה, יב), ששון **ושמחה** (שם כב, יג).

מילה צט
שמט
תשמטנה ונטשתה (שמות כג, יא), **ושמטתה** ובך מנחלתך (ירמיהו יז, ד), ענין עזיבה המה.

מילה ק
שמך
ותכסהו **בשמיכה** (שופטים ד, יח).

מילה קא
שמל
מי צרר מים **בשמלה** (משלי ל, ד), **שמלתך** לא בלתה (דברים ח, ד), ויחלף **שמלתיו** (בראשית מא, יד), כמו לבוש ובגד.

מילה קב
שׂממית
שממית בידיה תתפש (משלי ל, כח), היא העש שבונה ביתה אפילו בהיכלי מלך, רד"ק.
[השורש הזה נרשם בתוך כל השרשים בראש מחברת השי"ן, אבל לא נמצא בכל ההעתקות בגוף המחברת].

מילה קג
שמן
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **שמנו** עשתו (ירמיהו ה, כח), **שמנת** עבית (דברים לב, טו), ובשרי כחש **משמן** (תהלים קט, כד), **במשמניו** רזון (ישעיהו י, טז). ויתכן להיות מגזרתם **השמן** לב העם הזה (שם ו, י), וטפש כחלב לבם (תהלים קיט, ע) יוכיח.
השני, **שמן** זית זך (שמות כז, כ), **ושמן** ימינו יקרא (משלי כז, טז), **שמן** ראש אל יניא ראשי (תהלים קמא, ה), **שמן** תורק שמך (שיר א, ג).
השלישי, על **השמינית** (תהלים יב, א), ובן **שמנת** ימים (בראשית יז, יב), **שמנים** שנה (שם טז, טז).

מילה קד
שמע
מתחלק לשתי ענינים: האחד, הנה **שמע** מזבח טוב (ש"א טו, כב), **להשמעות** אזנים (יחזקאל כד, כו), וקרוב **לשמע** (קהלת ד, יז). ויתכן להיות מגזרתם וסר אל **משמעתך** (ש"א כב, יד).
השני, **וישמע** שאול (ש"א טו, ד), וישימהו דוד על **משמעתו** (ש"ב כג, כג), איסירם **כשמע** לעדתם (הושע ז, יב), ענין קבוץ המה.

מילה קה
שמץ
ותקח אזני **שמץ** מנהו (איוב ד, יב), ומה **שמץ** דבר (שם כו, יד), **לשמצה** בקמיהם (שמות לב, כה), ענין סרה הם.

מילה קו
שמר
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ושקט הוא אל **שמריו** (ירמיהו מח, יא), הקפאים על **שמריהם** (צפניה א, יב), אך **שמריה** ימצו ישתו (תהלים עה, ט), משתה **שמרים** (ישעיהו כה, ו).
השני, **שמר** ושמעת (דברים יב, כח), ליל **שמרים** (שמות יב, מב), אל **משמר** (בראשית מב, יז).
השלישי, **כְּשָׁמְיר** חָזָק מִצֹּר (יחזקאל ג, ט), בצפרן **שמיר** (ירמיהו יז, א), ולבם שמו **שמיר** (זכריה ז, יב), ועלה **שמיר** ושית (ישעיהו ה, ו), ענין סירים המה.

מילה קז
שמש
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **שמש** וירח (תהלים קמח, ג), כי בא **השמש** (בראשית כח, יא), כמשמעו.
השני, אלף אלפין **ישמשונה** (דניאל ז, י), ושמתי כרכר **שמשתיך** (ישעיהו נד, יב).

מילה קח
שן
מתחלק לעשר מחלקות: האחד, **שן** תחת **שן** (שמות כא, כד), הנשכים **בשניהם** (מיכה ג, ה).
השני, אם **שנותי** ברק חרבי (דברים לב, מא), חצי גבור **שנונים** (תהלים קכ, ד), וחץ **שנון** (משלי כה, יח), **שננו** לשונם (תהלים קמ, ל), ענין מלוטש ומחודד.
השלישי, כחום **השני** שפתותיך (שיר ד, ג), אם יהיו חטאיכם **כשנים** (ישעיהו א, יח), את תקות חוט **השני** הזה (יהושע ב, יח), **ושני** תולעת (ויקרא יד, ד), ותולעת **שני** (שמות כה, ד), כמו אדום.
הרביעי, מתוקה **שנת** העבד (קהלת ה, יא), מניח לו **לישון** (שם), אם אתן **שנת** לעיני (תהלים קלב, ד), ותדד **שנתי** מעיני (בראשית לא, מ), אדדה כל **שנותי** (ישעיהו לח, טו), **אני ישנה** ולבי ער (שיר ה, ב).
החמישי, **ושננתם** לבניך (דברים ו, ז), למשל **ולשנינה** (שם כח, לז), ענין מחוה המה.

השׁשׁי, **ישנא** הכתם הטוב (איכה ד, א), **משנה** פניו ותשלחהו (איוב יד, כ), עם **שונים** אל תתערב (משלי כד, כא), ודתיהם **שנות** מכל עם (אסתר ג, ח), וכלים מכלים **שונים** (שם א, ו), **וישנו** את טעטו (ש"א כא, יד).

השביעי, במספר **שני** תבואת (ויקרא כה, טו), כפי **שניו** ישיב (שם כה, נב), במספר **שנים** (שם כה, ג), נשאר **בשנים** (שם כה, נכ), ספו **שנה** על **שנה** (ישעיהו כט, א), כי **שנות** מספר יאתיו (איוב טז, כב).

השמיני, **ומשנה** כסף (בראשית מג, טו), ויאמר **שנו וישנו** (מ"א יח, לד), אם **תשנו** יד (נחמיה יג, כא), ועל **השנות** החלום (בראשית מא, לב), ויחלם **שנית** (שם מא, ה), יוסיף אדני **שנית** ידו (ישעיהו יא, יא).

התשיעי, ואכלתם **ישן נושן** (ויקרא כו, י), צרעת **נושנת** הוא (שם יג, יא), **ונושנתם** בארץ (דברים ד, כה), למנצח על **שושן** עדות (תהלים ס, א), חדשים גם **ישנים** (שיר ז, יד).

העשירי, עשת **שן** (שם ה, יד), כסא **שן** גדול (מ"א י, יח), קרשיך עשו **שן** (יחזקאל כז, ו), השכבים על מטות **שן** (עמוס ו, ד).

מילה קט

שׁנא

אשר **שנא** ה' אלהיך (דברים טז, כב), **שנא** לרעהו (שם יט, יא), **שנאי** בצע (שמות יח, כא), **שנואה** לאה (בראשית כט, לא), הבן הבכר **לשניאה** (דברים כא, טו), כי גדולה **השנאה** אשר שנאה (ש"ב יג, טו), ויסיפו עוד **שנא** אתו (בראשית לז, ה), יראת ה' **שנאת** רע (משלי ח, יג), וינסו **משנאיך** מפניך (במדבר י, לה), כמשמעו.

מילה קי

שנאן

אלפי **שנאן** (תהלים סח, יח).

מילה קיא

שנהב

שנהבים וקפים ותכיים (מ"א י, כב), ממיני חיות רעות ועופות המה כמשמעו.

מילה קיב

שנס

וישנס מתניו (מ"א יח, טו), ענינו יורה עליו, כמי 'ויאסור על מתניו'.

מילה קיג
שס

שסהו כל עברי דרך (תהלים פט, מב), הוא **ישסה** (הושע יג, טו), מי נתן **למשסה** יעקב (ישעיהו מב, כד), ענין בזה המה.

מילה קיד
שסע

ושסע אתו בכנפיו (ויקרא א, יז), **ושסע** איננה **שסעת** (שם יא, כו), **וישסעהו כשסע** הגדי (שופטים יד, ו), **ושסע שסע** (ויקרא יא, ז), **וישסע** דוד את אנשיו (ש"א כד, ח), ענינו פלג לבתם בדברים.

מילה קטו
שסף

וישסף שמואל את אגג (ש"א טו, לג), כמו וידקר לפי הענין כמשמעו.

מילה קטז
שע

מתחלק לאחד עשר מחלקות: האחד, ואל קין ואל מנחתו לא **שעה** (בראשית ד, ה), **וישע** ד' אל הבל (שם ד, ד), יתכן להיות מלה זאת כענין 'עתרת'.

השני, **ושעשע** יונק (ישעיהו יא, ח), אם ילד **שעשועים** (ירמיהו לא, כ), **ושעשעי** את בני אדם (משלי ח, לא), ובמים לא רחצת **למשעי** (יחזקאל טז, ד).

השלישי, ולא **תעשנה** עיני ראים (ישעיהו לב, ג), ואזניו הכבד ועיניו **השע** (שם ו, י), **השתעשעו ושעו** (שם כט, ט), אל **תשתע** כי אני אלהיך (שם מא, י).

הרביעי, ביום ההוא **ישעה** האדם על עשהו (ישעיהו יז, ז), ולא **ישעה** אל המזבחות (שם יז, ח), ולא **שעו** על קדוש ישראל (שם לא, א), ואל **ישעו** בדברי שקר (שמות ה, ט), ענין בטחון המה.

החמישי, **ישועה** ישית חומות וחל (ישעיהו כו, א), הנותן **תשועה** למלכים (תהלים קמד, י), כי כל **ישעי** וכל חפץ (ש"ב כג, ה), **עם נושע** ביי' (דברים לג, כט).

הששי, **אשוע** אליך ולא תענני (איוב ל, כ), ותעל **שועתם** אל האלהים (שמות ב, כג), **ישועו** ואין מושיע (תהלים יח, מב), **ישעו** ואין מושיע (ש"ב כב, מב), יתכן להיות עתירה הנופלת על השומע, ועל המשמיע. וראוי להיות מהמחלוקת הראשון.

השביעי, **שעו** מני אמרר בבכי (ישעיהו כב, ד), **השע** ממני ואבליגה (תהלים לט, יד), כמו הרפה ממני (שופטים יא, לז) לפי הענין.

השמיני, מקרקר קר **ושוע** אל ההר (ישעיהו כב, ה), **שעה** מעליו ויחדל (איוב יד, ו), כמו עלה מעליו.
התשיעי, ולא נכר **שוע** לפני דל (שם לד, יט), ולכילי לא יאמר **שוע** (ישעיהו לב, ה), ענין נשיאות המה. ויתכן להיות שעו מני, ושוע אל ההר, ולא נכר שוע מיסוד אחד, לשון מעל [ר"ל עליה], אך 'שעו מני' ירחק מהם כמעט, אבל 'שעה מעליו ויחדל', יוכיח לקרבה אליהם, לחברה אותם, והיה העקר אחד.
העשירי, אשתומם **כשעה** חדא (דניאל ד, טז), בה **שעתה** נפק (שם ה, ה), בה **שעתא** יתרמא (שם ג, ו), ענין רגעים המה.
העשתי עשרה, **ונשתעה** ונראה יחדו (ישעיהו מא, כג), **ואשעה** בחקיך תמיד (תהלים קיט, קיז), כמו 'אספרה בחקיך', וכל ספור בלשון ארמית 'אשתעי', ונכון להיות מגזרתם.

מילה קיז
שעט

מקול **שעטת** פרסות אביריו (ירמיהו מז, ג), כמו 'דהרת', מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה, כב).

מילה קיח
שעטנז

ובגד כלאים **שעטנז** לא יעלה עליך (ויקרא יט, יט), ענינו יורה עליו, 'מחברת צמר ופשתים'.

מילה קיט
שעל

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **בשעלי** שעורים ובפתותי לחם (יחזקאל יג, יט), מי מדד **בשעלו** מים (ישעיהו מ, יב), עפר שמרון **לשעלים** (מ"א כ, ו), ענין מלא כף מלא חופן.
השני, אחזו לנו **שעלים שעלים** קטנים (שיר ב, טו), שלש מאות **שועלים** (שופטים טו, ד), אם יעלה **שועל** (נחמיה ג, לה), כמשמעו.
השלישי, **במשעול** הכרמים (במדבר כב, כד), כמו מסלול.

מילה קכ
שען

והוא **נשען** על ידי (מ"ב ה, יח), **ישען** על ביתו (איוב ח, טו), **משענת** קנה (יחזקאל כט, ו), **משען ומשענה** (ישעיהו ג, א), על **משענתו** (שמות כא, יט).

מילה קכא
שׂעף
[עיין לעיל שרש 'סעף' במחברת סמך].

מילה קכב
שׂער
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **שערי** הנהרות נפתחו (נחום ב, ז), **שער** המים (נחמיה ג, כו), **בצאתי שער** עלי קרת (איוב כט, ז), וזה **שער** השמים (בראשית כח, יז).
השני, בשנה ההוא מאה **שערים** (שם כו, יב), כי כמו **שער** בנפשו (משלי כג, ז), כמו שיעור.
השלישי, שמה **ושערורה** (ירמיהו ה, ל), **שעררת** עשתה מאד (שם יח, יג), כתאנים **השערים** (שם כט, יז).

מילה קכג
שׂער
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **שער** קטב (ישעיהו כח, ב), וקדמנים אחזו **שער** (איוב יח, כ), **וישתער** עליו מלך הצפון (דניאל יא, מ), ומלכיהם **שערו שער** (יחזקאל כז, לה).
השני, **שער** ראשו (במדבר ו, ה), קלע באבן אל **השערה** (שופטים כ, טז), כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו **שְׂעָרֹת** (בראשית כז, כג), איש **שער** (שם כו, יא), כמשמעו.
השלישי, ויקח את **שעיר** החטאת (ויקרא ט, טו), **שעירת** עזים (שם ד, כח), והמשלח את **השעיר** (שם טז, כו), כמשמעו.
הרביעי, **לשעירם** אשר הם זונים אחריהם (שם יז, ז), חדשים מקרוב באו לא **שערום** אבתיכם (דברים לב, יז), פתרונו לא אלהים, ולא חשבום לאלוה ולא עבדום. וראש הפסוק יורה על סופו ותחלתו על אחריתו.

מילה קכד
שׂף
מתחלק לחמש מחלקות: האחד, הוא **ישופך** ראש ואתה **תשופנו** עקב (בראשית ג, טו), אשר בשערה **ישופנו** (איוב ט, יז), **ושפו** עצמתיו לא ראו (שם לג, כא). ויתכן להיות מגזרתם וילך **שפי** (במדבר כג, ג), וגם יתכן להיות מגזרתם **שפיפן** עלי ארח (בראשית מט, יז). ונקרא שמו על ענין [נ"ה שם] מפעלו, 'ואתה תשופנו עקב', ונראה הפתרון ראוי ונכון היטב, אבל לא יוכל כל פותר, וכל יודע פשר, אשר איננו משיג מחקרי הלשון, לדעת אם על אודות מפעלו נקרא 'שפיפון', או הוא שמו כמו נחש, ושרף, וצפעון, אשר לא יורו שמותם

על טעם מפעלם, ואף על פי שיש מלים ראוים להגזר כפי ענינם לקרבת מפעלם, לא יוכל למצוא תכונת היסוד כי נעלם.

השני, יחשכו כוכבי **נשפו** (איוב ג, ט), ועין נאף שמרה **נשף** (שם כד, טו), **בנשף** בערב יום (משלי ז, ט), אך חשך **ישופני** (תהלים קלט, יא), ענין אשמורה הם.

השלישי, על כל **שפים** במדבר (ירמיהו יב, יב), רוח צח **שפים** (שם ד, יא).

הרביעי, אם תשכבון בין **שפתים** (תהלים סח, יד), **והשפתים** טפח אחד (יחזקאל מ, מג).

החמישי, **נשפת** ברוחך כסמו ים (שמות טו, י), וגם **נשף** בהם ויבשו (ישעיהו מ, כד), ענין נפיחה המה.

מילה קכה

שׂף

שפה יהיה לפיו סביב (שמות כח, לב), כמעשה **שפת** כוס (מ"א ז, כו), על שפת היריעה (שמות כו, ד), על **שפת** היאור (בראשית מא, ג), כמשמעו.

מילה קכו

שׂפח

מתחלק לשני מחלקות: האחד, כעיני **שפחה** אל יד גברתה (תהלים קכג, ב), הנה **שפחתך** בידך (בראשית טז, ו), בא נא אל **שפחתי** (שם טז, ב), לשון אמה.

השני, כי זבח **משפחה** לנו (ש"א כ, כט), ואם **משפחת** מצרים לא תעלה (זכריה יד, יח), כמשמעו.

מילה קכז

שׂפח

ושפח אדני קדקד בנות ציון (ישעיהו ג, יז), כמו מספחת כמשמעו.

מילה קכח

שפט

מתחלק לשני ענינים: האחד, פתח פיך **שפט** צדק (משלי לא, ט), כי **המשפט** לאלהים (דניאל א, יז), צדק **ומשפט** מכון כסאך (תהלים פט, טו).

השני, **כמשפט** הראשון (בראשית מ, יג), **כמשפטו** אשר הראית (שמות כו, ל), מה **משפט** האיש (מ"ב א, ז), ויעשה **כמשפט** (ויקרא ט, טז), כה עשה דוד וכה **משפטו** (ש"א כז, יא).

מילה קכט

שפך

אל **שפך** הדשן (ויקרא ד, יב), **שפך** דם האדם (בראשית ט, ו), **וישפך** עליו חמה אפו (ישעיהו מב, כה), **ושפכו** את העפר (ויקרא יד, מא), ולפני יי' **ישפך** שיחו (תהלים קב, א), **שפכו** לפניו לבבכם (שם סב, ט), כאין **שפכו** אשרי (שם עג, ב), **אשפוך** את רוחי (יואל ג, א). ומגזרתם וכרות **שפכה** (דברים כג, ב).

מילה קל
שפל

ועל כל נשא **ושפל** (ישעיהו ב, יב), כי **השפילו** ותאמר גוה (איוב כב, כט), **משפיל** אף מרומם (ש"א ב, ז).

מילה קלא
שפם

ועל **שפם** יעטה (ויקרא יג, מה), ולא עשה **שפמו** (ש"ב יט, כה), כמשמעו.

מילה קלב
שפן

ואת **השפן** כי מעלה גרה הוא (ויקרא יא, ה), מחסה **לשפנים** (תהלים קד, יח), [השרש הזה נרשם בראש מחברת השין, ולא בחוך המחברת עצמה].

מילה קלג
שפע

כי **שפע** ימים יינקו (דברים לג, יט), **ושפעת** מים תכסך (איוב כב, יא), **שפעת** גמלים תכַסֶּךָּ (ישעיהו ס, ו), **משפעת** סוסיו (יחזקאל כו, י), וירא את **שפעת** יהוא בבאו ויאמר **שפעת** אני ראה (מ"ב ט, יז), ענין רבוי הוא.

מילה קלד
שפיפן

שפיפן עלי ארח (בראשית מט, יז).

מילה קלה
שׂפק

פן יסיתך **בשפק** (איוב לו, יח), ובילדי נכרים **ישפיקו** (ישעיהו ב, ו), יתכן להיות מלה זאת לשון ארמית 'ספק צרכיהון' [תרגום ימצאהו בארץ מדבר (דברים לב, י)].

מילה קלו
שׂפר

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, הנותן אמרי **שפר** (בראשית מט, כא), אף נחלת **שפרה** עלי (תהלים טז, ו), עפיה **שפיר** (דניאל ד, ט), מלכא **ישפר** עלך (שם ד, כד), **שפר** קדמי להחויה (שם ג, לב), לשון נועם.

השני, ברוחו שמים **שפרה** (איוב כו, יג), ונטה את **שפרירו** עליהם (ירמיהו מג, י), ענין אהל וקובה.

השלישי, כי קול **שופר** שמעת נפשי (שם ד, יט), ויהי קול **השופר** (שמות יט, יט), יום **שופר** ותרועה (צפניה א, טז).

מילה קלז

שפרפר

באדין מלכא **בשפרפרא** (דניאל ו, כ).

מילה קלח

שפת

יי' **תשפת** שלום לנו (ישעיהו כו, יב), **שפת** הסיר הגדולה (מ"ב ד, לח), **שפת** הסיר **שפת** (יחזקאל כד, ג), ולעפר מות **תשפתני** (תהלים כב, טז), כמו 'תשימני' כמשמעו.

מילה קלט

שץ

ושיציא ביתה דנה (עזרא ו, טו).

מילה קמ

שצף

בשצף קצף (ישעיהו נד, ח), כמו בחרי קצף, לפי הענין.

מילה קמא

שק

מתחלק לשבע מחלקות: האחד, גשה נא **ושקה** לי בני (בראשית כז, כו), **משיקות** אשה אל אחותה (יחזקאל ג, יג), **ישקני מנשיקות** פיהו (שיר א, ב).

השני, **משקה** הרים מעליותיו (תהלים קד, יג), **והשקות** בכלי זהב (אסתר א, ז), **וישק** את צאן לבן (בראשית כט, י), וכל **משקה** אשר ישתה (ויקרא יא, לד), פקדת הארץ **ותשקקה** (תהלים סה, י), שמני **ושקויי** (הושע ב, ז).

השלישי, בעיר **ישקו** בחומר ירצון (יואל ב, ט), **והשיקו** היקבים תירוש ויצהר (שם ב, כד), יִשְׁתַּקְשְׁקוּן בָּרְחֹבֹת (נחום ב, ה), כמשק גבים **שקק** בו (ישעיהו לג, ד), **ותשק** ידי לפי (איוב לא, כז), ענין מרוץ המה.

הרביעי, ואל אישך **תשוקתך** (בראשית ג, טז), אני לדודי ועלי **תשוקתו** (שיר ז, יא), אליך **תשוקתו** ואתה תמשל בו (בראשית ד, ז), ונפשי **שוקקה** (ישעיהו כט, ח), **נשקו** בר פן יאנף (תהלים ב, יב), ענין תאוה וחמדה המה.

החמישי, **בשוקים** וברחבות (שיר ג, ב), וסגרו דלתים **בשוק** (קהלת יב, ד).

הששי, ועל פיך **ישק** כל עמי (בראשית מא, מ), ובן **משק** ביתי (שם טו, ב), ענין כלכלה הם.

השביעי, ואת **שוק** הימין (שמות כט, כב), **שוקיו** עמודי שש (שיר ה, טו), על הברכים ועל **השקים** (דברים כח, לה), גלי **שק** (ישעיהו מז, ב), **שקוהי** די פרזל (דניאל ב, לג).

מילה קמב

שׂק

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, ואש **נשקה** ביעקב (תהלים עח, כא), **והשיקו** בנשק ומגן (יחזקאל לט, ט), אף **ישיק** ואפה לחם (ישעיהו מד, טו), ענין תבערה המה.

השני, ויפתח האחד את **שקו** (בראשית מב, כז), ויקחו **שקים** בלים לחמוריהם (יהושע ט, ד), כלי בליל ומספוא המה.

השלישי, **שק** תפרתי עלי גלדי (איוב טז, טו), וישם **שק** במתניו (בראשית לז, לד), והנה **השק** על בשרו (מ"ב ו, ל), ואני בחלוחם לבושי **שק** (תהלים לה, יג), פתחתי **שקי** (שם ל, יב).

מילה קמג

שׁקד

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **שקדו** ושמרו (עזרא ח, כט), נמר **שקד** על עריהם (ירמיהו ה, ו), **וישקד** יי' על הרעה (דניאל ט, יד), **לשקד** על דלתותי יום יום (משלי ח, לד), ענין שמירה המה.

השני, מקל **שקד** אני ראה (ירמיהו א, יא), ויגמל **שקדים** (במדבר יז, כג), וינאץ **השקד** (קהלת יב, ה), בטנים **ושקדים** (בראשית מג, יא).

מילה קמד

שׁקד

נשקד על פשעי בידו (איכה א, יד), ענינו יורה עליו כמו 'נאסר ונעצר'.

מילה קמה

שקט

נחה **שקטה** כל הארץ (ישעיהו יד, ז), השמר **והשקט** אל תירא (שם ז, ד), **ושקט** הוא על שמריו (ירמיהו מח, יא).

מילה קמו
שקל

וישקל אברהם לעפרן (בראשית כג, טז), מחצית **השקל** (שמות ל, יג), חמשת חמשת **שקלים** (במדבר ג, מז), משפט לקו וצדקה **למשקלה** (ישעיהו כח, יז), כמשמעו.

מילה קמז
שקם

שקמים גדעו (ישעיהו ט, ט), ובולס **שקמים** (עמוס ז, יד), עצי יער הם.

מילה קמח
שׂקע

ותשקע האש (במדבר יא, ב), או **אשקיע** מימיהם (יחזקאל לב, יד), ככה **תשקע** בבל (ירמיהו נא, סד), ענין שקיעה הם.

מילה קמט
שקערר

שקערורת ירקרקות (ויקרא יד, לז).

מילה קנ
שקף

וישקף על פני סדום (בראשית יט, כח), כי **השקיף** ממרום קדשו (תהלים קב, כ), מי זאת **הנשקפה** (שיר ו, י), חלוני **שקופים** אטמים (מ"א ו, ד), רבעים **שקף** (שם ז, ה), **נשקפה** ותיבב (שופטים ה, כח), והגעתם אל **המשקוף** (שמות יב, כב).

מילה קנא
שקץ

שקץ תשקצנו (דברים ז, כו), אל **תשקצו** את נפשתיכם (ויקרא יא, מג), **שקץ** הוא לכם (שם יא, יב).

מילה קנב
שׂקר

מדבר **שקר** תרחק (שמות כג, ז), עד **שקרים** (משלי יט, ה), אם **תשקר** לי (בראשית כא, כג), עשה רמיה דבר **שקרים** (תהלים קא, ז).

מילה קנג
שִׁקר
ומשקרת עינים (ישעיהו ג, טז), ענין הבטה כמשמעו.

מילה קנד
שׂר
מתחלק לשנים עשר מחלקות: האחד, רפאות תהי **לשרך** (משלי ג, ח), **שרך** אגן הסהר (שיר ז, ג), לא כרת **שרך** (יחזקאל טז, ד), ענין טבור המה.
השני, **ושר בשרים על לב רע** (**משלי כה, כ**), **ושרים** כחללים (תהלים פז, ז), ויאמרו כל **השרים והשרות** (דה"ב לה, כה).
השלישי, **ותשרי** למלך בשמן (ישעיהו נז, ט), ומשוח **בששר** (ירמיהו כב, יד), יתכן להיות לשון סיכה.
השביעי, **ישור** כשך יקושים (ירמיהו ה, כו), **אשורנו** ולא קרוב (במדבר כד, יז), כנמר על דרך **אשור** (הושע יג, יז), **תשורי** מראש אמנה (שיר ד, ח), **ותשורה** אין להביא (ש"א ט, ז), מחיר הראיה אשר יביאון אל [נוסח שד"ל לבית] הרואה, ענינו יורה עליו.
החמישי, הנטפות **והשרות** (ישעיהו ג, יט), ענין 'עדי הוא'. ונזמים בלשון ארמית 'שירין' (תרגום אונקלוס - בראשית כד, כב), יתכן להיות 'שרות' מגזרתו.
הששי, ישיב הרע **לשררי** (תהלים נד, ז), למען **שוררי** (שם ה, ט), אלהים יראני **בשוררי** (שם נט, יא), ותבט עיני **בשורי** (שם צב, יב), ענין אויבים המה. אבל יתכן להיות כמו 'עוינים', ויהי שאול **עוין** את דוד (ש"א יח, מ), כמלים הנגזרים לפי ענין מפעלם.
השביעי, **ישר** על אנשים (איוב לג, כז), כי **בשררות** לבי אלך (דברים כט, יח), והיה העקב **למישור** (ישעיהו מ, ד), **ישר** יחזו פנימו (תהלים יא, ז).
השמיני, עלו **בשרותיה** ושחתו (ירמיהו ה, י), באלהי אדלג **שור** (ש"ב כב, ל), בנות צעדה עלי **שור** (בראשית מט, כב), **ושורי** אשכללו (עזרא ד, יב).
התשיעי, ואם **שור** נגח הוא (שמות כא, כט), בכור **שורו** הדר לו (דברים לג, יז), **שורו** עבר ולא יגעל (איוב כא, י), בגלגל **שורים** זבחו (הושע יב, יב).
העשירי, ארבעה **שרין** מהלכין בגוא נורא (דניאל ג, כה), **ומשרא** קטרין (שם ה, יב), וקטרי חרצה **משתרין** (שם ה, ו), ענין התור המה.
העשתי עשרה, **ושריו** למבנא (עזרא ה, ב).
השתים עשרה, וגם כל **שרית** ישראל (דה"א יב, לח), אם לא **שריתך** לטוב (ירמיהו טו, יא).

מילה קנה
שׂר
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **בי שרים ישרו** (משלי ח, טז), למרבה **המשרה** (ישעיהו ט, ו), **כי תשתרר** עלינו גם **השתרר** (במדבר טז, יג), **השירו** ולא ידעתי (הושע ח, ד), **וישר** אל מלאך (שם יב, ה), **כי שרית** עם אלהים (בראשית לב, כט).
השני, אם יתגדל **המשור** על מניפו (ישעיהו י, טו), **וישר** במגרה (דה"א כ, ג), ברזל חרש בעל פיפיות שכלו שִׁנַּיִם.
השלישי, ולכל **משורה** ומדה (שם כג, כט), במדה במשקל **ובמשורה** (ויקרא יט, לה), ומים **במשורה** תשתה (יחזקאל ד, יא), ענין מדה המה.
הרביעי, ותקח את **המשרת** (ש"ב יג, ט). על המחבת (ויקרא ב, ה) בלשון ארמית 'עלם מסריתא' [נו"ל ושד"ל משריתא].

מילה קנו
שרב
שרב ושמש (ישעיהו מט, י), והיה **השרב** לאגם (שם לה, ז), ענין ציון וחורב המה.

מילה קנז
שׂרג
ובגפן שלשה **שריגם** (בראשית מ, י), **ישתרגו** עלו על צואריו (איכה א, יד), הלבינו **שריגיה** (יואל א, ו), כמשמעו.

מילה קנח
שרד
מתחלק לשני מחלקות: האחד, אז ירד **שריד** לאדירים עם (שופטים ה, יג), עם **שרידי** חרב (ירמיהו לא, ב), ענין שארית המה.
השני, את בגדי **השרד** לשרת בקדש (שמות לט, מא), ענין עבודה הוא לפי הענין.
השלישי, יתארהו **בשרד** (ישעיהו מד, יג), כלי מכלי חרשים.

מילה קנט
שׂרט
ושרט לנפש (ויקרא יט, כח), ובבשרם לא **ישרטו שרטת** (שם כא, ה), כל עמסיה **שרוט ישרטו** (זכריה יב, ג), ענין גרידה והשחתה המה.

מילה קס
שרך

מתחלק לשני מחלקות: האחד, אם מחוט ועד **שרוך** הנעל (בראשית יד, כג), ולא נתק **שרוך** נעליו (ישעיהו ה, כז).
השני, בכרה קלה **משרכת** דרכיה (ירמיהו ב, כג), כמו מעקלת דרכיה לפי הענין.

מילה קסא
שרע
שרוע וקלוט (ויקרא כב, כג), כי קצר המצע **מהשתרע** (ישעיהו כח, כ), כמו מהסתרח מהותיר [נ"א מהותר], לפי הענין.

מילה קסב
שרעף
ברב **שרעפי** בקרבי (תהלים צד, יט), ודע **שרעפי** (שם קלט, כג), כמו מחשבותי כמשמעו.

מילה קסג
שרף
מתחלק לענינים: נחש **שרף** ועקרב (דברים ח, טו), הנחשים **השרפים** (במדבר כא, ו), ופריו **שרף** מעופף (ישעיהו יד, כט), ממיני נחשים המה.
וישנו מלאכים, וישנו קטרת, וישנו מוקדה. ישנו מלאכים, **שרפים** עומדים ממעל לו (שם ו, ב). וישנו קטרת חנוטים, ונשאו רודו ומסרפו (עמוס ו, י), **וישרפו** לו שרפה גדולה (דה"ב טז, יד). וישנו מוקדה, **ושרף** את הפרה לעיניו (במדבר יט, ה), **והשרף** אתה (שם יט, ח), **ושרף** אתו כאשר שרף (ויקרא ד, כא), והנה שרף (שם י, טו).

מילה קסד
שרץ
מתחלק לשני מחלקות: האחד, ובכל **השרץ השרץ** על הארץ (בראשית ז, כא).
השני, ובני ישראל פרו **וישרצו** (שמות א, ז).

מילה קסה
שרק
אשרקה להם ואקבצם (זכריה י, ח), **ושרק** לו מקצה הארץ (ישעיהו ה, כו), לשמע **שרקות** עדרים (שופטים ה, טז), קל קרנא **משרוקיתא** קתרס (דניאל ג, ה).

מילה קסו
שׂרק

מתחלק לשני מחלקות: האחד, ואנכי נטעתיך **שורק** (ירמיהו ב, כא), **ולשרקה** בני אתנו (בראשית מט, יא), הלמו **שרוקיה** (ישעיהו טז, ח), שרוק כשריג [נ"וול ענין שריגים]. השני, **שרקים** ולבנים (זכריה א, ח), ממיני צבעונים [נ"ה צבעים]. ויתכן להיות מגזרתו, עבדי פשתים **שריקות** (ישעיהו יט, ט), וחורי (שם) יורה על 'שריקות'.

מילה קסז

שרש

מתחלק לשתי ענינים: האחד, **שרשי** פתוח עלי מים (איוב כט, יט), **ושרשי** הים כסה (שם לו, ל), הפך **משרש** הרים (שם כח, ט), **ותשרש שרשיה** (תהלים פ, י), תמרים **ושרשרת** (דה"ב ג, ה), מעשה**שרשרות** לכתרות (מ"א ז, יז), **שרשרת** גבלת מעשה עבה (שמות לט, טו), **שרשת** גבלת מעשה עבת (שם כח, כב).

השני, **ושרשך** מארץ חיים סלה (תהילים נ"ב:ז'?, כז), ובכל תבואתי **תשרש** (איוב לא, יב), וצאצאי **ישרשו** (שם לא, ח), הן למות הן **לשרשי** (עזרא ז, כו).

מילה קסח

שרת

ושרת את אחיו (במדבר ח, כו), אילי נביות **ישרתונך** (ישעיהו ס, ז), הוא **ישרתני** (תהלים קא, ו). ויתכן להיות מגזרתם, וכל **משרת** ענבים (במדבר ו, ג), כל דבר אשר יעשה מענבי הגפן לכל מיני מלאכות, כענינו אתה מוצא או בעור או בכל מלאכת עור (ויקרא יג, מח), וכמהו וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים (במדבר לא, כ).

מילה קסט

שׁ

מתחלק לחמש מחלקות:, האחד, לא **נשיתי** ולא **נשו** בי (ירמיהו טו, י), כאשר **נשא** בו (ישעיהו כד, ב), **והנשה** בא לקחת (מ"ב ד, א), ושלמי את **נשיך** (שם ד, ז), כי **תשה** ברעך **משאת** מאומה (דברים כד, י).

השני, ואתה ישראל לא **תנשני** (ישעיהו מד, כא), צור ילדך **תשי** (דברים לב, יח), כי **נשני** אלהים (בראשית מא, נא), **נשיתי** טובה (איכה ג, יז), לשון שכחה הם.

השלישי, כי **ישה** לך אלוה מעונך (איוב יא, ו), כי **השה** אלוה חכמה (שם לט, יז), ענין מניעה המה. ויתכן להיות מגזרתו, תושיה (איוב ל, כב), היא המניעה והחשיכה והפליאה אשר לא תמצא.

הרביעי, **ישי** מות עלימו (תהלים נה, טז), יתכן להיות מגזרתו 'יש', **ויש** תנה את ידך (מ"ב י, טו), אם **ישנם** עשים (בראשית כד, מט), כי את אשר **ישנו** פה (דברים כט, יד), יתכן לנטות גם למלים העליונים אם **יש** את נפשכם (בראשית כג, ח).

החמישי, **שתי** ידות (שמות כו, יז), **שני** אדנים (שם כו, יט), **שתי** הכלית (ויקרא ג, ד).

מילה קע

שׁ

מתחלק לשני מחלקות: האחד, **שה** תמים (שמות יב, ה), מהיות **משה** (שם יב, ד), **שה** כשבים **ושה** עזים (דברים יד, ד), או את **שיו** נדחים (שם כב, א), איש שורו ואיש **שיהו** (ש"א יד, לד).

השני, **שא** אזל אחת המו (עזרא ה, טו), **ונשו** את כלמתם (יחזקאל לט, כו), אשרי **נשוי** פשע (תהלים לב, א).

מילה קעא

שׁשׁ

מתחלק לשלש מחלקות. **שש** השעורים (רות ג, יח), **שש** הערים האלה למקלט (במדבר לה, טו), **שש** הנה שנא יי' (משלי ו, טז), **ששה** משמתם (שמות כח, י), **וששיתם** האיפה (יחזקאל מה, יג).

השני, **שש** ומשי ורקמה (שם טז, יג), **שש** ברקמה (שם כז, ז), **שש** משזר (שמות כו, א).

השלישי, שוקיו עמודי **שש** (שיר ה, טו), על גללי כסף ועמודי **שש** (אסתר א, ו), ואבני **שיש** לרב (דה"א כט, ב).

מילה קעב

שׁשׁ

שש אנכי על אמרתך (תהלים קיט, קסב), או **נשיש** שבט בני (יחזקאל כא, טו), פגעת את **שש** (ישעיהו סד, ד), **ששון** ושמחה ישיגו (שם לה, י), והיה כאשר **שש** יי' עליכם (דברים כח, סג), כן **ישיש** (שם), **ישישו** וישמחו בך (תהלים מ, יז).

מילה קעג

ששא

ושבבתיך **וששאתיך** (יחזקאל לט, ב).

מילה קעד

שת

מתחלק לשש מחלקות: האחד, **שתי** באדני אלהים מחסי (תהלים עג, כח), **שחה** עונתינו לנגדך (תהלים צ, ח), אשר **שתה** אפרחיה (שם פד, ד), כי **השתות** יהרסון (שם יא, ג), למען **שתי** אתתי אלה (שמות י, א), ושמה לצלמות **ושית** לערפל (ירמיהו יג, טז).

השני, וחשופי **שת** ערות מצרים (ישעיהו כ, ד), בחצי עד **שתותיהם** (ש"ב י, ד), ענין ערות המה. ויתכן להיות מגזרתם **שית** חמס למו (תהלים עג, ו).

השלישי, **שתה** אדני (בראשית כד, יח), ונוזליהם בל **ישתיון** (תהלים עח, מד), וכל משקה אשר **ישתה** (ויקרא יא, לד), והיה **שתתיה** מדכאים (ישעיהו יט, י).

הרביעי, או **בשתי** או בערב (ויקרא יג, מח), או את **השתי** או את הערב (שם יג, נב).

החמישי, **ונשתו** מים מהים (ישעיהו יט, ה), לשונם בצמא **נשתה** (שם מא, יז), **נשתה** גבורתם היו לנשים (ירמיהו נא, ל), בגבורה ולא **בשתי** (קהלת י, יז).

הששי, רומה אמין **שתין** פתיה אמין **שת** (דניאל ג, א).

השביעי, **שיתו** ושמירו (ישעיהו י, יז), ועלה שמיר **ושית** (שם ה, ו), כי שמיר **ושית** תהיה כל הארץ (שם ז, כד), ענין קוצים המה.

מילה קעה

שתל

כעץ **שתול** על מים (ירמיהו יז, ח), בהר מרום ישראל **אשתלנו** (יחזקאל יז, כג), **שתולים** בבית ה' (תהלים צב, יד), בניך **כשתילי** זיתים (תהלים קכח, ג).

מילה קעו

שׂתם

ונאם הגבר **שתום** העין (במדבר כד, ג), **וישתומם** כי אין מפגיע (ישעיהו נט, טז), ענין ראיה המה.

מילה קעז

שתן

משתין בקיר (ש"א כה, כב).

מילה קעח

שתע

[השרש הזה יש ברשימה ואיננו בתוך המחברת].

מילה קעט

שתק

וישמחו כי **ישתקו** (תהלים קז, ל), **ישתק** מדון (משלי כו, כ), **וישתק** הים מעלינו (יונה א, יא), ענין דממה הם.
ותשלם מחברת שי"ן.

ת

הקדמה

אחל מחברת תי"ו.
תא. תאב תאו תאם תאר, תב תבל תבן, תדר, תה, תו תוה, תז, תהרא תחש תחת, תיש, תך תכלת תכן, תל תלם תלע, תם תמד תמה תמך תמל תמר, תן תנוך תנור, תס, תע תעב תער, תף תפר תפש, תץ, תק תקל, תקן תקע תקף, תר תרגל תרז תרן תרשיש, תש, ת, תתה.

מילה א

תא

תאיו איליו ואלמיו (יחזקאל מ, לו), **ותאי** השער (שם מ, י), אל **התאים** (שם מ, טז), ענין קשת מן בנין.

מילה ב

תא

והתאויתם לכם (במדבר לד, י), **תתאו** לכם (שם לד, ז), עד **תאות** גבעות עולם (בראשית מט, כו).

מילה ג

תאב

גרסה נפשי **לתאבה** (תהלים קיט, כ), **תאבתי** לישועתך (שם קיט, קעד), **מתאב** אנכי (עמוס ו, ח), ענין כליון ושבר המה.

מילה ד

תאו

ותאו וזמר (דברים יד, ה), **כתוא** מכמר (ישעיהו נא, כ).

מילה ה

תאם

והיו **תואמים** מלמטה (שמות לו, כט), שכלם **מתאימות** (שיר ד, ב), **תאומי** צביה (שם ד, ה).

מילה ו
תאן
תאנים עם בכורים (נחום ג, יב), עלה **תאנה** (בראשית ג, ז), **תאנה** לא תפרח (חבקוק ג, יז).

מילה ז
תאר
מתחלק לשתי ענינים: האחד, **ותאר** הגבול (יהושע טו, ט), רמון **המתאר** (שם יט, יג).
השני, **יתארהו** בשרד (ישעיהו מד, יג), לא **תאר** לו (ישעיהו נג, ב), חשך משחור **תארם** (איכה ד, ח).

מילה ח
תב
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **התיב** עטא וטעם (דניאל ב, יד), **להתבותך** (שם ג, טז).
השני, דינא **יתיב** (דניאל ז, י), די **יתבין** בשמרין (עזרא ד, יז).

מילה ט
תבל
מכין **תבל** בחכמתו (ירמיהו י, יב), ומי שם **תבל** (איוב לד, יג). תבל וארץ ואדמה וארקא, כנויי ארץ המה.

מילה י
תבן
תבן אין נתן לעבדיך (שמות ה, טז), כהדוש **מתבן** (ישעיהו כה, י), יחשב **לתבן** ברזל (איוב מא, יט).

מילה יא
תדר
די אנת פחל ליה **בתדירא** (דניאל ו, יז), לשון תמיד הוא.

מילה יב
תה
קו **תהו** (ישעיהו לד, יא), היתה **תהו** (בראשית א, ב), מקום נבוב הוא.

מילה יג
תו

והתוית **תיו** (יחזקאל ט, ד), **ויתו** על דלתות השער (ש"א כא, יד), וקדוש ישראל **התוו** (תהלים עח, מא), הן **תוי** שדי יעננני (איוב לא, לה).

מילה יד

תוה

תוה וקם בהתבהלה (דניאל ג, כד), כמו זע וחרד.

מילה טו

תז

הסיר **התז** (ישעיהו יח, ה), ענינו יורה עליו, כמו השליך.

מילה טז

תהרא

כפי **תחרא** (שמות כח, לב), כמו שריון. ולא נודע אם התי"ו יסוד במלה אם אין.

מילה יז

תחש

ואנעלך **תחש** (יחזקאל טז, י), ערת **תחשים** (שמות כו, יד).

מילה יח

תחת

עין **תחת** עין (שמות כא, כד), נפשינו **תחתיכם** (יהושע ב, יד), **תחת** אבותיך (תהלים מה, יז), **תחת** הנעצוץ (ישעיהו נה, יג).

והקרוב אליהם, **התחת** זאת לא יומת שמעי (ש"ב יט, כב), **ותחת** כי אהב את אבתיך (דברים ד, לז), **תחת** אשר לא עבדת (שם כח, מז). והקרוב אליהם, **תחת** כל השמים (בראשית ז, יט), **תחת** כרכבו (שמות לה, ד), **תחתיך** יצע רמה (ישעיהו יד, יא).

מילה יט

תיש

ותישים עשרים (בראשית לב, יד), זרזיר מתנים או **תיש** (משלי ל, לא), כמשמעו.

מילה כ

תך

מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **תוך** הים (שמות יד, כג), **בתוככם** לאחוזת קבר (בראשית כג, ט), **בתוככי** ירושלים (תהלים קטז, יט), והבריח **התיכן** (שמות כו, כה), האשמרת **התיכונה** (שופטים ז, יט), והם **תכו** לרגליך (דברים לג, ג), תך כמו קרב.

השני, **מתוך** ומחמס יגאל נפשם (תהלים עב, יד), **תך** ומרמה (שם נה, יב), ואיש **תככים** (משלי כט, יג).

השלישי, וקפים **ותכיים** (מ"א י, כב).

הרביעי, **כהתוך** כסף (יחזקאל כב, כב), **תתכו** בתוכה (שם), **ויתכו** כמים שאגתי (איוב ג, כג), לא **נתך** ארצה (שמות ט, לג), **ותתך** עלינו (דניאל ט, יא), **להנתיך** (יחזקאל כב, כ).

מילה כא

תכלת

תכלת וארגמן (שמות כו, לא), פתיל **תכלת** (שם כח, לז).

מילה כב

תכן

מי **תכן** את רוח ד' (ישעיהו מ, יג), אנכי **תכנתי** עמודיה (תהלים עה, ד), **ותכן** לבות ד' (משלי כא, ב), לא **יתכן** (יחזקאל יח, כה), לא **יתכנו** (שם יח, כט), ולו **נתכנו** עללות (ש"א ב, ג), כמו 'לו נסכנו'.

מילה כג

תל

מתחלק לענינים, ויסוד אחד להם: האחד, והיתה **תל** עולם (דברים יג, יז), הר גבה **ותלול** (יחזקאל יז, כב), על **תלה** (ירמיהו ל, יח).

השני, **ותלית** אתו (דברים כא, כב), **תלהו** עליו (אסתר ז, ט), **תלה** ארץ (איוב כו, ז), **ותלו** עליו כל כבוד בית אביו (ישעיהו כב, כד).

השלישי, קוצותיו **תלתלים** (שיר ה, יא).

הרביעי, **תליך** וקשתך (בראשית כז, ג), **תלינו** כנורותינו (תהלים קלז, ב), **ותוללינו** שמחה, (שם קלז, ג).

מילה כד

תלג

לבושה **כתלג** חור (דניאל ז, ט), שלג בלשון ארמית 'תלגא'.

מילה כה

תלם

תלמיה רוה נחת (תהלים סה, יא), על **תלמי** שדי (הושע י, ד), **בתלם** עבתו (איוב לט, י).

מילה כו
תלע
מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **תולעת** שני (שמות כח, ו), אנשי חיל **מתלעים** (נחום ב, ד), האמנים עלי **תולע** (איכה ד, ה).
השני, כי **תולעתם** לא תמות (ישעיהו סו, כד), וירם **תלעים** (שמות טז, כ), ואנכי **תולעת** ולא איש (תהלים כב, ז).
השלישי, **ומתלעות** לביא (יואל א, ו), **מתלעות** עול (איוב כט, טז), השינים הטוחנות.

מילה כז
תם
ואני **בתמי** אלך (תהלים כו, יא), אתהלך **בתם** לבבי (שם קא, ב), אשרי **תמימי** דרך (שם קיט, א), אין בו **מתם** (ישעיהו א, ו), **כתם** פרח (שם יח, ה), **כהתמך** שודר (שם לג, א), ויעקב איש **תם** (בראשית כה, כז), והיה **תמים** (שם יז, א), ואילם שנים **תמימים** (שמות כט, א).

מילה כח
תמד
עלת **תמיד** (שמות כט, מב), אש **תמיד** (ויקרא ו, ו), הוסר **התמיד** (דניאל יב, יא).

מילה כט
תמה
התמהמהו ותמהו (ישעיהו כט, ט), אל **תתמה** על החפץ (קהלת ה, ז), **ובתמהון** לבב (דברים כח, כח).

מילה ל
תמך
הן עבדי **אתמך** בו (ישעיהו מב, א), בי **תמכה** ימינך (תהלים סג, ט), **תמוך** אשרי (שם יז, ה), **ויתמך** יד אביו (בראשית מח, יז), כמו ויסמך ויאחז.

מילה לא
תמל
תמול בואך (ש"ב טו, כ), **תמול** שלשם (שמות ה, ח).

מילה לב
תמר
זאת קומתך דמתה **לתמר** (שיר ז, ח), ושבעים **תמרים** (שמות טו, כז).

מילה לג
תן
מתחלק לארבע מחלקות: האחד, **תנה** את נשי (בראשית ל, כו), **תן** להם כפעלם (תהלים כח, ד), **מתן** בסתר (משלי כא, יד).
השני, כי **יתנו** בגוים (הושע ח, י), **יתנו** צדקת ד' (שופטים ה, יא), ענין שינון [נו"ל שנוי], שבח הם.
השלישי, אח הייתי **לתנים** (איוב ל, כט), גם **תנין** חלצו שד (איכה ד, ג).
הרביעי, **לתנות** לבת יפתח (שופטים יא, מ), ויתכן להיות היטב מגזרת המחלקות השניה (נו"ל העליונה), כמו קינים והגה מגזרת הגיון, והשרים השרות יורה עליהם, המועדים לקנה ולרנה (נ"וו ולדאגה), וכמבשר לטובה ולרעה.

מילה לד
תנוך
על **תנוך** אזנם (ויקרא ח, כד).

מילה לה
תנור
תנור וכירים (ויקרא יא, לה), **כתנור** אש (תהלים כא, י), כמשמעו.

מילה לו
תס
נתסו נתיבתי (איוב ל, יג), ענינו יורה עליו כמו נתצו נתשו.

מילה לז
תע
תעה לבבי (ישעיהו כא, ד), **תעיתי** כשה אבד (תהלים קיט, קעו), ורסן **מתעה** (ישעיהו ל, כח), ולדבר אל ד' **תועה** (שם לב, ו), **תעו** במדבר בישימון דרך (תהלים קז, ד), ותלך **ותתע** במדבר (בראשית כא, יד), הבל המה מעשה **תעתעים** (ירמיהו י, טו), והייתי בעיניו **כמתעתע** (בראשית כז, יב).

מילה לח
תעב
המתעבים משפט (מיכה ג, ט), **נתעב** ונאלח (איוב טו, טז).

מילה לט
תער
והעבירו **תער** (במדבר ח, ז), **כתער** מלטש (תהלים נב, ד).

מילה מ
תף
בתפים ובמחלת (שמות טו, כ), **ותף** וחליל (ישעיהו ה, יב), בתוך עלמות **תופפות** (תהלים סח, כו), **מתפפות** על לבבהן (נחום ב, ח).

מילה מא
תפר
שק **תפרתי** על גלדי (איוב טז, טו), **ויתפרו** עלי תאנה (בראשית ג, ז).

מילה מב
תפש
ואתפש בשני הלחת (דברים ט, יז), **ותתפשהו** בבגדו (בראשית לט, יב), ענין אחיזה הם. **ותפשתי** שם אלהי (משלי ל, ט), נראה מלה זאת כי איננה מגזרתם, ופתרונה כפי ענינה 'וחללתי שם אלהי'.

מילה מג
תץ
ונתץ את הבית (ויקרא יד, מה), **ונתצתם** את מזבחתם (דברים יב, ג), **נתוץ** ד' (תהלים נח, ז), תנור וכרים **יתץ** (ויקרא יא, לה), יתץ כמו יותש.

מילה מד
תק
ולא **נתק** שרוך נעליו (ישעיהו ה, כז), ומוסרותיהם **ינתק** (תהלים קז, יד), לא במהרה **ינתק** (קהלת ד, יב), וכל מוטה **תנתקו** (ישעיהו נח, ו), **וַיְנַתֵּק** (את) אֶת־הַיְתֵרִים כַּאֲשֶׁר יְנַתֵּק פְּתִיל הַנְּעֹרֶת (שופטים טז, ט). והקרוב אליהם, **נתקו** כפות רגלי הכהנים (יהושע ד, יח), עד **התיקנו** אותם (שם ח, ו), **וינתקו** מן העיר (שם ח, טז), כי משם **אתקנך** (ירמיהו כב, כד). והוא מן התיבות ההפוכות, אתקנך כמו אנתקך, ושניהם יסוד אחד להם, אבל ענינם יפרידם כמעט [נו"ב ושני הענינים נפרדים כמעט].

מילה מה
תקל

תקלתא במאזניא (דניאל ה, כז), ענין משקל.

מילה מו

תקן

תקן משלים הרבה (קהלת יב, ט), מעות לא יוכל **לתקן** (שם א, טו), ועל מלכותי **התקנת** (דניאל ד, לג), אספרנא **תקנא** (עזרא ז, יז).

מילה מז

תקע

מתחלק לשלש מחלקות: האחד, **תקעו** שופר בציון (יואל ב, א), הלוך **ותקע** (יהושע ו, יג). השני, **ותקעתיו** יתד במקום נאמן (ישעיהו כב, כג), **ותתקע** את היתד ברקתו (שופטים ד, כא), **תקע** את אהלו (בראשית לא, כה), **ויתקעהו** ימה סוף (שמות י, יט), ענין שקוע המה. השלישי, האשה **התקעית** (ש"ב יד, ד), בנקדים **מתקוע** (עמוס א, א), שם מקום הוא.

מילה מח

תקף

בתקף כל מלכותו (דניאל יא, יז), וכל מעשה **תקפו** וגבורתו (אסתר י, ב), ויהי **לתקופת** השנה (דה"ב כד, כג), ענין חוזק ואומץ הם.

מילה מט

תר

מתחלק לתשע מחלקות: האחד, **תורי** זהב (שיר א, יא), נאוו לחייך **בתרים** (שם א, י), ובהגיע **תר** (אסתר ב, יב), **כתור** האדם המעלה (דה"א יז, יז), ענין סדר המה.
השני, **ויתרו** את הארץ (במדבר יג, כא), **לתור** את הארץ (שם יג, טז), ולא **תתורו** (שם טו, לט), **תרתי** בלבי (קהלת ב, ג), אשר **תרו** (במדבר יג, לב), דרך **האתרים** (שם כא, א).
השלישי, **ויתר** ממקומו (איוב לז, א), **לנתר** בהן על הארץ (ויקרא יא, כא), ראה **ויתר** גוים (חבקוק ג, ו).
הרביעי, **מתיר** אסורים (תהלים קמו, ז), **התר** אגדות מוטה (ישעיהו נח, ו), שלח מלך **ויתירהו** (תהלים קה, כ).
החמישי, **יתר** הגזם (יואל א, ד), **ומיתר** השמן (ויקרא יד, יז), **ויותירו** אנשים ממנו (שמות טז, כ).
הששי, **יתר** מרעהו צדיק (משלי יב, כו), **יתר** שאת (בראשית מט, ג), אל **תותר** (שם מט, ד), מה **יתרון** לאדם (קהלת א, ג), **ויתרון** ארץ (שם ה, ח), **ומותר** האדם (שם ג, יט), שפת **יתר** (משלי יז, ז), **יתור** הרים מרעהו (איוב לט, ח).

השביעי, **ותר** וגוזל (בראשית טו, ט), שתי **תרים** (ויקרא ה, ז), כמשמעו.
השמיני, **תורין** דכרין אמרין (עזרא ז, יז).
התשיעי, **תרי** עשר למנין שבטי ישראל (עזרא ו, יז).

מילה נ
תרגל
ואנכי **תרגלתי** לאפרים (הושע יא, ג).

מילה נא
תרז
ויקח **תרזה** ואלון (ישעיהו מד, יד).

מילה נב
תרן
כתרן על ראש ההר (ישעיהו ל, יז), לעשות **תרן** (יחזקאל כז, ה), בל יחזקו כן **תרנם** (ישעיהו לג, כג).

מילה נג
תרשיש
תרשיש ושהם וישפה (שמות כח, כ), וגויתו **כתרשיש** (דניאל י, ז), אניה באה **תרשיש** (יונה א, ג), שם מקום הוא.

מילה נד
תש
ונתשתי אשריך (מיכה ה, יג), אם **ינתשו** (ירמיהו יח, יד), **ויתשם** ד' (דברים כט, כז).

מילה נה
תתח
כקש נחשבו **תותח** (איוב מא, כא), ממיני שלח הוא.

מילה נו
ת
מתחלק לשני מחלקות: האחד, **תהותתו** על איש (תהלים סב, ד), **התיו** לאכלה (ירמיהו יב, ט).
השני, **ויתן** להם צדה לדרך (בראשית מה, כא), **מתת** אלהים (קהלת ג, יג).
ותשלם מחברת תי"ו.

ותכל מלאכת מחברת מנחם, בעזר אלקים הטוב והמרחם.
בחדש הרביעי לשנת שלש עשרה, במאה השביעית לאלף הששי ליצירה.

ביאור המונחים

באור איזה מלים אשר השתמש בהם מנחם בספרו:
אין למלה דמיון בתורה. כונתו על מלה בודדת או זרה.
גזרה. שרש או מקור.
דת. תורת משה.
ועתה. לפעמים השתמש בה להורות על **ועוד**.
עיין סוף שרש **דו**.
חלוף. אופן אחר.
להסב. הוא מה שיאמרו המדקדקים האחרונים לבנות, או לאמר או לשנות.
לספר. להשתמש כמו בפעל, (קאניוגירען).
מחוה. מאמר או המשך. מחלקה, הוראה פרטית לשרש.
מלאכה. שמוש, שעל פיה תשחנה כונת המלה.
מ"ם מן. תמיד השתמש בה אחרי מלת **קרוב**, כמו בשרש זמן קרוב מעת, פירוש ענין זמן קרוב לענין **עת**.
מעלה. כלל מכללי הדקדוק, או טבע.
מקרה. לעת מקרה, פירוש לפעמים.
מראה. באור או אופן.
משנה. כונתו במלה הזאת על כל המשנה והגמרא.
משפט. הוא משקל, משפט חנון כמו שכול, פירושו משקל חנון כמו משקל שכול.
עלה. אם בא בבנין נפעל כונתו על הסרה, מן ובהעלות הענן, ועם בקל הוא על יה כפשוטו. ולפי זה יש לקרוא בצד י"ב ע"ב בצרפך המלין לעת מקריהם יעלו התוין, אבל התוין אשר לתאבתי הוא אחוז המלה עיקר על כן יעלה עמהם.
קרובי ענין. שמות נרדפים.
תורה. כל כ"ד ספרי קדש.